ALEXANDRI APHRODISIENSIS peripatetici doctissimi, QVAESTIONES NATVRALES ET MORALES, ET DE FATO,

HIERONYMO BAGOLINO VERONENSI patre, & Ioanne Baptista filio interpretibus.

De Anima Liber primus, Hieronymo Donato patritio Veneto interprete.

De Anima Liber secundus, unà cum commentario de Mistione, Angelo Caninio Anglariensi interprete.

Omnia post omneis alias impressiones nunc denuò recognita.

VIRTVTE DVCE

COMITE FORTVNA.

VENETIIS

Ioan. Gryphius excudebat. 1555.

ILLVSTRISSIMO AC REVERENDO DOMINO BERNARDO SALVIATO

Priori Romano Dignissimo,

Angelus Caninius Anglariensis. S. P. D.

SVPERIORIBVS *diebus quorundam meorum amicorum hortatu Alexandri Aphrodisiensis secundum librum de Anima una cum libello de Mistione in latinam linguam conuerti. Qui meorum studiorum primus fructus in publicum emersit. Verum, cum ut consuetudinem, quæ in edendis libris passim ab omnibus seruatur, ut sub alicuius uiri illustris auspicus in lucem exeant, sequerer: tum ut patronum huic meo labori, licet exiguo, pararem, mecum ipse reputabam animo, quem his meis rationibus accommodatum inuenire possem: Cum tu Vir clarissime occurristi (etsi tibi fortasse ignotus sim, tua tamen illustria gesta mihi, ut omnibus aliis hominibus luce clariora ob oculos uersantur) Tu solus inquam occurristi, qui & hoc munere dignissimus, & ad id præstandum aptissimus esses. Non sum enim nescius quantũ per te auctoritatis, quãtum existimationis liber is apud omneis habiturus sit. Omnes quippe inuidorum & maleuolorum morsus tua auctoritas, tuum celeberrimum nomen retundet. Quis enim est, qui tuæ familiæ nobilitatem, tuorumq́ maiorum uirtutes, tua demum clarissima gesta ignoret? Quis rei bellicæ arteis, quis omnia στρατηγήματα melius explorata habet naualium præliorum peritiam, in qua summa cum laude excellis, quòd omnibus id notissimum sit, prætereo. Quæ omnia cum in te eximia sint, rei militaris acrimoniam philosophiæ lenitate temperare uoluisti. Id quod à te, ut alia omnia, sapientissime factum est. Felicissime itaque philosopharis, bonas literas non græcas minus quàm latinas, quod perrarum est, optimè tenes, ut omnium bonorum ἀποπλήρωσιν consequaris. Sed si tuas laudes oratione persequi uellem, & eloquentia maiore, & tempore longiore opus esset. Quanquam nec mea, nec alterius commendatione indigeant, cum omnibus perspicuæ sint suaq́ luce præfulgeant. Accipe igitur Vir illustrissime hilari uultu hoc tenue munus, quod mei ingenii uires elaborare potuerunt, meque in tuorum clientium numero repone. Vale*

IOANNES BAPTISTA

BAGOLINVS VERONENSIS, HIERONYMI FILIVS VINCENTIO MADIO BRIXIANO PHILOSOPHO S. P. D.

MAGNAM esse uim propinquitatis, & similitudinis animorum, rerumq; omnium, sicut ante sentiebã, sapientissime, idemq; mihi amicissime Vincenti: ita nunc ea ipsa ui factum est, cum Aphrodisiensis Alexãdri naturales, & morales Quæstiones à patre olim inchoatas, à me nuper in latinũ plene conuersas emissurus essem, ut eas in nomine emitterem tuo: nempe pro tuorũ cũ scriptis Alexandri consensu dictorum: pro uostrarum cõiunctione uoluntatum. Cum enim eodẽ tempore & te audirem, & Alexandro operã uertendo darem, magnis in rebus, difficilimisq; in philosophia locis ille mihi ipsæ sententiæ, eadem inuenta utrinsq; uidebantur: siue quod ex te idem ipse sentires: ut acute soles, et perspicue iudicare, non temere: siue quod Alexandrum legisses accurate, ut uersaris in ueteribus Græcis omnibus magnis uiris illis, non Philosopho quouis inepto: siue quod utrunq;, & cũ optime sentires, placeret Alexander tibi: & cum Alexandrum studiose legeres, optima quæque ex illo depromeres, neq; id mihi modo, sed permultis alijs etiam, ijsq; doctis tuis auditoribus cum tua summa laude uidebatur. Nostra autem coniunctio, Vincenti, non uulgaris: primum cum apud patrem meum, dum uiueret, non tu discipulus modo, sed pene filius, quod tu assidue prædicas, illo deinde mortuo, non tu magister modo meus in doctrinis, sed actionibus, uita: quod ego testor: cum tu non in contemplando solum, uerumetiam agendis in rebus consilio ualeas, atque prudentia, tum uero ijdem mores, eadem fortuna, eædem res inter nos omnes. ea prætereo, quæ magnam uim habent, quibus tam multa sæpe tribuimus, nobilitatem, opes, potentiam, quæ, sicut ea sunt apud te, ut eorum causa in amplissimo honore esse posses, ac mihi, & amicis cum splendore patent honestis: ita ab illustrioribus tuis ornamẽtis obscurantur, uirtus aũt ea tua est, ut tibi uel ipsa sola in primis deuinctus esse possim: quæ etiam ipsa quàm plurimas magnorum hominum amicitias tibi conciliauit, quibus te pro rebus omnibus cũ amem, obseruo etiam uehementer, te utor cum reuerentia familiariter: cum mihi, quæ tua est humanitas, fraterno in amore mirifice respondeas, idq; tribuas, quod ego mihi sumere nunquam ausim. Itaque tum pro nostra coniunctione, tum pro tua cũ Alexandro, ut ita dicam, identitate, re postulante, inclinante, animo, opus quadam ex parte meum Alexandrum tuum tibi reddidi. Idq; eo etiam libentius feci, quod cum studio seruirem in te meo, amicitiam etiam nostram ipsam, qua ego delectari in primis, & gloriari soleo, hoc facto peruulgabam meo: & Alexandrum ipsum, pro tuo inter horum temporum philosophos nominis splendore, & loci, quem obtines, dignitate illustrabam, addo etiam nonnihil merito, quod res tuo magna ex parte suscepta consilio, magna tibi debebatur ex parte. Alexander autem, optime nosti, quàm corruptus græce circunferretur: admirabilis auctor in philosophia, miserabilem in modum mẽdosus, sed ut scis, ueteribus adhibitis manuscriptis exemplaribus græcis multo melioribus, locis collatis uel in Alexandro ipso, uel Themistio, Ioãne Grammatico, Simplicio, Aristotele plurimum, mea summa industria, doctis consulendis, & te in primis Vincenti, effeci, ut plurimis in locis antea obscurum, nũc clarum fecerim Alexandrum: quantum eius propria breuitas, obscura, & concisa quædam oratio hactenus à me fieri dilucidior potuit. qua in re ita me intra latinæ linguæ terminos constitui, ut Alexandri sententias conseruarem in magna difficultate. Multo certe melior à me nunc latinus exit Alexander, quàm græcus habeatur: res ut ita dicam tua, amoris nostri pignus, labor hic meus, quicunque est, in publicam philosophantium utilitatem. Quod tu factum meum cum probaris, probatum omnibus pro tua & in rebus iudicandis intelligentia, & apud omnes auctoritate putabo. Vale.

INDEX OMNIVM CAPITVM HVIVS LIBRI.

Capita primi libri Quæstionum. fol. 1.

Secundi libri. fol. 6

Tertii libri. fol. 11.

CAPITA LIBRI DE FATO. fol. 23.

IN PRIMO LIBRO DE ANIMA, quæ continentur, hæc sunt. folio. 30

 287

FINIS INDICIS.

ALEXANDRI APHRODISIENSIS NATVRALIVM ANNOTATIONVM, DIFFICVLTATVM, ET SOLVTIONVM

LIBER PRIMVS.

PER QVÆ QVIS CONSTITVAT PRImam causam secundum Aristotelem. Cap. I.

SI SVBSTANTIÆ omnes sunt corruptibiles, erũt oĩa corruptibilia: alia enim à substantia separari non possunt, sed non sunt omnia corruptibilia: nec substantiæ omnes corruptibiles. non sunt autẽ omnia corrupubilia, quia impossibile est motum esse corruptibilem, est enim æternus. si enim genitus esset, cum omne quod generatur, ab aliquo, et ex aliquo generetur, essent utique & illa, ex quibus motus. Sed siquidem ita se haberet, ut neque ꝙ agit, neque quod patitur, ut illud quidem pati posset, hoc uero agere, indigeret mutatione aliqua, iam esset utique & motus, non autem fieret. Si autem esset aliquid illa impediens, oporteret motum aliquem factum iri, ut hoc quidem agere, illud uero pati, & fieri motum ex ipsis. hoc autem pacto necesse erit, antequam fiat motus esse motum non genitũ. atqui motus est in eo quod mouetur: quare & æternus in eo ꝙ mouetur æterne, impossibile enim est aliquid æterno motu moueri, nisi sit æternum. Nam si quis dicat motũ esse æternum, quia ipsum ex alio in aliud succedat corpus: primum quidem non facit motum continuum, & unũ: motus enim continuus est. cum est unum id, quod ipso mouetur, insuper possibile erit deficere motũ, nisi aliquod aliud, quod sit æternum, ordinatæ, & terminatæ, eorum quæ mouetur, successionis causa sit, æternum corpus, quod æterno tempore moueatur: atqui æternus, & continuus est solus motuũ circularis latio: igitur id, quod eo mouetur est æternum. Est quoque hoc inter corpora optimũ: æternũ enim non æternis melius. Id etiam, quod primo omniũ motuũ mouetur, & animatum: optimum enim ex corporibus animatum: est enim melius animatũ corpus inanimato: at circulo uersatile corpus optimum, quare & animatum: quod enim est omnium corporum optimum, animatum est: circulo uero uersatile corpus huiusmodi est. At uero omne, quod mouetur, ab aliquo mouetur: igitur & quod per animam mouetur, omne ab aliquo. Si uero quod per animã mouetur, ex impulsu mouetur: impulsus autem est ex alicuius desiderio: itaque & si etiam æternũ sit corpus, ex impulsu & desiderio alicuius mouebitur. Si autẽ est quod ex impulsu, & desiderio mouetur, necesse est aliquid esse, ꝙ desiderans hoc, mouetur ęterno motu, quod & ipsum ęternũ sit & actu: omne enim, quod uim habet mouendi aliquid, actu aliquid existẽs mouet: & quod semper, & cõtinue mouet, semper idem erit actu, & expers omnino potẽtiæ erit: si enim erit potentia, poterit utique & motus corruptũ iri, cum non sit actu quod ipso motu mouebit. Quinetiam illud erit immobile: si enim & hoc mouebit, cum moueatur, indigebit & hoc rursus aliquo alio mouente. Sed si immobile incorporeũ: omne enim corpus, qua corpus mobile. erit igitur substantia aliqua æterna, simplex, & immobilis, actus existens corporis circulo uersatilis, æterni, atque continui motus. Mouebitur autem ab ipso diuinũ corpus, eo quòd ipsum intelligat, appetatq;, & desideret ei simile fieri: omne enim, quod mouetur ab immobili aliquo separato, hoc modo mouetur. Mõstratio est per resolutionem: impossibile est enim primi principii demonstrationem esse: sed opus est, cũ à posterioribus, & manifestis inceperimus, per conuenientiam cum his, resolutione utentes, illius naturam constituisse. Quod autẽ forma motiua circularis motus sit primo intelligibilis, & maxime, & primo appetibilis, & maxime, ex hoc demonstrari posset. forma est proprie intelligibilis: materia enim cum nullum sit actu entium proportione intelligibilis est, & ut inquit Plato, ratiocinatione: forma uero intelligibilis est, cum sit aliquid actu. formarũ quoque magis intelligibilis est, quæ est in substantia, quàm quæ est in aliquo alio, quia est magis: & earum, quæ in substantia, quæ maxime simplex, & quæ semper est actu: est. n. enim hæc maxime intelligibilis, eo quòd & maxime sit, cũ semper sit actu, & quia sui natura simplex sit: simplex uero maxime intelligibile: quæ enim sunt in compositis, tũc sunt intelligibilia, cum intellectus ipsa separauerit ab illis, in quibus sunt, & ueluti simplicia ipsa fecerit: huiuscemodi autem est uniuersi motiua substantia: maxime igitur ipsa intelligibilis. Verũ & maxime appetibilis. maxime enim sui natura appetibile, quod sui natura maxime bonum: huiuscemodi autem hæc, in forma enim bonum magis, quàm in materia: in eo enim quod agit magis, quàm in patiẽte: & patiens quidem est, quod aliquid potentia est, agens uero, ꝙ actu: & in terminato magis, quàm in interminato. in forma itaq; bonum magis, quàm in materia: & in forma, quæ in substãtia magis, quàm in aliquo alio genere: per hanc enim etiã aliæ sunt: & earum quæ in substantia, quæ maximæ existit, & simplex, & expers eius, quod in potẽtia, bona maxime, huiusmodi autẽ ostensa est esse prius dicta natura: proprie igitur, et primo appetibilis ipsa est atq; intelligibilis.

De colore quædam. Cap. II.

COlorem definiuit Aristoteles, extremum perspicui terminati, quatenus est perspicuum: corporis enim, qua quidem corpus, extremum superficies, qua uero perspicuũ color: idcirco & simul est color cum superficie. quoniam enim cuiusque corporis, ut corpus, extremum est superficies: & perspicuum ipsum est corpus: huius quoque, qua corpus, extremum est superficies. est autem eius etiam, ut perspicui, extremum color: & simul sunt eius ambo extrema: quandoquidem extrema non sunt eadem inter se. omne enim corpus in superficie, & cũ superficie: nõ omnis tamen superficies cũ colore: quia nec omne corpus perspicuũ terminatũ, nam perspicui corporis quoddam est terminatum, quoddã uero interminatũ, perspicuum ergo interminatũ, cuiusmodi sunt aer, & aqua, quemadmodũ nec superficiẽ propriam atque terminatam habet (terminantur enim humida, atque interminata corpora, à continentibus) ita nec proprium habet colorẽ, sed est alienorũ colorum ministratorum, et receptiuũ, quemadmodum, & figurarum. Et iure natura subministrandum alienis coloribus facit absque colore perspicuũ, perspicuum quidem, ut recipere possit colores: interminatũ uero, & absque colore, ne proprius eius color, ex mistione eius ad ea, quę per ipsum uidentur, impediat uerã ipsorum representationẽ. quod aũt est in terminatis, & solidis corporibus, quẽadmodũ terminatã habet, ut corporis figurã, atque extremum, sic opus est, & ut perspicui, & est, ut perspicui, eius extremũ color: nã color est extremum perspicui terminati: neq; enim omne corpus est perspicuum: neque enim omne receptiuum colorũ neque omne perspicuum est terminatũ. quę autẽ sunt in profundo perspicuorum terminatorũ sic habent colorem, quemadmodum superficiem, & figurã. Ex terminatis uero perspicuis, illa quidẽ magis sunt, hæc uero minus talia: maxime enim perspicua sunt splendida, & alba corpora: cuius naturæ est ignis: flauus enim uidetur mistione fumi nigri

existentis: secundo uero, & tertio perspicua sunt per distantiam ab hoc. quæcunque uero corporũ nigra sunt colore, etiá superficie priuata sunt. cum enim color sit de numero entiũ, & eorũ quæ in aliis nata sunt esse, oportebat esse aliquid, & corpus, in quo color: & est hoc perspicuum corpus: est enim hoc proxima coloris materia: quod quidem est actu perspicuũ, ipsum actu habens. perspicuũ uero potentia est, ut materia, quod est receptiuum & contrariorũ inter se colorum, & eorũ qui sunt inter ipsos: & omni corpori colorem habenti, aut ei quod est coloris receptiuũ, mista est etiá perspicui natura. In quibus ergo corporibus, perspicuis existentibus, habentibus aliquid perspicuum in se, extremum manifestum est, & terminatum (est autẽ hoc in solidis) est i his & color manifestus, & proprius: & est in his solis, qui proprie dicitur color, & magis, in quibus magis. Perspicuũ uero interminatum nullũ quidem propriũ, nec terminatũ habet colorẽ: eo quod propter raritatẽ nullũ retinere, et coercere potest. cum autem sit alienorum colorum receptiuum, & ministratorium, nullum quidem ipsorum passiue recipit: mouetur autem ab eis per præsentiá, et habitudinẽ quádam ad ea corpora, quę proprium colorem habẽt, quousque contigerit ei uideri per motũ, qui fit à coloribus in illis existentibus, subministrando animalibus uim cernendi habẽtibus, ut per ipsum colores cõprehendant. hoc uero facere potest ipsum perspicuũ in lumine primo moto à præsentia eorum, quę naturá habent illuminandi patiens, & recipiens ipsum, ut proprium colorem: neque enim est hic eius proprius color: sed quousque presens ei fuerit, quod uim habet illuminandi, lumẽ habet: abeunte uero, quod in hoc, cessauit lumen, quousq; igitur illuminatũ fuerit, & aliorum colorum qualitates, & differẽtias similiter recipiens, quemadmodum & lumen ministratorum fit sensibus uim cernendi habentibus: qui & ipsi cõstant ex corpore eodem modo perspicuo, per passionẽ q̃ fit in aspectibus, à perspicuo eis extrinseco, quod mouetur prædicto modo à præsentia colorum. Quemadmodũ aũt in perspicuo interminato, & propter raritatem nullum colorem passiue recipiente, præsẽntia quidem eius, quod natũ est illuminare, est causa luminis, absentia uero tenebræ, sic & in terminatis corporibus plurima mistio, & pręsentia maxime perspicui corporis. huiuscemodi autẽ est illud, cuius album est proprius color: est enim hic maxime color, & maxime uisibilis, & causa, quòd corpora sint magis colorata, et quod magis uideri possint. omnimo da uero huius absentia est ipsius nigri causa: quod priuationi potius ipsiuscoloris q̃ colore simile est. coloris uero inter hos ex certa quandá mistione perspicuorũ, et eorũ quæ non sunt huiusmodi, generationem habent, et indifferẽtiam. Est aũt simplicium coporum maxime quidem ignis, & uisibilis sui natura, & ita perspicuus, ut pręduxi huiusmodi est, ut etiam possit aerẽ illuminare, & præbere et perfectionẽ secundũ quod est: lumen enim actus est, et forma interminati perspicui, qua perspicuũ: minime uero huiusmodi terra ipsa ex horũ autem certa quadam inter se mistione, & ex ea illorũ, quę fiunt ex horũ mistione, ipsa colorum, exceptis primis, (primi autem sunt in simplicibus, & primis corporipus) generatio est, & differentia. quemadmodũ enim in odore, aliqua quidẽ in seipsis odorem habẽt, quæcũque huiusmodi generationem habent, & constitutionem, qualem dicimus esse odoris generatiuam: quoddam uero in odorum quidem secundũ se, receptiuum tamen, & delatiuum odorum, qui sunt in aliis: id circo inodorum uocatur: eodem quoq; modo colorẽ quidem habent perspicua terminata: est enim hęc coloris natura: receptiuum uero, & ministratorum coloris est quidem sui natura abscolor, quod est in terminatum perspicuum, quemadmodum ergo interrogati, quidnam est superficies, dicimus solidi extremum: ita & de colore interrogati, quidnam est, merito utiq; dicimus, extremũ perspicui terminati: quoniam, quam rationem habet ad corpus terminatũ superficies, hanc rationẽ habet ad perspicuũ terminatũ color. Melius ordinatum fuisset hoc problema in eo libro, qui inscribitur, Textuum quorũdam ex libro de sensu, & sensili expositio atque discursus.

Quorum sunt definitiones. Cap. III.

DEfinitiones singularium quidẽ non sunt, eo quod hæc cum accidentibus quibusdã, ut sint huiusmodi, habẽt, & non semper eisdẽ, sed quæ decidunt: & sensu potius q̃ ratione ipsa declarante indigentibus. Sed neq; alicuius communis à singularibus separati, & quod sit incorporea natura aliqua, & æterna: nam quo pacto fuerit bipes in corporeũ aliquid: aut quo pacto mortale æternum: dicimus autẽ hominem definientes, quandoq; quidẽ animal gressile bipes, quandoq; uero animal rationale mortale. Sed sunt definitiones communiũ quidẽ, quę sunt in ipsis singularibus: aut singularium, quo ad communia, quæ in eis sunt. nam in singularibus, hęc quidem sunt propria, & singularia: illa uero cõmunia, & mutua: quę in omnibus, in quibus utiq; fuerint, cõmunia cum sint. & indifferentia secundum sui naturá, eo quòd similis, & eiusdem naturæ sint omnia habẽtia ipsa, sunt causæ. animal enim rationale mortale, si quidem cum materialibus circunstantiis, & differentiis sumatur, cũ quibus est ipsorũ subsistentia, quæ alterius alteræ sunt, Socratem faciunt, & Calliam, & singulares homines: si autem absq; his sumeretur, cõmune fieret: non quia non sit in uno quoq; singularium hominum: cũ his enim sunt propria ipsorũ singularium: sed quia est in omnibus idẽ. huiusmodi itaq; & hoc pacto cõmunis, quia multis singularium est idẽ definitione. idcirco neq; incorporeę alicuius naturæ, & à singularibus separatæ sunt taliũ definitione: hominis enim definitio, animal gressile bipes, commune est in omnibus singularibus hominibus, integrum in singulo: commune, eo quòd in pluribus sit idem, sed non qui parte huius participet singulum, unusquisque si quidem hominum animal est gressile bipes. ideo neque communium, ut communium sunt definitiones, sed horum, quibus singularem accidit esse naturam: nam etiam uno tantum homine subsistente eadem est hominis ratio. non enim quia sit in multis, hæc est eius ratio, sed quia per talem naturam homo, homo est, siue plures fuerint hac natura communicantes, siue non. Dicuntur autem notionum, & cõmunium definitiones: quia ipsius intellectus est separare hominem ab his, cũ quibus subsistit aliis & per se sumere. eius uero quod cũ aliis quidem subsistit, intelligitur autem seorsum ab illis, & aliis, & non ut subsistit, definitio ipsius notionis, & communis esse uidetur: quia absque accidentibus, quod huiusmodi est in unoque intellectum, cõmunẽ quoddam est, & in pluribus idem, incorruptibilia autem sunt ipsa communia, singularium, in quibus sunt per successionem æternitate: eo enim quod in singularium omnium generatione simile, & idem maneat. existunt: huiuscemodi enim sunt ipsa cõmunia, non quia in his singularibus solis sint, quæ simul pariter existunt, & propter hoc sint cõmunia: sed in omnibus, quæ sunt eiusdem speciei idcirco etiá nihil uetuit mortale aliquid existens esse æternum; mortale enim existens ut singulare, est æternum.

Annotatio. in dialogo de hoc, si omnia fato fierent, auferri possibile, & contingens. Cap. IIII.

NVm uidetur tibi, quæ secundũ seriem causarum fiunt ita fieri, ut & ipsorum omnium anteactæ sint causæ, et ex necessitate sequatur ipsorum unumquodq; ad anteactã causam? Quo enim pacto aliter possibile est dicere fieri ea, quæ hoc modo fiunt? Quod autem necessario sequitur ad aliquam determinatam, & anteactã causam, nõne uidetur tibi impeditũ esse ab ea, ne aliter aliquo modo fiat, q̃ quod se habeat secundum consequentiam ad ipsam? Videtur & hoc. At uero, quod non fit, eo quòd factum iri impeditum fuerit, non utique factu illud possibile dicetur: si quidem possibile id est, quod potest factum iri, cum impedimento caret: nam ex sententia illorum, qui dicunt possibile factum iri quod non est impeditum, quod impeditum est factum iri impossibile porro fuerit: hoc uero impeditum est factum iri. Recte & hoc mihi uideris dicere. Sed si hæc uidentur tibi hoc pacto se habere, proculdubio, & quod

ad

ad hæc sequitur concesseris: est autem hoc eorum, quæ fiunt secũdum seriem causarum, & ab anteactis causis nullum aliter fieri posse: hoc autem posito, illud quoq; sequetur, ex sententia illorũ, qui omnia fato fieri dicunt sola hæc esse possibilia quotcunq; fiunt, cum omne quod nõ fit, idcirco non, fiat quia impeditum sit factum iri ab anteactis eorum, quæ fiunt causis. Cur enim non concesserim quæ iam cõcessi? Atqui positum erat nobis & illud, omnia quæ hoc modo fiunt ex necessitate fieri. Positum quippe erat. Ad quæ rursus sequitur illud, sola hæc esse possibilia, quæcunq; ex necessitate fiunt: nam si sola quidẽ possibilia sunt ea, quæ fiunt: quæ uero fiunt omnia secundum seriem causarum fiunt: quæ autem sic fiunt ex necessitate fiunt: liquet sola ea esse possibilia, quæ ex necessitate fiunt. Recte dicis. At qui iuxta eos, qui omnia fato fieri dicũt, iuxta hos omnia fiunt secundum seriem causarum. Nam quo pacto aliter? Iuxta ergo eos, qui omnia fato fieri dicunt, secundum hos, solum quod ex necessitate, fit, ut quod est, aut quod erit, hoc solum possibile secundum ipsos fuerit. Necesse quippe. Sed quæ ex necessitate fiũt non possunt non facta iri. quod enim possibile est non factum iri, cõtingit hoc & non factum iri: quod autem contingit non factum iri, possibile est non factum iri: quare quod necessario fit, erit impossibile non factum iri. Recte dicis. Sed, si impossibile est non factum iri quod necessario fit solum, erit & possibile factum iri ꝙ necessarium, non quod fit solum: & hoc pacto sequetur ad id, quod necessario fit, necessario non factũ iri, ex quo possibile factum iri etiam non factum iri possibile est: de solo autem eo, quod necessario fit, possibile uerificatur: quod cum sit absurdum, sequetur unq; ad eos, qui fato omnia fieri dicunt possibile esse solum, quod ex necessitate fit: cum sumitur id quod ex necessitate, nõ ut de uiolento dicitur, sed de eo, cuius oppositum est impossibile: et si secundum eos tantum, qui omnia fato fieri dicunt, nõ est aliud ab eo, quod necessario fit, id quod fit, neque quod ex necessitate fit. neq; est illud quidem, quod ex necessitate fit, ut dicunt, quod ui fit, quod uero necessario, quod secũdũ causarum consequentiam. notum est autem hoc ex eo, ꝙ nec ui aliquid fieri potest secundum eos, qui omnia fato fieri dicunt: si enim quæ fato fiunt, secundum seriem causarũ, & secundum diuinum quendam ordinem fiunt, nullũ autẽ eorum, quæ secundum ordinem fiunt, eiusmodi, ui fit: nullum igitur eorum, quæ fato fiunt, ui fiet, nam & si aliqui nõ uideantur his, qui eorum tẽpestate fuerunt assentire, & hoc ab ipso fato, & diuino ordine habebunt. Quid enim aliud dicere possunt ii, qui quæ fiunt, dicunt secundũ quasdã incommutabiles causas fieri? Et hoc fatum appellant, dicere enim fatum ipsum facere quædã huiuscemodi, quæ absq; ui non paritura sint causis ipsis, alienum prorsus a diuino ordine uidebitur. Cum autẽ omnia fato fiant, tollitur per uim aliquid fieri: nam & hoc fuerit secundum fatum, & ordinem, ut prius dictum est, nam secundum eos, qui omnia dicunt hoc pacto fieri, & ipsum non uelle sequi ad ipsum agens, erit secundum fatum. quod quo pacto non omnino irrationabile est dicere quosdam cogi ab anteactis quibusdam causis, his reniti, quæ necessario sunt secutura? Maxime quidem irrationabile. Etenim adhæc, si quæ fato fiunt, ex prouidentia fiunt, cur rationi consonum fuerit ex prouidentia aliquos his reniti, quæ bene, & recto ordine a prouidentia fiunt? Recte dicis. Etenim si necesse est hæc nõ facta iri, eo ꝙ impedita sunt facta iri, non fiunt hæc, nec possibilia sunt facta iri, si quidem possibile id est, ꝙ potest factum iri, non impeditum. Recte dicis. Quæ ergo necesse est non facta iri, hæc non sunt possibilia facta iri. at de quibus possumus, prædicentes quod non erunt, uerum dicere hæc necesse est non facta iri, siquidem hæc facta iri necesse est, quæ quis futura prædicens uerum dixerit. Quo enim pacto aliter? De quibus potest, prædicens quod non erunt, uerũ dicere, hæc non poterunt facta iri. Nam quo pacto facta iri poterunt, quorum opposita ex necessitate fiunt? Sed si de omnibus iis, quæ præter fatum, potest, qui nõ futura prædixerit, uerum dicere, nullum eorum, quæ præter fatũ, possibile erit factum iri. Recte dicis. At qui & necesse est hæc facta iri, de quibus, ꝙ futura sunt prædices, uerũ dicere potest, quæ uero necesse est facta iri hæc non possunt non facta iri. Non enim est possibile. De quibus igitur, quod futura sunt prædicentem, possibile est uerum dicere, hæc nõ possunt non facta iri, & de omnibus his, quæ fiunt, ꝙ futura sunt prædicentes, possibile est uerum dicere. Nam quis alius dicendi modus? Nullum igitur eorum, quæ fato fiũt, possibile est non factum iri. Non enim possibile est. Sed si possibile quidem potest & non factum iri, nullum autẽ eorum, quæ fato fiunt, possibile est. & non factum iri, nullum utiq; eorũ, quæ fiunt, possibile fuerit. Omne enim potest. Secundum quos omnia quæ fiunt, fato fiunt, nullum etiam eorum, quæ fiunt, ut possibile, & non factum iri possibile est. ostensum est autem quod nullum eorum, quæ præter fatum, aliquod possibile est nullum igitur possibile est, cũ omne aut fato, aut prȩter fatum fit, neutrum autem eorum possibile est. etenim si quod fato fit possibile quis dicat, quod necessario fit possibile utiq; dicet. sed si, quod possibile est factum iri, possibile & non factum iri, quod necessario fit possibile erit non factum iri. si uero præter fatũ possibile quis dicat, accidet rursus huic, quod impossibile est factum iri, possibile factum iri dicere. nam quo pacto possibile est dicere id cõtingere factum iri, quod, cum quis nõ futurum prædixerit, uerum dicit? manifestum enim est, ꝙ & si possibile aliter fuerit sui natura, ex hoc tamen ꝙ impeditum est uerum erat, quod prædicebatur de ipso, ipsum non futurum etenim si hoc est possibile, quod si suppositũ fuerit esse nullum sequetur impossibile: ad omne autẽ id, cuius oppositum, cum prædicitur, uerum est, supponenti esse impossibile, eo quod idem esset, & nõ esset, nullum eorum, de quibus contradictionis de futuro altera pars determinate uera est, contingens fuerit: in omnibus autem aiunt alteram contradictionis partem determinate ueram esse. Aiunt quippe. Nihil igitur est cõtingens. neq; enim de quibus uerum est uerbum, erit, cõtingens, cum impossibile sit ipsa nõ facta iri: neq; de quibus uerum est uerbum, nõ erit, cum impossibile sit aliquod horum factum iri. Si.n. aliquis, de quo falsum est, ex eis, quæ dicuntur, ipsum non factum iri, dicat alterum horum, contingens aut factum iri, aut non factum iri, sequetur ad hunc utraq; dicere contingentia: nam & quod contingens est factum iri, uerum, eo ꝙ cõtingat & non factum iri: & quod contingens est non factum iri, huiuscemodi est, eo ꝙ contingat ipsum factum iri: hoc autem pacto erit, de quo factum iri contingens, de hoc & non factum iri huiuscemodi: & de quo non factum iri, de hoc & factum iri huiuscemodi: & de quo nõ factum iri, de hoc & factum iri contingens. cum autem idem sit æque cõtingens factum iri, & non factum iri, quo pacto non est absurdum in his unam quidem prædictæ contradictionis partem determinate ueram esse dicere, alteram uero falsam, cũ proposita res utraq; æque possit? sequitur enim ad eos, qui dicunt hoc pacto fieri ea, quæ fiunt, pariter ueram affirmationem, & negationem fieri dicere in his, quæ hoc modo fiunt, aut pariter utranq; ipsarum falsam.

Quamobrem augmentatio secundum formam solum, nõ autem etiam secundum materiam. Cap. V.

SI augetur subiectum cum eo, quod augeri dicitur, permanet autem & materia, nõ solum forma, non enim tota permutatur: quamobrem secundum formam solum, nõ autem etiam secundum materiam est augmentatio? nõ.n. uniuersa materia quæ est in his, quę augentur, permutatur, sed manente aliquo ex ipsa alia adiicitur: neq; enim quod à principio seruaretur: neq; forma maneret præexistentis materiæ: neq;.n. in eo, ꝙ sit tãta quædã materia, est esse ipsi materiæ, queadmodũ nec carni in eo, ꝙ tanta sit est, esse carni. An, cum duo sint in eo quod augetur quale.s. & quantũ est.n. hoc, quod augetur hoc autẽ est composita ex utroq; substantia, & cũ ipsum quãtũ, ut materia, subiiciatur, forma uero qualis locũ teneat: quantũ quidẽ nõ manet idẽ, quale uero, quod est ut forma rei, quæ augetur, manet quoniam,

ergo quale,quod & forma est,manet,quãtum uero nõ manet: & causa quod ipsum nõ maneat idẽ,est materię ipsius fluxus:propter hoc secundũ materiã quidẽ non augentur, quæ augentur,sed secundum formam:hæc.n.est,quę eadẽ manet.eius.n.quod per se subsistit,fit augmentatio secũdũ id,quod manet in eo,per se uero subsistit ipsum cõpositũ, quod manet secundũ formam:est.n.materia id,quod fluit nam & si permanet aliqua materia in eo,quod augetur,nõ est tamẽ prædicare de hac,ꝙ sit augmẽtata:eo ꝙ ipsa quãdoq; & si permanserit,postea tamẽ fluat,& permutetur nõ enim est in eo,quod auctum est: sumere aliquã materiam, quæ per uniuersum,manens in ipso eadẽ numero, receperit additionẽ aliquam in quantitate , quãcũq;.n.sumpseris, hæc quoq; fluit,& permutatur,& nihil ipsius idem numero manet,forma uero eadem manet,quousq; res seruetur.

Cur,si magis aqua per frigidum,quam per humidum, eius quidem mutatio ex frigido in calidũ nõ corrupit ipsam,ex humido uero ĩ solidũ corrũpit. Ca.VI.

SI magis aqua aqua est per frigidum,q̃ humidũ: ut ignis quidem per calidum magis q̃ siccum,aer uero per humidum magis,q̃ calidum:terra uero per siccum magis,q̃ frigidum,quanam de causa , cum mutatur ex humido non est aqua:non est.n.aqua glacies:si autem ex frigido mutatur, manet adhuc aqua:est.n.aqua etiam cum calefacta fuerit: & cum tamen ignis , si mutatur ex calido,non est amplius ignis,neq; aer,si ex humido mutetur:sed neq; terra manet, si ex sicco fuerit mutata.Hoc quoq; de ipsa quis quæsiuerit.quamobrem,si per frigidum est ei esse, intensio in frigido corrumpit ipsam:siquidem conglaciat ab exuberanie frigiditate:cum uero conglaciauit , non est amplius aqua actu.neq; enim intensio in calido est ignis corruptiua:neq; in humido aeris:neq; in sicco terræ: neq; omnino alicuius alterius intensio in propria forma est corruptionis causa. An,quoniã mutatio ex frigido in calidũ ipsius aquę est aeris generatiua:nullum.n.aliud corpus ex aqua possibile est per solam mutationem ex frigido factum iri: non est autẽ aer calidus solum,sed etiã humidus & est esse ipsi aeri per humidum magis. est quoq; non simile humidum in aqua & aere:est.n.aqua densior,& idcirco repletiua : aeris uero humiditas est tenuis:indiget aqua mutatione,nõ solum ex frigido sed etiam ex humido:& maxime, quoniã humiditas huiuscemodi est aeris formatiua , in quem est mutatio aquæ per frigidum:mutatio uero aquæ ex humido à calido,& sicco,quod est in hoc,fit,ipsum attenuante, & crassitiem eius immutãte:quæ mutatio tempore:ob hoc, quousque caliditas genita in aqua humiditatem ad tantum mutauerit,ut forma aeris fiat,manet adhuc aqua : quæ quidẽ non est talis,qualis sincera aqua,sed tenuis magis: est enim magis tenuis aqua calefacta,q̃ prius:aquæ quoq; rursus frigefactæ tenues magis sunt,q̃ quæ prius non fuerint calefactæ:est enim uia aquæ ipsi mutationis in aerem caliditas:et calefacta aqua non est similis & ei,quæ prius. Quemadmodum autem caliditas humiditatem attenuat,sic rursus frigiditas condensat,& concrescere facit,& quoniã huiuscemodi humidi cõcretio à frigido in tempore etiam ipsa fit, ob hoc nec aer frigefactus fit statim aqua,sed manet aer,quousque humidum adhuc tenue fuerit:mutatio autẽ ex humido,cum non sit ita formatiuum aquæ ipsum humidum,ut frigidum,aquam corrumpere uidetur: quia non solum fit aquæ mutatio in terram ex humidi mutatione , sed etiã in glaciem.uerum tamen & hæc est quodam modo adhuc aqua:est enim proportionalis aquę calidæ glacies : ambæ enim sunt aqua aliquid passa,& in confinio,illa quidẽ aeris & aquæ,hęc uero aquæ,& terræ.Est quoque,& in aliis corporibus simplicibus mutationem in iuxta posita eis corpora per mutationem alterius ipsa formantium conspicere indigentem tempore:non enim,ut apparet,secundum alterum tantum mutantur,sed & secũdum ambo:ex eo ꝙ mutatio secundum alterum non fit in cõtrarium:sed aut ad remissionem,aut ad intensionem eiusdem qualitatis solum ex mutatione eorum quæ sunt in eo in cõtrarium uidetur mutari:neq; enim est terra statim ignis,si frigefactus fuerit: oportet enim fieri siccitatem quandã certam ob hoc neq; fumus neq; fuligo iam est terra.sed neq; si in humidum solum ignis fuerit mutatus , iam est aer:opus.n.est eo pacto & certa quadam caliditate:idcirco in confinio primũ quodam fit.eadem quoq; & in cæteris ratio.forma uero aquę non est simpliciter ipsum frigidum,& si secundum hoc magis,sed frigidum cũ humido.quousq; igitur seruari poterit humidũ.existente in ipsa frigido,erit forma aquæ frigidũ. frigidum autem humidi corruptiuum non potest amplius esse forma aquæ.huiuscemodi igitur frigidũ ẽ eius forma, cuius accretio nõ est aquę,hoc est humiditatis corruptiua.

Quo pacto sunt contraria magnum,& paruum cum,mutatio quidem sit in contraria , quod autem augetur & minuitur in hæc mutatur. Cap. VII.

SI omnia,quę mouẽtur ex cõtrario in cõtrariũ mutãtur, quæ uero augẽtur,& minuũtur mouẽtur,& hæc quoq; ex cõtrariis in cõtraria mutabuntur:mutãtur aũt in magnitudinẽ,& paruitatẽ :id.n.quod augetur ad magnitudinem crescit,quod uero minuitur in paruitatem contrahitur:cõtraria igitur sunt magnum, et paruũ,sed nõ uidetur,ut per plura in prædicamentis mõstrauit Aristoteles.An nõ simpliciter in magnitudinem,& paruitatem mutantur quę augentur,& minuuntur,sed quæ augentur secundũ naturam: (hæc autem sunt,quæ anima nutritiua communicarunt)in perfectionem,& perfectam magnitudinem crescunt : quæ autem minuuntur à perfectione remouentur,& in imperfectam contrahuntur.in perfectam igitur magnitudinẽ, & in imperfectam ipsa mutantur:hæ uero contrariæ sunt , & si magnum paruo non simpliciter contrarium dicebat.Amplius quoq; motum in contraria mutationem dicit,cõtraria cõmunius accipiens:est.n.ei mos contraria dicere etiã priuationem,& habitum,& quæ ad aliquid opponuntur: exuperantiam quippe & defectum in moralibus contraria dicit,quæ secundum ad aliquid,inter se opponuntur:& magnum ergo & paruum,cum sint ad aliquid,contraria utiq; dici possent , non proprie contraria , sed ut ea,quæ ad aliquid.An neq; secundum ipsum fit motus in ad aliquid . nõ enim fit dextrum alicuius,dextrum,cum oĩno ipsum motum fuerit:calidum uero aliquid,aut sursum fieri non motum est impossibile.Aut quanquam non ille, qui dexter factus est,per mutationem habitudinis talis factus est. (Propter hoc enim non est in ad aliquid motus, quia non fit secundum hanc habitudinem mutatio ipsius motus ei,quod mutatur secundum habitudinem. non.n.quemadmodum in loco fit mutatio ipsius,quod hoc modo mutatur,& mutatur secundum locum,similiter,& mutatio in qualitate,& quantitate,sic & in ad aliquid mutatio secundum habitudinem fit,cum mouentur secundum habitudinem ea quæ habitudinem mutant:nam,etiam si non moueantur,permutatur habitudo)non igitur,quia non fit hoc modo permutatio secundum habitudinem,propter hoc possibile est permutationem fieri absq; motu:nũquam enim quis alteri dexter factus fuerit,nisi factus fuerit amborum,aut alterius secundum locum motus:sed nec duplum aliud alius factum fuerit,nisi factus fuerit motus ad quantitatẽ .quare & si nõ fit motus in his,quæ sunt ad aliquid,tamen per quẽdã motum ad diuersas habitudines fit mutatio , quare ob hoc nihil uetuerit & mutationem in magnum & paruum,quæ secundum habitudinem inter se sunt opposita , per motum fieri:si concedatur illud etiam,ea quæ ut ad aliquid opponuntur,contraria dici,& esse,& mutationes in hæc contrarias.An non dicuntur ab ipso,quæ sunt ad aliquid contraria.neq;.n.exuperantia,& defectus ab Aristotele contraria dicuntur quatenus sunt ad aliquid,ut clarum est ex hoc ꝙ ipsa ad se mutuo dicuntur:nam exuberãtia est defectus exuberantia,& defectus exuberantiæ defectus : contraria autẽ esse non secundum hanc habitudinem, sed quatenus,illud quidem plus est commensurato:id enim quod magis, huiusmodi est,hoc uero minus commensurato : tale enim est

quod

quod deficit,non enim ea,quę quouis modo excedunt,deficiunt ue cōtraria dicit:sed quæ ad ipsum commensuratū ita se habēt,ad quod habitudinē,quæ est in ad aliquid neutrū ipsorū amplius seruat.albū etiā,& nigrū,qua quidē uicissim dicuntur sunt ad aliquid,& non contraria:qua uero albū quidē est talis color,nigrū uero talis,cōtraria sunt, & non ad aliquid:contraria enim quatenus quidem ostendūt naturas quasdā maxime inter se differentes non sunt ad aliquid,quatenus uero sic appellantur,sunt ad aliquid.

Ad id, quod non sit forma in materia ut in subiecto. Cap. VIII.

AD id quod non sit forma in materia,ut in subiecto,neque anima in corpore dicebatur,quod ut materia sit actu,forma est causa:ipsa enim sine forma subsistere non potest:quod aūt est in subiecto est in aliquo quod est actu, quod potest etiā sine eo esse,quod est in eo subiecto . Cui illud aduersabatur,quod & corpora ad subsistendum iuuantur ab accidētibus,si quidem omne corpus necesse est cum aliqua esse figura,& colore, cum tamen concedatur hæc in subiecto esse corpore non igitur satis est,ut non sit in subiecto aliquo,conferre ipsi subiecto ad subsistendum: aut siquidē aliquid simpliciter alicui confert ad subsistēdū, non impeditū est hoc in subiecto ipso esse:ut ostensum in corpore & qualitate,sine qua impossibile est aliquod corpus subsistere.Si autem aliquid sit ut pars conferens illi in in quo,hoc est impossibile est esse in hoc subiecto,cuius est pars:forma uero illi,in quo est, ut pars , conferre uidetur, oportet enim quæstionem facere de re proposita,sit ne in subiecto aliquo,an non,sumentes aliquam rem , in qua est hæc de qua est quæstio:queritur autem modus quo est in ea,qui enim demonstrat,quod albū est in corpore, ut in subiecto,cum sumpserit aliquod corpus in quo est album,& ostenderit,quòd ipsum sit in corpore,neq; ut pars neq; ut id,quod potest esse sine ipso,monstrauit quòd est in, subiecto ipso,sic autē oportet etiā quærentē de forma an sit in subiecto,nec ne,sumere tale aliquid in quo quidē ea est forma,quæritur autē modus.In materia igitur,si per se sumatur,nunquam est forma:idcirco nec utiq; quæreretur modus,quo sit in ea:quod neq; ab initio est in eo, quoniā autem est in cōposita substātia talis forma,oportet tale quid præassumentes de ipsa quæstionē facere.atqui quācunque sumpserimus cōpositam substātiam,in ipsa est forma,quæ est in ea,ut pars est cōpositi:nā & anima est in corpore organico,in quo est ita,ut pars:si autem ut pars minime fuerit ut in subiecto existēs hoc,in quo hoc modo est, nec anima ipsa,neq; aliqua omnino forma. An dicet aliquis etiā albū albi quidē corporis partē esse,in subiecto tamen esse, corpore,cui confert ad subsistendum:idcirco & formā cōpositæ quidē substantiæ partem forē,in materia uero , cui confert ad existenuā esse in subiecto.Igitur oportet dicere id,in quo,an sit aliquid,ut in subiecto, quæritur , oportere quidē esse omnino hoc aliquid & actu existens: non enim in non ente possibile est esse aliquid in subiecto:eorū uero q̄ huic ad subsistendū,& actu esse conferunt , eo quod sint in ipso,quęcunq; quidem in ipso solum ad subsistendū cōferunt,non autem & ad esse hoc aliquid , hæc in subiecto ipso sunt:secundum quæ enim,seruans aliquid naturā propriam possibile est mutari,hæc in subiecto ipso sunt:quæcunq; uero non solū ad subsistendū,sed multo antea ad esse hoc aliquid alicui conferunt,secundum quæ cum mutatur,non potest amplius id quod erat,permanere,hæc porro amplius non sunt in eo ut in subiecto : quo pacto enim fuerit in subiecto,homine hoc,cuius absentia hominē corrumpit:idcirco grammatica quidem in subiecto homine est habente ipsam uerum conferens ei, ut si grammaticus: non enim ex absentia grammaticæ desinit etiā esse homo anima uero non est amplius in ipso subiecto:quia ipsa confert ei ad esse,non autem ut sit qualis,aut quantus,aut alicubi,aut aliquod talium entium: huiuscemodi enim est forma naturalis:siquidem secūdum formam est unicuiq; esse hoc quod est in composito igitur,& eo,quod est hoc aliquid propter hoc forma non est in subiecto:est enim pars substantiæ uniuscuiusq;,hoc pacto in ipsis existens, & non in materia solum:cum neq; à principio ipsa sit ita subiectum,ut hoc aliquid,non habēs aliquo pacto formā in se: in his autem,quæ hoc modo sunt,est,id quod in subiecto: aliquid enim,& hoc aliquid esse oportet id in , quo est illud,quod in subiecto,huiuscemodi enim est , quod habet partes.Amplius,si subiectū quidē ab eo,quod est in ipso subiecto:differt,eo q̄ subiectū possit absq; his esse,q̄.sunt in ipso subiecto nā & si nō possit cęra esse absq; figura,absq; tamē hac figura,quā nūc habet,possibile est ipsam esse: qđ autem est in subiecto nō potest separato ab eo subiecto esse materiā uero,& formā impossibile est sine se mutuo esse,cū ipsa ad se mutuo dicātur:quę uero ad se mutuo dicūtur simul sunt natura:siquidē ad aliquid ea sunt , quibus id est esse,eo quod ad aliquid quodāmodo se habeant:neq; etiā [illegible] ratione erit forma in subiecto ipsa materia,An potest & de materia dici,q̄ absq; forma quidem esse non potest,quēadmodū nec cera absq; figura:sed absq; hac forma possibile est ipsam esse,quēadmodū & cerā absq; hac figura.An si anima nō potest in aliquo alio corpore ab organico esse aut facta in,huius aut est pars minime fuerit in subiecto:figurarum autē unaquæq; non sit in determinato corpore.Amplius homo quidē est & cū anima:est etiā cū colore atq; figura:sed non eodē modo:sed cū anima quidē ut parte,& quæ maxime ei confert,ut sit homo:in quo enim fuerit huiusmodi anima,hoc est homo:non est item color & figura hoc modo in homine:non enim omne qđ habet huiuscemodi figuram aut colorem est homo:idcirco hæc quidem in subiecto ipso sunt,non item & anima ipsa.eadem quoque ratio & in aliis naturalibus formis.

Cur non bonę habitudini ægritudo potius quam mala opponitur habitudo. Cap. VIIII.

QVæsitum est,cur non bonæ habitudini,quæ est intensa sanitas,ægritudo potius quā mala opponitur habitudo,siquidem contraria plurimum inter se distant in eodem genere. si enim mala habitudo in sano sit, erit quædam remissa sanitas : sic autem erit intensæ sanitati remissa sanitas contraria:absurdum autem est sanitati quidem ægritudinem, contrariam dicere , non item intensæ quoque sanitati ægritudinem aut in ægritudine intensionem:hæc enim erit plurimum ab ipsa distans. An si quidem circa idem fierent & sanitas,& bona habitudo , necnon ægritudo & mala habitudo,esset utique rectum,quod dicitur : quoniam oportet circa idem contraria fieri. si autem in alio quidem est sanitas, in alio uero bona habitudo & in quo quidem est sanitas, in hoc & ægritudo : in quo uero mala habitudo,in hoc & bona habitudo:neque bona habitudo fuerit intensa sanitas,neque ipsi contrariū ęgritudo:cum neque initio circa eadem ipsa fiat:fiūt enim sanitas,& ægritudo circa potentias primorum corporū, ex quibus animalia,quæ sunt ipsa elementa,quorum potentiæ sunt caliditas,frigiditas,humiditas,siccitas : nam in harum potentiarum mutua mensura est sanitas , in earundem uero incommensuratione est ægritudo: bona autem, & mala habitudo circa hæc fiunt,circa quæ robur, & imbecillitas:est enim similis bona habitudo robori. mala uero habitudo imbecillitati. nā qui habet robur maius,quàm sit robur secundum simplicem sanitatem.accurate bene habituatus uocatur.& qui habituatus est ita,fortis est : & qui imbecillior est,quàm sit qui secundum simpliciter sanorū robur,male habituatus secundum illud.atqui robur, & imbecillitas in commensuratione similarium partium in animalibus,& in commensuratione habent esse:robur quidē in harum commensuratione,imbecillitas uero in earundē incommensuratione:quare & bona habitudo,& mala habitudo in his utique merito fient:& erit utiq; ut imbecillitas robori,ita bonæ habitudini mala habitudo contrariū idcirco & si circa quæ sanitas,circa eadem & bona habitudo uersaretur,dicere bonam habitudinē sanitatem inten-

sam, rationem utiq; aliquam habere: sed quia non est circa eadem, non decenter ita dici posset. Nisi forte, quia aduenit bona habitudo præsuppositę omnino sanitati facta quidem aliqua additione ei, qui est sanus, sed non secundum sanitatem, nec secundum huius commensurationem.

Quo pacto, si quatuor sunt causæ, non erit & in diuinis corporibus subiectum ipsa materia. Cap. X.

SI naturaliũ principia, & elementa ea sunt, de quibus Aristoteles dixit in Physico auditu, sunt autẽ hæc materia, forma, & efficiẽs, & ipsum cuius gratia, corpus circulo uersatile, aut nõ erit naturale corpus, aut erit materia, & subiectũ in illo, aut non dicet omnia naturalium principia. quid enim est subiectũ illi? at uero naturale corpus & illud: omne enim corpus aut naturale est, aut mathematicum: nõ est autẽ mathematicũ illud, cũ omne, quod est in motu, qui ex ipso procedit, corpus est naturale: illud autem est in motu, siquidẽ & semper mobile, & causam motus in seipso habens. An si natura secundũ ipsum principium motus, & status, in quibus est primo, & non secũdũ accidens: non habet autẽ illud principiũ status in se, neq; utiq; naturam habebit si uero naturã non habebit, neq; naturale corpus utiq; erit. Sed si non naturale, qualenam? non enim proculdubio mathematicum, quia animatum est: omne autem corpus animatũ est naturale: si autẽ nõ est naturale corpus, nõ habet subiectũ ipsum materiã: siquidẽ materia est, quæ successiuè uim habet recipiendi contraria. An si quidẽ materiã dicere solum ultimũ subiectũ contrariorum successiue receptiuũ, in ipsa materia non esset comprehẽsum subiectũ quinto corpori: si autem definit materiam etiam hoc modo, ultimum subiectum informe secundum se, in materia, quæ sic dicitur, comprehẽdetur etiam subiectũ diuino corpori: est enim communior hæc ratio principii secundũ subiectum, & cõplectens in seipso utraq; subiecta. Non tamen si diuersæ sunt inter se materiæ, & quæ est subiecta diuino corpori, & quæ in generabilibus, & corruptibilibus, iam sunt etiã compositæ: si enim esset aliquod eis unum subiectum, indigerent ipsę differentiis, quibus specificatæ, habentes idem subiectum, inter se different. si autem sunt omnino, diuersę, non necesse est ipsas specificis quibusdam differentiis inter se differre: neq; enim forma, & materia sunt ob hoc etiam compositæ, quia sunt inter se diuersæ.

Quo modo dictum sit in primo de Anima, Animal enim uniuersale, aut nihil est, aut posterius. Cap. XI.

QVærebatur, quomodo dictũ in primo de Anima ab Aristotele, Animal enim uniuersale, aut nihil est, aut posterius. Quod quidem potest usus esse animali exemplo in ipsa anima, & his, quæ sic uniuersalia dicuntur, ut habeãt primum, & secundum, uolens quomodo se habet ostendere, dictum est à me in commẽtario illius libri. Possumus tamen ostendere, quod dictum est in animali, etiam in his, quæ proprie genera sunt, conuenire. quoniam enim genera, uniuersalia sunt; uniuersalia uero quibusdam existẽtibus uniuersalia sunt: nõ enim si est nihil, est uniuersale, & genus, & uniuoce prædicatur, sed oportet esse rem aliquam, cui ipsum uniuersale accidit: & est illud quidem res aliqua, cui uniuersale accidit: ipsum autem uniuersale non est proprie aliqua res, sed quoddã alteri accidẽs, ut animal est quędam res, & naturæ cuiusdam significatiua: significat enim substantiam animatam uim sentiendi habentem: quod secundum quidem sui naturã non est uniuersale: nihil enim minus erit, etiamsi unum numero animal esse suppositum fuerit: inest autẽ ei, cum sit huiusmodi, in pluribus esse, quę etiã specie inter se differũt: accidit ergo hoc ei, quòd enim non est in substãtia alicuius, est ei accidens. quoniã ergo genus huiusmodi non est aliqua res, sed accidens alicui rei, dixit ipsum Aristo. aut nihil esse, cũ nõ proprie sit: animal n. ut genus significare uolẽs, addidit animali, uniuersale, dicens, animal enim uniuersale. hoc igitur animal, ut genus, aut nihil est, quia non naturã aliquã propriã significat, sed est accidens alicui rei post accedens: aut, si etiã quis, quod hoc pacto est, ens dicat, posterius erit illo, cui inest: rẽ enim oportet esse priorẽ, quã sit accidẽs illi. Quod autem si hoc re posterius, clarũ. cum enim est animal, nõ necesse est animal, ut genus esse: potest enim ex suppositione etiam unũ aliquod animal esse, quoniam non in eius substantia ipsum uniuersale. sed si sit animal, ut genus, necesse est & animal esse. & sublata quidẽ substantia animata sensitiua, neq; utiq; animal erit, ut genus: Impossibile enim est, quod non est esse in pluribus: si tamen sublatũ fuerit animal ut genus, non necesse est & substantiam animatã sensitiuam sublatam iri: potest enim in uno esse, ut dixi: & propter hoc dictum est illud, aut nihil est, aut posterius. cũ autẽ sit posterius re, cui accidit, rursus ipsum sit prius unoq; eorũ, quæ in parte, & quæ sunt sub eo: quia esse quidem generi est ut de multis, & differentibus prædicetur: esse uero in parte est esse cum multis sub uno aliquo, aut genere, aut specie. idcirco sublato quidem uno eorũ, quæ sub communi, non simul aufertur ipsum commune, quia est in pluribus: sed si sublatum fuerit ipsum commune, nullum utiq; erit eorum, quæ sunt sub communi, quibus est esse ut illud in seipsis habeant.

Idem alio pacto accuratius ordinatum.

QVærebatur, quomodo dixit in primo de anima Arist. Animal enim uniuersale, aut nihil est, aut posterius. Quod quidem potest usus esse animali, exẽplo. in ipsa anima, & his quæ sic dicuntur uniuersalia, ut habeãt primum, & secundũ, uolens quomodo se habet ostendere, dictũ est à me in commentario illius libri. Cum enim dixisset: quòd oportet cauere, ne id inconsideratũ relinquamus, specie ne solum differant animæ inter se, aut etiã genere: si enim hoc determinatũ fuerit, non latebit nos, sit ne aliqua cõmunis animæ ratio: & generica: si autẽ non sint eiusdẽ generis cuiusq; generis animæ propria erit: ipsum .n. cõmune animæ nomine solũ est, non itẽ & re. Cum ostendisset quoq; quomodo cuiusq; propria, exemplis usus est, quæ sub uno genere sunt: quod & obscurius fecit, quod dicitur. Si enim sunt hæc, inquit, nõ eiusdẽ generis, equus, & canis, et homo & deus, ut sit ipsorũ genus animal, propria cuiusq; ipsorũ ratio erit: animal uero, quod cõmuniter de ipsis prædicatur, aut nullã propriã significat naturã, sed erit æquiuocũ: aut etiã si significat. erit, ut uidetur se habere in his, q multipliciter dicũtur, eorũ in quibus est prius, & posterius. quod enim cõmuniter de his, quæ sic se habent, prædicatur: significat quidẽ naturã quandã, sed non quæ in omnibus eodẽ modo se habeat, de quibus prædicatur. idcirco posterius est hoc his quę sunt sub eo: quod enim de aliquibus, ut genus, prædicatur sublatũ secũ simul aufert omnia, quæ sunt sub ipso, quorum nullo sublato simul aufertur. ideo est primũ natura: quod autẽ, in quibus est prius, & posterius, sublato primo habente, simul aufertur & quod ab ipso significatur: idcirco non amplius primũ, sed posterius fit. Ostendet autẽ & animã ipsam huiusmodi quid esse: & ob hoc merito proponit inquisitionẽ de ipsã. Cũ autẽ fecisset sermonem de animali, quia illa, de quibus meminit, erant sub animali. addidit illud: similiter autẽ & si cõmune aliquod aliter prædicetur, ostendes, quod omne, siquid sic communiter de aliquibus prædicatur ut non sit genus ipsorũ, aut nihil erit: aut posterius, ut prius dictum est. hoc quidẽ in illis dictum est. Possumus tamen ostendere, quod dictũ est in animali etiam in his, quæ propriè genera sunt conuenire. quoniã enim genera uniuersalia sunt. uniuersalia uero quibusdam existentibus uniuersalia sunt: non enim, si est nihil est uniuersale & genus, & uniuoce prædicatur: atqui cũ sit genus, ens quoq; est hoc pacto: subiectum quidem, cui uniuersale accidit, res quædam est: uniuersale uero, quod est alii accidens, nõ res quædã per se est, sed accidẽs quid illi: ut animal est quædã res, & naturæ cuiusdã significatiua: significat enim substantiam animatam sentiendi uim habẽtem

quod

quod secundum sui naturam non est uniuersale: nihil enim minus erit, etiã si unum numero animal esse suppositũ fuerit. inest autem ei, cum sit huiusmodi, in pluribus esse, quæ etiam specie inter se differunt. accidit ergo hoc ei: quod enim non est in substantia alicuius, est ei accidens: quoniam ergo genus huiusmodi non est aliqua res, sed accidens alicui rei, dixit ipsum Aristoteles, aut nihil esse, cũ nũ proprie sit: animal enim, ut genus significare uolens addit animali, uniuersale, dicens, animal enim uniuersale. hoc igitur animal ut genus, aut nihil est, quia non naturã aliquã propriã significat, sed est accidẽs alicui rei post accidẽs: aut etiam, si quis quod hoc pacto est ens dicat, posterius erit illo, cui inest: rem n. oportet esse priorẽ, quàm sit accidẽs illi. Quòd aũt sit hoc re posterius, clarum. cũ enim est animal, nõ necesse est animal ut genus esse: potest enim ex suppositione etiã unum aliquod animal esse, quoniam non in eius substantia ipsum uniuersale: sed si sit animal, ut genus, necesse est & animal esse: & sublata quidem substãtia animata sensitiua, nec utiq; animal erit ut genus: imposibile enim est quod nõ est, esse in pluribus, si tamẽ sublatũ fuerit animal, ut genus, non necesse est & substantiã animatam sensitiuã sublatã iri: potest enim in uno esse, ut dixi: & propter hæc dictum est illud, aut nihil est, aut posterius. cum autẽ sit posterius re, cui accidit, rursus ipsum sit prius unoquoque eorũ, quæ in parte, & quæ sunt sub eo: quia esse quidẽ generi est, ut de multis, & differẽtibus prædicetur, esse uero in parte est esse cum multis sub uno aliquo, aut genere, aut specie. idcirco sublato quidẽ uno eorum, quæ sub communi, non simul aufertur ipsum commune, quia est in pluribus: sed si sublatum fuerit ipsum commune, nullum utiq; erit eorum quæ sunt sub communi, quibus est esse, ut illud in seipsis habeant.

Quo pacto possibile est simul eundem uoluptate, & dolore affici, si contraria hæc. Cap. XII.

SI impossibile est contraria simul eidẽ inesse, quo pacto possibile est eundem simul uoluptate, & dolore affici? quod accidit sitientibus, & bibentibus: similiter quoque & famescentibus, & comedentibus: nec non scabiosis, & scalpẽtibus se. aut enim nõ est contraria uoluptas dolori, aut non est uerũ non posse simul contraria eidẽ inesse. Neque quod impossibile sit cõtraria simul eidẽ inesse, est simpliciter uerũ, sed secundũ idem: nec simpliciter uoluptas omni dolori contraria est: non enim omnis uoluptas omni dolori contraria. nõ est enim uoluptati, quæ est ex speculatione, dolor, qui est ex siti, contrarius: sed quæ est ab eodẽ uoluptas, dolori, qui est ab eodẽ, est contraria: quos et impossibile est simul eidẽ inesse: neq; enim simul uoluptate, et dolore affici possibile est speculando. quod diameter est lateri incommensurabilis. ob id neq; famescentẽ, dũ famescit, possibile est simul uoluptate, & dolore affici: cũ tamen dolore ex fame, affectum simul ex comestione uoluptate affici non est impossibile: non enim est contrarius illi uoluptati huiusmodi dolor: est enim dolor indigẽtia, uoluptas uero in indigentiæ ipsius medela. idcirco, quousq; quidem fuerit indigẽs medela medelã recipiẽs, uoluptate afficitur: simul aũt medela indiget, et est in dolore quod. n. nõ ab eodẽ fit uoluptas, & dolor, manifestũ est ex eo, quòd qui famescunt, nõ aũt cibantur, dolore: solũ afficiũtur, & eo, qđ, qui cibantur, minuunt dolorẽ. hoc pacto indigentia quidẽ doloris sola est causa, repletio uero uoluptatis. Scabiosi quoq;, & scalpentes, nõ quia scalpunt se, dolore afficiũtur, sed quia iterũ indigẽt scalpere: quẽadmodũ, et qui cibãtur. quia adhuc indigẽt, dolore afficiuntur, non quia cibentur,

Quod non eodem modo & secundum alias sectas, & secundum Epicurum introducuntur colores, ut dicebat Censorinus Academicus. Cap. XIII.

QVod non eodem modo secundum Epicurum introducuntur colores, ut dicebat quidam eius opinionem adducens, & secundum alias sectas. Nam hic quidẽ in indiuiduis elementis, quæ principia supponit omnium, nihil horũ dicit esse: secundum quos autẽ elementa quatuor, secundũ hos in elementis sunt: & hi ideo secundum hos quidẽ ex præexistẽtibus coloribus fiunt colores quidã: secundum quem uero non sunt in elementis hi, ex non præexistentibus est ipsorum generatio. quo igitur pacto, si supponeret quis indiuidua esse corpora principia entium, non solum habentia figuram, & magnitudinem, & resistentiã, sed etiam colorem, non eodem modo, & secundũ hũc esset colorum generatio (esset enim ex præexistente colore, & eo, qui in elementis) & secundũ quem hæc indiuidua elementa non habent colorẽ: sic neque si non atoma quis elementa diceret, sed diceret ipsa quatuor, eo quòd in his sint, & cũ aliis simul ipsi colores, neq; utiq; similiter Epicuro colorũ introduceret naturam. quẽadmodũ enim, quæ fiunt ex elementis, nullam haberẽt resistẽtiam, si nulla omnino esset resistentia in elementis, ita pariter nullũ eorũ, quæ fiunt, colorẽ haberet, si nullus esset color in elemẽtis. Quærere aũt unde in elementis, igne, & aqua, & cum aliis simul sunt colores, par est, ac si quis quærat, unde in atomis sunt figuræ. Quod uero hæc quidẽ à nõnullis dicantur esse genita & corruptibilia, atomi uero ingenitæ ab his, qui illis elementis utuntur, nihil refert: nã & secundũ quos elemẽta hæc genita sunt, & corruptibilia, secundũ hos numero genitũ habent hæc, & corruptibile, specie uero incorruptibilia, & ingenita sunt: nam in se mutuo mutantur, & ex se mutuo fiunt. quare & in horũ generatione ex præexistentibus est generatio. quemadmodum ergo aliorum, ita quoque & ipsorum colorum.

Quod, secundum quos solum honestum bonum est, nullum Dii hominibus præbent bonum. Cap. XIIII.

SI Dii hominibus prouident, bonũ aliquod eis præbẽt: omne enim, quod alicui prouidet, bonũ aliquod ei, cui prouidet, adipiscitur: quemadmodũ, quod nullum bonũ alicui adipiscitur, hoc neq; utiq; ei prouidet: atqui secũdũ quos solum honestum est bonum, nihil Dii hominibus acquirunt, ut ostendã. secundum quos igitur solũ honestum bonũ, Dii non prouident hominibus. Quod autẽ nullum hominibus bonũ secundũ prędictos sit, hinc est manifestũ honestũ in nobis: quod in nobis est, hoc ex nobis ipsis possidemus, quòd à nobis ipsis possidemus, hoc à nullo alio nobis aduenit. igitur honestum à nullo alio nobis aduenit: si à nullo, neq; à Diis ipsis: at uero idem est bonum atque honestum. secundum quos igitur solum honestum bonũ, nullum hominibus bonum à Diis aduenit.

Quòd si eadem materia est in Diuinis, erunt et illa corruptibilia. Cap. XV.

MAteria aut eadem in diuinis, & generabilibus, & corruptibilibus, aut altera: sed si quidem eadem, erunt & illa corruptibilia: cũ illa, quibus quod potẽtia est subiicitur, hæc sunt corruptibilia, ut ostensum est ab Aristotele: & in aliis, & etiam in primo de Cœlo: si autem alia, manifestũ quòd differt subiecta materia generabilibus, & corruptibilibus ab ea, quæ diuinis subiicitur. si autem hoc habebit aliquã differentiam ad ipsam: hoc autẽ modo neq; qualitatibus carens amplius utique fuerit, neque simplex. An neque omne, quod ab aliquo differt, differentia differt: si quidẽ est proprie differentia, qua genus in proprias species diuiditur. nõ ens quippe ab ente differt, sed nõ quia differentiã habeat: sed, neq; quia differt ab aliquo, iã ob hoc & compositum est. Verum neque entia ipsa inter se, cum prædicamentis differant, iam & differentiis different: quia neque sub cõmuni aliquo genere sunt ipsa decẽ genera: ostẽsum est enim nõ esse genus ipsum ens. Amplius multa entia, eo quòd non habeant aliqua, differunt ab habentibus illa, uerbi gratia non habere capillos, aut manus, aut quid huiusmodi: non habere autẽ aliquid, & esse priuatum non est qualitas. Amplius quoque non omnis differentia est qualitas: si enim differẽtia est, qua contra diuiduntur in

ter se, quæ sunt ex eodem genere, iam utique erit cuiusque speciei differẽtia, cuius est differẽtia, secundũ quod est esse ipsi hoc, cuius est declaratiua. At uero omniũ quæ natura constant, quibus non materia sola est substantia, sed etiam forma, in his differentia declaratiua utique fuerit substãtiæ alicuius, sed non qualitatis: & quæ huiuscemodi differẽtiis inter se differunt, substantia, non qualitate differunt quare cũ & ipsa materia sit substãtia, eo quod ipsa in substãtia sit contrariorũ receptiua, qui dicit in hoc differre hanc materiã ab illa, non qualitate differre dicit: quoniam ponentes materiã contrariorum esse receptiuam ipsam qualitatibus carentem esse dicunt: manifestum, quòd non dicunt esse qualitatem ipsius hoc, quod est esse contrariorum receptiuam. si autẽ non est hoc qualitas materiæ, neq; qui dicunt materiã generabilibus subiectã ab eo quòd est in diuinis, subiecto differre, eo ꝙ hoc habent, qualitate ipsam differre dicent. si enim contrariorũ receptiuũ qualitatũ habet, quatenus est huiusmodi, nõ quia differt hoc habens à nõ habẽte, in qualitate erit: sed quia in propria natura habet ipsam, q̃ necesse est ipsam seruare, siue ab aliquo differat siue non.

Expositio textus dicti in primo Physicæ Auscultationis Aristotelis, de eo quod contraria omnes quodam modo principia faciunt. Cap. XVI.

QVod quidem contraria quodammodo omnes principia faciunt manifestum est, & hoc merito: oportet enim principia neq; ex se mutuo esse, neq; ex aliis, & ex his omnia: contrariis autem primis hæc insunt: ex eo quidẽ quod sunt prima, non ex aliis, ex eo uero quod sunt cõtraria, non sunt ex se mutuo. Dubitatum est, quid nã est quod per hunc textum dictũ est: & cur non ex se mutuo contraria: aut non ex aliis & priora. nã & quod ex se inuicem cõtraria fiant ipse paulo procedens dicit. cũ enim ostendisset quædã, subintulit, si ergo hoc est uerum, omne utique, quod fit, fiet, & corrũpetur. quod corrumpitur, aut ex contrariis aut in contraria, & horũ media: media autẽ ex contrariis sunt, ut colores ex albo & nigro: quare omnia, quæ natura facta fuerint, aut contraria, aut ex contrariis. Dicere quoq; ipsa prima cõtraria non ex aliis fieri dubitauerit utique quis quo pacto dicitur. quatenus enim prima esse contraria supponitur, nõ utique facta fuerint ex quibusdã præexistentibus contrariis: non enim essent amplius ipsa prima. Sed quo pacto, nisi hoc fiat, æterna erũt prima contraria? aut enim oportebit ipsa inuicem mutari, ut fiat aliquid ex ipsis: sed hoc pacto non seruarentur utique, nec semper manerẽt, nec incorruptibilia, nec immutabilia essent inter se: aut si semper manerẽt eadẽ, nec per mutationem utiq;, nec per alterationem aliquam fierent, quæ fiunt, sed compositione, & concretione, & disgregatione primorum inter se, & certa quadam positione, & ordine: non sic autem se habere ei uidetur. An ex se mutuo fieri non dicit ipsa cõtraria: quia non sic fieri ex se inuicem possunt, ut permanẽtibus: non enim manet unum contrarium sub altero: uidetur autem omne, quod fit ex aliquo, ut permanẽte ipso fieri, ut ipse procedens ostendit, & explicat. si autem hoc quidem pacto non fiant ex se mutuo, sed secundum subiecti ipsius successiue ad utrunq; ipsorum mutationẽ fiunt, nihil uetabit, & prima cõtraria, inter se mutuo hoc pacto mutata, causas fieri generationis posterioribus. Sed si hoc modo mutãtur, quo modo manent adhuc perpetua? aut quonã differrent à nõ primis contrariis? etenim mutatio horũ mutua hoc modo fit, An differãt utiq; prima cõtraria à nõ primis. primũ quidẽ, eo quod ex illis, q̃ fiunt omnia fiunt: nã ex forma quadã, & priuatione quadã, quæ successiue in materia fiunt, generationes omnium fiunt, et corruptiones: non item & ex albo & nigro, aut dulci & amaro, aut quibusdam his similibus contrariis. Amplius ipsa quidẽ posteriora contraria ẽt inuicem mutantur, eo quod fiant successiue in materia, quod habent & prima contraria. sed & generantur ipsa à principio ex illis: nã per certũ quendam habitum, & priuationem est humorum generatio, & colorũ, & aliorum, quæ his proportionantur contrariorũ: ex nullo autem immutato priora contraria fiunt: ideo & æterna secundũ hoc, eo quod nullũ ipsis præintelligatur primum, ex quo fit horũ generatio. Poterunt quoq; & æterna demonstrari. non. n. si singulares formæ, & priuationes ostendũtur successiue inuicẽ mutari, propter hoc nõ ęterna: sed si semper appareãt necessario circa materiã utrũq; ipsorũ existẽs, erũt utiq; ęterna habitus, & priuatio: et si nõ hic habitus, neque hæc priuatio æterna, sit. Quòd aũt necesse sit hæc semper esse manifestũ est. primũ quidẽ, eo ꝙ materia ęterna existẽs nunq̃ potest esse sine forma, nisi intelligentia tñ. secundo, ex eo ꝙ ipsa est potẽtia opposita & cõtraria, eo ꝙ nõ possit simul esse in cõtrariis actu, necesse est, cũ alterũ contrariorũ ei affuerit, potentia alterũ esse: quod aũt est in potẽtia, tũc est in priuatione illius, ad ꝙ est in potẽtia: necesse est materiã semp esse cũ forma aliqua et priuatione: si aũt semper cũ utrisq; & nunq̃ est, q̃n sumpta materia, aut oia, quę potest, simul actu, erit omnia quę põt, potẽtia: nullũ aũt eorũ, quæ potest actu: nihil. n. utiq; ipsa esset: necesse est prima contraria æterna esse.

Quod non sit forma in materia, ut in subiecto. Cap. XVII.

SI aliqua forma alicuius est in subiecto, aut est in materia prima in subiecto, aut in corpore, cuius est forma, aut in corpore, quod in hoc mutatur. Sed neq; in prima materia possibile est, ut in subiecto, esse, quia neque à principio supponitur talis materia actu, sed indiget ad existẽdũ ipsa forma: neq;. n. materiã sine forma possibile est subsistere, neq; formã sine materia: utraq;. n. ipsorũ altera indiget ad esse actu, & ad existere: oportet autem id, in quo est aliquid, ut in subiecto, ipsum esse primũ actu, nihil adiutũ ut sit id, ꝙ subiicitur, ab eo quod est in ipso subiecto. Sed neq; in corpore, in quo est, & cuius est forma possibile est in illo esse, ut in subiecto: est enim pars huius siquidẽ secundũ hãc est esse illi. Sed neq; in corpore, quod ĩ hoc mutatur, unq; fuerit: quia neq; illud est, q͂d à principio, sed est corruptũ: mutatio. n. corporũ secundum formas est corruptio. nullã itaque formã materialẽ, et alicuius existẽtẽ possibile est esse ĩ subiecto. Si aũt hoc forma quoq;, et anima aĩan corporis, neq; ipsa utiq; fuerit ĩ subiecto, nã neq; animali est. n. pars animalis principalissima ipsa anima: neq; ĩ corpore, q͂d in animatum corpus mutatur: q̃ñ o. n. in corruptiõe nã corruptio in illo est facta mutatio ĩ animatũ corpus. omninoque impossibile est animam in aliquo esse, quod animam non habet. quod autem ab initio non est in aliquo, neq; utique in subiecto ipso fuerit. si autẽ, ĩ quo est quidẽ corpore, forma illius est, & pars in quo aũt ab initio nõ est, nec in subiecto illo erit: nõ erit utiq; anima in subiecto aliquo.

Quod non possibile est mundum esse Dei uoluntate incorruptibilẽ, si sui natura corruptibilis sit. Cap. XVIII.

POssibile aut esse, factum iri de his prædicatur proprie, quæ contingunt, & non esse, & non facta iri hæc quę dicuntur possibilia aut esse, aut facta iri: siquidem dicimus possibile esse, quod potest esse, aut factum iri, cum non est impeditum. non enim omnino ex eo, quod factum est ipsum possibile iudicatur, sed ex eo, quod ipsum non impeditum sit factum iri: possibile enim est nihilominus, quod nõ impeditur ab aliquo casu factũ iri, ad quod aptitudinẽ habet, & si nõ fiat. potest. n. Dion grammaticus factus iri, quousq; fuerit, et si non fiat, nisi ipsum posse grãmaticũ factũ iri fuerit impeditũ. si aũt huiuscemodi, manifestũ quod uerificabitur utiq; possibile factũ iri hoc aliquid, in quibus possibile fuerit idẽ hoc & non factum iri. quod aũt ex necessitate aliquid aut est, aut fit, hoc non est uerũ dicere posse factum iri, nisi quis possibili utatur pro necessario: & impossibile quod sit tale, quia est impeditum, & cadens a possibili propter impedientem ipsum factum iri casum. hoc igitur possibile secundum sui naturam in his utique fiet, & dicetur, quæ ut fiant, & non fiant, ex propria natura præparationem, & aptitudinem habent. idcirco pa-

lea quìdem quam possibile est combustam iri, & non combustã iri, impossibile est combustã iri, si in atomũ redacta fuerit: & lapillus, qui uideri potest, pariter & non uideri, fit impossibilis uideri quando in profundo extiterit: eo ꝙ impedita sit ad actũ uenisse aptitudo ad alterũ eorũ, quæ poterat. diametrũ uero esse lateri cõmẽsurabilẽ nõ itẽ est impossibile, quia sit impedita: à pricipio. n. recipere nõ posse dicitur hoc. ꝙ sit lateri cõmẽsurabilis: sed ipsam in cõmensurabilẽ esse dicẽtes cõmẽsurabile de ipsa impossibile prędicamus. Ipsum quoq; ex necessitate in corruptibile esse dicẽtes, impossibile esse dicimus ipsum sui natura corruptũ iri. Cũ ergo duplicia sint Ipossibilia, illa quidẽ natura, hæc uero quia impedita sunt: & natura quidẽ impossibilia sint hæc, quibus inesse ipsis opposita ex necessitate inest: ex eo aũt ꝙ impedita sunt hæc, quæ habẽtia ad hoc ut fiãt naturalẽ aptitudinẽ, ab ab aliquo in ipsis casu impediũtur: & cũ solũ impossibilia fieri possint ex impedimẽto alicuius contingẽtiũ, aut possibiliũ: quoniã potẽtia erant, nõ aũt ex necessitate: si quidẽ mũdus, genitus existens, potẽtiã habet ut corrũpatur, & non corrũpatur, poterit ab aliquo impeditus corrũpi. factus impossibilis ad corruptionẽ. si autẽ est ex necessitate, & in natura cuiusq;, quod generatur, corruptũ iri, ex necessitate utique inerit omni, quod generatur, oportere ipsum corruptũ iri: cui autem inest ex necessitate ipsum corruptũ iri: hoc non potest non corruptũ iri: quia ad æternitatẽ sui natura peruenire nõ potest: quare & mũdus corruptibilis existens ex necessitate, si quidem & genitus, sui natura æternitatis minime capax est, secundũ sui naturã æternitatẽ accipere nõ potest: quod autẽ est hoc modo impossibile, cũ omnibus sit impossibile, etiã ipsis Diis huiuscemodi fuerit. neq; enim quod ex necessitate inest alicui, inesse ei possibile est unquã impeditum iri, & non esse hoc modo inexistens: neq; quod impossibile est inesse possibile est inexistens factum iri: sola enim illa inesse quibusdam impediri possunt, quæ & habendi ipsa, & non habendi naturalem habẽt facultatẽ, quæ etiam absq; impedimento possunt in illo non facta iri. sed quæ ex necessitate ad quædã sequuntur, non possunt hæc impediri: quin futura sint: erit enim hoc modo simul quod fit, & quod non fit quod fit quidem, quia necessarium erat factũ iri: quod non fit autem quia erat impeditum: hoc autem est impossibile: impossibile est igitur & quod corruptibile est à corruptione prohiberi: quia necessarium est corruptibili ipsum corruptum iri, & ipsum non corruptum iri impossibile: erit. n. hoc pacto simul corruptibile, & nõ corruptibile Quod autem impossibilia sui natura etiam Diis sint huiuscemodi, etiam Plato ipse testatur per ea, quæ dicit. Sed neq; aboleri mala possibile est o Theodore: contrariũ enim aliquid bono semper esse necesse est: neq; illa apud Deos locum habere, sed mortalem hanc naturam, & hunc locum circumuagari necesse est.

Quomodo eadem simul contrariorum esse dicitur. Cap. XVIIII.

EAdẽ potentia contrariorũ esse dicitur, nõ quia possint ipsa cõtraria circa id, quod ipsorũ habet potẽtias simul fieri, hoc. n. est impossibile, sed quia non hoc modo se habet, quod habet, cõtrariorũ potentias, ut primo debeat cõtrariorũ recipere, post uero hoc: in omni enim tẽpore cõtingit quod in neutro cõtrariorum est in quouis ipsorum factũ iri, & nõ determinate in hoc idcirco & dicitur simul habere contrariorũ potentias. Cõtingere enim quantũ est in natura contraria recipientis, quando alterũ in ipso fit, nihil minus loco huius alterũ in ipso factũ iri, causa est huius ꝙ simul ipsorũ potentias habet: nã penes ipsorũ agentia hoc primũ contrariorũ in utroque receptiuo fit eo, ꝙ hoc sit præsens, non eo ꝙ habeat talem habitudinẽ ad ipsum, aut cũ ualidiori potentia ipsum moueat. si enim nõ simul potentias ipsorũ haberet, sed in alio, & in alio tẽpore, impossibile utiq; esset aliquando hoc aliquod contrariorum ipsum recipere, cũ sic alterũ ipsorũ in se præassumpsisset & si neutrũ adsit, & si adsit, ei effectiuum, eo ꝙ non haberet tũc potentiã ipsum recipiẽdi. si autẽ nullũ est tẽpus, in quo receptiuũ cõtrariorũ æqualiter impeditũ sit aliquod ipsorũ habere: nã tunc solũ alterũ ipsorũ impeditur in receptiuo factum iri, cum ab altero receptiuũ ipsorum fuerit præcupatũ. eo quòd impossibile sit contraria simul inuicẽ coexistere: nihil tamen impeditũ est, quantũ est ex natura receptiui, corrũpi ipsum præexistens, eo quod receptiuũ potentiã habeat huius, quod effectiuũ in ipso fiat: etenim quãdo est in altero cõtrariorũ, tunc habet potentiã quòd mutetur in alterum: si enim non haberet quod est in altero cõtrariorũ potentiam, ut mutaretur in alterũ, maneret utiq; in altero, cum impossibile esset amplius in hoc mutari: si autẽ mutatur, manifestum ꝙ, eo quòd habet potentiã ut recipiat, & mutetur, mutabitur utiq; omne in ipsum. uerũ & existẽtis in ipso cõtrarii habet potẽtiã non enim quod nõ potest esse in ipso, est in ipso quando enim potẽtiã habet alterius cõtrariorũ, tũc habet & alterius: quare simul quidẽ utrorũq;: & qñdo alterius etiã alterius: & si alterũ præassumpserit nihil minus quantũ est ex natura susceptiui, cum potuisset etiam hoc præassumpsisse, sit horum, quorum habet potentiam, hoc quidem habens, illud uero habiturum.

Quamobrem æstate sumus somnolentiores, si somnus est propter connati nobis calidi ad intra retrocessionem. Cap. XX.

SI somnus est propter cõnati nobis calidi ad intra retrocessionem, æstate uero retrocessit magis calor ad exteriora propter quid æstate somnolentiores sumus, cũ somnus fiat eo quod occupetur à delata capite ad ipsum pectus euaporatione calidum nobis connatũ? huiuscemodi enim ibidẽ contractio causa est segnitiei ipsis sensibus: quę detentione caloris circa pectus fit quousq; delata euaporatio cũ sit dẽsa, ab occupata ab ipsa caliditate, quæ tota est ibidẽ simul correpta, concocta fit, & attenuata disgregata fuerit, & hæc est naturalis causa somni, & eius qui in hyeme, & eius qui in æstate fit: sed hyeme quidẽ, eo quòd à cõtinẽte nos aere frigido existente infrigidetur superficies ipsa, non similiter connatũ nobis calidum ad ipsam affluit, & in ipsa diffunditur, sed est iterior circa ipsum pectus, et cor amplius congregatum: idcirco à delata euaporatione nõ similiter uincitur: & cum deuictum est, copia ipsa celeriter concoquit, & attenuat uaporem ipsum occupantem: idcirco nec faciles sunt hyeme somni. nec diuturni: æstate uero propter superficiei raritatem, quæ fit à caliditate aeris continentis: cũ connatũ nobis calidum ad ipsam feratur amplius, & exhalet, minus est & circa pectus, & cor: & idcirco, cum à delata euaporatione uincatur, & occupetur facile, nec item possit similiter ipsum disgregare, & attenuare ob paruitatem, cum ad longius tempus ab ipso uincatur, causa fit, ut æstate nobis ampliores somni, Fortasse autem & noctium breuitas maiorem præbet apparentiam quod uideamur æstate plus dormire, eo quod ipsius diei aliquid occupemus. Fueritq; etiã ob impotẽtiam sensoriorũ, quæ fit à continente nos æstatis caliditate copiosior, qui fit æstate somnus. cum enim ipsa sicciora fiant ab extrinseca caliditate, et ab hoc operari nõ possint, deferuntur in somnũ: cum proprium & innatũ ipsis calidũ imbecille sit ad actionem: eo quod uincatur ab extrinseco calido maiori existẽte: qđ et lucernarũ lumẽ à lumine ipsius diei pati uidemus.

In quo prædicamento sit motus. Cap. XXI.

MOtum, si quis non reciperet in quantis, eò quod ipse in prædicamentis non poneretur inter quanta diceretur utique esse ad aliquid: cuicunque uero, cum sit motus, inest esse ad aliquid, esset utique passio. si enim moueri est aliquid pati, passionis autem præsentia patiens pantur, & quod mouetur motus præsentia mouetur, motus utiq; passio esset: passio uero est qualitas: tertia enim

qualitatis species passiuę qualitates, & passiones imperfectus igitur actus, cũ sit passio, esset qualitas: perfectus quoque actus, etiam sub aliquo esset prædicamento. Aut si huiusmodi actus, & perfectio est forma: formarum uero illæ quidem sunt naturales, hæ uero artificiales: & sunt naturales quidem formæ substantiæ, artificiales uero qualitates: erit utrũq; & actuum hæc differentia. sunt autem & ex naturalibus formis qualitates, quecunque non ad substantiam subiectorum conferunt, sed ut talia sint. Quid igitur oportet dicere ipsum lumen esse: cum & ipsum sit actus perspicui quatenus est perspicuum. An si nõ natura perspicui forma ipsum lumen, neq; eius substantia aliqua sit: non enim simul est cum perspicuo, neq; est in substantia eius. sed ex presentia alicuius in ipso fit, & propter habitudinem alius ad aliud erit & ipsum passio quædam, quę fit per habitudinem, & præsentiam alicuius in perspicuo, quod est colori proportionale, ut etiam Aristoteles dixit: uelut enim colorem dixit lumen ipsius perspicui.

An quod mouetur super aliquo, secundum priorem eius partem prius moueatur. Cap. XXII.

SI quod mouetur super aliqua magnitudine, secundum priorem eius particulam prius mouetur: propter hoc enim in tempore est omnis motus, quia non potest quod mouetur super toto subiecto totum simul motum iri, sed oportet illud quidem ipsius prius pertrãsire, hoc uero posterius: si itaq; hoc est, & secũdum priorem partem magnitudinis primo mouetur quod mouetur, si infinitũ in magnitudine est ipsum prius, omne quod mouetur per infinita mouebitur, & omne motum quantouis spatio per infinita priora & infinitas particulas motum erit: sed pertrãsiri non possunt infinita: aut igitur non infinita est sectio continuorum, aut non secundũ id quod prius est, fit prius motus. An fit quidem secundum priorem partem magnitudinis prius ipse motus: ita tamen secundum priorem particulam, ut est in continuo, illa quidem particula prior, hæc uero posterior: non enim aliter quid est in illo, aliter uero id, quod mouetur pertransit assumens aliquid. Quo modo ergo est in continuo prior, & posterior particula: nunquid actu? An nihil utiq; esset continuũ, si essent partes eius diuisæ, & actu in toto, eo enim quod īdiuisibilis est magnitudo (intelligentia enim diuisa erat) hoc est cõtinua. Si enim esset actu diuisa, neq; ipsa utiq; esset aliqua unà magnitudo, nec motus unus. si autẽ non sunt actu particulæ, quæ sunt in toto, relinquitur potentia ipsas esse in toto, & continuo & prius itaq; & posterius erunt in continuo potentia, non actu: & etiam quod mouetur super ipso sic secũdum prius mouebitur, ut est ẽt in magnitudine: potentia aũt est in magnitudine: sic igitur & ipsum super ipsa mouebitur. hoc autẽ faciet, si non ut diuidens ipsum moueatur, & actu faciens primum aliquid in ipsa, & secundum. si autẽ hoc modo mouetur, quando motum fuerit super magnitudine, ut habebat magnitudo priora in infinitum, sic et ipsum motũ erit per ipsa: potentia autem habebat illa priora in infinitum, & hoc, potentia in infinitum priora pertrãsibit: quod non erat impossibile: non enim ponebatur quę infinita potentia pertransire non posse, sed quæ actu: diuidit autem & qui uult numerare priora, quæ pertransit ipsum mobile.

Cur si corruptibilis est terra non contingit ipsam & simul quandoque corruptum iri. Cap. XXIII.

SI corruptibilis est terra, cur non contingit & ipsam quãdoq; simul quandoque corruptam iri? Si contigit hãc glebam corruptam iri secundum hoc iugum, & sic percurrentibus in quacunq; parte terræ uerum est contingere ipsam corruptam iri: si autem hoc, contingeret utiq; nõ esse terram, quod est impossibile: neq; enim esset mundus, si auferretur id, circa quod ei latio. An non sequitur ad id quod est uniuersam terram corruptam iri, & id quod est simul: hoc enim est impossibile: si enim omnia per motum cœlestium ex aliquo in aliud quid mutatione fiunt, sic & ex alio quodã in terrã. Et in hominibus quoq; eadẽ ratio est: non enim si omnes corruptibiles, & simul omnes. quĩ autem ex inductione demonstrat, ex eo quod unus, unumquenque demonstratorũ posse cras corruptum iri, & omnes simul cõtingere cras corruptos iri non recte sumit: etenim si sumeret: omnes. quos commemorauit cras cũctos simul esse corrumpendos, nõ iam & omnes sumpsit, cum non omnes commemorarit. præterea neq; quos commemorauit, sic sumpsit, ut cuncti simul possint cras corrumpi: sed ut unus, unusquisq; id circo non concludet omnes cõprehensim, sed omnes ut quenuis ipsorum. ut in diuisione in infinitum, & undequaq; undequaque enim sectile est ipsum continuum, nõ quia simul undequaq;, sed quia in quocunque. Fortasse autem neque similiter terram necesse est esse, & hominem ipsum: sed terram quidem simpliciter necesse est esse hominem uero ex suppositione: propter hoc enim non simpliciter necessaria est propositio dicens, hominem ex necessitate animal esse, sed cum determinatione illa quousque fuerit homo.

Expositio textus ex primo Physicæ auscultationis Aristotelis, in fine dicti, per quem dicit inuentam materiam soluere etiam antiquorum dubitationes. Cap. XXIIII.

DIfferunt demonstrationes duæ dictæ in primo Physicæ auscultationis in fine libri, per quas, cum dixisset & de materia, & de priuatione, dicit inuentam hanc materiã soluere etiam antiquorum dubitationem, per quam auferebãt generationem & corruptionem: eo quod oporteat, quod fit aut ex ente, aut ex non ente fieri: sed nec ex ente, posse, præexisteret enim quod fit, si quidem quod fit nondum est, quod autem ex ente fit ex eo quod præcedit esse utique diceretur: neq; ex nõ ente esse, eò quòd nihil ex nõ ente fiat. Quas igitur dubitationis huius solutiones dixit, sunt. Illa quidem per id, quod est per se & per accidẽs, aut ens, aut non ens. Hæc uero per id, quòd est esse potentia, et actu, sunt autem hæ. si quis materiam cum assumpserit, dicat, ex hac per se quidem existente per accidens uero non existẽte fieri, quæ fiunt: & similiter ex hac rursus fieri, quæ fiunt, potentia quidem existente, actu uero non existente: per se quidem existente in sui natura, est enim ens quoddã ipsa materia: per accidens uero nõ existente, quia priuatio quæ est per se non ens ipsi existenti accidit: non enim aliter ex materia possibile est aliquid factum iri: nisi accidat ei priuatio eius. quod est generandum: & potẽtia quidem existente, quoniam potentia est materia hoc, quod fit. actu uero non existente quoniam nondũ est, quod fit. nõ enim fieret. Ipse etiam differunt inter se: eo quòd, prima quidem ab eo, quod generationi subiicitur, & præexistit natura facta est, huiusmodi enim est materia sui natura, ex qua fit, existens quidẽ aliquid sui natura, non existens autẽ ex priuatione sibi accidente. Secunda uero ex habitudine ipsa, quæ est ad id, quod generatur: eo enim quòd possit fieri id, in quod mutatur, nondũ autẽ fit in hoc, generatur ex ipsa id quod generatur: si enim esset iã in ipso, non utiq; generaretur: uel si non esset quidẽ, sed esset impossibile in ipsum mutari: nullum enim impossibile fit. eo igitur, quod possit quidem in id, quod generatur, nondum autẽ in ipsum fit mutata, hoc quod generatur, ex ipsa generatur. inest autẽ ei posse quidẽ ex propria natura: est enim in hoc et esse materiæ, nondum autem actu esse à priuatione. potest etiã quis in prima solutione ea, quæ dicta sunt diuidere: ut hoc quidem ipsius de priuatione dictum esse dicat, illud uero de materia: cum enim priuatio quidem sit per se non ens, per accidens uero ens. quia accidit ipsi materiæ, quæ est ens: materia uero per se quidẽ existat, per accidens uero non existat, quia priuatio ipsi, cum sit non ens, accidit soluentem antiquorum dubitationem posse dicere, & ex nõ ente simpliciter fieri, quæ fiunt, & ex ente simpliciter & seorsum quidem neutrum ipsorum sufficere ad alicuius generationem. neq; enim non ens simpliciter, quoniam nihil ex sic non ente fit: neque ipsum ens per se iam enim es-

fet.utraque uero fieri generationis causas:sed non ens qui dem, & priuationem non per se: alioqui ex hoc fieret, si permanens mutaretur in contrariū sibi:hoc autē impossibile:non enim possibile est permanere, & subiici alicui, quod sui natura non ens: neque contrarium alicui potest seruatum sui contrarium recipere:per accidens uero,quod generatur ex hac generatur,eo quòd ex quo fit(fit autē ex materia)illi priuatio ex necessitate accidat: & hoc modo generatio quidem ex nō ente per se: quatenus enim ens quodāmodo,huiusmodi autem,quia enti accidit. Ex materia uero fieri quidem quæ fiunt per se: cum enim sit ens secundū sui rationē,& permanet,& seruans sui ipsius naturam recipit eius,quod generatur,formam:ad quam mutationem priuatio ipsa eius,quod generatur,confert,præexistens,& accidens ei:omnia enim,quę fiunt ex materia,generatur per mutationem ex priuatione,in quę generantur, idcirco neq; ex priuatione,& nō ente per se est generatio: quatenus enim ens quodammodo,eo quòd materię,quæ est ens,accidit:neque ex materia & ente per se:sed quidem, quatenus est priuatio,ipsius in formam mutatio.

Quædam conferentia ad ea,quæ de prouidentia. Cap. XXV.

SVbstantiarum secundum Aristotelem quædam est in corporea,& sine corpore forma, quædā immaterialis, & separabilis,actus quidam existens,ab omni potestate seiunctus,quam substantiā,& intellectum uocat: intellectum autem secundum actū:semper enim intelligentē id, quod est optimum inter entia:hoc autem ipse est.seipsum itaque hic intellectus intelligit. maxime enim intelligibile maxime intellectus intelligit:maxime uero intelligibile forma sine materia:sui enim natura est huiusmodi substantia intelligibilis: materiales enim formæ intelligibiles quidē sunt, sed non sui natura,immo nec per se:sed intelligens ipsa intellectus ipsas facit intelligibiles,seiungens ipsas à materia intelligentia,& ut per se existentes accipiēs:forma uero ab omni materia,& omni potestate seiūcta,sui natura est proprie intelligibilis:atqui huiuscemodi substantia prædictus intellectus est:idcirco seipsum intelligit,etenim huiusmodi substātia,nihil habens potestate,semper actu est intelligibilis.est autē actu intelligibile,quod semper actu intelligitur: quod semper actu intelligitur id porro fuerit quod intelligitur ab intellectu æterno,& actu:tale uero erat prædicta substātia,prima substātia,primusq; intellectus, & primum intelligibile,& intellectus semper intelligens,& i hoc essentiā habens. omnis enim intellectus,cū operatur,seipsum intelligit,eo quòd,cū operatur,fit quodāmodo idē ei,quod intelligitur:siquidē apprehēsione eius,quod intelligitur,fit ipsa intellectio:formā uero accipiēs eius,quod intelligitur, fit quodāmodo ipsum,quod itelligitur.dixi autem quodāmodo,eo quòd in quibus quod intelligitur est materiale,i his nō simpliciter intellectus intelligēs fit ipsum,quod intelligitur,eo quod nō accipit formā cū materia,i quibus aūt, quod intelligitur est forma à materia seiuncta,in his intellectus intelligens fit simpliciter idē ei quod intelligitur. quando aūt affuerit et ipsi intelligēti intellectui,et ipsum esse per se, tūc undequaq; fit seipsum intelligens maximeq; si huic, quod est esse & à materia separabile,& intelligibile per se, affuerit nihil esse aliud præter ipsum intellectū.nam in materialibus specie eadē,non numero sunt,quæ eadē forma cōmunicarūt,à materia numeralē habēta differentiā. quæ cunq; uero existētia formæ immateriales sunt,hæc nō specie solum,sed etiam numero eadem sunt:unū enim numero sunt omnia,quemadmodum cōposita puncta,& lineæ, & superficies.& huiusmodi quidem est,ut breuibus ostendamus,prima,& incorporea,& immobilis,& æterna substantia: post illam uero diuinum corpus, circulo uersatile,animatum,& quod per animam mouetur. Et quoniā omne,quod per animam mouetur,desiderio alicuius, aut auersione mouetur,cū & corpus circulo uersatile per animā moueatur motu circulari,qui solus omniū motuū æternus est,& cōtinuus,& regularis: proculdubio & hoc alicuius desiderio mouebitur. uerū,si omnis corporea substātia posterior est corpore illo,nullius harum desiderio possibile est ipsum moueri:relinquitur igitur ut primā, æternā, immobilemq; substantiam desiderans æterna circulatione moueatur.est autem ei desiderium nō apprehendendi ipsam,sed ut assimiletur ei inquantū potest. assimilatur autē ei per motum,ęternitate,et similitudine,et regularitate motus,quieti enim assimilatur quodammodo circulatio,quæ semper circa eadē,& eodem modo se habet. præterea & assimilatur perfecto,& quantum potest unumquodque eorum,quæ assimilantur,est ei perfectio: est autem perfectio corporis circulo uersatilis huiusmodi cii culatio.Cum autē sint plures sphæræ Diuini corporis, prima quidē,& extima simplici,& uno motu illius substantiæ desiderio mouetur,posteriores uero septem mouentur quidem,& harum unaquæque desiderio,& appetitu alicuius substantiæ,quasi lis,& quæ ante ipsas:non tamen hoc solo mouentur: sed ex se ipsis mouetur singula,quo mouetur, & circumfertur, econtrario illi:eo quod positionem,& ordinem talem habeat:mouetur autem & secundo motu,cum à prima circūferatur eodem illi.Bini autem his causa motus:quia oportet quidē esse aliquod aliud corpus,præter æternū, & diuinum,quod est generabile,& corruptibile: quoniā ad æternum ipsis circulationem confert etiā huiusmodi corpus. non potest autem huiusmodi corpus specie æternum manere,nisi illorum uariis motibus gubernatur. Cum autem hæc hoc modo se habeāt,si quis uelit dicere prouideri omne id quod propter aliquid,& ab aliquo, quouismodi mutationē habet,& motum:fuerit utiq; omnis corporea substantia, & æterna, & generabilis, & corruptibilis à prima substātia ęterna,immobili,et incorporea prospecta.Si quis autē hæc sola prouideri diceret, quorū gratia quod ipsis dicitur prouidere,actu quibusdā actionibus mouetur,solū sublunare corpus secundū Aristotelē prouisum esset. hoc autē est materiale,& generabile & corruptibile: quoniam gratia ordinatæ huius mutationis & permanentiæ secundum speciem æternæ ponuntur moueri corporis circulo uersatilis post primam, quæ & firmamentum uocatur, septem sphæræ motu secundo . cum enim indigerent generabilia,& corruptibilia uario motu, non poterant eodē modo se habentia diuina omnia simul quidem generationis,simul quoque & corruptionis ordine causa inferioribus fieri:eo quas generationes &corruptiones,cum ita fiant, manent & hæc æterna secundum speciem, manente quodam & in illis uario motu.

Quomodo forma iam in materia,per se ne,an per accidens. Cap. XVI.

QVomodo forma in materia, per se ne , an per accidens:Siquidem dicat aliquis in materia generari formam per se,erit in substātia materiæ forma per se,si quod per se inest alicui est in substantia eius.sed si hoc , corrumperetur unique materia, cum corrumpitur forma. An & in substantia materiæ est ipsa forma:non enim impossibile est materiam esse sine propria forma : sed corrupta forma,aut seiuncta,non est possibile amplius illam materiam esse,cuius illa erat forma,sed simul est:quapropter, ut sit materia,confert ei præsentia formæ. per se igitur inest forma materiæ,ut quod in substantia eius est, quemadmodū & animali homo, & omni q in substātia ipsius est, quod per se ipsi inest.Preterea nō erit in sui natura habēs forma rū receptiuū,sed ipsas formas.Amplius sane singula materia omnes simul habebit formas,quod est impossibile: est .n.contrarietas in formis materialibus,ut in elemētis uidemus:ex quo manifestū est,quòd non omnes in eadem.Amplius si omnes eandem haberet,non esset secundum generationem mutatio:si autem alia aliam , incorruptibilis esset unaquæq; res materialis : si autem corruptibilis esset, & materia una corrumperetur: ostensa est autem esse æterna. Sed neque , ut accidentia materiæ, sunt formæ in ipsa: erunt enim in subiecto ipsa : & aut substantia

rimus in eo, in quo est, primo per se, & nō secundum accidens ? etenim, si in uicino sibi fit corpore, iam corpore, iam erit hoc habēs propriam naturā, actuq; existēs corpus, omne enim corpus actu mortale, simplex ens aliquod est, aut ex his cōpositum, & mistū: horum autem singulū propriā habet aliquā naturam. An etiam per illā est actu huiusmodi: & hoc pactò erit primū participans ignis ipse tali ex diuino corpore potentia: deinde posterioribus ipsam distribuens: ita ut omnia corpora tali distributione ipsa participent, illa quidē plus, hæc uero minus. Sed si hoc est, quæsiuerit utiq; quis quid confert unicuiq; corpori homini uis, & natura. nā per primam naturā, quę ipsa fit in unoquoq;, per quā illud qu dē est ignis, hoc uero aer, illud aqua, hoc terra, fit eis motus in propria loca, quo singulū ipsorū propriā perfectionē assequitur: & hoc similiter, si in corporibus fiat cōpositis, & in illis, nō ut fit homo, aut animal: aut plāta singulum ipsorū: ipsis enim iā existentibus utique ingigneretur, quemadmodū igni, & singulis simpliciū: sic autem non amplius potentia illa causa fieret, ut hæc quidem animata sint corporū, illa uero inanimata: & animatorū, illa quidē altricem solā animam haberent, hæc uero & sensitiuā, quædam uero præter has & rationalē: hæc autē ponebatur causam habere differentiæ quæ est inter has: per hanc enim uim ponebatur prouidētia faciens hominē animal rationale mortale: & propter hoc dicebatur, omnia, quæcunq; per rationē, & intellectū homini inesse possunt, habere ipsum à diuina prouidētia. An oporter dicere, simplicibus quidē corporibus præexistentibus potentiā hanc ingigni, & post accedere: propter quā causam nihil in seipsis quodammodo illa diuinū habent (tale enim & anima ipsa) cuius expertia omnino: quia nō est in ipsorū substantia huiusmodi uis ab extrinseco eis, & præexistentibus post accedens, sed sunt simpliciter corpora. quæcunq; uero ex horū naturali mistione, & tēperamento fiunt: & in horū generatione disseminatā, & diuinam potentiā, & naturam meliora, & perfectiora facere hæc corpora: cum & simplicia corpora simul inferant ad generationē eorum, quæ fiūt ex ipsis, corporū etiam Diuinam potentiam, qua participant ex uicinitate: ob quā potentiam non itē habēt hæc principiū solum in seipsis motus, ad quē inclinant, sed quoddam quoque animasticum principiū assumpserunt, quod & generationem habet à Diuina potentia, quæ natura, & anima per quantitatē simplicium corporū, ex quibus est habens ipsam corpus, quorū, illud quidem magis communicat diuina potentia, quia propinquius est Diuino corpori, & est subtiliorum partium, & purius, hoc uero minus propter maiorē distātiam, & cōstitutionis crassitiem, diuersa & ipsa fit. quæcūq; enim compositorum corporum plurimum terræ habent, simile cum terra communicant animastica potentia quadam: eò quod & corpus, plurima eius substantiæ pars, minus Diuina potentia participet: quæcunque uero corporsiorem in seipsis habent igneam, & calidam substātiam, hac perfectione anima participant: eò quòd superabundans in eis corpus plus participet Diuina potentia. Hoc autem pacto secunda natura, quam diximus esse Diuinam potentiam ingenitam sub luna corporibus ob uicinitatem ad illam, corporibus simpliciter naturalibus utetur, ut materia, ad perfectiorum, & animatorum corporum generationē. quæ igitur per temperiem simplicium corporum, & alterationem fiunt composita corpora, eò quod habeant huiusmodi potentiam in mistione corporum ipsam habentium concretam quodammodo & mistam, perfectiora fiunt corpora, quæ & diuiniore natura, atque principio cōmunicauerint. quæcunque uero compositione, & appositione simplicium corporum fieri uidentur composita corpora, hæc non amplius, quia tali communicent, potentia, & natura, possunt, ut singulum simplicium corporum actu, ipsius naturam seruare in huiusmodi mistione, & compositione: non enim ad hoc modo compositorum substantiā Diuina potētia, confert, manens in singulo ipsorum, qualis & ante ipsorum compositionem: cuius mutuæ pariter, ac simplicium corporum generationis potest quis dicere à Diuinis potētiā causam esse, cū ipsa fiat ipsorū forma, & natura. materia enim sui ratione qualitatibus carēs, infigurataq; existēs, à potentia, quæ à Diuinis corporibus fit, sine actu corpus est, & fit, formaturq;, & figuratur, ut quod quidē ipsis accedit ad Diuinū corpus, & uicinū illi, plus Diuina potētia participans, formetur caliditate, & siccitate: hę enim sunt primę ab illis in corpora mortalia passiones: quòd aūt plus distat à causis huius mutationis, & generationis ipsorum corporū, aut horū, omnino contrariis formari, aut illud quidē aliquam horū hoc uero aliquā his contrariā formam atq; passionem sumere, secundū illorum alibi uariā ad habitudinem, propter motū in huiuscemodi circulo diuersimode formatū. talis enim est zodiaci situs: in quo mota sol, & luna, & alia astra, quæ errare, dicūtur, huic quidē parti materię, cui magis, uel propinquius accedit, unicuiq; caliditatis, & siccitatis sit causa, in quibus est esse igni: illi autē caliditatis humiditatisq;, quæ est aeris natura: alio uero humiditatis, & frigiditatis, quæ est quę est aeris natura, alio uero humiditatis, & frigiditatis, aquæ natura: alio quoq; eius, quæ superest ex duabus primis simplicibus cōtrarietatibus, quę sunt frigiditas, & siccitas, quæ terræ naturā cōstituūt. & huiuscemodi quidē sunt à Diuina potētia formæ in materia, simplices, & primæ formæ: quæ factæ sunt causæ substantiæ corporū simpliciū, & naturę. quæ uero ex horū mistione, & tēperamēto fiunt, tanquā pluribus cōmunicantia potētiis, & diuersis corporib⁹, & cōposita iā fiūt & perfectiora, & perfectio in eis, et forma diuersa fit, etiā secūdū eam, quæ dicta est in primis, quæ est in mistione corporū, differentiā. sunt enim ipsorū, illa quidē tenuiora, & magis actiua: huiuscemodi enim, sunt, quęcunq; ꝓpinquius sita sunt motui Diuinorū: hæc uero crassiora, et passibiliora, quęcunq; plus distāt ab illorū latione: horū enim est perfectior forma quæcunq; in mistione, & tēperamēto plus habent subtiliorū partiū, & puriorū corporū: quæcunq; uero huiusce corporis minus habēt in seipsis, sed plus habēt passibilis, & crassioris, horū est & forma imperfectior.

Quod si hoc in nobis, cuius oppositum in nobis, neque ipsum in nobis, neq;, quod in nobis erit. Cap. IIII.

SI in nobis est hoc cuius oppositum in nobis, illud, cuius oppositum non nobis, non in nobis: ipsius uero in nobis oppositum: non in nobis: nam ei quod in nobis id, quod non in nobis oppositum: igitur neque quod in nobis, in nobis si autem quod in nobis non in nobis nihil est in nobis: secundum quos ergo in nobis est id, cuius & oppositum in nobis, iuxta hos nihil est in nobis. An falsum ipsum, si non in nobis, illud esse in nobis, nihil est in nobis, nam esse aliquid in nobis, quod est in natura nostrū, & substantia, non in nobis est, ut nec esse rationales: res tamen quibus utimur secundum id quod in nobis, hæ in nobis, harum enim & oppositæ in nobis. ipsum enim esse in nobis aliquid non in nobis: deambulare uero in nobis, quia & nō deambulare. etenim proprium oppositum eius, qd̄ in nobis non in nobis propter hoc: id uero, quod in nobis, in nobis proculdubio. ut igitur opposita in nobis, hæc, & ipsa in nobis, quia non est quod in nobis in agibilibus: non est autem agibile esse aliquid quod in nobis in his, quæ consultatione indigent, & possunt etiam aliter se habere: cum igitur esse aliquid in nobis non sit in his, merito potentia quidem qua est in nobis, non in nobis: sed illa ad quæ utimur potentia, eius, quod est esse aliquid, in nobis, in nobis, quemmadmodum & usus quidē rationis in nobis, non autem in nobis ipsius usus potentia.

De hoc, quòd & id, quod in nobis, fato est. Cap. V.

IPsi in nobis aliquid esse opponitur illud, nihil esse in nobis impossibile: ipsi igitur in nobis aliquid esse oppositū impossibile: atqui, cui oppositum impossibile, hoc fato;

siquidem hæc fato fiunt, quibus opposita est impossibile aut esse, aut facta iri, igitur in nobis aliquid esse fato est: in nobis uero aliquid esse fato statueret utiq; in nobis aliqd esse secundum substantiã omnia fato fieri dicentibus. An non est uerum, id cuius oppositũ est ipsum impossibile, hoc esse fato: si.n. esset idẽ id, quod ex necessitate, ei quod fato, esset utiq; quemadmodum eius, quod ex necessitate definitio, id, cui oppositum impossibile, ita & eius, quod fato. sed est in plus id quod est ex necessitate eo, quod fato: non.n. omne, quod ex necessitate est, fato est: quatuor quippe bis duo sunt ex necessitate, non tamẽ fato: siquidẽ in his, quæ fiunt, est ipsum fatum: quare non erit definitio eius, quod fato, oratio dicens, cuius oppositum impossibile, sed inerit quidẽ & hoc his quæ fato, cum & ipsa sint necessaria, non tamen ut æqualiter in ipsis sit: si uero non æqualiter non conuertetur. non oportet igitur omnino, cui oppositum est impossibile, hoc esse fato: sed necessariũ est hoc, cuius est definitio prædicta oratio. ipsum itaq; quod est in nobis necessarium quidem: quia omne, quod est in substantia alicuius, necessario ei inest, non tamẽ fato: quibus enim, cum secundum fatum causarum sunt, opposita est impossibile, hæc fato erunt.

Quo pacto erit immobile secundum Aristotelem primũ mouens: siquidem, ut ipse dicit, singulum eorum, quorum est opus, gratia operis est, Dei autem operatio est immortalitas: hæc autem est uita sempiterna: quare necesse est Deo inesse æternum motum. Cap. VI.

Quo pacto est immobile secundum Aristotelem primum mouens: si quidem ut ipse dicit, unumquodq;, quorum est opus, gratia operis est. Dei autem operatio est immortalitas: hoc autem est uita sempiterna: quare necesse est Deo inesse æternum motum. An non est id ex eorũ numero, quorum est aliquod opus: si quidem opus dicit actionem, quæ est ut finis: huic uero nullus est finis substantia enim est eius actio, sed non quod sit aliud quid, postea actio. est autem hoc manifestum per, id quod subiunxit. quod est. quoniam autem cœlum huiusmodi corpus: est Diui num: illud enim non est huiusmodi.

Quid erit materia, si à priuatione quidem habet quod sit non qualis, & non figurata, à forma uero quod qualificetur, & figuretur. Cap. VII.

Materiæ, quæ à priuatione habet quod sit non qualis & non figurata, à forma uero ꝙ qualificetur, & figuretur, sui ratione quid erit? non. n. ex his negationibus est natura materiæ: nam sui natura, neq; non qualis, neq; qualis: ut homo sui ratione, nec immusicus est, nec musicus: quoduis.n. horum haberet in propria ratione, non posset in altero factus iri. Sic igitur & materiæ erit esse materiã, non in eo, ꝙ sit qualis sed in eo, ꝙ habeat aptitudinem, & potentiam, qua est qualitatum receptiua: non quale uero ei accidit, cum nõ sit eius substantiæ completiuum: quemadmodum & omni receptiuo alicuius non esse hoc, cuius est receptiuum. Cum autẽ sit in confinio hoc, erit & incorruptibilis: cui. n. est esse in potentia recipiendi aliqua successiue, hoc neq; eo ꝙ non sit, in aliquo ipsorũ, neq; eò ꝙ sit, exit à propria substantia: non. n. amittit ipsum posse, in quouis horum, fuerit, cuius habet potentiã: nõ.n. quodvis hoc posset. An si est aliqua negatio in materia, quoniã materia sui natura non est qualis: ipsum autẽ quoduis non quale est in materia recept iua existente qualitatis erit ipsa materia qualitatibus carens sui natura. An non est idem dicere ipsa non est qualis sui natura, & est non qualis sui natura: nam hoc est non qualis sui natura, cum sit affirmatio, ex quæ transpositione dicitur, æquiualet priuationi: illud uero, nõ est qualis sui natura, negatio est: quæ nõ amplius æquiualet priuationi, quod de materia uerum est, aptitudo.n. quę est ad aliquid, media est illius, & priuationis eius & si quam maxime illud, in quo est aptitudo impossibile est esse sine altero, non est.n. idem aptitudo priuationi: nã illa quidem permanet, ut prius dictũ est. priuatio uero corrumpitur: idcirco hoc quidem non esse qualem in eius natura, nõ item & esse non qualẽ. Aristoteles in primo Priorum resolutoriorum de prædictis ita dicit. Differt autem aliquid in construendo, uel destruendo, opinari aut idem aut diuersum significare non esse hoc, & esse non hoc non esse album, ei quod est esse non album, non enim idem significant: neq; est negatio eius, quod esse album, esse non album, sed nõ esse album. Est autẽ dicere, ꝙ & si ꝗ uerum maxime sit de materia sui natura ipsam esse non qualẽ, nõ tamen est hoc in eius substantia, sed accidit ei. quemadmodum aliquando & qualitatem habere: ut & homini immusicum, & musicũ. cera quoq; nõ figurata existẽs sui natura, si figuretur, non corrũpitur, quia manet hoc ipsi ceræ esse.

Quo pacto non definiuit idem per idem, qui animam definiuit actum corporis, physici, organici, potentia uitam habentis. Cap. VIII.

Si potentia uitam habens significat quod potest uiuere: quod autem potest uiuere, est quod potest animã habere quomodo non idem per idem definiuit qui animã definiuit actum, corporis, physici, organici, potentia uitã habentis? An non est usus in animæ definitione potentia uitã habente: sed cum prius accepisset illud, potentia uitam habẽtis, posterius, quãdo reliquam definitionem assignat, permutauit ipsum organicum in inuentionem, & sumptionẽ organici. utens potentia uitam habente organicũ autẽ est, quod habet particulas, quæ diuersis operationibus possunt subseruire: cui æquale sumpsit & illud potentia uitã habens. Præterea, cum dixisset ipsam animam actu corporis potentis uitam habere, non fecit per ipsum assignationẽ, corporis.n. naturam, in quo est anima, qualis est declarauit, non.n. animam, declarauit, neq; per ipsam animã definiuit. Præterea non est idem anima, & uita: sed quod est operatiũ uita est, cum per ipsum sit nutrimẽtum, & augmẽtum: quod autem potentia uitã habet, dicetur unq; organicum, cum per ipsum habet potentiam, ut nutriri possit, & augeri, quod æquale non est ei, quod est animã habere.

Quomodo anima non sit ad aliquid, si actus est talis corporis. Cap. IX.

Quomodo non est anima ad aliquid, cũ sit actus corporis huiuscemodi: An actus quidem æque ualet ac forma: forma uero non est ad aliquid & si quàm maxime alicuius est. non.n. si aliquid alicuius est, mox & hoc est ad aliquid: & enim superficies cum alicuius sit, non est ad aliquid: sed & partes secundarum substantiarũ alicuius quidem sunt, nõ tamen sunt ad aliquid, ad aliquid enim sunt, quibus est esse idem, quod ad aliquid quodammodo se habere. anima autem corporis quidem huiuscemodi est actus, non tamen esse est in hoc quòd ipsa ad aliquid se habeat: cum enim sit aliquid ipsius corporis est: quemadmodum & caput, cũ sit aliquid, capitati est caput: simile enim, quatenus simile, & æquale, quatenus æquale, in habitudine habent esse ad ea, ad quæ dicuntur: & nihil aliud præter habitudinem ad id, ad quod dicuntur, significant: anima uero, & caput propriam quãdam naturam, & substantiam significant, cui accidit alius esse: sed non, si aliquid est alius, iam & ad aliquid est.

Quod anima non est se ipsa mobilis. Cap. X.

Anima est, per quod animal est animal, per quod enim sibi inexistens animal à non animali differt, per hoc est animal: per animam autem sibi inexistẽtem differt animal à non animali: per animam itaq; animal est animal: per quod autem animal animal est hoc est eius forma: omne enim, secũdum quod dicitur, & est hoc aliquid, est forma: etenim eorũ, quæ per artẽ fiunt singulum, & eorum, quæ natura,

natura, ꝑ formã est hoc, quod est: & animal itaq; quatenus animal, est per ipsam formã: erat autẽ ꝑ animã ipsam animal, anima itaq; est forma: atqui forma, quæ est alicuius, materialis forma est, anima autem alicuius forma est, anima ĩ.n. anima igitur, cũ sit forma materialis, impossibile est ipsam esse per se, quod.n. indiget materia ad esse, cum huius existat aliquid, impossibile est hoc ab ipsa seiunctum ipsum per se esse: anima autẽ est forma materialis: animã igitur impossibile est esse ipsam ꝑ se aliquãdo: quodcunq; uero impossibile est ipsum per se esse, impossibile est & ꝑ se moueri: animã autẽ impossibile est esse aliquid per se: igitur impossibile est ipsam per se moueri: quod autẽ non est ꝑ se mobile, nõ potest esse seipso mobile: anima aũt ꝑ seipsam nõ mouetur: igitur anima non est seipsa mobilis.

Quamobrẽ quod generatur, cum ex priuatione mutatur, simul ex suo contrario mutatur, si non sunt idem priuatio, & contrarium. Cap. XI.

QVamobrẽ, quod generatur, cum ex priuatione mutatur, simul ex suo contrario mutatur, si non sunt idẽ priuatio, & contrarium: contrarium.n. quędam forma, priuatio uero huius absentia, cuius secundum sui naturã subiectũ est receptiuũ. Vtrum igitur huius causa est ipsa materia, quæ substantiarũ omnium generabilium, & corruptibilium cõmunis existens, & subiecta eis, potẽtia omnia est, eò quòd in singulum ipsorũ posuit mutari: propter hoc.n. dicitur quidẽ omnia potentia: nullum tamẽ horũ, quæ ex ipsa generantur, & in quæ mutabtur, in propria ratione, & in propria substantia habet: sed est ab omnibus ipsis ratione separabilis: subsistentia tamẽ, & existentia inseparabilis est ab eis. cũ semper aliquod ipsorum actu habeat, & quia semper alicui horum coniuncta est, & actu est, atq; existit. neq; n. formarũ ali, uã, quarũ est materia receptiua, absq; materia possibile est existere: neq; materiã sine aliqua forma: sed sunt à se inuicẽ inseparabilia quo ad existentiam. cum ergo fit cum aliqua formarũ, quarũ est receptiua, formis, in quibus nõ est, tunc priuari dicitur, eò quod, cũ habeat potentiã ut mutetur in illas, nõ est in eis: idcirco etiã, cum in aliquã mu etur, ex propria illius, in quã mutatur, priuatione mutari dicitur: eo quod, per potentiã ad hanc, in hanc ipsa mutetur. erat autẽ ei potẽtia ad hanc per eius priuationẽ: neq;.n. si esset ei præsens, priuata esset ipsa: neq; si non haberet aptitudinẽ ad ipsam ob id igitur, quod nõ secundũ aliam quandã potentiam quàm illam, quæ est ad hanc, mutatur ipsa in hanc, ob hoc singulũ eorũ, quæ generantur, ex propria priuatione dicitur generari per mutationẽ eius, quod subiicitur huius priuationi. idcirco & priuatio per accidens cuiusq; generabilium, ut elementum, principiũ: eo quod, quæ mutãtur in ipsum, materia, & elementum sit eius proprie: quia præexistit in ea eius priuatio, ob hoc secundum hoc in ipsam mutatur: propter hoc ex non calido fit calidum, non ex dulci: quia hoc, ex non calido, declaratiuũ est calidi in priuatione existẽtis & quod secundũ priuationem hanc mutatur: non.n. per potentiam ad dulcedinẽ in calidum mutatio, neq; secundum huius priuationẽ, & ob hoc quidem ex priuatione. ex contrario autẽ dicitur generari, quia materia formatur cõtrariis, & est horũ successiue receptiua. Primorũ igitur, quæ ex ipsa corporum generantur, duæ sunt formæ, primæ scilicet contrarietatum, caliditatis & frigiditatis, & humiditatis & siccitatis: & his terminatur simplicia corpora. Quoniam ergo horũ est receptiua: & si est cum aliquo, aut quibusdã horum, necesse est ipsam, quando aliquod horũ nõ habuerit, sed in priuatione ipsorum fuerit, esse cum altero contrariorum in contrariis ipsorũ generibus existens: erit necessario in horũ priuatione. nam quatenus est in cõtrario calidi, est in eius priuatione: & quousq; in illo fuerit, manet etiã in priuatione. ob id igitur, quod præsentiæ cõtrarii cõiuncta est priuatio cõtrarii, & necessario: & quãdo ex priuatione eius ad habitũ mutetur secundũ illud, quod ꝑsens erat causa subiecto ipsius esse, in priuatiõe huius sit.

Per id, quod corpora in seipsa contrahantur, non mõstrari corpus per corpus permeare. Cap. XII.

QVod non monstratur ex eo, quod corpora in seipsa contrahantur, corpus per corpus permeare. non. n. quæ contrahuntur in seipsa retrocedentia contrahuntur, corpore per corpus permeante: contrahitur.n. hoc, quod actu adhuc existens manens in propria substantia, in minorem deducitur molem, aut ab aliquo, aut à seipso: omnia autem, quę hoc patiuntur, secretione alicuius hoc faciunt. aut enim cum separatur spiritus, reliquum corpus in spatium nuper ab illo occupatum coit, aut cum humidum, quod est in ipsis disseminatum: ipsa uero materia neq; ab initio contrahitur, cũ neq; actu subsistat: fiunt autẽ sub ipsa corpora, quandoq; quidẽ in maiori mole, quandoq; uero in minori: eo quod corporũ illa quidem crassiora, hæc uero solidiora, alia uero tenuiora, & humidiora. quorũ crassiora quidem & solidiora ad æqualem molem maiori loco indigent, humidiora uero, & tenuiora minore: idcirco quandoq; quidẽ in eadem materia est corpus ampliorem occupans locum, quandoq; uero minorẽ: eo quod eadẽ materia effectiuarũ utriusq; corporũ qualitatũ est receptiua. Si igitur in permeatu corporũ mutuo fieret aliqua corruptio, & mutatio in crassiora corpora, forte posset quem pauloante alterũ occupat locum, hunc posterius occupare & quod ex mistione utrorũq; fit, si autem idem manet utrunq;: quod.n. est in ipsis uidentur seruare, & sui ipsius naturã: quo pacto etiam posset hoc fieri? Amplius quędã, cum miscentur, non solum non crassius, immo & tenuius quàm prius erat ipsum efficiunt. quare oportebat ipsum cũ in maiori fiebat mole, etiam ampliore occupare locũ.

Aduersus Platonicos, qui ex triangulis figuras, & formas corporum dicunt componi, non ipsa corpora. Cap. XIII.

IN omni mutatione est ipsum subiectum, de quo ipsum mutari prædicatur: nã in latione quod fertur subiicitur secundũ illud mutatũ: & in augmentatione, & diminutione quod augetur, & minuitur: & in alteratione quod alteratur: sed & in mutatione, quę est secundũ generationem, & corruptionẽ ex subiecto aliquo est mutatio. non. n. ex nõ ente generatio, & in non ens corruptio: & est in hac mutatione subiectũ, inquantũ subiectũ. & in simpliciũ itaq; corporũ generatione, & corruptione subiici aliquid oportet, & hoc esse materiam ipsorũ: ex quo.n. primo, cum insit, aliqua generantur, & in quod ultimũ dissoluuntur, hoc est illorũ ipsorum materia: & simplicia itaq; corpora, ex quo primo subiecto generantur, & in quod ultimũ dissoluuntur, hoc ipsorum materia est, atqui in simplicibus corporibus subiectum sunt ipsa triangula: ex his. n. primis est ipsorũ generatio secundũ ipsos: & in hæc ultima est ipsorum resolutio. triangula igitur materia sunt simpliciũ corporum: forma uero qualis, & quanta horũ compositio. si autem hoc, corpora sunt, nõ autem formæ corporũ, quæ ex triangulis generantur secundũ eos. si enim esset aliqua alia materia ipsis subiecta, essent autẽ & ipsa triãgula, duas utiq; haberent materias, quarũ neutra ad alterã posset reduci. Si autem dicerent materiam secundum hæc etiã generari: secundum hæc quidem triangula, & sic figuratam ignem, secundũ uero hæc terrã ipsam. propter quid apud ipsos terra in alia immutabilis fiet: cum terræ subiecta materia posit æqualiter, & secundum ignis, & secundũ aliorum corporũ formatiua triangula figurari: neq; enim etiã in triangulis ipsa erant triangula, quæ mutabãtur: sed ipsa subiecta materia figurabatur secundũ hæc mutuo: manente subiecta materia similiter, si mutuo omnia mutentur nõ dicit autẽ ipsa mutuo similiter mutari. hoc quoniã triãgula: aperte ostẽdit quòd ipsis supponat materiã ipsa nõ simi liter possunt cõponi, & figurari. neq; mutuo mutari etiam ipsa dicit, si quid à materia habent: si enim & grauitatem à triangulis: quod enim ex ipsis pluribus constat, grauius

dicere, minime utique, si fiat ex illorum compositione mathematicum corpus: si uero si non illud, naturale à triangulis apud eos, cum naturalia corpora sint.

Si communia sunt notiones, notiones uero non sunt corpora, neq; ipsum commune erit corpus, etiam si sit notio communis corporis, nec definitio est corporis definitio. Cap. XIIII.

SI cõmunia sunt notiones, notiones uero non sunt corpora, neq; ipsum cõmune erit corpus, etiam si sit notio communis corporis: nec definitio corporis est definitio. An cõmunia ipsa non simpliciter sunt notiones, sed à quibusdam, & de quibusdam: hæc uero sunt, ipsa singularia, fiunt autẽ ab his, quæ cõmunia nõ sunt, eo quòd ab eis intelligentia separentur: hæc uero per se differentia inter se singularia sunt, quibus ablatis quod relinquitur est notio. An in omnibus est, ipsum cõmune, quod quia non ita subsistit ut intelligitur uidetur subsistere in illis de quibus dicitur: & est definitio huiuscemodi, & quod hoc modo intelligitur: & quod per ipsam notionẽ esse apparet, nõ ipsius notionis, sed eius, quod sic intelligitur. est enim definitio ipsius notionis significatiua, quæ ab ipsa re, quæ definitur, facta est. sunt enim notiones signa rerum: orationes uero notionum, quæ sunt ab illis. quare & corporis definitio erit notionis significatiua, quam dicimus ab ipso corpore, per abstractionem eorum, quæ in sunt singularibus corporibus: quibus abstractis, quod relinquitur cõmune est, & idem in omnibus corporibus. cum autẽ sit naturæ corporis, & substantiæ significatiua, non erit utiq; de re incorporea. Neq; quia est ipsa incorporea, & ipsa notio, quæ est à corpore, propter hoc absurdum aliquid dicitur. definitio enim oratio, corpus uero non oratio: & in omnibus sanè nõ eius quod intelligitur significatum, si enim hoc ipsum, existimabit aliquis & albi orationem albam esse, & grauis grauem. nã quòd non sit ipsius notionis definitio, hæc quidem dicit trifariam dimensum tangibile: non est autẽ huiusmodi ipsa notio: & hæc animal rationale mortale: nullum autem horum est in ipsa notione.

Quo pacto dicimus eandem potentiam simul esse contrariorum. Cap. XV.

CVm dicimus eandẽ esse potentiam contrariorũ non hoc dicimus, quòd eadẽ potẽtia ambulat, & qs quiescit, & loquitur, & tacet: non enim, qua mouetur potentia, eadẽ etiã quiescit: sic enim essent quiescere, & moueri idẽ: siquidem, quorum potẽtia eadem est, horũ & actus idem. sed est quod dicitur par illi, quod potest contrariũ alicui; hoc & contrariũ illi potest: nam quod habet aptitudinem ad alterum contrariorũ, necessario & ad alterum: inducit enim potentia alterius eam, quæ alterius secũ. eadẽ ergo, hoc est æqualis: potentiam. n. alicuius habere est nondum in illo esse, sed posse in illud immutari. quod autẽ immutatur in aliquid ex aliquo contrario illi immutatur: nã & intermedium contrariũ semper: eo quòd quod in contrariũ alicui est immutãdũ in cõtrario ipsius sit: ex hoc. n. est mutatio: quod autem est in aliquo, & abiicit ipsum, ut recipiat sui contrarium, amborum habet potẽtiam: cũ possit utrunq; ipsorũ successiue detinere, & abiicere. cũ igitur secum ducat potentia alterius etiã alterius, horũ eadem dicitur potentia contrariorũ. ignis autem non item habet frigidi potentiam, cũ sit calidus: quia existens ignis, nunquam potest esse potẽtia calidus, sed semper actu huiuscemodi. & est uniuersaliter uerum illud, cuius aliquis habet potentiã, huius quoq; oppositũ potest: aut. n. ex necessitate erit in ipso, & non poterit amplius illud & si hoc potest, poterit & illud: & cũ nõ habet ipsum, potentia habet. si autem non habere & habere opponũtur, quod habet potentiam alicuius, etiã oppositi ei potentiã habet. Nõ necesse est autem contrariorũ & potentias dicere contrarias: contraria impossibile est simul eidem inesse: contrariorũ uero potentiæ simul sunt in eo, quod põt ipsa, quãdo in neutro ipsorum aliquo pacto actu fuerit: quando. n. potest cera fieri & triangularis, potest tunc & figuræ rotundæ, prius igitur quàm sub neutra harũ sit figurarũ, non magis potest in alterã ipsarum mutari: habens tamen utrarunq; simul potentias nõ ita eodem modo & utrasq; simul recipere potest: nulla enim res est simul contrariorum receptiua, quamuis simul habeat ipsorum potentias, si enim non haberet materia simul ad contraria aptitudinem, sed nũc hoc quidem ipsorum posset, nunc uero illud, non esset utiq; sui ratione qualitatibus carens: præsentia autem alicuius, & differentia, nunc hoc quidem contrariorum, nũc uero alterum poterit. idcirco potentiæ quidem contrariorum non sunt dicendæ contrariæ: cum ipsæ quidem simul existunt, contraria uero simul existere non possint: progressus autem in ipsis ad actum contrarios quippe & ipsos dicemus.

Quo pacto, non eodem modo, ac artes coniecturales, etiam aliæ artes finem habebunt, omnia scilicet quæ apud ipsas, facere, ut propositum assequantur. Cap. XVI.

SI in artibus coniecturalibus dicat quis illum esse finem, omnia scilicet, quæ apud ipsas, facere, ut propositũ assequãtur, cur nõ & hæ, quemadmodũ & artes non coniecturales, proprium finem assequẽtur: uidentur autem ob hoc maxime differre ab aliis coniecturales, & quòd non eodẽ modo finẽ assequuntur. Hac differrent utiq; secundũ eos, qui finẽ eis dicunt, assequi propositum: at secundum quos ipsum propositum nõ est eis finis, & ea quæ finis, non sunt eodem modo, non differrent ab eis penes id quod nõ est similem eis finem habere. illæ enim, cum ad ea, quæ fiunt secundum artem, sequatur id, cuius gratia fiunt, & frustrentur à proposito ob errorem eorum, quę fiunt quæ ex arte non fiunt, finẽ habent ipsam propositi assequutionem: tantundem. n. in illis est & omnia apud ipsas facere, ut propositum assequantur, atq; ipsum assequi: hæc. n. facientibus quæ apud ipsas, eueniunt. in coniecturalibus autem, cũ nõ omnino ad ea. quæ fiunt secundũ artem, sequatur id cuius gratia, quia indigent multis, ut illud assequantur, quæ in sola arte non sunt: insuper etiam, quia hæc ipsa, quæ fiunt secundum artem, non sunt terminata, nec eorũdem sunt effectiua: eo quia, non ex omni parte similiter admouẽtur per omnia, aut per aliqua, & aliter in ipsis, non ut sperabatur, fore assequi propositum non est earum finis sed ea perfecisse quæ ipsius artis. An finis quidem & in his est id assequi, cuius gratia omnia, quæ apud ipsas, faciunt, faciendo, omnia quę apud ipsas, est autem ipsarum, opus proprium omnia, quæ apud ipsas, ut propositum assequãtur, fecisse: cum non hoc solum sufficiat ad assequendum propositũ, sed & aliis quibusdam indigeant quæ in arte non sunt.

Quod non, si est illo qui est, ut ὑπέκκαυμα id est succensus fomes, qui & elementum est calidior aliquis ignis alius, propter hanc causam mistione contrarii tale illud. Cap. XVII.

NOn quoniam magis calidum est feruor ignis, qualis est & ignis apud nos, igne, ut elementum, qui & succensus fomes dicitur, iam in illo minus est calidum mistione contrarii. flamma quippe minus calida est ignito ferro, sed non frigiditatis mistione: sed est intensio in ferro propter materiæ soliditatem, & resistentiam: cum enim resistat, & non cedat, calidum quoque, quod est in ipso, præbet huiuscemodi ignis etiam, qui ut elementum est, cũ natura sit rarus, & siccus, & non mistus materiæ, quæ fouere talem ignem possit, ita calidus est. deinceps hæc ipsum attingunt, quæ ipsi constrictionem quandam, & densitatem præstant, & huiuscemodi igni nutrimentum, idcirco & rationabilius posset quis dicere, ignem huiuscemodi mistum esse contrario: nutrimento enim indiget hic, & seruatur, quousq; hoc habuerit: contrarium autem est nutrimentum

mentum contrario, Præterea quoq;, quoniam est materia huiusmodi ignis, habebit porro & aliquid sibi contrarii, quod ferens in se mutat: ille uero non in nutrimento ignis: sed est syncerus, & purus, non mistus contrario, per se subsistens: quemadmodũ & aliorũ elementorum singulum.

De hoc, quod natura sit principium motus.
Cap. XVIII.

NAturam esse principium motus perspicuum est ex eo, quòd principio motus differunt naturalia à non naturalibus corporibus: quo autẽ differentia naturalia à nõ naturalibus naturalia sunt hoc est natura: quæcunque igitur corpora generabilia sunt cum sint naturalia, hæc in alienis locis generantur, & motus cooperatur in eis, ut ad proprium locum perueniant: ad quem cum peruenerint, quiescunt secundum locum, & perfectionem adepta sunt quatenus genita sunt: habebant enim et principium in seipsis motus ad hoc. corporibus uero ingenitis, & sui natura perfectis, & quæ sunt in loco sibi naturali, natura, hoc est in ipsis motus principium, non ut ex imperfectione ad perfectionem mutentur, confert, neq; ut ferantur in locum sibi naturalem: nam & profecta sunt, & nunquam exeunt à loco sibi naturali. sed ut per operationem quę est secundũ ipsum assimilentur entium optimo, æternoq;, & continuo, & regulari motu imitantia & actualis ipsius existentiæ necessitatem, & immobilitatem, & statum: per motum quidem ipsius actualem existentiam: est enim actus quidam ipse motus: oportebat enim imitantia id quod est actu simpliciter, & nullo modo potentia, communicans, per actum sibi naturalem hoc facere: per motum uero continuum uel & ordinatum, & similem semperæternam ipsius imitantur naturam. neq; enim, si non moueretur, esset corpus naturale, quod est corporum proprissimum, neq; cum moueatur, ut stet quandoq; & non continue moueatur, rationabilem habet causam: nec enim à loco, nec à motu præter naturã, nec ab imbecillitate, quæ mortalibus inest: idcirco, cum sui natura continue moueatur, per permanentiam in motu, illius quietem imitantur. At quod non solũ moueri, sed cõtinuo, & æterno motu moueri sibi naturale est, demõstrat & figuram ipsa habere sphæricam: quoniam optima, & perfectissima figurarum optimo corporum natura debetur. huiuscemodi uero figuræ, quies est præter naturalis: idcirco nec basim habent aliquam, qua sistant.

Quod si mundus est æternus, esse uero ipsi mundo ordo, est, esset & hoc in sui propria substantia.
Cap. XIX.

SI mundus sui natura æternus: mundi uero esse tali quodam ordine constat: ordinem etiam a natura sua haberet: quod si hoc est, nec ad esse, nec ad ordinem quem habet indigeret eo, qui prouisurus esset. atqui omne quod prouidet, uel ut sit illud, cui prouidet, uel ut bene sit prouidet: ad quorum neutrum, cum mundus indigeret eo, qui prouisurus sit, neq; penitus prouideretur. An mundus quidẽ uniuersus non indiget eo, qui prouisurus sit nec ut sit, nec ut bene sit: sed quæ sit prouidentia in mũdo, sit cũ pars sit aliqua in mũdo, quæ prouidet, pars uero aliqua, cui prouideatur: quatenus enim ipsius corpus ingenitum est, & incorruptibile, semperq; secundum sui naturam, & animam ordinatum, & suo motu primi Dei imitationis desiderio motum, hoc nihil eget eo, qui prouisurus sit cum in propria natura, & ipsius esse, & ipsius bene esse perfectionem habeat: quatenus autem ipsius generabile, & corruptibile, & alieno indigens auxilio, & ad esse. & ad æternitatem secundum speciem per ordinatam mutationẽ, hoc est, quod prouidetur à motu recte ordinato partis mundi Diuinę, & quod certa quadam ad ipsam habitudine gubernatur: à quo quatenus contingit, cum sit morti quid obnoxium, ordine participans, & ab ipsis illum assequẽs, seruat propter ipsum incorruptibilitatem secundum speciem.

Quo pacto, quod mutatur in aliquid, per potentiam, quam habet, seruat potentiam, & postquam mutatum fuerit, in quod mutabatur. Cap. XX.

QVo pacto, quod mutatur in aliquid per potentiam, quam habet, mutationis in ipsum, antequã in ipsum mutetur, mouetur, & seruat potentiam, qua potest omne illud, ex quo mutatum est, & fit iterum illud, ut dicit Aristoteles de mũdo, si genitus esset: ob hoc .n. dicit ipsum etiam corruptum iri. non enim sic se habentia conspiciuntur ea, quæ fiunt. nam, nec subsellium quod ex hoc ligno factum est, seruat amplius potentiam, ut fiat huiuscemodi lignum: neq; in idem est mutatio, & corruptio. neq; homo ipse qui ex quibusdam per mutationem fit. rursus in illa corrumpitur, ex quibus ipse generatur. hunc scilicet sanguinem menstruum, & hoc semen. An, quæ quidem ab artibus fiunt, nõ redeunt iterum in materias, cum neq; sit opus artis ipsa materia, ex qua faciebat opus ipsum: sed nec est opposita operi, quod fit, in quod id quod fit, mutatur. cum autẽ habeat ipsum subiectum naturale etiam existens, potentiam suscipiendi hanc formam, & si non susceperit, seruans potentiã ipsius separari à forma, quam recepit & separatur ab ipsa, & corrumpitur, & aduenit ei corruptio, quemadmodum & generatio, ab aliquo extrinseco, aut aliquo huiuscemodi fit ut artificiale corrumpatur: aut à natura, si una cum subiecti corporis naturali corruptione corrũpatur: & artis opus. At in generatione eorum, quæ natura fiunt quemadmodum quod generatur, ita & ipsum subiectum naturæ & est primum subiectum ipsa materia, quæ nunquam est actu per se: actu uero subiecta sunt ipsa elementa: quę iam cum aliqua qualitate, & contrarietate existentia inuicem mutantur secundum contrarietates, quas mutuas habent, subiecta ipsis materia, communiq; tota existente, & alterãte ipsam formam secundum dominantẽ qualitatis contrarietatem. cũ enim hoc aliquid facta est, & habeat potentiã, ut sit in contrario huius, seruans potẽtiam mutatur quandoq; & in illud: idcirco nullum est incorruptibile simplicium corporũ, & genitorũ. fiunt autem ex simplicibus his corporibus & ipsa composita permistionem quandam, & temperamentũ, & commensurationẽ potentiarũ: per quã non in aliquod unũ simplicium fit mutatio, sed in quoddã medium, quod omnium qualitatum, atq; potentiarũ, quæ simplicibus corporibus subiciuntur, particeps est. cum autem habeat potentiam & ipsius separari iterum ab inuicẽ corpora simplicia ex mistione huiuscemodi resoluũtur, & separantur: idcirco impossibile est quicquid ex ipsis constat esse incorruptibile. fit autem & animalium generatio per commensurationem corporũ quorundã, quæ ipsa iã mista sunt: non enim est simplex corpus quod immanet: per quã commensurationem & animata fiunt, & unita, & certas quasdã habẽtia potẽtias: qua commensuratione soluta: ob id, quod ea, ex quibus generata sunt, cum mutantur, non seruant potentias, secundum quas est commensuratio: resolutio, & dissolutio ipsorum fit: non in ea, quę nõ amplius in ipsis seruantur, quale & menstruum: nã & hoc ipsum erat compositũ: quæ cõpositio posterior est prima mistione, & compositione corporũ, ex quibus animal ipsum constat: sed cũ illa mutantur, ex quibus hæc sunt corpora: hæc uero erãt elementa ipsa, quæ seruantur: & soluũtur ab inuicem ex incommensuratione quadam, quæ fit in ipsis ob id, quod ex ipsis exuperat: quandoquidem potentiam non habent, ut in infinitum huiuscemodi commensurationem seruent animalia quoque, & alia composita corpora in elementorum resolutionem corrumpũtur, ex quibus per commensurationem quandam elementorum mutuam generantur, & constant. & mundus quoq;, si ex corporibus quibusdam actu existentibus per mutationem aliquam genitus fuit, proculdubio illa corpora seruantur in ipso, per quorũ mutationẽ ipse generãtur: seruata uero, & potentia iterũ illo modo se habere, ut se habẽtia mutãtur, iterũ ad esse mũdi mutarẽtur: in quẽ si mutarẽtur nõ esset amplius mundus, quemadmodũ & simplicia corpora ine.

ter se ipsa prima mutari uidemus. eo quòd subiecta i psis materia susceptiua est eorum, quæ formant prima corpora, & composita: cum aut per naturam, aut per aliquem extrinsecum casum superauerit aliquid in eis, quod soluit commensurationem ipsorum mutuam, per quam habet esse compositum corpus.

Non esse per accidens prouidentiam secundum Aristotelem. Cap. XXI.

CVm haberemus pauloante sermones cum sociis de prouidentia: & tentaré ego monstrare quod secundū Aristotelem numina ipsa mortalium curam habent prouidentiam: promptumq; esset dicere quænam esset, & quo pacto fieret: dixit quidam eorum, qui aderant, prius dignū esse discere quo pacto respondere oportet interrogātibus utro potius modo à nominibus prouideri hæc quę apud, nos, dicere opus sit, principaliter ne, an per accidens. qui.n. negant esse secundū Aristotelem prouidentiā quā scilicet nos dicimus fieri prouidentiam, per accidens aiunt dici, & fieri. si uero in omnibus, quibus additur ipsum per accidēs quod nonproprie sint ea, quæ dicuntur, signum est, hoc neq; proprie ens esse, neque ens quodammodo, neq; per accidens dicta prouidentia prouidentia erit, cum eiusmodi additione dicta, per accidens enim mota esse dicuntur, quæcunq; non proprie mouentur, nec per se. per accidens quoq; causæ hæ dicuntur esse, quæ nihil his principaliter conferunt, quorū esse dicuntur causæ. si itaq; & prouidentiam cum hac additione dicamus fieri, fortasse ex his quæ ipsi dicimus de prouidentia, destruemus esse prouidentiā. quemadmodū enim adulteratā drachmā impossibile est drachmam esse dicere: quia quod additur aufert eius essentiam: ita nec per accidens prouidentiam possumus dicere prouidentiā: quia ipsum per accidens in omnibus additur ad destructionem illius, cum quo componitur. Et ego ad ipsum. Cur tibi necessarium uidetur prouidentiam alteri horum necessario iungendam esse, & respondentem sic interroganti, aut principaliter, & per se fieri dicere ipsam, aut per accidens? Et hic quis enim aliud quid præter hęc dicēs recte respondere uisus fuerit? Manifestū, dixi, quod siquidē nihil uideretur posse esse inter ipsum per se, & ipsum per accidens, cogeretur recte ad interrogationem respondens in altero prouidentiam ponere. at si potest esse aliquod horum medium, proculdubio qui hoc monstrauerit, interrogationem quoq; non necessariam monstrauerit: cum non omnes complexa fuerit modos, qui de prouidentia dici possunt. Etiam quod uis, inquit, sit huiusmodi, quod, cum prætermissum fuerit, destruit responsionis necessitatem. Et ego, puto quidem hoc fore notū, an hoc modo se habeat nec ne, si prius nobis ipsis in memoriā reduxerimus quid utrunque illorum significet, per se inquam, & per accidens. quod, cum ille me recte dicere affirmaret, tentaui significatum utriusq; eorum, quæ interrogatione ponuntur exponere, dicens. Per se quidem alicui hunc dici prouidere, qui spectans utilitatem eius, cui prospicit, operatur, & agit huius utilitatis gratia ea, quibus se consecuturū id quod spectat, existimat, finem statuens operationū utilitatē eius cui prouidet. Per accidēs uero prouidere aliquis alicui dicitur cum eo, qui ita dicitur prouidere, nihil agente ad utilitatē eius, cui prospicit, ex quibusdam, quæ ab illo fiunt, aliquid ipsum utilitatis consequi contigerit: cum ille, qui hoc modo prouidet, quòd accidit prorsus ignoret. nam & thesaurum inuenisse uidetur per accidens, qui primo alicuius alterius gratia, fodit, neq; se inuēturum expectans. & ex fulmine aliquo periit per accidens: eo quod nec fulmen huius gratia delatum est: nec huius facturum esse aliquid nouit fulminis fabricator, uel opifex. cognitio enim alicuius eorum, quæ secuntur ad ea, quæ alterius gratia fiunt, destruit fieri id ab illo per accidens: cum per accidens quidem fit quod præter rationem uidetur fieri: prænotionē uero eorum, quæ per rationē fiūt signum esse uidetur. nōne de his & illis, quæ ita fiunt prædicamus uerbum per accidens? Et ille nempe non de aliis. fortunam quippe causam per accidens dicētes, in paucioribus ipsam definimus, ipsius fieri raro, à non prouidente. Atqui dixi ego, cū huiusmodi sit per se, & per accidens prouidentia, multis puto non indigebis sermonibus, ut non existimes sufficientē esse interrogationē, quæ uult in solas per se, & per accidens prouidentiā diuidēdā esse. Recte dicis, inquit ille. n.ī si quis cognoscit utilitatē, quæ fit alicui ex his, quæ ipsæ facit gratia alterius, is, ut ex prædictis liquet, nec per se prouidet, nec per accidēs ei, cui hoc modo ex aliquo eorū, quæ facit utilitatem præstat. At dixi ego, si cognitioni utilitatis, quā alicui facit eius quoq; uolūtas accedat, nōne etiā multo magis prouidentiā, quæ hoc pacto fit, dices ab ea, quæ per accidēs distare? Et hic maxime quidem. fere. n. per se est, quæ hoc modo fit prouidentia: cū p se prouidere sit gratia eius, cui prouidet, omnia facere: per accidens uero gratia alius aliquem facere, sed ignorantē utilitatē, quæ huic fit per illud, neq; uolentem. Faciens uero non quidē huius gratia, sciens autē, & uolens præstare utile, hoc huic prouidet quidē, sed nec per se, nec per accidēs. Et si pręstat huic quidem utile, sed in seipsum illud utile refert, hoc nec per se, nec per accidēs prouidet. Et si quid uniuersalibus quidē per se, particularibus uero per accidens, nec hoc simpliciter, nec per se, nec per accidens singularibus prouidet: non per se quidem, quia nō horū gratia: non per accidens autē, quia non est diuersum uniuersale à particularibus: in his enim est ei esse deficere ab hoc, quod aut, per se principaliter. Sed quid dices, dixi ego, de hoc, qui aliquibus quidē prouidet, in seipsum tamen ab his quibus prouidet, utile refert. quo pacto pastores uidemus pecudibus prouidere, & bubulcos bobus, & caprarios capris similiter & equorum pastores, & subulcos his, quæ pascuntur, & depascuntur ab eis. Sed hic quidem dicebat, & omnis sanè, quæ hoc modo fit prouidentia, parum quid differt ab ea, quæ pricipaliter, & per se fit aliorū enim quæ similiter fiūt mētio sola trāsposita huiuscemodi prouidentiæ ad eā, quæ per se, differētiā facit. Sed nōne & qui dicit, dicebā, eo quod quorundā quidē per se prouidentia fiat, quorundā uero per accidens per se quidē uniuersaliū per accidens uero eorum, quæ sub eis: alium quēdam prouidentiæ modū dicit præter dictos à principio? Quodammodo enim, dixit, alium, cum ipsum commune aliud fit à singulo eorum, quæ sunt sub eo: in his tamē unū quid habens esse: & ob hoc communicans eis quodammodo ea, quæ ob ipsum principaliter fiunt. Et ego ad ipsum manifestum est igitur, dixi, ex cōcessis, quod quouis posterius dictorum modo prouidentiam quis dicat, nec principaliter, nec per accidens ipsam fieri dicet. Est porro, dixit manifestum. Sed cum hoc iam manifestū, factum sit dixi, euidens est nec primam propositionem, quam dixi quosdam interrogare, responsione dignam esse, nec tolli prouidentiā ab eo, qui horum modorum aliquo prouidentiam dicit fieri, ut uidetur ille tollere, qui eam per accidens dicit fieri. nam prætermittentes horum alicui modorum attribuere numinum erga res in generatione, & mortales prouidentiam, dicere deos propter mortalium salutē proprias agere actiones prorsus Deo alienū. simile enim est hoc, ac si quis dicat liberos, & dominos seruorum gratia esse, & propriis actionibus fungi illorum salutis, & ordinis gratia: siquidem aliorum omnium domini sunt ipsi Dii. nam si in omnibus nobilius est eo, quod gratia alius est, id cuius gratia est aliquid quandoquidem nobilior est finis his, quæ ante ipsum erit iusta sic dicentes familiaris, & seruus domino nobilior, & numinibus mortalia quamuis de seris & dominis possimus dicere retributionem quandam in ipsis mutuam fieri ex actionibus, quas operantur: actiones enim dominorum salutis seruorum gratia fieri: cōferre uero iterum ad dominorum salutem: in actione enim seruorum dominorum salutem esse positam, ut si alter alterius quodammodo finis, at Deorum salutem mortalium actionibus indigere dicere penitus absurdum esse uisum fuerit. Quomodo enim non est absurdum huc quoq; consimiliter dicere & finē, & bonum Deorum in rerum mortalium ordine, & prouiden-

tia

tia situm esse:cum præcipue multa conspiciātur eorū quæ in his fiunt, non digna proprio ordine sed si numē ipsum suis fungetur actionibus salutis mortalium, non sui gratia, uidebitur porro mortalium penitus gratia esse. huius uero gratia faciet secundū eos, qui in ipsa prouidentia illius substantiam ponunt. nam quid aliud est ipsum numen secundum sic scribentem? nam quid id, quod relinquitur, si à niue album, & frigidum quis abstulerit? quid quoq; in igne, si calidum extinxeris, & à melle dulce, & ab anima moueri, & à Deo prouidentiam? si enim in ipsa prouidentia esse Deo est, secūdum sic dicentem, & scribentem: omne autem, quòd prouidet, alicui prouidet: & prouidere est propriis fungi actionibus gratia eius, cui prouidetur: necesse erit omnino Dei actionem, ut Deus est, eorum, quibus prouidet, gratia esse. aut quo pacto tibi uidetur? Et hic, quid enim aliud diceret, qui Dei substantiam in ipso prouidere statuit, ut & in calido eam, quæ ignis. Sed nonne, dixi ego, in omnibus imperfectiora sunt ipso fine, quæ fini ipsi conferunt? Quo enim alio, dixit, modo. Nonne etiam omne, quod proprias, & naturales actiones gratia alterius agit, illius gratia esse dicere necesse est? præcipue & si in sui substantia huiusmodi sic? Maxime quidē. Sed finis aliud quid statuitur, cuius gratia agit quod agit: & quod in propria substantia habet alterius gratia esse, hoc necessarium est imperfectum esse, & honore secundum huius, cuius est gratia. Affirmauit ille. Necessarium igitur est his, qui eiusmodi ex numine mortalium prouidentiā dicunt, numē ipsum mortalibus imperfectius dicere: & horum gratia existens: quo quid magis impium fuerit? & magis Deorum substantiæ, & æstimationi alienum: Et ille uera inquit narras: & necesse est his, qui huiusmodi prouidentiam, & ita dicunt, hæc sequi, & alia his similia: multa enim eorum, quę hic fiunt, nec cognitu à principio digna esse uidebuntur, nec ab illorum fieri prouidentia. absurdum quoque sequatur ad eos, qui omnia quidem prouidentiæ, attribuunt, solum autem honestum bonum dicunt, & illud in nobis ponunt: cuius boni hominibus non potest aliquid à Diuina prouidentia fieri, in qua Deorum essentia esse dicunt: idcirco. sermonem de his seponamus in lōgius ocium. Sermo uero ille, quem nos nūc prius auspicati sumus, inquirere mihi uidetur, quo modo oporteat dicere secundum Aristo. prouidentiam fieri, cum nec per se, nec per accidens ipsam dicamus fieri: sunt autem præter hos inuenti plures prouidentiæ modi: quæsierit porro quis, quem nam eorum Diis congruere dicamus, Et ego ad ipsum: nonne propositum erat nobis ostendere interrogatam interrogationem ab his, qui præcipue dicunt Diuina generabilibus, & corruptibilibus prouidere, aut inanem esse, nec omnino responsione dignam, cum plures sint modi, quibus possimus dicere prouidentia fieri: si uero circa duos tantum fuerit, quorum neutro prouidentiam, quæ ex Diuinis inquiretur, fieri posse ostensum est, falsam? Erat quidem hoc dixit. Sed quia satis demonstraui, sit iam tibi sermo perfectus, quem aduersus illos proposui, uerum nostri gratia dignum est te his, quæ iam demonstrata sunt, assensisse si enim uideātur iuxta eā, quæ ab Aristotele dicitur, prouidentiā hæc destructa, quæ ad prius dictas opiniones sequi ostensa sunt, non paruum & hoc accidet testimonium ad opinionis maxime ueræ confirmationem. est quidem ut dixi, non facilis de his sermo: cum præcipue nullus eorum, qui ante nos, hoc demōstrare sategerit. nullum quippe opinabitur, quantum ego norim, eorum præcipue, qui præcesserunt, Aristoteles sermem de hoc quæsito non explicasse, ut his, quæ ipse dicit cōsetanea ostendere ea, quæ ab Aristotele dicta sunt. sed quia & tu uis, & rectum esse existimo, ut, quantum de ipso pertractare possumus, ad tantum sermonem deducemus: melius putantes, & si parū, his affluere, quæ de ipso dicit possunt, quam timentes finem quæsito imponere non potuisse, etiam á paucis abstinuisse. Non est igitur ad ipsum pigritandum. Conabor autem una cum sermone de his ostēdere, & eo quæ qui Platonis sunt pollicentur: maxime uero sibi ipsis persuadent nihil ab Aristotele de prouidentia dictum esse, nihil explorate, atque accurate dicere.

Expositio textus ex secundo de generatione, & corruptione Aristotelis, diuersa ab ea, quæ in commentario in illum. est uero textus hic. Cap. XXII.

SI igitur in infinitum sunt in deorsum, nō erit necesse eorum, quę posterius, hoc factum iri simpliciter, sed ex suppositione: semper enim alterum prius necessario erit, ob quod necessarium & illud factū iri. Si in quibus ipsum posterius ex necessitate, in illis solis illud uerum esse ostēsum fuerit, si primum, ex necessitate posterius: in generatione autem in infinitum, non est posterius necessario, cum neq; ipsum fiat: neque utique ante id, quod ultimum fit, aliquid simpliciter ex necessitate fiet: cum solum ea, quæ sunt inter ultimum necessitatem simpliciter habeant ab ipso fine, si hoc simpliciter ex necessitate fiat. si enim illud fit ex necessitate simpliciter, tunc & quæ ante ipsum ex necessitate erūt intermediorum, & eius quod in infinitum fit, singulum ex suppositione necessitatem habens. si enim hoc quidem tale erit, oportet & hoc, quod est ante ipsum: & similiter rursus illud necessitatem habet: nā & illud ex necessitate erit, si quod est post hoc: & ita procedentibus, cum nullum sit ultimum infiniti, quod est ex necessitate fit simpliciter generandum, ex necessitate generabātur & quæ ante ipsum: ad quæ rursus, cum ex necessitate fiant, sequebatur & ultimum ex necessitate fieri, si ipsa prima. non item in his, quæ hoc modo fiunt, est huiusmodi consequentiam sumere, eā scilicet, si primum, ex necessitate & posterius. Illud autem. Quare si non est principium infiniti, nec primum erit, ob quod necessarium erit factum iri, illi æquiualet. quare si nō est finis infiniti: principium enim nunc dixit ipsum finem: quoniam ab huiuscemodi, si necessario fiat, principium huius, quod & omnia ipsum præcedentia ex necessitate generari debent. quod si non est hoc, nec consequentia illa in ipso uera erit quæ dicit, si primum posterius: eo quòd huiuscemodi consequentia uera sit in his, in quibus aliquod ultimum ex necessitate fit: cum sequatur hoc ad id, quod ex necessitate fit, & quæ scilicet ante ipsum sunt fieri ex necessitate: & uerum esse in unoquoque ipsorum illud, si primū, & posterius: nam necesse est, si huiusmodi consequentia uera futura est, esse aliquid extremum in his, quæ sumuntur. Quod autem principium ipsum, & extremum dicit, demōstrauit per ea, quæ paulo post dixit hoc modo. Horum autem, si quidem erit æterna, non in rectum possibile est, eo quod nullo modo sit principium, neque si deorsum ut in futuris, sumamus, neque si sursum, ut in his quæ facta sunt. Illud enim, neque deorsum in futuris principii, ut finis, declaratiuum est: oportet igitur deorsum esse principium, si quæ generantur necessitatem simpliciter sint habitura: quoniam, cum hoc supponitur simpliciter necessario futurum, uerum factum est hoc, si primum, ex necessitate & posterius: sursum uero minime, quoniam sic poterimus assumere id, si primum posterius.

De lapide Herculeo, propter quid trahit ferrum Cap. XXIII.

EMpedocles quidem à defluxibus, qui ab utrisque fiūt, & meatibus lapidis, qui cum meatibus ferri commensurati sunt, dicit ferrum ad lapidem ferri: huius enim defluxus aerem, qui est in meatibus ferri ipsos operientem propellunt, & mouet: hoc autē separato, defluxu toto simul fluente, ferrum sequi: cum autem ferūtur ab ipso defluxus ad lapidis meatus, quia sunt eis commensurati, & conueniunt, etiam ferrum ipsum cum defluxibus sequi, & ferri. At quæsierit porro quis, etiam si concessum fuerit quod de defluxibus, cur nam lapis non sequitur & ipse defluxus proprios, mouetur autem ad ferrum? nam nihil magis ex dictis lapis ad ferrum, quā ferrum mouebitur ad lapidem. Præterea, cur non & absq; lapide mouebitur ferrum quādoq; ad aliud quid? si cōgregatum ab ipso defluxus ferant

tur, cur enim soli à lapide defluxu mouere possunt operientem meatus ferri aerem, & detinentem ipsos defluxus. Amplius, cur nulla alia res ad aliquam aliam ita fertur? & si multa dicantur ab ipso commensuratos defluxibus meatus inter se habere. dicis quippe aquam cum uino magis conuenire, sed oleo non uult: neutrum tamen horum ad alterum fertur. Democritus etiam ipse ponit & defluxus fieri, & similia ad similia ferri, sed & in cõmune omnia ferri. hæc cum supposuisset, sumit lapidem, & ferrum ex similibus atomis constare, tenuioribus autem ipsum lapidem, & esse rariorem, et pluribus uacuitatibus pleniũ, & ob hoc facilius mobilem ad ferrum citius ferri est enim ad similia lano: & ingredientia in meatus ipsius ferri mouere, quæ in illo sunt corpora, elabentia per ipsa ob tenuitatem, hæc uero mota, & extra defluentia ferri et ad lapidem ipsum propter similitudinem, & quia plura habet uacua: ad quæ sequens ipsum etiam ferrum ob congregatum simul totum excrementum, & lationem, ferri & ipsum ad lapidem: non item etiam lapis fertur ad ferrum, quia non habet ferrum tot uacua, quot lapis. At lapidem quidem, & ferrum ex similibus constare fortasse quis admiserit: sed quomodo ad ipsum electrum etiam palea, quia & in illis dicit hanc causam. Amplius multa alia trahuntur ab ipso electro, quæ si omnia ex similibus constat, & illa quæ ex similibus inter se constant, se uicissim traherent. Diogenes quoque Appolloniales ductilia omnia, inquit, etiã emittere à seipsis nata esse humiditatem quidam, & trahere ab extrinseco: illa quidem maiorem, hæc uero minorem: plurimam autem æs, & ferrum eminere: cuius signum est, exuri, & absumi aliquid ab eis in igne: & si aceto, & oleo ipsa ungantur ærugınari: hoc enim pati, quia extragit ex ipsis humiditatẽ acetum: ignem enim exurere humiditatem in ipso, si quidem exurere ipsi: quod uero in singulum ingreditur trahere, & absumere, quod est in eo humidum, cum ferrum trahat, & maius emittat humidum, lapidem rariorem existentẽ ferro, & terrestriorẽ plus attrahere humidi ab adiacẽte aere, quam eminere: quod quidem sibi cognatum est trahẽtẽ in se recipere, & quod non pugnatum repudiare: esse uero sibi cognatum ferrum, quia attrahit ab ipso, et in se recipit, & propter huius attractionem ipsum quoque ferrum attrahi ob congregatum attractionem humidi, quod est in eo: ferrum uero non item trahere lapidem, eo quòd ferrũ non adeo rarum sit, ut possit recipere congregatum ab ipso humiditatem. Sed si hoc est, cur solus lapis trahit ferrũ, nullum uero aliorum, quod sibi cognatum est, qualia sunt æs, & plumbum, si quidem, & hæc humiditatem emittunt, & trahunt, & cognata quædam etiam his sunt, quẽadmodum, & ferro lapis? Præterea, cur non & alia quædam solidorum trahit lapis, quæ magnam humiditatem emittũt, quibus etiam æs annumeratur? non enim quia immanent, quæ trahuntur ob commensurationẽ sequitur illud à quo defluit, quod attrahitur, sed quia attrahuntur: & decentius est, quorum non manet in trahente humiditas, sed emittuntur hæc potius moueri: etenim plus ab ipsis par est trahi, eo quòd in seipso trahit, neque ab ipso repleatur, sed quia simile maneat, trahat. Simili uero modo in uniuersum necessarium erat de hoc dicentem primum quæsiuisse, quis attractionis modus, quædam enim ui, & tactu trahunt: & hæc, cum mouentur, mouent, nõ autem hoc modo lapis, cum sit immobilis, nec tangat ferrum, nec medium aerem trahat, aut aquam, trahit ipsum per ipsa: traheret enim supnatantia in ipso, & leuiora: eo quod attrahant aerem medium, caliditate, quæ est in eis, electrũ, & cucurbitula. neq; hoc modo ille: in illis n. ignis motus, & exiens trahit proximum humidum, & tangens ueluti ab attracto (continuũ attrahitur: lapis uero ferrum solum: si enim traheret aerem medium) ferrentur porro omnia, quę in aere leuiora ferro ad lapidem, prius quam ferrum. Attrahere uidentur & matrix semina, & uenæ, & membra nutrimentum: nõ sic autem lapis trahit ferrum: etenim horum quæcunque trahunt, eo quod aerem, & humidum prius mediũ trahãt, hoc per accidens faciunt. Trahere etiam uidetur sol aquã: cum enim mutatur à caliditate solis, fertur ad locum sibi naturalem: qui est sursum ubi & sol: non sic lapis, non enim mutat ferrum. Trahit etiam animal nutrimentum: & omne concupiscibile, & appetibile: nõ faciendo quod inter ipsum & appetentem sibiipsi simile: non enim fit nutrimentũ ipsum intermedium, neque hoc trahitur: sed motum intermedium ab appetibili præbet speciem ei, quod mouetur, ut uisione fit. Sic & ferrum ad lapidem fertur, non trahentem ipsum ui ad se, sed huius desiderio, quo ipse quidem indiget: habet autem ipsum lapis: uidetur enim & lapis esse terra. ex qua ferrum foditur, aridus sanè iam, uel à tempore, uel aliqua alia causa: non enim, quæ sensum tantum habent, & animata desiderant, quod est eis naturale, sed & inanimatorum multa hoc pacto se habent.

Expositio textus ex secundo de Anima Aristotelis dicti paulo post principium. Cap. XXIIII.

Dicimus itaque unum quoddam entium genus substantiam: huius uero, hoc quidem ut materiam, quæ secũdum se quidem non est hoc aliquid: alterum uero formã, & speciem, per quam iam dicitur hoc aliquid & tertium quod ex his. Materia, quæ per se non est hoc aliquid, quatenus formam & speciem receperit, & habuerit, iam dicitur hoc aliquid: est enim unicuique materialium esse hoc ab ipsa forma. in simplicibus quidem, & primis corporibus nullo modo materia per se est hoc aliquid, cũ prima, & proprie materia his proxime subiiciatur: sed in corporibus compositis, quia his non amplius subiicitur proxime, prima, & proprie materia, sed ipsorũ materia sunt his subiecta corpora: si quidem, quæ elemẽta uocantur, sunt horum materia: erit quidem horum materia hoc aliquid: nõ tamen quod ex illis est generatum, esse hoc, quod generatum est, habet à materia, & illius forma, sed à forma, quæ genita est ex certa quadam compositione, & mistione subiectorum ei corporum. non enim, quia ignis, & aer, aqua, & terra sunt materia carni, caro ab his uocatur, & est, sed à forma in ipsis generata, secundum quam caro ex ipsis genita habet essentiam suam. nam nec illa ab initio in carne seruantur amplius: sed quemadmodum generatione simplicium corporum subiecta eis materia, hæc autẽ erat prima, per se quidem non erat hoc aliquid, subsistebat tamen, cum esse in aliqua alia forma, & per illã esset hoc aliquid ignis enim, qui generatur, per mutationem materiæ generatur, quæ abiicit quidem præexistentem formam in ipsa, & ipsam permutat in ignis formam: & non quia ex aere, si ita accidat, sit hæc mutatio, ignis per aerem habet esse: quẽadmodum nec materiæ in ignem mutatio: sic neque composita corpora, quibus iam proxima materia est hoc aliquid, habent esse hoc aliquid à subiectorum eis corporũ forma, sed ab ea, quæ ex illis, & ab illis est genita. quapropter uniuersaliter uerum est omnem compositam substantiam à forma habere esse hoc, quod est. quod cũ ita se habeat, est & illud uerum, singulam compositam substantiã, hoc ipsum, quod est, & dicitur, hoc ipsius formã esse. quare cum & ipsum animal cõposita sit substantia, & animal ipsum esse, & dici ab anima, & per animã sit, animaliũ forma erit ipsa anima: ita quoque de aliis animatis ultra ipsa animalia. Esse autem ipsa animam formam, hac utens uia demonstrauit. quoniam substãtiæ, illa quidem est materia, hæc uero forma, alia composita: & est ipsa composita ex forma, & materia, habens esse hoc aliquid non à materia, sed à forma, quæ est in ipsa: cum sumpsisset naturalia corpora esse substantias, operantur enim: manifestum quoq;, & quod composita substantia, cum autem distinxisset natura corpus eo, quod uitam habet, sumpsit naturale corpus uitam habens esse substantiam compositam: non quia & naturale corpus per se non sit substantia composita, & simul utraque: sed quia ipsa iam, ex quibus cõstat, manifesta, ex corpore enim naturali, et uita, quæ est ipsa anima. Cum autem sumpsisset corpus uitam habens compositam substantiam esse ex materia, & forma. monstrauissetq; animã,

nec

nec corpus, nec subiectum esse in animali, monstrauit, qđ anima est substantia per formam: oportet enim ipsam, uel ut formam, uel ut materiam esse in ipso.

Exposito alius textus ex secundo de Anima Aristotelis. Cap. XXV.

NOn enim huiusmodi corporis, quod quid erat esse, & ratio anima, sed naturalis huiusce habentis in seipso principium motus, & status Ad aliquid est habentis principium motus, & stans in seipso. At si huiusmodi est naturale corpus, quo pacto naturale erit ipsum Diuinum corpus, nō habens in se principium status? An habet quodam modo principium status, cum scilicet per partes quidem moueatur, totum uero ut totum quiescat, semper enim est in eodem, Aut non de quocunq; dixit naturali corpore, sed de eo, in quo generatur anima. Aut illud, habētis in se principiū motus, & status, nō de corpore dicit naturali, sed de habente animā: anima.n. in his principium motus & status.

Alius ex eodem textus.

SEmen autem, & fructus potentia huiuscemodi corpus. Maxime demonstrabitur animam non esse in subiecto per hunc textum: si enim organicū corpus, in quo est anima, ab anima habet esse organicum: nec priusquam animā haberet, erat organicum: nec cum abiit anima, & amplius organicum, non erit in eo, ut in subiecto: atqui nō est in aliquo alio corpore ab hoc: semen enim est potentia animatum, cum possit fieri huiuscemodi corpus, cuius anima est perfectio, & cui esse hoc, quod est ab anima est.

Alius ex eodem textus.

DIcamus igitur principium considerationis ipsius rei accipientes, distingui animatum ab inanimato ipso uiuere. Cum ex eo, quòd accipit quidem animam habens corpus compositam substantiam, omnem uero compositam substantiam ex materia & forma constare, non esse corpus in subiecto aliquo, sed ipsum esse subiectum monstrauisset: & cum tradidisset rationem animæ, actum primum corporis, physici organici: tanquā nondum satis ostensum sit animam esse formam, quia ex tradita definitione non apparent causa, ob quam forma est, & actus huiusmodi corporis ipsa anima: cum iterū reassumpsisset: à superioribus hoc ipsum conatur ostendere: & primum quidem animæ potentias exponit: & cum monstrasset quasdam ipsarum primas esse, & ab alus separabiles, quasdam uero secūdas: & cum monstrauisset ordinem quendam in eis existentē: & φ uiuere ipsum animatis est ab aīa altrice, aīali aūt esse ab aīa sensitiua: cū ēt demonstrauisset in sensitiuis ordinē quēdā esse: & quasdā primas, & ab aliis separatas, quasdā uero secundas, & à primis inseparabiles: & cum quæsiuisset, an quælibet animæ potentia anima dicenda sit, aut particula animæ, & si particula, sit ne tantum ratione separabilis, aut etiam loco, & cum monstrauisset plures eius potentias ratione tantū separari, de intellectu autem dixisset dubitationē aliquam esse: cum ēt dixisset secundum formā fieri animatorū differentias: & habere alia quidē potentias omnes, alia aliquas, alia unā tantū: post hæc demonstrauit quomō anima est forma, & actus: nā quia corporis subiecti aliquid est, qualiscunque existens, & inseparabilis est ab eo. Demōstratio uero est huiuscemodi. sumpsit illud, in omnibus, q̄ talia esse dicuntur, qualia sunt primo, & secundo, & per quod quidem primo dicuntur, hoc esse ipsorum formā, per quod uero secundo, hoc esse subiectum, & materiā formā illam continentē: & cum hoc inductione probauisset, sumpsisset illud, & animata ipsa dicit uiuere, propterea quia animam quidē ipsam primam habent. quod cū ita se habeat, ostēsum est animam formam esse corporis, quod ipsam habet, corpus autem esse materiam.

Materiam non esse genus. Cap. XXVI.

GEneri & materiæ cōmunia sunt, esse cōmunia pluribus: & esse priori natura his, q̄ sub ipsis sunt, & per q̄ sunt cōmunia: & compositione alicuius formæ cum ipsis differentias sumere. nam quemadmodum, cum communis sit ipsa materia, formæ quæ in ipsa generantur, per differentiam, quam habent inter se, differentiam faciunt, & ipsum compositum ita & in ipso genere, cum sit commune, species, & differentiæ cum ipso compositæ, per differentiam, quæ est in eis, faciunt in generibus differentiam: quæ enim eadem sunt, diuersa fiunt differentiū cōpositione. An sit ipsorū inter se differentia penes hoc φ nō similē habēt cōitatē ad formas, & species, quarū est cōmunitas: materia.n. est cōmunis, ut subiecta his, quibus est cōmunis, subiicitur enim formis: genus aūt est cōmune, ut prędicatur de his, quibus est cōmune: nā in materia subiecta formæ generātur, ut in ære figurę: at nō ita in genere species: genera.n. de his prędicātur, quorū sunt genera. Et materia quidē, cū simul tota sumitur, cōmunis est, quia omnes habet in se materiales formas: uerū unaquæq; eius particula cōmunis est & ipsa, quia omniū successiue est cōtrariorū receptiua: genus aūt ipsum commune est propriis speciebus: sed eius singulare nō est cōmune: non.n. possibile animal, qđ est in Socrate, in alio quodā factū iri. Et materia quidē res quædā est, et supponitur cōferre, ut unūquodq; ipsorū sit hoc aliqd, genus uero, cū ut genus sumitur non est aliqua res subiecta, sed solū nomen, & cōitatem suam habens in intelligi, nō in aliqua subsistentia. Et materia quidē numero incorrupubilis: genus uero specie Icorruptibilitatē habet, & eorū q̄ sūt, successione deficere nō potēte, singulare autē eius corruptibile est. Et materia quidē cōpositæ substātię altera pars, in cōpositi corruptiōe separatur, & seruatur: genus aūt est quidē & in simplicibus, huiuscemodi enim sunt specierum, & accidentium genera: nec enim compositum, nec simul utrūq;, ut ex forma, et subiecto, nec qualitatis, nec quātitatis, nec alicuius aliorū à substātia ipsa generum: sed in substantia cōposita, & materiali compositum est ipsum genus, & commune, ut cōmpositum in ea. nam quemadmodū singularia sunt in animali cōposita, sic quippe & species ipsorum & genera: animal enim formam quandam significat in materia, non tamen est altera pars cōpositi, ut materia: sed constat essentia animalis ex ambobus: idcirco nō separabatur eo modo, quo materia: habēs.n. aliquid formæ in propria ratione, cū corrūpitur totū per formæ corruptionē, etiam ipsum per communicationē corruptibilis corrūpitur: idcirco animal, quod est in Socrate particula quodammodo existens generis, non pmanet cū corrumpitur Socrates: ob id quoq;, si omnia animalia singularia corrūpantur, tollitur & animal quod est ut genus: ipsa materia nihil huiusmodi patiēte. Nec formę eodē modo sunt in materia & in genere: nā in materia omnis forma generatur, existente absq; forma secundū suiipsius rationem: in genere uero iam præcessit forma cōmunior, & in omnibus, quæ sunt sub genere speciebus. cōprehensa fuit: idcirco nec omnis forma amplius in genere fit, cū eius pars pręcesserit, generis naturā cōplens: differentiæ uero, q̄ cōmunitatē formæ diuidūt, sunt quæ generi componuntur: ideo genus inseparabile est ab illis, quorū est genus, simulque cū eis corrūpitur: & non formarum, sed partis formarum est receptiuum: & non, ut subiectū, receptiuū, sed cum per intelligentiam sumitur, & separatur ab his, quibus est, secundū esse coniunctū: ipsa materia priori existente, quolibet materiali corpore: hęc enim quodāmodo nō existēs per propriā rationem, postquam actu formam receperit, fit hoc aliquid primum principium existens eius, quod est hoc aliquid, & compositi, ipsum uero genus ab hisce materialibus, singularibusque esse suum accipit per separationem eorum, quæ differentiā ipsius ostendunt, & faciūt. Materia quoq; oībus generabilibus, & corruptibilibus cā est, ut sint, & subsistant: genera uero his post accedunt, quę à materia habent esse, & subsistentiam, opus componentis ipsa separatione per intellectū aliorū ipsis coexistentium.

FINIS.

ALEXANDRI APHRODISIENSIS NATVRALIVM annotationum, difficultatum, & solutionum, Liber Secundus.

QVID EST REMINISCENTIA Cap. I.

REMINISCENTIA est inuentio per inquisitionem phantasmatis, quod fuit quandoque in corpore, in quo est anima sensitiua.

Expositio textus ex secundo de Anima sermone Aristotelis, per quem dicit. Speculans enim fit habens scientiam: quod quidem, aut non est alterari, in ipsum enim accretio, & in actum. Cap. II.

CVm dixisset Aristoteles in secundo de Anima de potentia quæ ab habitu, quam dixit secundã: prima enim potentia erat ipsa aptitudo ad apprehensionem habitus: cum inquam de ipsa hoc modo dixisset, Speculãs enim fit habens scientiam, quod quidem aut non est alterari, in ipsum enim est accretio, & in actum, aut est aliud alterationis genus: idcirco non recte se habet dicere, sapientem, quando per sapientiam agat, alterari: ueluti nec ædificatorem, quando ædificet. quod igitur ad actum ducit ex eo, quod potentia est, secundum ipsum intelligere, & sapere, non doctrinam, sed alteram habere denominationem iustum est. Hæc cum ipse dixisset, quæsitum fuit uniuersaliter post expositionem, an mutatio ad actum est motus: si enim non alteratio, multo minus aliquis aliorum motuũ erit: quod enim ex intellectuali habitu mutatur ad ipsum intelligere, & agere, minime alteratio aliqua erit: cum alteratio sit mutatio secundum passionem: hæc uero non est mutatio secundum passionem, siquidem est eiusdem accretio: & operatio, quæ sequitur ipsum habitum, conseruatiua est habitus, & eiusdem perfectio: quandoquidem finis unicuiq; est id, cuius gratia: omnis autem habitus gratia operationis fit, quæ ab ipso prouenit. Si autem non secundum alterationem sic operans mouetur, multo magis nec secundum locum, aut augmentationem mouet corpus: corporũ enim sunt huiuscemodi motus: etenim ab habitibus: qui ab artibus, actiones fient quidem uel per motum, quia corporea administratione indigent: hæ uero quatenus perfectiones sunt habituum, minima motus erunt. An potius melius est ipsas generationes quasdam dicere, siquidem ad perfectiones substantiarum, quarum sunt, conferunt: non enim cuiusque eorum, quæ per generationem habent esse, ad perfectionem accessus generationis eiusdem pars est. modo igitur quoddam & mutatio, quæ fit ab habitu ad actum, per motum quorundam pars est generationis ipsius artis: quoniam & omnis generatio per motus fieri uidetur. Sed si hoc in artibus dicere opus est, nunquid & in his, qui à speculatiuis sciẽtiis cum & ipsi actus quidam sint hoc idem dicere oportet? est enim multo id his rationabilius non esse aliquem motum. at si & hæc generationes dicere opus est omnis autem generatio est per motum, per quædam utique quæ mouentur, & hæc generatio fiet. An oportet prius notum factum esse, ad cuius perfectionem conferat huiusmodi actio. An quæ quidem ab artibus ipsarum artes habentium, quatenus artifices sunt in intellectu uero, & uirtutibus, & speculatiuis habitibus ad hominũ perfectiorum confert actio, quæ ab habitibus istis: sic quidem & actiones hæ hominis naturę perfectiones sunt, ut homo est: est enim proprie homo, qui hos habet habitus, & per ipsos operatur, per quos homini maxime, & proprie est esse homini. doctrinæ itaq; motus, & alterationes sunt habitum effectiuæ, per quas fit hominis perfectio: erunt porro & actuum ab ipsis procedentium causæ: siquidem omne habitum habens mox operatur per ipsum: nisi aliqua impediat earum quæ actiones impediunt, ablatio, quæ & ipsa fit cum quodam motu.

Expositio textus ex secundo similiter de Anima, per quem de sensu dicit, est autem hic. Determinatis uero his dicamus communiter de omni sensu. Cap. III.

CVm dixisset de potentia animæ nutritiua, transit ad sermonem de sensu: & primum quidem uniuersaliter, & communiter dicit de sensu, postea dicet progrediẽs de singulo seorsum. primum igitur sumit sensum fieri, dum aliquid mouetur, & patitur: uidetur enim per quendam motum, & passionem fieri. Cum autem sumpsisset sensum alteratione, passioneq; fieri meminit de passione, & ipso pati quo pacto fit, quod scilicet quibusdam uidetur simile à simili pati, quibusdam uero contrarium à contrario: huius autem meminit, quia erat ei futurum utile ad assignandum quid est sensus recisse à quonam patiantur patientia, quoniam & sensus ponitur passio quædam esse. & per passionem. Sed antequam de hoc dearticulate locutus fuisset, primum, cum dubitasset de sensu, quamobrem, cum sint ipsis sensoriis sensibilia, non sentit hæc ipse sensus, sed extrinseca tantum: & soluisset dubitationem per hoc, quod sensus sit in potentia: sensus enim ad sensibile: sensibile autem est ab ipso separatum, quia nihil à seipso patitur, sensus autem per passionem: donec igitur sensibile non fuerit præsens, sensus est in potentia: cum etiam sumpsisset dupliciter dici ipsum sentire potentia scilicet & actu, sumpsit ipsum sensum, quendam esse potentia, quendam actu & pari modo ipsum sensibile. Cum etiam sumpsisset sensum per passionem fieri, & quendam esse potentia, quendam actu consequenter dicit de ipso patiente, à quo patiatur, quod paulo ante mouerat. Cum etiam sumpsisset omne patiens pati à motiuo, & actu existente hoc, quod patiens ab ipso potest factum iri, demonstrauit ex hoc, patiens aliquo quidem modo ut à simili pati, quodam modo uero ut à dissimili, patitur enim dissimile, passum uero simile est, utile uero ei rursus hoc ad id, & sensum, potentiam, si per passionem fit, patientem quidem agenti esse dissimilem, quod est ipsum sensibile, passum uero, & genitum similẽ ei esse. Ad quæ consequenter sumit sensum quendam esse potentia, quendam actu & diuisionem facit eius, quod potentia, & eius, quod actu. uolens per ipsam ostendere improprie dici sensum pati, & moueri: (non enim cuiusque potentiæ accessus ad actum per passionem, & motum fit dupliciter .n. dicitur potentia sciens: & pariter omne aliud dicitur: quod enim naturam habet recipiendi scientiã, potentia est sciens sed & habens iam, & quod recepit scientiam, non autem operans per illam, dicitur potentia sciens) quod non similiter dicitur monstrauit. Cum autem dixisset, & habentẽ iã scientiam, non operantem autem potentia item & ipsum scientem dici addidit, quod qui iam speculans, & operans est, qui proprie dicitur sciens cũ non sit amplius potentię. Post q̃ differentiã dicens eorũ, qui dicuntur potentia scire demonstrauit quod qui primo mõ potentia scire dicitur, qui scilicet, ut natura aptus est, nõ aliter mutatur, ut ad actũ perueniat, nisi per passionem, & alterationem: per disciplinam autem iam habens non passionem amplius, & alterationem ad actionem mutatur. Cum autem demonstrauisset qđ non cuiusque, quod est in potentia, ad actum mutatio passione, & alteratione, consequenter ipsius alterari, & pati diuisionem fecit: & sumpsit illud quidem corruptionẽ esse à contrario, & exitum ab eo, in quo erit, quãdo patiuntur omnia, quæ in contraria mutantur: hoc uero pati dixit consistere, non quia corrumpatur: sed quia in conseruatione: & accretione fiat, ea, quatenus se habet ab eo, qđ actu est, & simile: actio .n. quæ ab eiusmodi habitu, & potentia fit, cum sit perfectio habitus, nõ fit per mutationem in contrarium, sed per eiusdem mutationem ex ocio in actionẽ: habens enim scientiam fit per eam operans, quod est ad idem, & simile accretio: Similiter quoque, cum dixisset, ut se

habet potentia ad actum, quomodo, & quæ potentia & ad quem actum referatur demonstrauit, addens, speculans enim fit habens scientiam: quæ mutatio non est alteratio: siquidem alteratio ex alio in aliud, & est ex contrario mutatio: quæ uero ex eo, quod est ita in potentia ad actum ipsum: (ad ipsum enim id est, quod habet, & quatenus habet) accretio est: aut si & hanc alterationẽ dicere opus est, aliud porro erit genus, & alia quædam alterationis natura. Quòd uero pati, & alterari, ut æqualia sumpserit, demõstrauit dum dixit, quod non est alterari tanquam enim sit æquale in ipso, quod non est pati. Quod cum demonstrauisset, addidit non oportere dicere sapientem aliquid, & intelligentem alterari: si autem non alterari, nec moueri: nam si non est alteratio, apertissimum mutationẽ in loco, aut in quali non esse. huiuscemodi quoq; est ipsius potẽtiæ sentiẽtis ad actualem sensationem accretio, atq; mutatio: idcirco sensus alteratio est communis sumpta. Hæc autẽ cum dixisset, percurrit in ipsis quænam ex potentia in actũ mutatio alteratio est, & quæ non: quæ enim ex habitu in actum, qui propter hunc, ut se habet ipsum intelligere, & sapere, quia non per doctrinam acquiritur non est alteratio, nec motus, sed aliud quoddam alterationis genus: erit enim sub generatione huiuscemodi mutatio, siquidẽ perficit, & ad idem accretio est quodammodo eius, quod generatur per mutationem ex potentia materiali ad habitum: quæ fit per doctrinam quandam, & disciplinam. aut neque ipsa dicenda est per passionem fieri: quidem & ipsa ad habendum actu habitum, & perfectionem ex materiali potẽtia: fit enim quodammodo & hæc mutatio generatio: & si huiuscemodi mutationem dicat quis alterationẽ, eò ꝙ non sit alicuius formæ naturalis assumptio, duos esse alterationis modos opus est dicere: & eã, quæ fit ad ipsos habitus, & naturam, & id quod est secundum naturam, meliorem scilicet eorum partem, quæ potest id quod ad ipsa potentiam habet secundum naturam, & eã quandam, quę ab ipsis melioribus habitibus ad priuatorias dispositiones. Hæc autem cum dixisset, atq; distinxisset, transiuit ad ipsum sensum: & demonstrauit quænam sit prima potentia, & quomodo, & à quo ad habitum nititur huiuscemodi potentia, & quomodo, & à quo ad actum secunda: & dicit mutationem, quæ est ex materiali potentia, ad eã, quæ secundum habitum, factam esse ab eo, qui genuit scilicet ipsum animal: quod enim generatur nondum habet habitum sensitiuũ, sed est adhuc potentis habitus receptiuum: cum autem est genitum statim habet habitum sensitiuum, quemadmodum qui scientiam adeptus est. Cũ autem demonstrauisset quomodo uterq; modus potentiæ est in ipso sensu, addidit, ꝙ & actu sentire similiter dicitur ut speculari, & intelligere. solum enim hoc differunt sensitiua, & intellectiua operatio: est enim extrinsecum, & nõ in ipso sentiente, & quod auditur ab ipso, & uidetur eodem autẽ modo & in aliis. Cuiusq; igitur causam tradidit, hic, quod sensus quidem singularium est apprehensiuus, in sentiente uero esse non possunt, sed propriã habent subsistentiam: scientia uero, & intellectus uim habent considerandi uniuersalia, quæ uniuersaliter non habent propriam subsistentiam: sed in ipso sunt discursu quodammodo: addens uerbum, quodammodo, quia subsistentia etiam his, & ipsius esse causa est in singularibus, sed, ut communia in intelligi habent esse, & esse ipsorum, ut communia, sunt, est, in intelligente ipsa intellectu: idcirco & intelligere quidem in nobis, sentire uero non in nobis: quoniam ad præsens quidẽ & præsentis ipse sensus, non autẽ in nobis sensibilium præsentia, ut, cum uolumus, ipsa habeamus: Quemadmodum autem se habent sensus, sic & artes, quæcunq; circa sensibilia. non enim in his, quę hæc habent, est operari, quãdo uolunt: cum opus sit his adesse illa, circa quæ operantur: Cũ autẽ distulisset quod de sensibilium, & intelligibilium differentia diutius, nunc dicit intelligere quidem ipsum in nobis esse, sentire uero non in nobis. Cum autem quæ dicta, & demonstrata sunt sensui accommodasset, tradidit communem rationem ipsius sensus. demõstrauit enim primo, quoniam quod est in potentia dupliciter dicitur: aliter. n. dicitur puer posse militare, & aliter qui perfectus: hic enim non similiter cum habente habitum, nondum autem operante per ipsum, iuxta secundum significatum eius, quod in potentia, sentire in potentia, & sensum in potentia dici. De quibus potentiis cum dixisset, quia non est nominata differentia, sed est facta manifesta ratione: necesse est autẽ uti ipso pati, & alterari, ut propriis nominibus mutationis eius, quæ ex sensu in potentia ad actum, ex quo non habemus alia quædam nomina ipsis propria, accessit ad assignandum sensus rationem, & dixit, sensitiuum potẽtia esse, quale ipsum sensibile actu iam est: quod patitur quidẽ ab ipso sensibili, nondum ei simile existens: cum autẽ passum est, assimilatum est, & est quale illud: passum autẽ, ut tantundem omnino ualens ac alteratum, dixit. Cum autẽ tradidisset hanc rationem, non ut propriam existentem ipsius sentire, sed ob propriorũ nominum defectum: ostensum est enim, quod non est eius, quod ita est potẽtia, ad id quod est actu mutatio, nec passio, nec alteratio, nec motus: deinceps ad sermonẽ de singulo sensu seorsum transgressus est, Capita uero dictorum. Primum sumpsit, ꝙ sensus in moueri, & pati. Post qđ quæsiuit quomodo ipsum pati, an scilicet possit aliquid etiam à simili pati. Post quæ, cum dubitasset, quamobrem & ipsa sensoria non sentiantur, cum sint sensibilia, pro solutione dubitationis sumpsit sensum in potentia esse, & ob id indigere ipsum sensibilibus præsentibus ad actum, quæ in ipsum agere possint. Quibus assumpsit, ꝙ dupliciter sensus, hic quidem actu, ille uero potentia. Post quæ dixit, dicendum item esse, si nondum determinatum est quonam differant moueri, & pati ab ipso agere, quãdo patitur, & mouetur, quod mouetur, quoniam & motus dicitur actio quædam esse. Quibus assumpsit ꝙ omnia patiuntur, & mouentur ab agente actu existente hoc, quod potest passum factum iri: idcirco patiens quidem, quia est dissimile, quoniã omne patiens dissimile est: cum autem passum est, simile est, quoniam in sensu erat & potentia, & actus. Et demonstrauit duplex id, qđ est potentia, & ꝙ non omnino ex potentia in actum mutatio est per alterationem. Quibus subiũxit diuisionẽ ipsius alterari: huius enim declaratiuum est illud, pati: quoddam enim pati per corruptionem fit, quæ fit à cõtrario: quoddam uero dicitur pati, quod conseruatur, & crescit ad sui perfectionem à sibi simili: est enim quodammodo similis actus, qui ab habitu, ipsi habitui, à quo generatur: quod pati minime alteratio fuerit. Post quæ demonstrauit, ꝙ mutatio sensus ex potentia in actum nõ est eadem hæc ei, quę per alterationem fit uerum, nec sic patitur sentiens, ut patiebantur, quæ corrumpuntur, sed ut id, quod in seipsum conuertitur. Et cum distinxisset perfectionem, & dixisset oportere cõmunibus nominibus uti in definitione sensus, quia caremus propriis significatorum: cum prius dixisset quo modo intelligendum sit pati, & alterari in mutatione sensus de potentia in actum, tradidit rationem eius, & dixit, sensum potentia sensitiuum esse, quale est ipsum sensibile actu, patiens autem ab ipso & per aliud: at non, ut dixit, priusquam fiat sensus in actu: tradita autem sensus definitio est. Sensitiuum potentia existens quale sensibile iam est actu: quod patiens quidem ab ipso nondum simile est, passum uero simile.

Cur accessus, recessusq; solis non pariter sunt generationis, & corruptionis causæ: alius enim generatio, alius est corruptio. Cap. IIII.

SI cum accedit sol cominus generatio est, cũ uero recedit eminus corruptio: & est alius generatio, alius corruptio, & alius corruptio, alius generatio: quo pacto nõ recedens perinde, atq; accedẽs generationis, atq; corruptionis simul, causa est? siquidem etiam oportet, quæ generantur ex aliorum quorundam corruptione generari, & quæ corrumpuntur in aliorum generationem mutari: hoc autem pacto nihil utiq; differret eius accessus à recessu. An, si

eorum que generantur, hæc quidem sunt principalia, illa uero secunda, & his quę principaliter generantur contraria, erit quę est principalium, proprie generatio, quę fit sole quibuscunq; accendente: & quoniam quorundam generatio est aliorum corruptio, corrũpentur utique quæ his, quæ principaliter generantur, corruptione contraria sunt: corruptio uero principaliũ, quæ & proprie est corruptio: generatio uero oppositorum his, quæ non est proprie generatio, abeunt longius: si secundũ naturam generationes fiant, atq; corruptiones nullaq; obuiet: & obstet causa. Hę uero irregularitatibus huiusce modi quandoq; etiam conuerso modo fient: dicitur enim generatio, & corruptio proprie in his, quæ principaliter generãtur: hæc uero sunt potiora ex his, quæ per oppositionem ex seinuicem generantur: etenim generationes sunt horum generationes, & corruptiones: quæ cum fiant per annuũ solis circuitum, accedente quidem, quibus accedit, manifeste generantur: recedente uero corrumpuntur, & occidunt.

Quod simpliciter ex necessitate generari, & non ex suppositione est in his, quæ circulo semper fiunt. Cap. V.

SImpliciter ex necessitate generari quædam docuit Aristoteles in secundo de Generatione, & Corruptione in solis his uerum esse, quæ circulo generãtur, & Diuinorum corporum circulationem sequuntur. quoniã enim quod ex necessitate est semper est: nam quod ex necessitate æterni significatiuum est: & ex necessitate erunt hæc, quæ cum generantur, necessario & semper generantur: si autem generantur quæ iterum atq; iterũ generantur: hæc uero sunt, quæ orbiculariter redeunt: hæc igitur sunt, quæ ex necessitate generãtur. Quod enim nullum eorum, quæ in rectum generantur: hæc uero sunt, quæ non rursus & rursus generantur: quod inquam nullum eorum, quæ hoc modo generantur, ex necessitate generetur: hoc modo demonstrauit. Eorum, quæ in rectum generantur, aut in infinitum iterum generatur, ut semper ei aliqua fiat additio, & nũquam à generatione cesset quod perfectũ sit, aut sic in infinitum fit, ut aliud ex alio generetur, & nunquam quiescat, aut finem accipit, & cessat quandoq;, cum est genitum. At neq; in his, quæ in infinitum fiunt in rectum, possibile est ex necessitate simpliciter generari, neq; in his, quæ finem habẽt. idcirco quod ex necessitate generatur, sic generatur: aut quia quod generatur, deinceps æternum manet, aut quia semper generatur, nullum autem eorum, quæ generantur, aut generata sunt, possibile est æternum manere, neq; in infinitum generatur: omnis enim generatio finita est: & postquam, quod generatum est corruptum est, non reuertitur, amplius, neq; iterum generatur: huiuscemodi enim erat, quod in rectum: quare nullum eorum, quæ in rectum finite generantur, possibile est dicere ex necessitate generari: quæ enim generantur sunt singularia, Socrates, Plato, hic equus, hæc nõ possunt iterũ redire, atq; iterum generari. si enim aliquod horum ex necessitate generaretur, iterũ esset in eis & hoc, si primũ, posterius: nunc autem non sic se habet: nam secundum speciem huiusce modi æterna perseuerant quod non est id, quod generatur: erat autem quæstio de his, quæ generantur. si autem & homines semper generantur, & nũquam deficiunt, sed in orbem est & horum generatio, quatenus homines utiq; ex necessitate generabuntur, quatenus hic quidem Plato, ille uero Socrates. An horum generatio in infinitum in rectum est, alias alio genito, & nunquam in eodem: idcirco in hoc est consequutio recta, ea, si posterius, & primum ex necessitate. Quod autem nec si in rectũ infinita sit generatio possibile sit aliquid ex necessitate generari, demonstrauit ex eo, quòd in his, quæ ex necessitate generantur, uera est non solum consequutio illa si posterius, & primum: hæc enim etiã in his, quæ contingenter generantur, est uera. in quibus autem posteriorum aliquid simpliciter ex necessitate generatur in his uerum, est & illud, si primum, posterius: cum enim ipsum posterius genitum fuisse sit ex his quæ ex necessitate: sit autẽ uerum in omnibus, quæ generãtur, si posterius, & primum necesse est fuisse generatum, necessarium in quibus posterius ex necessitate generatur in his & primũ ex necessitate genitum fuisse. At in eo, quod in infinitum generatur, nihil est posterius, de quo uerum erit illud ex necessitate simpliciter, futurum in quibus autẽ posterius ex necessitate simpliciter in his, neq; quod ante posterius est possibile est dicere simpliciter ex necessitate futurũ: petит enim necessitas à posterioribus, quando illud ex necessitate generaretur. Sed cum nullum sit posterius in illis, quę hoc pacto generantur. neq; utiq; eorum quæ prima generãtur, aliquod ex necessitate generabitur, sed erit in ipsis uerum necessarium ex suppositione id, si posterius ex necessitate erit, & qđ prius ipso. At dubitauerit quis in his, quę circulo fiũt, & redeunt rursus, sit ne uera consequutio illa, si primum, & posterius. An, in his, quæ determinate fiunt ab his, quæ circulo mouẽtur, uera est huiusmodi consequutio: si enim solstitia hyberna, & æquinoctium: & si æquinoctium, & æstiua solstitia, & si solstitia æstiua æquinoctium: & si hoc solstitium hybernum. sed & si hyems, & uer: & si uer, æstas: & si æstas, autumnus: & si autumnus hyems iterum. & si in his, quæ primo dicta sunt, est ordo terminatus, & fixus, & nunquam deficiens, nec anticipans: quia horũ substantiæ, & ordinis causa sola est primorum corporum motus, cum nihil aliud ad ipsum conferat: ob quod est in his, & tempus determinantes dicere, quando ex necessitate erũt. æstates uero, & autumni, & hyemes, non item eodem modo habent rẽ determinatam, et si circulo generẽtur, sequanturq; etiam ipsa æternorũ motum. quoniam his materia ad generationem cooperatur, patiens ab illorum motu, quæ quoniam nõ omniũ pariter, quatenus sequitur secundum passiones illorum motus, & circulationes: non est eodem modo singularibus terminata. Insuper etiã magis ipsum interminatum in illis, quæ multis sibi cooperantibus ut sint, indigent: quibus annumeratur & animalium generatio: idcirco uerum est in eis uniuersaliter, quod æternum est quodcunq; ipsorum secundum speciẽ: huius enim causa est Diuinorũ circulatio, at in generatione singularium. in quibus maximam uim habet proximorũ agentium causa in his minime uerum illud si primum, ex necessitate posterius: sed illud uerum, si posterius ex necessitate, & quod ante ipsum.

Expositio textus ex tertio de Anima Aristotelis, per quem monstrauit plures quinq; nõ esse sensus. Cap. VI.

SI enim omnis, cuius est sensus tactus, & nunc habemus sensum: omnes enim tangibilis, qua tãgibile, passiones tactu nobis sensibiles sunt: necesseq; si quidem deficit aliquis sensus, & sensorium aliquod nobis deficere: & quæcunq; quidem ipsi tangentes sentimus, tactu sensibilia sunt, quem habemus: quæcunq; uero per media, & nõ ipsa tangentes simplicibus, dico autẽ, ut aere, & aqua. usq; ibi, quare si non est aliquod aliud corpus, & passio, quod nullius sit eorum corporũ, quæ sunt hic, nullius porro deficiet sensus. Videtur mihi intellectus eius, quod dicitur, conferenti proprias propositiones rationum, huiusce modi esse. quorum habemus sensoria, horum quoq; omniũ sensum habemus: si aliquorum non habemus sensum, hæc non sentimus, eo ꝙ sensoria ipsorum non habemus. dixit autem ex omnibus, quorũ habemus, per illud, si enim omnis, cuius est sensus tactus & nunc habemus sensum: omnes enim tangibilis passiones, quatenus tangibile est, tactu nobis sensibile sunt. cum enim de sensu tactus dixisset, prætermisit hoc & in aliis sensoriis, & sensibus addere: qui si oẽs sumpti fuerint, fit uniuersale illud, quorum habemus sensoria, horum omniũ etiam sensum habemus. illud autẽ, si quorũ non habemus sensum, hæc ipsa, quia caremus sensoriis, nõ sentimus, dixit rursus per illud, necesse est, si quidem nobis aliquis sensus deficit, & sensorium aliquod nobis deficere, quia connexum potentia assumit oppositum eius, quod

subiicitur

subiicitur cōsequēti, illud scilicet, atqui nullũ nobis sensoriũ deest: quo demõstrato, sequitur nec sensum nobis aliquẽ deficere. Dixi uero potẽtia, quia non aperte hoc assumit, sed cũ sumpsisset, quæ habem⁹ sensoria, & mõstrauisset plura his sensoria esse nõ posse, ostẽdit quòd nullũ nobis sensoriũ deest, sumit aũt quos habem⁹ sensus per hæc, & quęcunq; quidẽ ipsi tãgentes sentim⁹ tactu nobis sensibilia sunt quẽ habemus: quæcũq; uero per media, & nõ ipsa tãgentes simplicibus, dico autem ut aere, & aqua: per hæc enim quòd tactiuũ habemus sensoriũ sumpsit: & ad hæc, quòd quę sentimus per aliquod medium per simplicia corpora horũ sensus fit, ex quibus habem⁹ sensoria, ex aere, & aqua. Quibus, cum esset cõsequens ostendere quòd ex duobus his tãtum inter simplicia corpora possunt esse sensoria: ex igne uero, & terra nõ potest esse sensoriũ: nam hoc demõstrato, demõstratum quoq; est nullum nobis deesse sensorium: ipse uero hoc quidem posterius demõstrat, prius autem accipit tria esse sensoria, tactum, & illa, quæ ex simplicibus, & quod ex aqua, & quod ex aere. plures autẽ sunt sensibilium species, siquidem quędam uisibilia sunt quædam audibilia, quædam odorabilia, quædam gustabilia, quædã tangibilia: quòd neq; paria numero sint sensoria sensibilibus demõstrat per illud, sic autem se habet, ut si quidẽ per unum plura sensibilia genere inter se diuersa percipiũtur, necesse est hoc habẽtem sensorium utrorũq; esse sensitiuũ: ex hoc enim id percipere possumus, ꝙ si sint quædam, quę differentia inter se genere sensibilia per unum aliquod sensorium sensiblia fiãt, necesse est habẽtem hoc unum sensorium utraq; diuersa genere sensibilia, sentire. nõ enim quia duo sunt etiam generę diuersa sensibilia, audibilia, & odorabilia, opus est & ipsorum instrumenta, per quæ sensibilia sunt diuersa, aerem enim ambo pręcipiũtur: quare qui hũc habet, utraq; per hũc percipiet. rursus quoque si plura sint sensoria, per quę possibile sit unum sentire, ut uidetur se habere odorabilia: horũ enim uidetur & per aquam, & per aerem sensus fieri: per aquam enim aquatilia: per aerem uero respirãtia uidentur odorem percipere, quoniam horum sunt omnia, horum sensoriorum alterum solum habentia ipsa percipient: non enim oportet eum utraq; habere, qui odorem est sensurus. Hæc cum sumpsisset, & per ipsa destruxisset necessitatem ponendi quinq; sensoria, quoniam tot sunt sensibilium differentiæ generales. consequenter ostendit non posse esse sensorium ex aliquo alio simplicium corporum, præterquam ex aere, & aqua: quorũ pupillam quidem: qua uisibilia sentimus, habemus ex aqua, auditum uero ex aere, olfactũ autem nos quidem, & nõ aquatilia ex aere, aquatilia uero ex aqua: nec enim ex igne potest esse sensorium, ut inde sensu & sensibilibus demonstrabit: nec ex terra sola. quod si hoc, impossibile est aliud aliquod esse sensorium præter hæc: hæc autem habent perfecta animalia: nullum deest sensorium quinq; sensus habẽtibus, quare nec sensus: nullum enim simplex pręter quatuor potest passibile esse corpus, ut ex illo possit aliquod esse sensorium: necesse est enim sensorium pati aliquid ab ipso sensibili, idcirco & ex passibili corpore constare: at quintum corpus ostensum est impassibile esse.

Alius textus expositio ex tertio de Anima, quo quærit, quomodo consensus nobis sentientibus fit. Cap. VII.

QVoniam autem sentimus, quod uidemus, & audim⁹, necesse est aut uisu sentire qđ uidet, aut altero. Quærit quomodo cõsensus in nobis fit, quãdo sentimus aliqua, & aliquo, & sentimus nos ipsos sentiẽtes: cuicunq; enim sentienti aliquid cum apprehẽsione huius, quod sentit, fit quidam consensus: & huius quod sentit, ipse porro cõsensus: fit ne nobis per eundem sensum, quo & ipsius sensibilis apprehẽsio: ita ut uisu uideamus ipsa uisibilia, & sentiamus nos ipsos uidẽtes: aut uisu quidẽ uisibilia sentimus, alio autem quodam uidere ipsum? Et quòd quidẽ nõ alio demõstrauit per id, quod plures erũt eiusdẽ sensibilis sensus. si.n. erit alius quis, quo uisionẽ sentimus, & nõ idem uisus, quo uidemus sensus sentiẽs uisionẽ, simul & colores sentiet: nã qui actionẽ, quæ circa sensibilia fit, sentit, sentiet & hæc circa quæ & ipsa uidẽdi actio: sunt autẽ hæc colores ipsi: nã nil aliud est uidere, quam uisu agere circa uisibilia quare uidẽdi sensus sensus est actionis circa uisibilia. uersantis à sensu uisiuo, impossibile est autem ipsum circa quæ uersatur actio: sed si hoc, erũt sensibiliũ plures sensus, ii, qui hæc ipsa sensibilia principaliter sentiũt, & qui actiones sensuũ circa ipsa sensibilia sentiunt, hoc autẽ est absurdũ proprias cuiq; sensui sensibilia esse dicere. Præterea si ali⁹ quidẽ est, qui sentit, alius uero quo sentimus nos ipsos sentiẽtes in infinitum abibit: nã & ipsius uidẽdi sensus erit rursus cõsensus nobis per quẽdam aliũ sensum, & ille rursus aliũ quẽdam habebit sentiẽtem hũc ipsum, quẽ sentiẽs ipse cõsensum facit, & hoc in infinitũ: absurdissimũ autem hoc derelinquitur eodẽ nos sentire sensibilia, & actionẽ circa ipsorum sensibilia. Sed si est operatio ipsius uisiuæ potẽtiæ uidere, percipiet uisus ipsos colores, & ipsum uidere: at si necesse est esse coloratũ, quod percipit sensus uisus & ipsa uisio, si uisibilis est, colorata erit. Primã soluẽs dubitationem, primũ quidẽ usus est hoc uisum nõ solum colorũ, aut coloratorum esse sensitiuum, sed etiam priuationis ipsorũ: ostẽsum est enim omnem sensum etiã sensibilium priuationẽ eundem sentire: uisu quippe ipso lumẽ sentimur, & tenebrã. Secundum sumpsit, quòd & ipsum uidere coloratũ quodãmodo est: cum scilicet uidere ipsum fiat, cũ sensorium speciem sensibilis absq; subiecta illi materia receperit. cuius signum addidit, sæpe abeũtibus uisibilibus in ipsis sensibus permanere quasdam ipsorũ sensationes, & apparentias. Hæc cum dixisset ad solutionẽ dubitatorum, quibus deinceps usus est ad solutionem dubitationis, quod fit, & quomodo fit demonstrat. dicit sensibilis rei actũ, & ipsius sensus unũ esse, ratione solum differẽtes: quia esse ipsi sensui in actu est, in habẽdo formã ipsius sensibilis sine materia: sensibili uero in actu, in haberi formam eius sine materia: si.n. est motus. qui a mouẽte fit, qui est in eo, quod mouetur, & passio quę fit ab agẽte in agente, & patiẽte, necesse est & motũ, qui fit ab ipso sensibili, & passionẽ, quæ fit ab ipso, factam in sensu in potẽtia, facere sensum in actu. nam ut actio, & passio est in patiẽte, & non in agẽte: esset enim agens patiẽs idem q; agere & pati, ut demonstrauit in Physico auditu, sic & actus sensibilis, & maxime sensitiui. Cum autem hæc in hũc modum se habeãt, & sensus in actu fiat sensibilium formarum receptione absq; materia, fiet in nobis merito una cũ sensatione sensibilium, & consensus ipsius sentiendi secũdũ eundem sensum: ex receptione enim speciei à sensibilibus extrinsecus existẽtibus illorũ apprehẽsio: ex eo uero quòd habeat in se sensus speciem sensibilium, & ob id ipsum etiã hãc quodãmodo sentiat cõsensus: si.n. uisio per formæ ipsius sensibilis receptionem fit: similis autem & de aliis sensibus est sermo: speciem accipiẽs uidet & seipsam simul uidentem uidens fit. Fit itaq; ipsius sensationis cõsensus, quãdo sensus simul cum sensibili propriã etiam circa sensibile perspicit actionẽ: idcirco ex necessitate sequitur ad quemlibet sentiẽtem una etiam seipsum sentiẽtem sentire: cum sequatur ad sensum sensibilium aliquod exteriorum sentiẽtem una & seipsum sentire.

An sensibilie, quod ab omnibus sensibus per accidens sensibile. Cap. VIII.

SI ab uno sensu per accidens sensibile est, quod habet aliquod propriorum ab hoc sensu sensibile sibi ipsi accidens: nam ex apprehensione sensibilis, fit & ea illius, quod per accidens: sic enim uisus percipit dulce, quia pallido accidit esse dulce, & mel: si quis dicat, quod ab omnibus sensibus, per accidens esse sensibile, hic dicet id, quod omnibus sensibus per accidens dicit esse sensibile, habere quædam huiuscemodi accidentia, quorum quoddam tactu per se quoddam, gustu quoddam auditu, quoddam odoratu, quoddam uisu sensibile est. quare erit per

accidēs omnibus sensibile: eò q, cum sit aliquid omnibus per se sensibile, in hoc ipso esse ipsum omnib' per accidēs sensibile: cum unusquisq; ipsorum per proprium eius sensibile ipsum sentit. nō enim quod omnibus per accidēs sensibile nullo modo sensibile est. ut posset uideri simpliciter intelligēti: quod. n. à nullo sensu sensibile, insensibile, at nō sunt idem, omnibus insensibile, & omnibus per accidēs sensibile: quia omnibus per accidēs sensibile huiuscemodi est, quòd ab omnibus sensibus sensibilibus subncitur. eo enim q accidētia huius sensibilia omnibus sunt, ipsum ueeo nū hoc fit omnibus per accidēs sensibile.

Expositio textus ex Tertio de Anima, quo demonstrat Aristoteles, quod est aliquid, quo simul omnia sentimus. Cap. IX.

ERgo ne simul quidē, & numero indiuisibile, & inseparabile est ipsum iudicās, ipso uero esse separatum? Est quidē sanè quodāmodo, ut diuisibile distincta sentit, est autem ut indiuisibile: ipso enim esse est diuisibile, loco uero, & numero indiuisibile. & indiuisibile. An nō est possibile: potētia. n. idem indiuisibile, & cōtraria, ipso uero esse minime, sed in operādo diuisibile: & nō potest simul album & nigrū esse, quare nec species pati ipsorum, si huiusmodi est sensus, & intellectus: sed quemadmodū, quod uocāt quidā pūctum, ut unū, & ut duo, hac & diuisibilis. ut igitur indiuisibile, unū est ipsum iudicās, & simul: ut uero est diuisibile, non unum, his enim eodem utitur puncto simul. ut igitur duobus utitur termino, duo iudicat, & separata sunt, ut uero unum, uno, & simul: Cum accepisset quòd unusquisq; sensus in sensorio existēs, in quo existēs sentit, & sensibilia ipsi sentit, & iudicat ipsorum inter se differēnas, albi enim, & nigri uisus, dulcis uero, & amari gustus, & similiter aliorū sensuum unusquisq;: & per hoc statuisset, quod sensus aliqua sentiēs, etiam ipsorū differētias iudicat, nō enim alterius est sentire quædam, alterius uero ipsorū differētias iudicare, per quas sunt sensibilia, sed sentiēs quædam etiā ipsa iudicat, & ipsorū differētias iudicās ipsa quoque sentit: idem enim est iudicare ipsi sentire: ob hoc enim & ipse sensus iudiciū quoddam esse uidetur: cum inuenisset aliquid nō solū contrariorū inter se sensibiliū differētias iudicās, sed etiam omnium sensibilium: secernimus enim uisibilium, differentius ab his, quæ odorabilium, & tangibilium: primū quidem sumpsit, q sensu hæc iudicamus, sensibilia enim sunt, & de ipsis sensibilibus, iudiciū facimus. Post quod demonstrauit nō posse iudicare differētias sensibilium ipsas non sentiens, non existensq; unum, & idem: non enim potest non sentiens omnia, iudicare ipsorum inter se differentias: si enim illud quidē aliud, hoc uero aliud sentiret neutrum ipsorum posset cognoscere quo inter se differant ea ipsa, quæ sentiūt: et. n. nec in aliquo alio est sensui iudicare, quam in ipso sentire. Cum autem sumpsisset ex his unum esse, quod omnia sensibilia sentit, & iudicat ipsorum differentias, consequenter ostendit, quòd in eodem tempore, & simul ipsa sentit, quando iudicat ipsorū differentias. siquidem quando iudicat ipsas, tūc sentit: iudicat autem simul ipsorum inter se differentias: igitur & simul sentiet, quæ iudicantur: nam in ipso sentire sensui est ipsum iudicare. Hæc cum sumpsisset, & unum esse sensum, quo sentimus omnia, & simul hæc sentire sensum, quorum simul iudicat differentias super his dubitauit: quoniam actu sentire, est formam sensibilis sine materia sumere. quo pacto possibile est aliquid unū existens plura simul, & contraria sentire. si enim hoc, oportebit idē simul contrarias formas, passionesq; recipere, albedinem, & nigredinem, quādo has sentit, & iudicat, dulcedinem & amaritudinem, eodem, modo alia, atqui impossibilis est contrarie simul motibus idem moueri, quod ad albedinē simul, & nigredinē mutatur, & cōtraria recipit. Hæc cum demonstrauisset, & dubitauisset soluens dubitationem sumpsit illud, simul quidem iudicans iudicare, & sentire plura, unū existens, & nō diuisum, ratione separatū, ut unum existens, per aliam quidem potētiam huius esse receptiuum, per aliam uero eius contrarii, aut differentis: ut indiuisibile existens loco, & numero, hoc est subiecto: loco. n. indiuisibile quod est unum in loco: huiuscemodi autem est continuū, & non diuisum quod & unum est numero, Cum autem dixisset hoc pro solutione dubitati, subiūxit. An impossibile est: ostendens, quòd non soluitur per hoc dubitatū. potest enim aliquod, unum numero existens, ratione differre, eo q habeat potentias diuersas, quibus est contrarium receptiuū: non ita tamen contrariorum potentias habeat, ut simul ipsa recipere possit: quod enim habet contrariorum potētias, non ita ipsas habere potest, ut simul ipsarum etiam actus recipiat: necesse est enim per ipsos actus ipsum diuidi, ut in alio quidem tempore unum ipsorum fiat, in alio uero alterum at sensus simul ipsorum differentias iudicabat. ut simul ipsa sentiens, & species recipiens: siquidem sentire est in formarum sensibilium receptione. quoniam autem & intellectio uidetur receptione formæ, quæ intelligitur, generari, propter hoc illud dixit, si huiusmodi sunt sensatio, & intellectio. Cum antem hæc dixisset, & monstrauisset manere adhuc dubitatam difficultatem, ut pote, quæ per prædicta solui non posit, subiunxit, sed quemadmodū quod uocant quidam punctum, ut unum, & ut duo; hac & diuisibilis, & alia ad hæc, quæ uerba obscure maxime, & compendiose dicta huiuscemodi quid significare uolunt, huiuscemodi esse id, quod sensibilia animalia sentiunt; ut possit simul quidem unum, simul quoq; plura esse, ita ut & ipsum punctum, quando ut multarum linearum terminus sumptum fuerit: quæ enim à circunferrentia circuli ad centrū ducūtur rectæ, terminum habent omnes ipsum circuli centrum, unum pūctum, quod punctum cum sit unum, etiam quodammodo est plura, quādo, ut cuiusq; ad ipsum ductarum linearum terminus sumatur. si enim aliquid huiuscemodi sensus fuerit, ut quidem unum aliquid, & indiuisibile est, unum erit ipsum iudicans: sed & simul iudicat, quæ sunt in terminis linearū, eo q omnes termini simul sunt; & unum quid. quatenus uero, ut huius, & huius terminus sumitur, & tot sumitur, quot & rectæ, multa & secundum hoc rursus. quatenus igitur multi sunt termini, & differentium linearum, multa erūt quæ iudicantur, & separata, & differentia: & modo quodam nondum separata, quatenus centrū ipsum multa quodammodo est, quarum singulum uim habet iudicandi passionem, quæ est in propria linea: quatenus autem unū est, quod ex omnibus est indifferens, & ex omni parte idem, idem erit, & unū quod iudicat, & simul iudicat. & quod ad solutionem dubitatorū dictum est huiuscemodi est. Atquid huiuscemodi accipiēdū sit in ipso sensu, ut unū simul, & multa sit, perinde atq; circuli cētrum, quod, ut multarum rectarū terminus sumptū est, nō facile est inuēire. corpus enim est extremū sensorii, in quo fiunt sensibilium passiones: & impossibile est à quinq; sensoriis passiones transmissas ad idem tanquam per lineas in eandem partem corporis ingredi: fierent enim rursus in eodem contrariæ passiones, atq; cōtrarii motus: siquidem per huiuscemodi motum fit sensus actu. neque enim quæ ab uno sensorio trāsmittūtur ad ipsum passiones, possunt in eadem particula eius fieri, ut si contrariorum quidem eadem sensoria: impossibile tamen in eodem sensorio secundum eandem partem simul à contrariis passiones fieri: quando enim aspicimus simul album & nigrum, quibus pupillæ partibus utriusq; ipsorum simulachrum gignitur, ut uidemus fieri & in speculis, neq; id, in quod hæc transmittuntur, hoc uero est, ut dixi, ultimum sensorium, ita possunt transmitti, ut non in separatis eius partibus gignatur. quare in corpore accipere aliquid effigiei puncti, & linearum simile, quarum terminus est punctum, impossibile. Sed forte accommodari posset magis potentiæ corporis illius, quod dicimus ultimum sensorium cuius sensitiua potentia forma est: quæ potentia sentit, & iudicat ea quæ in corpore, cuius est potēna, & forma facta per transmissionem à sensoriis: hæc enim potentia una existens, & tanquam terminus corporis huius, cuius est potentia,

quoniam

quoniã ad hoc ultimum ferũtur motus, incorporeaq́; existẽs, & indiuisibilis, & ex omni parte similis, cũ una sit, multæ qu... modo fiũt, eò q unaquæq; corporis pars, cuius potẽtia est æque sentit motũ, siue secũdũ unã partẽ motus in ipso fiat, siue etiã in pluribus: nam in iudicatione pluriũ multæ quodam modo potẽtiæ una fit, quãdo, ut cuiusq; particulæ proprius terminus sumitur. corpus enim nõ poterat simul secũdum idem plures recipere passiones: quia impossibile est cõtraria in eodem fieri: simulq́, et secũdum idem cõtrariæ sunt forma albi, & nigri: idcirco nullũ corpus possibile est simul hæc recipere. at in aliam quidẽ illius sensorii particula quædã sensibiliũ simul cõcidẽtium fiunt, quædam autẽ in alia eorum, quæ ab ipsis primis sensoriis ferũtur in eũdem locum. ipsa uero potẽtia sensitiua nõ item prohibetur simul iudiciũ de ipsis facere: quia nõ sunt idem iudicare & pati, pati enim aliquid idem simul cõtraria nõ potest: quia nõ potest simul aliquid cõtraria recipere, cõtraria enim simul existere nõ possunt: at simul cõtraria iudicãdi nihil habet impotẽtiam: quoniam nõ sunt in iudicio cõtraria, album iudicare album, & nigrum nigrũ. nam quemadmodum in ipso pati cũtrariũ est cõtraria pari secũdum eãdem partem & in eodem tempore, & ob id in ipso pati hoc impossibile est, ita in iudicio rursus impossibile est album simul quidem album, simul quoq; nigrum esse existimare. idcirco rursus in iudicio, quod hoc modo simul esse nõ potest & nigrum quidem dicere nigrum, album uero album nõ est impossibile, quia nec cõtrarium: si enim essent, necesse etiam in potẽtia iudicãte sensibilia primum intus fuisse genitas sensibilium formas: nec illa porro iudicaret, in qua cõtraria, quia nõ potest simul aliquid cõtraria recepisse. Sed quia in sensorio passiones fiũt: iudicium uero eorum, quæ in hoc ipso fiũt, in potẽtia, nõ enim potest hoc item, cum incorporeum sit corporeas recipere passiones: nõ impedita est ea, quæ in sensorio fiũt secũdũ aliam, & aliam partem simul iudicare eiusdem uniuersi potẽtia, sensus enim est potẽtiæ sensitiuæ iudicium de sensibilibus per passiones ab ipsis in sensorio genitas. Fit autem hoc modo una, & eadem potẽtia quodam modo multæ, simul facta: quoniam de his passionibus, quæ fiũt in singulis sensorii partibus, simul fert iudicium, sensitiuũ, potẽtia enim iudicans passionem, quæ fit in una aliqua sensorii parte, eadem, & eas iudicat, quæ in omnibus particulis fiũt, simul quoq; passiones in eo factas iudicat: cũ eadẽ, & una, & multæ quodammodo fiat, per partium sensorii, quatenus patitur, diuisionem, ut & pũctum, cum esset unum, fiebat multa, secũdum linearum multitudinem diuisum, cum esset uniuscuiusq; terminus.

De Mari ex Meteorologicis. Cap. X.

CVm proposuisset in secũdo Meteorologicorum dicere de mari, quæ sit eius natura, & ob quam causam salsa est tãta aquæ multitudo: primum de ipso ante iactas opiniones in medium attulit, ex quibus, ea quidem, quæ Theologicorum fontes proprios dicebat habere ipsum. Naturalium uero, alii quidem ipsum dicebãt esse genitum ex multa humiditate, quæ est circa terram, à solis motu, & caliditate eleuata, hac autem derelicta, quã uocamus Mare. Alii uero dicũt, quãdo calefit terra à motu solis sudorem excerni, aquam hãc, quæ uocatur mare: ob hoc enim & aquam salsam esse, quia & sudor. Alii autem salsedinis terrã, & huius qualitatem causam faciũt: aqua.n. per ipsam fluẽs huiuscemodi accipit sapores, quales habeat & ipsa terra, p quã trãsit, & colatur. Post quæ cum demõstrauisset nõ habere proprios fontes ipsum mare, eo q fontium aqua omnis, siquidem spõtanea sit, defluit à fontibus, à quibus ortũ habet, & loco abit: quæcũq; uero nõ defluit, manu facta est, & non sui natura: huiuscemodi enim sunt putei. at ipsum mare, nec ex his, quæ manu fiũt, nec ex his, quæ ferũtur, & loco abeũt, in mari enim motus, & retrocessiones quædã fiũt eadem aqua refluẽte: quod in toto mari fieri manifestum nobis fit in angustis locis, eo q iuxta terram in huiuscemodi locis manifestus fit eius refluxus. si uero sit aliquis eius motus, cum ab altioribus ad depressiora fertur, nõ est a propriis fontibus, sed ex fluminum infusione, quæ ab altioribus defluũt, a quibus habẽt fontes: ut huiuscemodi motus à fontibus quidem initium habeat, sed nõ a fontibus ipsius maris, sed à fluminibus in ipsum defluẽtibus. Post quod demõstrauit nõ esse ipsum mare initium aquæ, & quartum elemẽtum, quod quidam putãtes dicebãt nõ solum flumina ad mare accedere, sed etiam à mari: dulcedinem uero aquam habere, quia ipsa per terram colata fertur, Post quæ cum demõstrasset, quòd non est aqua propter terram salsa, sui natura, causam salsedinis, quæ sic dicitur, tradidit: quòd aquæ, quæ est terræ circũposita, & extẽsa circa terram, tenuissima, & dulcissima pars sursum ducitur, & in uaporem cõuertitur singulis diebus à motu solis: cumq́; euaporat, quia leuior est, & purior, supernatat: cumque hæc continue sursum dicatur. & rursus minuitetur differatur, pars salsa derelinquitur, & in proprio loco aquæ propter grauitatem. Post quæ cum dubitasset unde sit principium, & causa salsedinis, quæ est in aqua, & mari demonstrauit aquam omnem, quæ sit salsa non ex huiuscemodi per mistionem alicuius fieri. nam & collectionem in animalibus, quæ est in uesica, ob hunc saporem esse huiuscemodi, uidetur enim ei cõmistum esse quid terreum: quod apertum fit, cum residet in ipso. sed & sudor habet quid sibi huiuscemodi commistum, quod accipit imbibita aqua à corpore per ipsum colata, & ueluti ipsum lauans, & expurgans. huiuscemodi etiam est & quæ per cinerem colatur. Est autem quod miscetur his & eiusdẽ proprietatis causa, quodcũque inconcoctum in corporibus manet: quod non potuit à concoquente ipsum caliditate immutari: huiuscemodi enim est sudor, & urina, & quod per cinerem colatur: etenim cinis est id terreum quod ab igne superari nõ potuit, & in ipsum immutari: sed est particula ustæ materiæ, quæ permãsit inconcocta. Quæ cum astruxisset, sumpsit quod necesse est aliquid esse huiusmodi, & quod cum aquæ miscetur, facit ex seipso mare. Cum autem dixisset oportere esse aliquod extremẽtum inconcoctum, cuius mistio cum aqua eius salsedinis causa fit: cum ostendisset quodnam sit hoc, sumpsit illud, quemadmodum in corporibus animalium in alimentis, & immutationibus inconcocta quædam excrementa fiũt, ueluti in mistione cum aqua fiunt quædem & salsa sedimina in eis, & amara: sic itaque & cuicũque ab omnibus, quæ nascuntur, & fiunt. oportet putare huiusmodi quoddam inconcoctum sedimen fieri, & plenam terram ipsam huiuscemodi commisto sicco, & in concocto extremento, perinde ac cinere: quod in exhalationibus, quæ à sole fiunt ab aqua terra, & permistum. uelut leuius existens, in concretionibus nubium in aquam, & immutationibus permistum, simulq́; delatum semper esse principium, & causam qualitatis ipsius aquæ maris: cuius excrementi in exhalationibus, quæ à mari fiũt, maxima pars subsidet: esse enim aliquid, & qood una cum aqua sursum, fertur, & mutatur in dulce in coctione, & immutatione, & quæ fit ex nimbibus: hanc uero partem subsidentem salsedinis maritimæ aquæ causam esse. Quod uero cum aqua, quæ pluit huiuscemodi quoddam deferatur excrementum, demonstrauit ex hoc, quod aquæ australes sunt maxime uberes, eò quod & auster ab illis partibus generationem habeat, in quibus copiosior fit exhalatio, sicca uberiores quoque sunt aquæ primæ autumnales, cum necesse sit grauissimas primum deferri, grauissimæq́; sint, quæ in ipsis maximam habent partem terream. Quòd uero huiusmodi excremẽtum sit multum in mari probauit etiam ex hoc, quia calidum est ipsum mare: omnia enim, quæ ignita fuerunt, potẽtiam habent quandam caliditatis in seipsis, quemadmodum, & calx, & cinis, & animalium sedimen: & animalium uentre calidiorum calidius quoque sedimẽ. Probauit quoque salsam fieri aquam per mistionem cuiusdam eiusmodi excremẽti: & ex historia addens stagna, & flumina: quæ cum sunt salsa, accidit & aquam densiorem esse, & ma-

gis terream: ita ut & ipsa nō permittat propter crassitiem descendere in seipsa ea, quæ naturam habent, ut posita in aqua deorsum ferantur. calefactas quoq; propter densitatem sales facere.

Argumentatio quod positione nomina. Cap. XI.

SI nominum impositiui sumus natura, & hoc à natura habemus, quòd possimus nominare, & nomina rebus imponere, perspicuum nomina positione esse: positione enim nos ponimus: non enim possemus nos, si nomē cuiusq; rerū natura esset, ipsis ea imponere. nā quemadmodū habētes uim recipiendi sciētiam natura, non habemus sciētias natura: sed uis quidē sciētiæ receptiua ab illa in nobis est, non tamē & sciētiæ ab illa sunt: non enim essemus sciētiarum receptiui: sed illas habētes, & sciētes sumus: ita & uis impositiua nominū ab illa est, non tamen & nomina ipsa: nō enim amplius essemus domini impositionis illorū quibus .n. est moueri natura his nō est naturale, ut à nobis imponātur. si autē nō esset rebus naturale, ut ipsis à nobis nomina imponerentur, nec utiq; nobis naturale esset ipsis nomina imponere, nō enim est idem posuisse nomē, & dicere quod positum est. Opus etiā esset, si ponerētur natura nomina, & dicētes omnes dicere eadem. Præterea, si essent natura nomina, oporteret & elemēta, quibus ordinantur, natura esse: nulla .n. est alia differētia eorū, quæ differūt secūdum ipsas gentes in eisdē rebus præter elemētorum, & syllabarū certam quandam compositionem. hoc uero sufficiēter comprobant & æquiuocationes, & multiuocationes, & nominum mutationes.

Non esse infinitum ipsum ens. Cap, XII.

RAtio, quæ uult ostendere infinitū esse ipsum ens ex eo, quòd suppositus quis esse in mūdi extremo, aut extendet manum extra mūdum, aut quòd sane impedietur, utroque autē modo futurū aliquid extra mūdum: nam aut ipsum impediēs extra est, aut in quo erit id, quod extēditur: probabilitatē babet ex imaginatione, & sensu, quemadmodū, & quæ dicit omne finitū fine finiū esse: ambarū .n. probabilitas est ex sensu. nā ob id, quod nos, cū oppositū imaginari nō possimus, interrogantibus nihil ipsis ex sensu habeamus exhibere, his inest probabilitas, quæ rationi cōtra testatur: nulli .n. huiuscemodi rei finitæ occurrimus ultra quā nihil sit. eiusmodi .n. sunt omnia, quæ, ut partes, finita sunt. quæ sola sentimus: neq; aliquid nobis occurrit huiusmodi, extra quod nihil esse possit: omnia .n. quorum singulū sentimus. Idcirco oportet instantes ad huiuscemodi rationes, non ex sensibus tētare afferre testimoniū, extra quos sunt, quæ quærūtur: sed à substātia rerū tentare ferre instantias: assumētes hoc in eis manifestū, nō posse omnia eadē inesse parti, & toti, & uniuerso, & singulis eius partibus. Idcirco neq; quærere oporteret testimonia ab ipsis sensibus de partibus, quibus sunt assueti, & trāsferre ad uniuersum: quod cū sit extra omnē sensum, præter id, quòd à nulla apparētia sensitiua adiuuatur, etiam multis ipsarū aduersatur, neq; enim in aliquo differet uniuersum à parte, si quēadmodū extra singulas ei' partes aliqd est, ita utique & extra illud. quare secundū rationem quidem est esse aliquid, & uniuersum, cuius alia omnia sunt partes: sensus autē, si nulliū eiusmodi percipere potest, non ob sensum ab his, quæ ratione ponuntur, discedendū. neq; enim in aliis ita facimus, quia nec sensibilia sola esse dicimus, neq; quia utimur in multis ad probationes eorū, quæ quæruntur, sensuum testimoniis ob familiaritatē cū illis, & cōsuetudinem si autē his solis, ut ueritatis mensura uti opus esset, nihil à brutis in cognitione ueritatis differemus: sufficit enim eis propriorū ueritas sensibiliū. at absurdum est, quæ sensuū propria nō sunt, omnem eorum ueritatem ex sensuū testimonio pēdere dicere. Quòd igitur rationi consonum sit esse aliquid, & uniuersum cuius partes sunt, quas sentimus, & quot horū principia & caulæ, satis comprobāt totum, & pas quæ mutuo referuntur, nam & pars alicuius totius pars, & totum partibus huiuscemodi est: si quidem est totum, à quo nulla partium abest. quare si partes singulares, & sensibiles sunt, & totum cuius hæ partes: partes enim alicuius totius partes absurdum est uniuersum, quod, ut pars dicitur, ad aliquod totum relationē habere. idcirco neq;, si ut partis partes dicantur, quæ primæ sumptæ sunt, necesse est & illa, quorū pars est, alicuius alterius partes esse, cuius, nisi totū aliquod fuerit, & hęc esse partes omnino tolletur. sed si necesse est aliquod esse totū, erit uniuersum, ad quod relationem habet quod est, & dicitur ut pars: est autē idem totum, & uniuersum, siquidem utrūq; eorum definitur eo, quod est nullam ab ipso partium abesse: erit porro, cū huiuscemodi quid sit finitum: siquidem finitū est, à quo nulla partium abest. uniuersum uero huiusmodi est: neq; enim aliud quid extra ipsum erit finiens, finitumq;: neq; extendere quis poterit ad aliquid eorum, quæ sunt ultra ipsum, id cuius ipse imperium habet: nō enim fuerit amplius uniuersum, & totum, extra quod est aliquod ens. est autem aliquod ens extra id, quod terminatur ad aliud quid, & quod aliquid post se derelinquit: siquidem sagitta percutere, aut extendere poterit quis aliquam ipsius partiū, aut eorū, quę ab ipso dominantur. Satis quoq; hoc idem comprobat & illud, quòd principia entium finita sunt, si enim infinita, nulla erit ipsorum cognitio: si autem nulla sit horum, neq; alicuius eorum, quæ ex ipsis fiūt, siquidem omnis scientia ex principiorū rei scibilis cognitione procedit. Sequitur quoque, si sint infinita principia, & nihil eorum, quæ fiūt, ordinate fieri: quis enim posset esse infinitorū ordo? quæ præterea in infinitis ordinis causa? neq; enim natura in eis haberet aliquem locū cuius est proprium gratia alicuius omnia fieri, quæ per ipsam fiunt ut in pluribus: quod nequit in rebus ordinem nō recipientibus fieri. cur enim magis in infinitis hoc ante hoc, & hoc quidem prius, illud uero posterius, sine quo, quod alicuius gratia fit, impossibile est factum iri. quo enim pacto homo, aut equus, aut aliquod eorum, quæ natura fiūt generabitur, si sublatū fuerit, eorum, quæ ad hæc conferūt, illud quidem esse primū, hoc uero secūdum: & hominem quidem ex homine equū uero ex equo generari secundū naturam, si infinita sint principia, & ordinem non recipiant: quid enim infinita ordinabit? si autem necesse est fortuna, & casu infinitionem regi, cum non uideantur hoc modo fieri quæ fiūt: quæ enim, aut eodem modo semper, aut utplurimū fiunt, procul à prædictis causis semota sunt: sic autem conspiciuntur ea, quæ natura fiūt auferetur porro & principiorum, & entium infinitio, si impossibile est infinitum esse infinito maius. Sed iuxta has opiniones infinita principia esse ponentium, non hoc tantum, sed & infinito multa, uel potius infinities infinita esse sequitur & fieri dicere, Cur enim non putauerit quis absurdissimam esse hanc opinionem? infinitum siquidem maius esse infinito impossibile est dicere: cum ipsum infinitum necesse est dicere ubiq; esse, & uniuersum locum occupare: non enim amplius est infinitum, quod ubiq; non est: cum permittere alteri aliquem locum rei finitæ sit: tale uero nihil excedere potest, neq; præter ipsum aliud esse, non ꝙ infinitū, sed nec finitum, nō enim esset hoc pacto ubiq. quapropter iuxta illos, qui plura infinita ponunt, nullum erit secundum hos simpliciter infinitum: si enim plura infinita, neq; infinitum ubique erit: & erit infinitum infinito maius, cum duo infinita necessario unum excedant, & infinitum sit & quod ex duobus infinitis constat. rursus quoque tria duobus maiora, & ita appositis in infinitum abibit infiniti accretio. aut enim negabunt duo infinita uno esse maiora, & plura, & hoc modo cōtinget eos infinita partes dicere: ex huiuscemodi enim solorum compositione nihil maius erit singulo eorum quæ in cōpositione sunt, quod ex omnib' cōstat, quod solis accidit pūctis: aut si hoc rationi maxime pugnās: & æqualia, quæ cōponuntur, necesse est qđ resultat facere duplum: erit quod ex duobus infinitis componitur duplū: & erit hoc pacto aliquid, & æquale infinitū infinito, & duplū aliud alius, atq; dimidium: eodemq;

modo

modo & triplũ & in infinitum accrefcẽs: quo quid fuerit rationi pugnantius? Neceffariũ quoq; eft, & quorũcunq; magnitudinẽ habentiũ, infinitã tamen numero, cõpofitionem infinitam aliquã magnitudinem facere: cũ autẽ nihil poffibile fit huiufcemodi magnitudine maius effe, neceffe eft infinita principia supponenti ftatim hæc fe tangere dicere, & nullũ ipforũ effe intermediũ: & erit hoc pacto eo infinito, quod ex infinitis cõpofitis fit, maius quod ex infinitis principiis, & ipforũ mediis conftat. At ꝙ plura infinita fecundũ eos, qui infinita dicũt principia ex his etiam notũ eft. dicũt enim mũdos infinitos: horũ autẽ, fiquidem & eorũ unufquifq; ex infinitis principiis conftat, neceffe eft infinities infinita ipfa infinita effe: cũ fingulũ principiorũ, quæ in infinitis mũdis funt: ad fingulũ infinitam magnitudinẽ efficiat in collatione ipforũ inter fe fecundũ compofitionẽ unam: fiquidem infinitũ effe neceffe eft, quod ex infinitis magnitudinẽ quandam habentibus conftat, at fi ex finitis conftet, toties erunt infinita entia ex quot finitis elementis quilibet mũdus conftat. fi autẽ & intermediũ uacuũ annumeretur, multo iterũ maius erit, quod fit. At fi hæc præter rationẽ funt, & omnẽ abfurditatem excedẽtia, manifeftũ quoq; eft abfurdã effe infinitionis fuppofitionem. quæ cũ fequatur etiam, ad eos, qui quodcunq; finitũ dicũt, ex hoc, ꝙ ad aliquod extrinfecũ finiatur: & qui putant eũ, qui fit in extremo, extẽdere poffe aliquid ultra illa, & extra ipfum extremũ: apertiffimũ eft hæc etiã eifdem inconuenientibus, quæ prædicta funt, detineri. Idcirco foluere hæc tentãdũ, à fubftantia ipforũ fumentibus principiũ, non à fenfu, qui nihil ad ipforũ cognitionẽ confert. Siquidem finito, effe finito, effet in cõtemplatione ad aliud recte dicerent contrariũ, putantes extra quodcunq; finitũ aliquid oportere effe, penes quod terminari confpicitur, cũ in hoc effentia finiti cõftet. at fi eft finitũ quod habet finẽ, & quod poteft in partes diuidi æquales, & quod ex finitis partibus conftat, quarũ nulli eft effe in hoc, ꝙ aliquid extra ipfam habeat. fumẽtes omne finitũ penes aliquid finiri, nõ fumerẽt aliquid eorũ, quæ in effentia finiti continẽtur, fed aliquid accidens his, quibus, cũ fint uniuerfi partes, ineft effe finita. cũ enim his infit hoc, ut penes aliud confpiciantur, & non ex hoc finita fint, fed quia funt partes uniuerfi, uult hoc transferre etiã, in ut uniuerfum, finitum: cũ hoc ad ea fola fequi poffit, quæ finita funt uniuerfi partes, non quatenus finita, fed quatenus partes, etenim fi finitũ fui natura habet quòd fit finitũ: terminari uero ad aliquid huiufcemodi eft per habitudinẽ, ad aliud, nõ erit finitum ex hoc, quod ad aliud terminetur, cum ex tãto fit. opus enim eft inducẽtem per rationũ naturam, ita abfurdam, & his quę funt, & his quæ fiũt ita pugnãtem, ut demoftrauimus, non ex breui probabilitate facere probationẽ, & fidem eis, nec ex aliquo accidẽte quibufdam rebus finitis, naturã finiti fumentẽ. neq; enim fequitur hoc ad dicẽtẽ uniuerfum effe finitum: neq; ex fenfu habẽt aliquid de ipfo huiufcemodi dicere: nec appofitio finitorum, quæ fub fenfum cadunt fimilis eft: fiquidem hæc, præter hoc, quòd finita funt, omniũ affenfu etiam partes funt uniuerfi: uniuerfum uero partem effe alicuius nõ item poffibile eft. Quòd autem nõ in omnibus utẽdum fit fenfu, illi ipfi, aduerfus quos eft fermo oftendũt. cum indiuiduas quafdam magnitudines ponãt fenfitiuam naturam effugiẽtes: & uacuum quoddam effe dicãt: & impartibilia quædã, & incorporea, & motus, & tẽpora inducãt. Quemadmodum autẽ erat huius rationis aggreffio ab accidẽte finitis ipfis, nõ autem à fubftãtia ipfius finiti: & à cõfuetudine, quæ eft in fenfu, nõ à confequẽtia, quæ eft fecũdum rationem: fic quippe & in fecũda, quæ uult eum, qui fit in extremo uniuerfi, extẽdere ultra extremũ, aut impeditum iri: utroque uero modo futurum aliquid extra uniuerfum. nam & hic ab his, quæ ut partes, finita funt, argumẽtationem transfert ad uniuerfum: & putat utẽdum nobis effe fenfu circa hæc, & apparẽtia, quæ ab ipfis oritur, ac fi in omnibus eodem modo fe habeãt. hoc uero non fic fe habet: nõ enim quod apparet eft uerum: non enim fiquis fui imaginationem acceperit quòd in aliquibus locis fit, in quibus, aut quãdoq; fuit aut omnino nõ fuit, iam et ob hoc eft, ubi poffibile eft. Quòd enim non omne, quod apparet uerũ fit, fatis teftantur, quę fiũt dormiẽtiũ, & uigilantiũ uanæ uifiones: quibus etiam fimile eft fupponere aliquẽ in extremo uniuerfi fieri eorũ, qui poffunt ultra extremũ extendere aliquod detentũ. quid enim differt ab imaginatione hac, & fuppofitione, fupponere feipfum effe in nõ ente, & quærere, utrũ ipfum recipiet ipfum accendẽtem ad fe, aut non recipiet, & utrũ, cum ad ipfum peruenerit, quiefcet, & nihil, quod occurrat, habebit, & extendere manũ poterit, aut erit aliquid ipfum impediẽs? quouis enim horũ fuppofito aliquid eft ipfum nõ ens. Idcirco melius eft huiufcemodi imaginationes inanes exiftentes redarguere, fequentes demonftrationes, quę per ratiocinationes funt & utẽtes demonftratis per plura. hęc uero funt, ꝙ impoffibile fit effe aliquod infinitum corpus, nec fimpliciũ, nec compofitorũ. fed nec ꝙ uacuum aliquid: uniuerfaliter enim impoffibile eft fubfiftere fpatium fine corpore. neq; enim lõgitudinem poffibile eft effe per fe feparatam à corpore, nec latitudinem, nec etiam profunditatem, quæ enim à Geometris dicũtur fpatia ad unũ, & duo, & tria, nõ, ut quæ propriam fubfiftẽtiam habeãt, dicũtur ab ipfis, feparãtur enim ab ipfo intellectu à corporibus naturalibus, quæ & proprie corpora funt: & abfq; corpore fumẽtes, faciũt de eis fermones quærẽtes, & demõftrantes, quænam funt, quæ eis, ut huiufcemodi, ineffe, & accidere poffunt. Qui uero ipfum inane effe ponunt, nihil aliud quam tres demẽfiones fubfiftere fumũt abfq; materia: qui dicẽtes fufceptiuum effe corporum, nil aliud, quã fpatium fpatii dicunt effe receptiuum. nam nec corpus ipfum per aliud quid eft in loco, quã per trinam, quæ in eo demẽfionem. non enim quatenus colorem aliquẽ, faporemue quẽdam, aut aliquod aliud accidens habet effe in loco, fed per fuos dimẽfus: quorũ fi receptiuũ eft æquale uacuum, fiet fpatiũ in fpatio. at fi nõ fufficit corpori, ut fit propriũ fpatium, fed alio æquali fuo indiget fpatio, cur nõ & uacuũ in alio quodam erit fpatio? fiquidẽ fpatia aliis indigẽt, ut fint fpatia: Verum rationabile, quemadmodum nõ folum longitudinem impoffibile eft ipfam per fe aliquã fine materia fubfiftere, eodem quoque modo nec fuperficiem, ita nec quod tertiam affumpfit dimẽfionem, quam profundũ appellamus, quale dicũt effe uacuũ: uacuũ igitur ob hoc nõ erit extra uniuerfum. Oftenfum quoq; pluribus eft & nõ poffe corpus aliquod effe infinitũ: neq; enim fimplicia corpora plura quinq; corporibus effe poffunt, quatuor quidem materialibus, quinto uero Diuino corpore, & circulo uerfatili, nec aliquod horum infinitũ effe. Oftẽfum eft etiam cũ fimplicia finita funt, & numero, & magnitudine, neceffario & quæ ex horum compofitione, & miftione, & temperamẽto habẽt effe, & ipfa finita effe. Oftenfum eft etiam, nõ poffe plures effe mũdos, fed neceffario omnem corporum naturam in mundo effe. Quæ cum ita fe habeant, nihil porro extra mundum, quod & uniuerfum eft, erit: cum neq; aliud præter hæc corpus fit: neque uacuum aliquod fpatium extra corporum dimenfionem. quæ omnia ubfurdum eft deftruere, breui cuidam perfuafioni dantes manus: fed oportet audaciam fumentes, quærentibus. an aliquis in extremo exiftens uniuerfi extendet manum, aut, impedietur, dicere refpondentes, non extenfurum ipfum manum, fed quod impedietur, non ut ipfi dicunt, ab aliquo obuiante extrinfecus ipfi uniuerfo circumpofito, fed multo magis ab eo, quòd nihil fit: nam quo pacto quis in nihil extendere aliquid poterit? aut quo pacto in illo fuerit, quod omnino non eft? nam nec à principio impulfum acceperit aliquem ad extendendam fuarum partium aliquam in nihil: huiufcemodi enim eft non entis natura.

De eo quod in nobis, quædam. Cap. XIII.

QVoniam quod in nobis eft in rationali affenfu: ob hoc enim eft in folo homine, quod in nobis, quia & folus animalium homo eft rationalis, atq; confultãdi uim

habens: assentiũt enim & animalia bruta: sed hæc quidem
imaginationibus, quę à sensibilibus in ipsis per ipsos sensus
fiũt, sequẽtia etiam passionẽ quę ab his in ipsis fit, assensus
faciũt, ducta ab illis: quà illa ducant: homo uero, quando,
ut homo, assensus promit, indiget pręter imaginationes ra
tione etiã, quam habens à natura, ut de talibus iudiciũ fe
rat homo est: per quam rationẽ iudicat imaginata. idcirco,
si etiã consultanti de occurrẽte sibi imaginatione, nõ huius
scemodi res ipsa uideatur, qualis à principio uidebatur nõ
assentit, ei cui utiq;, quantũ ad passionem, quæ imaginatio
nẽ ipsam sequitur assentiret: & est electio huiuscemodi as
sensus, cũ sit appetitus consultatorius: quod enim ex consi
lio de re sensibili, & eo quod ante ipsam electũ est, electio
est, Si igitur, & cũ consultamus nos, assensus imaginationẽ
ipsam sequeretur, non esset in nobis, neq; esset cũ consilio
assensus. sed quia ipsum cõsuluisse assensum, qui est de ima
ginatione longe aliũ à passione, quę ab illa, sæpius facit nõ
utiq; rõnabiliter imaginationibus assentire dicimur. cũ aũt
imaginationibus nõ pareamus: erat autẽ hoc eius, quod in
nobis destruẽdi uim habẽs: nec utiq; in nobis aliquid esse
tolletur, Enimuero, siquidẽ ad omnẽ imaginationẽ seque
retur omnino in nobis cõsultatio, forte uideretur, & ipsam
non ipsam non in nobis esse, sed accidẽs quoddã imagina
tionis ab ipsa profectũ: quod, cũ haberet esse ab illa uisum
fuisset & assensus ad ipsam secũdũ illã fieri, secundũ quã &
cõsultatio, ad quã ipse assensus. At, si non est imaginatio
consilii in ipso homine imperatrix: sed est in ipso & con
sultare, & non consultare: utpote, qui multis imaginatio
nibus absq; consilio pareamus: perinde atq; animalia
bruta neq; hmõi assensus imagitionis opus erit, cũ in mul
tis ipsi, & multipliciter aduersetur. Quod uero nos consul
tandi de imaginationibus dñi simus, manifestũ & ex eo, qđ
prius dictũ est, facultatẽ nos habere consultãdi, & non con
sultãdi, & nõ esse imaginationẽ huius dominã. ꝙ si nõ ima
ginatio ipsa, quid aliud præter nos ipsos ponetur huius
principiũ? non. n. quia cõius dicimus uideri nobis & quod
per rõnem inuentũ est, & opinionẽ, iam oportet imagina
tionẽ, & in imaginatione dicere eiusmodi assensum: siqui
dẽ imaginatio proprie est motus factus à sensu in actu. Pręterea laudari quidẽ eos, qui consultãt, uituperari uero eos
qui non, indiciũ est in nobis esse consultationem, & nõ esse
imaginationis opus: laudes enim, & uituperia in his, quæ
in nobis. idcirco in imaginationibus nec laudamus, nec ui
tuperio afficimur, nisi in quib᾿ ipsarũ nos authores sumus.
sed in assensibus earũ, iam est horum alterũ. uituperamur
enim in illis imaginationibus, quæcunq; in nobis ex inex
periẽtia, hmõi fiũt, cuius experiẽtiæ nos eramus domini:
quoniã cõsultores accipere aut huius ponus, aut pro his,
in nobis, manifestũ ergo ꝙ in nobis ab initio est ipsa con
sultatio. si enim in nobis usos esse cõsultoribus, per quos
hmõi assensus, in nobis & ipsa consultatio: quia in his, quæ
ex præuidẽtia cõmittimus, peccatis maiora sunt supplicia,
utpote qui per electionẽ admiserimus: constat ꝙ & quic
quid ex pręuidentia, fit in nobis.

Discursus eorum, quæ in Quarto Meteorologico rum imperfectus. Cap. XIIII.

CVm dixisset in secũdo de Generatione, & Curruptio
ne de quatuor elemẽtis, Igne, Aere, Aqua, Terra, quæ
sit ipsorũ secũdũ formã substãtia, & causa: demonstrauis
setq; & mutuã in eis esse generationẽ per mutationẽ speci
ficãtiũ ipsa inter se differentiarũ: in hoc libro, qui Quartus
quidẽ Meteorologicorũ inscribitur, magis autẽ accõmo
datur tractatui de Gñatione, & Corruptione primũ me
minit de formãtibus quatuor elemẽta differẽtiis quæ erãt,
duæ primæ ex simplicibus cõtrarietatibus, Caliditas, Frigi
ditas, Humiditas, Siccitas: his. n. quadrupliciter inter se cõ
plexis unũ quodq; formatur ipsorũ. Post quæ demonstra
uit quatuor harũ differentiarũ, duas quidem actiuas esse,
caliditatem frigiditatemque, duas uero passiuas, siccita
tem & humiditatem: & unicuiq; elementorum ex utraq;
contrarietate alteram: ut & agendi patiendiq; potentia in
seipsis omnia. Post quæ præposuit dicere opera, quæ fi
unt à potentiis actiuis, quæ sunt, ut dicet, Concoctio, Cru
ditas, & cuiusq; harum species, necnon earum, quæ patiun
tur ab eis (hæc uero sunt siccum, & humidum) species, &
differentias. Et primum cum dixisset in quibus est, & sit hu
iusmodi mutatio, hæc scilicet esse, quæ nata sunt, & ani
malia, & horum partes, tanquã ex quatuor corporũ con
cursu. cũ hæc sint quæ principaliter generãtur secundũ na
turã. Et post hæc tradidisset quid sit simplex, & naturalis
generatio, ꝙ. s. est mutatio ab effectiuis potẽtiis, caliditate,
& frigiditate subiectæ materiæ in quacunq; natura secun
dũ potentias passiuas, siccitatẽ ad humiditatẽ. quando ha
beant inter se rationẽ, ut possint, hæ quidẽ agere, & immu
tare, illæ uero immutari, & pati: generant enim calidũ, &
frigidũ quæ ab ipsis secundũ, hæc genita sunt dñantia ma
teriæ: materia uero est ipsis altera contrarietas, quæ est sic
cũ, & humidũ: quando autẽ nullũ dominetur secũdũ hanc
rationem ad subiectã sibi materiã: aut siquidẽ secundum
aliquas partes sint aliquà nõ dominãtia subiectæ materiæ,
Inquinatio fit, & Cruditas. Si uero in uniuersali generatio
ne fiat huiuscemodi actiuarũ imbecillitas, est in putredinẽ
mutatio: corruptio enim secundũ uniuersam naturam uia
est in putredinẽ. secundũ naturã itaq; uia in corruptionẽ
est per senectutẽ, & ariditatẽ: quarum siccitas quidẽ, & ari
ditas de plantis magis proprie dicetur, seniũ uero de ani
malibus. At si sit actiuarũ potentiarũ imbecillitas in parti
bus, inquinationẽ fieri, & cruditatẽ. quarum rursus Inqui
natio de partibus animaliũ magis proprie dicitur: omnĩ
enim natura generatorũ naturalis finis est marcor, & pu
tredo: non enim est naturalis uiolenta corruptio: ob hoc
enim quæ naturaliter corrũpuntur primũ quidẽ in humi
ditatẽ mutantur, eõ ꝙ non dominetur in eis amplius hu
miditati caliditas, ut possit ipsam concoquere: demũ uero
eadẽ humiditate, tanquã quæ exhalauerit, & una segrega
ta fuerit excreta, & dispartita, à calidnate, quæ relinquun
tur sicca fiunt: est enim eorũ quæ putruerũt, finis, ut in hæc
ipsa dissoluta sint, ex quibus fuerunt genita, ac constiterũt,
terminantibus, & miscentibus humidũ sicco actiuis, quæ
erant calidũ, & frigidũ. Fit autem huiuscemodi, hoc est na
turalis corruptio, quãdo propter continens superet ipsum
terminãs, qđ erat ipsum calidũ pręcipuè, id quod termina
batur ab ipso, quod erat humidũ, & siccum cũ enim dissi
patur à caliditate continentis maiori, quod est in his, quæ
corrũpuntur, & putrescunt, calidũ, fit passiuarũ exuberan
tia. uniuersaliter enim in his, quæ putrescunt, putredo fit
per separationẽ naturæ ab eis: natura autẽ in singulis est
principiũ motus caliditatis eorũ: est autẽ in omnibus na
tura constãtibus huiusce modi pręcipue calidũ ipsum. post
quod tradidit Putredinis rationẽ, corruptionẽ ipsam esse
dicens ipsius in singulo caliditatis ab ea, quæ in cõtinente.
Quoniam autẽ est ex inopia calidi putredo: omne autem
quod hac potentia indiget, frigidũ est: utraq; quod immo
do effectiua putredinis sunt calidũ, frigidumq;: fit enim ex
utriusq;, et frigidi, & calidi multitudine: sed frigidi quidem
proprii, calidi uero alieni. nam propter huiuscemodi, &
quæ hoc modo fit, mutationem, quæ putrescunt sicciora
fiunt, & tãdem terra, & fimus. fit enim hoc quia exeunt ex
unoquoq; eorum, quæ putrescũt, proprio calido, exhalat
una & propriũ in eis humidũ, quod causa fit siccitatis, cum
nõ sit amplius in eis, quod alliciat, & cohibeat humidum,
quod erat innata in singulis caliditas. Addidit quoq; & cõ
sequentem ad prædicta causam, cur non eodem modo in
frigoribus quædam putrescunt. quia enim in hyeme mi
nor est in continẽte caliditas, non ita putrescit, & uincitur
proprium in singulo calidum. sed nec etiam quæ cõcreta
fuerũt per frigiditatem eodẽ modo putrescũt: quia prop
ter frigiditatẽ ampliorem non uincuntur à caliditate aeris
continẽtis: & quia si, debebat ipsum mouere, & immuta
re, in superando mouere. At neq; feruẽtia putrescũt, cum
eorum caliditate minor sit in cõtinente ipsa aere caliditas.
Sed nec quæ mouẽtur, ac defluũt eodem pacto ac ea, quę
non

non mouentur, ac quiescũt, ab ipso continentis calido uincuntur: fit enim hoc pacto fortior, quam in aere caliditas quæ in eo, quod mouetur, motus enim adauget innatam cuiusq; caliditatẽ, excitãs, & accendẽs. Eandem quoq; esse causam, cur multũ pauco minus immutetur, et putrescat, est enim amplius calidum, & frigidum in maiori: idcirco dominãtur, hæc potentiis, quæ sunt in cõtinẽte: hæc enim causa est, cur et mare, & alia aqua diuisa putrescit. Dixit etiã causam, cur ex his quæ putrescũt, generetur animalia quædam: ex his enim, quæ putrescũt, excreta caliditas, cum sit naturalis, generat quædam, & excreta concrescere facit: in quibus scilicet acciderit temperata genita esse. Cum autẽ dixisset uniuersaliter de generatione comuni, & eodẽ modo de corruptione, uenit ad sermonẽ de his, de quibus proposuerat: hæc autẽ erant, dicere per quæ prædictæ potentiæ caliditas scilicet, & frigiditas operãtur generationẽ eorũ, quæ fiũt, & corruptionem ex his, quæ subiecta sunt eis: hæc autẽ erãt in corporibus naturalibus sicca, & humida: hæc enim illis materia sunt. quoniã enim omnis generatio, & mutatio est ab effectiuis potẽtiis, quarũ caliditas propriæ generationis est causa: superãte enim calido, & congregãte siccũ, & humidũ cõcoquente, & terminãte est generatio. quod si hoc non superet, quia frigidũ amplius est, roboratũ frigidũ contrariorũ est causa, corruptionis. s. & putredinis. Quoniã autẽ & cõcoctio multipliciter, & Cruditas de his dicere rationabiliter proposuit. Et primo quidẽ dicit ea, per quæ calidũ mutationes suas facit in subiecto. & dicit propriũ quidẽ opus esse, calido concoctionẽ, esse uero concoctionis species, & differẽtias, Maturationẽ, Assationẽ, Elixationem. frigidi quoq; proprium quidem opus cruditatẽ quidem esse, huius autẽ species, & differentias, Immaturitatẽ, Inquinationẽ, Tostionem: Post quæ cum dixisset nõ esse propria nomina illis, de quibus dicta sunt, eò q non sit propriũ cuilibet ipsorũ impositum nomẽ, ab his, quæ nominata sunt, necesse est trãsferre nomina etiã ad ea, quę similia sunt his, quæ nominãtur: idcirco non hæc, sed huiusmõi oportet putare esse, quæ dicta sunt. Dicitq;, & definit quid sit unũquodq; eorũ, quæ dicta sunt. & primo dicit quid est concoctio, deinde quid sit cruditas, quæ est opposita cõcoctioni comuni. Post quæ de maturatione sermonẽ facit quæ est sub cõcoctione, & post sermonẽ de hac de immaturitate dicit: quæ, cũ sit sub cruditate opponitur maturitati. Post quæ, cum dixisset quid est assatio, quæ & ipsa cõcoctio quædã est, dicit de tostione: quæ cũ his annumeretur, quæ sub cruditate sunt, opponitur assationi. Ex quibus omnibus Concoctionẽ quidem dixit esse perfectionẽ à naturali, & proprio calido oppositorũ passiuorũ: opposita uero inuicẽ erant passiua ipsa cuiusq; materia, siccitas, humiditas. s. atq; hæc enim sunt, quę cõcoquuntur, & terminantur à calido. Cruditas uero imperfectio ex inopia propriç caliditatis, quod frigiditas est: quorũ enim perfectio ipsa concoctio, horũ cruditas imperfectio. Rursus Maturationẽ quidẽ esse dicit concoctionẽ, & pfectionẽ nutrimẽti in περικαρπίοις, id est, in his, quę fructum continẽt. est autẽ his perfectio, quando dicũtur posse ex se ipsis aliud huiuscemodi generare. dixit quoq; & alia esse matura per relationẽ ad ipsa. Immaturitatẽ uero, & cruditatẽ & imperfectionẽ nutrimenti in eo, quod fructum cõtinet. Post quæ demõstrauit omne maturum necessario nõ solum humiditatẽ habere, sed etiã siccitatem. Post quæ definiuit Elixationẽ concoctionem à caliditate, quæ est in aqua continẽte, interminati humidi in eadẽ existentis, quod est aut spiritus quidã, aut aqua. Addidit quoque & de quibus elixatio prædicatur, quæ comunius dicũtur elixari. Definiuit quoq; Inquinationẽ contrariã elixationi cruditatẽ esse. Quoniã uero multis modis elixatio dicitur, totidẽ quoq; inquinationẽ: cum cuilibet elixationis differẽtię propria quædã inquinatio opponatur. Post quę dixit quid est Assatio, q scilicet concoctio à caliditate sicca, & aliena: dixit autem à caliditate sicca fieri tũc, quando fit siccum, quod sic concoquitur. Concoctioni uero huic, quæ ut assatio dicitur, oppositã cruditatem dixit non esse ualde nominata, sed consimilem esse tostioni: quãdo, quod assatur immutatur quidẽ, sed non perfecte assatum fuerit: quod fit, aut ex inopia caliditatis immutãtis quod, assatur, aut ex multitudine humiditatis, quæ est in re, quæ assatur. Cum autẽ dixisset de his, transiit ad sermonẽ de potentiis passiuis, quæ erant sicitas, atque humiditas. & cum demonstrasset quæ sint harum rursus differentiæ, & quæ, & quot species, quæ fiũt ex his, primo quidem meminit de hoc, q sunt principia corporũ, quatenus passiua sunt, humidum scilicet, & siccum, alia uero quęcunq; non sunt principia, sed ex principiis existẽtia, & generata, mista quidem ex his esse. cuiusuis enim plus habet ipsum quod mistũ est, hoc ipsum statui: quæ quidem per siccũ exuberãt, sicco, quæ uero per humidũ, humido. Omnia uero sicca, humidaq; aliqua quidẽ hæc actu dicũtur esse, aliqua uero potẽtia. Post quæ cum sumpsisset, q mistio humidi, & sicci causę sunt q terminẽtur ex ipsis mista: utrũq; enim illorũ per se existẽs interminatũ est: cum sumpsisset quoq; & humidũ quidem passiuum in elementis aquam esse, siccum uero terram in quibus etiã existẽs frigidũ uidetur potius per se passiuum esse quam actiuũ: cum addidisset omne terminatum passiuum corpus, aut molle, aut durũ esse: & dixisset quid est Molle, quid etiam Durum, Durum quidem, quod cessit, & non cedit in superficie. Molle uero, quod cedit in superficie eorum, quæ sunt sub eo, eò q quod diuiditur retrocedit: consequẽter quia omne terminatũ corpus durum est, aut molle, cõcretum uero iam terminatũ est, ad dicẽdum de Concretione accessit. Et cũ meminisset de causis, quæ secus ipsam materiã sunt, quę scilicet sunt ipsum, unde principium motus. & ipsa Forma: & sumpsisset has esse causas omniũ, quæ natura fiunt: nã & cõcretionis, & effusionis, & exiccationis, humectionisq;, quę sint effectiua quę p passiones, & formæ eorũ, quæ fiunt sumpsit: effectiua quidem dices esse caliditatẽ, & frigiditatẽ, passiones uero, quæ ab his in corporibus fiunt, calidum, & frigidum. Post quæ cum reuersus esset ad sermonẽ de concretione, & assumpsisset cõcrescere exiccari quodammodo esse, dixit de his primo dicendũ esse, & primum quidem sumpsit quæ sunt, quæ exiccantur, q. s. aqua ipsa, & omnes aquæ species, & quotcunq; aquã habẽt, aut cõnatã, aut super inductã. Post quæ quæsiuit à quibus exiccãtur. Et cũ assumpsisset, q omnia, quæ exiccãtur aut calefacta, aut frigefacta exiccãtur, addidit, & quæ calefiunt, & quæ infrigidantur calido exiccari, aut extrinseco, aut intrinseco: extrinseco quidem, quæcunq; à circũposito calido exiccantur, intrinseco uero, quęcunq; à frigido. cum enim à frigido dissipatur, intrinsecum his, quæ exiccãtur, calidum & transpirat, una & humidũ ipsum intrinsecũ exhalat: quod, cum fit exiccãtur. Cum autẽ dixisset quæ sunt illa, quæ exiccantur, & à quibus, & per quid, q. s. per calidũ extrinsecũ, intrinsecumue, transiuit ad dicendum de his, quæ humectãtur, quæ oppositã his, quæ exiccãtur, patiuntur passionem. Et cũ sumpsisset humectationis differentias esse, humectantur enim quæ humectantur, quædã per consistẽtiam, ut aere humectari, hoc est in aquam mutari, quod erat passiuum humidũ: cum enim infrigidatur spũs, & consistit, & crassescit, & aptatur, facit mutationẽ in aquam, de concretione, & huiusmodi in aquam mutatione, simul dixit fore manifestũ et de Liquatione quidem, quoniã uidẽtur cõcreta liquefieri. Quibus addidit, quæ sunt illa, quæ concrescunt: nam omnia, quæ concrescunt, cum sint aqua, aut aquæ species, concrescunt, aut terræ, & aquæ solũ. Quibus addidit à quibus concrescunt, nam aut à calido, aut à frigido, aut ab humido: unde & à cõtrariis dissoluuntur: quæ enim à calido sicco, quod est ignis, concreta sunt, ab aqua dissoluuntur, quæ est frigida, & humida: quæ uero à frigido concreta sunt, à calido dissoluũtur, ab igne enim. Quibus addidit, quæcunq; aqueæ sunt ex his. quæ concrescunt, hæ ab igne minime concrescere: dissoluuntur enim ab hoc. etenim si hæc concrescũt. quia separatur calidũ, quod est in eis, merito eiusdem præsentia dissoluentur. sed horũ concretionis frigidum ipsum est concretiuũ. idcirco nec condẽsari huiusmõi, eo q densatio

fiat,abeũte quidẽ humido, concrescere uero faciẽte sicco: & aquam solam ex humidis crassescere nõ posse, cum nihil in se siccitatis habeat: ꝙ autem ex aqua,& terra est mistum ab utrisq; cõcrescere,calido scilicet,& frigido. quoniam autẽ per densationem est horum concretio, dixit ipsa densari quidẽ ab utrisq;,calido inquam, & frigido, sed non eodẽ modo, sed à calido quidẽ humidum exhalare faciẽte,à frigido uero calidũ,quod est in eis,extrudẽte: cũ quo simul exhalat humidũ quod est in eis. Quibus addidit,quæ quidem mistorũ densantur, quæ uero non densantur,sed concrescunt. Cum autem dixisset quæ coucrescũt; & qũo,& à quibus, consequenter dixit de his,quæ dissoluuntur, & liquescunt. ex mistis quidem, quæcunq; à frigido concreta sunt,in quibus terræ plus est,quæcunq; quidẽ per exitum caloris concrescunt,hæc dissoluuntur,& liquefiunt à calore, cũ iterum ingrediatur in ipsa calor, ut fit in concreto luto per frigiditatem. at quæcunque per frigiditatem quidẽ concreta fuerũt,non sic autẽ ut solum calidũ ab ipsis separatũ sit, sed & humidum una cũ ipso exhalauerit,hæc non dissoluuntur nisi ab excedente caliditate.sed molliuntur,& extendũtur ut ferrũ, & cornu,uerum etiam liquefieri hæc eadem dicit: & idcirco addidit quo liquantur & alia. quæcunq; uero à calido sicco concrescunt,hoc est igne,aliqua quidem indissolubilia manent, quædã uero dissoluuntur humido: cornu quidem indissolubile, & lapides quidã: quorum generatio ab igne, terra cõbusta, & unita fit. nitrumq;,& sales dissolubilia humido, ut dicit, frigido quod scilicet in sui natura propria,& substantia habet frigiditatem,qualis est aqua, nõ item oleũ habet,in sui natura,& substantia frigiditatem, idcirco neque in speciebus aquæ ipsum sumpsit. non habet autẽ in sui substantia frigidũ,quia magnam partem habet aeris:quæcunq; enim mistorũ plus habent aquæ, quam terræ densantur a calido: concrescunt uero quæcunq; terrę plus. per quæ demonstrauit ꝙ nitrũ, & sales terrea sunt magis,calido enim concrescere possunt ex quibus & lapis,& fictile. Deinceps de oleo dubitauit: nam nec concrescit a frigido, quod patiebantur quæ constabant ex aqua: neq; concrescit a calido,quod patiũtur quæ plus habent terræ: hoc uero a neutro concrescit, sed ab utrisq; densatur cuius causam tradidit,ꝙ sit aere plenũ. cuius signũ addidit,ipsum supernatare in aqua quod facit aer,& quæcũq; multũ in seipsis aerẽ continent,ut ligna. Post quæ,qũo a frigido in unũ densatur ipsum oleum,& quomodo a calido: frigidũ enim ipsum densat immutans aerem,qui est eo,in aquam frigiditate:frigiditas enim aquæ in oleo ipsum facit dẽsius:ab igne autem,& tempore densatur,& albũ quidem fit,cum exhalare faciat aquosam partem in ipso residentem, densatur autem,quia mutatur aer qui est in eo, in aquam, cũ a calido tabescit: tabescit enim a maiori calido,quod est minus. Post q̃ uniuersaliter sumpsit,ut demonstratũ hoc,quęcunque mistorũ non densantur a frigido, sed concrescũt magis,hæc aquea esse: huiusmodi sunt uinũ,acetũ, lixiuium, lotiũ,serũ.quæcũque uero densatur ab igne, non euaporãte,quod est in eis,humido aliqua quidem terræ,aliqua uero aeris,& aquæ cõia sunt mel quidem terre,cõia uero oleum. dicit autem cõia esse aquæ,& terræ,lac,& sanguinem: sed huius.ꝙ lac ex utrisq; existens plus habeat terræ opposuit ostensiuũ hoc si separatũ fuerit serum a lacte, si elixetur lac,ipsum comburi,ut & aliorũ,quæ elixantur,quæcunque plus terræ habent. Post quæ tradidit causas, cur cõcretorũ q̃dã dissolubilia sunt. q̃dã indissolubilia: dissolubilia quidẽ nitrũ & sales: indissolubilia uero fictile: & horũ aliqua quidẽ mollibillia, ut cornu,aliqua uero nõ mollibilia, ut fictile & lapis. Causa aũt:q̃a duo sunt,q̃ ꝯcrescere faciũt ut dictũ est.calidũ.s.& frigidum dissolui ipsa quandoq; necesse est calido,& frigido: quæ quidem a calido concreta sunt frigido: quæ uero frigido a calido.idcirco aliqua quidem igne dissoluũtur: quęcũque ab aqua concreta sunt: aliqua uero aqua quęcũque ab igne concreta sunt:ab aqua igitur dissoluentur.quæcũque ab igne solo concreta sunt: ab igne uero rursus quęcunq; concretionis aqua est causa. si autem quædam sunt, quæ ab utrisq; quidem concrescant,hęc maxime indissolubilia fore: cõcrescũt autem ab utrisq;, quæcunq; prius calefacta concrescere facit ipsum frigidũ. cuius causam tradidit, cũ enim calidũ eorum quę ab utrisq; concrescũt, exhalare fecerit rei, quæ concrescit humidum,frigidum postea cõprimit ipsum,& ita dẽsat,ut neque humidũ ingressum aliquẽ permittat, & ob hoc ab utrisq; indissolubilia quæ ita concreta sunt. Dicit quoq; et ferrũ ab utrisq; concrescere: primũ enim ab igne liquefactũ (est enim generatio eius per hoc) postea à frigido cõcrescere: idcirco & paulo ante dixit ipsum non liquari,sed extendi, & mollescere. Dixit etiam ligna non liquabilia, sed combustibilia esse quia sunt ex terra, & aere,non autẽ aqua: cuius signũ rursus addidit ipsa supernatare in aqua: aer.n.hmõi.Desunt quędã,ut antea scripsit,discursui eorũ, quæ in quarto Meteorologicorũ Aristotelis dicta sunt.

De eo, quod est, ueluti impartibile. Cap. XV.

QVæ uelut impartibilia sunt similia impartibili,non impartibilia: quoniam neq; aliud quid simile: alicui idẽ est cu illo,cui est simile, quoniã simile impartibile,& quod impartibile apparet, non impartibile: quemadmodum & apparens syllogismus,non syllogismus. Sed si non impartibile, partes proculdubio habebit. At hoc pacto nihil erit impartibile: quæcunque enim eius pars sumatur, & ipsa ueluti impartibilis erit, eò ꝙ id, quod impartibile dicitur,habet essentiam suam in eo, quod est uelut impartibile: siquidẽ per hoc diluunt non constare ex indiuisibilibus magnitudines, At siquis dicat ipsum ueluti magnitudinẽ, rursus non magnitudo erit. at si omnis magnitudo partibilis est,uelut magnitudo,impartibile erit sui natura. si uero impartibile, ex impartibiliũ compositione erunt magnitudines. Si uero quis dicat ipsum,ueluti æquiualere ei,quod potentia,erit uelut impartibile,potentia impartibile. quod si hoc,nihil erit actu, quod erit impartibile: cũ nihil eorũ, q̃ sunt aliquid impotentia,est hoc,quod potest: quare neq; uelut impartibile impartibile est. at si non actu, sed potentia,uelut impartibile, impartibile est, aliud quid existens, potentia hoc est. Quid igitur erit potentia impartibile; & si est magnitudo,quod est ueluti impartibile, ex his autem est magnitudo,nam ex ueluti impartibilibus,constabit omnis ex magnitudinibus magnitudo,& diuidetur in magnitudines: hoc autẽ pacto & in infinitũ sectio abibit. Præterea ipsum ueluti impartibile ipsius impartibilis materia est: omnis autẽ materia alicuius per aliquã mutationẽ ipsum uelut impartibile impartibile erit: quoniã materia ipsius impartibilis,quæ est ipsum uelut impartibile aliud erit ab impartibili. quod si hoc aut cũ cõponitur faciet ipsum impartibile, aut cũ diuiditur. Sequitur quoq; rursus dicẽti ipsum in impartibilia diuidi, ex impartibiliũ compositione fieri magnitudines.

ALEXANDRI

AHPRODISIENSIS NATVRAlium annotationum difficultatum, & solutionum Liber Quartus.

Difficultates aduersus dicentes ipsum uiuere esse bonum Cap. I.

SI bene nauigare bonum, male uero malũ, nauigare neque bonum, neq; malum. & si bene uiuere bonũ,male uero malum, uiuere neq; bonũ, neque malum. An minime uerum est oppositorum potentias indifferentes esse,& medias. omnis enim huiusmodi potentia, eò quòd eorum,quæ potest, melius intendat,bonũ,atq; expetendum est: quod enim peius

in iis,

in sis, quæ quid, potentia sunt, fit ex aliquo aduerso casu. quæcúque.n.huiusmodi arte fiũt.quę fieri possunt,cũ fiunt fiũt milioris gratia.cõsimiliter etiã & quęcunq; natura,nauigare.n.bonæ nauigationis gratia ab ipsa gubernatrice inuẽtũ est: secare quoq; ab ipsa fabrili recte secãdi.ideoq; expetẽdũ est, illi quidem nauigare,huic uero secare:quoniã absq; his uon possunt hæ propositum finem assequi. non n.ab aliquo eorũ,quæ p aliquem aduersum casum fiunt in re aliqua,propositorum iudiciũ fit:sed ab his,quorum gratia & sunt,& fiũt præcipue. Sicut autem se habet in his,quę per artes fiũt, eodem modo,& in his quæ per naturam.in illis enim intendit natura ambarũ potentiarum quod melius: & huius gratia natura dat illud. quæcunq; enim à natura generata illico propriã perfectionem habere nõ possunt,his natura potẽtiam largitur, ut fieri perfecta possint. impossibile autẽ aliquid potentiã habere alicuius,ut etiam ipsi oppositũ non possit: hac enim potẽtia ab actu discrepat.idcirco sunt quidem potẽtiæ meliorũ præcipue: sequitur uero ipsas ex necessitate & his oppositorum esse. Si ita que unicuiusq; iudicium à præcipuis, & quorũ gratia est: nõ enim nõ deambulãdi causa est uirtus deambulatiua: & si est aliquãdo in eo,qui hoc potest,etiã ipsius priuatio: & si expetendũ fuerit ipsum deambulare, expetẽdũ sui ipsius natura fuerit & posse ambulare: & si potẽtiam etiam non deambulãdi habeat: quod si illud nõ expetendũ, neq; ipsum posse. & uiuere quoq; ipsum potentiam in seipso bene,maleq; uiuẽdi habens,nobis à natura bene uiuẽdi causa datũ (neq; enim poteramus statim orti ipsum bene uiuere possidere,nihil enim in imperfectũ perfectũ :omne uero imperfectũ statim, ac genitũ est) expetẽdum fuerit,optimi eorũ,quæ in nobis esse possunt, causa datũ.optimũ enim, & finis est ipsum bene uiuere : hoc uero absq; uiuere fieri minime potest.quomodo enim nõ dissentaneũ,tũ quidem dicere nos à natura ad hoc proprie factos esse, & suipsorum salutis gratia omnia facere,tũ uero nõ dicere nos tanquã ad bonũ ipsum naturã nos proprie facere? Quod.n. tanquam ad bonũ uiuere ipsum proprie simus perspicuũ est,& ex eo, q multũ studium ad procreandos filios adhibemus,tanquam uicturi quodam modo per illos: sed etiã q timemus magis,quæcunq; timemus, quoniam ueremur etiam mortis in causa illa futura. Quod autem & à meliorum potẽtia meliorũ iudiciũ fiat,liquet etiã ex eo,q constat cæteris animalibus hominem melius animal esse : hoc autem propterea quia aliorum nullum uirtutis est capax. Quoniam igitur,cuius melioris est,susceptiuũ,hoc his,quę in aliis animalibus expetẽda sunt,melius sit,propterea melior est homo: quãdo quidẽ si etiã à deterioribus meliorũ iudiciũ fieret,nihil prohiberet hominem,aut animalium pessimũ dicere,rerũ omniũ pessimæ,uitii inqui capacem. aut aliorũ animalium nullo ipsum esse meliorem : ex quo in omnibus expetẽdis,ac fugiendis probi iudicium, expetendum sequi opus est.

Quod uoluptates non sint eiusdem speciei. Cap. II.

QVod non sint eiusdem speciei uoluptates ipsæ monstrari posset,primo quidẽ ab ipsa cupiditate, si enim omnis quidẽ cupiditas appetitus iucundi,& in hoc esse habet: sunt autẽ cupiditatũ absq; dubio, illæ quidem expetẽdæ, hæ uero fugiẽdæ,perspicuũ non alio quodam,nisi uoluptatibus,ob quas sunt ipsas differre : eò q harũ illæ quidem expetendæ,hæ uero fugiendæ sint. different igitur & uoluptates inter se secundum hæc, pariter ac cupiditates: quandoquidẽ his & illæ differũt. atqui nõ possunt eiusdẽ, speciei inter se esse ea,quæ suipsorum natura differunt. Secũdo ab actionibus, quoniã enim omnis uoluptas in actione quadã fit: & affinitatẽ uoluptates habẽt cum illis,in quibus fiunt,actionibus: fines enim quodammodo sunt ipsarũ: perspicuũ, q eodẽ pacto,ac actiones,diuidentur & ipsæ:atqui earũ actionum,in quibus sunt uoluptates,illæ quidem sunt expetẽdæ,hæ uero fugiendæ : habebũt igitur & uoluptates eandẽ inter se differentiã. quòd si hoc,nõ sunt eiusdem speciei.etenim si plurimũ distat, quod cupit,& desiderat aliquid,& nõdum ipsum habẽs ab habẽte.atq; una cũ eo existente, distabit quoq; plurimũ uoluptatis cupiditas ab actione,in qua est ipsa uoluptas: cupiditas enim uoluptatis est: una uero, cum actione existit uoluptas : sequitur enim quare,si,ac cupiditates, diuidũtur pariter ipsæ uoluptates,multo magis pariter ac actiones diuidentur. confessum autẽ est actionũ,in quibus uoluptates, illas quidem expetendas,has uero fugiendas esse. Quòd autem affines sint uoluptates,actionibus,in quibus fiũt:& pariter,ac actiones, ipsæ quoq; specie inter se differant : & nõ tantũ, quia in diuersis fiant actionibus,differant ipsæ inter se, cõstat ex hoc,nõ posse uoluptatẽ in aliqua alia actione in alia factã iri· tẽperato enim intemperatorũ actiones nõ solum sunt fugiendæ,sed etiam molestæ, tanquã q propria sit actionibus,ipsi uoluptas atq; pariter,ac ipsę,diuidatur.nisi enim hoc esset,nihil uniq; impediret actiones quidem fugiendas ipsis esse uoluptatẽ tamen & tẽperatis ipsas afferre. si uero uoluptates in aliis actionibus impediunt eas,quę in aliis fiũt (qui enim uoluptate, quæ à tibiæ cãtu prouenit delectantur, nõ uem,postquã ipsum audiuerint, delectari possunt his,quæ in fabulando exẽpli gratia fiũt) erũt utiq; uoluptates uoluptatũ corruptiuę,q si sint uoluptates uoluptatũ corruptiuæ,non utiq; eiusdem speciei erũt:cũ hoc inuicem habeant, quod contraria inter se habent. Non enim quemadmodum eadem sanitas efficitur ab his,qui eisdem diuerso medentur modo : & nihil uetat aliquem eandem possidere sanitatem interdũ temere curatus: ita quoq; se habet in actionibus, & in eis uoluptatibus.nõ enim possibile eam uoluptatem,quæ in alia quadã actione fit, etiã in alia factam iri. non enim possibile in temperatis actionibus uoluptates in intẽperatis quandoq; factas iri.

Quod inter iustitiam,atq; iniustitiam, & omnino uirtutem,& uitiũ est aliquis habitus. Cap. III.

QVòd inter iustitiã,& iniustitiam,& omnino uirtutem, & uitium est aliquis habitus, quem mediũ habitũ dicimus. Si iustitia & iniustitia dispositiones secundum ipsos sunt:dispositiones uero remoueri non possunt: neq; ex iniusto fieret aliquis iustus, neq; ex iusto iniustus:fiunt autem aliqui iusti,& iniusti cum prius non essent: fient igitur ex aliqua alia constitutione: atqui omne,quod fit, aut ex contrario fit,aut ex aliquo inter contraria existente : & iustus itaque, & iniustus aut ex cõtrario fiũt,aut ex eo, qui inter eos est: non fiũt autem ex contrario,igitur ex eo,qui inter eos est:ex qua aũt cõstitutione iusti fiũt,& iniusti ea utiq; erit inter iustitiã,& iniustitiã.eadẽ quoq; ratio & in omni uirtute, & uitio. Si uero dicerent uitia nõ esse dispositiones, neq; quæ remoueri possint: sed immutari quosdam nihil uetare ex iniustitia in iustitiam,omninoq; ex uitio in uirtutem? sed in uitiũ unde immutãtur?aut enim oportet in hominis natura uitiũ existere, & omnes nasci malos: essetq; uitium hominibus secundũ naturã: cuius autem contrariũ secundũ naturã alicui,huic contrariũ est pter naturã: pter naturã igitur hominib⁹ iustitia, & uirtus.quòd si hoc absurdũ fieri oportet iniustum iniustũ, queadmodum fit & iustus. ex quo autem habitu in iniustitiam est mutatio, is erit utiq; medius. Si uero dicerent pueros nondum rationales esse, propterea neq; iustos, neq; iniustos (rationalis enim sunt habitus hi: quod si irrationalis,& medius: idcirco puer,cũ irrationalis existat,neque in uirtute, neque in uitio, neque in eo, qui inter hæc, ueluti nec irrationaliũ aliud aliquod) cũ autem in rationale mutãtur,mox esse malos,sed nõ fieri, per hæc faterentur rationali secũdum naturam inesse iniustitiam,uitiũque : quandoquidem in mutatione rationale,simul & in hæc mutantur : par est in rationale ei, quod est in uitiũ mutari : præter naturam igitur ipsi rationali est uirtus. Præterea quoque,si mutatio prorsus est ex uitio in uirtutem uitiũ uel facile mobile, facileq; abiicibile dicent, uel stabile, & cum difficultate mobile. sed siquidem facile mobile, cur non facilis est ex uitio in uirtutes mutatio? si

uero cum difficultate mobile,stabileq;,planum ꝙ in mutatatione in uirtutem oportet ex ipso uitio ipsum,quod cum difficultate mobile,stabileq, primo abiectũ fuisse : quando quidem per disciplinam,atq; exercitium,non autem repente in uirtutẽ mutatũ est.sed si primo sit facile mobile : erat autem ipsi uitio esse in eo, quod est cũ difficultate mobile: in quo est. facile mobile non amplius in eo, ut uitium erit: at uero neq; uirtus:quo pacto igitur est in medio quodam habitu is,qui ita se habet: quoniam & mutatio in uirtutem ex in hac gignitur dispositione ? Præterea,& si quam maxime pueri nondum sunt rationales : & propter hoc neq; uirtutem,neq; uitium habet: sed quia ipsi ex ita irrationabilibus rationales,atq; mali fiant, essent utiq; in medio habitu: non enim similiter hi , ac alii irrationales : neq; enim ipsi suscipere uitiũ possent,uel uirtutem. si uero neutrũ habentes possunt utrunq; ipsorum suscipere,non sunt eo pacto irrationales : irrationale itaque rationis susceptiuum, cum aliud sit ab eo , quod suscipere non potest , alio utiq; modo irrationale fuerit,& nõ ita proprie irrationale. Iam uero & cõstitutio ipsius hoc pacto irrationalis,medius utique habitus erit:quoniam occurrit in utrunq; contrariorũ mutatio: & ita est potentia utrunque extremorum, ut nullum actu sit. est enim quidã & in puero habitus , & constitutio, a quo in uitium , & uirtutem mutatio : qui de nullo eorũ,quæ proprie,simpliciterq; irrationalia sunt,dicitur .

Difficultatis solutio dicentis, instrumento quidem nihil esse contrarium, diuitiis uero paupertatem contrarium , propterea non esse diuitias instrumentum. Cap. IIII.

INstrumento nihil est contrariũ:diuitiis uero est aliquid contrarium:non igitur diuitiæ instrumentum . Si quidẽ uniuersaliter assumat nulli instrumento esse aliquid contrariũ, nõ concedẽdum : eo ꝙ & diuitiis , instrumẽto existẽtibus uideatur aliquid esse contrarium . si uero indeterminate, atq; in parte assumat , ostẽdendum quòd non syllogizat : sunt.n.utræq; propositiones in parte. tunc enim necessario uniuersaliter assumeretur nõ esse aliquid instrumẽto contrarium,si in ratione , substãtiaq; instrumenti nihil ipsi esse cõtrariũ appareret, si uero non est in substãtia instrumẽti nõ esse aliquid ipsi cõtrariũ, sed accidẽs quoddam, nil prohibet hoc non omnibus accidisse . neq; enim quia multis finitorum inest penes aliquid,finiri iam & omnibus. Verum cum instrumẽtum sit , per quod uel solum aliquid,uel optimum fit , si in substantia est instrumẽti,omnia utiq; erunt instrumenta , quibus hoc inest , & omnibus hoc instrumẽtis . idcirco quoniã & diuitiis hoc inest: propter has enim liberales: magnificeq; operationes studioso insunt: erũt utiq; studioso instrumentũ:ab his enim, quæ sunt in instrumẽti substantia , instrumenta iudicãtur, quemadmodum & in aliis omnibus , nõ ab accidẽtibus. Ostendet autem quis & ꝙ propositionum neutra recte assumpta est,neq; quæ assumit instrumẽto nihil esse contrarium : neq; quæ dicit diuitiis esse aliquid cõtrarium . Si.n. quia toti,& ex utroque composito instrumẽto nihil est cõtrariũ, propter hoc neque serræ neque citharæ dicat quis esse aliquid contrarium, neque igni erit secundũ ita dicentem aliquid cõtrariũ, neque, ulicui aliæ cõpositæ substantiæ eo ꝙ materiæ omnibus huiuscemodi subiectæ nihil sit contrarium. Si uero secundum passiones , qualitatesq; fit contrarietas : igni enim secundum caliditatem , siccitatemq; sunt aliqua contraria: & ipsius securis,si qualitates, per quas est ei esse,sumptæ fuerint, inueniet secũdum has ipsi cõtrarietatem aliquam : acuto enim obtusum cõtrarium,graui uero leue : indiget autem ipsa & grauitate , & acutie: eadem & in aliis instrumẽtis ratio: neq; diuitiis itaque recte assumptum fuerit esse aliquid cõtrariũ, paupertas enim nõ est diuitiis cõtraria , sed diuitiarũ absentia atque priuatio.sanitas uero nõ,ut instrumẽtum,bonum,sed ut corporis uirtus,ex quo, & anima homo . Si uero quis diceret priuationem huiusmodi,a qua possibile est habitũ genitum iri,rursus cõtrarium,omnibus hic generabilibus esse aliquid cõtrarium diceret,nõ solis instrumẽtis: in omnibus enim est huiuscemodi priuatio .

Difficultas,quod communis uoluptas,quæ ut genus assumitur,neque bonum est,neque malum, neque indifferens. Cap. V.

SI communis uoluptas,quæ ut genus assumitur , neque bonum est,neque malum : quia illa quidem ipsius bonum est , hæc uero malum : commune enim nõ est unum aliquod eorum, quæ sub communi sunt: neque indifferẽs erit siquidem sunt quædam etiã uoluptates indifferẽtes, ueluti & illæ quidem bonæ, hæ uero flagitiosæ . Hæc autem quis quæsiuerit & in actionibus,quarũ fines sunt quodam modo ipsæ uoluptates: propterea pariter ac ipsæ diuidũtur. Si enim actionum,illæ quidem bonæ sunt,hæ uero flagitiosæ,aliæ autem indifferẽtes, cõmunis , ut genus, assumitur,neque malum,neq; bonũ , neque indifferẽs erit: atqui omne ens necesse uel bonũ , uel malũ, uel indifferẽs esse: aut omne ens subsistit,& per se esse potest. Si uero aliquod cõmune fuerit,sub quo hæc omnia sunt, id nõ item horũ aliquod esse potest,eò ꝙ omnia sub se ipso habeat . nec enim quia omne, quod subsistit animal, aut rationale est,aut irrationale, ob hoc & ipsum cõmune, quod ueluti genus de subsistẽtibus prædicatur, in altero horũ est.neq; igitur cõmunis uoluptas, neque communis actio erũt uel bonæ,uel malæ,uel indifferẽtes: omni uoluptate,omniq; subsistẽte actione horũ aliquod habẽte. Quoniam autem uoluptates pariter actiones,in quib' fiũt,diuidũtur:& succedẽtes, sequẽtesq; bonas actiones bonæ sunt , flagitiosas uero flagitiosæ,ipsasq; indifferẽtes indifferẽtes : quæreret aliquis quo pacto oportet de dolore dicere:quoniam ipse uoluptati cõtrarius . si enim & hũc diceret quis pariter ad actiones,in quibus fit,diuidi: primo quidem quonã modo diuisio erit: utrũ eos,qui in bonis actionibus fiũt malos dicemus,qui uero in flagitiosis,bonos , qui autem in indifferẽtibus indifferẽtes ? Aut absurdum dicere in bono esse eum,qui ob malas,quas operatur,actiones,dolet: in malo enim talis : quo enim pacto non in malo , qui in talibus est actionibus? Deinde uoluptas quidem rationabiliter pariter ac actiones, quæ ipsam antecedunt, diuidi uidebatur, per affinitatẽ enim ad ipsas gignebatur : & ueluti ipsarum quidam finis erat: dolor uero alienationis est signũ ab his, in quibus gignitur . An rationi per se cõsentaneum eum , qui in bonis actionibus,fit malum esse quia à bonis est alienus: propter hæc eum,qui in malis bonũ, quia à malis est alienus: & quia talẽ dolorẽ bonũ dicens nõ ipsas actiones, in quib' fit,bonas esse ponit,sed alienationẽ à talibus,actionibus,casibus ue , atque euẽtibus. An prorsus absurdũ est dolorem hoc pacto diuidere,uidetur.n.dolor simpliciter natura malũ,cõtrarium uero malo bonũ, aut malum, oportebit & uoluptatem, cũ sit dolori cõtraria,bonum,uel malum esse,inuẽtum est autem , neque omnẽ bonum, neque omnẽ malũ esse , erat.n.quædam & indifferẽs. Num igitur bona quidẽ ita erit dolori cõtraria, ut bonũ malo,flagitiosa uero ut malum malo? Sed si hoc pacto, quomodo opus est de indifferẽte dicere? gignebatur.n. in indifferẽtibus actionibus , quæ nõ erit dolori cõtraria . erit enim ita malo nõ solum malũ,& bonum contraria,sed etiã indifferẽs,quod minime uidetur.An oportet uoluptatum in uniuersum diuisionẽ facientem assumpsisse aliquas quidem ipsarum secũdum naturã esse his,qui ipsis delectãtur,aliquas uero præter naturam,secũdum naturam quidem eas,quæ in actionibus,quæ secũdum naturam fiũt,gignũtur,præter naturã uero eas, quarum actiones sunt eiusmodi,unicuiq; enim animali sunt quædam propriç,& naturales ipsorum actiones . hominis enim sunt actiones quædam secũdum naturam hominis factæ , & equi secũdum naturam equi, canisq;,& aliorum animaliũ cõsimiliter , quorũ etiam uoluptates secũdũ naturam , & illis proprias dicere oportet. quæ uero in quorũdam actionibus nõ secũdum propriã

ipsorum

ipſorũ naturam fiũt uoluptates, præter naturam: quã propter & æquiuocas illas quarũ illas quidẽ ſingulis ſecũdũ naturam, uoluptatesq; proprie eſſe dicendum: has uero præter naturam illis, qui eis delectantur uoluptatibus: quemadmodũ & ſalubria, illa quidem ſimpliciter, hæc uero hiſce: & uere quidem, propriæq; uoluptates ipſas his, qui eis delectantur, bonas eſſe dicendũ: eas uero, quæ præter naturam fiũt, quibuſdam, cũ non ſint ſimpliciter uoluptates, flagitioſas, malasq;. Si itaq; homo maxime, & ſecũdũ naturã ſe habens maxime qui bonus, erũt & homini ſecũdũ naturam uoluptates maximè eæ, quæ huic uidentur: & iucũda, quib' hic gaudet, quæcũq; uero huic moleſta, hæc præter naturam, & non ſimpliciter iucũda: & ſi in ipſis aliqui delectentur. Differant autem & à uoluptatibus, quæ unicuiq; ſunt ſecũdũ naturam, eò φ ipſarũ, illę quidẽ magis, hæ uero minus propriæ ſint, ſic autem erit dolori, cũ ſit malum, proprie, ſimpliciterq; uoluptas contraria: cũ omnis, bonũ ſit, & ſi non eodem modo: quæ uero præter naturam, neque uoluptates ſimpliciter, neq; bonæ. erũt autem & in indifferentibus eiuſmodi, neq; enim indifferentia in his, quæ ſecũdũ naturam, uoluptati uero dolor contrariũ, non autẽ labor: ſiquidem labor anxietatem corpoream indicat, & dolorem, quendam, ſed non eũ, qui ſimpliciter: dolor uero, qui uniuerſalis, talem animalem diſpoſitionem ſignificat, ſiue in anxietate corporea, ſiue in animali diſpoſitione fiat: quemadmodum, & uoluptas non corporea tantũ, ſed & animalis. Communi igitur uoluptati dolor communis cũ ſit contrariũ: uoluptas uero in his, quæ pręter naturam, ſunt uoluptatem ſecũdũ naturam, cũ ſit bonũ, corrũpens, eodem modo ac proprius dolor, erit & ipſa contrariũ, ut malũ malo: tãquam.n. exceſſus defectui ut ſit omnis quidẽ dolor malũ, uoluptatũ uero, illas quidẽ ſecundũ naturam, & proprie uoluptates, ut bona, cõtrarias eſſe dolorib', has uero, quæ præter naturã, ut malũ malo.

Quod uoluptati dolor eſt contrarium, non autem labor. Cap. VI.

QVòd uoluptati dolor eſt contrariũ, nõ autem labor: labor enim corpoream quãdam anxietatem indicat, dolor uero animalem cõtractionem. Si igitur & omnis uoluptas eſſet in corporea diſſolutione, eſſet utiq; labor eius cõtrariũ. quoniam autem uoluptas eſt diſſolutio quædam ipſius animæ, nõ propter corpus, neq; in corpore ſolo facta, nõ utiq; erit huiuſcemodi uoluptatis labor cõtrarium, ſed dolor. dolor enim & in anxietatib' corporis, & ipſius animæ, in ſeipſa, quemadmodũ & uoluptas: labor autem in corpore ſolũ. quocirca ſimpliciter quidẽ uoluptati erit dolor cõtrariũ, alicui uero uoluptati ea, quæ ueluti labor. Corporeæ enim diſſolutioni, & corporis robori, & uoluptati, quæ in his erit utiq; corporis anxietas, dolorq; cõtraria. qui uero dicitur animæ labor, quemadmodũ dicuntur quidẽ laboris amatores, neq; ab initio cõtrarius eſt uoluptati, cũ uoluptate ſiquidem ſit. ſi uero quis in laborãdo dolorem perciperet, dolor utiq;, nõ labor cõtrarium uoluptatis eſſet. Cum autem ſit dolor uoluptati cõtrarius: omnis quidem dolor rationabiliter malũ dicetur: ſuapte enim natura eſt fugiẽdus: uoluptas uero nõ omnis eſt bonum: ſed quęcũq; quidem actiones, in quibus eſt uoluptas, exceſſum habẽt, habebũt pariter exceſſum & quę in ipſis uoluptates: tales uerò corporeæ ſunt. Quocirca harũ quidem commẽſuratæ expetẽdę, quales ſunt & quæ circa corpori neceſſaria: expetẽda.n. & neceſſaria: excedentes uero fugiendæ, quales ſunt quæ intemperatorũ: eritq; in ipſis & dolor: ueluti defectus quidam, malũ, & excedẽs uoluptas ueluti exceſſus quidam: commenſurata uero bonũ in mediocritate quodammodo exiſtẽs eorũ, quæ antea dicta ſunt. Quarum autem uoluptati nõ eſt exceſſus: tales uero ſunt, quæcũq; in actionibus fiũt, quarũcũq; expetẽdum ex incremẽto, additioneq; creſcit quales ſunt, quæ ſecũdum uirtutes fiũt: in his neq; actionib' uoluptatib' erit exceſſus aliquis: quocirca huiuſcemodi expetẽdæ, bonæq; ꝓpria natura omnes.

Cur, ſi dolor omnis ſuiipſius natura malum, non etiã uoluptas omnis eſt ſuiipſius natura bonum. Cap. VII.

CVr, ſi dolor omnis ſuiipſius natura malũ, nõ etiam uoluptas omnis ſuiipſius natura bonũ eſt? uel enim oportebat uoluptatem omnem malum eſſe, cũ ſit dolori cõtraria, ueluti malũ malo: uel ſi nõ, ut fugiẽdum, neq; malũ ipſa uoluptas, ſed ut bonũ, malo opponitur, omnem bonum eſſe. ſi.n. eſſet aliqua uoluptas malũ, eſſet utiq; inter dolores, cũ ſint omnes mali. An uoluptas, cũ ſit dolori cõtraria, illa quidem, ut malũ malo, cõtraria, hæc uero, ut bonũ malo: quoniam ratione indiget. Aut neq; omnis dolor malũ, quãdoquidem, & in his uirtus eſt medii cõiecturatiua: familiaresq; ſunt ſtudioſo & dolores aliqui, & labores. Erit autem communior labor ipſo dolore: quidam.n. labor eſt dolor. etenim quemadmodum uoluptas actiones ſequens, & pars quodammodo, uel finis ipſarũ exiſtẽs, ab illis habet ipſum expetẽdũ ipſumq; fugiẽdum: expetẽdæ enim quæ in expetẽdis actionibus, fugiẽdæ uero, quę in nõ eiuſmodi: eodẽ pacto rationabile & dolores ſuſpicari in actionibus quibuſdam factos, eosq; ab illis ipſum expetẽdum, atq; fugiẽdũ poſſidere, e cõtrario quam uoluptates eos.n. qui in honeſtis actionib' fiũt, fugiẽdos eſſe: eos uerò qui in turpibus, expetẽdos. Si uero ſunt dolores quidã expetẽdi, & labores, erũt utiq; & uoluptates fugiẽdæ, quæ his doloribus cõtrariæ: cõtrariæ autem uoluptates doloribus, quę in talibus actionibus fiũt: & propter hoc nõ omnis uoluptas eſt bonũ, quia neq; omnis dolor malũ. Dicebatur autem aliquid & huiuſmodi, quòd neq; ſupponẽtibus omnẽ dolorem eſſe malũ ſequi id neceſſe erat, aut omnẽ uoluptatem eſſe bonũ, aut omnem malũ: eo poſito, dolorẽ uoluptati eſſe cõtrariũ. in quibus enim uoluptatibus exceſſus quidam ſunt, in his ſunt & expetẽdæ uoluptates quædam, & fugiẽdæ: mediæ.n. expetẽdę: quæ uero ſecũdũ exceſſus prauæ: habẽt autẽ hoc corporeæ uoluptates. in quib' uero nõ ſunt exceſſus, eò φ & illæ, cũ magis ac magis fiãt, in expetibili permanẽtiam habeãt, illæ omnes expetẽdę, quales ſunt, quæ in cõtemplatiuis actionibus. Sũt autem quædam etiam præter naturam uoluptates: quales ſunt beſtiales, & morbificæ, de quibus in ſeptimo Ethicorũ dictũ eſt: quæ neq; proprie hominis, uoluptates dici poſſunt, cum nõ ſint ſecũdũ naturam, neq; expetẽdæ. Cum autem ſic ſe habeãt uoluptates, omnibus quidem ipſis cõtrariũ erit dolor, ut malũ, cũ ponatur omnem dolorem eſſe malum: uoluptatũ uero, quæcunq; quidem ſunt præter naturam, hæ ut malũ malo, dolori erũt cõtrariæ, ſi quis & has in uolũtatibus enumeraret: quæcũq; uero exceſſum habẽt, in his, hæ quidẽ ut bonũ, cõtrariæ erũt dolori, quæ in mediocritate, rectaq; ratione præfinitæ: quæcunq; uero per exceſſum, in quibus & illæ, quæ intemperatorũ, hæ ſane, ut malũ malo: quarũ uero nõ eſt exceſſus, hæ erũt omnes, ut bonum malo, dolori contrariæ.

Quod uirtus neq; genus, neq; totũ. Cap. VIII.

QVòd uirtus neq; genus, neq; totum. Non genus quidem: quoniam genus nõ ſimul aufertur una ſpecierũ ablata: uirtus autem ſimul cũ una aufertur. ſiue enim mutuo uirtutes ſe ſequãtur, quacũq; ablata, aufertur etiam uirtus: eritq; & una aliqua ſpecierũ cõſimiliter alias ſpecies ſimul auferẽs: quod neq; uerum eſſe uidetur. ſi uero non ſe ſequãtur, prudẽtia ablata, auferetur utiq; uirtus: cũ ipſarũ omniũ eſſe in recta ratione cõſiſtat: recta uero ratio à prudẽtia. Totum etiam nõ erit ipſa uirtus: quoniã pars in his, quæ diſſimiliũ ſunt partiũ, totius rationem minime ſuſcipit: differũt autem inter ſe uirtutes: uirtutesq; rationẽ ſuſcipiũt. Au in quibus illud quidem primũ eſt, hoc uero ſecũdum, ut primo ablato auferatur & ipſum commune, & alia quæ poſt ipſum, hæc ſunt eorũ, quæ dicũtur multipliciter, eorum ſcilicet, quæ ab uno, & ad unum dicũtur: quare ſi & ipſa uirtus, una aliqua cum aufertur, auferretur, eſſet

utiq; & ipsa eorum, quæ ita dicũtur. An magis dicendum uirtutis rationem, quæ uidetur uniuoce de uirtutibus prædicari, communiorem esse, & nõ totius uirtutis propriam cuius ipsæ sunt partes. erit autem illius ratio omnis rationalis animæ optimus habitus: quæ ratio nõ unicuiq; uirtutum cõgruit. Videtur autem & Aristoteles totum quid dicere ipsam perfectam uirtutem, nõ autem genus. De dubitatione hac etiam in sequentibus aliquid dicetur.

Quod non, omnes, qui peccant, ignoratione quòd mala & damnosa sint, quæ faciunt, peccant. Cap. IX.

QVuod nõ omnes, qui peccant, ignoratione quòd mala, & damnosa sint, quæ faciunt, peccãt, manifestum est ex his, qui se peccare crediderunt. neq; seipsos cohibent propter ignauiam, atq; inertiam: inter quos sunt, & ægrotantes, damnosaq; sibi facientes, non ignorãtes qualia sint. quoniam enim non ignorant, seipsos increpant, ab eis, qui non in similibus peccant, opem petunt, precantur deos, ut melius sapiant: inter quos sunt & amantes: qui si amare in ipsis est, atq; ab amoribus desinere, libentes agerẽt res amoris. Sed & ex peccare incipiẽtibus perspicuum est. nullus enim ipsorũ ignorãs mala ꝙ mala sunt, ad ipsa initio pergit: omnes siquidem incipiẽtes uerecũdantur, & latere cõtendũt, & quasi non iterum similia facturi ad illa pergunt: credẽtes quidem se aliqua in re læsos iri, cedentes uero uoluptati, non quia credant eligibiliorem ipsis esse, sed ꝙ non sint paululum laborantes ipsi obsistere. Quod autem hãc de malis habeant existimationem, ut ipsorũ notionem habeant qualia sint, causam primam quidem ipsam naturam habent: non enim ignari sunt meliorum, qui nõdum prorsus peruersi sunt, & deprauati: sed communes naturalesq; seruãt nationes. Quod.n. ad meliora propẽsa est uniuscuiusq; natura, perspicuum est ex hoc, ꝙ & ii, qui in peccatis uersantur, iam etiam eos, qui nõ peccant, laudãt, & ꝙ peccantes filios suos nõ ad eadem inducũt. Satis autem idonea est communis uox, & existimatio hominũ, malorũ absurditatem, qualisnam sit ut doceret. Sed & leges hoc proclamãtes satis meliora docere possunt. Adhæc magistri, & pædagogi omnes communiter mala euitare admonẽtes, nõ ignaros pueros meliorum esse sinũt. Et ꝙ quidem nõ malorũ ignoratione peccant ex his, & huiusmodi manifestum est. Quòd autem neq; ui uitiosa agant perspicuũ ex hoc, ꝙ ipsi ea agant, & ex suo impulsu instrumẽtales partes ad tales actiones moueãt, & cõsulẽtes de ipsis, & ea eligẽtes: si.n. eligẽtes cogũtur, quinã erũt nõ coacti? Si uero in habitu iã, & cõsuetudinẽ peccatorũ existẽtes, neq; seipsos pudet mala agere, leges quoq; dispiciũt, non putãtes mala esse mala, nihil hoc, ut ipsa sint inuita. ꝙ enim talem habitum acquisiuerint, ut nõ putent mala, & sibi ipsi malorũ sunt auctores: quandoquidem, cũ in eorũ facultate sit hæc nõ agere, effecti sunt tales, cum nõ aduersarentur. Si uero ipsis quidem peccare incipientibus nõ uidebãtur mala utilia, atq; expetenda: in ipsis autem cũ processerint, & per ipsorum negligẽtiam habitũ acquisiuerint, expetenda huiuscemodi apparent, sibiipsis essent talis ab ipsis profectæ apparentiæ auctores: existentes sibi ipsis talis habitus auctores, per quem huiuscemodi de malis habent existimationes. Hæc autem testatur & illud, odio haberi, puniríque eos, qui ita peccant, tanquam sponte, & sibi ipsis taliũ actionum existẽtes auctores illis, qui tale aliquid coacte egerint, ueniam consequẽtibus, cur enim si omnia inuita, quædam ipsorum ueniam consequuntur, quædam uero non? Si.n. quia ipsi qualia sunt discentes, poterant ab eis abstinere: si quidem hoc scientes negligebãt illud, ipsi rursus auctores, libẽtesq; tales sunt. si uero illud ignorabant, quo pacto & ipsi nõ uenia digni? Satis aũt idonea persuasio, ꝙ neq; ui, neq; meliorũ ignoratione peccãtiũ aliqui peccant, propterea quòd neq; dolent, neq; pænitet eos peccatorum: quæ enim inuite agũtur, cũ dolore sunt, & in pænitentia. Quòd uero, si inuita sunt peccata, neq; in nobis erũt, perspicuum est ex hoc, quòd inuita quidem sunt ea, quæ ui: quæ uero ira, aut cupiditate committuntur peccata, ui peccãtes facere aiunt: qua propter quæ ira, aut cupiditate committuntur, peccata nõ in nobis. Si itaq; supplicia pro iis, quæ sunt in nobis, ira uel cupiditate peccãtes iure minime puniẽtur: quæcunq; uero ex ignoratione committũtur peccata, hæc siquidem ipsi sibi ignorãtiæ sint auctores, in ipsis erũt. Erũt autem ipsi sibi ignorãtiæ auctores, si cũ possint ipsi ad meliora cõuerti non acquirere talem habitum quo bona sint ignoraturi, ipsi huiuscemodi neglexerũt. atqui nõ poterãt ipsi aliter ad meliora conuerti, nisi quandoque opiniones quasdã de bonis, quòd huiusmodi sint, habuissent. si enim mala ipsis semper bonorum speciem mittebant, nõ poterant ipsi illa non eligere. atqui opinãtes de bonis, ut bonis, tum ipsa nõ eligentes, uolẽtes peccant: neq; enim ui, neq; ignoratione meliorum electionem despexerũt: quare ut in ipsis est ipsum peccare, ita & uolũtariũ. Si uero nõ sunt ipsi ignorantiæ auctores, neq; in ipsis erit per ignorantiam peccare, sic autem peccantium nullus iure punietur, siquidem supplicia sunt pro iis, quæ sunt in nobis: nullum uero peccatum in nobis, siquidem inuitũ: omne uero inuitum, aut per ignorãtiam, aut ui.

Quod homo uirtutum gratia, non autem contra Cap. X.

SI his, quæ natura fiũt, est aliquid, cuius gratia fiũt ea, quę fiunt: id autem, cuius gratia fiũt aliqua, finis est illorum: & in his, quæ natura fiunt, finis aliquis erit: atqui finis his, quę eius gratia fiunt, melior est: quare & fines eorum, quæ natura fiunt, his quæ illorũ gratia, meliores. est autem & homo eorum, quæ natura fiunt: quare est aliquis & huic finis, & hic eorũ, in quibus hic melior. finis uero hominis est studiosum hominem factum iri: huius gratia homo: studiosum uero factum iri est hominis habere uirtutes. uerum nõ potest homo uirtutes possidere, nisi prius homo fiat: homo igitur uirtutum possessionis gratia, sed nõ uirtutes hominis. quapropter est melior, qui uirtutes possidet: homo homine, qui sine his est. nõ enim fiũt uirtutes. nõ enim eas ueluti prædium, uel mancipium, uel domum acquirimus: sed uniuscuiusq; uirtutũ generatio est in ipsarũ possessione. si uero ipsarum generatio est in possessione, & ipsis esse in hoc est: est autem finis nobis ipsarum possessio: erũt & uirtutes nostrum fines, nosq; harum gratia. quocirca & nobis meliores uirtutes, propterea ꝙ & nostrum finis in uirtutum præsentia, & possessione.

Quod non multipliciter ipsum inuitum, quoniam & ui, & per ignorantiam. Cap. XI.

QVemadmodum nõ dicitur animal multipliciter: quoniam illud quidem ipsius rationale, hoc uero irrationale: sed neq; uitium multipliciter, quia illud quidẽ per excessum, hoc uero per defectum: pariter neq; inuitum multipliciter, quia illud quidẽ ui, hoc uero per ignorationem. partes enim, uel species inuiti hæ. Si uero non multipliciter ipsum inuitum, neq; propter hoc item calumniam pateretur locus uolens, si contrariorum alterum multipliciter, & alterum multipliciter: non multipliciter autem uoluntariũ, inuito ipsi cõtrario multipliciter dicto. neq; enim uitium multipliciter, quoniam illud quidẽ est in excessu, hoc uero in defectu: genus enim quoddam ipsum uitium est in speciebus, excessu inquam & defectu. & quemadmodum uitium quidem utrunq; & quod in excessu, & quod in defectu: neq; enim possibile simul malũ secũdum ambo malum esse (nõ tamẽ & uirtus iam duplex, utraq; uitiorum propria quædã opposita: non.n. sufficit uirtuti non esse in excessu, aut rursus nõ esse in defectu: sed opus est, si futura sit uirtus, in neutro esse ipsorũ) sic & inuitu in utrisq; eorũ, in quibus inuito est esse, oppositione simul esse habet: oportet enim uolũtarie aliquid agentẽ in seipso eorũ, quę aguntur, principium habere, atque etiam singula cognoscere:

scere:

ſcere: quorum, tum id quidem, quod ui, tũ uero hoc, quod per ignorãtiam deſtructiuum eſt. quocirca ſimul utriſq; muni partibus opponitur uoluntarium, cum illæ una exiſtere nõ poſsint. non .n. poſsibile eſt ui aliquid agẽtem, aut patiẽtem, & ignorãtes ſingula peccare. nihil .n. ad inuite agẽdum eos, qui ab aliquibus cogũtur, cõfert ſingulariũ ignorãtia, uel cognitio. Nõ interitur autem locus, neq; ob hoc, quia amare quidem multipliciter dicatur, odio uero habere ipſi cõtrarium exiſtens etiã multipliciter dicatur. Si enim eſſet odio habere cuicũq; amare cõtrarium, nec diceretur multipliciter interimeretur utiq; locus: ſi uero ipſum odio habere ſoli amare, quod eſt ſecũdum affectionem contrarium eſt, nõ item & ipſi amare, quod eſt per oſculum, locus nõ patitur calumniam. tũc enim calũniam pateretur. ſi cum cuicũq;, quod ſignificatur ab eo, quòd multipliciter dicitur, eſſet aliquid cõtrarium, nõ diceretur etiam ipſum multipliciter. albo enim multipliciter dicto nigrum cõtrarium multipliciter dicitur: quoniam omnibus, quę ab albo ſignificantur, cõtrarium eſt: etenim albo, quod in colore, & quod in uoce, nigrum cõtrarium. quod ſi ſolũ eſſet alteri ipſorum cõtrarium, neq; ipſum multipliciter diceretur.

Textus cuiuſdam expoſitio ex tertio Ethicorum ad Nicomachum Ariſtotelis. Cap. XII.

VIdetur itaq; uiolẽtum eſſe, cuius eſt principium foris, nihil cõferente illo, cuius eſt illata. Quòd illud, in quod nihil cõfert agens, aut patiens, dixit in antecedentibus pro eo, quod eſt, ille cuius eſt illata, per id, quod nũc dictum eſt, oſtendit, cum mutaſſet, neq; amplius dixiſſet, nihil cõferente agente, aut patiẽte, ſed pro his dixiſſet, illo cuius eſt illata: aliquando enim agere dicimus; aliquãdo pati: etenim ille, cuius eſt illata, egit, & ui paſſus eſt, dicimus. principium autem dicit eſſe foris in illis, quibus uis infertur, effectiuum: finalis enim cauſa, & cuius gratia foris exiſtens eſt in omnibus, quæ agũtur: ſi quidem omne agens agendi gratia, quod agit, quod eſt extra ipſum. Præterea, neq; erit in his, qui ui aliquid agunt, aut patiũtur, finalis cauſa. non enim ille, cuius ab aliquo infertur, finem aliquem ſibi propoſitũ habet, cuius gratia ab inferẽte uim cogitur. uim enim alii cui inferẽti, & hoc agẽti finis aliquis propoſitus eſt, & propter illum huic uim infert, ipſi uero nullus, uiolẽta uero patiẽtes ſunt, extra quos eſt effectiuum principium, nihil in id, quod fit conferrente eo, qui patitur, & coagẽte: ut oſtendit fieri in nauigantibus, cum a ſpiritu aliquo impulſi fuerint: & ab his, qui domini ſunt, deuictosq; ducunt quacũq; eis uiſum fuerit. non autem, ſi quis coactus ab aliquo mouere inſtrumentalium particularum aliquam motu aliquo conferrẽte ad id, quod ui fit, iam hoc cõferet ad id, quod ui fit. non enim ſi quis ab aliquo impulſus, crura mouẽs in aliquem incideret, aut aliquid deiiceret, iam diceretur ad id, quod fit, conferre: ſed ſiquidem proprio impulſu, atq; propoſito hoc aget, iam utiq; cõferet. ſi uero per aſſuetam aliquam, naturalemq; crurium tranſlationem moueretur, nõ item: quod dixit Ariſtoteles per id. Etenim principium mouẽdi inſtrumentales partes in huiuſcemodi actionibus in ipſo eſt, qui enim onera ex naui ſuiipſius manibus in mare propter periculum proiicit, nõ quia manus mouet, libẽs facit, ſed quia præeligens hoc agere, ita id agit. nũ item & qui propter uoluptatem agunt, ui: quoniam ipſi, quæ agũt, propter uoluptatem agunt, ſed nõ foris efficiẽs ipſum habent: iucundum enim tanquam finis, & intentio cauſa eſt, ſed non ut efficiens.

Quod ꝓpria ſit uoluptas actioni, in qua fit. Cap. XIII.

QVod propria eſt uoluptas actioni, in qua fit: & non eſt uoluptas omnis eiuſdẽ ſpeciei, numero ſolo alia ab alia differẽs, uoluptatum uero effectiua differũt: ſed uoluptates ſimiliter etiam inter ſe differunt, ueluti & ipſarum effectiua, apertiſsime oſtendit Ariſtoteles, oſtẽdendo proprias actiones, in quibus ſiũt uoluptates, actiones, in quibus ſiunt, adaugere. uoluptas enim in exercendo geometriam actiones geometricas adauget, & in exercẽdo citharam citharisticas, tanquam habẽtes ad ipſas proprietatem interſeq; differẽtes. ac pariter ac actiones, in quibus fiunt: Si enim eædem fuiſſent uoluptates, nõ illa quidem illas, hæc uero has actiones adauxiſſet. Quibus enim propoſitum eſt pecunias accumulare, quibus actionib⁹ hoc eis adeſſe poſſe opinãtur, has agunt, & quibus magis, magis: tanquam quod unum, idemq; aliquid à diuerſis actionibus acquiratur. quapropter ipſi propter diuerſa pecunias acquirũt, & nõ magis propter hęc: qua propter illa, quæ opes diuitiaſque comparãdi uim habent. In uoluptatibus uero non ita nõ enim, ut ab omnibus uoluptatis effectiuis, eadem aduenięte uoluptate, per quæ maxime fit, hæc quærũt: ſed ueluti aliis exiſtẽtibus iis, quæ in diuerſis actionibus fiunt, eas quæ in his ſiũt, expetunt, moleſtasq; habẽt, & ægreferunt actiones, uoluptatesq; ipſos ab hiſce actionibus abducentes: tanquam uoluptates ſibi propoſitas impedientes, quia actiones, in quibus ſiũt impediant: corrumpũt enim ſe mutuo, quemadmodum actiones, in quibus uoluptates, ita quoq; & uoluptates, quæ in ipſis. Atqui ſi eſſent eiuſdem ſpeciei uoluptates omnes: actionesq; expeteremus gratia uoluptatum, eſſent quam maxime expetẽdæ actiones, quæ maxime uoluptatem efficiũt. Si uero nõ ab ea, quæ fit, uoluptate ipſas efficiẽtes actiones, ſed econtrario ab actionibus uoluptates iudicamus, neq; propter uoluptates actiones expetẽdæ erunt, neq; eiuſdem ſpeciei inter ſe erũt. Præterea, ſi quod facimus, in quibus dolore efficimur actiones (ab operando enim eas deſiſtimus) hoc in ipſis facimus, quãdo quibuſdam aliis delectamur actionib⁹, perſpicuum proprias eſſe actionibus illas, quæ in his ſiũt uoluptates. Inſuper ſi temperatis quidem turpes actiones dolorem afferunt, uoluptatem uero temperatæ, atq; honeſtæ, intemperatis uero oppoſito modo, non erũt quæ a turpibus eiuſdem ſpeciei cum his, quæ ab honeſtis. Non ſimile eſt hoc in pecuniis. nõ enim prudentibus, & temperatis lenocinia paupertatis cauſa, & intemperatis uero opulantiæ: ſed etiã temperatis eiuſdem opulẽtiæ cauſa eſſent, ſi ipſa exercere perferrẽt. in uoluptatibus enim, nõ ſolum turpes actiones ſunt fugiendæ: ſed etiam præter hoc, ꝙ nullam ipſis afferãt uoluptatem, ipſis etiam doloris ſunt cauſæ.

Quo pacto defendetur eſſe aliquod medium uoluptatis, & doloris. Cap. XIIII.

QVo pacto, ſi uoluptas actio eſt habitus ſecũdum naturam nõ impeditus, ut dixit in ſeptimo Ethicorũ ad Nicomachũ, quæ uero impediũtur moleſtiæ, poterit à uoluptate doloris carẽtie ſeparari? in quibus enim actionibus erit? neq; enim in nõ impeditis, neq; in eis, quas agimus impediti. Eadem uero difficultas ſequetur etiã ad dicta ab eo in ultimo de uoluptate, per ea quæ dicit. Senſu uero omnĩ erga ſenſibile operante, perfectæ uero recte diſpoſito ad optimum eorum, quæ illi ſubiiciũtur: talis enim maxime eſſe uidetur perfecta actio. ipſam uero dicere agere, aut id, in quo eſt, nihil differat. in unoquoq; uero optima eſt actio optime diſpoſiti ad optimum eorum, quæ ſub ipſa: hæc enim perfectiſsima erit, & iucũdiſsima: in omni enim ſenſu eſt uoluptas: ſimiliter autem & diſcurſu, & cõtemplatione: iucũdiſsima autem quæ perfectiſsima: perfectiſsima uero ea, quæ bene ſe habentis erga ſtudioſiſsimum eorum, quæ ſub ipſa. etenim ex his, & illis, quæ ad hæc cõſequenter dicũtur, dubitano ipſa conſiſtit, & manet. Atqui uidetur ipſis media quædam eſſe cõſtitutio uoluptatis, & doloris. An primo quidem ſi in actionibus uoluptates, & dolores ipſorum ſenſuum & diſcurſus, & contemplationis, perſpicuum ꝙ, cum per hæc nõ operabimur, in neutro horum erimus. Interdum autem neq; ſenſibus, neq; contemplatione operamur, ut in ſomnis, & abſq; ſomnis quietibus. Præterea, ſi in optimis actionibus ipſum iucundiſsimum: optimæ autem actiones habituũ optime diſpoſitorum, cũ ſiunt circa optima, quæ ſub eis ſunt: perſpicu-

um ꝙ nisi ambo ita se haberêt, non amplius iucundissimæ fierent operationes. cum enim pauca transgessio, & remissio eius, quod in utroq; optimũ, est fieret, adhuc iucundæ manerent, & si non iucundissimæ: si uero adhuc magis remitterẽtur, perspicuũ ꝙ sine uoluptate, atq; dolore actiones, quales sunt quæ utilis gratia fiunt uisiones & auditiones, & olfactiones, & tactus: sicut custodiendi aliquid, cognoscẽdiue gratia perspicuè sunt ꝙ neque molestum habent, neq; iucundum: ut ipse dixit, declarãs quales sunt mediæ actiones, per ea, quæ apposuit dicens. Quomodo igitur nemo cõtinue uoluptatem capit, aut defatigationem? cũcta enim humana nequeunt cõtinue operari: nec igitur uoluptas fit, sequitur enim actionem. Quædam uero delectant, cũ noua sint, posterius uero nõ similiter propter hoc ipsum, primo enim prouocatur discursus, intẽseq; agit circa illa, quemadmodum uisu inspiciẽtes: postea uero nõ fit talis actio, sed neglecta: quocirca & uoluptas hebescit, in talibus enim remissionibus neglectisq; actionibus, & uoluptatis habitudinibus, quod molestia caret absque uoluptate inuenire licet. Quòd autem quædam sentimus, neq; uoluptatẽ, neq; dolorem capiẽtes dixit etiã in secundo de Anima. De olfactu .n. & olfactibilibus in ipso sermonem habẽs, dixit. Praue .n. odorat homo, & nullũ sentit odorabiliũ absq; molesto, aut iucũdo. si enim praue, quia sola iucũda, & molesta sentit perspicuũ ꝙ in aliis sensibus, quibus non praue sentimus, sentiemus utiq; & nec iucũda, nec molesta. Sed si & priuationes propriorũ unicuiq; sensui sensibilium, sentimus, perspicuum, quòd horum sensus neq; cum uoluptate, neq; cum dolore fiet.

Quod imprudentia horum est ignorantia, quorum prudentia est scientia. Cap. XV.

SI prudentia scientia est agendorum, & non agendorum, erit & imprudentia ignorantia eorũdem, & imprudẽtes horum aliquod ignorantes, & circa hæc ementiti. si uero hoc, non omnes, qui in aliquo falsum dicunt, eo ꝙ decipiãtur imprudentes erunt. nõ enim omnis cognitio, deceptione est circa agenda, uel non agenda. neq; enim huius rei, ꝙ mundus huiusce sit figuræ, cognitio, aut deceptio de agendis est: neq; quòd ipse sit genitus: uel ingenitus: aut finitus uel infinitus: aut unus uel infiniti: neq; ꝙ astorũ numerus uel par, uel impar sit: neq; quæ ipsius mundi sit illud quidẽ superius, hoc uero inferius: neq; penitus eorum aliquod, quę ad cognitionem, contẽplationemq; solam conferunt. sed si est circa hæc scientia, alterius uirtutis, non autem prudentiæ. similiter autem & deceptio circa eadem non imprudentia, sed uitium quoddam aliud.

Quo pacto, si dolor omnis malum, non etiam uoluptas omnis bonum. Cap. XVI.

SI dolor omnis malũ, contrarium uero dolori uoluptas, quo pacto non etiam ipsa omnis bonum, aut omnis malum? siquidem malo cõtrarium necesse est uel bonum, uel malum esse. An siquidem unius speciei esset ipsa uoluptas, omnis esset uel bonũ, uel malum. quod si non ita se habet, sed pariter ac actiones diuiditur, in quibus fit: quæ enim in bonis actionibus fiunt bonæ sunt, quæ uero in flagitiosis malæ, sicuti & cupiditates: cupiditatum .n. quæ quidẽ bonarum bonæ, quæ uero turpiũ malæ: nihil uetabit dolori malo existenti cõtrarias esse uoluptates, illas quidẽ ut bonas, has uero ut malas: illas quidẽ, quę cũ ratione, & in bonis factas, ut bonas: eas uero, quæ præter rõnem factas, & in turpibus, ut malas: erat enim malo contrarium, aut bonum, aut malum: labor uero non omnis malus: qui enim honestorum gratia fit, expetendus est. An oportet pariter & uoluptatem dicere bonum, & dolorem malum. uoluptatem enim omnẽ dicere quis bonũ poterit: sed eam quidem & simpliciter, & natura propria, quę studiosorũ est: quę enim studiosis bona, & mala sui natura huiuscemodi: hanc uero huic bonũ. qui hoc modo se habet, sed nõ simpliciter. bonũ tales sunt improborũ uoluptates: illis .n. bonæ, & expetendæ, nõ simpliciter. & dolores quoq;, qui in uere malis fiunt, simpliciter erũt mali, qui uero in non talibus, illis mali: non tamen etiam simpliciter. erit autem quandoq; & bonus in hoc malo, ut in paupertate, & ægritudine: ea enim, quorum studiosus dolorem percipiet, mala.

Sub quo bonorum sit uoluptas. Cap. XVII.

QVoniam bonorum, aliqua quidem honorabilia, quædam autem laudabilia, alia uero potentiæ, alia utilia, quæsitum est sub quonam horũ uoluptatem esse oportet. An siquidem omnes bonũ, omnesq; eiusdem speciei uoluptates essent, de omni quoq; quærere oporteret, & sub quo bonorũ essent omnes. si uero non omnes bonum, sed actiones expetẽdas sequuntur: non enim est uoluptas ipsa per se, sed in aliqua actione fit, & fit p proprietatẽ ad actionem: non enim est ab alia actione uoluptas eadem ei, quæ ab alia: quandoquidem corrũpunt multoties ab aliis actionibus uoluptates eas, quæ ab aliis: qui enim uehemẽter delectatur uoluptate à tibiæ cãtu, & si aliquam actionem uoluptuose agens assecutus fuerit, tibias audiens, actionem, quam præ manibus habet, & uoluptatem, quæ in ipsa est, derelinquens, tibia canenti mentem adhibet, tãquam ꝙ uoluptate à tibiæ cantu delectetur, alia ab his, quæ ante hunc agebatur, existente. Si uero aliæ in aliis, differẽtibusq; actionibus factæ, & actionibus, in quibus fiũt, sunt propriæ, perspicuum quod pariter ac ipsæ diuidentur: ut expetẽdarum quidem expetendæ, fugiendarum uero fugiendæ sint. pariter autem ac illæ diuisę, perspicuum & quod sub illa bonorum specie erunt, sub qua & actiones, quibus sunt propriæ. si enim fuerint actiones laudabilium, ex quibus sunt quæ secũdũ uirtutem, erũt & ipsæ eiusmodi: si uero bonorũ tanquã potẽtarũ fuerint, quales sunt quę circa nutrimẽtũ, atq; uenerea, & ipsæ in eadem erunt bonorũ regione.

Cur maxime importunos dixit eos, qui in uoluptate finem ponunt, in primo Ethicorum ad Nicomachum. Cap. XVIII.

CVr maxime importunos dixit eos, qui in uoluptate finem ponũt, in primo Ethicorũ ad Nicomachum? An quia felicitatem in corporis fruitionibus ponũt, in quibus & mundana, & pecudes, sunt importunissimi. propterea quia apud quos sola uoluptas expetenda & labor propter seipsum fugiẽdus, neq; honestũ propter seipsum expetendum, neq; turpe propter seipsum fugiendum. Præterea, si sola uoluptas est expetẽda, & omnia uoluptatis effectiua, ergo erũt & illa bona: & si quæ laboris sunt effectiua fugiẽda: sunt autem interdum bona, & honesta laboris effectiua: erunt bona, & honesta aliqua fugienda, quales sunt & operationes secũdum fortitudinem. Insuper iuxta quos nihil sui natura honestum est, neq; turpe: uidentur autem quædam huiusmodi propter hominum præsumptiones: ob quas, cum non sit turpe sui natura, turpe, ut malum, uitabimus, uoluptatibus ipsis damnum maxime inferemus: cum qui turpe uitent, ab eis abstineãt, quod nullũ irrationalium facit: quare erit nobis ad malũ rationales esse. Dicere uero, ꝙ neq; ipsi turpes uoluptates opinamur expetere: siquidẽ ita, & propter hoc dicerent: quia turpe propter seipsum fugiendum est, recte quidem dicerent: nõ tamen etiam seruarent laborem solum fugiẽdum propter se esse. Si uero non propter ipsum turpe, sed quia in talibus multæ quædam à legumlatoribus statuuntur: siquidem recte, essent iterũ sui natura turpia mala: si uero nõ recte, hoc est dicere multam inesse hominibus, quia sint rationales: siquidem propter rationẽ, quæ non sunt mala, mala opinantes, priuantur propter ipsa ab his, quę tãquam uere bona sunt. Dicere uero omne, quod expetimus, ut iucundum nos expetere, atque hoc uti ad huius persuasionem, ꝙ uoluptas maximum sit bonum, non uerum: siquidem unumquodq; eorum, quæ expetimus, uel ut honestum, uel ut utile, uel ut iucundum, expetimus. Dicere uero & utile iucundum esse falsum.

se falsum. sæpius enim quod aperte iucundum non est expetimus: & si cõtingat etiam honesto, quatinus honestum est & iucũdum esse: sed non quia iucũdum ipsum expetitur: quandoquidem à turpi sæpius iucũdo existente auertimur, aufugimusq;. quod si hoc propter turpe aufugimus, & propter honestũ iucũdum expetemus. Sed etiam dicere nihil esse sui natura honestũ, neq; turpe, sed secundũ proprias præsumptiones hæc dici, interrogareq; ratione aliqua honestum ipsis ostendi, simile est ac interrogare rationem, q aliquod sit albũ: nullum.n.sui natura manifestum, fide ex rationibus indiget. manifestũ autem omnibus non orbatis hoc animę oculo, q hęc cognoscũtur, esse aliquod scilicet honestũ, ac turpe. Quod autem natura nobis insit turpia, atq; honesta cognoscere, perspicuũ est in turpibus, non tantummodo his quæ fiũt, sed etiam his, quæ dicũtur, erubescere, ueluti aliquid patientes: & hoc uidere licet etiã in paruulis ad huc pueris fieri: hi enim sæpius erubescunt, ueluti in turpibus quibusdam.

Quod non sint eiusdem speciei uoluptates ipsę. Cap. XIX.

QVę interse eiusdem sunt speciei non sunt sui inuicem corruptiua: neq; enim albũ ab albo, quatinus album, corrumpitur, neq; nigrum à nigro, neq; calidũ à calido: uoluptas uero à uoluptate est, corruptibilis: quandoquidem uoluptates ab his, in quæ uehemẽter incumbimus, corrumpunt eas ab illis, in quæ minus incumbimus: in theatris siquidem uoluptas, quæ ab audiẽdo aliquem recte comœdiam agentem, corrũpit eã, q̃ à constituendo bellaria prodit. Si uero iam quod cõtrarius uoluptati dolor facit, hoc ab aliquo alio uoluptas facit, non erit ipsa eiusdem speciei, ut numero solum differant. Præterea uoluptates propriæ actionibus, in quibus fiunt, ipsarum fines existentes, cũ inter se specie actiones differant, erũt etiam uoluptates diuersæ inter se specie: Insuper, si intẽperati uoluptati non est possibile temperatum assentire, neq; ei quæ temperati intemperatum, non erũt eiusdem speciei inter se uoluptates omnes: atqui primum, igitur secundum.

Quod nõ oportet ubiq; utile quærere. Cap. XX.

IN omni actione, & omni disciplina utile expetẽs, nihilq; uolens discere, facereue quod non est utile, hic interimit esse aliquid propter se bonum, atq; expetendum: quandoquidẽ utile alicuius alterius gratia fit, cui fit utile: quod uero alicuius alterius gratia fit, ab illo, quod expetendum sit habẽs, habebit ab illo & q sit bonum: quodcunq; uero utile boni alicuius est effectiuũ, fitq; idcirco quia illius est effectiuum. Sed si quod per se bonũ, expetendumq; magis est bonum, quam quod ab alio bonum habet, utile in omnibus expetens, interimit esse aliquid bonũ proprie, atq; per se. Insuper, qui utile solum bonũ esse dicit, & expetendum, interimit esse aliquid utile. si enim utile, ut boni effectiuũ, est expetendum, & bonũ esse habet ab eo, quod gratia ipsius fit: nihil autem tale est iuxta quos solũ utile expetẽdum est, non erit utile, ablato eo, propter quod id, quod fit ab ipso utile, habet quod sit expetẽdũ. si enim utile, utile fuerit, quia utilis alicuius boni est effectiuũ, erit omne, quod ab utili fit, utile, quòd eò q utile sit, ad aliud rursus relationẽ habebit. ita uero in infinitum progredietur. semper.n. utili, quia aliquid facit, utili existente, quolibet uero, quod ab utili fit, & ipso existente utili. hoc uero ita se habente, neq; utile amplius utile maneret, nõ existente ultimo aliquo, quod quia propter se expetendum, atq; bonum esset, & his quæ ipsi conferunt, & sunt pro ipso utilia, q sint huiuscemodi præberet. Sicut enim non est expetendum quod fit, neq; quod pro ipso fit utile erit expetendum. sic autem utiliũ nullum pro utili aliquo, quod expetẽdum sit haberet: eò q nullum eorum quæ, ab ipsis fiunt, q sit expetendum propter se habeat. Si itaq; absurdum est hoc interimere, esse scilicet aliquod bonum: interimitur enim iuxta dicentes oportere solum in utile incũbere, ut ostensum est: absurdum quoq; etiam dicere nihil esse utile: quod & ipsum interimũt, qui in utile solũ incumbendũ esse dicũt: absurda utiq; hæc opinio fuerit. Ad hæc aũt, si utilia quidem nobis auxilio sunt ad necessitates, & perturbationes, & casus in uita: finis uero eo nõ perturbari, sed nihil perturbatos actiones aliquas agere, quę proprie sint hominibus, & liberorũ actiones: mancipiorum.n.est, omnia cũ fecerint ne perturbẽtur, in posterũ in ocio, & ludo esse, secũdum nullam actionẽ precio dignã agentes. Vt.n. absurdum est Deorũ actiones, aut rei ipsis utilis gratia fieri dicere, cũ nullo huiuscemodi indigeant, sed extra omnẽ necessitatem, passionẽq; sint, aut in ocio, & ludo finẽ ipsis ponere: absurdũ pariter & hominibus finem esse dicere studiosarum actionũ, totiusq; uitæ ocium, & ludum. Etenim si omnes à cæteris aliis animalibus distamus, quia sciẽtiæ capaces, sensumq; ueritatis habeamus: perspicuum, q & finis nobis erit in actionibus, quæ secũdum ea fiũt, quò homines sumus: homines autem maxime sumus, quo à ceteris aliis animalibus distamus: hæc autem sunt scientia, & ueritas, quæ neq; in ocio, & ludo, neq; in expetendis propter utile positæ sunt.

De uerecundia. Cap. XXI.

DIxit quidem & in Secũdo Nicomachiorum q passio est, non autem habitus, neq; uirtus: dicit quoque & in Quarto, & ostendit q est passio, per uerecundiæ definitionem, & per accidentia iis, qui uerecundantur. Sed ibi quidem laudabilem ipsam passionem dixit: hic uero iuuenibus ipsam experẽdam esse ait: quia ætate facile ad peccata labili se habẽte, uerecũdia ipsorum plurimis est impedimẽto: ætate uero progrediẽtibus alienum in posterum ipsam esse dicit, eò q propter uerecundiã metus sit infamiæ: infamiæ uero metus sit uel in his, qui iam scelesti euaserunt, uel qui sunt euasuri, uel qui apparent: inter quos non amplius sunt ætate progredientes & uirtutes habentes actiui: facile enim ipsis est uitare & quæcunq; quidem turpia non sunt, uidẽtur autem & ipsa infamiæ esse causa. Aequum itaq; est de hoc distinguere: & eo maxime, quoniam scimus nos ipsos hãc ętatem natos multorum, sæpeq; puduisse. Si igitur diceretur oportere infamiam dispicere, nõ esset, nobis uerbis opus. quoniam autem nõ est hoc id, quod dicitur, sed constat quidem infamiam uitari oportere: siquidem gloria, & honor exteriorum bonorũ maximũ: dicitur quoq; non item infames esse, qui turpe aliquid neq; faciũt, neq; facturi sunt: diceremus aliquid ad ea, quæ dicta sunt, in quibus scim⁹ nos ipsos puduisse. non.n. uidetur infamia in his, quæ non recte agũtur, tantummodo fieri, sed etiam in his, quorum suspicio haberi potest, & accusatio, quæ maxime apud ignorantes emergũt. quod si fit & in talibus infamia aliqua, nõ excluditur ille, qui nihil turpe fecerit, quin possit infamiam pati: quã infamiam si timere opus est, quæ non minus ex accusationibus, quã actionibus gignitur. infamiæ uero motus est uerecũdia, non erit res à passione aliena, neque in probis, & ætate adultis, nec etiam secũdum ipsum Aristotelem dicẽtem: si quidem opus est uitare, timereq; infamiã: hoc autem est uerecundia. Insuper apud eos, qui honeste, casteq; uiuunt. quia apud ipsos turpia omnia accusationem subeãt, maior in ipsis est infamię metus, magisq; ipsam uitãt, & idcirco accidit hos pudere maxime, qui turpia uehementer odio habent. uerecundia enim nõ uidetur esse simpliciter infamiæ metus, sed multo prius à turpibus alienatio: propter quam, qui ita se habent, timent sui ipsorum infamiam. q si huiusmodi est pudor, nõ amplius simpliciter passio fuerit, sed habitus: quid.i, ac dispositio, quam prædicta insequitur passio. Illorum igitur, qui ætate progrediũtur, eos quidem, qui turpia non uitant, neq; omnino cognoscet aliquis pudere. per assuetudinẽ.n. eorũ, quæ ab ipsis agũtur, dispiciunt sui ipsius infamiam: qui uero ab huiuscemodi liberi, puriq; sunt, tũc uerecũdantur magis, quãto & seipsos persuadent turpiorem rem esse hanc ætatem natis in rebus turpibus infamiam, quam iuuenibus.

Quod uirtutes se sequantur. Cap. XXII.

QVòd se sequantur morales uirtutes ostendendum & ab electione. si enim uirtus præcipue electione indicatur: recta uero electio ex prudentia sequitur: consulere enim prudētiæ, & moralis uirtutis: siquidē oportet ab eo, qui recte consulit, rectam poni intētionem, ob quam de his quæ ad eam conferūt, consuli: terminatur enim intentio à morali uirtute: quod.n. appetimus, de eo cōsulimus: decētium uero rerum desideriū à morali uirtute, ut dixit Aristoteles: non est electio recta sine prudētia, neq; sine uirtute: illa.n. finem, hæc uero ea, quæ ad finem, agere facit. Præterea, si necesse quidem quamcūq; uirtutem moralem habētem prudētiam habere. siquidem uirtus moralis effectiua est eorum, quæ prudētia rectaq; ratione sunt terminata: necesse quoq; & prudētiam habētem moralem habere uirtutem: siquidē prudētiæ propriū est quærere, quonam modo decētem possibile sit assequi intētionem: quam terminare moralis est uirtutis: ipsa.n. appetitiuæ facultatis uirtus est: hoc.n. prudētia, & uersutia differūt: quòd prudētia quidem ea quæ ad rectam tentionem cōducunt, inuenit, & inquirit, uersutia uero ea quæ ad causalem.

Quo pacto, si uoluptas iuxta Aristotelem actus est habitus secundum naturam, non impeditus, non erit etiam felicitas iuxta ipsum uoluptas. Cap. XXIII.

SI est actio secundum naturam unicuiq; nō impedita, uoluptas: hanc autem omnia appetūt. idcirco iam & finis ipsa uoluptas, atq; ita uiuere: à quo.n. & quod absq; impedimento, illud est in causa ita uiuendi: si inquam uoluptas causa est agendi sine impedimēto, in illa erit maxime præcipuū bonum: quod si nō uoluptas, sed aliud aliquid, illud erat huiuscemodi uitæ. quare si ita operandi in hominibus causa maxime est ipsa uirtus: conferre.n. aliquid uidentur ad id, quod sine impedimēto & ea quæ à fortuna: illa in causa erit hominibus præcipue huiuscemodi uitæ. quare & si esse felicem homini positum est in suis actionibus secūdum naturam, per quam homo est, si absq; impedimento fiāt, uirtus utiq; & maxime fiet felicitatis causa, & proprias homini actiones agēdi existens causa, & eius quòd sine impedimēto. Insuper si uoluptas actus est, tanquam sequens actum hoc modo factum, ut ostēdit in ultimo Ethicorum, uoluptas quoq;, actum hoc modo factū sequens, signū magis erit adesse ipsum feliciter degere ita agēubus, non autē ipsa felicitas. actus.n. uoluptas dicitur ab Aristo. nō ꝙ ipsa propria ratione sit actus, sed ꝙ in actione esse habeat, & nō possit absque ea fieri: quocirca sicut ꝙ actus sit nō impeditus habet, sic habebit & ꝙ si felicitas, actus autem est non impeditus: eo ꝙ talem sequatur actionē: & felicitas est, eo ꝙ felicitatem sequatur, & sit signum præsentię ipsius. quantum uero ad agendum sine impedimento uirtutibus indigemus, per quas huiuscemodi oportet agere actiones, tantum deficit & secundum uirtutem actio, eo ꝙ plus in seipsa habeat. Quod igitur seruiles homines felicitatem in corporeis uoluptatibus, & fruitiua uita ponant, sufficienter ipse ostendit & per hoc, quia mancipia, & pecudes talem uitam approbant, insuper & per Sardanapalum. Quòd uero neq; in actionibus secundum animam actiones sint gratia uoluptatis, sed uoluptas actionum, perspicuum. si enim & quam maximæ iucundæ actiones secūdum uirtutem sunt, non autē uoluptatis gratia expetūtur, sed contrario: actiones enim secundum uirtutem expetimus, & si doloris, & laborum causæ sint quandoq;, ut in actionibus secundum fortitudinem accidit: turpes uero uoluptates nunquam expetere rationabile est. quare, si actiones quidem secūdum uirtutem expetendæ, & si cum dolore fuerint, qui contrarius est uoluptati: uoluptates uero nunquā expetendę sunt cum contrario uirtuti, atq; honesto, perspicuum, ꝙ uoluptates propter eas, quæ in actionibus secundum uirtutē fiūt, expetimus, & propter actiones huiuscemodi. Maxime uero hoc diiudicari poterit, si naturam secuti, perpēderimus, & deprehenderimus utrum utrius gratia natura nobis statim genitis dedit, actionem propter uoluptatem, aut uoluptatem propter actiones. atqui notum est uoluptatem animalibus propter actiones à natura datam esse, si seruari debēt. impossibile enim est ipsa non alita uiuere. quocirca in cibariis uoluptatem ab ipsa habemus, propter quam uoluptatem & non præsens cibum quærimus, & præsenti utimur, occupationem à melioribus factam interdum p hāc consolantes. omnino enim absurdum est dicere nos, ali nō ut propter ipsum seruemur, sed pro uoluptate, quę est in ipso. Sed & uoluptatem, quæ uenereis rebus aduenit, si quis naturaliter inquirat, non alterius gratia inueniet disseminatam, nisi filios procreandi: ut à uoluptate incitata animalia ad coniunctionem non sint segnia: quæ animalibus æternitatis in specie causa est: per quam & ipsum mundum similem sibi ipsi manere contingit. si uero manifeste in his uoluptates animalibus actionum gratia sunt, & in aliis naturalibus actionibus sic se habere rationabile est. Quòd autē in quibus una est honestum, atque uoluptas, honestum non uoluptatis gratia expetendum, sed uoluptas honesti, perspicuum, ut meminimus iam ex eo, quòd si uoluptatis gratia expetendum esset ipsum honestum, quasi illa quidem finis, & propter se expetēda esset, quasi uero uoluptatis effectiuum honestum ipsum expetēdum obtinens, pariter atque honestum turpe fieret expetēdū: quoniam & hoc uoluptatis effectiuum: quibus enim expetendum, ut effectiuis, his quòd fit ab ipsis, electionis mensura. aut enim nō opus est dicere quasdam fieri & in turpibus actionibus uoluptates, sed in solis honestis: aut si nō hoc uerum, expetendum erit & turpe, similiter ac honestum: si aduenienss ab ipsis uoluptas electionis ipsorū causa est, qđ si hoc absurdū, conciliare nobis actionē omnem turpē, tanquam non minus honesta, expetēdā, & si magis ipsa, & pluribus uoluptates pararet, neq; honestum erit propter uoluptatē expetēdum, tanquam illius effectiuum. Si uero oportet quidem esse, & uel propter uoluptatē honestū expetēdum, uel propter honestum, uoluptatem: nō est autem honestū propter uoluptatē: erit utiq; uoluptas, expetēdum ab honesto assumens. nō enim idem possibile est dicere esse honestum, atq; uoluptatē, in quibus unà existūt, simulq; mutuo sunt: si enim idē ipsis esset esse, & cōuerti ipsa interse, necesse esset, ut omne honestū, in eo quòd honestum esset, & iucundū esse haberet, & omne iucundum simul & iucundum esse, & honestum. Si uero falsum est dicere omnem uoluptatē honestū esse, eò quòd non minus uideātur uoluptates in turpibus actionibus factæ neque in honestis actionibus uoluptates factę eædem erunt actionibus, in quibus sunt. dicere enim tantū uoluptates solas propter se esse expetendas: aliorum uero expetēdum unum quodq;, quatenus ad uoluptatem aliquid cōfert, eatenus & ipsum expetendum habere: tum uero honestum quidē expetēdum esse dicere, tāquam uoluptatis effectiuum, non item etiam & turpe dicere expetibile fieri propter uoluptatē, quæ ab ipso fit nō cōcessa dicentiū est, sed inscite ea negantium, quibus assentiunt propter electiones ita se habere. nullus.n. nisi hoc modo subornatus, ita absurdam tuetur opinionem. dicere enim uoluptates in honestis actionibus factas, & synceras esse, & impermistas contrariis doloribus, & propter hoc & effectiuas ipsarum actiones ipsum expetendum habere: eas uero, quæ in turpibus, paucum habentes delectabile, multa habere, & pleraq;, quæ dolorem afferant: quocirca neque actiones esse tales expetendas, cum effectiuæ doloris magis, sint quam uoluptatis, quo pacto, non distinguentium est uoluptates pariter ac actiones, in quibus sunt, & non eiusdem speciei seruantium (si enim quæ quidem in honestis huiuscemodi, quæ uero in turpibus huiuscemodi erunt utique & honesta, & turpia uoluptatum differentiæ causa. non enim à uoluptatibus inest actionibus ipsum expetendum, sed ab actionibus uoluptatibus. & erunt aliæ quidem specie, quæ ab honestis, aliæ uero quæ à turpibus: siquidem omnes quidem, quæ ab honestis puræ, & impermistæ nulliusq; pœnitentiæ, aut doloris causæ, talibus actionibus

specificatæ: omnes uero quæ à turpibus, mistæ & in pœnitentia. ita uero se habentibus ad actiones uoluptatibus, præmanifestum, ꝙ non à uoluptatibus actionibus ipsum expetendum, sed ab actionibus uoluptatibus: illis enim expetendum, his uero fugiendũ: siquidem fugiẽdæ eæ, quæ plus molestiæ, quam iucundi obtinet: tales uero omnes, quę in turpibus actionibus.

Quo pacto uirtutes sint propter se expetendæ. Cap. XXIIII.

ET quonam modo aliquis uirtutes, actionesq; secũdum ipsas propter seipsas expetendas esse diceret, siquidem propter immoderatarum passionũ remotionem à nobis sunt expetẽdæ: Si enim Fortitudinem expetimus, ut moderari timores ac audacias possimus: Temperantiam uero, ut per tactũ dolores, & uoluptates: expetimus etiã & aliarum uirtutũ unamquanq;, aut in passionũ quarũdam moderationibus, aut in actionibus: Liberalitatem enim, & Magnificẽtiam, ut moderari possimus actiones, quas in dãdis, accipiendisq; pecuniis agimus: Magnanimitatem uero, ac Gloriæ cupitatem in cõmensurata, dignaq; honorũ electione: Mansuetudinem etiam in irarũ commensuratione: expetimus quoq; & iustitiam, quia cõmunicationis, & societatis, quæ natura nobis inest, est conseruatiua: natura enim cõmunicabiles & ciuiles sumus. quemadmodum enim nõ propter seipsam expetenda est & Aedificatoria, quoniã expetenda sunt quæ ab ea fiũt: neq; Luctatoria propter seipsam est expetẽda, eo quia recte luctãdi sit effectiua: neq; uirtutũ aliqua propter se expetenda erit, si expetendũ in ipsis est propter ea, quæ propter ipsas fiunt: An si aliud quidem esset id, propter quod dicimus uirtutũ unãquanq; esse expetenda, aliud uero ipsa uirtus, merito interimeretur esse ipsarũ unãquanq; propter se expetendã. si uero est unaquęq; uirtutũ, eo ꝙ in hoc esse habeat, propter quod est expetẽda, dicetur utiq; rationabiliter uirtutes esse propter ipsas expetẽdas. Sicut .n. si esset Aedificatoria dom⁹, propter quam est expetẽda, esset utiq; propter se expetẽda: sic & uirtutũ unaquæq;, si est illi eadem, propter quod est expetẽda, erit propter se expetẽda. Et adhuc magis, & manifestius, si unũ quodq;, quod secũdum ipsas expetẽdũ in se ipso habet, & nõ propter relationẽ ad aliquid aliud, ut domus, propter quam Aedificatoria habet ipsum expetibile, propter defensionem .n. hyemis, atq; æstatis ab ipsa factã. Qui autẽ uirtutes ex dẽ, propter quæ expetẽdas ipsas dicimus, perspicuũ est ex hoc, esse quidẽ eas passionũ, actionumq; mediocritates, Fortitudinẽ quidẽ terroris, & audaciæ, Temperantiã uero doloris, uoluptatiq; tactus. Liberalitatẽ autem dãdi, sumẽdiq; pecunias. eadẽ quoq;, & in aliis ratio. Quare si in his esse ipsis est, propter quæ sunt expetẽdæ, erunt utiq; propter seipsas expetendæ: & adhuc magis propter seipsas, quoniam nõ propter aliud aliquid à nobis expetendæ sunt mediocritates, quę circa timores, & audacias, sed propter seipsam unaquæq;. quod .n. in seipso, suiq; natura expetẽdũ obtinet, hoc propter seipsum est expetẽdũ: tales uero sunt mediocritates, quæ circa, actiones nobis naturales. His autẽ sic se habentibus, si ac hominibus quidẽ salus ciuilis societatis, domesticæq; gubernationis non propter seipsam, sed propter aliud quid expetenda, neq; utiq; Iustitia, cũ sit horum mediocritas, in quibus est prædictorũ salus, erit propter seipsam expetẽda. secũdum quos hoc est iustitia, si uero societas, & salus hui⁹ propter seipsam ab omnibus est expetẽda, demõstrabitur utiq; & iustitia propter seipsam expẽtẽda, quaten⁹ est mediocritas, & æqualitas, in legibus .s. æquiq; cõtractibus, in quibus est salus ciuilis, primæq; societatis. At uero ꝙ propter se expetẽda hominibus sit ipsa societas nosse facile est & ab hoc, natura ipsis inesse societatẽ. cuius rei manifestissimũ iudicium hoc maxime ab aliis animalib⁹ hominẽ differre, ꝙ solũ ipsi utile est in mutua societate: ipsius .n. propriũ ratio est: huius uero usus, ad significationẽ his, qui prope, propriarũ cogitationum, atq; passionũ. Perspicuum autẽ hoc & ex eo, ꝙ neq; paululũ uiuere potest homo, cũ solitudinem nactus fuerit. Quia uero in societate est esse homini, ratioq; hui⁹ est causa: optima uero & perfectissima societatũ, quæ per rationẽ fiunt, ciuilis est: ab optimis autẽ secundũ naturam uniuscuiq; iudicium erit: utiq; homo res rationalis: ita uero & ciuilis: & seruare etiam huiuscemodi societatem sibi maxime secũdum naturam erit, & propter se expetendum: tale uero iustitia est.

Discursus, undenam uirtutum inuentio, & constitutio. Cap. XXV.

QVoniã felicitas hominibus intẽtio est: oportetq; omnia agere, ut hanc acquiramus, tãquam finem, nostrorumq; bonorũ maximum: impossibile autẽ agere aliqua, tãquam ad aliquid adminiculãtia, aut omnino ea cognoscere, quibus possibile est intentionẽ aliquam assequi, ignorata intentione: principiũ enim inuentionis eorũ, quæ intẽtioni adminiculãtur, & earũ, quę illius gratia fiunt, actionũ, est intẽtionis cognitio: propter quod & moralis philosophiæ principiũ est cognoscere quidnam est felicitas, cuius gratia nos omnia agere oportet: quæsiuimus quidnam sit felicitas: inuenientesq; unicuiusq; entiũ bonum esse in propria actione, ea, quatenus huic ipsi est, esse quod est, si recte fiat: in his .n. quæ natura cõsistũt, hoc se habet, sed & in his, quæ arte: quãdoquidẽ ars naturam imitatur: equi .n. bonũ huiuscemodi, siquidem est propriũ ei opus, qua equus est, currere: bonũ autẽ ipsi est bene currere: eadẽ quoq; ratio & in cane: siue .n. custodire, siue uenari canis est opus: siue horũ quidem hoc, illorũ uero illud, & bonũ ipsis est in hæc bene agẽdo: sed & ædificatori bonũ, & finis bene edificando & opus ipsius est ædificare: & quoniã in unoquoque finis actu, & opere à propria uirtute adispicitur, uniuscuiusq; finis erit in agendo proprium finem secũdum uirtutẽ, ꝙ si hoc, erit & hominis bonũ, & finis in agẽdo secũdũ uirtutem ꝓpriã actiones, qua homo est. atqui actiones hominis propriæ sunt, quæ secũdum rationalẽ animam fiũt: hominis .n. esse est in uiuẽdo, & secũdũ rationalem animã operãdo. quod si hoc erit & ipsi finis in operãdo secũdum uirtutẽ rationalis animæ. quare erit & ipsa felicitas. quoniã ipsa est hominis bonũ, & finis, actio secũdum uirtutẽ rationalis animæ: hoc addito, in uita perfecta: nullũ .n. perfectũ in imperfecto, & etiã eius, quod in præcipuis, eò ꝙ instrumẽtis præcipuæ, cõsultæq; actiones indigeãt. Cũ autẽ hęc sit inuentio perspicuũ ex ipsius inuẽtione, & cognitione necessarias esse ad felicitatis acquisitionẽ rationalis animę uirtutes. Quęrẽtes autẽ quęnã sint, merito primũ deueniemus ad inspiciẽdum quę nam sit rationalis anima, quoniã huius uirtutem quęrimus. Duplex autem rationalis potentia inuenta est: illa quidẽ per se irrationalis, rationalis uero, quia rationi parere possit, & à ratione corrigi: talis enim est in nobis anima appetitiua: hæc uero rationalis est, eo quod ipsa in seipsa rationẽ habeat. Et est utriusq; istarum potẽtiarũ propria quædam actio, & uirtus, per quã ipsum bene in propria actione fit. Appetitiuæ enim operationes, & secundum passiones motus: uirtutes uero, quas morales uocamus ab eo, ꝙ per mores quosdam innascũtur, Discursiuæ uero, actiones quidẽ cognitiones naturę generabiliũ, omniumq; eorũ, quæ aliter se habere contingũt: uirtus uero, qua ueritas, quæ in his est cognoscitur. Intellectualis autẽ, actio quidem æternarum substantiarũ cognitio: uirtus uero, per quam horum uera fit cognitio. Ita uero distinctis uirtutibus quid est unaquæq;, & quod eius opus, & quod ad felicitatem emolumẽtum ab operibus, actionibusq; utriusq; rationalis potẽtiæ inuenitur. Opus igitur appetitiuæ quidem facultatis actiones circa uoluptates, atq; dolores, illas quidem expetentis, & persequẽtis, ab his uero auertentis. Et quoniã nata est in huiuscemodi omnibus, in quib' excessus est, & defectus, in commensuratio quidem corruptiua esse eius, quod in unoquoq; bene: tale autẽ excessus est, atq; defectus. cõmẽsuratio uero conseruatiua quidem eius, quod bene, & effectiua, ut perspicuum est in exerci

rationibus, & cibariis, exercitationũ enim excessus, atq; defectus boni habit⁹, qui uirtus est corporis, sunt corruptiua: comẽsuratio uero ipsorum, & mediocritas, & effectiua ipsius, & cõseruatiua: quod est id, quod in ipsis bene. sed & cibariorũ rursus excessus quidem, & defectus sanitatis sunt corruptiui: commẽsurationes uero effectiuæ, ac cõseruatiuæ: Ita uero & in passionibus se habet, & circa ipsas actionibus, excessus enim ipsarum & defectus ipsius bene, quod in ipsis est, sunt corruptiui, commẽsurationes uero effectiuæ ac cõseruatiuæ. & quoniam ipsum bene in omnib⁹ est propria uirtus, & omne, quod secũdum uirtutem fit, accidit uirtutes circa hæc actionum, passionumq; commẽsuratione cõsistere. Temperãtia enim corrumpitur quidem à uoluptatũ excessu, atq; defectu harum, circa quas nata est uirtus quidem temperãtia fieri: uitium uero intemperãtia ac stupiditas: seruatur uero, & cõstat ex horũ ipsorum mediocritate, & commẽsuratione. Sed & fortitudo consistit quidem ex mediocritate, commensarationeq; circa timores, & audacias: ab excessu uero, & defectu horũ ipsorum corrumpitur. Vt autem in his, ita & in reliquis se habet. Quare si in his ipsum bene in mediocritate actionũ, passionumq; cõsistit. ipsum uero bene in unoquoq; secũdũ propriam uirtutem: erũt secũdum hæc uirtutes in mediocritate prædictorum: nõ simpliciter, neq; temere medio in his assumpto, sed ut ostẽsum est secũdum rectam rationem, & ex prudẽtia terminato: eritq; secũdum appetitiuam animã felicitatis pars in recte factis actionibus à uirtutibus circa passiones, atq; operationes posita. Præterea quoq; si hominis uirtus est, à qua bonus homo fit: etenim in aliis omnibus unumquodq; bonum est, & fit secũdum sui ipsius uirtutem: bonus uero homo fit. & est, qui neq; in passionibus immoderatus, neq; in actionibus circa ipsas: erit & ex hoc illud ostensum moralem uirtutem in prædictorum cõsistere mediocritate. actiones.n. quæ circa passiones, & actiones, cum per mores moderatæ fuerint, ita, ut assueti in honestis quidem actionibus uoluptatem, in cõtrariis uero dolorem percipiãt, quod sit in mediũ, quod in ipsis est, inuẽtione, atq; electione, uirtutis sunt effectiuæ: quocirca etiam dicimus morales uirtutes habitus in mediocritate esse passionum, atq; actionum recta ratione mentos. Et huiuscemodi quidem est circa hæc moralium uirtutum constitutio. Discursiuæ uero, & ita rationalis animæ, quoniam illa quidem est circa æternorũ, semperq; eodem modo se habentium cognitionem, hæc uero circa cõtingentium etiam aliter se habere: quorum primum quidem sciẽtificum, secundum uero ratiocinatiuum uocamus, & cõsultatiuum: erit & secũdum utranq; actionem prædictorũ & ipsum bene, & ipsum secũdum uirtutem. est autem uirtus cognitionis ueritas. uirtus uero secũdum utrunq; rationalis animæ potẽtiam ad ueritatis cognitionem erit eorũ, quę ab ipsa considerãtur: hæc quidem circa cõsultabilia, cõtingentiaq; aliter se habere rectum appetitum sequẽs: inuẽtio.n. & cognitio eorum, quæ appetitibus opitulãtur, recta ratione eligẽda: talem habitum, atq; uirtutẽ prudẽtiam uocamus: Prudentia enim inuẽtrix est earum actionũ, quæ ad rectam intẽtionem conducũt: quocirca & Prudẽtiam actiuam uirtutem dicimus: quoniã cognitio ipsa de actionibus est ad rectitudinem cõferẽtium. Quæ uero circa æternorum cognitionem operatur, ipsum quidem bene in uerorum, quę in his sunt, inuẽtione, & cognitione obtinet, cũ speculatiua, non actiua sit: nullum enim uerorũ, quę in his sunt, ad actionem aliquam relationem habet. quocirca finis ipsis est uerorum, quæ in æternis, sunt cognitio, & est in his ipsum quidem bene, & bonũ, & uerum: falsum uero quod est in ipsis malũ: quam uirtutem sciẽtiam uocamus, cũ sit habitus demõstratiuus. & quoniã demonstratio per quædam prima eius, quod demõstratur, & propria, & uera, & nõ in infinitum est in ipsis primũ: sed est quoddam, & proprie in ipsis primũ: eo modo primum: primi cognitio, atq; inuentio: Mens uocatur. Sapiẽtia uero, quæ utraq; habet, & principiorũ inuẽtionem, & per principia eorum, quæ post principia inuẽtionem, ac mõstrationem. quare erũt rursus discursiuæ uirtutes, cũ sint ipsius bene, quod est in prædictis actionibus, inuẽtrices, ac inquisitrices, principalissimum ad felicitatem opis habẽtes: eo q; facultatum rationalis animæ principatum habẽtium actiones ipsum ab his bene, habeant. erit igitur uirtus principiũ quidem assumẽs opis ad felicitatem: esse uero habens in actionibus secũdum utranque rationalem animæ facultatem, ipsius bene, quod in ipsis est inuẽtrix, & demõstratiua existens.

Quod honestum non uoluptatis gratia expetẽdum, sed uoluptas honesti. Cap. XXVI.

QVòd honestum nõ uoluptatis gratia expetẽdum, sed uoluptas honesti perspicuum est ex hoc. Si uoluptatis gratia expetẽdum esset ipsum honestum, quasi illa quidem finis, & propter se expetẽda esset, quasi uero uoluptatis effectiuũ honestum ipsum expetẽdum obtinẽs, pariter atq; honestũ, turpe fieret expetẽdum: quoniam & hoc uoluptatis effectiuum: quibus enim expetẽdum ut effectiuis, his quod fit ab ipsis, electionis mẽsura est. aut.n. non opus est dicere quasdam fieri & in turpibus actionibus uoluptates, sed in solis honestis: aut si nõ hoc uerum, expetẽdum erit & turpe similiter, ac honestum: si aduemẽs ab ipsis uoluptas electionis ipsorũ causa est. quod si hoc absurdum, cõciliare nobis actionem omnẽ turpem tãquam nõ minus honesta, expetẽdam, & si magis ipsa, & pluribus uoluptates paret, neq; honestũ erit propter uoluptatem expetẽdũ, tãquam illius effectiuum. Si uero oportet quidem esse, & uel propter uoluptatem honestũ expetẽdum, uel propter honestũ uoluptatem: nõ est autem honestũ propter uoluptatem, erit utiq; uoluptas expetẽdum ab honesto assumẽs: non.n. idem possibile est dicere honestũ, atq; uoluptatem, in quibus una existũt, simulq; mutuo sunt: si enim idem ipsis esset esse, & conuerti ipsa inter se necesse esset, ut omne honestum in eo, quod honestũ esset, & iucũdum esse haberet, & omne iucũdum simul & iucundũ esse, & honestũ. Si uero falsum est dicere omnẽ uoluptatem honestũ esse, eo q; nõ minus uideãtur uoluptates in turpibus factæ, neque in honestis actionibus uoluptates factæ eædem erunt actionibus, in quibus fiũt. dicere enim tũ uoluptates solas propter se esse expetẽdas, aliorum uero expetẽdum unũquodq;, quatinus ad uoluptatem aliquid cõfert, eatenus & ipsum expetẽdum habere, tũ uero honestũ quidem expetendum esse dicere, tãquam uoluptatis effectiuũ, non item etiam & turpe dicere expetibile fieri propter uoluptatem, quæ ab ipso fit, non cõcessa dicẽtium est, sed inscite ea negãtium. quibus assentiũt propter electiones ita se habere. nullus enim nisi hoc modo subornatus, ita absurdum tuetur opinionem. dicere enim uoluptates, in honestis actionibus factas, & synceras esse, & immistas contrariis doloribus, & propter hoc & effectiuas ipsorum actiones ipsum expetendum habere: eas uero, quæ in turpibus, paucum habentes delectabile, multa habere, & pleraq;, quæ dolorem afferãt: quocirca, neq; actiones esse tales expetẽdas, cum effectiuæ doloris magis sint, quam uoluptatis, quo pacto non distinguentium est uoluptates, pariter, ac actiones, in quibus fiunt, & non eiusdem speciei seruantium: si enim quæ quidem in honestis huiuscemodi, quæ uero in turpibus huiuscemodi, erunt utiq; & honesta, & turpia uoluptatum differentiæ causa. non enim à uoluptatibus inest actionibus ipsum expetendum, sed ab actionibus uoluptatibus. & erunt aliæ quidẽ specie, quæ ab honestis, aliæ uero, quæ à turpibus: siquidem omnes quidem quæ ab honestis, puræ, & impermistæ, nulliusq; pœnitentiæ, aut doloris causæ talibus actionibus specificatæ: omnes uero, quæ à turpibus mistæ, & in pœnitentia, ita uero se habentibus ad actiones uoluptatibus, præmanifestũ quod non à uoluptatibus actionibus ipsum expetendum, sed ab actionibus uoluptatibus. illis enim expetendum, his uero fugiendum: siquidem fugiendæ eæ, quæ plus molesti, quam iucundi obtinent: tales uero omnes, quæ in turpibus actionibus.

Qua de causa morales uirtutes mediocritates. Cap. XXVII.

QVa de causa morales uirtutes mediocritates? An quia omnis uirtus id ipsum, cuius est uirtus, bene se habēs efficit, & eius opus bene promit, oculi enim uirtus & oculum bonū facit, & eius opus: oculi enim uirtute bene uidemus. eadem autem ratio & in alijs corporis particulis. sed & equi uirtus equum & probū facit, & ad cursum, gestandumq; sessorem, ac sustinēdos hostes idoneū. eadem quoque ratio & in unoquoq; aliorum animalium. Sed & in artibus, ac scientiis sic se habet ipsius enim, Exercitatoriæ uirtute, & hominū corpus bonam acquirit habitudinem, proprias actiones bene promi. eadem quoq; ratio & in Medicatiua: huius enim uirtute & corpora sana reddimus, & salubres actiones, agimus. similis ratio & in Aedificatoria, & Figlina & Fabrili, & in omnibus artibus. Cū autem uerum sit omnem uirtutem, cuiusuis fuerit uirtus, id ipsum bene se habēs efficere, & eius opus bene promere, perspicuū ꝙ & hominis uirtus erit, à qua homo ipse & bene se habebit, & opus proprium, quam optimū promet. quid igitur tale est deinceps inspiciēdum: inuētum enim uirtus erit. Quoniam igitur uidem° in omni quāto & additionem, & ablationem suscipiēti excedēs & deficiēs in ipsis fugienda esse, æquale uero, & commēsuratū, & mediū expetenda, & in ipso propriam uirtutem habētia: in bona enim corporum habitudine & uirtute corporis excedētes, deficiētesq; exercitationes, & bonam habitudinem fieri prohibēte, & factā corrumpūtur: commensuratæ uero, & mediæ & cōseruāt, & faciūt, sed & cibaria excedētia, deficiētiaq; sanitatem corrumpūt: conseruant uero existētem, & nō existētem faciūt media, & cōmensurata, sed & in Figlina inspicere licet, cum in excessus, defectusq; uitatione sit quod secundum uirtutem ab ipsa fit. ut autem in his, sic & in alijs omnibus se habet. Est autem & moralis uirtus circa passiones, & actiones, quod & additionem, & ablationem suscipit: perspicuū igitur ꝙ erit secūdum ipsa, & circa ipsa uirtus in horū mediocritate. Vt autem in alijs medium ab artis ratione metiebatur, sic & in passionibus, & actionib° metietur mediū, commēsuratum à prudētia, rectaq; ratione: qua metita, actaq; in ipso bene, terminum habet. quocirca & dicimus uirtutis moralis rationem esse habitū electiuum mediocritate ea, quæ ad nos circa passiones, & actiones recta ratione definita, ipsius bene, atq; honesti, ꝙ in extremis existentem. Quòd autem sic se habet perspicuū unam quāq; moralium uirtutum præ manibus assumētibus. Fortitudo.n. excessus audaciæ, timorūq;. similiter quoq; & defectus uitans, ipsius, quod in his, bene existit, habituū uero, qui circa horum excessus & defectus, ille quidem, Audacia hic uero, Timiditas, ipsorū uitium utraq; existens. Sed & Temperātia eiusdem circa corporeas, & quæ tactu fiūt uoluptates, & dolores existit, excessus quidem, & defectus in ipsis uitās, mediū uero quoddam in ipsis secundū rectā rationem eligēs: habituum uero, qui in horū excessib°, & defectibus, qui quidem secūdum excessum excessum, Lasciuia, qui uero secūdum defectum Stupiditas: Perinde uero, ac si habitus, se habēt & circa alias actiones, & quę in ipsis passiones, & uirtutes, mediocritates existētes, & secūdum excessus defectusq; uitia. Non dicētium autem uirtutes esse mediocritates, aut propter dictorū ignorātiam, aut propter æmulationem, ut & ad hoc uideantur aliquid dicere, aliqui quidē nō dicentes posse uirtutem mediocritatem esse, quia oporteat mediū ab extremis metiri, & ab his æquè distare: non esse uero neq; in passionibus, neq; in actionibus, nec excessus nec defectus terminatos: neq; enim cōfidendi incommēsuratio, quousq; pergat, terminata est, ne timēdi: ad hos utiq; dicetur: ꝙ in definitione ipsi mediocritati addnū minime intellexerūt: est autem illud, ad uos & si manifeste ipsum determinauerit Aristoteles, & ostēderit, ꝙ ad rem quidem mediam extremorum termino indiget: siquidem ita mediū æquè distat ab extremis: ad nos uero mediū neq; unum est, & idem omnibus, nec in æquali extremorum distantia reperitur: contra enim talis medii ad cognitionem redacti inuētio & medii ad utraq; excedētias faciebat. Vt enim in artibus metitū secūdum singulum dictorū mediū, & artis ratione cōmmensuratum deflexiones, & trāsgressiones ad utraq; medii latera ostēdit, sic quoq; se habet & in passionibus, & actionibus definitum eium secūdum ipsam comēsuratum unicuiq; sub prudentia, & secūdum ipsam rationē omnes ipsius transgressiones notas facit, nihil indigens accessu ad ipsorum terminos, sed ex seipsa eas impediens, eò ꝙ primis ipsorum deflexionibus resistat prætermedii, & commēsuratū factis. Sed etiam dicens nō esse uirtutem duorum uitiorū mediam ex utraq; ipsius parte: neq; enim ad ipsam sequi contrariū uitium, eo ꝙ medium quidem à neutro utrinq; extremorū plurimum distet: contraria uero esse, quæ in eodem genere plurimū inter se distant: neq; hic aliquid dictorum remouebit. Si enim esset uirtus ipsæ mediæ passiones, & ipsæ mediæ actiones, dicerēt aliquid: nūc uero nō hæc est uirtus, sed circa hæc: esse uero ipsi uirtuti est in eo, ꝙ recta ratione metita sit, & cōmēsuratione esse habeat: & excessib° uero, & defectib° uitus esse ab ea, quæ delinquit ratione, & incommensuratione, quatinus illa quidem recta ratione, quæ agit, agit, & est in cōmensuratione, hæc uero secūdum eam, quæ delinquit rationem, & in cōmensuratione ipsis est contrarietas: quoniā secūdum easdem passiones, & actiones, & quantū, quod in his est, defectus excessibus dicti sunt ipso esse contrarii. Et dicens etiam uirtutem non esse mediocritatē: necessarium enim fore uirtutem habētem mediū bene adire, nō autem extremū: neq; hic dicta intelligens loquitur, dictū est enim, ꝙ est circa passiones, & actiones, mediocritas prædicto modo in ipso bene extremitas: extreme enim bene se habet, quod fit in illis medio modo, & cōmensuratè: nihil enim prohibet extremum aliquorū in mediocritate, extremū aliquorum esse. quocirca absq; ratione est & qui dicit, si uirtus extremitas est animæ rationalis, nō posse ipsam esse mediocritatem, eò ꝙ nō possit idem simul esse extremū, & medium. si enim eiusdem aliquis crederet, dicerēt uniq; aliquid: quoniā autem hoc nō dicitur, accusarēt, quæ culpa carent. Sed neq; dicēs si uirtus duorum uitiorū media cōstabit ex his, eo ꝙ contrariorū media ex contrariorū mistione cōstitutionem habent, ut in coloribus, & odorib°, & saporib° ipse in libro de sensu dixit, neq; hic aliquod positorum increpat. nō enim si prædicta huiuscemodi, iam & omnia media cōtrariorū aliquorū ex illorum mistione esse habēt. nullū enim secūdum quātitatem aliquā mediū ex cōtrariis habet cōstitutionem: sed prorsus cōtra in distātia ab extremis est esse ipsis mediis. in his enim, quæ artib° fiūt, mediū, & commensuratū non ex compositione excedētis, deficiētisq;, sed in horū fuga. nō enim ex mistione excedētium, deficiētiumq; exercitationum bonus habitus, & si in medio sit ipsorum. sed nec sanitas hoc modo fit, neq; Figlina excessus, & defectus cōponit: neq; etiā cētrū circuli ex horum mistione est à quibus plurimū elongatur: sed nec media bonorū, & malorum ex illis mista sunt: nec proficiētem ex uitio, uirtuteq; cōstare dixerit aliquis. Neq; illud uerū dicere si mediocritas ipsa uirtus, oportebit à defectu ad excessum procedētem primū uirtutem nancisci. si enim essent mediæ passiones, mediæq; actiones uirtutes, fortasis esset quod dicitur. si uero uirtus est, eo ꝙ hæc recta ratione sint definita, nō omnino qui in media aliqua passione fuit cōstitutus, iam est in ipsa, ut recta ratione ipsam patiatur, & aut mediam actionem pariter agat. Non alter uero hoc in omnibus hoc modo accidit. nō enim ex turpitudine per excessum alicuius partium in id, quod per indigētiam, & defectū mutata prima fit pulcritudo. Absurdū quoque etiam dicere secūdum quos mediocritates eligēdæ, secūdum hos fieri & uitii partem uirtutem. Audaciæ enim si superexcedēs ablatum fuerit, quę derelinquitur ipsius pars fortitudo erit. sed & Fortitudinis, si ablata fuerit pars aliqua, quatinus timiditatem superat, fit quæ derelinquitur ipsius pars, timiditas. exacte enim de his & ipse dixit cum ostēdit omnem uitii partem uitiū esse, & omnem uirtutis

uirtutem: uel hæc nō erant soluta per textū hunc. Nō omnis autem actio, neq; omnis passio suscipit mediocritatem: quædam .n. mox cū prauitate cōprehensa nomē assumūt, ut Maleuolētia, Impudētia, Inuidētia: & in actibus Adulteriū, Furtum, Homicidiū: omnia enim hæc, hmōi esse dicūtur, quia sunt praua, sed nō excessus ipsorum, nec defectus. Non est igitur unquā circa ipsa recte agere, sed semper delinquere. neq; est bene, uel nō bene circa huiuscemodi, in cōmittendo adulteriū, si & quādo, & ut oportet, sed simpliciter quod uis istorum facere, delinquere est. Simile igitur est & putare circa iniuste, timide, ac luxuriose agere mediocritatē esse, & excessum atq; defectū: erit enim hoc pacto ipsius excessus & defectus mediocritas, & excessus excessus, & defectus defectus. Quemadmodū uero temperātiæ, & fortitudinis nō est excessus & defectus, quia mediū est modo quodam extremū, sic nec illorū est mediocritas, nec xcessus, nec defectus: sed utcunq; agatur delinquitur. omnino enim neq; excessus, neq; defectus mediocritas est neq; mediocritatis excessus & defectus. per hæc enim nō solum prædictā soluit difficultatē, sed etiā omnia, quæ cōtra opinionē dubitari possunt.

Vtrum, uel ut genus, uel ut totum uirtutum uirtus. Cap. XXVIII.

QVoniam ad dicētes ut genus uirtutem de uirtutibus prædicari sequebatur hoc absurdū, una interempta omnes interimi: prudētia enim interempta, nec aliam possibile est habere uirtutem: nō sic autē se habere genus ad species, ut unius speciei interēptione, una ipsum & aliæ species interimātur. Ad eos uero, qui ut totū de partibus, sequebatur totū quidem de partibus sibi nō similaribus nō præiudicari uniuoce: nō enim de capite statuæ statua, & ratio ipsius: cū autem uirtutes inter se differūt, uirtus de omnibus uniuoce prædicatur. An si totū, quod similiū partiū, de partibus uniuoce prædicatur: omnes uero uirtutes inter se similes: siquidem quancūq; assumpseris, ut perfectis ipsis, similiter ex omnibus constituitur, prædicabitur tota, ut ea, quæ similium partiū, uniuoce de unaquaq;: perfectā enim habēs uirtutē pariter omnes habet. pariter uero omnes habēs quādoq; quidem secundū fortitudinem, quandoq; uero secundū temperantiā agere dicitur: quia circa quę proprie est tēpetantia, circa hęc omnibus pariter agit. Vt enim in corporibus, ex diuersis quibusdam mistis, mistum similariū partiū tot gignitur: sic etiam accidit in habitibus, & uirtutibus. differētes .n. inter se uirtutes, eo q̄ illa quidē, ipsarū circa illa quædā, hæc uero circa hęc uersetur, ut in naturalibus se habere cōspicimus, hæ enim in perfectione, quæ in unaquaq; ipsarū mistione ad alias gignitur, totum similium partiū efficiunt: ut fieri quidē appareat secundū unāquamq; ipsarū actio, cū circa hæc fiat, quæ erat imperfectæ, naturaliq; fortitudini ut ita dicāt, esse: nō tñ secundū illam solā circa ipsa agit, de quibus propter talē mistionē similibus inter se existētibus merito uirtus uniuoce prædicatur: has .n. & proprie uirtutes dicimus.

Alterius textus expositio ex tertio Ethicorum ad Nicomachum Aristotelis, quo demonstrat, quod & uitia similiter, ac uirtutes, in nobis. Cap. XXIX.

SI uero quis diceret, quod omnes appetunt apparens bonum. ipsius uero apparētiæ non sunt domini, sed qualis quisq; est, talis etiam finis sibi apparet. Siquidem unusquisque habitus sibi ipsi quodāmodo est in causa, & apparētię erit quodammodo ipse autor. si uero nullus sibi in causa mala agēdi, sed per ignorationē finis hęc agit, per hæc existimans sibi optimū euenturum: finis uero appetitio nō ex se spontanea, sed idoneū nasci oportet, tanquam uisum habētem, quo recte iudicat: & quod uere bonū eliget: & est ille bonæ indolis, cui bona hæc naturæ affectio insita est. maximum enim & pulcherrimum, & quod ab aliis non est possibile accipere, neq; discere, sed quale natura insitū est, tale habebit: beneq;, & recte natura fuisse affectū perfecta, ueraq; erit bona indoles. An omnes quidem apparēs sibi bonū appetere uerū est, non est, nō autem uerū apparētiæ, non esse nos quodāmodo dominos: qualis .n. unusquisq; est, talis etiā sibi finis apparet: ipsius uero habit⁹, quo unusquisq; nostrum talis est, nobis ipsis causæ adiutrices sumus: siquidē ex actionibus habitus, actiones uero in nobis sunt: si enim inuitū & quod ui, & quod per singulariū ignorantiam fit. ostēsum est enim q̄ ignorātes quæ agūt, & delinquūt, tanquā ignorantiæ ipsi auctores hęc neq; inuita, neq; omnino per ignorātiam fiūt. propter hanc porro causam neq; propter ebrietates delicta inuita, & si ab ignorātibus fiant. sed quoniā sibi ipsis ebrii ignorātiæ ab ebrietate sunt auctores, nō in inuitis delictis hæc ponit. Pittacus quippe Mitylenæus duplici pœna eos, qui propter ebrietatem delinquunt, afficiēdos esse statuit: quæ enim delictorū uoluntariam & in nobis causam habēt, erunt, hæc ipsa & uoluntaria, & in nobis. sicut autem propter ebrietatem ignoratarum rerū ebrii sunt auctores, sic & per honestorū, turpiūq; ignorantiam delictorū ignorantes sunt auctores: siquidem in nobis est meliorū, peiorumq; cognitio, per neglegētiam enim ignorātes, & ea quæ à legibus statuta, & quæ ab approbans uiris gesta sunt, ignorātiæ, sibi ipsis sunt auctores: siquidem negligere in nobis. honestorū enim & conducentium ignorātia in uniuersum nō ipsius inuiti, sed nequitiæ causa: in quibus enim uituperia, atq; supplicia, hæc uoluntaria: in ignorātia uero taliū liberātur, & ponūtur. neq; igitur rerū, quæ ignorantur, hæc inuita: neq; eorū, quæ ui fieri dicūtur in nobis principiū: a uoluptate enim coactus atque deuictus, in seipso ad hæc moueri principiū habens, propter uoluptatē facit, cū talis uiolentiæ causam foris nō quęsiuisset, tāquā q̄ & p̄ singulariū actiones seipsum à uoluptate deuinci assuesset: siquidem ui fiūt, quorum principium, & causa extrinsecus, nihil nobis ad ea, quę per ipsum fiūt, cōferentibus: qui uero in seipso principiū agendi habens, quæ agit cōsultareq; de ipsis facultatem habens, hic non habet eorū, quæ ita delinquuntur, causam. Cum itaq; sit inuitū, ut dictum est, id quod antea dictū est, uoluntariū est cuius principium in nobis, singularia, circa quæ actio fit, cognoscētibus. neq; enim principiū, & causam eorū, quæ aguntur, in seipso habēs uiolentia hæc agit: neq; cognoscens singularia, circa quæ & per quæ est actio, per ignorātiam ipsa facit, quare si inuita, quæ aut ui, aut per ignorantiam, eorū autē, quæ aguntur & principiū in nobis, & cognoscūtur singularia, hæc neq; ui neq; per ignorātiam, neque inuita utiq; erūt: si uero non hoc uolūtaria: quocirca & quæ per iram desideriūq; aguntur uolūtaria: in nobis enim principiū est eorū, quæ hoc aguntur modo. Præterea, si quæ ob hæc fiunt inuita sunt, nullū neq; irrationaliū animalium neq; puerorū uoluntarie aliquid ageret: ob aliquid enim horū ea, quæ fiunt, ab ipsis omnia fiunt. Item etiam & honestorū multa ob hæc fiūt. Insuper etiam, si absurdū est inuita dicere, quæ secūdum rationem, & rationabiliter fiūt: secūdum rationem uero quædam appetimus, & quibusdam irascimur: non erūt inuita, quę per hæc fiūt. Cū itaq; omnia, quæ ita fiūt, sint uolūtaria, hæc id, quod in nobis, habent, quæcūq; eligenda sunt, & secūdum electionem fiūt omneq;, quod secūdum electionem fit, cū ratione atq; electione fit. quocirca etiam uidetur electio uolūtarium esse præconsultatū: circa consultabilia enim electio: cōsultabilia uero sunt, de quibus est cōsilium & cōsultatio. Consultat autem animal nullum præter hominem. Cōsultamus autem neq; de æternis, & semper eodē modo se habentibus: neq; de his, quæ fiūt quidē, semper uero eodem modo, & secūdum determinatū ordinē fiūt, inter quę sunt ortus, & occasus, & solstitia, sed neq; de his quæ diuersimode se habent, ac fiūt, ueluti ariditates, & imbres sed neq; de his, quæ à fortuna fiūt: sed neq; de omnibus, quę fiūt ab hominibus: nullus enim Athenis existētium cōsultat quo pacto Scythæ optime rempublicam gerere possent. de his .u. cōsultamus, quę à nobis fieri possunt: est enim cōsilium de

agibilibus

agibilibus à nobis cõsulantibus. consultantes enim de his, quæ per eos agibilia consultant: sunt autem huiusmodi, quæ interdum aliter facere possumus, eò ꝙ nõ habeamus determinata ea in quibus fiunt: talia uero sunt, de quibus opinionem habemus. Præterea, consultatio fit non de finibus, sed de his, quæ sunt ad fines: quorum enim fines cõsultabiles sunt, cum sint agibiles, horum consultabilia sunt quæ ad ipsa ducunt: consultamus enim per quæ ipsa assequi poterimus. Cum autem talia sint cõsultabilia, eligendum est quod ex cõsultabilibus anteponitur, tãquam aliis magis cõferẽs, & ad propositum finem ducẽs, quæ sunt ex quæ secũdum anteposita ex consultabilibus fiũt eligendæ actiones, quæ cum appetitione eius, quod in iudicio antepositum est, fiunt: non enim sufficiẽs est in iudicium ad eorum, quæ anteposita sunt, actionem, sed opus est & appetitione: quocirca & electio esse dicitur cõsultatiua appetitio. Cum autem ea, quæ secũdum electionem fiunt, uolũtaria sint, & in nobis posito quoq; & hoc, habitus, qui circa agibilia, ex actionibus, quæ circa ipsa, fieri secũdum electionem operãtibus, erit, per hęc positum & illud, habitus circa agibilia & uolũtarios esse, & in nobis. Quemadmodum enim habitus secũdum artes ex actionibus circa ipsas acquirimus, ita etiam & habitus circa uirtutes acquirimus. cum enim assuescimus honesta agere, in habitu ipsa agẽdi cõstituimur: ut etiam fabrilia, qui fabri euadere student. Sicut autem in artibus alius alio quidem ad acquirendum habitum propositæ artis natus est melior: non tamẽ eorum, qui secũdum naturam se habent & orbatus est aliquis ad assumptionem, ipsiusq; acquisitionẽ, ita se habet multo magis in uirtutibus, quanto & secũdum naturam hominibus magis inest uirtutum acquisitio ea, quæ artium. Quòd si uirtutũ, perspicuum, ꝙ & uitiorum: siquidem propter oppositas consuetudines uirtutibus initia cõstãt: quidem autem opposita sunt in ipsis, in illis, & ea, quibus illa opponũtur. Quare uera est cõsequentia dicẽs, si unusquisq; habitus sibi ipsi quodãmodo est auctor & apparẽtiæ erit quodammodo ipse auctor. Si autem uerum & unumquẽq; habitus esse quodammodo sibi auctorem, uerum erit & apparẽtiæ, quæ de bonis malisq; fit: unumquemq; sibi quodammodo esse auctorem. Hoc autem hoc modo se habẽte: malisq; talis habitus sibi ipsis quodãmodo auctoribus existẽtibus: sequitur & hoc in ipsis esse quodammodo, & bona ipsis mala uideri. nõ enim si ignorãtes finem mali, mala agũt, iam & per ignorãtia ipsa agũt, ostensa est enim horum ignorãtia uolũtariã esse, quibus ignorãdi sibiipsis sunt auctores, putare enim parari, & quia turpia agunt, finem, in sua prante est: siquidem in ipsis est cognoscere bona, & ea agere, quibus hęc adispiscũtur, idoneum enim nasci oportet quodammodo uirtutẽ, uitiumq; suscepturum: qñquidem nõ omne animal horũ est susceptiuum, sed solus homo. nõ tamen si quadam natura indiget, quod habiturum est hæc animal, iam opus est etiam habere ipsum natura oculum hũc, quo iudicabit ea, quæ iudicãtur recte, & quod uere bonum eliget, quod est uirtus. non enim eodem modo sensus & uirtutes natura: sed sensus quidem ipsi natura, uirtus uero ipsa non natura, sed ipsam quidem suscipiendi facultas natura, ipsa uera non natura. quocirca uirtus magis natura, similiter ut artes, non ut sensus. ut enim artium esse quidem ipsarum susceptiuis, nobis natura inest, nullus autem natura artifex nascitur, eodẽ pacto, & in uirtutibus se habet: quocirca & sensitiuum uisum, nisi natura quis haberet, neq; utiq; ipsum aliquãdo possideret. in uisu uero secũdum uirtutem nõ idoneũ nasci oportet hũc uisum habẽtem, sed idoneum nasci oportet ipsum suscipere potẽtem habereq; ipsum à seipsis tẽtare assumere. & est bonæ indolis, nõ qui iam uirtutem habet, & oculum hũc sed qui facilius altero assumere ipsum potest, quo modo & in artibus se habere ostensum est.

Quo pacto, si ex cõtrariis contraria fiunt, nõ erit ex iustitia quidẽ iniustitia, ex iniustitia uero iustitia: & in aliis uirtutibus, uitiisq; eadẽ ratio. Cap. XXX.

QVo pacto, si ex cõtrariis contraria fiunt, nõ erit ex iustitia quidem iniustitia ex iniustitia uero iustitia? An & hæc ita fiũt. qui enim fit iustus, aut ex iniustitia in iustitiã mutatur, aut est contrarius iustitiæ habitus & qui ex ea, qui inter eas est, cõstitutione: & ea quæ ex mediis mutantur in alterum extremum tanquam ex contrario, eo scilicet quod inter ea est, mutantur. eo enim ꝙ id, quod inter utraq;, quodammodo extremis participet, & neutro perfecte, ueluti contrarium est eorum, inter quæ est: & cum in alterum ipsorum mutatum fuerit, ueluti ex ipsius contrario mutatur: eo ꝙ ex his mutetur, quæ cum inter ea essent, prohibebant ipsum iã esse in eo, quod mutatur. si uero omne, quod mutatur in aliquem habitum, ex priuatione illius habitus mutatur: contrarium uero est talis priuatio habitui, in quem fit mutatio: & iustitia itaq; & iniustitia ex cõtrariis fient, ex priuationibus enim: quod enim fit iustum & in priuatione ipsius iusti erat, & iniustum pariter ipsius iniusti. Si igitur materia, ex qua proprie est generatio (ipsa uero est substitutarum) per se subsisteret absq; eo, ꝙ esset cum aliqua forma, quæ simpliciter fiũt proprie ex materia fierent, & ex priuatione, materia quidem ut subiecto, & permanẽte, priuatione uero, ut habitui contraria, in ipsa mutatio. Quoniam autẽ impossibile est subsistere materiã sine aliqua forma: non enim possibile materiam aliquã absque aliqua forma esse: ratione enim à formis est separabilis, & contraria successiuẽ recepit: quoniam subsistit ipsa semper cum horum aliquo, in quæ successiue mutatur: cum in aliquam formam mutata fuerit, perspicuum quidem ꝙ in priuatione ipsius existens, in ipsam mutatur. Quoniam uero in priuatione existens huius, in quod mutatur, in alia quadam est forma, perspicuum ꝙ huic, in qđ mutatur, cõtrariam formam habet quatinus & in ipsam mutatur. in quo enim impossibile est manere mutata, in quod mutatur, secũdum hoc mutatur, & permutat formam. tales uero sunt cõtrariæ formę, in quib' est, & esse potest ipsum ens in quarũdam priuatione. & propter hoc præcipue quidem ex priuatione, & tanquam priuatione contrarietate proprie est generatio. Iam uero & ex contrariis formis, in quibus existens ante mutationem in contrarias ipsis, non potest non mutata ex ipsis in formam, in quam mutatur mutari. Cum igitur fuerint habitus bene mutabiles, & contrarietates inter se, & ex cõtrariis formis mutantur ea, quæ in aliquid mutantur, uelut ex priuatione eius, in quod mutantur. cum uero fuerint cõtraria eiusmodi, ut stabilia sint, nec facile mutentur, generãtur eiusmodi ex priuatione, & intermediis, a quib', ut à cõtrariis & ipsis formis illis, in quas fit mutatio, mutantur ea, quæ fiunt, ea quidem, quæ secũdum alterationem, & augmentationẽ & diminutionem, & secũdum locũ mutationem fit generatio, generatio quædã existens, sed nõ simpliciter generatio, ex cõtrariis, quæ uero secũdum substantiã non amplius ex contrariis, sed ex oppositione secundum contradictionẽ, quoniam nihil est substantiæ contrarium.

ALEXANDRI AHPRODISIENSIS AD Imperatores de fato,

Et eo, quod in nobis Procemium.

OPtabam equidem, maximi Imperatores Seuere, et Antonine, cum ad nos ipse me recepissem, & uidere uos, & affari, & gratiam pro his, quibus sæpe à uobis affectus sum, beneficiis, agnoscere: semper uoti compos factus eorum omnium, quæ optaui: cum testimonio, ꝙ dignus essem ea assequi talia petens. Verum cum permittatur & si non præsens quis numinibus sacrificare potest: & ipsis undequaq;,

& ubiq; sacrificare, & donaria mittere, quæ ipse afferre nõ potest: ausus sum apud uos, pro licẽtia apud numen, primitias aliquas nostrorum fructuum, donariũ uobis mittere, donariorum omnium uobis maxime proprium. Quod .n. proprium magis syncere philosophiam colentibus, & prouehentibus donarium esse possit libro philosophicam speculationem profitente: libroq; Aristotelis continente sententiam, quam habet de Fato, & eo, quod in nobis: cuius philosophiæ præfectus sum, uestro testimonio doctor illius pronũciatus. Est autem nulli secũdum eorum, quæ in philosophia sunt decretorum, decretum hoc. Non enim eodem pacto circa actiones se habent, & qui omnia ex necessitate, & fato fieri crediderũt, & quibus uidentur aliqua fieri, quæ ét non, ut omnino essent, ante iactas causas habent. Inuentio quoq; ueritatis illius difficillima uidetur, quod opinionum utriq; multa ex his, quæ perspicua sunt, aduersari uideantur. Quoniam autem quorũdam decretorum astructio per contradictionem aduersus eos, qui non similiter dicũt, fit apertior (quorũ, in primis ea de re, quid esset maius, quam ex Aristotelis sententia dicere) sermonẽ faciam aduersus eos, qui non similiter, atq; ille de his crediderũt: ut in dictorum comparatione apertior nobis ueritas fiat. Est autem rationum nostrarum, institutio non ad ostentationem propensa, sed ad inuestigationem, & disciplinam propositorum exactiorem, quam etiam uos in omnibus his, quæ facitis, uidere est æmulari. nullam certe actionum uestrarum est inuenire, quæ opinionem ueritatis intentioni præposuerit. Si autem per ocium, operam dantibus uobis libro, oportere uidebitur dictum fuisse aliquid clarius, peto hoc etiam honore à uobis affici, & scribere ad me de quæsitis. neq; enim facile est omnia uno libro clara facere, & ipsa, quæ proposita sunt, & illa, quibus quis utitur ad illorum declarationem.

Non esse inquirendum an sit Fatum, sed quid sit. Cap. I.

FAtum igitur esse aliquid, & causam esse ꝙ ipso rerum quædam fiant, satis comprobat hominum existimatio nec enim uana, aut omnino à uero aberrans est communis hominũ natura secũdum quam de aliquibus inter se assentiunt: & inter hos, quicunq; præsertim non ob aliquas antetactas ab eis opiniones, ut earum consequentiam seruare uelint, aliter dicere coacti sunt. Qua de causa & Anaxagoras Clazomenius: & si in cæteris ab illis, qui naturalem philosophiam philosophati sunt, haud quaquam fuerit recusatus: communi hominũ credulitati de Fato reclamans, non existit fide dignus. asserit enim ipse nihil fato fieri eorum, quæ fiũt, sed uanum esse nomen hoc: quidnam autẽ sit Fatum, & in quibus non item. non enim tantum nõ omnes inter se, sed neq; communis hominum existimatio satis hoc ostendere potest. non enim omnes inter se, sed nec sibi ipsi quis eadem de ipso semper sentit. nam ad occasiones, & occurrentes fortunas etiam opinionem de fato transferunt. Quicunq; .n. ipsorum omnia fato fieri dicunt, fatũ putant incommutabilem quandam causam esse, & ineuitabilem. Sunt & qui non omia fato fieri autumãt: sed & quasdam alias esse eorum, quæ fiunt causas. nec fatum ipsum incommutabile quid, & firmum habere ponũt: sed eorum quoq;, quæ fato fieri nata sunt, aliqua nõ fato fieri, sed præter sortem, ut poetæ dicunt, & præter fatum. Sunt uero & quibus quandoq; omnia, quæ fiunt, fato uidentur fieri: & his ipsis maxime ea, quæ à fortuna sunt, aduersantur: in propositis autem recte agentes seipsos recte factorum auctores esse existimant: tãquam ꝙ hæc nõ occurrissent, quę occurrerunt, nisi hæc potius pro illis egissent: ueluti & nõ agendi ipsa facultatem habentes. Ob quam discordiam necessaria est philosophantibus de Fato inquisitio, non an sit sed quidnam sit: & in quibus eorum, quæ fiunt, & sunt, est eiusmodi natura. Quòd igitur omnes, qui de fato aliquid dicunt, causam quandam fatum esse dicant his, quæ fiunt, perspicuum, hoc enim assignant, & causam esse dicunt, ꝙ fiant, ea quæ fiunt eo, quo fiunt modo.

Quatuor esse omnium causarum genera, & Fatum agentibus causis annumerandum esse. Cap. II.

VErum, cum causæ multifariam dicantur, necesse est ordine problema ipsum aggredientes, primum accipere sub quo causarum modo Fatum ipsum reponere opus sit. nullum enim eorum, quæ multifariam dicuntur, absq; propria diuisione prolatum, notum. Diuiduntur quippe eorum, quæ fiunt, causæ in quatuor causarum modos: ut Aristoteles demonstrauit. nam causarũ aliæ quidem agentes sunt: aliæ uero Materiæ rationem subeunt: est autem quædam in ipsis & secũdum Formam causa: præter has autem tres causas est causa in ipsis & Finis, cuius gratia & quod fit, fit. Et tot porro causarum differentiæ sunt. quodcunq; enim alicuius causa fuerit sub aliqua harũ causarum esse reperietur: etenim, si nec omnia, quæ fiunt dictum numerum non excedunt. Verũ euidentior fiet ipsarum differentia, si in aliquo eorum, quæ fiunt, exemplo inspecta fuerit. Demonstretur à nobis in statua causarum diuisio. Ipsius quippe statuę, ut causa quidem effectiua, artifex est, qui fecit, quem statuarium appellamus. Vt materia uero subiectum æs, aut lapis, seu quodcunq;, quod ab artifice ex arte figuretur: nam & hoc huius, quod est factum fuisse, & esse statuam causa est. Est quoq; & forma ab artifice in hoc subiecto facta & ipsa statuę causa: ideo est forma, aut disco similis, aut iacularis, aut in aliqua alia figura terminata. Sed non hæ solum generationis statuæ causæ sunt: nulli enim causarum generationis eius secunda finis, cuius causa facta est, aut alicuius honor, aut in aliquos aliqua religio: nam absq; hac causa neq; à principio statuarius fecisset. Cũ igitur tot sint causæ, differentiamq; inter se notam habeant, Fatum inter agẽtes causas merito numeremus, conditoris statuę artificis proportionem seruans ad ea, quæ ipso fiũt.

Quod sint agentes causę, & sub qua earum Fatum contineatur. Cap. III.

HOc autem cum ita se habeat, consequens fuerit de agẽtibus causis sermonem facere: sic enim manifestum fuerit, an omnium, quæ fiunt, Fatum causam dicere opus est: aut & aliæ præter ipsum causæ sint cõcedendæ: tanquam quæ quorundam sint effectrices causæ. Omnium porro, quæ fiunt, diuisionem Aristoteles faciens, horũ aliqua gratia alicuius fieri dicit: cum intentionem aliquam eorum, quæ fiũt, & finem habet præstitutum, qui ea efficit: alia uero nullius: eiusmodi enim sunt, quæcũq; non ex intẽtione aliqua ab agente fiũt, nec ad finem aliquem terminatum referuntur, cuiusmodi sunt fructuum quorũdam attrectationes & circumuolutiones, & capillorum contactus, & extensiones, & quæcũq; his similia: quæ quòd fiant & ipsa nulli dubium est, non tamen eam, quæ secũdũ finem, cuius gratia causam habent. Quæ ergo sic inconsiderate, & simpliciter fiũt, nullam habent rationabilem diuisionem. At eorũ quæ ad aliquid relationem habẽt, & alicuius gratia fiũt, alia quidem à natura, alia uero à ratione fiũt. Nam quæ naturam habẽt generationis causam, numeris quibusdam, & ordine terminato in finem procediũt ad quem cũ peruenerit, ab ipso generari quiescũt: nisi quid in ipsis steterit, quod naturale hoc ipsorum iter in præstitutum impediat. Sed etiam quę ratione fiũt, finem aliquẽ habent: nihil enim eorum quæ ratione fiunt, temere fit: sed ad aliquam intentionem hæc omnia referũtur. ratione uero fiunt, quæcũq; ab agentibus ipsa fiunt quę de hisce ratiocinãtur, atq; componunt quonam pacto fieri possint. Sic fiant omnia, quæ ab arte, & electione fiunt, quæ ab his, quæ natura fiunt, eo distant, ꝙ q̃ natura fiũt generationis huiusmodi in se principium, & causam habent: tale enim est natura, & fiũt quidem ordine quodam, non tamen ꝙ natura ipsorum opificatrix, pariter ac artes, circa ea ratiocinatione utatur. q̃ uero arte fiunt, & electione extrapositũ habent motus principium,

cipium,& agĕtem causam,non autem in seipsis, & pro ipsorum generatione agens de ipsis ratiocinatur. Sunt in his, quæ alicuius gratia fiunt,& quæ à fortuna,& casu fieri credita sunt: hac differĕtia ab his, quæ principaliter alicuius gratia fiũt,qua,in illis quidem omne, quod ante finem fit, finis gratia fit,in his uero ea,quæ ante finem fiunt,alius gratia fiũt: sed occurrit eis alius gratia factis, ut finis, id quod casu,fortunàue fieri dicitur. His autem ita se habĕtibus: & omnibus,quę fiũt,hos in modos distributis,accedit ad hęc ut uideamus in qua efficiĕtium causarum Fatum reponere opus sit.nunquid in his,quæ nullius gratia fiunt? An hoc omnino sine aliqua ratione? nam semper in aliquo fine fati nomine utimur,ipsum fato factum fuisse dicĕtes: idcirco in his,quæ alicuius gratia fiũt, fatum reponere necesse est. Et quoniam eorum,quæ alicuius gratia fiũt,alia quidem ratione,alia uero natura fiũt: est ne in utrisq; ipsorum fatum necesse reponere,ut omnia,quæ fiũt,fato fieri dicere,aut in altero? sed quæ ratione fiunt, hoc ipso secũdum rationem fieri uidentur, φ qui agit,ea quoq; nõ agĕdi facultatem habet,quæ enim ab artificibus ex arte fiũt, nõ uidentur ab ipsis necessario fieri,sic enim agũt ipsi singula,ut æque etiam possint illa non agere. Præterea quo pacto non est absurdum domũ,lecticamue fato dicere fuisse factas, aut lyram fato concinne compactam fuisse? Atqui & quibus electio dominatur (hæc uero sunt,quæcunq; uirtute,ac uitio fiũt) & hæc ipsa in nobis esse uidĕtur. Si uero in nobis hæc,quę & agendi,& nõ agendi domini esse uidemur:horum uero fatum esse causam dici minime potest : nec aliquas anteactas causas externas, aut principia , φ omnino uel fiant, uel non fiant aliqua ex his : nullum enim ipsorum nostræ esset optionis amplius,si hoc modo fierent. relinquitur igitur fatum in his esse dicere, quæ natura fiunt : ut idem fatum & natura sint: nam quod fatale secũdum naturam, & quod secundum naturam fatale . hominem enim ex homine, & equum ex equo generari non secundum naturam quidem est,secũdum uero fatum minime : sed concurrunt hæ causæ inuicem,tanquam solo nomine differĕtiam habĕtes. idcirco , & primæ secũdũ naturam generationis singulorum causæ Diuina ipsa , & horum ordinatissima circulatio . & fati quoq; causas easdem dicunt : omnis enim generationis principium est Diuinorum ad hæc ipsa, quæ hic, certa quædam secũdum motum habitudo.

Fatum non esse causam necessario causantem, sed ut plurimum, quemadmodum & naturam. Cap. IIII.

CVm ergo in his,& huiuscemodi fatum sit , necesse est, ut se habeant quæ secũdum naturam fiunt, ita etiam se habere,quæ secũdum fatum: atqui ea,quæ natura fiũt,non necessario fiũt: sed eorum,quæ sic fiũt, generatio impediri potest : idcirco interdum quidem ut plurimum fiunt quæ natura fiunt,non tamen necessario:locum enim & in his habet quod præter naturam est,& fit,cum ab aliqua extrinsecus causa impedita fuerit natura ad sui opus:unde non necessario homo ex homine,sed ut plurimum: quare & secũdum legem natura ortis addictã singula sic generatorum semper fiũt. Cum itaq; sit in his,quæ natura fiunt, & quod præter naturam, ueluti & in his,quæ ab arte, locum quoq; quæ habebit & in his quæ fato fiunt , quod præter fatum est.quare si locum habet, quod est præter naturam, & non est uanum nomĕ,habebit in his,quæ fiunt : locum & quod præter fatum . Idcirco & quis rationabiliter posset dicere propriam naturam principiũ uniuscuiusq;, & causam esse ordinis secũdum naturam eorum,quę in ipso fiunt: ab hac enim magna ex parte uitæ hominum ordinem, exitumq; suum accipiunt. uidemus quippe φ & corpus,eò φ huiusmodi,aut huiusmodi natura sit constitutũ in ægritudines, & interitus cõsequenter ad naturalem constitutionem incurrere, nõ ex necessitate tamen: abunde enim ordinĕ hũc amouere possunt adhibita diligentia, & aeris permutationes,& medicorũ præcepta,& Deorum suffragia. Eodem autem nõ & in anima ipsa reperire,quis poterit,præter naturalem cõstitutionem, diuersas in singulis electiones fieri, actiones,& uitas: mos enim est hominum Dæmon,hoc est natura secũdum Heraclitum. nam ut plurimum ad naturales constitutiones,& dispositiones cõsequĕter & actiones, & uitas , & ipsorum exitus licet uidere. nam ei,qui periculis diligit,& natura Audaci uiolenta aliqua,& ut plurimum mors: hoc enim est naturæ fatum. at ei, qui Intemperatus natura est,in hisce uoluptatibus degere Incontinentiũ quoque uita,ne quid melius in ipsa factum ab ea,quæ secũdum naturam,mouerit,dolores sustinebunt , & mala patientur, & in talibus exitus rursus uitæ secũdum fatum sunt. Auaris præterea natura,& insatiabilibus circa pecuniarũ acquisitionem etiam,quæ fati cõsona fiunt : nam in iniustitiis magna ex parte talium uita,& uitæ etiam exitus secũdum hæc agentibus consentaneus his,idcirco & tales increpare consueuerunt, cum & in uitæ consequutionibus,& fatatis circunstantiis fuerint,utpote, qui præsentium sibi ipsis malorum ipsi facti sint auctores. Et hanc, si quis præsto esse nolens his,qui præsagia pronũciant , φ ipsi non omnia assequantur, afferret causam,nõ omnia naturam , & fatum cuiusq; feliciter agere,sed aliqua etiam præter ipsum fieri: ipsos,uero uates eorum,quæ fato fiunt,nuncios esse,ueluti & Physognomonas.Sanè cũ diceret Zopyrus physionomon absurdam quędã de Socrate philosopho, & plurimum ab eius instituto in uita semota: & super his à Socratis auditoribus derideretur: dixit Socrates nõ esse mentitum Zopyrum,eram.n.naturæ ratione huiuscemodi, nisi ex philosophiæ studio meliorem fuissem naturã adeptus. Et hæc est, ut per capita dicamus, Peripateticorum de Fato opinio.

Eos, qui Fato omnia fieri putant,auferre fortunam, & casum. Cap. V.

VErum dictorum manifestior erit probatio,si pręcedentibus positorum demõstrationibus nos addiderimus sequentia incommoda his, qui omnia fato fieri dicunt : sic enim sermonem permiscentes ex opinionũ collatione notiorem ueritatem faciemus:præterea nec eorũdem sæpius meminisse cogemur . Merito enim quis dubitauerit , quo pacto philosophari quidam dicantur,& ueritatem,quæ in entibus est, attingere : & hac alus hominibus præstare philosophantes putant, & ob id & alios ad hoc hortantes dederunt se opinioni, quæ omnia ex necessitate , & fato fieri dicit: ad quam solos inter uulgares eos cõfugere uidemus qui nihil sibi commodum cognoscentes , in ipsum fatum, causam occurrentium sibi malorum,transferunt opinioni, quæ nec euidentibus consonat, nec probabiles aliquas habet demonstrationes , imo & aliquid in nobis esse tollit : quod si credatur, quænam alia maior extra rationem iactura fieret? Quòd enim præter euidĕtia mãnifestũ est ex eo, quòd ab omnibus fere uulgaribus , & philosophis creditũ est fieri quædam & casu,& à fortuna,esse etiam aliqua eorum,quæ fiunt contingĕter: & habere locũ aliquem in entibus,& nõ potius quam illud: horum uero nullum seruari ab his,qui ex necessitate omnia fieri dicunt : siquidem ea seruare est, quibus significationibus hæc esse nomina imposita creditũ est, hæc minime amouere : alias enim quasdam significationes nominibus subiicientem,quia maneat, putare & prædicta manere,non est eorum,qui seruant posita.Non enim seruat quis aliqua à fortuna fieri,si naturam auferens eorum,quæ ita fiunt,nomen his,quæ ex necessitate fiunt fortunę imponat. Sed qui,ea ostĕdere potuerit seruari,de quibus fortunæ nomen prædicari creditum est:dicitur quippe ab omnibus hominibus,qui communibus,& naturalibus rationibus innititur,hæc à fortuna, & casu fieri,quæ causis aliorum quorũdam productiuis antegredientibus post accedunt. cum enim alicui,quod alterius gratia sit,nõ id occurrerit,cuius gratia fiebat,sed aliud, quod nec à principio sperabatur,hoc à fortuna factum fuisse dicitur: per se quidem factum absq; causa,per accidens uero , cum habuerit causam, quæ ad alterius cuiusdam generationem

facta est. Et quòd tale quid dicant omnes à fortuna fieri ex
hoc euidens est, quod hâc ipsam significationem subiiciũt
his: quæ a fortuna fieri dicunt, thesaurum si quidem dicunt
à fortuna aliquem inuenisse, si alterius cuiusdam, nõ autem
thesauri inueniendi, si gratia fodiẽs inciderit in thesaurum:
huius enim gratia fodiens non à fortuna: id enim occurrit
ei, cuius gratia fodit. at si cui de thesauri inuẽtione nulla cu
ra erat, sed agente alicuius alius gratia, inuentio thesauri oc
currit, ut illius finis, tunc à fortuna thesaurum inuenisse om
nes dicunt. Sed & argentum fortuna aliquem recepisse di-
cunt. cũ alicuius alius gratia accedens ad forum, in haben-
tem argentum debitorem incidens quod sibi debebatur ac
cepit. nam, cum progressus in forũ principalem alium ha-
beret finem, acceptio eius, quod sibi debebatur, occurrit, ut
finis, per accidens ipsi factum, est, illud quidem effectrix cau
sa, hoc uero huius finis. nõ enim à fortuna amplius dicitur
quis debitum accepisse, si huius gratia ad forum accesfit:
quia propositum sibi finem habuit progressus in forum.
Equus quoq; quibusdam casu seruatus fuisse dicitur, quan-
do alimenti, aut alius alicuius spe aufugerit à detinentibus
ipsum. eius uero fugæ, & cursui occurrit, ut in dominos in-
cideret. Et quid opus est uobis plura exempla exponere?
aut exactius de prædictis loqui? sufficit enim ad proposita
ostendere de quibus significationibus dicta nomina prædi
centur. Cum ergo huiusmodi sint quæ à fortuna, & casu
fiunt, ut non fiant per antegredientem causam: eorũ enim,
quæ raro, his, quæ ante ipsa facta sunt, occurrunt casus, &
fortuna: quo pacto prædictorũ aliquod seruabitur secun-
dum quos omnia antegressis quibusdam, & pręcipuis cau
sis ex necessitate & sunt quæ sunt, & fiunt quæ fiunt? singu-
lo eorum, quæ fiunt, antefactam aliquam causam habente,
qua existente, aut facta necesse est ipsa aut facta fuisse: cum
nihil prius dictorum seruantes alteri cuidam fortunæ no-
men posuerint. Nam eo quòd illud non auferatur ab eo,
qui omnia fieri ponit ex necessitate, neq; fortunam aufer-
ri dicere, decipientium est seipsos, pariter & audientes. hoc
enim pacto nihil prohibebit idem esse dicere fortunam, &
fatum tantumq; abesse ab eo, quod est fortunam auferri,
ut & omnia, quæ fiunt, à fortuna fieri dicant. sed nõ ad ser-
uandum fortunæ nomẽ causam habuerunt: sed in auferen
do sic fieri quædam, de quibus fortuitum & casuale fieri di
citur. Quid enim aliud faciunt Fortunam, & Casum defi-
nientes causam incognitã humano ratiocinio, quam ꝙ for-
tunæ significationem quandam propriam inducunt, & im-
ponunt. uti siquidem ad huius probationem illo, quo dici-
mus quosdam casu ægrotare, cum incerta, & incognita no
bis ipsis fuerit ægritudinis causa, falsum est. non enim ceu
existente aliqua causa, sed sibi incognita ita dicunt: sed de
his casuale prædicant, quæ sine causa facta fuisse ipsi credi-
derunt. non enim oportet, cuius causam quærũt ut illa exi
stente, casu illud factum esse dicere: imo nec quod sibi quis
casu persuadeat factum esse huius causam quærere. idcir-
co non item medici de his ita dicũt: etiam si ipsorum effe-
ctrices causas ignorant. non enim de his, quæ diximus, ceu
de omnibus, quæ à fortuna fieri dicuntur, sed de aliis qui-
busdã magis propria est talis fortunæ ratio, de quibus prę
dicatur: de quibus nullus, ueluti his, quæ à fortuna fiũt un-
quam dixit. nam inuentionis thesauri, & eius, quod est de-
bitum accepisse, non sunt immanifestæ humano ratiocinio
causæ, sed manifestæ, & certæ: inuentionis enim fossio ip-
sa, acceptionis uero debiti accessus in forum: nam nec ille
non fodiens inuenisset, nec hic non accedens in forum de-
bitum accepisset. sed quia non pręcipue sunt horum prius
dictę causæ, sed alius cuiusdam gratia fiebant, idcirco à for
tuna fieri arbitrata fuerunt. At occulte potius, incertęq; hu
mano ratiocinio illorum causæ fuerint, quæ per quasdam
repugnantias fieri credita sunt ignorata causa, propter quã
fiunt: qualia Amuleta quædam putantur, quæ rationabi-
lem nullam, & probabilem causam habent hæc faciendi.
Cantilenæ etiã quędam, & Incantationes huiusmodi sunt:
horum enim ab omnibus conceditur esse incerta causa, ob
idq; causa carentia ipsa dicũt. sed nullus hæc à fortuna fie-
ri dicit. quia creditum est per determinatam causam facere
quæ faciunt: ut quæ à fortuna fiunt, nõ quia occulta sit cau
sa, sic fieri dicantur, sed quia careant causatione præcipuæ,
& propriæ causæ. Et eiusmodi quidem sunt quæ de fortu
na ab ipsis dicuntur, & ita positis concordantia.

Contingens ad utrumlibet auferri ab his, qui omnia ex ne cessitate fieri arbitrantur. Cap. VI.

AT ꝙ & contingens ipsum, & ad utrumlibet fieri quæ-
dam ab his, qui omnia ex necessitate fieri dicunt, aufe-
ratur, per se constat. Siquidem illa proprie contingenter
fieri dicũtur, in quibus etiam contingere nõ facta iri locum
habet: sicut & id quod utrumlibet dicitur, notum facit: quę
uero ex necessitate fiunt non cõtingit nõ fieri. dico autem
illud necessarium non de eo, quod ui fit: neq; in id quis di-
rigat nomen: sed de his, quæ natura fiũt ab aliquibus, quo
rum opposita impossibile est facta iri. Verum quo pacto
non absurda illa sunt, & præter euidentia, & usq; ad hæc
necessitatem dicere peruenisset, ut nullus motu aliquo mo
ueri possit, nec aliquam sui partium mouere motu, quo &
non mouere posse tunc possibile sit: sed quamuis ceruicis
circũuolutionem, & extensionem alicuius digiti, & attolle
re supercilia, aut aliquid eiusmod, quasdam antegredien-
tes causas sequens, aliter a nobis unquam fieri non posse?
cum præsertim in his, quæ sunt, & fiunt, magnam esse re-
rum differentiam conspiciant. ex qua discere facile sit non
omnia tales causas sequi. Videmus sanè eorum, quæ sunt
aliqua nullum habentia potestatem, ut in oppositum eius,
in quo sunt, mutẽtur: alia nihil minus in eorum opposito si
quam in eò, in quo sunt, esse posse: ignem enim impossibi-
le est frigiditatem suscipere, quæ eius innato calori contra-
ria est: sed nec nix manens nix calorem susciperet: aqua ue
ro, & si frigida sit, non est impossibile, ut frigore abiecto,
oppositum ei calorem suscipiat: simili & huic modo possi
bile est & sedentem stetisse, & motum quieuisse, & loquen
tem tacuisse: & in innumeris inuenire quis posset potesta-
tem quandam inexistentem contrariorum capacem: quo-
rum, si quæ ex necessitate in altero sunt potestatem nõ ha-
bent suscipiendi eius, in quo sunt, contrarium, non utiq; ex
necessitate in illis fuerint, quæ & cõtrarii eius, in quo susci-
piendi uim habent: si uero non ex necessitate, cõtingenter,
quod uero contingẽter in aliquo est, sic in eo est, ut nõ ex
necessitate, sed ut contingenter in ipso factum sit, at quod
contingenter factum est in aliquo, & nõ factum esse in illo
possibile erat: est enim & singulum horum, in quo est: quia
possibile erat in altero ipsorum, & in opposito eius esse: in
quo autem est nũc non ex necessitate simpliciter est in hoc,
ex potestate, quam habet ad opposita: atqui, quæ sic in ali-
quibus sunt, non ob aliquas anteiactas causas ex necessita-
te ad hæc ducentes in illis contingens est. quare, si quęcun-
que contraria æque recipiendi uim habent, & contingẽter
sunt, in quibus sunt, & nõ sunt in quibus non sunt, infinita
utiq; fuerint, quæ contingẽter esse, & fieri possunt. absur-
dum enim est æque necessario dicere in aliquo esse, & quę
nõ possunt cõtraria his in quibus sunt, suscipere, & quæ pa
riter quocunq; tempore hæc, aut ipsorum opposita susci-
pere possunt. si enim quæ necessario in aliquo sunt, sui con
trarium suscipere nõ possunt, quæ contrarium sui recipere
possunt, nõ necessario erũt in eo, in quo sunt. Verum dice-
re, ꝙ si omnia fato fiãt, non idcirco auferatur possibile, &
cõtingens: eo ꝙ possibile sit illud factum iri, quod à nullo
factum iri, impeditur, quãuis nõ fiat: eorum uero, quæ fato
fiunt, nõ impedita fuerũt opposita facta iri. quare, & si nõ
fiant: possibilia tamẽ sunt: & huius, ꝙ facta iri minime im-
pedita fuisse, demõstrationem afferre impedientia ipsa no-
bis esse incognita omnino quidem quænã sint, quæ enim
causæ sunt, ut fiant, opposita his, quæ fato fiunt, hæc, & ut
nõ fiant, eisdem ipsis causæ sunt: siquidem impossibile est,
ut dicũt eisdem circunstãtibus opposita fieri, sed quia non
cognita nobis sunt quænam sint, propter hoc fiant impe-
diri non posse dicũt: hæc quippe dicere nonne ludentium

est in

est in sermonibus, qui minime ludo indigent? ignorantia enim nostra nihil, ut res sint, aut non sint: nam sic dicentes declarant, quod ex nostra cognitione possibile erit secundum eos. his enim, qui eorum causas cognoscere possunt (hi uero sint uates) non erunt possibilia entia: cum possint ipsi uates qui quidem cognoscunt, ea ipsa impediuisse, his uero, qui ignorant, possibilia erunt à quibus non impediuntur. seruantes itaque naturam possibilis eo modo, quo diximus, propter hoc dicunt ea, quæ fato fiunt, & si incommutabiliter fiant, non ex necessitate fieri: cum possit in his etiam oppositum factum iri: possibili sumpto ut antea dictum est. Sed hæc ludentium quidem, ut dixi sunt, & non tuentium decretum. Simile quoque huic & illud est, quod dicitur, enunciationem illam, cras erit nauale bellũ, ueram quidem esse posse, non tamen & necessariam: siquidem necessarium est semper uerum: sed hæc non erit ulterius uera, cum factum fuerit nauale bellum. at si hæc non est necessaria, nec significatio eius, ex necessitate scilicet fore nauale bellum: sed si erit, non ex necessitate uera, cum uerum sit fore nauale bellum, sed non ex necessitate, cõtingenter procuidubio: si uero contingenter, nõ tolletur quædam etiam fieri posse contingenter, ab his, qui omnia fato fieri dicunt: rursus enim & hoc ludentium pariter est, pariter & ignorantium ea, quæ dicunt. neque enim omne, quod ex necessitate fit, necessarium: siquidem necessarium quidem ęternum, quod autẽ ex necessitate fit, ab ipso fieri, eiusmodi esse impeditum fuit. Nec ipsa enunciatio, quæ hoc dicit, est necessaria: siquidem quod ab ipsa significatur non eiusmodi est. non enim omnis enunciatio, in qua necessarium cõtinetur, iam est necessaria: nõ enim ex hoc iudicatur enũciatio necessaria: sed ex eo, quod nõ possit ex uera mutari in falsam. si itaque non est necessaria, nihil prohibuit ipsam esse ueram eo modo, quo illa, cras erit nauale bellum. si enim perinde ac illa quæ necessaria sit ex necessarii appositione, nõ est uera, nisi facta fuerit necessaria ex necessarii appositione, uera utique permanebit simili modo, quo ea, quæ sine huiusmodi additione dicitur, at si hoc est uerũ, transacta die crastina uera erit & enunciatio illa ex necessitate factum esse nauale bellum: si uero ex necessitate non cõtingenter, etenim si uera est, illa cras erit nauale bellum, semper factum esse nauale bellum fato erit: siquidem omnia, quæ fiunt, fato, fiunt: sed si fato, incommutabiliter. si uero incommutabiliter, nõ contingit non esse factum: quod uero non contingit nõ esse factum, hoc imposibile est non esse factum: quod uero imposibile est nõ esse factum, quo pacto possibile est dicere cõtingere hoc etiam nõ esse factum? quod enim imposibile est non factum iri, necesse est factum iri: omnia ergo, quæ fato fiunt, ex necessitate erunt secũdum eos, nõ autem cõtingenter ut ludentes dicunt.

Ab his, qui omnia fieri dicunt ex anteiactis causis, tolli omnem consultationem. Cap. VII.

HVic autem. omnia, quæ fiunt, anteiactis quibusdam, & determinatis, & præexistẽtibus causis fore, & id sequitur frustra homines consultare de his, quæ ab ipsis agenda sunt. at si consultatio frustra, frustra quoque ipse homo cõsilii potẽs erit. sed si natura nihil ex his, quæ principaliter intendit frustra facit: hominum uero animal esse facultatem consultandi habens principaliter à natura fit, non autem ut quid consequens & accidens his, quæ principaliter fiunt: cõcludetur utique non esse homines temere consultationis participes. Quod uero ipsa cõsultatio frustra, si omnia ex necessitate fiant, facile fuerit cognoscere his qui consultationis necessitatem norunt. Fatẽtur quippe omnes hoc à natura cæteris animalibus præstare hominem, quod non sicut illa imaginationes sequatur, sed habeat ab ipsa iudicatricẽ occurrẽtium imaginationum, quænam sint eligibiles, rationem: qua utẽs, siquidem examinata, quæ imaginata sunt, eiusmodi sint cuiuiusmodi à principio uisa sunt, assentit imaginationi, & sic aggreditur illa: si uero diuersa uidentur, si aliud quid rursus eligibile, illud eligit: id prætermittens, quod à principio, ut eligibile, sibi uisum fuerit. multa profecto, cum à primis imaginationibus diuersa nobis uisa essent, non amplius permanserunt in apprehensione, redarguente ipsa ratione: idcirco, & si quantum ad imaginationem in eis factam, facta fuissent, nihilominus propter consultationem de eis habitam facta non sunt: cum & consultationis, & electionis eorum, quæ ex consultatione, nos simus domini. Propter hoc igitur nec de æternis consultamus, nec de his, quæ omnes fieri ex necessitate fatentur: quoniam nobis ex consultatione de ipsis habita nihil plus acquiritur. Verum nec de his, quæ & si ex necessitate non fiant, in aliis tamen quibusdam sunt consultamus: quoniam nulla ex consilio de illis nobis utilitas. Sed neque enim de his, quæ à nobis quidem agibilia sunt, sed præterierunt, consultamus: eò quod ex horum consultatione nihil nobis aduenit opportuni. Consultamus autem de his solum, quæ à nobis fiunt, & futura sunt: ut scilicet habituri aliquid per id plus ad electionem, & actionem ipsorum: nam si de his, de quibus nihil prorsus præter consultationem solam hẽmus, non consultemus euidens est, de quibus consultamus, plus aliquid ex consultatione præter ipsam consultationem habituros, nos consultare de ipsis: nam & ipsum consilium adipiscimur etiam de aliis consultantes, de quibus prædiximus. Sed quidnam est quod ex consultatione adispicimur? hoc nempe, quod cum optionem habeamus electionis agendorũ, illud ante illud eligamus, quod rationi eligibilius nobis uisum fuerit: quod profecto non prius consultantes non egissemus, quia aliud forte egissemus occurrentem imaginationem sequentes: quod fiet utique, si non omnia coacte agamus. At si omnia agamus, quæ agimus, propter quasdam anteiactas causas, ita ut nullam agendi, & non agendi aliquid eorum, quæ agimus, optionem habeamus: sed determinate singula agendi, quæ agimus non secus ac calefaciens ignis, & lapis deorsum latus, & cylinder, qui per decliue circumuoluitur: quid ulterius nobis ad agendum ex ipsa consultatione de re agenda relinquitur? quod enim non consultantes egissemus, id etiam post consultationem agere necesse est. quare nihil ultra ipsam consultationem ex ipsa consultatione adipiscitur: uerum hoc etiam in his, quę in nobis non sunt, agere potentes, ut inutile recusauimus. Inutilis igitur est ipsa consultatio, etiã in his, in quibus ipsa, ut re quadam utili nobis tradita, utimur: ad quod sequebatur frustra nobis à natura uim consultatoriam fuisse traditam. cui si addatur id, quod his ipsis, & omnibus in uniuersum philosophantibus uidetur, nihil à natura frustra fieri, sublatum profecto & id fuerit, ad quod sequebatur frustra nos uim consultandi habere: hoc autem sequebatur ad id, nos eorum, quæ à nobis aguntur, talem optionem non habere, qua ad contraria possumus. Sed cum aufertur, ut ostensum est, consultatio secundum ipsos, tollitur proculdubio & id, quod in nobis. hoc enim in nobis omnes, quicunque positionem aliqua non afferunt, esse assumpserunt, quod agendi pariter, & non agendi domini sumus: non sequentes aliquas externas causas, quæ nobis assistant: nec ipsis dantes manus, quà illæ ducunt. & electio est proprium hominum opus circa hoc ipsum: nam ad id, quod prius est ex consilio iudicatũ, impulsus cum appetitu electio est: idcirco nec in his, quæ necessario fiunt electio est neque in his, quæ nõ necessario quidem, sed non à nobis. uerum nec in omnibus, quæ à nobis: sed in his, quæ à nobis fiunt, quæ agendi, & non agendi æque domini sumus. qui enim de aliquo consultant, agendum ne sit illud, aut non agendum consultat, aut studens, ut circa aliquid bonum, quærit ea, quibus id consequatur: & si, cum quærit, in aliquid, quod fieri nõ possit, incidat desistit quoque eodem modo ab his, quæ & possibilia sunt, non tamen in eo sunt: progreditur autem in rei propositæ inquisitione, donec aliquid ei occurrat, cuius se habere optionem ipse crediderit: postquam ab ipsa consultatione cessans, ceu qui indagationem ipsam ad id deduxerit, quod est actionum principium, incipit rei propositæ actionem

fit autem & ab ipso inquisitio, ceu optionem habēte agendi etiam opposita: nam de singulo eorum, quæ sub consilio sunt, fit inquisitio à consultante, utrum hoc, aut ei contrarium sit mihi agendum: & si omnia dicat fato fieri: redarguit enim ueritas agibilium opiniones, quæ de ipso errauerunt, quo errore communiter omnes homines à natura seductos fuisse, quo pacto non est absurdum dicere? ꝙ enim hanc in agēdis facultatem prius sumpserimus, ut etiā oppositum possemus eligere: nec omne, quod eligimus, habeat anteiactas causas, quibus impossibile sit nos nō hoc eligere, abunde ostendit & de electis post accidens sæpius pœnitentia: pœnitet enim quandoq; nos, & nos ipsos accusamus de incuria circa consilium, ceu enim ꝙ nobis non elegisse, & non egisse hoc ipsum facultas inerat. Sed & si alios uiderimus non recte de agendis pertractantes, etiam ipsos increpamus, in quibus errant. putamus autē hisce consiliarus utendum esse, ceu nobis facultas insit hos consiliario assumere, uel nō assumere: eo ꝙ & alia quædā horum præsentia ageremus, & nō ea, quæ agimus. sed quod id, quod in nobis de his prædicetur, in quibus est in nobis, facultas etiam opposita capiendi, cum ex se etiam notum sit, satis commemorant & quæ prius dicta sunt.

Ab his, qui omnia ex necessitate fieri dicunt, introduci aliū modū eius, quod in nobis. Cap. VIII.

CVm autem ipsum huiuscemodi sit, ꝙ hoc seruetur ab his, qui omnia fato fieri dicunt, nec à principio ostendere conantur: cum sciant se impossibilia aggredi: tanquā autem ipsa fortuna supponentes aliam quandam significationem nominis fortunæ seducere tentant eos audientes: ut seruantes etiam ipsi fieri à fortuna quædam. ita quoq; & de eo, quod in nobis, faciunt. tolētes enim hominem facultatem habere, qua eligere potest, & agere opposita, dicunt in nobis aliquid esse quod fit & a nobis. Quoniam .n. aiunt eorum quæ sunt, & fiunt, naturę alteræ sunt, & diuersæ: non enim eædem sunt animatorum & inanimatorum: sed nec inanimatorū omnium rursus eædem: differentiæ siquidem entium secundum speciē diuersas quoq; esse eorum naturas ostendunt, fiunt autem a singulis omnia, quę fiunt, per propriam naturam, quæ quidem à lapide per lapideam, quæ uero ab igne per igneam: & quæ ab animali rursus per animalem: nullum quidem eorū, quæ per propriam naturam in singulis fiunt, posse se aliter habere dicūt sed singulum eorum, quæ fiunt, ab ipsis coacte fieri necessitate non est ui, sed ex hoc, ꝙ non possit quod non natum est. hoc pacto cum eiusmodi sint quæ circunstant, possibile est non circunstare ipsi: impossibile quoq; est aliter quodammodo & non ita motum fuisse: nam nec lapidem, si à supremo aliquo demissus fuerit, posse nō ferri deorsum nullo impediente, cum ipse quidem in se grauitatē habeat, hæc uero sit talis motus naturale principium, cum & externæ causæ quæ ad motum naturalem lapidi opitulātur, affuerint, ex necessitate lapidem, ut ex natura affectus est, ferri. Omnino autem, & necessario ipsi has tunc adesse causas, propter quas tunc mouetur: cum non solum nō possit nō moueri, cum hæ affuerint, sed & necessario moueri tunc, fieriq; talem motum a fato ab ipso lapide. idem & in aliis est sermo. Quemadmodum autem in inanimatis se habet, ita & in ipsis se habere animalibus dicūt: esse siquidē quendam & animalibus motum secundum naturam, huncq; eū esse, qui per impulsum: cum omne, quod mouetur animal, qua animal, per impulsum moueatur, motu, qui a fato per ipsum animal fit. Hęc autem cū ita se habeant, fiantq; actiones, & motus in mundo ab ipso fato, alii quidē per terram, si ita contingerit, alii uero per aerem, alii per ignem, alii per aliud quid: fiantq; alii rursus & per ipsa animalia: huiuscemodi autem sunt motus, qui per impulsum fiunt: eos qui a fato per animalia fiunt, in ipsis esse animalibus dicunt: eodemq; modo, ut in aliis omnibus, quantum ad ipsum necessarium attinet, fieri cum & his opus sit ex necessitate externas causas adesse tūc, ut & ipsa motum ex se, & qui per impulsum fit, ex necessitate sic quodammodo agant, nerum quia hi per impulsum & assensum, illorum uero alii quidem per grauitatem fiunt, alii uero per caliditatem, alii per quandam aliam: hunc quidem in ipsis animalibus dicunt, non item etiam illorum singulum, eum quidem, qui in lapide, eū quoq;, qui in igne. Et huiusmodi est ipsorum de eo quod in nobis, ut paucis dicamus opinio.

Eos, qui omnia fato fieri dicunt, non recte sumere id, quod in nobis, nec in uero sensu. Cap. VIIII.

AT uidendum est, an hæc dicentes seruant communes omnium hominum de eo, quod in nobis, existimationes. Qui enim inquirunt ab his, quonam pacto, cum omnia fato sint, seruari possit quod in nobis, nō nomen solum ponentes eius, quod in nobis hoc inquirunt sed quod significatur, illud scilicet αὐτεξούσιον idest liberum arbitrium: ob id enim, ꝙ huiuscemodi esse creditur quod in nobis, corrigunt eos, qui ex necessitate omnia fieri dicunt. illi uero, cū indidem dicere opus esset non seruari, curq; non seruetur quærere, & assignare causas: quoniam hoc omnino inopinabile esse uidebāt, & multa etiam in nobis omnemq; idem demonstrans comitans de fato sermonem fallere ex æquiuocatione audientes putāt, & euitare absurda, quæcunque eos sequuntur, qui nihil in nobis esse dicunt. Cæterum cum hæc ipsi dicant, interrogauerit primum quis non ab re, cur cum aliud per alia eorum, quæ ab ipso fato fiunt, & per propriam uniuscuiusq; entium naturam fatum agat, de nullo quidem aliorum id quod in ipsis, esse prædicāt, præterquam de solis animalibus. ea enim omnia, quibus dicūt in animalibus esse, quæ per ipsa animalia fiunt, etiam in singulis aliorum pariter dicere possumus. cū enim aliter non fieri possint quę per animal fiunt, nisi per impulsum animal motum fuerit: sed per animalis quidem assensum, & impulsum fiunt, non assentiente uero non fiunt: hæc in ipso animali esse dicunt, ex necessitate quidem ab ipso futura: non enim possunt alio modo fieri: cū non per aliud quid, quam per hoc, neq; alio modo, quam hoc possunt facta iri, ob id ipsa esse in animali putantes. Verum hoc ipsum & in aliorum singulo dicere possumus: neq; enim quod per ignem fit ab aliquo alio fieri posset: neq; alio modo per ignem, quam per eius calefactionem. quapropter, cum non alio modo fieri possent quæ per ignem fiunt, quam si ipse calefecerit & si ipse quidem calefecerit non erunt, si uero non calefecerit non erunt: erunt porro & hæc ipsa in igne. Eadem quoq; & in aliorum singulo dicere possumus. quid enim longiori sermone opus est, cum iam apertum quod dicitur factum sit? De nominibus quidē nulla reprehensio. At putare aliquid plus in his, quę per ipsa fiunt, animalibus esse tradēdum, quam aliis, per quæ & aliquid etiam ipsorum fit, cum nihil plusquam nomen in eis seruent, hoc ipsum accusandum est: ueluti qui ex nominis communitate decipiantur, aut ꝙ alios decipere statuant. Hac autem in re illud de ipsis iure quis admirabitur, quid eos coegit, ut in impulsu, & assensu, quod in nobis esse dicant: ob quod & in omnibus animalibus similiter ipsum seruent: nō enim in hoc est quod in nobis, ut occurrente imaginatione, & imaginationi ex seipsis locum dedisse, & ad id, quod apparuit, impulsos fuisse. Sed hoc quidem forte ipsius uoluntarii astructiuum, ostensiuumq;: sed non est idem uoluntarium, & quod in nobis. Voluntarium enim est, quod ex nō coacto assensu fit, quod uero in nobis id est, quod cum assensu rationali, & iudiciario fit: unde si quid in nobis, illud & uoluntarium, non tamen quicquid uoluntarium, illud in nobis: uoluntarie enim & animalia bruta quæcunque per assensum, & impulsum, qui in ipsis est, faciunt. ponere uero in seipso, eorum quæ ab ipso fiunt, proprium est hominis: hoc enim est ipsi, esse rationali, in seipso occurrentium imaginationum, & omnino agendorū, & non agendorum iudicatricem, inuentricemq; rationem habere idcirco & alia quidē animalia, quæ solis imaginationi-

bus

bus obediunt, ex ipsis assensuum, & impulsuum iuxta actiones causas habent: homo uero occurrentium sibi externarum imaginationum de agibilibus indicatricem habet rationem: qua cum utitur, singulam earum examinat. non solum an uideatur talis, qualis uidetur, sed etiam si est: & si ratione perscrutans alterã esse inuenerit, quam si tuisa, non præstuit ei assensum, quia huiuscemodi apparet. sed quia non est huiuscemodi insurgit in ipsam. Hac de causa & ab aliquibus, quæ uoluptuosa uisa sunt, sæpe abstinet, quamuis illa concupiscat: quia non habuit rationem ei, quod uisum est concordem pariter quoq; utilia quædam uisa recusauit, rationi in hoc obtemperans. Si itaq; quod in nobis est in rationali assensu, qui per consultationem gignitur: hi uero in assensu, & impulsu, qui etiam absq; ratione fit, ipsum ponunt, apertissime ostendunt dictis suis se rudius de eo, quod in nobis, pertractare nec dicere quidnam ipsum sit nec in quo fiat. nam rationali esse nil aliud est, quã actionum esse principium. nam quemadmodum alii aliud est esse: animali quidem in impulsorio: igni uero in calido, & calefaciendi uim habente: alii autem in alio: ita & homini in ipso rationali: quod tantundem est ac ipsum habere principium aggrediendi aliquid, & non aggrediendi, & secundum idem ambo, quapropter qui hoc tollit, hominem tollit. Videntur autem rationem prætermittentes in impulsu quod in nobis ponere: quia cum non amplius ipsi in consultatione dicant esse quod in nobis, procedit eauillum in impulsu siquidem habent dicere esse: eò q quæ in animalibus fiunt ex impulsu sint, cum non possint absq; impulsu facere, quæ per ipsa fiunt. At si in consultationem quod in nobis, ex hoc haudquaquam ad ipsos ulterius sequæbatur non posse quæ ab homine fiunt alio modo facta iri: cum homo uim habens consultotiam non omnia, quæ ab ipso fiunt, consultans faciat. non enim omnia, quæ agimus consultantes agimus: sed sæpe quidem, cum agendorum occasio moram consultationi non permittit. etiam quædam non consultantes agimus: plerumq; etiam ex ignauia, aut aliqua alia causa. Si itaq; aliqua quidem, cum nos consuluerimus, quædam uero, & cum non consuluerimus, fiunt non habet item locum dictum illud, quæ per consultationem fiunt, in hominibus esse, quia non possit aliquid alio modo ab ipso fieri. Quare si illa quidem, cum consuluerimus, hęc uero, cum non consuluerimus, agimus non amplius ea, quæ à nobis ita fiunt, simpliciter fiunt, ut quæ ab animalibus, aut ab igne, aut à duobus corporibus grauibus fiunt. si autem ab ipsa natura facultatem habemus, & postquam consuluerimus, aliquid agere, constat nos facultatem habere, etiam propter cõsultationem aliud quid agere, & non omnino hoc, quod si non consuluerimus, fuisset si consulamus.

Falsam esse opinionem illorũ, qui motuũ, & actionum nostrorum causas externas introducunt. Cap. X.

ILlud uero, occurrentibus iisdem specie circunstantibus, cum sic, tum uero aliter aget quis, sine causa motum introduci: dicereq; ob hoc non posse, quod quis egit, huius oppositum egisse, num fortasse idipsum etiam eorum, quæ simili modo prius dictis despiciuntur? non enim omnino quæ à causa fiunt semper externam habent suæ generationis causam: nam ex hac facultate est aliquid in nobis. siquidem eorum, quæ sic fiunt nos auctores sumus, & non externa aliqua causa. idcirco quæ sic fiunt absq; causa fiunt, ex nobis habentia causam. homo enim earum actionum, quę ab ipso fiũt, causa atq; principiũ est, & hoc est esse homini, ut sic agendi habeat in seipso principem. quẽadmodum sphære, ut per decliue circũuoluta feratur. unde aliorum quidem singulum omnia externas sibi circunstantes causas sequitur, homo uero non: quia homini esse est in habendo principium, & causam in seipso, non omnino sequi his, quæ sibi extrinsecus circunstant. etenim si nostrum de agendis iudicium ad eandem intentionem spectaret, fortasse ratione aliqua diceretur similia de eisdem semper fieri iudicia. sed cum non ita se habeat, eligimus enim quæ eligimus, quãdoq; quidem propter honestum, quandoq; autem propter delectabile, quandoq; uero propter utile aliquid: & non sunt eadem horum effectiua: accedit, ut nunc quidem ad honestum moti, hæc ex circunstantibus proposita eligamus, rursus uero alia, ad electabile, aut utile iudicium referẽtes. nam quemadmodum nõ quærimus aliam quandam causam, propter quam ex grauitate interna terra deorsum fertur, aut propter quã causam animal agit, quæ agit per impulsum, eò q horum singulum causam hanc ex seipso moliatur his, quę fiunt, natura huiuscemodi existẽs: ita nec de his, quæ à nobis diuersimode fiunt, ex his, quæ aliis circunstant, alia causa præter hominem ipsum est inquirenda: hæc enim est hominis essentia, ut principium sit, & causa actionũ, quæ ab ipso fiunt. At dicere q etiam qui consuluerunt ei, quod apparet assentiunt, & ob hoc etiam imaginationem, ut alia animalia, sequuntur falsum est: non enim omne, quod apparet, imaginatio est. nam imaginatio simplexq;, & absq; ratione ab extrinsecus occurrẽtibus fit, sensuum functionibus assimilata: unde & in animalibus brutis uim habet maximam. sed uidentur etiam quædam & per rationem & à syllogismo causam imaginationis sumere, quę nullus imaginationes item diceret: qui enim per syllogismum ex consultatione penes se collectum assentit alicui, ipsæ sibi ipsi assensus causa. Verum q neq; quod in nobis seruant qui omnia fato fieri dicunt: nõ enim de quo quęrimus an seruetur, secundum eos hoc ipsum seruatur, cum & causam tentent tradere, propter quam hæc ipsa res ab initio impossibilis sit: nec etiam causa, quam tradunt ad tollendam huiusmodi potestatem, uera cum nihil rationi consentaneum contineat ex dictis liquido constat.

Eos, qui omnia fato fieri dicunt, omnem humanæ uitæ actionem auferre. Cap. XI.

CAeterum ad eos, qui aliquid in nobis esse huiusmodi destruunt, sequitur, quantum ad eos attinet, hominum uitam confundere, & euertere. Si enim rebus ita se habentibus, ut habent: neq; enim alicui ipsorum persuadere possibile est non agere ea, quæ agunt, ueluti etiam ipsa agendi, & non agendi potestatẽ habentes: nec etiam aliorum aliquem: tantam uim habet ueritas ipsa, & ab his, quæ fiunt, euidens testimonium. si nunquam, his ita se habentibus, tantam eorum opinio uim sumat, ut omnes homines credant nos nullius rei auctores esse: sed semper sequi circunstantia, his dantes manus, atq; assentientes: & agere quæ agimus, cum omnino hæc ipsa agere cogamur: nõ enim posse nos aliud quid agere, cũ circũstantia huiuscemodi sunt: pariter quoq; rursus non agimus, quia nõ possumus aduersari circũstantibus, cum huiuscemodi sint, quid accidet aliud, nisi ut omnes homines ex eiusmodi credulitate ea quidem ualere dicant, quæ cum labore, aut aliqua cura fiunt, eligere uero uoluptates, quæ cum facilitate acquiruntur: tanquam, omnino futuris illis, quæ agenda sunt nullum, ipsi pro ipsis sint bonum. At si sic ipsi afficiuntur, & ea quæ aguntur, sequuntur ad ipsorum electiones (profectio enim ob ipsorum ementitam credulitatem, alio modo res se habebunt quam habent) quid aliud quam bonorum ab omnibus paruipensio quædam erit? omnium enim huiuscemodi possesio, atq; pręsentia cum labore acquiritur: malorum uero electio, ueluti quæ cũ facilitate, & delectatione fiant. Aduersus quos aliqua ab his ratio sit, quorum decretis persuasi ad hęc deuenerunt. poterunt enim illis nõ iniuria, si accusabitur, respõdere, nõ potuisse se aliud quid agere cũ essent circũstantia huiuscemodi: quos quo pacto iure increpauerint per hęc decreta, cũ eorum pręceptores fuerint? Magis autem nec obiurgationes, nec supplicia, nec hortatio, nec honor, nec alia id genus propriam secũdum ipsos seruabũt naturã: sed horũ quodcunq; etiã coacte fiet ut & illa, ad quę hæc insequũtur. Nam quo pacto etiãnum circa Helenæ raptũ de crimine accusabitur Alexãder Priami? quo pacto etiam Agamẽnon iure ipsum accusabit? dicens, neque ipse renuo. nam si facultatem habuisset præui-

dendi, aut Alexander quæ ipsum circunstabant, & hortabantur ad raptum, aut Menelaus quæ ipsum ad indignationem irritabant, aut Agamemnon ea, in quibus ueluti sine crimine existens, ipsi insidiatur, merito accusandi erant. At si diu, & iam diu, & priusquam eorum aliquid principium foret, uere de singulo ipsorum horum quodcunque prædictum fuit, de quibus, cum fecerit, reprehenditur: quo pacto etiā de his, quę fiūt, accusaretur? Quo pacto etiā exponet quis uirtutes in nobis esse, ac uitia? nā si eo modo à nobis fiūt, quo pacto alii quidem laudabūtur, alii uero improbabuntur? nihil.n. aliud decretum hoc quam patrocinium ad mala cōciliat. Videmus sanè bonarū, atq; honestarum actionū neminem fato, atq; necessitati causam adscribere: malos contra ob illam se dicētes esse huiusmodi: quod persuasi etiam philosophos dicere, quo pacto non cum loquendi audacia ipsi ad hæc deueniēt, aliosq; hortabuntur? Quo etiā seruabunt qui talia dicunt quā faciūt Dii, de mortalibus prouidentiā? si enim Deorū apparitiones, quas dicunt aliquibus fieri, per quandā anteiactam causam fiunt: ita ut prius quā fiant aliquæ ipsorum, uerum sit dicere illius quidem Deos ipsos curā habituros, huius uero minimi: quo pacto quis hoc amplius prouidentiā iure dixerit? quæ non iuxta meritum, sed ex quadā anteiacta necessitate fit. Quo pacto etiā Deorum cultus seruabitur apud hos, qui Deos calēdos esse opinātur, cū in his, qui ita agūt, hoc nō agendi facultas nō adsit? fieret quoniā ab ipsis Diis, erga quos fit aliquid plus quam, in aliis, ob id, q; & horum principia erāt, & prius quam hi essent praiacti. Quo pacto etiā non tollit hic sermo Diuinatoriā, sublato Diuinatoriæ usu? quod enim aut discere, aut quid ex disciplina, quam à uatibus cōsequetur, poterit aliquis uitare: si nos hæc tamē discere, illosq; nunciare possibile est, ad quorū singulū discendū agendumue, aut non agendum etiam ante natiuitatem nostram cogebamur: permanendiq; in his quæ à Diis prędicuntur, nos minime sumus domini, eò q; futurorum à nobis anteiactę fuerint causæ.

Opinionem eorum, qui omnia fato fieri dicunt, in sermonibus suis esse falsam. Cap. XII.

Sed q; decretum hoc uniuersalem hominum uitam euertat, cuiq; discere certe facile est. At q; etiā falsum sit, idoneū testimoniū, q; ipsi huius decreti assertores fidē sermonibus suis adhibere nō possunt: sic.n. in omnibus sermonibus solutū, liberūq; tuentur arbitriū, ueluti qui nunquā ab alio huiuscemodi aliquod decretū perceperūt: tū aliquos tentantes ad hoc hortari, quippe qui hoc ipsum agēdi, aut non agendi, optionē habeant: et his, qui eorū sermonibus persuadentur, eligere aliqua potentibus, qui illis tacentibus forte contraria fecissent. tū quosdam accusantes, atq; increpantes, ueluti qui in decentia agāt. Tractatus et plures conscriptos reliquit, quib' instrui iuniores putāt, q̄ppe qui nō impediti sint hæc ipsa conscribere ob aliqua huiuscemodi ipsis circūstātia, sed facultatē habeant scribendi hæc, & nō scribēdi, eligāt aūt ex amore erga hoies scribere. Sed omittant sermonū ambitionē, cōcedantq; id, qd in nobis, solutū esse, liberumq; arbitriū, & auctorē in eligendis, oppositisq; agendis, in his, quæ hoibus occurrūt, merito uersari credītū, tā à uulgaribus, quā à legislatoribus: est aūt hoc, eos ueniā dignos esse, q in uite huiuscemodi aliquid egerūt, ueluti quibus nō ob res, q̄ fiunt, sed eo modū agendi supplicium sit deputatū: qd certe nec aliorū, nec horum ipsorū aliqs, ut nō recte se habens, accusat. Verū cur qui in his, q̄ fiunt, ex ignorātia, aut ui peccāt, minus essent uenia digni, q̄ agūt quidē cognoscētes, facultatē tñ in se nō habentes & agēdi aliud quod præter ea, q̄ agūt, his eis circūstātib', q̄ & omnino circūstare uidentur: eo q; eiusmodi eorum natura sit, & sit propria eorū natura fato agere oia, q̄ agūt: sicuti grauibus, è supremo demissis deorsū ferri: & sphæricis, si p declive demittantur, ex se moueri. Simile.n. est hoc, ac si quis dicat equū supplicio dignū, quia homo non sit: & aliorū animal lū qdcunq; quia eiusmodi aiam, & nō meliorē sit assequutū. Verū nullus Phalaris adeo impius, & stultus esset, ut de aliquo eorū, quæ hoc modo fiunt, agētē puniret. In qbus igitur sunt supplicia rationi cōsonū non in aliis, quā in his, quæ ex ipsorū scelesta electione fiunt: qui.n. in his, quorum ipsi facultatē electionis habent, deserētes intentionē eorū, quæ ab ipsis agenda sunt, honestum scilicet, & legem, lucri, aut uoluptatis gratia, hæc ipsa supernentes, flagitia cōmittunt, hi ab oibus hoibus digni suppliciis iudicātur: ueniam dantibus illis, qui non ita peccant. Itaq; inspice improbos omnes admirabile hoc decretū à philosophis discētes, docere ipsos docentes, q; & ipsi nihil min' his, qui inuin peccant, sunt uenia digni: non enim ex aliquo extrinsecus eos cogente hæc faciunt, quæ faciunt: à quibus fortasse etiam cauere poterant: sed à natura, quæ in ipsis est, nihil possibile est latentes fecisse: cum tamen nullam his ipsis peccatorum causam præbeat. At si nec quiuis alius nec ipsi huius decreti principes ueniam darent alicui, hanc eorum, quæ delinquuntur, causam afferente, ceu falsum quid, & falsa enunciantem, proculdubio, ut ab his, & ab aliis omnibus eodem modo creditum est id, quod in nobis, non cuiusmodi ab his fingitur, cum ad propositam quęstionem cogitantes dicunt, sed cuiusmodi ipsum esse oportet ex operibus ipsis, & hi ipsi & omnes homines testātur, si enim ita se habere persuasi essent, delinquētibus omnibus indulgerent, tanquam non habentibus nō agendi facultatem. Sed q; quidem est aliquid nominare, & q; non propter facultatem hanc aliquid sit sine causa: eò q; eorum, quæ sic fiunt, homo ipse sit causa: cum ipse horum omnium principium sit, quę ab ipso fiunt, satis quidem ostēdisse possunt quæ dicta sunt. Satis quoq; persuaderi possunt & qui ad hoc ipsum tentant contradicere? & si omnia, quæ agunt paulisper agere tardauerunt, tanquam de his, quæ dicūt, uerum dicentes, fidem præstantes illi dicto, nihil eorum, quæ fiunt, ab aliquibus ita fieri, ut & id ipsum non agendi facultatem tunc habeant. nam quis hoc crediderit, nullum accusare, neminem laudare, nemini consulere, neminem hortari, nō Deos orare, non eis gratias agere de aliqua re, nec aliud quod agere possunt eorum, quæ iure agenda sunt, hi qui & nō agendi singula eorum, quæ faciunt, facultatem habere se credunt. at fine his hominum uita non uiuenda, & nec à principio hominum amplius. Sed nec illud nobis imperscrutatum relinquatur: si quis supposuerit non magis esse uerum sic aliquid esse in nobis, ut nos putamus, & ipsa rerum natura sese habere testatur, quam omnia ex necessitate fieri, sed æqualiter utrunq; certum, incertumue esse cui[illegible] opinioni credidisse hominibus sit tutius, minusq; periculosum, quodq; falsum eligibilius: utrū, cum omnia fato fiant, aut nō ita se habere putasse, sed esse & nos agendi aliqd, & non agendi dominos: aut, cum aliquid etiam in nobis sit, eo modo, quo prius diximus, credidisse hoc quidem falsum esse, & omnia, quæ à nobis fiunt, ex facultate nostra coacta fieri. An manifestum est, q; qui, omnibus fato euenientibus, seipsos persuadent facultatem habere agendi quādam pariter, & non agendi, nihil ex hac credulitate in agendis peccarent: cum neq; ab initio ullius rei earum, quæ ab eis fiunt, domini sint: quapropter periculum peccati secundum hoc ad uerba usq; prosiliscitur. At si, cum etiā aliquid in nobis sit, nec omnia ex necessitate fiant, credamus nos nullius rei dominos esse, multa prætermittimus eorum, quæ à nobis merito essent agenda, & propter consultationem de ipsis, & quia propter labores in agendis prompte subsidemus, segniores facti ad aliquid per ipsos agendum, ex hac credulitate, q; nobis etiam nihil de agendis neganotibus euenturum sit, quod fieri debet. His autem ita se habentibus, præmanifestum est, quòd philosophantibus eligibilius est ut ad uiam, quæ minus est periculosa seipsos engant, & alios ducant.

Ratio sumpta ex ordine causarum in uniuerso, qua utuntur afferentes omnia fato fieri. Cap. XIII.

Non

NOn deterius etiam his præconsideratis, ea etiam, quæ de fato ab ipsis dicũtur, addentes, uidere, an aliquam eiusmodi uim habeãt, qua rationabile sit ex cognatione ad ueritatẽ ipsam, & quæ manifesta admodũ sunt despexisset. erit aũt nobis eatenus sermo de his, quatinus ad proposita utilis est. Dicũt quippe mũdum hunc cum unus sit, resq; omnes in se amplectatur, regaturq; à uitali, & rationali & intellectuali natura, dispensationem entiũ habere perpetuam serie quadã, & ordine procedẽtem: cũ primæ his quę post hæc fiunt, causæ fiunt: omniaq; hoc pacto mutuo inter se cõnexa fuerint: nihilq; in ipso sic fiat, ut nõ omnino sequatur ad ipsum, & annectatur, ut causæ, alterum quid: nec rursus aliquid eorũ, quæ subinde fiunt, absolui posse à prius factis, ut nõ omnino ad aliquod ipsorum sequatur ueluti annexum: sed & ad omne, quod factũ est, alterum quid consequi ex ipso necessario depẽdens, ueluti ex causa: & omne quod fit, aliquid habere ante ipsum ex quo ut causa, dependet: cũ scilicet nihil absq; causa eorũ, quæ in mundo fieri, aut esse possit, eò ꝙ nullum eorũ, quæ in ipso absolui, & separari possit à prius genitis omnibus: diuelli enim, & diuidi, & nõ ulterius unũ semper mundum ipsum manere, ordine, & administratione una gubernatum, si motus aliquis nõ habens causam introduceretur: quẽ inferri, nisi ea, quæ sunt, & fiunt, omnia causas aliquas habeant prius genitas, quas necessario sequãtur. similiq; esse dicunt, & eodẽ modo impossibile fieri aliquid sine causa, & ex nõ ente: eiusmodi autẽ existentem uniuersi gubernationẽ ex infinito in infinitum manifeste, & immutabiliter fieri. Cũ autem quædã sit in causis differẽtia, quã exponẽtes (iræ enim causam enumerant) alias quidẽ dicunt esse externas, alias uero cõcausas, alias quoq; habituales, alias etiam contentiuas, alias aliud quid: nõ enim opus est sermonem protrahentes, omnia, quæ ab ipsis dicũtur, addentes, uoluntatẽ ipsorum ostẽdisse in decreto hoc de Fato: pluribus inquam existẽtibus causis æqualiter, in omnibus ipsis dicunt uerum esse, ꝙ impossibile sit eisdem circũstantibus omnibus circa causam, & id cuius est causa, interdum quidem non sic, interdũ uero sic euenire: fore enim, si sic fiat, causam non habentem motum aliquem: ipsum uero fatum, & naturam, & rationem, qua uniuersum gubernatur, Deum esse dicunt, existẽtem in omnibus, quæ sunt, & fiunt, utentemq; ita omnium entium propria natura ad uniuersi gubernationem. Et huiusmodi quidem est, ut breuibus dicamus, eorum opinio, quam iaciunt de Fato.

Refellitur prius dicta ratio, ceu falsas propositiones assumens. Cap. XIIII.

EOrum uero, quę dicuntur, falsitas nõ rationibus aliquibus, nec redargutionib' extrinsecus indiget, sed est ꝑ se nota: quæ enim redargutio potest esse sermone ipso manifestior, qui his non cõcors est, de quibus dicitur? Enimuero, quod primo dicitur, fieri omnia primis, his quæ post hæc fiũt, causis existentibus, & hoc modo se mutuo consequentibus rebus, ꝙ instar catenæ, ex primis secũda dependeant, quod, ut fati substãtiam supponunt, quo pacto, non aperte à rebus ipsis dissonat? si enim filiorũ patres sunt causæ: & oportet proprias causas exquirere ut sit homo quidem hominis causa, equi uero equus: cuiusnã posteri causæ fuerint, qui nec omnino nupserunt? cuius præterea pueri, ante ætatẽ perierunt: si quidem multa eorum, quæ fiunt, ex defectu in quãto, aut nõ mota, aut corrupta prius, nullius fuerũt causę per innatam ei facultatẽ. cuius etiam causa esse dicent, quæ in aliquibus corporis partibus excrementa nascuntur cuius quoq; monstra, & quæ præter naturã fiũt? quæ nec ab initio permanere possunt. si autẽ cortex in plãtis gratia est περικαρπίου id est eius quod fructum continet id uero, quod fructũ continet gratia fructus: & irrigantur quidem, ut alantur, aluntur uero, ut fructum ferant: multa tamen in eis est inuenire, quæ nõ hoc modo fiunt. cuius.n. dixerit quis putrefactos, & aridos fructus causas esse eorũ, quæ post hæc? cuius etiam foliorum quorundam germinationem? ex quibus euidens est his qui uera inspicere uolunt, & possunt, ꝙ quemadmodũ non omnia agere possibile est, ita nec omnis, quæ facta fuerit causa, iam & causa est, aut facta est aut fiet. uerum nec omne, quod factum est, simulac est, iam est causa futuri alicuius. At contra uenientes quidem dicere & hæc, effugere uero ad hoc, ꝙ ignotũ sit cuius sint causæ, ut & in ea deniq;, qua ipsi utuntur, prouidentia coguntur sæpius facere, est excogitare subsidium indigentibus. nam hoc utentes licebit & de omnibus maxime absurdis dicere, ꝙ & sunt, & rationabiles habent aliquas causas, nobis autem adhuc immanifestas. Vtrum igitur, his ita se habentibus, aliquid sine causa fiet? & hoc sermo noster testatur. An seruari etiã potest nullũ eorum, quę fiunt, absq; causa fieri, etiã hoc modo se habentibus rebus, ut nos dicimus. si enim, cum quieuerimus à causarũ resolutione, & ab hoc dicto, ꝙ ad ea, quæ primo facta sunt, sequitur necessario, ꝙ ex natura sua futura sint causę, utpote quę in sui substantia causam amplectantur, ab his quæ fiunt. & posterioribus assignationem causarũ faciamus, necnon eorum, quæ fiunt proprie, causas: quæramus: nullũ absq; causa fiet, eorũ, quę fiunt: nec ob hoc ex necessitate ab eiusmodi fato erit undiq; quod fit. nam non necessario Sophroniscus, simul ac est, iã & pater est, & causa alicui posteriorum. Sed si Socratis fuit ex necessitate fuit ei Sophroniscus generationis causa ex necessitate. sicut. n. existente quidẽ fundamẽto non necesse est domũ iam esse factã: sed domo existẽte anteiactũ fuisse fundamẽtum necesse est: sic putãdum est & in his, quæ natura fiunt, se habere causas ex necessitate? nõ ꝙ ad ipsa prima sequatur necessario causas esse quorundã, sed ad ea, quæ posterius fiũt, quod ex necessitate habere aliquas antecedẽtes causas. Sunt tamẽ quædã eorum, quę fiunt, etiã eiusmodi, ut habeant quidẽ aliquam causam non tamen propriam, nec pręcipuã, sed ut assueti sumus dicere per accidẽs, inuentus enim thesaurus ab effodiẽte causa ferendi habet quidem fossionem causam, sed non propriam, nec quæ propter ipsum fieret: nã quæ proprie sunt causæ aut ex necessitate solum, ut his uidetur, & utplurimum consequens habent causatum: sed quæ ita per accidens sunt causæ raro fiunt talium causæ. Quapropter ad hoc modo dicentes simul quidem sequitur nihil dicere fieri absque causa, simulque seruare ꝙ à fortuna, & casu aliqua fiant, & esse & quod in nobis, & contingens in rebus, non autem uocem tantum. Quo pacto etiam non est aperte falsum dicere omne, quod ad aliquid sequitur, ex illo habere causam, ut sit, & omne, quod aliquid præcedit, illi esse causam? uidemus enim quæ se mutuo tempore consequuntur non omnia ex prioribus, & prius genitis fieri: nec enim est ambulatio propter surrectionem, nec nox propter diem nec certamen Isthmicum propter Olympicum, nec propter hyemem æstas. Vnde & admiratus quis ipsos non iniuria fuerit, qui hoc modo causarum assignationem faciunt: ut semper quod primo factum est, causam esse dicant eius, quod est post ipsum: & faciant connexum quendam, & causarum continuationem: & hanc afferunt causam huius, quod nihil absq; causa fiat: cũ in multis uideamus & prius, & posterius factis eandẽ esse causam. surgendi quippe, & deambulandi eadẽ est causa, non enim surrectio deambulationis, sed utrorumq; surgens ipse, & deambulans est causa, & huius prælectio. uidemus quoq; noctis, & diei ordinem quendam inter se habentium unam, & eandem esse causam similiterq; mutationis tẽporum: non enim est hyemę æstatis causa, sed & illorũ, & istius Diuini corporis motus, & circulatio, & declinatio in obliquo circulo, qua sol motus omniũ prius dictorum pariter est causa: & ꝙ nox non est diei causa, aut hyems æstatis: nec sunt inter se complexa instar catenæ, donec hæc fiunt: aut si nõ sic fiant, diuelletur mundi, & eorum quæ in ipso sunt, & fiunt, unio: sufficiunt enim diuina corpora, & horum circumlatio ad seruandam eorum, quæ in mundo fiunt, continuationem: uerum nec deambulatio est absq; causa, quoniã non ex surrectionẽ habet causam. Quare hæc causarũ series ab ipso dicta nullã affert rationalem causam huius,

ꝙ nihil absq; causa fiat. nam quemadmodum motus ipsi & tempora causam quidem aliquam babent: sed nec motus motum, qui eum pręcedit, nec tempus, tempus ipso prius: sic se habet, & quæ in ipsis, & per ipsa res fiũt: nam continuationis eorum, que fiũt, est aliqua causam, propter quam mũdus unus, & sempiternus, secũdum idem, & eodem modo semper est dispositus: hanc oportet quærere, & assumere causam: quæ tamen nõ eiusmodi putãda est, quoad ex antiquiori fiat recẽtius: ut uidemus in generatione fieri ipsorum animalium. rationi enim cõsentaneum est & principium quoddam esse dicere in causis, quod nullum amplius ante se principium, & causam habeat: nõ enim si omnia, quæ fiũt omnia causas habent, iam & omnium causas aliquas esse necesse est: non enim omnia entia fiũt. quomodo enim nõ est absurdum in infinitum dicere abire causas, & seriem ipsarum, & cõnexum, ita ut nihil primum, nihil ultimum sit: nullam enim dicere esse primam causam, causam est interimere: sublato enim principio, & id quod post ipsum est, auferri necesse est. Interiret & hac ipsa ratione sciẽtia: siquidem est scientia proprie primarum causarum cognitio: nõ est autem secũdum eos in causis primũ. Nec quæcunq; ordinis trãsgressio destruit ea, in quibus fit: quędam enim etiam præter ordinem regis fieri nõ impossibile, quæ regnum ipsum omnino nõ iam destruũt. nec si aliquid eiusmodi in mundo fiat, iam omnino hoc dissoluit mũdi felicitatem, sicut nec domus, dominiue quæuis seruorum incuria. Quæ uero dubitãt aduersus id, quod in nobis, eiusmodi esse, cuiusmodi cõmunis hominum existimatio credidit, dubitare quidem ratione nõ uacat: sed dubitatis, ueluti concessis ductos destruere quidem, quæ admodum euidẽtia: sunt & adumbrationem quãdam, & ludum ostẽdere hominum uitam: & cõcertare dubitatis aduersus ipsos, quo pacto nõ omnino irrationabile est: nõ enim si quis Zenonis rationem aliquam cõtra motum soluere nõ potest, iam & motus est auferẽdus: magis siquidem satisfacit rei ipsius actio ad assentiẽdum, quam omnis, quæ per rationes ipsum destruit, probabilitas.

Exponitur ratio sumpta est ex habitibus animi, qua auferebant id, quod in nobis, & soluitur. Cap. XV.

NEc deterius fortasse fuerit nos etiam ex his, quæ dubitãtur ab eis, hæc ipsa præcipuæ, quibus maxime confidunt, aggrediẽtes, examinasse quonam pacto se habent: forte enim nihil nimis apparebit in eis. Est itaque inter ea, quæ dubitãtur ab eis, & quid eiusmodi. Si hæc dicũt in nobis sunt, quorum etiam opposita possumus: & in his sunt laudes & uituperia, hortationes & de hortationes supplicia & præmia: nõ poterunt prudẽtes esse, & uirtutes habere, qui iam habent: quoniam nõ sunt oppositorum uirtutibus uitiorum capaces: eodem quoq; modo nec uitia in malis, cum hi nõ possint esse ulterius mali, atqui absurdum est dicere nõ esse uirtutes, & uitia in nobis, nec laudes, & uituperia in his fieri: nõ igitur quod in nobis seruãt qui uitia, uirtutesq; nõ remouibiles concesserunt. Fortasse expeditius quod sumitur possem' utiq; dicere, eatenus esse in habentibus ipsos habitus, quatinus, priusquam eos acciperẽt, poterant & nõ accepisse: nam & qui uirtutes habent, cum eligere meliora, quam negligere maluerint sibi ipsis adipiscendarum uirtutum fuerunt causæ, pariterq; qui uitia habent. Eadem autẽ & in artibus ratio. nam & artificii unusquisq; priusquã haberet artem, habebat & oppositionem ut artifex nõ fieret: sed cum in artificem euasit, nõ ulterius dominus est ne factus sit, ꝙ euaserit huiusmodi: si quidem talium generationes in nobis sunt. & hac de bac causa non est eadem ueritas in futuris, & his, quæ sunt, & his, quæ iam facta sunt. quoniã id, quod iã est, & quod iam factum est, impossibile est aut nõ esse, aut non factum fuisse: at quod futurum est fieri cõtingit & nõ fieri. idcirco, prius quam uirtutem haberet aliquis uerum erat posse ipsum & nõ eiusmodi euadere: sed qui talis euasit, hic cum euasit, uerum est dicere ipsum iam euasisse. Si igitur ex generatione prudens erat huiuscemodi: hocq; unã cum aliis sibi à natura datis habebat, cum ab illa suscepisset: nullo modo hic ex sui facultate erat eiusmodi: sicut nec bipes, aut rationalis, nec ꝙ erat eiusmodi laudabatur, sed admirabatur, ceu qui tale natura donum esset assecutus, uelut enim in sanis, quicũq; natura imbecilles ex propria diligentia sunt eiusmodi, hos quidẽ laudamus, utpote qui decẽtem sibi adhibuerint prouidẽtiam, propter quam prouidẽtiam nõ ęgrotãt: eos uero, qui ex natura sani sunt, & qui absq; fastidio, & curis nõ ægrotant, nõ item laudamus, sed beatos dicimus, ueluti sine laboribus hoc ipsum habẽtes, quod & in aliis amabile est, & si cum labore peruenerit. Eodem modo uel etiã magis in uirtutibus faceremus, si ex natura alicui adessent: quod in Diis proculdubio facimus. sed quia nobis hoc impossibile est: nihilq; à natura impossibile est expetẽdum: siquidem ipsa est possibili, & impossibili mẽsura: est enim uirtus perfectio, & supremum proprie cuiusq; naturæ: nequit autem quod imperfectum est in ipsa esse perfectione: cum omne quod fit, simulac genitum est: imperfectum sit: nec homo ipse cũ uirtute nasci potest. nõ fuit tãtũ ei natura nõ auxiliatrix ad eius ademptionem: sed ab ipsa uim, aptitudinemq; habet, qua illius capax sit: qua nullum cæterorum animalium pręditum est. & ex hac potestate homo ab aliis animalibus natura differt: quamuis à plerisq; animalium deficiat in corporeis exuberãtiis. Si igitur hãc uirtutem capacem potestatem sic à natura haberemus, ut profecti, & perfecti etiã hãc sumeremus, ut deambulationem, ut dẽtes, ut genarum pilos emittere, ut aliud quid eorum, quæ nobis secũdum naturam post accedũt: neq; hoc pacto etiam in nobis essent uirtutes: quemadmodum nec aliquid eorum, quę prius dicta sunt: cũ neq; hoc modo ipsas comparemus. si enim prudẽtia, & uirtus, ut cætera, hominibus essent cognatæ: omnes profecto, aut saltem plurimi, ut cætera à natura ipsi assequimur, ita nõ facultatem solum uirtutum capacem, sed & ipsas sanè uirtutes ab ipsa haberemus: & hoc pacto laudes, & uituperia, & alia id genus frustra essent: imo in uirtutibus, & uitiis Diuiniorem quẽdam prætextum, & substãtiam ex præsentia ipsarũ haberemus. At quia nõ sic se habet: nam nec omnes, nec plurimos uidemus qui uirtutibus præditi sint: quod est eorum, quæ natura fiũt argumentum: sed amabile est unũ fermè eiusmodi accepisse, qui per exercitium, & doctrinam ostẽdat ipsorum hominum ad cætera animalium naturalem exuberantiam, per se ipsum addens necessarium, quod deest naturæ nostræ, qua causa, & ex nobis uirtutes ipsas acquirimus. Nec inutiles, aut inanes sunt laudes, & uituperia, & ad promotiones, nec uita secũdum leges per optimas cõsuetudines. eorum, quæ natura aliquibus insunt, nullum unquam ex aliqua cõsuetudine potuit diuersum fieri: nõ ita ipsum graue tam sæpe sursum proiici poterit, ut assuescat sui natura sursum ferri: sed tales, & tales mores hominum ex diuersis assuetudinibus fiũt: & in naturalibus primos habitus adepti sic per ipsos operamur: non enim quia sæpe uidemus, uisiuum habitum adipiscimur, sed ipsum habẽtes sic uidemus. At nõ in naturalibus ex actionibus ipsos habitus acquirimus. nam nec in fabrum lignarium quis aliter euaseit, nisi qui sæpius illius actiones exercuerit ex suppositionibus docẽtis. quare cum & uirtutes hoc modo acquiramus: agẽtes enim & temperata temperati efficimur: non inerũt nobis à natura. Qui uero dicunt nos ex necessitate esse, & fieri tales: nec facultate nobis relinquunt hæc ipsa agendi, & non agẽdi, quibus eiusmodi euadamus: & ob hoc nec hic, qui flagitiosi fiũt, licere nõ hęc agere, quæ agẽtes tales efficiũtur, nec etiam nobis: quo pacto nõ fatebuntur flagitiosissimum animalium omnium à natura hominem factum esse: cuius causa cætera omnia facta esse dicũt, ceu ad eius salutem cõducentia. si enim uirtus, & uitium sola bonum, & malum sunt secũdum ipsos, illa quidem bona, hoc uero malum: nec aliud cæterorum animalium neutris horum est susceptiuum: hominum uero plurimi mali: imo unus tãtum, uel duo boni ab his geniti fuisse fabulantur: ueluti quoddã inopinabile animal, & præter naturam

Phœnice

Phoenice rarius, quæ est apud Æthiopes. at si omnes mali, & æque inter se sic effecti, ut nihil distet: alius ab alio: insaniuntq; eodem modo omnes, quicunq; nō sunt sapiētes: cur nō & animal omnium infelicissimū homo fuerit, cum & uitiū, & insaniam sibi cōnata, & forte euenietia habeat? Sed examinare, præter rationabile opiniones, eas quæ in decretis suis, quibus à ueris plurimum dissonāt, in præsentia recusandum. Redeūdum autem unde diuerteramus. Demōstrauimus quippe sic inesse ipsi prudēti eiusmodi esse, ga huiuscemodi inquisitionis, & ipsius adeptionis ipse est auctor: eò q & ,ut nō talis euaderet, pius optionem habebat: habitum tamen nō item habere in seipso: sicut nec in eo, quod ab alto demissum est, est ipsa quies, quamuis ut proiceretur, & nō proiiceretur haberet facultatem. At in ipsis actionibus, quarū habitum habēs operatur, etiam aliqua nō agendi. nam & si quàmaxime rationi cōsonum sit prudētem cum ratione, & prudētia actiones suas agere, primum quidem nō determinate operationes istæ eiusmodi sunt, aut ad hoc usq; actæ: sed omnia, quę hoc modo fiūt, sunt in latitudine quadam: & quod paululum est in his propositum nō interimit. Præterea nō coacte aliquid eorum, quæ eligit, prudēs facit, sed ceu & non agēdi aliquod horum ipse dominus existēs: rationabile enim, fortasse prudēti uisum fuerit, & pro ostēdenda in actionibus libertate, etiā nō fecisse quādoq; quod de ipso rationabiliter dicitur, si aliquis ei uates prędixerit facturum ipsum hoc necessario. & quidem ipsi uates hoc nō absq; cōsideratione dicūt: fugiētesq; redargutiones, quæ in prōptu sunt, nihil huiusmodi dicūt his, qui redarguere possunt: sed quemadmodum tempora ipsa præfinire eorum, quæ ab ipsis, ut futura, prædicūtur, ceu facile reprehensibile euitant: ita & aliquid cauēt dicere, & præsagire his, qui quamprimum possunt uaticinii oppositum fecisse.

Ex Deorum pręcognitione nō inuehi futurorum necessarium euentu. Cap. XVI.

DIcere uero rationi congruum esse Deos ipsos futura prænosse: absurdū siquidem esse dicere eos futurum aliquid ignorare: & hoc assumētes astruere inde tētare ex necessitate omnia, & fato fieri: nec uerum est, nec rationi cōsonum. nam si hoc ipsa rerū natura cōcedat, nullos certe rationabilius est Diis ipsis magis futura prænosse: sed cū non possit ipsa eiusmodi prædictionē, præcognitionemq; suscipere: nec Deos ipsos rationabile utiq; fuerit aliquod nosse impossibiliū: quæ enim sui natura impossibilia sunt, eadem etiam apud Deos naturam seruant: impossibile.n. est & Diis aut diametrū lateri commensuratum fecisse, aut bis duo quinq; esse, aut eorum, quę facta sunt, fuisse aliquid nō factum: neq; enim principatū uolunt in impossibilibus: sic enim esse in his, quæ dicuntur, discordia: quibus æquæ impossibile est & quod sui natura potestatem habet, qua fieri, & nō fieri possit, ut omnino futurum, aut ut nō futurū ita prænosse. si enim ante ipsa præcognitio de ipsis tollit ab eis contingētiam, proculdubio, si hæc seruaretur, impossibile esset de eis præcognitio. Quòd enim etiam secūdum hos hoc sic se habeat inde euidēs est, q ipsi assumētes Deos futura prænosse, ex hoc astruūt ipsa ex necessitate fore: ac si, nisi hoc modo fierēt, nō præcognoscētur. Si autem ad Deorum pręcognitionem, & prædictionem necessarium sequitur etiam secūdum eos, si nulla sit in his, quæ fiunt, necessitas, neq; utiq; secūdum eos Dii futura prænouerint. quare & ipsi eandem Diis impotētiam seruāt: siquidem per impotētiam, & imbecillitatem oportet dicere fieri hoc, quod est impossibilia nō posse. Non itaq; numini plus aliquid posse per prædictionem addunt, sed ex huius assumptione rerū naturam eiusmodi introducūt, nulla tenus cōsequētia, & cōsona his, quæ fiūt, & euidētibus dicentes. nam hoc utentes licebit impossibilia omnia demōstrare eò q rationi cōsonum sit ipsa Deos non ignorare. potest enim quis assumens absurdum esse Deos ipsum infinitum ignorare. ponens quot habet mēsuras, cum hoc assumere impossibile esse cognoscere infinitū quot habet mēsuras. quod si hoc, impossibile esse infinitum terminatarum esse mēsurarum: si enim nō sic erat, neq; Dii ipsum quot habet mēsuras nouissent. Quoniam uero si futura præcognoscere est, & res ipsas eiusmodi, quales sunt, cognouisse (aliud enim est præcognoscere ab ipso facere) proculdubio cōtingētia præcognoscēs, ut talia præcognoscet: nō enim est pręcognitio ipsum cōtingens, ut futurum, necessario futurum esse dicere: quare & Dii cōtingentia, ut cōtingentia, utiq; præcognouerint: ad quod ex huiusmodi prænotione nō omnino sequetur necessitas. Sic quoq; & prædicentes audimus, qui enim cum cōsultatione aliqua eligēdi, aut agēdi, quæ opportuna sunt, prædicūt, nō ut necessario futura de quibus prædicūt. In uniuersum autem si quidem omnia Diis dicūt esse possibilia: erunt etiam impossibilia illis possibilia: nō ostendetur tamen ex illorum præcognitione de futuris omnia, quæ fiūt, necessario fieri. At si concedant impossibilia etiam Diis esse, eiusmodi: primū quidem oportet eos ostēdere possibilem esse eiusmodi præcognitionem: deinde sic ipsam in Deos reponere: nam nec euidens est, nec his, quæ fiūt, cōsentaneum eiusmodi de futuris Deos ipsos facere præcognitionem. Nos igitur nec Diuinatoriam tollimus, nec deorum præcognitionem, ut res ipsæ natura se habēt, taliter eos de ipsis prædicere dicētes. Verum nec hominum utilitatem ex Diuinatoria auferimus: quæ fit, ut possit quis euitare, quod forte nō euitasset, nisi cōsuluisset: Dei quoq; laudātes Diuinatoriam, & secūdum hanc rationem solum ipsam dicētes seruari, & qui hac utūtur ut persuadeant, q omnia fato fiunt, cum hoc, q nihil ueri dicūt, absurda etiam quædam, & aliena omnino à diis de ipsis audēt dicere. Cur enim absurda nō sunt, quę de his ab eis dicuntur? Dubitātibus enim quibusdam aduersus eos, cur si omnia, quæ fiunt, ex necessitate fiūt, Deorum diuinationes consultationibus similes fiunt, ut possint qui audierūt, ob quod audierūt, & uitasse aliquid, & fecisse. Itaq; & datum Laio respōsum accipiētes, quo ei dicit Pythius nō oportere eum filium generare: nam si filium genueris, interimet te filius, & inūdabitur domus tua tota sanguine: aiunt, ut ipsorū opera promulgaret, sic eum respōsum dedisse, nō ut non sciētem minime persuasum iri (omnibus enim magis nouerat) sed quia nisi sic responsum dedisset, nullum eorum, quæ per insolentiam effrenem circa Laium, & Oedipum facta fuerūt, futurum fuisset: nam nec exposuisset sibi genitum filium Laius, ut exposuit: nec sublatus puer a bubulco, & datus in adoptionem Corinthio Polybo, uir factus, & Laio in itinere occurrens, ignoransq;, & ignoratus ipsum interfecisset, nunquam enim domi, ut filius, apud eum educatus parētes ignorasset, ut illum quidem ipsorum interficeret, hāc uero uxorem duceret. ut igitur hęc omnia seruarētur, compleretur q; fati facinus, imaginationem quādam præbuit Laio Deus, tanquam posset ea, quæ dixit euitasse, & quia temulētus filium genuit, exposuit filium genitum, ut ipsum pernecaret, quæ expositio impiis fabulis causa facta fuit. Veram qui hæc dicit, quomodo aut Diuinatoriam seruat, aut docet Diuini cultus existimationes? aut quem utilitatem docet ipsam habere Diuinatoriam? ad Diuinatoria uidetur esse futurorū prædictio. Sed hi Apollinem factorem faciūt eorum, quę prædicit, q enim nō sic factum fuisset, nisi hoc modo responsum dedisset Deus, & propter hoc sic ipsum respōsum dedisse, ut fierēt, quæ de ipsis dixerat, nonne potius oper sunt respondētis, quam nūciatio futurorum? At si etiam opus est plus aliquid cęteris uatibus habere Deos ipsos, utpote qui & futuris coagāt, ut fiāt opem præstātes, nam & poetæ hoc de Diis canūt, q scilicet datores bonorum sunt, ex horum uero dictis ad nullum horum Pythius Laio cōduxit, concertat, & omnia agit, & nihil nefandum, nihil impium domus eius prætermitteret. quæ profecto quisquis audiat, non magis piam, quæ ab Epicureis dicitur, improuidentiam huiuscemodi prouidentia dixerit. Præterea quo pacto inter se concordant simul quidem Fatum ipsum Deum dicere. & uti his, quę sunt, & fiunt in mūdo, ad ipsius mundi salutem,

& ordinem seruãdum eorum, quæ in ipso sunt, simulq; talia de ipso dicere, ut assumat ad piissimas actiones ob studium circa hæc ipsa & Pythium coadiutorem. Ad quorum enim salutem dicẽt fatum ipsum uti nec patris à filio & nuptiis matris, & filii iniquis, & generatione filiorum fratri, & patri? Cur rationabile est administrationis, quæ in mũdo est ex his salutem habere, ut & Apollo timeat ne aliquod horum nõ actum prætermittatur? erũt ne impedimento, nisi fiãt, administrationi hominum erga ciuitates, & leges, aut elementorum saluti in mũdo, aut ordinatissimę, & æternæ Diuinorum corporũ circulationi, aut alicui eorum, ex quibus cõstare mũdum, & gubernari ratione contingit? Proculdubio rursus & aliquam alterã fabulam ab aliquo ex Tragœdis audire poterunt, quorum opera sunt eiusmodi figmenta: aut mulierem aliquam ex ζηλοτυπίας, id est ex suspicione in amore insidias parantem filius alterius, & proprios pernecãtem: aut Thyestem quẽdam infelicem senem canes filiorum suorũ deuorantem, Atreo quodam fratre eiusmodi ei mẽsem opponẽte. Credunt autem fabulis ceu factis, fatumq;, & prouidẽtiam per hæc astruũt, ueluti studiose contendentes quæ astruere uolũt per ipsas astructiones destruere: quãuis longe melius, & erat uenia dignus suppositiones ipsas interimere, propter eam quæ, ad ipsas sequitur, absurditatem, quã hæc absurda propter suppositiões asserere: hi uero & facile absurdissima quęq; credunt: & ꝙ secundum rationem ipsa fiant aliquas adducere causas nõ pigritãt. Sed de his satis, sufficit enim in singulo ostẽdisse opinionis absurditatem. abunde enim puto ostensum esse, quo pacto inesse prudẽti dicitur prudẽtem esse, quãuis nõ possit non esse prudens: nõ quia non insit ei, cum est prudẽs, eiusmodi esse: esset enim & tunc dominus huius, quòd est prudẽtem nõ esse: sed quia priusquam eiusmodi fieret, habuit nõ minus, ut non eiusmodi euaderet, quam ut euaderet, facultatem: propter quam prædiximus causam, ut talis fieret, seipsum adiuuit. At in ipsis Diis nõ est, ꝙ eiusmodi sint: quod & ipsum erat in dubitatis ab eis: quia scilicet in eorum natura est ꝙ ita affecti sint. Sed nullum eorum, quæ hoc modo alicui insunt, in eo est. propter hoc enim illorum quidem bona honorabilia sunt, & beatificabilia, maius quid laudabilibus bonis habẽtia. quoniam & omnino eorum natura capax non est. nos uero in ademptione uirtutum laudamur: eò ꝙ cum natura nostra etiam deterioris sit capax non est. nõ fuimus segnes ad meliora: quãuis deteriora ipsa absq; sudore, & laboribus acquiri posse uideãtur: uirtus uero nõ sine doloribus, & laboribus, & sudoribus multis. habet tamẽ & prudens in singularibus actionibus etiam nõ agendi ipsas facultatem: cũ & in illis actiones aliquæ fiant circa cõtingentia, & quæ aliter se habere possunt. nã nec facultas Pythio surrepta est, ut eidẽ responsum det, & nõ det, nec Æsulapio tuẽdi quippe omnes fere homines ad eum confugiũt, ubi præsertim insignis habetur, credẽtes, ꝙ his, qui medicum ipsum habere student, his qui non student, seipsum magis præstet.

Confutantur dicta illorum, qui asserunt se seruare, id quod in nobis, in uero sensu, eo quòd id non sit in omnibus, quæ per impulsum agunt. Cap. XVII.

DIcere uero pręstare illos, qui non putant in seruando actionem animalium impulsoriam seruari iam & id, quod in nobis, eò ꝙ non omne, quod per impulsum fit in his fit, quæ per impulsum agunt: & propter hoc interrogare, num quod in nobis est, actio quædam fit: & subinde hoc sumpto interrogare, num actionum ipsarũ aliquæ quidem per impulsum esse uidentur, aliquæ uero non per impulsum? quo sumpto illi rursus addere, actionum quidem, quę nõ per impulsum, nullam in nobis esse: hocq; cõcesso, ad hæc assumere omne, quod per impulsum fit, in his esse, quæ hoc modo agũt, quoniam in nullo fit eorũ, quæ aliter agũt: & propter hoc dicere secũdum ipsos quoq; eundem eius, quod in nobis est, modum seruari, quod possit a nobis fieri, & nõ fieri: & quæ sic fiũt inter ea numerari, quę per impulsum fiunt: quo pacto nõ sunt dicta eorum, qui ea penitus ignorãt, de quibus sermones faciũt? nõ enim, si in his, quæ per impulsum aguntur, id quod in nobis, esse concessum fuerit per rationem, iam omne, quod per impulsum fit, in nobis: nam ex his, quæ per impulsum fiunt, illa tantum in nobis sunt, quæcunq; per rationalem impulsum agũtur: rationalis uero impulsus in consultatoriis, & uoluntariis fit, is scilicet, qui est hominum, cum in his fiat: cæterorũ siquidem animalium, quæ per impulsum fiũt, actiones, nõ eiusmodi: cum non item sit in illis facultas agẽdi, & non agẽdi quod per impulsum fit. idcirco in actionibus secũdum impulsum est id, quod in nobis, nõ ob hoc tamen omnis, quæ per impulsum actio fit, id quod in nobis, continet. Quo pacto etiam nõ ignorant hi, quæ ipsi faciũt? cũ ueritate eorum, quæ fiũt, quam destruũt ex decreto, utitur ad astructionem decreti ipsam intermẽtis. Sumentes enim singulũ eorum, quæ natura constant, fato esse tale, quale est, tãquam, quòd idem sit natura, & fatum, addũt hoc, igitur & fato sentiet animalia, & per impulsum mouebuntur: & animalium alia quidem solũmodo agent, alia uero rationalia agent: & alia quidem peccabunt, alia uero recte agent: hæc enim his secũdum naturam quidẽ: sed cum peccata sint, & κατορθώματα, id est recte facta: & eiusmodi naturæ, & qualitates non ignorẽtur: sunt & laudes, & uituperia, & supplicia. & præmia: hæc enim hunc inter se ordinem habent, & sequęlam, non tamen etiam sequitur hæc hoc modo fieri his, qui naturam, & ea, quæ secundum naturã fiunt, ad ipsum fatum, & necessitatem transferunt: actiuis enim, & rationalibus animalibus natura inest, & peccare, & recte agere posse, cum neutrum horum coacte faciant: & hoc est uerũ, & hoc modo se habet: sed non apud eos, qui nos omnia, quæ facimus, facere dicunt ex necessitate: deinde eorum, qui rationabiliter agunt, alios quidem recte agere, alios uero peccare. ex necessitate autem omnia facimus secundum quos impossibile est hisce quibusdam circunstantibus non hæc agere nos, ex necessitate uero semper hæc circunsistunt, propter quæ agimus: non enim eũ, qui quouis modo gratiosum quid agit, recte agere quis dicet, sed nec peccare eum, qui quouis modo flagitium aliquod cõmittit: sed cum quis eligit, & agit meliora, cui facultas inest & deteriorũ, hũc dicimus recte agere. Itaq; eum, qui à fortuna hæc ipsa fecerit, minime dicimus recte agere: ita ut recta actio non a rebus tantum, quę fiũt, iudicetur, sed lõge prius ab habitu, & potestate, à qua agũtur, eadẽ & de peccatis est ratio. At si facultas nostra agendi alia quædam præter ea, quæ agunt, à circunstantibus est erepta: cum nihil ipsa conferat his ut illa ipsis circunstent, propter quæ agunt, quomodo amplius quis hoc peccare, aut recte agere dicet? nam nec huiusmodi habitus, à quo his circũstantibus impulsus fit ad hæc certa quædam agenda, est in eis facultas, nec huius quòd ipsa circũstantia eiusmodi sint. hac enim de causa nullum ex brutis animalibus de his accusatur. ductus autem ad agendum, & ab habitu, & a circũstantiis quibusdam, cum ipse nullius sit dominus, ꝙ nõ hoc modo se habeãt, peccare amplius, aut recte agere in his, quæ hoc modo fiunt, minime dicetur. sed quia & laudes, & uituperia, suppliciaq;, & præmia in peccatis, & recte factis sunt, ut & ipsi dicunt proculdubio, his sublatis, illorum quoq; singulum sublatum fuerit. Sed recte agere de ipsis Diis non proprie dicetur, sed uelut par ei, quod est bona agere: siquidem in quibus est recte agere, in hisce & peccare, natura uero Diuina non est peccatorum capax, propter hoc enim nec Deos laudamus, cum meliores sint eo, cui laudes congruunt, & rectis actionibus in quibus sunt laudes.

Falsam esse rationem illam, quæ nititur ostendere, nisi omnia fato fiant, leges auferri. Cap. XVIII.

RAtio quoque illa prætermittenda à nobis non est, quæ fiunt, utpote quæ aliquid propositorum demõstrare possit,

possit. Dicunt enim. Non est quidem eiusmodi ἡ εἱμαρμένη, idest fatum, & causarum series, non est quoq; πεπρωμένη id non est quoq; αἶσα, id est. quæ semper est: non est quidem αἶσα non est quoq; νέμεσις, id est distributio nō est quidem νέμεσις non est quoq; lex: nō est quidem lex, non est quoq; recta ratio, quæ quidem quę agenda sunt imperet, quæ uero nō agenda abdicet: sed abdicantur quidem peccata, imperātur uero recte acta: non igitur est quidem huiusmodi fatum, nō sunt quoq; peccata, & recte facta, sed, si sunt peccata, & recte facta, est uirtus, & uitium: si uero hæc, est honestum & turpe: sed honestum quidem laudabile, turpe uero uituperabile: nō igitur est fatum eiusmodi, non est quoque laudabile, & uituperabile: atqui laudabilia quidē præmio digna sunt, uituperabilia uero supplicio: non igitur est eiusmodi fatum, nō est quoq; præmiū, & supplicium: sed honor quidem est præmiu meritum, supplicium autem castigatio: non igitur est fatum eiusmodi, non est quoq; præmiū meritū, & castigatio: si uero hæc interdicta sunt esse: si omnia fato fiunt, erunt recte facta, & peccata, & honores, & supplicia, & præmiorum merita, & laudes, & uituperia. Verum, si hęc ab aliquibus ipsis circūstantibus causis sic coguntur dicere ignoscendum est eis: nec est aliquid à nobis de his, quæ ab eis necessario dicuntur, negociandum: nec ab eis, de his, quæ nō eo modo, quo ipsi dicuntur: singulis enim eorum, qui aliqua dicunt, & opinantur, circūstantium uis adest: nec ipsos dicētes in aliquo accusare opus est, cum nihil ipsi ad sic dicendum conferant: siquidem nec circunstantium, nec ipsius habitus, per quem à circunstantibus sic ipsis moueri accidit, causam in se ipsis habent. At si facultatem habemus & deterius, & melius aliquid dicēdi: quis nō ipsorum rationis compositionem miratus fuerit, ut incompositam, & ex concessis, & euidentibus cōcludentem uerbum, nō quoq;, quorum erat uerbum igitur, lōgi circa syllogismos exercitii? Ponūt siquidem fatum ad mutabilem eorum, quæ fiunt, actionem uti omnibus his quæ fiunt, & facta sunt, eo modo, quo unumquodq; ipsorū factum est, & natura se habet, lapide quidem ut lapide, planta uero ut planta, animali quoq; ut animali: si uero ut animali, etiam eo quod impulsoriam uim habet, ponendo ipsum uti animali, ut animali & ut habēte uim impulsoriam: & fieri quęcunq; ab animalibus fiunt per ipsa animalia & animalium impulsum: cum tamen, etiam hæc sequūtur ad aliquas circunsistētium eis tunc necessario causarum: ex quibus putāt se etiam in nobis aliquod situm esse seruare ob id, ꝙ & animalia agere per impulsum seruent in eo, quod est fato omnia fieri. aliasq;, quas interrogant, rationes, & hanc ipsam propositam, ut mihi uidetur, non ueram: eatenus ei credētes, quatenus ex longitudine, & multitudine nominum, & obscura compositione decipere putant audentes. Sed uideamus & nos quod dicitur per hæc, multa positorum nominum in præsentia recusantes, ipsam πεπρωμένην & νέμεσιν, & αἶσαν subtrahentes (quibus nominibus in his, quas ipsi uolunt, significationibus utantur) in cæteris perscrutabimur. Discere siquidem dignum necessitatem sequelæ illius, non est quidem eiusmodi fatum non est quoq; lex. nam si quæ fato fiunt sequuntur causas, quæ ipsa necessario circūstant; nec fieri potest, ut qui per impulsum agit, non has sequatur causas, causam, quę ex ipso est, omnino illi connectens: quēadmodum nec lapis ab alto demissos nō feratur deorsum, aut sphæra per decliue non circūuoluatur, demissa per ipsum: quænam erit alterius legū utilitas? nam quemadmodum lapis à dicente non oportere deorsum ferri nūquam impedietur, tum ꝙ ipse huiusmodi natura sit: tum ꝙ externas habeat ad hoc iuuantes causas ita nec aliquis nostrum, ratione, aut lege aliter putante. Præter necessitatem circunstantium agere unquam persuadebitur. nihil enim nobis plus est ex hoc, ꝙ cognoscamus quæ leges imperant, cum causas anteiactas habeamus, quibus circunstātibus necesse est impulsum sequi. Hoc autem pacto omnis, quæ ex legibus habētur, utilitas iure sublata fuerit: siquidem leges imperant, quę agenda sunt, prohibent uero quæ nō agenda, sed non sequitur ad legum imperium, ut agamus, quæ per impulsum agimus: cum circunstantes causæ ad alia quædam necessario nos moueant, & ferant: legum autem utilitate propter huiusmodi fatum sublata, ipsæ quoq; leges auferentur. quæ enim est utilitas legum quibus parendi facultate à fato priuamur? non igitur ad hoc, ꝙ eiusmodi fatum sit, sequitur legem: esse contraria enim fatum & lex: cum scilicet lex quæ agenda, quæuè non agenda imperet. utpote cui imperanti possint parere qui agunt: idcirco & eos, qui non parent, ut peccantes, damno afficit, honores, eos qui parent, ut recte agente: fatum uero omnia quæ fiunt necessario, & per similes dicit cāusas fieri: eorum uero quæ ex similibus causis fiunt, impossibile est hęc quidē esse peccata dicere, illa uero recte facta. Si enim dicat quis etiā ipsam legem in necessariis, & anteiactis a fato causis si tam esse, euidens est, ipsam quoq; coactam iri: quemadmodum & in agentibus per impulsum, quæcunq; secundum ipsas fiunt, in circunstantibus causis sunt: non circunstabunt autem his quæ agunt, quæ non secundū ipsas. Qui uero hæc non agendi, quæ leges iubent, causam habent, apertissime carebunt uituperio: quomodo enim digni erunt? quod igitur est in circunstantibus secūdum necessitatem causis, ad quas nō potest impulsus nō sequi non erat ex legibus causa, cum necessitas aliqua, & fatum adesse impedierit. Sed hoc pacto nulla lex fuerit sibi obedientes habens: cum illis opus sit dicere ei parere eos, qui ex necessitate sequuntur: & eos qui non parēt ex necessitate aliqua à persuasione impeditos fuisse. Quapropter longe uerius esset connexum illud, si est eiusmodi fatum, non est lex: lege autem sublata, & una peccato, & recte facto merito sublata fuerint (ut & ipsi ex consequētia rationali sumebāt) uirtus, & uitium: & esse in hominibus aliquid turpe, & honestum & laudabile, & uituperabile, quodq; præmio, pœnàue dignum sit. Nihil igitur manet rationis illius ab eo interrogatæ, qui tāta arte ipsam astruxit. Sequetur autem ad eos consequētia, si ex imo incipiamus, quam dicunt sequi ad eos, qui tētant tollere quod in nobis esse eo modo, quo hi ipsi, qui illud confesse seruant: cum ob hoc, ꝙ alus hæc ipsa inferre anticipauerint, nō uideantur ad eos sequi, qui putant se subterfugere. si enim non sunt præmia, nec supplicia nec laudes nec uituperia. si uero non hæc, nec delicta erunt, nec recte factā: si uero non hæc nec uirtus erit, nec uitium: quæ si nō sint, ꝙ nec Dii, dicunt: atqui primum, non esse scilicet præmia, nec supplicia, sequitur ad id, quod est omnia fato fieri, ut ostensum est: ultimum igitur, quod est absurdum, & impossibile interimendum est, omnia fato fieri, ad quod illud sequebatur.

Improbatur ratio illa, quę arguit, nisi omnia fato fiāt, auferri uirtutes, & uitia. Cap. XIX.

SEd uideamus etiam super hoc rationem interrogatam, an non easdem uires habeat. Dicit autem hoc modo. Non omnia quidem fato sunt, non est quoq; non prohibita, & non impedita mundi gubernatio: nō est quidem hoc non est quoq; mundus: nō est quidē mundus, non sunt quoque Dii: uero sunt Dii, boni sunt Dii: sed si hoc est uirtus: sed si uirtus est, prudentia est: sed si hoc, est scientia agendorum, & nō agendorum: sed agenda quidem sunt recte facta, non agēda uero peccata: nō igitur omne quidem fato fit, nō est quoq; peccatum, & recte factum: atqui recte facta honesta sunt, peccata uero turpia: & bona quidem laudabilia: mala uero uituperabilia. nō igitur omnia quidem fato fiunt, nō sunt quoq; laudabilia, & uituperabilia: sed si hoc, sunt laudes & uituperia: sed quæ quidem laudamus præmio afficimus, quæ uero uituperamus supplicio: & qui quidē honorat præmio afficit, qui uero punit, castigat: igitur non omnia quidem fato fiunt, non est quoq; præmii cōtributio, & castigatio. Hæc quoq; ratio, ab eadem palęstra existens, euidenter per eadem, ceu falsa, redargui poterit. Primum enim quis prompte concesserit illud, non omnia quidem fato fiunt, non est quoq; non prohibita, & non impedita mundi gubernatio, cum alia ex necessitate contin

genter fiant: & horum alia à natura, alia ex electione, & ratione, alia ex impulsu, alia ex fortuna, & casu: cętera autem omnia à fato tolluntur: nō igitur non impedita, neq; prohabita maneret mundi gubernatio. sed si cōcessum hoc fuerit, & mūdum esse, & mundo existente, Deos licet secundū Epicorum extra mundum ipsi sint: Deos ipsos bonos esse & uirtutem ad eos sequi: quonā pacto ad hoc, quòd Deorum sit ipsa uirtus, sequetur esse prudentia? quæ enim est huius sequelę necessitas. nam si sumptum esset hominum esse ipsem uirtutem, ad hoc utiq; sequeretur & ipsa prudētia: sed quia ex positis sumptum est Deorum esse uirtutem sequetur ipsa prudētias hominū uirtus existent? cū dici nō possit easdē esse Deorum, hominūq; uirtutes: neq; n. alio qui uerū est eorū, quæ tam insigni descrimine inter se secūdum naturam distant, easdem esse perfectiones, & uirtutes dicere: neq; ad eosdem de eisdem dicti sermones rationabile aliquid in se cōtinent: hominis autē uirtus est ipsa prudentia: quæ ut discunt, scientia est agēdorum, & non agendorum: in quibus enim possibile est factum iri agēdorum aliquid, in his agendorum, & non agendorum scientia locum habet, sed si omnia fato fiunt, inutilis est agendorum, & non agendorum cognitio: quæ enim est utilis huiusce cognitionis his, qui nihil eorum, quę agunt, uitare possunt? si autem nihil utilis horum scientia, prudentia quoque iure sublata fuerit. ut sit uerior cōsecutio illa, si est fatum, non esse prudentiam. nam qua ratione lex auferebatur, posito ipso fato, eadem & prudētia auferetur: qua sublata euidentissime & cætera omnia, quæcunq; ad ipsam prudentiam ponuntur sequi, iure sublata fuerint. Verum ꝙ neq; illi ex eo, ꝙ ostendunt motum ex impulsu in animalibus permanere, omnibus fato eueniētibus, seruant id, quod in nobis: nisi uelit simpliciter quis quod ab aliquo ex propria natura fit, de illo ipso dicere aliam quādam significationem eius, quod in nobis, inducens præter id, quod creditū & existimatū est, quod esse dicimus ex hoc, quod in agēdis optionem, & facultatem habeamus ad opposita, per præcedētia sæpius iam dictum est, & demōstratum. Similes autem his sunt & aliæ rationes, quotquot ad huius decreti confirmationem addunt, prolixam, & ad uerba usq; argutiam habentes, sed non ex conuenientia cum rebus ipsis, de quibus tractant, sumentes fidem.

Epilogus.

HÆc sunt, uos ò Diuinissimi Imperatores opinionis Aristote. de Fato. & eo, quod in nobis, ut ego opinor, summæ. secūdum quam opinātes & in Deos pii erimus: modo ipsis agentes gratias pro beneficiis, quibus ante ab ipsis affecti sumus: modo ab eis petētes, utpote his, quibus dandi, non dandiue facultas insit. Erimus autem & erga uobis similes principes grati. Hæc erga nos aguntur: & quæ, est de nobis propria institutio facit uos, cum electione melioris, & cogitandi circa illius iudicium facientes, quæ facitis: non autem antefactas aliquas causas sequentes, quas necessarium sit sequi, quà ille ducant. Habebimus etiam uirtutis curam ceu ipsi facultatem habentes meliores, deterioresue euadendi: horum quispiam in facultate positus etiam non agendi ipsę optionem habet.

Et alia quoque, quecunq; in uita agimus, quòd solum rationabiliter agere uideamur, si secundum Aristotelis opinionem de illis causas reddiderimu, per uniuersum conatus sum uobis ostendere sermonem.

HIERONIMI
DONATI PATRITII VENETI
in interpretationem Alexandri Aphrodisei Præfatio.

ARistotelem Philosophum ita ab initio antiquitas admirata est, ut eum laudaret potius, quam sectaretur. Nam & in Græcia & in Italia diu Platonem secuti sunt, ambitione & pompa maiore, quam studio: ꝙ & carminibus, & dialogis, & affectatis translationibus rerum naturę traditione proposita, delectabantur. Quam docendi rationem iam per ea tēpora receptā, cum uelut à Philosophię grauitate & simplicitate alienam omnino repudiasset, Aristoteles difficilior & pressior iisdem temporibus usus est. Sed cum in disponenda doctrinarum institutione mirè doctus & atticus, tū in incessendis antiquis philosophis assidue feliciter pertinax, philosophiæ tandem apud posteros principatum obtinuit: ut multis iam seculis longe plures sub Aristotele quam sub Platone profecisse uideantur, non quod Aristoteles doctior fuerit, Plato indoctior. Superstitiosæ enim scientię est eos inuicem comparare, à quibus discere magis conuenit. Vtriq; summi existere, & diuina quadam prouidentia alendis & instituendis ingeniis accommodati. Verum monumēta quæ sequeremur, quibusq; institueremur, plura & distinctiora reliquit Aristoteles: in cuius libris, non alio ferè cōtextu rerum naturę sciēna proposita est, quam quo res ipsæ constāt & generantur. Quod uulgata iam illa in omnes Aristotelis libros, & à Gręcis auctoribus sumpta diuisio, planè commonstrat. Aristoteli Theophrastus & Eudemus, & alii complures ex peripateticis adhæsere, eiusq; libros interpretati sunt: & diu quidem maiore ipsorum gloria, quam addiscentium utilitate. Verum multis post seculis Alexandro Aphrodiseo sub diuis Seuero & Antonino Imperatoribus philosophiam profitente, ita Aristotelis & peripateticorum nomē increbuit, ut tunc primum non iam Aristoteles, sed philosophus duntaxat uocaretur. Neq; item dignus hoc philosophiæ nomine censeretur, qui non ex Alexandri officina prodisset, & satis tituli & æstimationis haberet, qui Alexandræus nūcupari meruisset. Inter quos fuere, Themisthus, Ammonius, Simplicius, Philoponus, Olympiodorus, aliique permulti. Post quos Græcia añ delapidata, & Roma atque Italia dirupta, pessum simul iuerunt bonæ, expugnatęq; a Barbaris, ad barbaros se receperunt. Nāq; apud Mauritanos, qui nō tā Cordubam in Bethica, quam uniuersas fermè Hispanias occupabāt, philosophiæ & medicinæ studia uiguere, itq; Aristotelem & Alexādrum, Hippocratē & Galenum, cum optimis quibusq; Græcis interpretatoribus, suo idiomate suos effecerunt. Quo factum est, ut doctus & excellens quidam nidor ex eorum culina ad nos usq; peruenerit, in qua permulti summo ingenio, & pari doctrina præstantissimi euasere. Ex quibus satis sit Auicēnam inter medicos. Auerroem inter philosophos enumerasse. Ille ex Græcis medicis maxime, quæ ad spectatiuam iatrices partem pertinent, ferè in unum redegit omnia: hic ex Græcis enarratoribus, eos, & sequi & incessere delectatus, uelut ex, optimis fontibus philosophiam, uisus est nō tam hausisse, quam expressisse, cum solus is fuerit, qui Commentatoris nomen adeptus sit. Tantum est sequi bonos auctores, & ex agro fertili messem facere. Ferè qui Auerroim exactè legerit, & suis quæq; locis singulatim singula contulerit, eius doctrinam ab optimis auctoribus prodiisse cōperiet. In eius enim interpretationibus, Alexādrum, Themistium, & Simplicium licet uidere diuersa linguę proprietate paraphrasi quadam expressos, & dictis, opinionibus, sentētiis (ubi egregie quid dicitur) fermè eosdem. Recentiores proximioribus seculis in

lis in Britãnia & Galliis, atq; Italia religionibus addicti,ma
gis ex religione,quã ex Ariſtotelis doctrina acutisſime phi
loſophati ſunt & qua parte Ariſtotelem ſecuti ſunt,omnia
complexere,nõ tam interpretationibus, quam titillantibus
argutiis: quippe qui per cauillamenta,& quæſtiunculas phi
loſophiã tradidere. Vt ambitioſa & præpoſtera quadam
cõſuetudine prius diſputare,quam diſcere incipiant: cæte-
rum alios (ut ſe quiſq; opinioni addixit) alia ſtudia dele-
ctãt. Alii eos qui philoſophiam abdicatis bonis literis pro-
feſſi ſunt,ſtomachantur & deteſtãtur, neq; dignos putant,
qui uix inſpici,aut legi debeant. Alii philoſophiam ita ini-
micam bonis literis cenſent,ut etiam ſolœciſmos & barba
riſmos affectent, & in auctoritatem ſcientiæ proferant. Ita
tumultuatur humanum genus,& interdum uel in ipſo ina-
ni geſtit & fluctuat. Sed meo quidem iudicio,hominis ue-
re philoſophantis eſt præſtare prudẽtiam,nõ umbram ſed
corpus amplecti. Rerum ſciẽtiam; ſiue inter Latinos, ſiue
inter Græcos,ſiue inter Barbaros ſit, amore & ſtudio pro-
ſequi,& repudiatis abiectisq; corticibus, nucleos deguſta-
re. Atqui uitio temporũ liberalia ſtudia pleriq; ſequamur,
alii ut diſcamus,alii ut diſcere uideamur. Tantum ſciat,qui
Alexandrum legerit,ſe nihil inanis, ac uento quodam tur-
gidæ oſtẽtationis, ſed meros philoſophiæ ſuccos imbibi-
turum. Ego cũ enarrationem eius de Anima in manus de-
ſumpſiſſem,legẽdi potius quam interpretandi gratia,ex no
ſtro ſenatu apud Mediolanenſes principes legatum agens:
quantum per occupationes publicas licuit curaui,ut ſimul
in ocio honeſtisſimo uerſarer,ſimul qua parte poſſem,libe
ralibus ingeniis ſubinde prodeſſem. Itaq; eam maiore in-
terpretationis fide,quam eloquentiæ ambitu,ut à noſtris le
gi poſſet,latinam feci. Boni conſulant,qui legent,ſi ea quę
ad philoſoſophiam pertinent,ſimplicius quã elegãtius uer
ſa cognoſcent. Non eſt hæc exercitatio uel eruditis omni-
no facilis: neq; aliàs in uertendis rerum naturæ traditioni-
bus,hæc in pleriſq; felix audacia eſt. tametſi eam præclare
attingerunt æuo noſtro Theodorus Gaza, & Hermolaus
Barbarus uiri omni doctrinarum & morum laude cumu-
latisſimi. Librum hunc eſſe Alexandri, non tam inſcriptio
quam ſtylus,& citatæ à poſterioribus: præſertim ad Auer-
roi particulæ, fidem faciunt cuius interpretatio in partem
dicata eſt nemini,in uniuerſum iis dicata ſit,qui eam legen-
dam duxerint. Id dũtaxat ex hoc labore mercedis & glo-
riæ mihi poſtulo,ſi quid quenquam inter legendum offen-
derit,non auctorem accuſet,ſed interpretem.

ALEXANDRI
AHPRODISEI ENARRATIO DE Anima ex Ariſtotelis inſtitutione, interprete Hieronymo Donato Patritio Veneto.

PRopoſitum noſtræ inſtitutio-
nis eſt,ut de anima diſſeramus,
quę uerſatur in corpore,quod
generatur,& interit: & quænã
ſit illius ſubſtãtia: quæ quot ue
poteſtates: quæ poteſtatum in
ter ſe diſcrimina referamus.
Cum enim diuinis præceptis
audientem eſſe in primis ope-
ræ precium ſit: præcipitur au-
tem à Pythio Apolline,& publica ferè præconis uoce pro
mulgatur. Noſce te ipſum: quę uox non ſolum à deo,ue-
rumetiam à deo,qui præſentire futura creditur,prænuncia
ta eſt: perinde ac omnibus ex ſua cuiuſq; cognitione natu-
ralis uiuendi ratio ſtatuẽda uideatur: ſua uero cuiuſq; co-
gnitio in eius contemplatione poſita eſt, propter quod ip-
ſum eſt: propter animam autem homo,homo eſt: neceſ-
ſarium eſſe arbitramur cum deo obſequi,tum a natura tra-
ditam uitam uiuere inſtituenti ante omnia animæ ſciẽtiam
adipiſci,& quænam ſit illius natura dignoſcere. Sanè uero
quemadmodum in reliquis philoſophiæ partibus ea,quæ
ab Ariſtotele tradita ſunt,ſemper aliis præponẽda eſſe cen
ſuimus,& tanti hominis opinionem longe ueriorem cæte-
ris exiſtimauimus: pariter hoc loco ea,quæ animæ doctri-
na ſentimus,ex eadem noſtrę inſtitutionis lege abſoluẽtur.
Quod ſi ea, quæ ab Ariſto. de natura animæ recitata ſunt.
perſpicue pro uiribus aſſequemur, peculiari noſtra con-
ſolatione freti oppido eleganter & recte ſingula tradidiſ-
ſe putabimus.

Quæ ſit animę ſubſtantia.

FEre autem aſſecuturum ea,quæ de anima traduntur,&
rationes,quę ad eius ſubſtantiam pertinent tractaturum
animaduertere præter cætera opus eſt, id quod in natura,
ambitioſe elaboratum eſt. Cum enim qualis, & quæ res ſit
natura,didicerimus: nobiſq; perſuaſerimus,quocunq; ope
re, uel admirabili,quod intercedente arte cõfectum ſit lon
ge maiore admiratione digna eſſe effecta naturæ: facile fi-
dem præſtabimus iis,quæ à nobis de animæ ſubſtantia re-
cenſenda ſunt. Nihil enim magis in cauſa eſt,ut cum de ani
ma diſſeritur,ambiguis difficultatibus inuoluamur, quam,
quod difficillimũ eſt,illius poteſtates functioneſq; iis, quæ
de ipſa dicuntur, conſentanea & concordi ratione coniun-
gere,quaſi omni corporea uirtute diuiniora & maiora eſſe
exiſtimentur. Quare ſi ea quæ commode & apte de animę
ſubſtantia proferuntur,contradictionibus implicare nõ uo
lumus, primo loco ipſe posſidentis animam corporis ap-
paratus contemplandus eſt, & internarum inuicem, exter-
narumq; partiũ cum ipſo uenuſtatis & pulchritudinis con-
centu,lex & diſpoſitio conquirenda. Simul enim hæc ipſa
ſpeculati fuerimus,haud quaquam ulterius admirabile, &
noſtra opinione maius eſſe uidebitur, ut in corpore ſupra
quam opinari poſſumus, mirabiliter atq; ambitioſe diſpo-
ſitio,anima tot in ſe motionum principia posſidens conti-
neatur. Videtur autem iis,qui hac in parte ſummam rei di
uiſione comprehendunt,illud ex omnibus maxime uerita-
tem atq; euidentiam præ ſe ferre,ſubſtantiam omnem cor
poream & ſenſilem ex duplicatis partibus eſſe compoſi-
tam,ex ſubiecto quodam, quod materiam dicimus: & ea
natura,quæ ſubiectum format atq; definit, quam formam
ſiue ſpeciem appellamus. Quod enim hæc ita ſe habeant,
ſi ad ea opera,quæ ab arte profecta ſunt,animum aduerte-
ris,perſpicue ac liquido patere poterit. Cum enim hæc tibi
in expedito conſtiterint,in iis hoc quidem materiam & ſu-
biectum, hoc autem formam & ſpeciem eſſe comperies:
ſubiectum ſane æs,lapidem,lignum,ceram, ſiue quid aliud
attuleris,quod artificio deformatum & figuratum ſit. ſpe-
ciem autem id, quod ab artifice in re ſubiecta perfectũ eſt.
Enim uero ſtatuæ materia aut æs, aut lapis eſt, ſi ex iis ſta-
tua conſtituta ſit: ſpecies uero eſt huius illiuſue generis fi-
gura & forma,quæ illud idem eſt, quod per artem factum
eſt,& artis ipſa. Quicquid enim per artem in ſubiecta ma-
teria ab artifice gignitur,ars eſt. materia autẽ artis corpus,
id quod artem amplecti natum eſt,nec habet in propria de
finitione id,ꝙ in ipſo ab rate importatum eſt. Quemadmo
dum autem in corporibus, quæ artificio conſtant, unum-
quoq; duplicem habet modum: ita in iis,quæ natura con-
ſtituta ſunt,longe tamen priore ratione cõperies. Ars enim
naturam imitatur, non autem natura artem: & in ſingulis
quidem corporis natura conſtantibus alterũ ſubiectum &
materia eſt,alterum in ipſa materia ſpecies. Aeris enim ma
teria aqua eſt,ſiue uaporoſa exhalatio. Ea enim quę ex me
tallis conſtituta ſunt,q̃ conflantur & liqueſcunt,id quod hu
midum eſt,materiam habent: forma uero in eiuſmodi hu-
mido eſt conflaturæ rigor atq; cõcretio. & quo pacto per
artem ſpecies in re quapiam effecta,ars itidem ipſa eſt: eo-
dem modo naturalibus rebus ingenita ſpecies nihil aliud,
quam ipſa natura eſt. Verũ in naturalibus corporibus diffe
rentia comperta eſt. Sunt enim eorũ alia ſimplicia,alia cõ-
poſita. Compoſitorum ſane corporum materia, & ꝙ iis
ſubiicitur,naturale etiamnum corpus eſt. pari pacto ex ma
teria conſtitutum ac ſpecie. Omne enim naturale corpus ut

constat. Simplicia autem corpora nequaquam sibi compositum subiectum sortita sunt, iam enim & ipsa cõpositum quodpiam forẽt. quod si horum subiectum compositum non est, nõ etiam corpus erit. Quãdoquidem corpus omne ex materia cõstat & specie. Erit igitur simplicium corporum subiectum atq; materia simplex quædam, & à specie sequestrata natura, quæ suapte ratione informis atq; infigurata, omni specie carere dignoscitur. Per hanc enim quæ informis & est, & dicitur, id quod in ea fit, forma nuncupatur, qua præcedens ipsam priuatio esse definit, atque eiusmodi materiam, propriè materiam appellare possumus. Nam materia, quæ compositis corporibus subiicitur, materia quidem est, non simpliciter autem materia. Quandoquidem non specie aliqua subiici uidetur, estq; rursum huius alia quoq; materia. In quibus autem corporibus subiectum simplex est, horum profecto materia proprie & simplex materia nũcupatur. Fieri autem nullo modo potest, ut per se materia subsistat, eo quod (quemadmodum diximus) circa eiusmodi ens, & corpus & compositum habent ut sint. Cum sit autem semper sub specie aliqua separatur, & abiũgitur, ab ea sola duntaxat intellectione, fere eodem modo sese habens ad simplicium corporum formas, quasi cera ad figuras. Enimuero si in ceræ substãtia figuram quampiam inseparabilem esse contingeret, ubi cum hæc esse desineret, amplius proculdubio cera non esset, quæ sub alia quoq; figura cera itidem est pari ratione, ea quæ proprie materia nuncupatur, sese ad naturalium & simplicium corporum formas habet. Neq; enim absq; horum aliqua subsistere potest, neq; cum harum aliqua est essentia materiæ. Namq; ubi id fit, neq; simplex neque incorporea, neq; alterius cuiuspiam esse uidebitur. Pręterea simplicium corporum materiæ interitus in propriæ formæ abiectione cõsistit. Non solum autem eiusmodi materia uerum ipsa quoq; materiæ ingenita species, nullo pacto potest per se ipsa subsistere. Quinimo species magis hoc pati uidetur. quanquam enim materia per se subsistere sine forma non possit, tamẽ in compositis corporibus continenter excipitur, non q; simpliciter materia sit, sed q; alicuius materia cum sit, per se subsistere uidetur. Cuius generis materiam in his, quæ artificio elaborata sunt reperias: specierum autem, quæ in materia fiũt, nulla unquam potest per se subsistere, siue simplicis siue compositi corporis esse deprehẽdatur. Formæ igitur, quæ artis opere in subiectis materiis perficiuntur, inseparabiles habẽtur: tametsi constat eiusmodi materias absq; iis speciebus posse subsistere. Quamobrem ea species quæ ab arte, est substãtia nullo pacto est, quemadmodũ & ars ipsa. Est enim & ars ipsa eiusmodi species, sicut retro diximus: forma uero quę est à natura, proculdubio substãtia est, quemadmodum & ipsa natura, & nihil aliud est eiusmodi species, quam ipsa natura. Verũenimuero in igne, quod & naturale & simplex corpus est, calorẽ et siccitatem speciem facimus, & ab iis, atq; in iis genitam leuitatem. In iisdem uero materia subiectum est, quæ iuxta propriam naturam nihil eorum est, sed hæc ipsa pariter & ea, quę iis cõtrouersa sunt suscipere nata est: qua natura intercedẽte, simpliciũ inter se uicissitudines corporum fiunt. Ex iis sanè neutrum corpus esse dixeris, sed id quod ex iis constitutum est, corpus & ignem à natura & à substantia (quæ secũdum speciem est) principium motionis in superiora tendentis leuitatum possidere fateberis. Quæ planè leuitas cum species & natura ignis sit ipsa haud quaquam mouetur. Quonam enim pacto fieri possit, ut leuitas ipsa per se moueatur, cum & aliquid alterius sit, & ipsa per se nõ subsistat. Est enim leuitas uis & potestas cuiuspiam corporis à quo possidetur. Nulla autem potestas à possidente subiecto separabilis est. Neq; igitur per se mobilis erit, sed in eodem corpore, in quo sit causa est motionis, quæ ab eodem corpore proficiscitur, ob idq; ab eadẽ potestate moueri corpus dicitur, ac si uirtutẽ atq; naturam habeat, per quam & secundum quam corpus moueatur. Neutra itaq; earum rerũ corpus est, ex quibus primis simplex corpus constat. Nec enim materia corpus est, Omne quippe corpus tactile est, non absq; cõtrarietate quapiam: materia autem omnis citra tactilem qualitatem & contrarietatem habetur & corpus quidem per se subsistẽs est, materia uero specie indiget ad hoc, ut sit. Ex pari causa, neq; ipsa species corpus est. Quandoquidem (uelut ostẽdimus) non potest ipsa per se seorsum à materia separabilis, & abiũcta subsistere. utrunq; tamen substantiam esse nõ ambigimus. Nanq; sicut materia, ita & naturalis species substantia est, Partes n. substantiæ, substantiæ sunt. Quinimo quia utrunq; ipsorum substantia est, id quod ex ambobus constat & substãtia, & una quæpiam natura est: nõ ut illa, quæ artificio animaduerterimus, quæ secundũ subiectum & materiam substantiæ, secũdum speciem autem, qualitates esse noscũtur. At uero ii, qui addubitare consueuerũt, quonam modo fieri possit, ut ex iis, quæ incorporea sunt, corpus cõstituatur, non diutius dubitationi insisterent, si sese colligerẽt discerẽtq;, omne q; fit hoc aliquid, ex aliquo fieri, quod non hoc ipsum sit, quod fit. Calidum enim fit ex non calido, & frigidum ex non frigido, & album ex non simili fit album. Nam si quippiam aliud, quod calidum sit, causa est generationis eius, qua calidum fit, id ipsum tamẽ, quod fit calidum, ex non calido gignitur. Non enim fit, quod iam est. Quare si generationem corporis supposueris, necessarium est asserere hoc ipsum ex non corpore fieri. Verum non simpliciter corpus generari dicimus. semper enim corpus est. siquidẽ & sempiternus, & ingenitus, & incorruptibilis mundus est. Est autem generatio huius quidem & cuiusdam corporis ex non eiusmodi corpore generatio: non autem simpliciter ex non corpore. Quemadmodum enim consideratione & ratione à specie materiam abiungimus, cum abiuncta non sit (ab hac enim uel illa specie separabilis, à specie autem simpliciter inseparabilis est, uelut figura a cera) pariter sola consideratione & ratione, corporis generatio ferè incorporea est. Cum autẽ ignis, & cætera corpora hoc ipsum esse, siue essentiam habeant, quæ est, & à subiecta materia, & à specie, quę in ipsa materia est, proculdubio per speciem sunt id quod sunt. Ignis nanq; per speciem ignis est, & terra per idem terra. eadem deinceps ratio in aqua & aere statuẽda est. unumquodq; enim eorum corporum per speciem est id, quod esse dicitur. Quippe quod unaquæq; res est id, quod est, per id quo à cęteris distinguitur, & differentiam habet: Atqui per speciem propriam quibusq; rebus inter se differentia est. Quandoquidem materia ratione subiecti idem in ipsis est. Per speciem igitur siue formam unumquoq; est id, quod est. Quod si illud esse, rei perfectionem dicimus, per quod unaquæque res est id, quod est (id enim quod effectum est id, quod fit, & uelut iam factum & perfectum fieri definit, effectæ rei perfectionem esse confitemur, non ante autem fieri res definit, quam & tota, & integra, & incolumis species ingenita sit) profecto nõ sine ratione omnibus corporibus in specie perfectionem esse dicere possumus. Verum licet hæc quoq; sit in rebus, quæ artificio constat, longe tamen prius in iis, quæ à natura prodeunt, est id quod est esse. Atq; hoc est rei cuiusq; perfectio. Sane igitur ueritatem inspicientibus in iis rebus, quæ ex materia & specie constituuntur, id per quod esse cuiq; est, & speciem, & perfectionem esse liquido constabit.

Quod facere, & pati corporibus per incorporea competit.

NOn solum autem cuiusq; rei essentia, & discrimina illa, quibus inter se res omnes distinguuntur, proficiscũtur à specie: uerum etiam differẽtię illę, quæ secũdum id, quod est agere & pati, corporibus insunt, ab ipsa itidem specie proueniunt. Omnia enim quæ agunt, & quæ patiuntur, quatinus corpora sunt, ut hoc aut illud agunt, patianturuè, à specie possident. Differentiam enim, quæ est secũdum speciem, & horum utrunq; indidem consequuntur. Idcirco non ab re dicitur pati & agere corpora, per ea quæ incorporea sunt. Quamobrem naturalia corporea, quorum subiectum simplex est (hæc autem est proprio uocabulo

bulo nūcupata materia, quæ ſubĳcitur ſimplicibus priusq; corporibus, quæ alioꝝ corporum elemēta uocantur) hęc inquam ſimplicia corpora ſimplicem pariter ſpeciē & naturam adepta ſunt. Atq; ea de cauſa in his unius & ſimplicis motionis natura cauſa eſſe comperta eſt. Si enim natura principiū motus eſt, erit profecto ſimplex natura ſimplicis quoq; motus principiū. Simplex uero motus proprie unus eſt. Quo fit, ut hæc aut ſupra duntaxat, aut infra ſuapte natura ferātur. In quibus autē non ſimplex ſubiectum continenter eſt, ſed iam corpus aliquod ſiue compoſitū, in iiſdē ſpecies ornatu diſtinctione perfectior eſt: & corū pariter natura ſimilem modū habet. Neq; immerito. Species enim illa, quæ eſt in materia & in ſubiecto, confert aliquid ad eorum ſpeciē, quæ compoſita ſunt: atq; ideo amplius, ſi non unū duntaxat corpus ſubiectū ſit: ꝙ in naturalibus & compoſitis corporibus haberi neceſſe eſt. Non enim unū duntaxat ex ſimplicibus corporibus ſortita ſunt. Enimuero unius naturalis ſimpliciſq; corporis immutatio, in ſimplex aliud corpus educitur. Quare ſi naturale corpus compoſitum, & à ſimplicibus corporibus diuerſum gignatur, complura ſimpliciū corporum haberi ſubiecta neceſſarium eſt: & multitudo per eā ſpecierum (quæ in iiſdem corporibus eſt) differentiā multitudo eſt atq; eam ob cauſam cū eiuſmodi corpora, quæ compoſita ſunt, uelut plura & diuerſa ſpecie ſubiecta ſortiantur, naturā quoq; & ſpeciem diſtinctiorem habeant neceſſe eſt: cum præſertim unaquæq; natura ac cōmunem ſpeciem in ſubiectis ſibi corporibus aliquid conferre uideatur. Quodā enim modo ſpecies ſpecierum, & perfectio perfectionum ſit eiuſmodi ſpecies. Quocirca ii, qui cauſas uiciſſitudinis, quæ in ſubiectis uerſatur manifeſte percipiunt, ſpecierū differentiam, quæ in corporibus eſt, mirari nō debent. Enimuero multitudo ſpecierū, earumq; diuerſa cōmiſtio, in ſubiectis corporibus equabilem & rationi conſentaneam mutationis cauſam afferre poſſe cēſetur. Nanq; ſi ubi unum duntaxat ſubiectum eſt, quod iis, quę ex ſe facta ſunt, nullā differentiam confert (tale autem ſubiectū eſt materia) ſiccitas & humiditas, caliditas & frigiditas, ubi duæ ſimul qualitates coeūt in iis, quę ex ipſa materia gignuntur. tantū differentiæ cauſam præ ſe fuerunt, ut ex una eademq; materia, aliud ignis, aliud aer, aliud terra, aliud aquā gignatur. itemq; aliud graue, aliud leue, alia uero ſint, quæ ſecundaria ratione horum utrumque contineant: cur non rationi conſentaneum eſſe poterit, ut per ſpecies, motriceſq; uirtutes, quamplurimū inter ſe differant ea corpora, quæ ex horum omnium cōmiſtione & temperamento proueniunt? Hinc arbores, ſtirpeſq; cum naturalia & compoſita corpora ſint, à ſimplicium corporum natura ꝑ motrices poteſtates quam maxime differunt. Nanq; ſimplicia corpora unius ſimpliciſq; motus in ſeipſis principium adepta ſunt: compoſita uero nō ſolum nutricationis, ſed auctricis quoq; motionis ad omnia diſcrimina principium habere cernuntur. Porro ineſt iis omnibus poteſtas, qua ſibi ſimile gignere poſſunt. Atqui cum habeant hæc inter ſe plantæ ſtirpeſq; communia, rurſus illas inuicem per ſpeciem plurimum differre uidemus: quatinus & materia & ſubiectæ materiæ miſtione ac temperamēto diuerſa ſunt. Enimuero arbores plurimum ſanè inuicē, ſed longe magis ab oleribus diſtinguuntur: cū ipſa quoq; olera & naturalia & compoſita corpora eſſe cōſtet. Et tamen inter hæc ipſa rurſum diſcrimen maximū eſſe animaduertimus. Cuius rei nulla profecto alia cauſa, quam illa, quam retro retulimus, afferri poteſt. Eſt igitur eiuſmodi ſpecies atq; perfectio, princeps uirtus animæ. Nam ſi uiuens omne per animā uiuit, ſtirpes autem uiuunt (ſiquidem nihil aliud eſt per ſe nutriri & augeri, quā uiuere) ſtirpes ſanè animam habere fatebimur, eritq; ſtirpiū ſpecies anima. Quemadmodum autem in ſimplicibus corporibus ſpecies haudquaquam ſecundū actum à poteſtate eſt, ſed eſt ſecundū poteſtatem à qua actus eſt (nec n. actu inferius ferri terræ natura eſt, nihilo enim minus, ſi non actu infra feratur, terra permanebit: ſed poteſtas, à qua id poſſidet, ut infra deferri poſſit quæ nihil aliud, quam grauitas eſt. Sanè uero utrunq; perfectio eſt, & grauitas ipſa, ſiquidem forma eſt: & actus, qui à grauitate, proficiſcitur, quandoquidē functiones & actus qui ab habitu & poteſtate proueniunt, habituū & poteſtatum perfectionis ſunt. Vbi igitur utrunq; eſt, & poteſtas & actio, prior tēpore præſidet poteſtatis habituſq; perfectio actu, qui à poteſtate & habitu ꝓficiſcitur) idē in cōpoſitis corporibus euenire certiſſimū eſt. Itaq; ſi actus, qui à poteſtatibus ducūtur, formæ non ſunt, ſed poteſtates ipſæ, quæ ab ſe prouenientibus actibus præſident, & priores & pręcedentes habētur: erit ſanè ſtirpium ſpecies & anima, prima perfectio. Cū hæc igitur à nobis aſſeuerata & confeſſa ſint neminem arbitror eſſe qui dubitet animal, naturale corpus eſſe, & compoſitū quodpiam, quod ex anima & corpore conſtitutū ſit. Quod ſi corpus eſt, ex his habet ut ſit. Omne autē corpus ex materia & ſpecie compoſitū eſt: proculdubio horū aliud erit animātis materia, aliud ſpecies. Verum non ſolū ex his, quæ de ſtirpibus retro diximus, animā ſpeciem ſiue formā eſſe liquido conſtare poteſt: uerū etiam id ex his, quæ in prima operis fronte monſtrata ſunt, aperte dignoſcitur. Iam n. aſſeueratum & poſitū eſt, id eſſe rei perfectionem ac ſpeciem, per quod unaquæq; res habet ut ſit. Animal nanq; per eiuſmodi animā, hoc eſt ſenſualē id ſortitur, ut animal ſit. Ea n. ab cæteris rebus omnibus, quæ animalia non ſunt, animal differens, animal eſt. Enimuero anima in animante, ipſius corporis ſpecies eſt. Quandoquidē ſpecies in quibuſque corporibus, ſubiectæ in ipſis corporibus, materiæ ſpecies ſunt. Verū animantium anima tanto ſtirpiū forma ac ſpecie perfectior eſt, quāto ipſa ſtirpiū anima primorū ac ſimpliciū corporum formas excellit. Rurſum ſenſibilis animæ differentiæ eandē inter ſe analogiam ſeruare uidentur, quam ſimpliciū corporum ſpecies ad ſtirpium animā, & ipſa ſtirpium anima ad ſenſualem animam habet. eius uero analogiæ differentiæ cauſa nihil aliud eſt, quam ipſa ſubiectorum corporū differētia: & propter ſpecierum multitudinē, & propter eiuſmodi temperamenti ac miſtionis cōſtitutionem. Neq; immerito. Quandoquidem principium non ſolū medium, ſed potiſſima ferè pars totius eſt: & diuerſitas illa, q̄ circa principiū aduenit, tametſi exilis admodum & friuola ſit, non ab re maximæ differentiæ cauſa eſſe poteſt. Quæ res ex uiarum digreſſione facile percipitur, in quibus plerunq; euenit, ut parua deflexio motionis quæ nos ad plurimū inter ſe diſtantia loca conferat, cauſa ſit. Adherens autem rei cuiq; genitæ materia principiū eſt. Cuius differentias, effectarū in ea ſpecierū diuerſitatē ſequi ſummopere conuenit. Non. n. omnis materia eandē perfectionem eſt nata ſuſcipere. Ea igitur, quorū à principio ſubiectū nōdum corpus eſt, ſimpliciorē formā adipiſcuntur: quæ uero corpus ſubiectum habent, idq; cōpoſitum, diuerſas portiones continens, ut alia portio aliæ functioni accōmodata ſit: proculdubio ſpeciem pluribus poteſtatibus pręditam nanciſcuntur, uelut organici uariiq; diſtincti corporis ſpecies, & perfectio. Idcirco organici corporis ſpeciem, animam eſſe dicimus. Atq; id genus animę ſimplicius eſt cuius organicū corpus ſimplicius eſſe dignoſcitur. Anima uero, quæ pluribus poteſtatibus conſtat, quæ'ue perfectior eſt, ſubiectū corpus diſtinctius & pluribus organis diſpoſitum habet: cuius corporis eiuſmodi animā formam dicimus. Quod ſi quiſpiam, ſimul hæc audierit, & nos uelut ignis leuitatē, ita eiuſmodi corporis animam ſpeciem aſſerere præter opinionem, præterq; naturam exiſtimabit: profecto ubi corporum, quorum hæ ſpecies ſunt, diuerſitates inſpexerit, & apparatum, qui in corporibus animantium eſt, quandoquidem haud explicatu facilem, & uſque adeo à ſimplicibus corporibus diuerſum, animaduerterit: eos qui hæc ſentiant nihil præter opinionis expectationem aſſerere arbitrabitur. Tantum enim abeſt, ut præter opinionem id exiſtimari debeat, ut uel maxime rationi conſentaneum ſit, eadem inter ſe à formis analogiam haberi, quam formis corpora mutuo ſortiuntur.

Principium demonstrationis, quòd anima sit forma.

QVod enim anima species siue forma sit, uel hunc in modum commostrari potest. Confessum iam & receptum est animal ex anima corporeq; constitui. Cum autem quid ex quibusdam dicitur, id aut tanquã ex partibus est, quæ permanent seruanturq; in toto: in quas etiam totum ipsum diuiditur, dissoluiturúe: qua ratione domũ ex lateribus esse asseueramus. Aut tanquã ex quibusdam commistum: uelut mulsum, quod ex aqua melleq; cõstare concedimus: cum præterea in mel & aquam non ultra dissoluatur. Quandoquidem neq; aqua, neq; mel integra seruantur in mulso, neq; propriam naturam post commistionem tenent. Aut tanquam ex materia & specie: quo modo dicimus statuam ex ære & figura constitui. His igitur modis cum quippiam ex quibusdam esse dicatur, animalq; ex corpore constet & anima proculdubio aliquo ex iis, quos supra memorauimus, modo constabit. At uero fieri nullo pacto potest, ut primo modo ex quibusdam esse animal asseueremus. Appositio enim siue adiectio quæpiã erit animæ & corporis, unde corpus animatum prorsus esse non poterit. Quæ res si hoc modo sese habeat: eueniet, ut non in qualitatis sed quantitatis genere, animantibus anima cõferre uideatur. Porro neq; secundo loco positus modus excipiẽdus est. Nanq; non unà cũ animæ & corporis interitu animalia generantur: quod in his, quæ cõmistionibus fiũt, accidere diximus. Reliquũ igitur est, ut animal ex corpore & anima, uelut ex materia & specie constare concedamus. Quod.n. anima species corporis sit, & non substantia quæpiã quæ per se ipsa subsistat, ex ipsis animæ functionibus liquidissime perspicitur. Neq;.n. esse potest, ut functio siue actio ulla animalis fiat, abdicata corporis motione quẽadmodum neq; sine corporis motione per naturales impulsus delatio fit: perinde quasi corpus per intraneã uim eosdem impulsus agat. Enimuero & ali, & augeri, & simile sibi gignere, non absq; animata uirtute fit: hæc autẽ motiones corporis sunt. Quinetiã animantia per sensoria sentiũt, quę corpora esse nemini dubiũ est. Ipsi præterea appetitus manifeste immutata quapiam corporis parte fiunt. Concupiscentiã enim, irã furorem, in animalibus nõ aliter fieri posse conspicimus. Nonne subeunt formidine, corporis alteratio & contractio fit? Nõne imaginatio intercedente fit corpore? Si quidem à sensu, qui in actu fit, eleuatur, quemadmodum infra docebimus. Quod autẽ in impulsu corpus id fit, quod mouetur, nemo est, qui non fateatur. Neq; pręterea sine imaginatione deliberamus & sapimus: imaginatio autem quidpiam est, quod cũ corpore fit. Quod si absq; corporis motu nulla esse potest animæ functio: profecto anima est aliquid corporis, & à corpore inseparabilis. Incassum enim illam separabilem esse contingeret, si peculiaribus ac propriis actionibus fungi non posset. Animam uero speciẽ esse corporis, uel illud indicio est, quòd iuxta affectiones proprietatesq; corporum ipsius quoq; animæ motio concitatur. Vbi enim plerunq; uehemẽtiores causæ extrinsecus incidunt, quæ ad iracundiam, metũ, cupiditatẽq; prouocent: nonnunquam autem nihil omnino afficimur, aut cute tenus ac leuiter. Sæpius è diuerso leuibus fere, & utcunq; se offerentibus causis, superfluenter perturbationibus animi commouemur, quoties quam facillime ad iram cæterasque affectiones prompta, atque idonea corpora comperiuntur: siue cum iis deest aliquid, siue cum quibusdam humoribus afficiuntur. etenim superfluenti bile facilius irascimur, & leuioribus de causis plerunq; pauidi dolentesq; reddimur, ubi corpus nostrum apta ad id affectione dispositum est. Atqui uel ob id maxime, quòd in animalis corpore animam esse ab omnibus receptum est, eam esse corporis formam docere possumus, quodq; cum multis modis aliquid esse dicatur in alio, nõ alio quam formę modo, anima in corpore esse putãda est. Aliquid enim in aliquo esse dicitur, aut uelut species in genere, quemadmodum in animali homo, aut sicut genus in speciebus, uelut animal in uolatili, quadrupede, bipede, aquatili. In diuisis enim ex opposita ratione inuicem speciebus, in species ipsas diuisi generis essentia est. Tertio modo est aliquid in aliquo perinde ac pars in toto, quo pacto manus in corpore est: aut tanquam totum in partibus. Totum nanq; hominis corpus esse dicimus in capite, dorso, pectore & reliquis partibus, ex quibus uniuersum corpus absoluitur. Est præter hos modos, aliquid in aliquo, uelut in uase, & in loco: quo pacto Dionem in foro esse dicimus, & uinum in fictili. Et accidentia præterea in his, quibus accidunt, esse dicuntur, ut album in albo corpore. & item in sua mistione, quæ mixta sunt, uelut in mulso ita mulso uinum ac mel. Verum præter enumeratos modos in aliquo esse quid dicitur, tanquam species siue forma in materia. Illud enim per quod aliquid (cum ex quibusdam sit) essentiam habet, si comparetur ad reliquum, sic est ut forma in materia. Cæterum eodem modo se habet figura eiusmodi in statua, quæ ex ære figuraq; constat: itemq; grauitas in terra, quæ ex materia, & ipsa grauitate constituitur. His modis enumeratis, quibus intercedentibus, aliud in alio esse asseueramus (gubernatorem enim in nauigio nõ aliter dixeris, quam per modũ quempiam ex his, quos attulimus) anima in corpore cũ sit, sané in corpore non est, perinde atq; corporis pars: quippe quæ corpus foret, quæ uis pars corporis, corpus est, & anima subinde animalibus non in qualitatem, sed in quantitatem conferre uideretur. Præterea prædictum esse anima simul uniuersum corpus esse nõ posset, sed alterum ab altero abiunctum esse contingeret. Alioquin euenire posset ut corpus per corpus ingrederetur, ac transmigraret. Sed neq; ut totum in partibus, ita anima in corpore est: quod eædem partes & animę, & corporis esse uiderentur, ut anima uelut totum in suis partibus esset. Verũ non est item anima in corpore, ut species in genere. Neq; enim id corpus, in quo est anima, genus animę est: quippe quòd utrunq;, hoc est anima & corpus, & unum quiddam numero est: genus autem & species cõmunia, & uniuersalia sunt: & præter hæc corpus esse animã concedere opus esset. At uero neq; tanquam genus in speciebus, ita in corpore animam esse dixeris: cũ ob eas quas retro attulimus causas, tum uero quod si anima genus corporis asseratur, omne corpus animã esse necesse est: quemadmodum omnis homo animal est. Nõ item corpus locus animę: hinc enim id absurdum efficitur, ut anima corpus esse dicatur. Nanq; quod per se in loco est, corpus est: locum præterea corpus esse contingit. Quod si ita se habeat, confiteri necesse est corpus esse uel interuallum aliquod inane, uel terminũ rei cõtinentis. hæ enim traditæ sunt de loco sententiæ. Quinetiam loci nequaquam interest, ut rei, quę in loco sit aliquid cõferat, quo quippiam eiusmodi sit: corpus autem anima præditum differẽtias ad alia corpora comparatas sortitur ab anima. Insuper esse nullo pacto potest, ut in corpore cõstituatur anima uelut in uase. Vas enim eius rei, quã continet, locus est: atq; hoc solo à loci natura differre sentitur, quod una cũ his rebus quas continet, transmigrare & transferri potest. Nõ est quoq; ut accidens in subiecto, ita in corpore anima: quippe quæ substãtia sit, & uim contrariorũ susceptricem habeat. Nullum autem accidens substantia est. Demum quicquid in subiecto quopiam est, eidem subiecto causa esse nullo pacto potest: cum uel absq; eo subiectum per se subsistere ualeat. Corpus autem organicum, in quo est anima, ut organicũ sit, habet ab anima. Verũ nec sicut in cõmisto ea, quæ miscentur, ita in corpore anima esse dicenda est. Nihil.n. eiusmodi, quod sit in aliquo, peculiarẽ naturam incolumẽ retinet. Neq; aqua neq; mel in mulsu seruantur incolumia: corpus autẽ & anima utrunque simul in animante permanet. Omnis præterea mistio corporũ est. Proinde si hoc asserueris, animam corpus esse concedere oportebit. postremo nõ est in corpore anima uelut gubernator in naui. At uero si ita gubernatorẽ accipis, quasi pro gubernatore artẽ gubernatoris intelligas, anima hoc pacto esse in corpore poterit, uelut habitus & species in materia. Ita.n. sese habẽt habit⁹ in iis rebus, in quibus habit⁹ esse noscũtur. in corpore.n. sunt, atq; ab iis rebus in quib⁹ sunt, inseparabiles habẽtur. At uero si ita gubernatorẽ admiseris

ut eum

ut eum qui artem & habitũ habet, accipias: statim efficitur, ut anima corpus sit: (neq;.n.esse potest gubernator absq; corpore) ita eueniet, ut in abiũcta aliqua corporis parte ponatur, uelut in loco. Nec erit omne corpus præditũ anima. simul iisdẽ actionibus sensibusq; cõmotum. & præter hæc accidat necesse est, ut corpus uiolenter impellatur ab aĩa, posstq; si eiusmodi sit, corpore abiuncta seduci, & corpus deinceps regredi, ut alio tempore corpus animatũ sit, alio autem inanimum. Atqui quænam causa hæc fuerit, ut cum quippiã tale sit anima, protinus immigret in corpus? Quisnam ingressus, aut immigrationis modus? Quæ causa illa est, ut simul cũ corpore permaneat anima? Prius etiam inquirere operæ precium fuerit, quænam sit illius substantia, quæuè natura. Quinetiam si animã non ut artem gubernatoriam, sed ut gubernatorem in corpore cõstitueris, ipsam quoq; ex materia & specie constare fateri cogeris. Hæc autem species erit anima: si ab eodem consequitur, ut sit anima, à quo cõsequitur, ut gubernatrix sit. Per speciem enim quæq; res habet ut sit id, quod est: specie uero, non autẽ à materia gubernator habet, ut gubernator sit. Quas ob res si nullo eorũ, quos retro attulimus, modo animam in corpore esse possibile est, reliquũ esse uidetur ut sit in corpore tanquã forma siue species: quandoquidẽ species est id, per quod unumquodq; est id quod est. Animal autẽ per animã animal est. Postquam autẽ anima, quæ perfectionis & entelechiæ uocabulo ab Aristotele nuncupari consueuit, species est, sicut ostendimus: eiusmodi speciẽ intelligamus quę sit in materia. Species enim corporis est, & naturalis quidẽ corporis, non artificio constituti, uelut statuæ. Naturalis etiamnũ corporis; nõ quidẽ simplicis, uelut ignis, sed compositi & organici. Porro speciem eius rei cuius est species, perfectionem esse mõstratũ est: ideoq; eam & perfectionẽ & entelechiam appellare Aristoteli placuit: quoniam causa sit, ut ea res cuius est, in perfectione ac fine consistat. Nõ ab re eiusmodi definitio tradita ab Aristo. uideri potest. Entelchia autẽ, siue actus primus ratio dicitur, quod perfectio diuisa bifariã est: altera habitus & potestas est: altera actus à potestate proueniens. Ex iis potestas prima est & species, & ex potestate perfectio. Est igitur entelechia prima, corporis naturalis organici. Corpus autem organicũ illud appellamus, quod plures diuersasq; partes sibi uendicat, quæ naturalibus potestatibus fungi ualeant: atq; habet (inquit) uitam potẽtia, ut id omnino uitam habere intelligat, quod actu uitæ munere fungi possit. Id enim quod iam absolutam perfectamq; animam habet, ea intercedente, quamplurima & agere & pati potest: ali, generare, sentire, appetere, considerare, dicere, agere, sanari, ęgrotare. Nanq; quicquid anima præditum est, tametsi non agat, nihilominus agendi facultatem habere conspicitur. Atq; id ipsum quod est esse potestate, adiacẽs est, quod primæ entelechiæ naturã ostendit. Ipsa quoq; animæ substantia eiusmodi est, ut complures animas una definitione comprehendat: non sane quæ inter se eiusdem speciei sint, sed quæ ordinem quempiam inuicem habeant: ut alia quidem in his imperfectior sit, ac fere prima, post hanc autẽ alia perfectior, ꝙ ultra superiores aliam quoq; potestatem accipiat, & rursum alia præter has aliam potestatem sumat. Neq; uero cũ hæ inter se sese hoc pacto habeãtur cõmunem definitionem, quæ certa & euidens sit, sortiri possunt. Quandoquidẽ necessarium est, ut definitio de iis ipsis omnibus prædicetur. Nec in definitione, quæ eiusmodi sit, aliquid eorũ, quæ perfectiora sunt, significari potest. Nõ enim ea quæ imperfectiora sunt, definitione cõprehensa uiderẽtur. Quo fit ut cõmunis illa definitio animæ, cũ simplicior cõmuniorq; sit, nullam earum, quæ potissimum animæ potestates esse uidentur, cõplecti possit. Ex aliquo enim, quod his ipsis potestatibus cõmune est, eiusmodi definitio constituitur.

Quod inseparabilis est anima à corpore cuius est anima.

CÆterum si anima species est, sicut ostendimus, necessarium est illam à corpore inseparabilẽ esse, & suapte naturam immobilem, atq; incorpõream haberi. Hæc enim in omni specie conditio est. Nanq; corpus simul utrunq; est. & per se subsistens: species uero & forma alterius est. Talis enim est entelechia & perfectio, quæ absq; eo cuius est, esse non potest: quemadmodũ neq; terminus absq; eo, cuius est terminus. Quamobrem pari ratione animã abiungi, & per se subsistere non posse dicendum est. Neq; est utiq; corpus: neq; etiam ex eorum opinione, qui omne corpus aut materiam, aut ex materia esse asserunt (quæ Stoicorũ sententia est) esse poterit ipsa species corpus. enimuero species materia nõ est, quòd materia sine qualitate est: species autem qualitas quædã est. Neq; est ex materia. Nanq; si species rursum ex materia & specie cõstare dicatur, prius profecto altera species uidebitur ex utroq; constitui. Mox ad infinita progredi necesse est, si species ex materia, & specie, & deinceps illa quoque species ex materia & ex specie constituatur. Quod si speciem ex materia & specie sit esse dixeris, non quasi ex alia quapiam specie, sed uelut ipsa cũ materia speciẽ habente non erit materia secundũ se ex sua ratione qualitatis expers. Materia enim ad hoc ut sit, specie aliqua & qualitate indiget. Si autẽ hãc, licet nõ possit absq; qualitate subsistere, qualitatis tamẽ expertem affirmãt: quoniam in propria illius natura nõ est qualitas. ita proculdubio species & qualitas sine materia erũt: tametsi unà cum materia substantiã habeant: ob id, ꝙ in propria speciei qualitatis'ue natura, materia nulla comprehenditur. Verũ quis non absurdũ esse fateatur materiã ob id esse dicere, ꝙ speciẽ qualitatem accipiat, & materiam quãpiam rursus assumat? Quod ab iis affirmari necesse est, qui speciẽ & qualitatem materiale corpus esse concedunt. Quod si partes omnes corporis necessario corpora esse contendunt: sicut superficiei, lineæ, & tẽporis partes tempora lineas, & superficies esse cõfitemur: hinc autẽ efficere uelint, ut cum animal corpus sit, species & materia, quæ animalis partes sunt, corpora esse uideantur: supino sane errore labuntur. Non.n. eo pacto materia & species partes corporis sunt, quo partes illæ, in quas corpora secantur & deciduntur. Hæ nanq; corpori ad quantitatem conferunt: & sectæ manent atque subsistunt. at uero species & materia haudquaquã eum in modũ, partes corporis esse dicimus, sed sicut in statua partes sunt æs & forma, in quæ deinceps statuæ diuisio eo modo fieri nequit, quo in caput, pectus, & crura dispescitur. Tametsi constat ex iis uelut ex eius partibus, quod simul ex utroq; constitutũ est: licet non eadẽ penitus ratione. Figura.n. quæ statuæ pars est, non ut in quãto, sed ut in quali statuæ cõducit. Neq; sic cõducit, ut in quod post separationẽ à materia per se esse possit incolume. Illa uero (de qua supra diximus) corporũ continuorumq; diuisio in partes fit, quę quãtitatis ratione pensititur & quę post diuisionẽ permanet. Quapropter neq; eiusmodi partes simpliciter corporis esse dicuntur: sed huius corporis, cuius pars & id, per quod tale quidpiã est, nõ est corpus. At uero neq; iis rationibus quicquã efficitur, quibus hoc pacto argumẽtantur. Id cuius pars corpus est, ipsum quoq; corpus esse. Sensum autẽ, pars animę cũ sit, corpus esse. Ipsam igitur animã corpus aliquod esse demõstrari. Nã si sensum uelut sensoriũ accipiunt, id corpus esse non imus inficias. Atqui illud nequaquã animæ pars est. Si uero per sensum sentiẽdi uim & potestatẽ intelligunt, est profecto pars corporis, sed non ut corpus accipitur. Nimirũ si anima corpus est, & corpus nõ ut materia, erit certe ut ex materia & specie: quandoquidẽ (ut diximus) ita sentiũt, ut corpus omne à materia eiusmodi sit. At si hæc ita se habeãt, atq; in eo corpore species anima sit: siue subiectum illud animæ corpus hoc quidpiã sit, quod per se subsistere ualeat, siue spiritus, siue quid aliud non animatum, quod incollumi hoc corpori admotũ animatum ex nõ animato possit efficere: huic sane erit anima, ueluti ii opinãtur. Neq;.n. dici potest, ut, per quãpiã qualitatis ad spiritũ adiectionẽ, spiritus anima fiat. Nã si adiectio qualitatis ad spiritũ secundum substantiã spiritus mutatione efficitur, tunc spiritũ in animam demutari dicere licebit. Quod si post qualitatis adiectionem manet spiritus,

planè adiecta spiritui qualitas, spiritum animam non facit. Tanquam ea quæ substantiā spiritus nō mutet, sed accidēa spiritui superueniat. Enimuero nullum naturale corpus, nisi secundum substantiā transmutetur ex alia natura in aliā transmigrare potest. Alia autem est natura animæ, alia spiritus. Non etiam spiritus animæ genus dici potest, cum habeat per se subsistentiam. Nullum autem genus tale est, ut possit per se subsistere.

Quod nullum ex simplicibus corporibus sit anima.

VErum ii qui animam corporis quidem speciem esse cōcedunt, illam autem, unum quodpiam ex subiectis animali corporibus faciunt: puta ignem aerem, aut aliud quid simile: se portionem materiæ, reliquæ materiæ formam facere non animaduertunt. Quod proculdubio quam absurdissimum est. Alia enim sicut ostendimus, natura materiæ est, alia speciei. Illa subiectum est, hæc in subiecto est. Illa formatum quidpiam, hæc autē id quo formatur. Atq; hac in parte eos, qui sese horū hominum sententię addicunt, id consequitur, ut siue ignem, siue aerem cæterorum triū corporum perfectionem esse fateri cogantur: atq; idē ipsum generationem simul ex eorūdem corporum mistione sortiri. id enim est perfectio. Atq; hoc pacto non erit id amplius in simplicium corporū numero censendum. Quoniā illud, cuius generatio est ex complurium corporum mistione, simplex esse nullo modo potest. Igitur non erunt simplicia corpora quatuor numero. Atqui nullum ex quatuor corporibus ex reliquorū mistione fieri possibile est. Quandoquidem necessarium est, ut quicquid ex aliorum mistione cōstituitur, omnes eorum corporum, ex quibus mistum est, potestates adeptum sit. Eatenus enim mistio à corruptione dispescitur: quod rerū, quas immisceri cōtingit, non est integra & exacta corruptio: ut igni frigiditatem, atq; humiditatem, aeri siccitatē & frigiditatem inesse cōcedamus. Præter hæc quodnam ex quatuor corporibus reliquorum triū speciem facis? Id quoq; accedit absurdum & insolens, ut in animali solæ habeantur eius corporis uirtutes, quod ex aliorum corporū temperamento cōpositum sit: uelut si id ignē esse dixeris, caliditas & siccitas. Si uero quodpiam aliud reliquorum corporū: eius corporis qualitates animalis potestates esse dicantur ea de causa, q̄ id quod factū est, ex illius qualitatibus sit. Quod si non magis illius quam cæterorū corporum simpliciū uirtutes in animali permanent: certe id quod factum est, nequaquam ex iis singulis esse poterit. Non igitur erit species. Quod si non sit species, non erit anima. Quid quod si unum ex elementis sit anima: aut nō omne animal animatū esse, aut corpus intra corpus ingredi posse uidebitur. Qua opinione quid stolidius possit esse nō uideo. Quonā.n. pacto fieri potest, ut corpus qd̄ se ipso refertū & pressum est, quodq; nihil in se inane cōtinet, aliud in se corpus plenū itidem seipso recipiat? Si.n. cum se ipso plenum sit, aliud rursum se ipso plenum corpus excipit: nihil impedimento esse putabitur, quod aliud, & aliud deinceps excipi prohibeat. Enimuero nihilominus ante plenum fuerat, cū solum esset: quā ubi aliud in se corpus excepit. Itaq; nihil prohibere posse uidetur, quin aliud denuo corpus excipiat: & deniq; maximū corpus in minimo collocetur. At uero quis non indecens esse concesserit, si eo in loco qui aliquo corpore refertur sit aliud item corpus recipi posse dicamus? cum & locus idē maneat, & corpus pariter; à quo locus ipse cōpletur in eodem loco persistat, neq; in diuersam quāpiam partem diuertat. Cæterum, quā tum hæc opinio male cohæreat, alio in loco à nobis abunde tractatū est. Sed præter hæc ii qui eius opinionis assertores sunt, proportionē eius speciei, quæ in animalibus est, ad speciē simplicium corporū, & eorum quæ artificio constituta sunt, seruare nullo pacto possunt. Neq; enim eiusmodi species grauitas est, aut leuitas, aut figura. Planè si unum quidpiam elementorum animam esse statuunt, cum species id sit, quod materiam informet, nō autem id quod ex utroq; constituitur: anima eiusdem elemētu species esse uidebitur: puta grauitas, aut cū hac caliditas & siccitas, aut alia quæpiā simplicium corporū forma. Cęterum ii quoq; uehementer errant, qui animā animalis quidem speciem faciunt, sed eam speciem siue formam uelut substantiam aliquam separabilē & ipsam per se existētem affirmant, quomodo naui gubernator assistere dicitur. Gubernatorē.n. nauis speciem & perfectionem esse contendunt. Falluntur sanè, cū gubernator neq; forma, neq; perfectio nauis sit. Abdicato enim & absente gubernatore, nihilhominus nauem esse cōcedemus. Quod si forte actionis nauticæ forma gubernator dici possit, profecto fiet nauigij species tali schemate, quo & ipsa nauigij actio est. Ad illam enim gubernator aliquid confert. Anima uero species est animalis, quatinus animal est. Neq; eo duntaxat tempore, quo operatur anima est. Quo fit, ut primā entelechiam animam appellamus. Quod.n. ratione dispari, & lōge dissimili, anima animalis & gubernator nauis species sit, uel hoc ipso perspicuum est, quod abeunte gubernatore, nauis permanet: abeunte autē anima, dissoluitur & interit animal. Quapropter ad nauis figuram, proportione cōferri poterit. Per illā enim nauis habet, ut sit, sicut animal per animā. Accedit eodem q̄ gubernator non in tota naui est: at omni ex parte animatum corpus animalis est. Atqui si eo modo anima uersetur in corpore, quo in naui gubernator: semel abiunctā & semotam à corpore animam rursum corpus ingredi posse uidebitur. Verū quid erit id quod animam, si sit eiusmodi, in corpore detineat? Post hæc nō secūdū propriam naturam corporis motā esse fateri cogūtur. Igitur circa naturā. Sed omnis motio quæ præter naturā est, uiolenta dicitur, nec absque corporis offensaculo fit. Quare si hāc opinionē sectari uolum⁹, rursum, ut anima sit corpus, efficitur. Postremo nō ab re erit eos, qui hoc pacto animā speciem corporis asserunt percunctari, quænā illa res sit, quæ abiūctas inuicē, differentesq; naturas simul copulet cōtineat'ue ut unū quidpiā ex iis fiat, & simul maneat. Difficile .pfecto est ea in re causam afferre, & principiū conuentus illius, factiq; post cōuentum copulationis adducere.

Animam quod ad se attinet, immobilem esse.

CVm autem anima species & forma corporis sit, quēadmodum ante prædiximus: quandoquidem à corpore inseparabilis est eiusmodi speciei, profectio simul interibit, cū corpore, quæcūq; corruptibilis corporis speciea esse deprehēditur. Erit igitur immobilis per se. Neq; enim omnino necessariū est, ut id ipsum etiā moueatur, quod rei cuiuspiā motionis est causa. Sed ea, quæ absoluta & abiuncta sunt ab iis, quæ ab se mouētur, quæuè cōtactu & more corporis mouēt, etiamnum ipsa motione agi necessarium est. Quæcunq; enim propellunt, trahunt, uoluunt, important, simul etiā ipsa mouētur: & hoc pacto iis, quæ ab se mouentur, causa motionis sunt. Quæcunq; uero motarum rerum potestates & habitus esse noscūtur, & in his quibus insunt, causam motus afferunt: hæc non solum oportet, ut cum mouent, non mouēātur, sed etiam cum mouent, ut moueantur impossibile est. Quonā enim pacto effeceris, ut per se moueatur, quod non per se abiunctum & separabile sit? Eiusmodi autem sunt & habitus & potestates, & omnes deniq; corporum species, quo in numero animam esse retro monstratum est. Quemadmodū enim, grauitas in causa est, ut terra feratur inferius & in terra ipsa huius motionis effectrix est: cū nequaquā ipsa moueatur. aut per se subsistet. (nanq; quomodo grauitas mouet per se possit, cum species & natura corporis sit, à quo possidetur?) proculdubio eadem ratione anima in animalibus motionum, omnium quibus animal fungitur, causam habet. Quoniam eodem modo per animam, ut moueri possint, animalia facultatem adepta sunt. Anima uero ita mouet corpus, ut per se nullatenus moueatur. At cum mouetur corpus, simul & ipsa moueatur, & ex accidenti mota dicitur. Quod in omni forma siue specie euenire necessarium est: cum simul insit corpori, cuius est species, atque illi semper assideat, ea de causa, quod ab ipso corpore inseparabilis est.

Cumq;

Cumq; ſpecies peculiaris & propria cauſa ſit motionis in corpore, mouere corpus ductu quodam & principatu dicitur. Ex accidente autem ſimul ipſa cũ corpore ſpecies agitur ea motione, qua corpus impellit. Nanq; grauitas ſeſe ſecundũ accidens mouet, quoties corpori ſub quo eſt, motionis infra tendentis eſt cauſa. Anima etiam ſecundum accidens, tunc ſeſe mouebit: cum animal: quod ipſam habet animam, anima intercedente mouebitur. Licet alia quapiã ex cauſa ſecundumq; locum animal moueri uideatur, anima tamen ea duntaxat motione, quæ ab ſe prouenit, ex accidente à ſeipſa propellitur. Enimuero ſi quoniã moueat, ob id ipſam quoq; moueri aſſerunt: cũ eadem quietis etiã in corpore cauſa ſit, ipſam quoq; eodẽ pacto quieſcere reste dici poſſit. Quę enim ratio eſt, ut mouere & moueri animam dicamus: eam uero, cũ quieſcere faciat corpus, quieſcere inficiemur? Quod ſi res ita ſeſe habeat, non erit motus in animæ ſubſtantia conſtituendus. Nanq; maxime peculiaris animæ functio, in quiete magis, quã in actione uerſatur. Aptius profecto & magis proprium, & magis animę noſtrę conſentaneum eſt, quietem agere. Addo etiam maxime præcipuum. Intellectio enim quæ potiſſime conueniens animę functio eſt, quiete potius, quam agitatione perficitur. Atq; ea de cauſa longe in ſenectute, quam in iuuentute promptior eſt: & ſobrii ebriis, quieſcentes agitatis, intellectu expeditiore noſcuntur. Igitur magis proprium magisq; ſecundũ animę naturã eſſe uidebitur, frui potius quiete, quã motu. Quas ob res uerius dixeris animã, neq; per ſe quieſcere, neq; per ſe moueri: ſed animal utriuſq; huiuſce muneris per ſe functionẽ habere. Quẽadmodum.n. incedere, uidere audire animã non dicimus, ſed intercedente anima hominẽ: ita in reliquis actionibus, ac motionibus, quæ uti ab homine proficiſcuntur, nec operatur anima, nec mouetur Tametſi ad id plerunq; dicendum, loquẽdi conſuetudo nos ducat: eã ob cauſam ꝙ corpus in eiuſmodi actionibus moueri, nõ eſt nobis tam euidẽti ratione perſpicuũ. Verum tã animal, quam homo iis fungi dicitur intercedente anima, per quã homo cõſequitur, ut ſit homo. Verum enimuero homo per animã delectatur & mœret, iracũdus & meticuloſus eſt, amat, odit, addiſcit, intelligit, reminiſcitur, mandatq; memoriæ: & nõ alia de cauſa hæc agit, quã quod eiuſmodi perfectione ac ſpecie præditus eſt. Sicut.n. luctator intercedente habitu luctationis luctari ſolet, cũ ars ipſa luctandi minime luctetur: & tibicẽ ſonare dicitur, cum ars buccinatoria nõ ſonet: & textor texere, nequaquã texẽte textoria: ita ſane in actionibus cõiectandũ eſt quibus ea quæ habẽt animã (quatinus ſunt animata) fungũtur. In his enim nullas animaliũ functiones per ſe operatur anima, ſed per animã id, quod animã habet. Neq; tamẽ illud uerũ eſt, eſſe has actiones animæ: quia corpore ut organo utatur. Nã ſicut in cæteris poteſtatibus habitibusq; nihil horũ ita agit, ut eo utatur, cuius eſt habit': ſed è diuerſa ratione, quęcunq; poteſtates & habitus ſortita ſunt, intercedentibus poteſtatibus atq; habitibus operãtur. Neq;.n. grauitas ob id infra tendit, ꝙ utatur terra, cuius eſt poteſtas: ſed terra ipſa intercedente grauitate, quæ & poteſtas & forma & perfectio terræ eſt, fertur inferius. Idẽ in anima modus habetur: cũ ipſa quoq; poteſtas & actus & forma ſit eius corporis, à quo poſſidetur. Eius.n. generatio quodãmodo ex miſtione & tẽperamento primorũ corporũ eſt, ſicut oſtendimus. Atq; illud per animam operatur, in quo principatũ animæ eſſe conſpicimus, id.n. in primis & per ſe animatum eſt. Ad has uero functiones, quæ ſe intercedẽte ſiunt, organicis corporis partibus utitur anima. Organa.n. quæ animæ functionibus neceſſaria ſunt: ingenita animalibus inſunt, & corporibus partes habẽtur: neq; abiũcta & ſeparata ſunt, uelut artiũ organa. Nanq; nerui, manus, pedes, ſenſoria, partes corporis ſunt. Eſt.n. ſenſorium portio corporis organici ſuſcipiendis ſenſilibus accõmodata: anima uero animantis principiũ & cauſa eſt, non ſolũ animales motiones efficiens, ſed etiam cauſa eſt ſecundũ ſpeciem, quam formalem appellamus quemadmodũ ante monſtratum eſt. Præter hæc autẽ eſt uelut id, cuius gratia aliquid eſt, & uelut finis. Quandoquidem anima eorũ perfectio eſt, quæ animam habere cernuntur. Ea uero quæ præcedunt finẽ, gratia finis habentur, in omnibus.n. quę ſecũdum naturam ſunt, id cuius gratia aliquid ſit, finem eſſe putandum eſt.

Contra Ariſtoxenum, qui uolebat animã eſſe harmoniam, hoc eſt intentionem quandam corporis.

QVi animã ſpeciem & formã eſſe aſſerunt ex huiuſmodi ſubiectorum ſibi corporum temperamẽto ac miſtione congenitam ob id illam harmoniã, ſiue concentum eſſe exiſtimare nõ debuerunt. Nanq; nõ ea de cauſa, ꝙ ſine eiuſmodi miſtione & tẽperamento anima eſſe nõ poſſit unum idemq; cũ iis anima eſſe cẽſenda eſt. Nec.n. idem eſt anima cum eiuſmodi corporũ temperamento, quod ipſa harmonia eſt: ſed eſt uis quædã in eiuſmodi temperamento congenita, quæ medicinalium potionũ uirtutibus cõparari recte poſſit, quæ ex multarum rerũ immiſtione componuntur. In his.n. pharmacorũ miſtura & cõpoſitio, alia duplex, alia media eſt. At uero hemiolium (ſi forte ſic eueniat) proportionem quãpiam ad harmoniã & concentum habet: nõ autem ipſa harmonia eſt. Illa quippe uis ſeu poteſtas, quæ ex potionũ immiſtione eiuſmodi concentum & rationem habente reſil t, haudquaquã harmonia eſt. Eſt enim harmonia ratio & cõpoſitio earum rerũ, quæ inter ſe commiſcentur. Atqui emplaſti, id eſt rei cõmiſtæ uis, nõ eſt ratio, qua intercedente res cõmiſta miſceantur. Hoc autem modo ſeſe habet anima. Eſt.n. uis & forma, quæ per eiuſmodi miſtionẽ ex corporum tẽperamento ſuperuenit: nõ autem ratio aut cõpoſitio temperamenti. Cõmodius profecto ſanitati, quã animæ, harmonię nomen indideris. Longe.n. propius accedit harmoniæ ſanitas, quã anima. Nam & ſanitas quarundam rerũ ſymmetria eſt, quę ex quapiam ratione earundem rerũ compoſitio & miſtio eſt. Anima uero ſymmetria nõ eſt, ſed uis quædam, in ipſa ſymmetria ſiue cõmenſuratione conſiſtens, quę eſſe ſine ea nullo modo poteſt. Ipſam uero animam, nequaquam ſymmetriã eſſe dixeris. Cæterum cũ in duas partes harmonia diſtrahatur, ut altera ſit in corporũ compoſitione: uelut cum ea, quæ cõponũtur, ita ſeſe habent, ut nihil eiuſdẽ generis intermediũ excipiatur: tunc ἡρμόσθαι id eſt coaptatum eſſe dicitur, & harmoniæ uocabulo eiuſmodi cõpoſitio nuncupatur. Altera uero in rerum cõmiſtarum ratione uerſatur. Exempli gratia. Si ſecundũ duplicatam rationẽ epitritus numerus cõmiſtus eſſe dicatur: eo enim cũ hoc modo quid miſtũ eſt: eorum quæ in miſtione, quadam harmonia intercedẽte copulari uidẽtur, fere aliud duplex, aliud mediũ eſſe dixeris: ut eiuſmodi miſtionem harmoniam eſſe cõcedamus. Sanẽ ex priore harmonię genere, haudquaquã idem eſt harmonia, & id, quod ex rebus per harmoniã coniunctis effectum eſt: Neq; enim ob id, quod ligna inuicem cõmode aptata uiſuntur in gradibus, gradus quoque ipſe harmonia ſunt. Neq; quod lapides per harmoniã diſpoſitos in ædibus uideas, ob id ædes ipſas, quæ ex eorũdem lapidum harmonia conſtant, harmoniam eſſe conceſſeris. Eodem pacto in hac ipſa harmonia aliud eſt harmonia, aliud id, quod ex rebus per harmoniam diſpoſitis conſtitutum eſt. Idem modus harmoniæ illi debetur, quæ ſecundum rationem eſt. Non enim, ſimul ubi quæpiam ratione aliqua per harmoniam commiſta cernũtur, continuo id quod ex ea miſtione genitum eſt, aut harmoniam aut rationem eſſe conceſſeris. Nanq; eadem res, eſt in cithara, per harmoniam aptari, & ſonos edere. Iam enim aptata eſſe per harmoniam poteſt, tametſi ſonos nullos edat. Strepitus uero qui ex cithara eiuſmodi harmonia intercedente gignitur, alius eſt ab armonia, in qua gignitur. Et ſane affirmare poſſis non omnium rerum, quæ per rationem quampiam copulantur, harmoniam eſſe rationem. Ratio enim diplaſia, id eſt dualis, harmonia non eſt, quoties in uino & melle fuerit. Non enim ex fortuito ac temere coeuntibus harmonia cõſtat, ſed ex quadam cantus modulationiſq; compoſitione conficitur. Nanq; omnis concentus in certa, ac definita ra-

tione ſit. Calidi autẽ, & frigidi, ſicci, & humidi, hoc eſt elementorum miſtio (cuius miſtionis formam animam eſſe nõ ambigimus) haudquaquam in certa ac definita ratione cõſiſtit. Permanet enim eadem anima, cum uires, quæ in ipſa miſtione ſunt, quadantenus intẽdantur, & remittantur. Omnino ſiquis temere rerum omnium, quæ ratione aliqua commiſcentur, copulationem, harmoniam nuncupare uoluerit: hunc prorſus omnia, quæ compoſita ſunt, per harmoniã, aptata eſſe fateri cõueniet. Enimuero in rebus omnibus compoſitis ſemper aliqua compoſitionis ratio reperitur. Quin & ii, qui animam ex nõnullarum rerum miſtura & compoſitione cõſtituunt, eam nonnullarũ corporum harmoniam aut compoſitionem eſſe cogũtur aſſerere: inter quos ſunt Stoici, qui animam ſpiritum quodãmodo ex igne & aere compoſitum faciũt: itemq; Epicuri, quibus anima ex compluribus quibuſdam differentibus inter ſe corporibus uidetur eſſe cõſtituta. Quin & ſi Platonis ſententiã intuemur, animæ ſubſtantia ex rerũ quarũdam ratione aliqua cõiunctarum compoſitione cõſtat, quemadmodum in Timęo profert. Potius igitur (ſicut diximus) ex eorũ, qui hæc aſſerunt, opinionibus, anima harmonia eſſe poterit, quę ex illis ſentẽtia, qui animam & habitum, & poteſtatem & formam cuidam ſimplicium corpori miſtioni & temperamẽto ſuperuenientem affirmant. Quod ſi ad eos reſpexeris, qui cõiuncta ipſa, & animam idem faciũt, ob id, ꝙ ex illorum opinione animæ eſſentia ex quadam cõiuncti ſeu ſubiecti compoſitione eſt: quæ ſane compoſitio, nihil aliud quam ipſa harmonia eſt: profecto compoſitum ipſum ab harmonia eſſentiam habere poſſe putabitur. Atqui ſi eius ſententiæ adhæſeris, qui coniuncta ſeu ſubiecta, & animam nõ ſimpliciter idem faciunt, ſed illam uirtutem, in quadam primorum corporum miſtione & temperamento conſtitutam affirmant, proculdubio temperamẽtum illud materiæ rationem habebit. Eſſentia uero animæ nõ (ut illi concedere coguntur) per harmoniam & temperamẽtum erit, ſed per uirtutem & poteſtatem, quæ in ipſa harmonia & temperamento genita eſſe dignoſcitur.

Quot, & quæ ſunt partes animæ, & quod finitæ ſunt numero.

IGitur quæ ſit animæ ſubſtãtia, quæuè ad animam conſequantur, in uniuerſum breuibus collecta pro uirili parte monſtrauimus: mox ſequitur, ut de animæ partibus diſſeramus, & quot quæuè ſint, oſtendamus. Atq; in primis illas quidem plures numero, ſed finitas eſſe declaremus. Complures ergo haberi animæ poteſtates, neq; unam duntaxat eſſe, quam immutationes functionesq; ſecus ad alia diſiunctæ, plures eſſe uideri faciãt: quæ fuit & Democriti, & non nullorum aliorum philoſophorum opinio: ſatis ipſa concretarum & ſimplicium inter ſe poteſtatum pugna demonſtrat. Apertiſſime autem idem uel ex eo oſtenditur, quod nihil incaſſum & temere fieri à natura cõſpicitur: & præter hæc nonnulla eſſe uidemus, quæ poteſtatem animæ cũ habeant, fungi tamen reliquis actionibus nõ poſſunt: quãuis adſit ea, circa quę intercedentibus illis poteſtatibus functiones ſunt. Quod ſi quiſpiam in his actiones ob id non fieri cõtendat, quod organis careant: profecto is nihil incaſſum naturam agere, uerum eſſe negabit. Fruſtra enim à natura factum eſſe uidebitur, ut anima pluribus actionibus fungẽdi facultate ſit prædita, ſi ab eadem natura propter organorum indigentiã agere atq; operari prohibeatur. Atqui cur non abſurdiſſimum eſſe fatearis, ſi hominem à ranis cæteriſq; utcunq; ſeſe offerẽtibus animalibus, nõ animæ poteſtate, ſed organica tãtum parte corporis diuerſum eſſe cõceſſeris? Inſuper hæc opinio iis cõſentanea uidebitur, qui μετεμψύχωσιν, id eſt uiciſſitudinem migrationemq; animarum aſſerere non dubitarunt: ſi non ex animæ poteſtatibus, ſed ex organis, animalium & functionum ipſarum diuerſitas fieri dicatur. Eadem enim erit in omnibus animatis anima, ſed ex corporum differentiis differẽter agere uidebitur: quod & illi quoq; cõcedere nõ uerẽtur. Igitur complures eſſe animæ poteſtates, & iis, quæ ſupra diximus, abunde monſtratum eſt. Quod uero infinitæ nõ ſint, eodem argumẽto patere poteſt: quod nihil temere & fruſtra naturam agere uidemus. Incaſſum profecto infinitus poteſtatum numerus affertur in medium, ſi nullum animal infinitis poteſtatibus fungi poteſt. Accedit eodem, quòd cũ partes corporis habentibus animã finitę ſint: ipſas itidem animæ partes finitæ ſint: ipſas itidem animæ partes finitas eſſe debere, ratione cõuincitur. Præter hæc natura cuiuſpiam gratia res facit. atq; ſimul in re quapiam primum & ſecundum compereris, ſemper id quod primum eſt ſupra ſecundum relationem poſſidet. Anima uero nõ ſolũ natura eſt, ſed & à natura quẽdam in ſe ordinem poteſtatum habet. Erit igitur in iis ipſis poteſtatibus poſtrema quædam poteſtas, cuius gratia ſint reliquæ præcedẽteſq; poteſtates. Confeſtim enim ubi potẽtiarum animæ prouẽtum in infinitum eduxeris, id pariter ſuſtuleris, naturã res omnes cuiuſpiam gratia facere. Cum ergo poteſtates animæ, & plures & finitæ habeantur, quot & quæ ſint inquirere neceſſarium eſt. Cum enim (ſicut paulo ante prædiximus) ſint aliqua, quæ in ſeipſis habeãt aliud quod primum, & aliud quod ſecundum ſit: itemq; aliud imperfectius: horum ſane ſubſtantiã per cõmunem definitionem continenter & exacte ſtatuere nõ eſt, ea de cauſa, quod in his, quæ perfectiora ſunt, rerum natura præcipue ac maxime deſignari ſolet. Cõmunis autem definitio uim hæc ipſa demõſtrantem cõtinere nõ poteſt. Quandoquidem eiuſmodi ratio his, quæ imperfectiora ſunt aptari nequit. Atq; ita ſit, uti communis nõ permaneat. Animam autẽ eodem modo ſeſe habere cernimus. Neq; inter animæ poteſtates quædam primæ ac ſimpliciores ſunt, atq; ea de cauſa imperfectiores: quędam uero has ſubſequũtur, & rurſum has aliæ. Atq; ea inter ſe omnes ratione conſtat, ut priores à poſterioribus ſeparari poſſint: cõtra poſteriores ſine prioribus eſſe nõ poſſint. Eſt autem nobis ſermo de anima quæ in iis animalibus eſt, quæ generantur, quæq; intereunt & corrumpũtur. Ad hanc enim attinet retro allata definitio. Enimuero deorum anima ſi anima dicẽda eſt, per rationem cognominem anima nuncupari poteſt. Igitur qui de anima diſceptaturus eſt, de unaquaq; illius poteſtate ſingulatim ac proprie tradat oportet. Animæ uero, quæ eſt in animatis, quæ generationem & corruptionem ſentiũt, prima ſane poteſtas illa eſt, quam altricem appellamus, cui uis auctrix & genetrix coniungitur. Hac enim primum poteſtate animatum corpus ab inanimato diſtinguitur. Iam igitur ea, quæ eiuſmodi poteſtate ſunt prædita, dicimus uiuere: quod ob id ſit, quia adeſt anima, & uita in omnibus animatis eſt (nedum in ipſis ſtirpibus) ab altrice uirtute: quemadmodum in ſenſu præditis ſit, ut à ſenſuali poteſtate ſentiant. Confeſtim enim neceſſe eſt intereant uiuẽtia, ſimul hac ipſa poteſtate priuata ſunt: cõtra uiuant omnia, ubi illam adipiſcuntur. Et quæcunq; præterea complures poteſtates ſortita ſunt, primæ huius poteſtatis præſentia uiuunt. Ideoq; uitam definimus nutritione & actione, quæ ab ultrice uirtute proueniunt. Secũdum autem animæ genus, uis ſenſibilis eſt, & impultrix. itemq; uis appetẽdi & imaginãdi: quas in nullo conſpicere eſt ubi uis illa ultrix abſuerit: contra uis nutrix ſine iis ſubſiſtere, ea enim ad ſtirpes pertinet. Quæcunq; uero uim ſenſibilem habent, animalia ſunt: ui nanq; ſenſibili definitur animal. Atq; hæc eadem uim altricem neceſſario poſſident. Cæterum quibus uis appetẽdi atq; imaginãdi ineſt, iiſdem uis ſenſualis adiungitur. Rurſumq; ac mutuo appetendi imaginandiq; poteſtates ui ſenſibili copulãtur: & quæcũq; deinceps uim impultricem, & ſecus locum motricem habent, imaginandi etiam, & ſentiendi uirtute ſunt prædita. Verumenimuero omne quod per animam, quam in ſe habeat, ſecus locum immigrare & moueri natum eſt: neceſſario uim poſſidet, qua imaginetur, ſentiat, nutriatur. Non tamen omne, quod uim imaginandi, & ſentiendi & alendi poſſidet, id continuo immigratione moueri natum eſt. Poſtrema uero animalium poteſtatum ſpecies, eſt quæ paſſim rationalis dicitur. Sunt autẽ in ea uirtutes plurimę:

quarum

quarum alia cõsilium, alia opinionem, alia sententiam, alia deliberationem præbet. Quæ profecto quam absolutissimæ animæ potestates habentur: cum q id, quod & præstātius & nobilius est, sibi uendicāt: tum uero quòd anima, quæ iis potestatibus prædita sit, reliquas omnes potestates habet: cum repertatur anima quę cõtraria ratione reliquas illas omnes potestates adepta sit, atq; harum ipsarum rationalis animæ uirtutũ particeps esse nõ possit. Quapropter cum animę potestates complures sint, ubi rationalis uis est, ibidem una est ex omnibus anima. Nulla enim posteriorum potestatum potest absq; pręcedēte subsistere: sed sunt ferè omnes uelut partes, additis iis, quæ sunt potiora, posterioribus. Atq; ob id additionem, siue auctarium quoddam ex prioribus faciunt. Ex præmõstrato autem animatarum atq; animaliũ potestatum discrimine, cõmunior quædam animatarum rerum diuisio distrahitur: qua asserimus eorum, quæ anima prædita sunt, quędam esse stirpes, quædam animalia. Deinceps animalium, alia haberi rationalia, alia rationis expertia. Quæcunq; enim omnes, quas superius attulimus potestates habēt, ea rationalia, atq; absoluta sunt. Quibus ab omniũ maxime nobili uirtute inditum nomen est. Id autem animal, solus homo est. Quæ uero rationis quidem expertia sunt, sed habent sensum, irrationalia appellantur: & ea possident, quæ ad sensum, quæq; ad uirtutem secus locum motricem attinere cernũtur: & quoniam citra rationalem uirtutem degunt, propter nobilissimæ potestatis absentiam priuationemq;, irrationalia nuncupantur. Demum uero quæ ab altrice, & genitrice duntaxat uirtute disponũtur, stirpes esse constat. Cum igitur ita sese habeat anima, atq; ob eam causam communi definitione euidenter demõstrari non possit: operæprecium ac necessarium est, si de anima dicere uolumus, de quaq; potestate membratim ac proprie sermonem facere. Hoc enim pacto quæ sit animæ substātia, quæue natura deprehendetur. Eatenus uero de his ipsis potestatibus disseremus, quatenus earũ cuiusq; natura, atq; diuersitas liquido nobis pateat. Enimuero inhęrere singulis difficultatibus, illasq; ostiatim inquirere, cum accuratioris diuturniorisq; operæ indigeat, ad institutam traditionem peculiariter pertinere non arbitror. Nanq; ad animæ naturam euidentius constituendam circumambire ea, quæ de singulis potestatibus tradi ac dubitari possunt, impedimento potius quam adiumento fuerit. Porro cũ partem animæ dicimus, nõ ob id quispiam à nobis animam effici magnitudinem autumet. Neque enim omne quod habet partes, magnitudinem esse necesse est. Nanq; numerus magnitudo non est, tametsi compositus sit ex partibus. Anima uero in partes, neq; magnitudine, neq; numeri diuisione diuisibilis est. Nõ enim separatam animam facimus ab iis, in quę diuiditur: sed potestatum, quas habet, enumeratione & differentiarũ inuentu diuisionem eius constituimus, eo ferè pacto, quo si quispiam pomum redolentia, & pulchritudine distinxerit, aut in figuram saporemuè diuiserit. Profecto eiusmodi diuisio, neq; ut corporis: tametsi pomum maxime corpus est: neq; ut numeri esse uidebitur. Cũ igitur uita omnibus uiuentibus insit ex animæ præsentia, stirpes autem uiuant: habebunt igitur animam stirpes, & erit stirpium anima uirtus siue potestas, qua intercedente uiuunt. Viuunt autem quatinus & nutriuntur, & incrementum sumunt: igitur uis altrix, & auctrix anima, & species stirpium est. Nanq; omne compositum, quod & esse & agere dicitur, intercedēte altero, quod in compositione sit, habitũ & speciem habet, id per quod est id quod est: per quod peculiari actione fungitur, idq; in re ipsa primarium est: secundarium uero, est materia atq; subiectum, & sane quatinus secundarium habetur, est quid in seipso excipiēs: quatinus autem primarium, est id quod excipitur. Quemadmodũ sanum animal ex ualetudine & corpore compositũ est, & dicitur sanum quidem esse ualetudine, & sanum esse corpore: cum ualetudo sit habitus & species quam corpus excipit: corpus uero, quo secundaria ratione sanum animal dicitur, materiam & subiectum asserimus, & id, quod ualetudinem recipere natum est: pari ratione sese uiuēdo habent, quæcunq; uiuunt, quæ ex anima & corpore cõstituta, utrisq; dicuntur uiuere: primũ anima, deinceps corpore. Hinc Animã formam esse corporis, & id quod ab eiusmodi corpore suscipitur: corpus autē materiam esse, & id quod suscipit commonstrari potest. Altrix igitur, anima forma est eius corporis, à quo possidetur. Quod enim hoc sit anima, & nõ natura simpliciter, inde etiam euidenter constare creditur, q nihil eorum uiuit, quæ naturã habere perspicuum & confessum est, cum anima careat. Nullum enim ex simplicibus corporibus uiuere dicimus. Perinde quasi eatenus uiuere quippiã constet, quatenus illi anima præsens ac præsto sit. Omnia igitur uiuunt, quæcunq; animã possident: & nihil uiuit, quodcunq; non possidet. Præter hæc autem si uirtutes, quibus intercedentibus summa operantur: congenitæ & peculiares his rebus habentur, à quibus semina deducũtur, per quas etiã uirtutes semina, quæ à corporibus animatis proueniunt actione funguntur: profecto easdem uirtutes animales esse conuenit. Atqui semen omne, quod ab animatis rebus prodit, prima altrice potestate intercedente operari conspicitur. Altrix igitur potestas animalis est. Quamobrem cum hæc ipsa anima sit & animalium potestatum prima, de ea primo loco disserere, & quænam illius substantia, quæ natura sit, demonstrare par est. Cæterum sermo, qui de altrice anima habendus est pari ferè iugo copulatur cũ eo, qui de genetrice anima traditur. Peculiaris nanq; nutricis potestatis functio est, tã ali & incrementum sumere, quam semimanti simile quidpiam gignere. Est enim animaliũ, quæcunq; perfecta sunt, neq; manca, aut inchoata, & mutila (uelut spadones) neq; temere ultroneã generationẽ habentia: opus efficere alterũ quale ipsum est: ut semper sint omnia, & diuinitatem imitatione ac, similitudine cõsequantur. Verũ enimuero quæcunq; natura subsistunt, diuinitatis desiderio capiuntur, omniaq; intercedente natura agũt illius gratia. Porro anima animalibus in causa est, ut ea faciant, quæ ad suam ipsorũ naturam pertinere cernũtur. Generatio autẽ rei sibi similis, unũquidpiam ex iis est, quæ ab animalibus per naturã fiũt. Enimuero stirpes & animalia, quęque non mutila, ex propria natura uim gignēdæ sibi rei similis sortiũtur. Potestas igitur genitrix, animalis est. Atqui stirpes quæ altricem duntaxat animã habere uidentur, præter nutricationem & auctionem, uim etiã gignendi sibi uendicant. Altricis itaq; potestatis & animæ portio est uis genitrix. Cõmunis igitur nobis sit de re utraq; traditio. Plane cum in rebus omnibus per ea, quę euidentiora sunt ad minus euidentia ratione tendamus: ita in instituto opere à nobis agendum est. Et quandoquidẽ functiones & actus, qui intercedentibus animæ potestatibus nascuntur, ipsis potestatibus, à quibus proueniunt, euidentiores esse intelliguntur (uelut sentire ipso sensu manifestius est, itẽq; ali altrice ipsa uirtute notius) ab ipsa sensus functione exordiri æquũ est: non eo solum, quod notius, sed quod primũ quiddam est per rationem potestatis, à qua prouenit. Illa enim definitione prima sunt, quæcunq; in propria ratione continent aliqua, q nõ ulterius in definitione sumuntur. Eodẽ modo sese habet ipsa nutritio ad nutricẽ uirtutem. Rei.n. quę alitur, ali ab altrice uirtute cõpetit: non autẽ uis altrix ad hoc ut sit, alendi functione indiget. Functiones enim quæ ab rebus extrinsecus fiunt absq; habitibus esse nõ possunt: habitus contraria ratione sine functionibus esse possunt. Verũ is qui de nutricationis functione dicturus est, necesse est primum de alimento disserat. Enimuero fieri non potest, ut ignoto alimento quo alitur id, quod ali natum est, nutricationis notionem assequamur. Eadem quæstionis series in cæteris animæ potestatibus seruari potest, cum in iis etiam actiones habitibus euidentiores habeantur. Porro his quę de functionibus actionibusuè tradi ac dici possunt, consentanea ac copulata sunt ea, quæ de iis ipsis tradita sunt, circa quæ functiones actionesq; uersantur. Igitur cum quidnam sit altrix anima demonstrari oportet, prius de alimento dicere aggrediemur.

De altrice uirtute, & quod duplex sit alimentum.

DVo itaq; alimētorum genera esse uidentur: alterum, quod inconcoctū indigestumuè extrinsecus admouemus. Alterum, quod concoctione cōficitur, & adijcitur, & adiudicatur corpori. Vtrumq; enim alimēti appellatione nuncupamus. Atq; hęc alimentorum bifariam distracta natura, causa est, ut interdum contrarium cōtrario, interdum similes simili ali dicamus. Namq; alimentum, quod subcrudum atque inconfectum est, rei quæ alitur contrarium est: cum immutatione qua simile fiat rei, quæ nutritur indiget. Hæc autem immutatio nihil aliud est, quam ipsa cōcoctio. Verum immutatio omnis in controuersum tendit. Enimuero albū, qua ratione album est in nihil aliud quam in nigrum, aut in colores intermedios immutatione uertitur. Quæ ipsa etiamnum in medios colores immutatio nō aliter, quam per immutationem in contrarium fieri potest. Neq; præterea calidum in aliud uertitur, quam in frigidum rursumq; frigidum in calidum. Neq; dulce in albū aut nigrum, aut frigidū, aut calidum uertitur, quatinus dulce est: sed in contrarium saporem. Pari iam ratione, si alimētum, quod inconcoctū est, concoctione, immutatum rei, quę alitur simile factum fuerit: profecto antequā concoqueretur, atque immutaretur eidem rei contrarium extitit. Quapropter omne eiusmodi alimentū posse incoqui, ac demutari in rem alitam necessarium est. At hoc pacto contrariū contrario alimentum est: sed nō omne prorsus temere contrarium. Neq; enim quicquid in contrarium mutatur, id continuo nutriri potest in quod mutatur. Acutum enim in graue uertitur, contraq; graue in acutum, & infiguratum in id, quod figuratum est, & præterea album in fuscum: non tamen ob id efficitur, ut illa quorum immutatio in hæc facta est alantur, ut illa quorū immutatio in hæc facta est, alantur augeanturuè. Sed ea contrariorum alimenta sunt: quæ cū in contraria demutantur, incrementum atq; auctionem afferre nata sunt iis, in quæ conuertuntur. Corporum autem est, incrementa conferre. Idcirco alimentum, & cōtrarium & aliud corpus esse cōuenit ab eo, quod alitur. Neq; uero si eiusmodi esse alimentū oportet, ob id, continuo credideris, quicquid coauxerit, alimenti modo incrementū afferre potuisse. Quippe quod simplicia corpora (quæ elementa uocantur) augentur sane ab iis, quæ in se demutantur, uerū non alimenti modo auctionē accipiunt. Aquam.n. esse igni alimentum, cōmunius & fusius dicitur. Ea nanq; duntaxat proprie augentur, quæ altricem animam, cuius propriū est alere, sortita sunt. Ideoq; nullum inanime nutritur, tametsi augeatur. Atq; hoc pacto alimētum contrariū est. Enim uero ab initio eiusmodi est: ubi uero adijcitur atq; adiudicatur corpori, subinde alimentum est. Adijcitur autem atque adiudicatur simile simili, & rursum simile simili intercedēte nutritur. Alimentum enim (ut aiunt) rei alitæ alimentū est. Res autem alita est id, quod adiectum atq; adiudicatū est. Id autem est id, quod iam rei alitæ simile factū esse dignoscitur. Cæterum id solummodo ali, quod altricem animā habeat neq; præter id aliud quidpiā, inde perspicuum est: q̄ in similium cōpositione rei alentis & alitæ, utrunq; maius factū dici potest. Cum.n. similia utraq; habeātur utrunque profecto in cōpositione pariter maius effectū esse poterit. Id autem, quod ex alimento immutatū est, ali alimento autem incrementū sumere dici non potest, sed id duntaxat, cui alimentum adijcitur: eadem causa, quod alentē animam habet. Atq; hoc sane intransmutatum permanet. alimentum autem ab ipsa altrice uirtute immutatū, animato & permanenti adiudicatur. atq; alimentū quidem tale est. Fit autē alendi functio per nutricationē, altrice anima extrinsecus admotum alimentū per concoctionem immutante, atq; adiudicāte corpori, cuius forma & potestas est. Calidum autē altrici animæ ad eiusmodi functiones atq; immutationes sese instrumentū exhibet: quo factum est, ut id hoc ipsum esse quod alat, existimauerint ii, qui agentis principii uirtutē in id, quo intercedente uirtus agit, transtulerūt: cū caliditatis ui abdicata nihil ali posse cōspicerent. Nanq; calidum uim motricem habet. Sed neq; præfinita neq; ordinata motio illa est, cui calidū in primis principiū adinuenit. Id autē quod alitur, gressu quodā & ordine procedit, & limites quosdam habet: quæ peculiaria animæ, non autem ignis esse, uerissimū est. Cæterum quibus rebus alūtur ea quæ aluntur, iisdem quoq; augentur, quemadmodū ante monstratum est. At uero neq; eadē res est augeri & ali, neq; simul fiunt, neq; in idē utraq; simul intentione tēdunt. Alitur enim semper animal dū est. Idcirco inter animales functiones hęc maxime continua est. Atqui non semper ea quæ aluntur, augeri contingit. Siquidem aluntur semper, quousq; sunt. Aluntur autē quamplurima, quę senescunt & deterunt. Intentio autē rei alētis, est eius quod alitur salus, augentis uero in magnitudinem collatio. Quas ob res harum potestatum altera essentię, & substantię conseruatrix est: atque hæc uis altrix est: altera uero auctrix, uim efficiundæ per quantitatem adiectionis sibi præcipue uendicat. Plane generare, & sibi simile quidpiā post se transmittere, iis ipsis (de quibus iam diximus) augendi alendiq; functionibus consentaneū & consequens est. Quod non inest omnibus, quibus utraq; illa uis insit, hoc est mutilatis & imperfectis animantibus: quemadmodū retro diximus. Atq; una hæc altricis animę potestas absolutissima ac perfectissima censetur. Perfecta enim eius actio est, & ad naturā rerum iam adultarū & perfectarum pertinet. Rerū quippe naturalium omniū (uelut superius dicebamus) finis est sibi simile gignere. Hæ igitur primæ & naturales animæ functiones sunt, alere, augere, gignere. Sunt autem potestates, ex quibus functiones eiusmodi perspicuæ sunt: alia nutrix, quæ cum prima potestas animæ sit: peculiari actione, quæ admoto alimento fit, id seruat incolume, à quo possidetur alia auctrix, quæ uim augendi corporis (in quo est) sibi intercedente alimento uendicat: tertia genetratrix, quæ uim generandi similis cuiuspiam habet. Quæ sane potestas ipsa, quoq; alimento quadantenus indiget. quandoquidem semen, quo intermedio generatio fit, à postremo alimento deciditur: uelut alio loco demonstratū est. Vis uero genitrix altrice, atq; auctrice perfectior est: neq; enim iā id studet, ut ad incolumitatem & perfectionē aliquid conferat, sed ubi iā res perfectæ atq; adultæ sunt, alterius sibi similis gignendi causam præstare nititur: instaurandæ cuiusdā immortalitatis appetētia: quatenus mortalibus rebus permittitur immortalitatis esse participes, hunc modum per eandem uirtutē suppeditante ac ministrante natura. Cæterum cum tres res sint, ex quibus nutricatio constat: una, quę alit: alia, quæ alitur: tertia, qua alitur, res sane quæ alit, nutrix & prima anima est: res quæ alitur, corpus, cuius, hæc ipsa uirtus est: res demū qua alitur, alimentum est. Eadem ratio auctioni & generationi quadrat. Verū cum à fine, atq; ab ea parte, quæ omniū absolutissima existimatur, rebus omnibus nomina indere iusta ratione consueuerimus: atq; eadē de causa hominē, tametsi sensualis sit, rationalē nuncupauerimus: finis autem primæ animæ (sicut ostendimus) sit sibi simile quidpiam gignere: merito primā animam genitricem appellare possis, quæ simile aliquid sese habenti faciat. Quanquam præter hoc, altrix etiā, & auctrix sit. Est autem altrix anima potestasuè ab cōstitutionis principio animaliū corporis causa, quemadmodū & essentię, & adiectionis atq; incremēti. Hoc enim negotio inuigilat, ut apparare & disponere ualeat id, in quo est, idemq; pariter alere atq; augere. quæ uis iā in deciso effusoq; semine ꝑtinaciter hæret: quoties materiā apte ac cōmode præparatam adinuenit. quā pręterea ita cōstituit, ut id, quod in educatione atq; incremento constitutū est, ex eadē ui aliquid præcedenti simile producatur. Quę uis etiā accedit in causa, ut assistente corā alimento & alatur, & crescat, & intercedente hac una animali potestate, operatur id, quod ex semine genitū degit in utero, habetq; cæterarū uirtutum principia atq; idoneas dispositiones: quarū habitus habuit id à quo generationē adeptum est. Non quod id actu possideat: quia neq; portiones illas ullo pacto possidet, quibus intercedentibus functiones ab iisdem potestatibus prodeunt.

Quod

Quod à ſtirpibus abciſſæ portiones uiuunt adoleſcuntq́ʒ, ab animantibus uero minime.

VErum inquirere & coniectari non ab re fuerit, cur à ſtirpibus abſciſſæ portiones quædam uiuunt, & perfecte adoleſcere poſſint, cũ id animantibus negatũ ſit. Huius autem diſcriminis cauſa eſt, ꝙ ſtirpes quidem altricem ſolam animã habent, quæ in uniuerſo corpore eſt. Quo fit, ut ſimpliciores cum ſint, neqʒ tot organis egeant: ſimulatq; ab iis quæpiam abiũcta atqʒ abſciſſa particula eſt, redundante alimenti copia, altricem in ſe uirtutẽ ſeruare poſſit. Seruatur itaqʒ abſciſſa portio, & toti ſimilis redditur. Per quã enim uirtutẽ agunt ea, quæ ex ſeminibus prodeũt, per eandẽ ipſæ portione, & toti ſimilis redduntur. Per quã enim uirtutẽ agunt ea, quæ ex ſeminibus prodeũt, per eandẽ eædem ipſæ portiones agendi facultatem adipiſcuntur, cum hac uia illis perfectio ineſſe uideatur. In animantibus uero non eodem modo diſperſæ in toto corpore uirtutes habẽtur. Igitur neqʒ in abiuncta & deciſa quapiã portione. Non enim ſimilium partiũ eſt animal uni anima, uelut ſtirpium. Neqʒ prætereà cuiquam animaliũ partium ulla uis ineſt earum, quæ ſeminibus inſita eſt quia neqʒ partes illæ ab ipſis generationis primordiis, ullam ex iiſdem uiribus ſuſcipere natæ ſunt. Poſtremo animaliũ partes alimento, non utcunqʒ ſeſe obtulit, paſſim ac temere uti poſſunt, ſed diuerſis diſtinctisq́; organis intercedentibus nutriuntur: quæ non niſi iis, quæ ab ſeminali principio conſtituta ſunt, adgenerari poſſunt, uelut radices ſtirpibus: ꝗ cũ aſſidente ac præſentaneo alimento haud multũ elaborata diſpenſatione egeant, facillime conſiſtunt, atqʒ adoleſcunt. At uero nihil in uniuerſo animaliũ genere comperias, quod abſqʒ organis ad conficienda alimẽta diſpoſitis nutricari ualeat. Neqʒ itẽ poſſunt animantia cõſtitui niſi ex ſemine animales in ſe poteſtates habente. Quapropter cũ in utero ſunt, fere uelut portiunculas ſeſe alentis uteri, in propria alimẽta decerpunt. Aluntur autẽ per uirtutem, quam in ſe poſſident, atqʒ excipiunt alimentum uelut partes. Ideo neqʒ tunc iã animal eſt, neqʒ ſimpliciter uiuere dicitur, ſed per ſe adhuc in utero degentia uocantur. Viuunt etiam ex diuiſis ſectisq́; animantibus plerunqʒ ablatę atqʒ abiunctæ partes momẽtis quibuſdam temporis: quibus ad animales uirtutes reliquiæ nonnullæ in partibus ſupereſſe poſſunt earum functionũ & poteſtatum, quas quo tempore copulatæ & continente uniuerſo & integro corpori fuerant, poſſidebant.

De anima ſenſibili.

PRima igitur animæ poteſtas in hunc ſe habet modum: deinceps uero poſt uitalem uegetalemqʒ animã, quam per proprias rationes ſpeciem ſeſe habentis corporis eſſe monſtrauimus, cuius retro enumeratæ uirtutes ſunt, altrix, auctrix, genitrix, ſequitur, ut de anima ſenſuali ſiue ſenſibili differamus. Hæc ſecundum locum poſt uegetalẽ poſſidet. Quæcunqʒ enim præter hãc aliam quãpiam animalem poteſtatem adepta ſunt, neceſſe eſt non ſolum ut nutricem, ſed & ſenſualem animam habeant. Atqʒ hæc illa proculdubio poteſtas eſt, per quam res uiuentes, pręterquã quod uiuunt, animalia etiam eſſe dicuntur. Quamobrem plures in partes ſenſuum definitio diſtrahitur: quarũ ſuas quæque peculiares traditiones poſtulant. ut autẽ in uniuerſum & comprehenſim aliquid de anima ſenſibili ſtatuamus. Poteſtas animæ eſt per quam id quod ipſam habet, ſuſcipiendis ſenſilibus ſimile factum, quadam alteratione intercedente atqʒ adhibita actione, eadem ſenſilia & iudicare & diſcernere poteſt. Verumenimuero quemadmodum altrice poteſtati ad hoc ut agat, alimento opus eſt, circa quod eius actio uerſatur: ita quoqʒ uirtus ſenſibilis, quia circa ſenſilia functionem exercet, ſenſilibus rebus indiget, quas excipere & iudicare nata eſt. Quo fit, ut niſi adſint ſenſilia, nihil agat ſenſus quadam proportione ac ſimilitudine ad eos homines, qui ſcientiam cũ habeant, nihil tamen illa intercedente operantur. Pari enim ratione illi quoq; ſcientes habentur, & abdicata actione ſenſus ſola potẽtia ſenſus eſt. Sed præter res ſenſiles, ad utilitatem etiam aliquam ſenſus reſpicit ac relationem habet, aut conſequendæ cuiuſpiã rei gratia aut declinandi, quod extra ſenſilia eſt. Porro ſenſile & ſenſus ante functionem actionemuè, res proculdubio diſſimiles ſunt, in actione autem ſimiles redduntur. Sentire enim per ſimilitudinem aliquam eſt, quæ per alterationem ſit. Specie enim rei ſenſilis, quæ citra materiam in ſenſibili uirtute gignitur, eſt ſenſus actu. Quod ſi ſimilitudo per alterationem eſt, profecto ante alterationem diuerſa & diſſimilia fuerant, uelut in alimento paulo ante monſtrauimus. Quapropter non ab re ſolemus dicere, ſenſum quodãmodo pati à ſimili, quodammodo etiam à diſſimili. Quo enim momento patitur afficiturué, ſimilis eſt. Gignitur autẽ eiuſmodi paſſio ſiue affectio in corpore, quod primum animã ſenſualem adeptum eſt, internunciis quibuſdam organis, quæ diuerſæ à rebus ſenſilibus naturæ ſunt: & cum ab ipſis ſenſilibus patiendi facultatem habeant, operam & obſequium exhibent. Quæ ſimulatqʒ efficiuntur, effectionẽ eandem ſubinde diſtribuunt. Eſt autem eiuſmodi affectio cordi inhærens & aſſidẽs, ubi fere in uniuerſum omnis animæ principatus uiget: quemadmodum ex præcedentibus demonſtrari perfacile eſt. Vbi enim maxime eſſe, ſiue eſſentia animalis eſt ibidem æquum eſt maxime nobilem ac principem ſpeciẽ haberi. In calido autem & humido animaliũ eſſentia potiſſime uerſatur. Locum autem qui cor circuit, eiuſmodi eſſe certiſſimũ eſt. Enimuero cor principium & fons ſanguinis eſt, quo alimur, & principium idem ac fons uitalitatis & ſpiritus. Sanguis autem & ſpiritus, calida & humida ſunt atqʒ hæc ſanè de ſenſu in cómune præmiſimus. Cum autem ſenſus partes quinqʒ numero ſint, & non ſecus ac partes animæ inter ſe priores & poſteriores habeantur: certe ita ſeſe habentibus, nullam communem traditionem uideo, quæ propoſitæ rei naturã poſſit oſtendere, niſi mẽbratim ac peculiariter de quaqʒ parte diſſeratur. Igitur ſi de ſenſibus propriam attinẽtemqʒ doctrinã tradere uolumus ſingulas partes aggredi neceſſe eſt. Partes autem ſenſibilis poteſtatis habentur hæ, tactus, guſtus, olfactus, auditus, uiſus: ex quibus ſolum tactum à cæteris ſeparari contingit. Verum quodãmodo & guſtus ipſe tactus eſt. Atqui nonnulla animalia cõperias, quæ ſola tactus poteſtate ſunt prædita. Sed contra, ut ſenſus alii abſqʒ tactu ſint, fieri nullo modo poteſt. Nanqʒ ſine tactu nullum animal à principio eſſe poſſibile eſt. Plane cum de ſenſuum poteſtatibus functionibusq́; tradituri ſimus, cum harum functionum opera circa ſuum unaquæqʒ ſenſile uerſetur: neceſſarium eſſe arbitror, priuſquam hæc oſtendamus, de ſenſibus pauca diſſerere: deinceps quonammodo ſentire accidat, pari ratione referemus.

Quæ ſint per ſe ſenſilia, quę per accidens.

INuniuerſum autem ſenſilia omnia ſunt, aut per ſe, aut ex accidente ſenſilia. Eorum quæ per ſe ſenſilia ſunt, quædã ſingulatim cuiuſqʒ ſenſus habentur. Alia enim ad uiſum priuatim pertinent, ut colores: alia ad auditus, ut ſonus & ſtrepitus: alia ad olfactum, uelut odores: alia ad guſtum, ut ſapores: alia ad tactum, ut contrarietates tactiles, caliditas, frigiditas, ſiccitas, humiditas, aſperitas, leuor. Sunt.n. hæc ſingulis quibusq́; ſenſibus ſenſilia, quę per ſe ſentiri ab alio, quam à ſuo ſenſu non poſſunt. Itemq; eorum, quæ per ſe ſenſilia ſunt, quædam cõmunia dicuntur. Hæc autem ſunt ea, quæ id quidẽ habent, ut dignoſcantur ſenſu, ſed plures ſenſus ſunt, qui eorum opera atqʒ obſequio utũtur. Simul enim cum iis proprium cuiqʒ ſenſui ſenſile inciderit, cum iiſdẽ ipſa ſenſoria in ſuos ſenſus diſtributione efficiunt, atqʒ hæc ſunt, motus, quies, numerus, figura, magnitudo. Senſilia autem per accidens, quòd iis aliquid ſenſile accidit, ſenſilia nũcupamus. Puta ſi quis ſpumam ob id quod albam eſſe cõtingit, ſenſile quidpiam eſſe fateatur. Album enim, ſenſile quoddã eſt. Ea igitur quæ hoc pacto ſenſilia dicuntur, haudquaquam ſuopte principio ſenſilia ſunt: cum qua-

tenus eiusmodi sunt, nihil ab iis pati sensus queat. Cæterũ quod ad sensilia attinet circa ea quæ cõmunia sunt, falli ac decipi sensus sæpe contingit, quoties non ita patiuntur, ueluti se habẽt subiecta sensilia. Tunc enim error, & deceptio sensus est, cum circumoffusa re quapiam, sensui uarius patiendi modus offertur, neq; illi simile fit à quo gignitur.

In propriis autem sensilibus, sensus potissimũ ueri sunt, ubi sensibus ea seruantur illæsa: quibus cum sensilia suscepi nata sunt, quorum primum atq; præcipuum est, uti secũdum naturam ualentia & sana sensoria sunt. Deinceps uero rei sensilis situs: neq; enim res retro positas potest uisus excipere. Tertio loco æquabilis interualli mensura necessaria est. non enim ex omni spatio sensoria res excipere possunt. Præter hæc autem opus est medio, quo intercedente ad sensoriorum ministeria commoda & apta sensilium susceptio præbeatur. Neq; enim uisio fieri potest, nisi colluminato perspicuo. Postremo nihil oportet esse, quod sensum interpellat & turbet. Neq; enim audire possumus, cum soni uehementiores obstrepunt. & sensum interturbant. Igitur uisus propria sensilia colores sunt: & quæ præterea nõ uidentur in luce, uidentur autem in tenebris, profecto colores non sunt. Non enim in coloris definitione comprehenduntur, si color actu perspicui mouendi facultatem habet. perspicua sunt aer & aqua, & quæcunq; etiam, tametsi solida ac dura sunt, propriis coloribus carent: ubi autem à coloribus quodammodo mouentur, ad sese suscipienda uisui obsequium & operam præstare possunt. Hæc autem confestin actu perspicua fiũt, simulatq; lumine collustrata sunt: & cum ita se habent, à coloribus moueri nata sunt. Lumen enim & ea perspicua corpora, quæ collustrantur lumine, quodammodo moueri illud potissimum argumento est, quod ubi plerunq; colores uisuntur in lumine, lumen colori sibi cõparato cõcolor efficitur, ab auro enim aureum, purpureum à purpura, ab herba herbaceum apparet. Est plerunq; uidere, si adesse accidat, qui animaduertantur contra elatos parietes, & pauimenta eiusmodi distincta coloribus, perinde quasi earum (quas supra memorauimus) rerũ colores excipiant: uelut ferè collustratus aer ob id, quod ab iis coloribus efficitur, eiusmodi colores in hæc ipsa distribuat. Fit autem color in re colluminata, simul & in lumine ita, ut lumẽ in perspicuo gignitur, neq; per defluxum aliquem neq; more materiæ, siue perspicuo excipiente lumen, siue lumine excipiente colorem. Abeuntibus autẽ rebus iis, quæ hæc innasci faciunt, subinde facescũt: color quidem à lumine, si colorantia simul abcesserint, & lumen à perspicuo, ubi id quod collustrabat, absfuerit. Verũ est quędam utrinq; motio, quæ fit in rebus, quæ colorẽ excipiunt præsentia quadam & habitu, quemadmodum fiunt, ea quę in speculis conspiciũtur. Quæcunq; igitur collustrata sunt (uelut diximus) eadem actu perspicua dicũtur. Cum enim actu perspici quæpiam possunt, tũc & actu & propriè perspicua sunt: perfectionem autẽ & propriam speciem, quatenus perspicua censentur, à lumine consequuntur. Lumen enim, qua lumen est, perspicui actus & perfectio indicatur. Porro lumen perspicuo ingignitur, ubi ignis, aut diuinum corpus præsto fuerit. Fit enim lux per habitum earum rerum, quæ illustrare possunt, ad ea quæ collustrari nata sunt nec enim lumẽ corpus esse credideris, ideoq; citra tempus fit. Si autem color in lumine uisilis est, profecto luminis mouendi uim habet. Propterea enim quod actu perspicuum est, id est collustratum, primũ à colore patitur. Huius enim mouendi uis colori inest, mox uisio, quæ à colore fit, ipsa quoq; perspicua est. ea de causa colorũ sensus & iudicium accidit, uelut in his quæstiũculis declarauimus: quibus, quonãmodo uideamus, ostensum est. Quapropter illi sane colores nõ sunt, qui uidentur in tenebris. Qua uero ratione quibusue effectis illa uideantur, eodem loco disseruimus.

Nanq; à singulis rebus uisibilibus, quæ colore sunt prædita, coloratum lumen, & ad facilitatem inspectionis extentum, similiter sese habentibus oculis eosdem affectus incutiunt, ut ab illis patiantur atq; afficiantur: cum præsertim oculorũ ipsa natura plana & perspicua sit, perspicuitatẽq; recipere facile ualeat. Visio autem fit eo, quod sensorium colores excipit, & sese quodãmodo coloribus simile præbet. Id autem quod colorem suscipere natum est, aut proprium omnino colorem non habet, aut talem habet, ut uix uideri possit. Id autem inter perspicua potissimũ est, quod humidum & fluidum, atq; interminabile est, qualia sunt aer & aqua: ex quibus sensorium illud constat, quo color excipitur. Pupilla enim ex aqua congenita est: quæ cum interminate perspicua fit, illatas à coloribus affectiones, quasdam crassitudine ac consistentia coercere potest: cuius naturæ haudquaquam aer est. Quas ob res uisio intercedentibus oculis, qui ad uidendi potestatem pertinent, ex quadam ad eos similitudine circa res uisiles fit. Potestas autem uidendi, nihil aliud est, quam id, quo quicquid eiusmodi potestatem habet, ab rebus uisilibus immutatum per admotam uidem actionẽ easdem res uisiles obuias, excipere ac iudicare potest. Lumen igitur, quod maxime ac præcipue uisile est, quod cæteris rebus uisilibus (uideantur) causam exhibet: actũ esse interminabilis perspicui ea ratione, qua perspicuum est iã ante prædiximus. Eo enim quo supra retulimus modo, sicut color in iis, quæ colore illita sunt: ita lux in perspicuis, simul effectum & causa est. Color uero, qui mouendi perspicui facultatem habet, ipse quoq; in perspicuo est, sed terminabili. Cum enim corpus omne colorem suscipere natũ sit, plus minusuè eius naturæ particeps est, quam perspicuitatem appellamus: hæc enim continẽs materia colorum est. Necessarium est enim, ubi color affuerit susceptricem quoq; coloris naturã adesse. Perspicuum igitur quod interminabile est, quodq; maxime perspicuũ & est & dicitur, quia lumen, siue lucem recipit, & cæteris in causa est ut apparere possint: ab aliquo, quod extrinsecus est, coloratur. Lumen enim (ut diximus) rei perspicuæ quodãmodo color est: qui statim fit, ubi id quod illuminare natum est, præsto affuerit. Id autem est ignis, & diuinum corpus. Oblato enim ad hæc habitu quodam intermedio, lumen gignitur. Ex quo fit, ut cum primũ hæc adsint, collustratio superueniat, ubi abscedũt, pariter & ipsum lumen abscedit. Perspicuitas uero, quæ in solidis durisq; corporibus reperta est, intraneum atq; immistũ colorem habeant, nonnũquam colore careant. Sicut perspicuis quę interminabilia sunt, euenire solet ut interdum lumen habeant, interdum non habeãt. Cæterum eorũ quæ hoc pacto perspicua sunt, alia plus, alia minus perspicua esse animaduertimus, quod ex quantitate mistionis eius corporis accidit, quod unum minime omniũ perspicuum est: id autem est terra, quæ eorum, quibus immiscetur, perspicuitati impedimẽto est. Ex qua causa colorum etiam discrimina nascuntur. Enimuero color in omni perspicuo fit albi cuiuspiam aduentu. eiusmodi autem se habet ignis, siue extrinsecus sit, siue immistus. Differentia uero plus minusuè perspicui, exlior uberioruè mistio eius, quod collustrare natum est discrimina colorum efficit. Album enim & luminosum apparet, ubi purius perspicuum, & plus coloris est: minus autem & remissius est id, quod ad nigrum declinat: eatenus enim ibi perspicuũ esse dignoscitur. Ea igitur perspicua innatum, & proprium colorem habent, in quibus album & lucidum (qui proprie color dicitur) actu illa efficiens admiscetur. Lumen enim color non est. Color igitur terminabilis, perspicui terminus est, quatenus perspicuum est. Corporum nãq; ea ratione, qua corpora sunt, terminus superficies est: qua uero ratione perspicua esse dicũtur, terminum colorem habẽt. Idcirco inest inhæretq; superficiei color, in qua omnis apparentia colorum est. Sola quippe corporis extremitas, apparens & manifesta est. Itidemq; color idest, quod apparet & manifestum est. Qua parte.n. uisiles colores sunt, eadem coloratum quidpiam esse dicimus: in extremo autem & superficie, uisiles sunt. Quo fit, ut color terminabilis perspicui, qua perspicuum est, terminus iure dicatur. Vis autẽ illa quæ in igne & cæteris rebus (quæ lucem ingerere natæ sunt) inest, præcipue res uisiles reddit: quæ causæ sunt, ut reliqua corpora uideantur. ob id quod effundendæ lucis facultate sunt prædita. Qua fa-

cultate

cultate intercedente, uidentur quæcunq; euidentur. Atq; hæc ꝑfecto natura perspicuis terminabilibus insita atq; immista, aliis exuperátius, aliis exilius colorum generationis, & discriminis causa existimanda est. Colorem autem terminum esse perspicui, qua perspicuum est, eo etiam indicio conuincitur: quod ea perspicua, quæ proprium terminum non habent (hæc autem interminabilia sunt) proprio pariter colore carere cernuntur. Ferè enim simul est cum corporis termino, perspicui terminus. Nanq; quo pacto corpus à quopiam extrinsecus terminatur & figuratur, ita & coloratur. Vt enim corporibus (quatenus corpora sunt) extremitas definita & terminabilis est: ita in perspicuis (quatenus perspicua sunt) ea quorum extremitas terminabilis est, colorem proprium habēt. perinde quasi simul color & extremitas copulata sint. Quæ licet ita se habeant, non tamen idem omnino sunt. Vnius enim corporis, una numero superficies, & unus color numero. Sępissime enim unam eandemq; superficiē, contrariis coloribus distinctam esse cōtingit. Et terminabilia sanè perspicua, siue collustrata non collustrata sint, superficiē & terminum habent. Colorem autē tunc solum habent, cum illustrantur.

De auditu.

AVditus uero est, qui sonos & strepitus actu editos excepit, atq; dignoscit. Eiusmodi autē soni siue strepitus, gignuntur ab iactu. Iactus uero ab aliquo, ad aliquid, & per aliquid. Ab aliquo (inquam) quod fuerit seu percutit: ad aliquid, id est, quod cæditur pecutitur'ue: per aliquid, id est, quod intermedium ad percussionem & ictum est. Percussio enim delatio quædam est, quam motū localem uocant. Omnis autem eiusmodi motio, per aliquid intermedium est. Iactus igitur siue percussio, pariter non sine intermedio est. Id autem est, non quod utcunq; sese temere obtulit. neque enim per firma ac solida intermedia corpora, motionem eiusmodi fieri posse certissimum est. Neq; itidem per inane, ea potissimum ratione, quod inane principium esse nullo pacto possibile est, uerū in aere & per aerē maxime sonus editur, interdum etiam per aquam. Neque præterea id, quod cædit & id quod cæditur (utcunq; contigerit) sonos edunt, sed solidorum inuicē duorumq; corporum ictus esse necesse est: quando non quæcunq; mutuo illiduntur, sonos ciere nata sunt. Lanarum enim mutua percussio, sonos nullos emittit. Neq; item dura ac solida omnia, quæ nata sunt sonos edere, sonos faciunt. Nam acus; neq; cum illidunt, neq; cum inuicem illiduntur, sonos ullos edere ualent. Neq; enim aer inibi ab re percussa, quæ leuigata & conuexa sit, sub percutiente re, quæ ipsa quoq; pariter sese habeat, coniunctim excipitur: ideoq; sonos nullos cit. Plana igitur & lęuigata ob id sonum quod emittunt, in eiusmodi corporibus aer unctim & copulate recipitur sub re quæ recipit. Concaua uero idē faciunt: quod ex iis aer (qui percutitur) circumobiecta concauitate laterum digredi non potest, & sin hinc inde partibus iactatur & frāgitur: & quo uiolentius inuoluitur, uehementius resonat. Ferè .n. aer quanto magis refrangitur, eo plures ictus reddit. Cæterū si sonus edi debeat, opus est percussione perceleri diffusi difflatiq; aeris, qui medius est inter id, quod cædit, & id quod cæditur. Hoc .n. pacto ubi aer rei (quæ percutitur) sensim & coniunctum residens inciderit, cōtinuo sonus edetur. Iam uero & solus aer, si iactu concitato percutitur, strepitū edit, & uelut durus ac solidus id, à quo percutitur, mutuo percutit, & peculiarē difflationemq; ueloci percussionis incitatione præoccupat, uelut cum lora & flagella torquentur: ubi nisi motio percussionis aeris difflatione celerius fieret, nullus, unquā strepitu ederetur: uelut etiā siquis delatum celeriter arenæ cumulū uerberet, neq; ictum anticipet, priusquam arena diffundatur, & dissipetur.

Quo pacto fiat Echo.

ECho autem per refractionē aeris redditur, quoties percussus aer unus idemq; permanēs, in durum quidpiam & concauum defertur, & ab aere, qui in eadem concauitate uniter complectitur, neq; dissoluitur diffunditur'ue: sed unus idemq; permanens expellitur, & uiolenter in id recursat, unde delatum est. Neq; enim in uacuum uas aer incidit sed refertum aere, à quo (quia à uase coercetur aer aliunde proficiscens) ultra deferri & diffundi prohibetur & retro celeri motione propellitur, & fere motu fluxili eosdem sonos retinet, atq; restituit. Fieri autem potest, uti & nō prior aer percussus inconcauum corpus feratur, atq; in discedentem cedētēq; aerem incurrat obuius, mox inde flectatur in sese: sic enim antiperistasis cōgeminata, & mutua fieri posse uidetur, abscedentis rursum & remeantis aeris, aeris illisione post percussum illum aerem & in concauum corpus illatum. Sed prior sanè percussu aer, qui celeritate percussionis, continens atq; indiffusus permanet, posteriorem aerem æmula ac simili percussione deformat: rursumq; hic posteriorem, atq; ita continenter ad uasis usq; latera reciprocus sonorum prouentus quadam successione, ac distributione fit. Postremus autem aer qui ad uas percussus & deformatus est, ab eodem uase inhibetur, ne percussionē ultra diffundat: & contrà absolidæ duræq; rei offensaculo (uelut pila) repellitur: alterumq; rursum aerem incutere & formare potest, rursumq; hic ante se alterum, atq; hunc in modum & ictus & soni (ubi primū occeperint) reciproca distributio fieri assolet, uelut in obiectis inuicē speculis æque uideri contingit. Plane cum aer quid inane esse uideatur, isque cā sit, ut audiamus: nam intercedente aere, audiendi facultate fungimur. Aer enim corpori inædificatus, atque elaborate dispositus, sese auditu' instrumentum exhibet: ea de causa nihil temere asseruisse uidentur ii, qui nos in aere audire censuerūt. Vox autem sonis, species est. Vox nanq; sonus est, qui ab animali quatinꝰ animal est, prouenit. Enim uero fiūt ab animali (quatinus animal est) quædā quæ ab imaginatione & impulso proficiscuntur. Quæcunq; enim carent anima, ex translatione & similitudine uocem reddere dicuntur. Nam cum cantus & sermo animantium soni sint, ea de causa quæcunq; horum imitationem effingūt. uelut tibias, citharas, tubas, lyras, uoces edere affirmamus. Atqui uocem emittunt ea animalia, quæ spiritum attrahūt redduntq;. Nihil enim aliud est uox, quam spirabilis aeris percussio, ab animali potestate in uocalibus organis genita, ad id quod arteriam appellamus, cū imaginatione quampiam. Spirabili quippe aere duabus æque functionibus natura utitur: altera ad redundantis calidi (quod circa pulmonem & cor est) refrigerationem: altera ad uocis prolationem. Quemadmodum ipsa quoq; linguę functio, simul internoscendis saporibus, simul de articulandæ locutioni subuenit. Lingua enim uocis instrumentum est, quo anima ad arteriam & inclusum in ea aerem, respiratum aerem uerberat. Et sicut in lingua euenit ut functio, qua ad degustandos, dignoscendosq; sapores utitur, uitæ animátium summopere necessaria habeatur: quandoquidem non uiuunt iumantia, nisi alantur. Functio uero, quam ad locutionis interpretationem adhibet, gratia cuiuspiam commodi melioris accedat. Eodem pacto in aere respirabili coniectandum est, ut intra coloris refrigeratio, ad uitalem necessitatem pertinens fit. Nam refrigeratio illa, quæ intimis pectoris partibus opitulatur: animantibus, quę spiritū attrahunt redduntq;, ita necessaria est, ut ad esse siue essentiam conferat. Obsequiū uero, quod indētidē ad uocem articulatim efformandam prodit, melioris duntaxat (ut diximus) cuiuspiam gratia est. Enimuero sermo & cogitationum animi significatio (quæ linguæ accepta referunt) optimam & præstantissimam ciuilis institutionis communicationem, humano generi confert. Verum, ea quæ uocem edunt, respirabili aere uti, uel ex ea parte euidens est: quod quibus momentis attrahimus spiritum, quibusq; reddimus, uox emitti nullo pacto potest, sed solum cū aerem intra coercemus. Nec enim is, qui spiritum reddit, repletur: sed is, qui iam repletus est, per particulas spiritū reddit. Qua de re, post uocem emissam attrahimus spiritum, non autem reddimus. Age uero, ne credideris sonos omneis ab animali editos,

uoces esse: sed illo duntaxat, qui eo modo (quo diximus) eduntur. Atq; ea de causa tussientis strepitus uox non est: tametsi ictus ille à uocalib' organis proficiscatur. sed quia neq; ab imaginatione, neq; ab impulsu animi prouenit, nullatenus uox sppellāda est. Itaq; audibiles res hæ sunt, quas supra retulimus: auditio autē circa eiusmodi res, auditoria animæ functione uersatur. Hæc autem animę potestas est, per quam id, à quo possidetur, intercedente quadam in se immutatione, res audibiles excipere & internoscere natum est. Audiendi autem functio ita fit. Inuolutus & (ut Aristoteli placet) auribus inedificatus aer, mouetur ab eo aere qui extrinsecus incutitur, & intrinsecus quodammodo à percussione formatur. Idem igitur aer nō diffusus distractus'ue iam permanet, ob id quod undiquaq; coercetur. Ea de causa formulas sese mouentis exterioris aeris excipiens, eas ad primam usq; sensibilem uim per extensos quosdam meatus admittit, ibidemq; animæ sensibili causa est, ut sonos una & recipere & dignoscere possit. Simul autem prima eadem uis sensibilis, intercapedinis mensuram concitatione & remissione percussionis agnoscit. Nā si in aerem auribus ingdificatum, uehemētior percussio ab aere extrinsecus adueniat, perinde quasi propius facta percussio sit, simul sentit. Si uero trāquillior & remissior iactus fiat, uelut ex longinquo, itidem sentit: estq; intercapedinis & spatii in auditu susceptio, per concitationem quietiorem'ue in auribus inuoluti aeris percussionem. Pari ferè ratione putandum est, a uisu interuallum excipi. Quæcunq; enim exploratius intuemur propius: quę uero obtusius atq; hebetius; longius posita esse uidentur. Quam uisionis affectionem, in coloribus unius eiusdemq; tabulæ pictores obseruant. Alia enim uelut longius, alia uelut propius, apparere faciunt, & mutuo positu colorum (qui plus minusue uisum mouere queant) eiusmodi deceptiones concinnant. Cum enim propius posita, quam remotioribus interuallis abiuncta, longe melius & perspicacius uisus agnoscat: & quæ perspicacius uideat, propius esse autumet, admota inęqualiter colorum conuersione fallitur.

De olfactu.

EOdē modo olfactu quoq; res per interualla percipiuntur. Est autem olfactus, rerum odorabiliū susceptio atq; cognitio. Porro odorabilis res, odores esse cōstat. Verum non æque nobis cognitu, atq; apprehēsione faciles res olfactiles sunt: quemadmodum audibiles & uisiles, ac multo magis tactiles atq; gustabiles. Eius discriminis causa est; quod indeligentiorem hebetioremq; hunc sensum habemus. Et pleraq; animantia comperias, quæ olfactu prædita sagaciore sint, quam homo. Hic enim suaues & infensos duntaxat odores percipit, cum non hoc modo uideat & audiat. Sensibus nanq; auditus & uisus, non solum iucunda atq; infensa percipimus: uerum etiam ea, quæ neq; iucunda neq; infensa censentur. Confinia uero & cognata sunt odorabilia gustabilibus: perinde atq; odorabilium species ac saporum species, analogum quiddam seruare uideantur. Ab odoribus enim quodammodo gustationem sapores obtinent. Siquidem uelut in uolumine de sensu & sensibili Aristoteles refert: sapor est affectio, quæ ex sicca glebulenta ac terra in aqua ex caliditate quapiā atq; incoctione gignitur, & gustādi uim, quæ in potestate est, ad actum demutat. Olfactile uero, à saporosa siccitate in humido itidem gignitur. Simul enim natura, quæ odoribus peruia sit quæq; siccitatem diluere & diffundere ualeat, affectionem illam exceperit, obfactile actu efficitur. Analogus igitur, ea de causa sapori odor est. Quocirca quemadmodum sapores alii amari, alii pingues, pleriq; salsi, & præter hos austeri, acidi, acerbi, acres: ita iisdem discriminibus olfactilia discernuntur. Cæterum sicut gustandi, ita & contractandi, sensum exquisitissimū habemus. Nam gustus quodammodo tactus est. Tactu.n.homo egregie atq; excellēter sentit, eo quod tēperatissimū corp' habet: atq; eādē ob causam hominē, entelechia & perfectione (quæ est anima) longe cæteris animātibus pręstātiore atq; absolutiore præditum esse uidemus: idcirco tactū eodem tēperamento (quo diximus) in uniuerso fere corpore absolutissimū & exquisitissimū possidet. Vnde fit, ut per tactum à natura mollis & bene disposita contrectatio in homine, argumentū ingenii atq; industriæ præ se ferre uideatur. At uero exacta & exquisitione olfactus sagacitate caremus. Nec em̄ omnia olfactilium rerum discrimina internoscimus, aut peculiaribus quæq; nominib' appellamus, sed saporibus emācipamus: ac dulciū saporū, odores dulces, acrium, acres dicimus, & pari in reliquis pacto utimur. Atqui sicut auditus & uisus, nō solum ea quæ exaudiri, quæq; uideri nata sunt iudicāt, sed controuersas quoq; priuationes agnoscūt. Pari nanq; ratione, auditus id quod inexaudibile est, & uisus id quod inuisibile est, pcipit. Tenebras enim, non alia quam uidendi potestate dignoscimus. Eadē itaq; ratione, olfactus rei simul olfactilis, itēq; per priuationē inolfactilis, iudicio fungitur. Omnes quippe sensus, cōtrouersas suis sensilibus priuationes discernere nati sunt. Habet aūt olfactus illud uisui compar & proximum, ut fiat intercedente extrinsecus medio, siue illud aer, siue aqua sit, quæ non minus perspicuitatis & soni, quam odoris peruiā naturam habet: ideoq; diaphana, diecha & diosma nuncupātur, ob insitā utrisq; uim, qua præstare officium singulis his animæ potestatibus possunt. Nam & aquatilia quoq; animantia, odores sensu percipiunt (longioribus enim interuallis obuio natu ad alimentū accurunt) & subodorā uim habere uidētur. In homine autē atq; omni prorsus animantium genere, quæ spiritum trahunt & regerunt, olfactus attractione spiritus fit. Quippe q̄ olfaciēdi organa, respirationē aperiūtur, & expāduntur. mox coeunt, occluduntur q;: quēadmodum in eorum animātium oculis euenit, quæ prædita palpebris sunt. In animalibus uero, quæ respirare nullo pacto possunt, nō itidē reperias: ob id quod neq; apertos, neq; munitos meatus habent, quo pacto habent oculos ea animantia, quibus duri exertiq; oculi sunt. Plane ut sapor & humidi & in humido est: neq; enim saporem gustu imbibi possibile est, nisi prius id, in quo sapor est, si forte aridum fuerit, humido aspergatur: ita prorsus odor & aridi, & in arido est. Natura enim ad odores excipiendos idonea (quam diosmon appellamus) & in aere, & in aqua continetur, sapidæ cuiusdā siccitatis diluendæ ac diffundendę uim habens: quā ubi excipit, fit actu olfactilis, sicut superius diximus. Nihil enim olfactile est quod sapore careat. Nam neq; igni, neq; aquę, aut aeri aūt terræ olfactilis natura insita per se est: quia per se saporis expertia sunt. At uero mare odorē habet, quod iam saporis, & siccedinis quippiā imbibit. Lapides quoq; inodorabiles sunt, quia insipidi. Ligna contra odorabilia, quia & saporem continent. Enimuero sicut sapor ex glebulenta & terrea siccitate gignitur, mox aqua diluitur, & quadam caliditate concoquitur. Hic enim in fructuū saporib' gustus est, uelut posterius dicemus. Eodem modo gignuntur odores in aqua & aere, quatinus diosma, id est transodora sunt, diluta in iis sapida (quam supra diximus) siccitate. Terrosa enim illa siccitas, nondum in se saporē habens miscetur, & quodammodo diluitur aqua, & quadam fere concoctione sapores ingenerat. Odores uero insipida siccitas haudquaquam efficit: sed ubi aqua iam immista est, et saporem imbibit. Quod enim odores à sapida humiditate & siccitate proueniant (utrumq; enim sapore cōtinetur) uel eo argumento plane constat, nullam esse rem olfactilem, quæ non saporis cuiuspiā particeps sit. Igitur sæpissime euenit, ut è putrescentibus rebus cum accēduntur, in acrimoniā quandā demutatos odores olfactu noscamus: perinde atq; olfactilia ex saporibus generationem adepta uideantur, & eadem causa saporum immutationi summopere consentanea sint. Quas ob res, illa olfactilis rei definitio esse poterit, ut ingenita in humido à sapida siccitate (quatinus sapida est) affectio dicatur. Verum hæc fusius ibi explicātur, ubi de sensibus & sensilibus agitur. & odorabile quidem (ut diximus) eiusmodi est. Odorum uero illud est, quod eam animæ potestatem habet, quæ facta ad

ad eem odorabilem immutatione ac similitudine, odórem excipere, ac iudicare natum est.

De gustu.

PORRO ad gustandi sensum atq; potestatem, res gustabiles, hoc est, sapores excipere & dignoscere attinet. Gustabile autem, tactile quoddam est: nec enim aliter, quam tactu sapor excipitur. Idcirco fit, ut nullo alio corpore intermedio præter id quod est gustabile, & quod gustare natũ est, gustare cõtingat, quod æque in tactu se habet. Gustabile enim nihil aliud, quam sapor est. Saporem uero humidum quiddam esse, iam diximus. Humidum autem tactile est: tactus enim etiam humidi sensus est. Qua ratione efficitur, ut gustabile & tactile & humidum, sapor sit. Cum materia huiusmodi qualitati ex aqua (quæ humida est) præbeatur, nihil est gustabile, si citra humidum est. Aqua enim quæ per se & suapte natura insipida est (quatinus humida est) à sibi cõtraria terrosa siccitate patitur: ubi uel in eandem siccitatẽ inciderit, aut per illam defluxerit, accedente quapiam ex caliditate cõcoctione, saporẽ imbibit, ac sapida gignitur. Gustus enim saporis nil aliud est, quam terrosi & sicci per humidum distillatio, quæ caliditate aliqua concoquitur & cõstituitur. Horum enim utrũq;, more simplicium corporũ, suapte natura insipidum est. Ex iis autẽ affecta modo, quo prędiximus, mistio sapores gignere nata est. Enimuero sapores illi, qui in terra esse censentur, ex immisto humido ac cedẽte caliditate procreantur: terra, quippe, immistas & intraneas caliditates retinet. Idcirco sapor ita ab Aristotele definitus est, ut affectio sit à sicco (quod terrosum est) in humido genita, q̃ gustus ex potestate ad actũ, immutãdi uim habet. Quoniam uero gustabile humidum quidpiam est, necessarium esse uidetur, ut organum id quod natum est saporibus imbibi, neq; actu humidum sit, neq; potẽtia careat, qua humectari possit. Quãdoquidem sensum receptio, per similitudines fit: similitudo autem per alterationem. Alteratio autem, immutatio quæpiã est: quicquid enim in simile immutatur, ex dissimili mutationẽ facit. Cæterum eiusmodi organum linguam esse, certissimum est. Quæ neq; ipsa per se, aut suapte natura humida est: nec enim profectò nam extrinsecus humiditatem sentire posset, nisi ab eadem humiditate per similitudinis affectionem immutaretur. Quod nisi sentiret humidum, profectò neq; dilutos humido sapores sentire posset. Siquidem nõ absq; susceptione humidi, sensus saporum fit: neq; rursum accideret, ut hac olfactus facile humectaretur. Estq; nõ secus atq; in cæteris sensibus, sensorium potentia quidem simile sensili, actu uero dissimile. Eodem pacto sese gustui, organum lingua destinat, uerũ saporum species, à quibus rebus rerum olfactilium species translatione dicuntur, ita se habent, uelut accidere in coloribus diximus. Quemadmodum enim albus & niger color simplices sunt, cęteri ex iis immisti atq; intermedii habẽtur, idem æque in saporibus reperias: nanq; dulcis & amarus sapor, simplices sunt. Ex horum autem mistura, dulci pinguis, amaro salsus propior est: deinceps uero ex horum mistione intermedii, austerus, acerbus, acidus. Igitur gustabile illud est, quod id à quo gustatur, actu sibi simile efficit. Gustu uero præditum est id, quod facta in se alteratione similitudinis, excipiẽdi deprehendendiq; gustabilis uirtute fungi potest.

De tactu.

RELIQUUM est, ut post alios sensus, de tactus quoq; sensu dissera mus. Est autem tactus rerum tactilium susceptio atq; deprehensio: quę tunc fit, cum id quod cõtrectandi potestatẽ habet, ad similitudinem rei tactilis immutatur. Porro hic locus, in ambiguam quæstionem incidit. Nunquid tactus unus an plures sensus sit? Nũquid tot sint tactus, quot cõtrarietates tactiles habentur? Quippe quod sensus, minus duntaxat contrarietatis, singulatim iudicium ferre uidẽtur. Visus sanè albi & nigri, intermediorumq; colorum, auditus acuti & grauis, gustus amari & dulcis. in tactilibus uerò, complura contrarietatum genera comperias. Calidum, frigidum, siccum, humẽs, durum, molle, leuigatum, asperum, graue, leue. Quas, inquam, contrarietates diuersas, ac mutuo differentes esse, nemo est qui ambigat. Quod si cuique contrarietati singulatim peculiarem sensum addixeris, plures proculdubio tactus esse fateri oportebit. An uero soluitur quod in cæteris quoq; sensibus multarum contrarietatum eundem sensum arbitrum esse cõtingit? In uoce enim (quæ audibilis est) nõ unum duntaxat cõtrarietatis genus inuenias, puta graue, & acutum: uerumetiã magnitudinem exilitatem, lenitatem, asperitatemq; & pleraq; alia eiusmodi. Pari ratione si ad colores animaduerteris, similes sese tibi differẽtiæ offerent. An potius hæc contrarietatum genera, magnitudo, exilitas, lenitas, asperitas, propria uocis sensilia dicẽda nõ sunt: hæc enim sensilia cõmunia esse uidẽtur. Quod si ita se habeat, stat adhuc nondum explicata dubitatio. Atqui illud in tactilibus rebus, à cæterorum sensuum sensibilibus diuersum & differẽs est: quod unum quiddam sensile, peculiari nomine nuncupatum, sensibus reliquis subiectum est, auditui sonus, uisui color, sapor gustui, olfactui odor. At uero tactui nullum quippiam subiectum genus, circa quod tactiles contrarietates uersentur, nobis manifestum est. Neq; enim tactile nomen est ad subiectum, sed ad habitum pertinens, uelut uisibile & audibile, quorum nomina color & sonus est: tactili uero, haudquaquam unum & peculiare nomen inditum est. An etiam inuisilibus accidit, ut uno nomine contineri non possint? Siquidem non solum colores uisilia quędam sunt, uerumetiã id quod sermone non exprimitur, sed teste Aristotele, innominatũ est. Eiusmodi autem sunt ea, quæ in tenebris splendere conspiciuntur. Sed illud quoq; in ancipitem quæstionem impellere nos possit. Nunquid caro qualitates tactiles excipere nata sit, & in se tangendi potestatem habeat? an uero intrinsecus aliud quidpiam sit, quod illas excipiat? Nec enim idoneo ad eam rem argumento uti possis, si ob id tangẽdi potestatem carni inesse probare contenderis: quod simulatq; carni admouetur tactile, subinde contrectationis sensus efficitur. Enimuero ubi extra tenuem pelliculam carnem induxeris, & aliquid tetigeris, continuo sensus est: tametsi pellicula carnis portio non sit, neq; ullam excipiendæ rei tactilis facultatem habeat: quinimo confestim pellicula intercedente, sentimus. Siquidem nobis est quemadmodum caro ita etiam connaturalis atque adnata pellicula. Quapropter haud satis efficax indicium illud est, ob id sentire carnem, quod carni admota re tactili, subinde sentimus. Atqui, illud etiam à ueritate dissonum est, si quis tangẽdi sensum esse in carne autumet, uel carnem medium quippiam, uelut aerem aquamue constituat. Verius sane dixeris carnem esse sensorium analogum ac simile auribus, oculis, naribus: intrinsecus uero aliud corpus haberi, quod sentiẽdi tactilis facultate fungatur, sitq; in sensibilibus omnibus idẽ subiecto. Nanq; sicut in his sensus gignitur, ubi id in quo primum uis sentiendi est, à sensorio quid patitur: eodem pacto aliquid, quod in nobis est, à carne quid patitur, & sentiendi fit causa. Plane uero à re sensili caro patitur, dum cõtrectatur & tangitur. Oculus autem non contrectatus, sed perspicuo interposito, à re sensili patitur. Idem in cæteris sensibus modus est. Itaq; simul cum carne patitur sensus, qui per tactum fit, non secus atq; simul cum oculis à perspicuo uisus afficitur. Est enim simul cum organorum passione sensus: nõ quod carne ab re sensili patiente, superpositis ui sensuali rebus tactilibus, sensus tangendi fiat. Iam enim constanter propositum est, non esse in carne sentiẽdi potestatẽ, sed carnẽ esse organum. Verum ea in hoc sensu differẽtia est, quod in cæteris sensibus haudquaquam applicatis, admotisq; sensibus ad sẽsoria, sed alio quopiam intermedio sensus efficitur. In tactu uero sensuali potestati, res tactiles admoueri & superponi non possunt: sed ubi carni (quæ organũ est) admota fuerint, sensus ideo cõfestim fit, quia tactui nullo alio intermedio opus est. An uero aliter solui dubitatio nõ potest, si asseruimus esse aliud quippiã in ta

ctu, præter tamē, quod analogum ſiue proportionale ſenſorium ſit oculo, qui pariter ſenſorium uiſus eſt: nā & Ariſtoteles eiuſdem mihi ſentētiæ eſſe uidetur. Id autem, quo intermedio tactiliū rerum ſuſceptio ſit, in tactu ſenſūi inhærens atq; ingenitum haberi: hoc autem caro eſt. At uero quod in reliquis ſenſibus mediū extrinſecus abiunctum ſit, eam cauſam afferre poſſis, quod in his ſenſilia, intercedēte medio quopiā corpore, eoq; ſeparatim abiuncto, ſuos ſenſus immutare nata ſunt. Vbi igitur abſq; medio ſenſoriis admouētur, ciēdorum ſenſuū uim habere neq;unt tametſi ea extrinſecus admota, eiuſdē generis ſint cum iis ſenſoriis quibus motio in eoſdem ſenſus inducitur. Propria autem tactui ſenſilia, cōgeniti nobiſcum ſenſorii, mouēdi naturam habēt. Cæterū huius quoq; differētię altera deinceps cauſa eſſe poteſt: quod perfecta abſolutaq; animalia, non ſolū ea quę corā forent, quibus q; tangerentur, uerum etiam abſentia ſentire oportuit. Præſentes igitur res, tactu excipi natæ ſunt. Contra, abſentes res, tactus nō excipit. Simul enim ubi à tactu exciperētur, iā nō abſentia, ſed præſentia eſſent. Tangi enim & contrectari, rerum præſentiū eſt. Idcirco aliquo intercedēte medio, abſentia indiguerunt, quo motionem ſuam in ſenſus exercere poſſent. Neq; enim ea q̄ præſentia nō ſunt, aliter ſentire eſt. Accedit eodē, quod ex iis rebus, quibus intermediis ſenſuū functiones ſiunt, animātium corpora cōſtitui impoſſibile eſt. Intermediis nanq; ſimplicibus corporibus ſenſiliū ſuſceptio ſit, ſiue id aqua ſit, ſiue aer. Neq; aliter prorſus fieri poſſe comperias, quemadmodū in libro de ſenſu ſenſibili demonſtratum eſt. Verū neq; ex aqua neq; itē ex aere ſimpliciter animal ullū cōſtare poſſe, certiſſimū eſt. Enimuero dura, ſolida, & cōmiſta ſunt animaliū corpora, & eiuſmodi quale caro eſt aut quippiā analogū carni. Igitur tactiliū rerum ſuſceptio, intermedio corpore indiget: ex quo differētiæ, corporū quatinus corpora ſunt tactiles habētur, ſiccitas, humiditas, caliditas, frigiditas. Ex quibus qualitatibus, prima & ſimplicia corpora definitionē adipiſcuntur. Reliquæ aūt tactiles cōtrarietates, ad has uti principes redigi poſſe uidētur, q̄ in iis uoluminibus in quib' de generatione & corruptione traditur, ab Ariſtotele cōmonſtrata ſunt. Cæterū ſenſorium in quo ſentiēdi uis ineſt, pars eſt. Quæ quoniā eiuſmodi poteſtatē habet, eaſdem contrarietatū ſuſceptione fungi pōt, ob id quod ſeſe iiſdē contrarietatibus ſimilē efficit. Sed cū per affectionē paſſionē'ue tactū fieri cōſtet (ſimile aūt à ſimili pati & affici, nullo modo natū eſt) neceſſariū eſt corpus, quod tangēdi uim habeat, cū corpus ſit, nōnullas etiā tactiles contrarietates habere quæ ubi ſimiles atq; æquales ſunt, tactū laceſſere nequeunt. Vbi uero redundant aut deficiūt, ſenſum excitant: ab iis.n. uelut à diſſimilibus ſenſus patitur, atq; immutatur. Quare nō immerito, ſenſum mediocritatē quandam appellare poſſumus, quæ in rerū ſenſilium cōtrarietate uerſetur. Illud nanq; quod in medio ſiſtitur, extrema iudicio cōſequi natum eſt, cū utriq; extremo & diuerſum & cōtrariorū ſit. Idcirco ſit, ut ad illa trāſmutari ualeat enimuero ad cōtraria trāſmutatio tēdit. In tactu igitur hæc apprime neceſſaria ſunt. In cæteris autē ſenſibus, nō itidē eſt: ea de cauſa, quod eorū ſenſoria haudquaquam in ſua ſubſtantia eorū quippiam continēt, quorum miniſteriis delegantur. Nanq; pupilla cū conſtet ex aqua, ut cū colore ſit, minime opus eſt, neq; ut auditus cū ſono: neq; itē olfactu, innatus & inſitus ullus odor neceſſarius eſt. Quod ſi in ſe quid haberent eorū, quę recipiunt, tam & ii ſenſus mediocritates quędam eſſe uiderētur, uelut tactū eſſe prædiximus. Similia.n. iis quæ haberēt, non reciperēt, ſed ea duntaxat, quę uel exuperarēt uel deficerēt. Porro ſenſus, maxime neceſſarii ſunt tactus & guſtus, neq;.n. iis abdicatis, animal ſupereſſe poſſibile eſt. Cæteri uero ſenſus, nō eodē modo animalibus cōferunt ut ſint, ſed ut modo quodam meliore ſint. Cuius rei indicium eſt, nō ſolum pleraq; animantia ſuapte natura iis carere ſenſibus, uerum etiam iiſdē ſenſibus à natura prædita, uitam agere poſſe, cum iis orbata ſunt.

De ſenſu communi.

QVid ſint ſenſus ſinguli, & quonam pacto ſuum quiſq; ſenſile ſenſus excipiat atq; dignoſcat, breuiter & cōciſe monſtrauimus. Siquis uero traditionē q̄ habetur de ſenſibus, in cōmune perſtringat, id apprime uerum eſſe comperiet. Sēſum animæ poteſtatē eſſe, quæ intercedentibus ſenſoriis, ſenſiles formas citra ſubiectam materiā, excipere & diſcernere nata eſt, primum autē ſenſorium, in quo eiuſmodi poteſtas eſt, corpus ſenſile eſt: nō qua ratione corpus dicitur, ſed ex poteſtate quā habet. Sēſus.n. magnitudo non eſt, ſed ratio ac ſpecies magnitudinis. Verum exuperantiæ ſenſiliū, ſenſus interimunt: ideoq; cōmenſuratione & ęqualitatē eius corporis deſtruūt, cui' ſenſibiles poteſtates ſunt. Qua ablata, ſpecies in eadē commēſuratione cōſtituta ſubuertitur quā ſane cōmēſurationē, incitatior uehemētiorq; motio demolitur. Qua rōne, ſidiū quoq; ꝯcētus in cithara, pcuſſu rudi ac uiolēto diſcerpi ſinguli. Igitur ſenſus, ſubiecti ſibi in ſenſorio ſenſilis ſenſus habētur. nō quatinus corpus eſt, ſed quatinus eam poteſtatē habet, & ſubiecti ſenſilis diſcrimina internoſcit, quēadmodum ſuperius expoſitum eſt. Nec enim alia uſpiam poteſtas eſt, quæ colorū differentias indicet præter uiſum. Neq; itē præter auditū ulla, quæ ſonorum interualla cōprehēdat: quæ ratio, reliquis quoq; ſenſibus cōmunis eſt. Quoniā uero differētibus quoq; ſenſibus, de rebus ſenſilibus inuicē iudicium ferimus, & eorū differentias ſentimus. Album.n. à nigro diſiūgere, ſenſus iudicium eſt: utrunq;.n. ſenſile eſt. Adeo nō temere quis ambigat, quidnā illud ſit, quod eiuſmodi diſcrimina interſtinguat Nec.n. ſequeſtrata & abiūcta eſſe poſſunt, ea q̄ diuerſis ſenſibus ſenſiliū differētias iudicāt: utraq;.n. manifeſte in aliquo eſſe neceſſe eſt: nanq; hoc pacto, quis dulce aliud eſſe ab albo cognoſcit. Sane uero affirmare ea, q̄ horū utrunq; ſentiunt, & peculiares utriſq; differentias agnoſcunt ſeparata eſſe, fere ſimile eſt, ac ſi duobus admotis ſenſibilibus, ex quibus alterum tu ſentias, alterum ego, utrumque noſtrum differentiam eius quod ſentiamus, agnoſcere plane fatearis. Atqui neceſſe eſt, unum quid eſſe, quod rem alteram ab altera diuerſam eſſe autumet. Etenim unum item quippiam eſt quod rerum ſenſilium atq; intelligibilium diſcrimen agnoſcit, atq; is intellectus eſt. Hic uero cum rerum omnium, tum uero in ſingulis rebus, eſſentiæ ſpeculator & arbiter eſt, atq; hæc ipſa cognoſcens mutuam differentiam quæ à ſubſtantia proficiſcitur & res ſuapte natura intelligibiles iudicat. Nequaquam igitur fieri poteſt, ut abiuncta & differentia ſint ea, quibus diuerſorum ſpecie ſenſilium diſcrimina diſcernuntur. Quinetiam neq; in diuerſis temporum momentis, eorum differētiæ cognoſci poſſunt. Puta nunc quod dulce ab albo differat, cognoſcere eum, qui nunc dulce cognoſcat, mox quod album à dulci differat, eum, qui nunc album cognoſcat, perinde ac ſi idem ſit id, quod diuerſa ſenſilia dulce & album cognoſcere natum eſt: nō ſimul autē, ſed in parte. Quēadmodum.n. unum quid oportet eſſe id, quod dulce & album diuerſa autumet: ſic illud quoq;, quod alterum ab altero differre dicit. Nec ſolum dicit hæc inter ſe differre ſed etiam nunc, id eſt, hoc temporis momento differre: nunc enim dicit, quod nunc differunt. Dicere enim ſenſui, idem eſt & ſentire. Quod ſi ita eſt, ſimul & eodem momēto hæc ſentiet, At uero aliquid idem numero, in eodē indiuiſibiliq; temporis momēto, non ſolum pluribus differētibus, uerum etiam contrariis motionibus agi, ac pluribus ſimile reddi, impoſſibile exiſtimandum eſſe uidetur. Hoc autē procul dubio fieri contingit, ſi eo modo (qui retro dictus eſt) ſenſus fiat. Motiones.n. quæ à contrariis ſenſilibus prodeunt, contrariæ ſunt. Ita ſit, ut non ſolum in differētibus ſpecie ſenſilibus, ſed etiā multo magis in iis, quæ uni dūtaxat ſenſui ſubiiciuntur, unum eſſe ſenſum qui ſimul iudicet, dictu in explicabile uideatur. Puta in coloribus, quorum excipiēdorum uiſus poteſtatē habet. Quanam ratione albi nigriq; diſcrimina internoſcere uiſu poteris, ſi faciēda eſt ſimul utriuſq; ſuſceptio? Suſceptio autē facta ſimilitudine ad res ſenſiles gignitur. Age uero, idem ſimul contrariis ſimile effici, prorſus impoſſibile eſſe quis dubitet? Aut

ſiquid

siquid ita moueri dixeris, ut simul afficiatur, & album, ac nigrum excipiat, profecto contraria simul excipere poterit, quod fieri nullo pacto posse, certissimũ est. Verum explicabilior quæstio redditur, si alium modũ afferimus, quo sensus, à re sensili moueri probemus, ut sensiles affectiones, nõ cum materia in sensoriis recipi asseueremus. Quod .n. uisus, non ut in materia passiones excipiet, liquido patet. Videmus .n. neq; albescẽte neq; nigrescẽte uisu, quoties albũ nigrum'ue percipimus. Neq; uero collustratus item aer, tametsi ad excipiẽdos colores uisui famulatur, cũ prius à coloribus mouetur, albus niger'ue fit, ut eo ministerio fungi ualeat. Nihil igitur est quod inhibeat: uti per eundẽ aerem, ab hoc albus, ab illo niger color excipiatur, quãdo utrisq; coloribus obiectu directo conspectis, nõ uterq; per se obiectus color, sed alter per alterũ ad uisum transeat. Neq; si niger & albus color idẽtidẽ spectetur, ob id intermedius aer simul utrisq; famulari posse uertatur. Cuius rei causa est, q̃d aer nõ patẽdi modo, neq; more materiæ à sensilib' mouet. Neq; itẽ colores qui in speculis aquis'ue uisuntur specula aquas'ue tales faciũt, quales ipsi colores sunt. Quo fit, ut facta in his ab re sensili motio, cõfestim desinit, ubi nõ ultro corã & præsto sit sensile. Quod si in corporũ sensibiliũ sensoriis passiones hoc pacto generãtur, certe uis ipsa sensibilis (quã sensum cõmunẽ appellãt) traiectu quodam omnia sensilia recipere poterit: nõ tamen intercedẽtibus iisdẽ organis, sed diuersis, & iudicãdi cuiusq; sensilis mutuasq; sensiliũ differẽtias cognoscẽdi facultatem habet. idq; non sub distinctis diuisisq; momẽtis, sed continẽter eodem puncto tẽporis aggredietur. Illud præterea, quod iis modis ab animę potestate mouetur, per imaginationẽ motionis eius, uestigiũ & simulacrũ quoddam seruare uidetur, tametsi neq; corã, neq; presto sit sensile, sed iã absit. Ita fit, ut qui aliquid multo albissimũ inspectauerint, nõnullas motionis ab eo genitæ reliquias in uisu retineant, absente etiãnum albo, nõ enim idẽ à sensilibus motus est in animis, animatisq; corporibus. Aut profecto eo modo quo diximus, diuersorũ sensiliũ discrimina, poterit cõmunis sensus agnoscere. Siquidẽ partim unũ idemq; sensibile est, partim plura atq; distĩctũ. Enimuero quemadmodum in circulo, à circumferẽtia in cẽtrũ productę atq; cõiugatæ lineæ cõplures ac multæ sunt: uerũ si ad terminum respexeris, eadẽ habentur, quia motarum linearũ terminos circuli cẽtro aptari uidemus: & eiusmodi terminus unũ quodammodo & multa est. Qua enim ratione multarũ differentiũq; linearum finis est, multa. Qua uero lineæ omnes inuicẽ coguntur atq; aptantur in centro, unũ dicitur. Pari modo sensus cõmunis, & unus & plures esse cẽsendus est. Nanq; si mẽbratim per singula sensoria, effectarũ à rebus sensilibus motionũ, sensualem uirtutẽ in postremo sensorio terminari esse cõsideres (eatenus enim proficiscitur, & tendit facta à sensibus per sensoria dispensatio) sensus hic, plura quædam esse uidebitur, cũ plurimũ distinctiorumq; motuũ terminos præ se ferat. At cõtra, si eundem hunc sensum uim incorporeã esse animaduertes, quæ & uniuerso postremo sensorio, & cuiq; illius parti addita sit, indiuisilis & unus sensus esse putabitur. Vnum igitur, & non unum est uis ista sensibilis. Quatenus ergo non unum est sed plura, eatenus plura simul atq; diuersa deprehendit, ob id quod per quanq; patientis sensorii partẽ affectionem sentit, cum potestas & finis cuiusq; sensus sit. Quatenus uero sensuum est omniũ terminus, unus & idem est: nanq; cui termino motio ab uno sensorio facta coniungitur, eidẽ cęterorum quoq; sensuum motiones aptantur eatenus, uelut una quapiã uirtute, ad omnes sentiendi differentias arbiter est, cũ simul ab iis oĩbus motiones proficiscuntur. Hac igitur uia, unũ quid & indiuisibile, in indiuiso & cõtinenti tempore sensilium, diuersi generis differentias dignoscere poterit. Quemadmodum autem diuersi generis sensilia: ita & inter sese eiusdem generis differẽtia simul iudicat, ea de causa quod simul omnium species habet, cum eorum terminus sit, quibus delegatũ est, ut affectiones sensilibus prouenientes, huic potestati interpretentur & nuncient. Hunc in modum differentias contrariorum iudicat: quorũ sensus uno fit intercedente sensorio. Enimuero in iis sensoriũ per aliam atq; aliam partem simul affectiones, quæ à contrariis sensilibus proficiscũtur, excipiet quãdo: quidem fieri nullo pacto potest, ut contrariæ affectiones simul in eadem parte generẽtur. Sed eo per diuersas partes à sensilibus patiente, & eodẽ quo patitur modo, in postremum sensum affectiones transmittẽte, postremoq; indem sensu affecto per partes, una eademq; uis ex omni sensorio & singulis eius partibus, contraria simul sentit & iudicat. Idem autẽ in iudicio accidit: nanq; iudiciũ quo sub rebus cõtrariis contraria pẽsitantur, haudquaquã cõtrarium est, licet q; cõtraria circa idem simul haberi impossibile sit. In iudicando tamẽ contraria reperiuntur, eo quod non simul dicere iudicare'ue contraria, sed simul idem esse impossibile est. Quas ob res, illud fieri nullo pacto potest, ut potestas illa, quæ iudicat nigrum & album idem esse cẽseat: cum & accidat & æque fieri possit, ut cõtraria inuicẽ cõtraria esse percipiat. Potestas autem sensibilis, simul contraria iudicat esse contraria, cum postremum sensorium, cui potestas eadem est, per diuersas partes patiatur, & cõtrariorũ sensilium illi formas annunciet. Eadem enim potestas, ubi uno intercedente sensili, ab uno sensorio passa fuerit, unũ iudicat: ubi uero à pluribus, plura. Quorũ enim simul sensorium formas excipit, eorum simul iudiciũ facit. Quo autẽ pacto fieri possit ut sensorium diuersas & cõtrarias formas excipiat, retro iã dictum est. Hoc autẽ communi sensu, & uidẽtes nos & audientes, & singulis sensibus sentiẽtes sentimus. Qui enim uidet audit'ue, audire sese & uidere iam sentit: nanq; nõ alia potestate quã sensu nos ipsos sentire percipimus, non tamen nos uidere uidemus, neq; nos audire audimus: cũ nec uidere ipsum, siue uisio uisilis sit, neq; audire, siue auditio audibilis. Sed hoc primi & proprii sensus, qui cõmunis dicitur, opus & functio est. Qua functione, in sentiẽtibus animalibus, sensuum omniũ gignitur uelut unà consensio. Atque ea sensilia, quæ cõmunia appellauimus, hoc sensu excipi animaduertere est. Nã ad peculiaria cuiusq; sensus sensilia, internunciis: itẽ peculiaribus organis, unumquodq; pari gradu refertur. Mouetur .n. uisus à colore, qui simul est cũ magnitudine, figura, statu, motu, numero, intercapedine. Eorũ igitur motiones, quibus cũ color uisum excitat, una cũ coloribus refert: uerũ uisus, qui colorũ arbiter est, cõmunia sensilia nõ iudicat, sed hæc ad cõmmunem sensum functio pertinet. Verũenimuero quod illa uisus non iudicet, uel hoc ipso perspicuũ & manifestum est, quod nõ solum sub coloribus, uerumetiam sonis reliquisq; aliorũ sensuum sensilibus reperiũtur. Quo argumẽto colligitur, ut neq; uisilia neq; exaudibilia, neq; præterea cuiusquam alterius sensus, qui propriis sensilibus distinguitur, propria sensilia esse uideantur. Porro quinq; dũtaxat sensus esse neq; alium præter hos, quos retro numerauimus haberi, inde perspectum & manifestũ est: quod pręter ea, quæ in absolutis animalibus cõspiciuntur, nullũ alibi sensoriũ esse possibile est. Necessarium autẽ fuerat, si quis sensus defecisset, sensoriũ quoq; deficere, quẽadmodum in tertio uolumine de anima Aristoteles tradit. Quo fit, ut cũ omnis sensus in animali sit, nullumq; animal aliũ quẽpiam, præter eos quos attulimus sensus habeat, quinq; solũmodo sensus esse mõstrentur. Propter id uero, quod rationalis potestas animaliũ uirtutum omniũ absolutissima est, in iis primũ uis omnis sensibilis est, in quibus potestas rationalis agnoscitur.

De phantasia, & phantastica uirtute.

VIs autem animæ imaginatrix (quã phantasticam appellant) ipsa quoque perpendendi ac iudicandi facultate prædita est, una ex iis uirtutibus, quibus & uerum dicere, & mentiri solemus. Est enim more sensuum, uera ac fallax imaginatio, animãtiaq; omnia per imaginationẽ, multa tum agere tum pati animaduertimus. Dicimur autem ueri esse sensu, opinione, scientia, intellectu: ex quibus sensum potestatem specierum sensilium, citra subiectã materiam susceptricem & arbitram esse iam diximus: quæ in

propriis sensilib' dignoscendis, fere quā rarissime fallitur. Opinio autē hypolepsis est (quā susceptionem dicere possumus) & circa ea uersatur, quæ sese aliter habere posse cōpertū est. Sciētia uero syllogismus est, quem demōstratiuū uocant: uel cognitio causæ, quæ sciri possit, quæq; rei causa esse noscatur, neq; secus quam sit esse possit. Intellectus autē uis est, quæ abdicatas à materia formas, suscipiēdi potestatē habet, & qua per indemonstrabilia principia ueri sumus. Porro imaginatio ad hæc ipsa nullo pacto pertinet, si ad propriū nomen imaginationis accedimus, motio quædā est, per quā nobis simulacra quæpiam gignuntur in anima: & tamē in omnibus iis, quæ supra memorauimus, per trāslationem imaginationis, uocabulo quā sæpissime utimur. Etenim de sensu, de opinione, de sciētia, de intellectu phātasiam prædicari facimus à sensu imaginatio seiuncta est, quod sensus pręsentibus sensilibus, imaginatio, etiamnū absentibus fit. Ille nobis duntaxat experrectis uigilātibusq; hæc etiam oscitantibus ac dormiētibus fieri potest. Præter hæc, sensus haud nostræ spōtis est: neq; enim nostræ facultatis est sentire aliquid, absente re sensili. Contra imaginatio, nostræ spontis habetur. Simul enim ubi collibitum est, cuiusuis rei uel absentis imaginationem excipimus, atq; ut sensus participia sint, omnibus animalibus datum est. Imaginationis uero nō omnibus: nanq; & ostreacea & uermes, huius uirtutis expertia sunt. Sensus quoq; in propriis sensilibus ferme semper uerus est. imaginationes autem quam plurimum falsæ & fallaces habentur. Postremo non esse idem imaginationē & sensum, iudicio deprehēditur: quod ubi quid sensu exquisitiore perpendimus, nequaquā illius phantasiam imaginationem'ue habere dicimur. Cōtra, ubi quid hebetius obtusius'ue sentim', id ex imaginatione quadam nobis ita uideri, asserere solemus. Quod si idem imaginatio & sensus forent, ubi maxime sensus haberetur, ibidem maxime imaginationem habere æquum esset, & exquisitior sensus, exquisitior imaginatio censeretur. At uero neq; sciētiæ, neq; intellectui imaginatio res eadem esse putanda est: quandoquidem sciētia & intellectus, semper uera sunt. Imaginatio autem, sæpissime hallucinatur & fallitur. Scientia etiam & intellectus, quemadmodum & prudentia, in iis tantum animalibus est, quæ rationem adepta sunt: imaginatio autem, etiam in ratione carētibus esse conspicitur. Atqui quoniam opinionem accidit nōnunquam ueram, sæpius falsam haberi, idem fortasse cum opinione imaginatio esse uideri possit. Nā opinione aliæ ueræ, aliæ fallaces sunt uerum non ita se habet: omnino enim opinionem fides sequitur. Vbi enim quis opinatur, ibidem prorsus credit, & quod ita se res habeat, assentire paratus est.

Opinio enim in re aliqua, assensus quidam ad eandem rem est, ut ita se habeat. Assensus autem cum fide est: nihil enim aliud est opinio, quam assensus cū ratione atq; iudicio. Nō omnibus aūt simul, imaginatio cū fide est. Animalium igitur quæ rationis indiga sunt, pleraq; imaginatione funguntur, fidē uero nullum ex iis habere potest. At uero ubi fides abest, ibi nullus cum iudicio assensus est. Demum opinio omnis, in compositione & complexu est. Aut enim affirmare, aut negare aliquid, opinio nata est. Non omnis autem imaginatio eiusmodi est: idcirco neq; ueritas neq; mēdacium, in utrisque pari modo continetur. Quemadmodum neq; in eo, quod in eo, quod in sensu, & quod in opinione uersatur. Quapropter si nihil eorum (quæ diximus) imaginatio est (quandoquidem imaginationē non consequuntur ea, quæ sensum, opinionem scientiam, intellectū consequi solent) proculdubio constare potest imaginationē nequaquam (ut quibusdā uisum est) ex sensus atq; opinionis cōpositione constitui. Enimuero si id ita se haberet, ea quę sensum atq; opinionem consequi uidētur, imaginationem etiam consequerētur: quia id quod ex quibusdam compositum est, superstitibus permanētibusq; partibus, ex quibus componitur, hāc ab iis conditionē nanciscitur. Non enim idem est cōpositio, & mistio: quoniā id quod ex quibusdā cōmistum est, & iis est quibus cum admiscetur, sed nō illa. Cōpositum autem alia est ex quibus constat, sed compositione quadā & ordine. Quidnam ergo imaginatio sit, eo fortasse pacto percipias, si rem ita intelligi oportere constitueris, ut à functionibus (quæ circa res sensiles sūt) figura, & ab iis expressa quędā effigies, in primo sensorio gignatur. Primum autē sensorium appello corpus illud, cui uis animę sensibilis inest. Quę sane figura atq; effigies, eius motionis quæ ab re sensili facta est, derelicta quædā intrinsecus uestigia sunt. Quæ (non ulterius præsente re sensili) illæsa seruātur & permanēt, fere non secus ac rei sensilis imago quæpiā, quæ intus seruata atq; deposita, in nobis causa memoriæ est. Eiusmodi igitur figuras, siue relicta uestigia, imaginationē nuncupant. Quare ita imaginationē definiunt, ut eam τύπωσιν id est, figurationem in anima, & in parte principi faciant. Sed figura hæc imaginatio nō est, sed circa eiusmodi figurā, imaginatricis potestatis functio. Nanq; si figuram & imaginationem idem esse concesseris, statim efficies ut ii qui figuram illam habuerint, etiā cum nihil imaginentur, nihilominus in imaginatione sint: pariter absurdissimū sequitur, ut simul atq; eodem puncto temporis in pluribus imaginationibus uersemur, quæ etiam in tot numero sint quot illa sunt, quorū in nobis simulacra seruantur. Postremo aut figurationē (dum fit) imaginationē autumant: aut eam, quæ facta iā sit. Quod si figurationē (dū fit) imaginationē faciūt profecto imaginationē in sensuū actu esse fatebūtur: hæc.n. figuræ generatio est. At uero, circa etiā sensuū actus, imaginationes sūt. At si figurationē, quæ iam facta est, quęq; iā deposita seruatur, imaginationē esse arbitrātur, certe pari errore implicātur: idē enim memoriam atq; imaginationē statuunt. Enimuero, eadē ferme in imaginatione & in sensu ratio est. Nā sicut in sensu pri' sensile quiddā est, mox uis sensibilis, & eius ptātis functio quę circa res sensiles est, quā sensum appellamus, pariter in intellectu. Intelligibile, res ipsa est quæ intelligitur, intellectus uero potestas. Intellectio autē, intellectus ipsius circa rē intelligibilem functio: ita profecto in imaginatione esse existimandū est, primū aliquid esse, quod imaginabile sit. Id autē esse possunt ex actione sensuū intra genitæ, ac relictæ reliquię, q̄ rei sensili atq; intelligibili analoga putātur: deinceps uim imaginatricē haberi, q̄ potestate sensuali & intellectuali cōparetur. Tertio imaginationē, quæ sensitationi atq; imaginationi analoga sit, & circa res imaginabiles imaginatricis potestatis functio censeatur. Subduntur.n. imaginatrici potestati, illæ ex actione sensuū impressæ reliquiæ, uelut sensilia quędā intranea, quo modo extrinsecus sensilia sensualis potestatis habetur. Hæ autem reliquiæ, siue relicta simulacra actu sensus appellātur, propterea quod functionis sensibilis opera esse uidētur. Et actu sentire, nihil aliud est quā simulacrū eiusmodi, quod ab exterioribus sensilibus intruditur, in se cōtinere. Cæterū uis imaginatrix, subiecto una eademq; est cū sensibili, sed ratione ac diffinitione dispescitur: quippe quod uis sensibilis est, quatenus res sensiles dūtaxat excipit. Quę licet abiūcta & separata sint à corpore, in quo ipsa uis inest, corā tamen & præsto sunt. Imaginatrix autē est, quatenus uelut uis sensibilis circa res sensiles extrinsecus positas sese exercet. Ita hęc ipsa, circa res imaginabiles, quæ in corpore sunt, à quo uis ipsa imaginatrix habetur. & uelut circa ea (quæ sibi sensilia sunt) etiā si nō corā res sensiles affuerint, operatur. Cum.n. præsentibus sensilibus actio fit, sensum simul fieri certum est: nāq; sensualis animæ functio, quæ præsente sensili, & intercedente sensorio in sensibili corpore fit, sensus est: propterea sensus atq; imaginatio, idē esse uidētur. Vbi uero nō amplius corā habet sensile, actio ab aīa sensuali prouenīes, relicta & deposita uestigia illa aggreditur, quæ à sensu in actu uelut aliquid sensile genita sunt, subindeq; fit imaginatio. Eadem enim in idē actio, si non simpliciter eiusmodi dicatur. Sed quatenus à quopiam alio genitum sit, nunc memoria, nunc reminiscentia uocatur: quorū differentia alio loco à nobis explicata est. At nūc de imaginatione loquimur. Quēadmodū enim accidit, ut id quod ab alio quopiā mouetur ipsum idē rursus aliud quippiā moueat. Baculus.n. lapillum mouet cū ab alio moueatur. Ita primum quoq; sensorium, quod admota

mora per res sensiles, functione iam motū est. Rursum facta in eo ab iisdem sensilibus motione, imaginatricem animam excitat, non secus ac sensilia sensibilem. Eodem cum iis gressu mouent ea, quę in nobis sub quadam picturæ expressione confingūtur, & à rebus absentibus imprimūtur. Hæc.n. ob id fiunt, quia sensus aliquis eorū fit: quare ubi à sensu in actu producta sunt, mouet. Imaginationis ergo definitio eiusmodi afferri potest, ut motio à sensu in actu profecta dicatur. Ii enim qui imaginationē figurationem quandam in parte animę principi esse asserūt in relicto uestigio, non autē in actione circa uestigium imaginationem ponere uidentur. Actio igitur & imaginatio quæ fit circa uestigium, quod à re per se sensili depositum, & seruatum est. Pari modo in sensu in quo fit uerū, & falsum habere poterit. Quas ob res euenire cōsueuit, ut in eiusmodi sensilibus, imaginationes, quam plurimæ ueræ sint. Nōnullæ autem perquam fallaces & uariæ, quoties relicta simulacra, cum à cōmunibus, tum uero ab iis qui sunt ex accidente sensilibus proficiscuntur. Quæ res in causa est, ut sensus in his hallucinētur & errent. Vbi hæ imaginationes ingenitæ habentur, nō ab re ipsi quoq; multa offusione falsitatis obruūtur. Hi uero sensus, qui ab impressis relictisq; uestigiis coram diutius seruatis retētisq; producuntur, affigurante ac deformante imaginatione plurimū mendaces, ac falsi sunt. Hoc enim pacto etiā per se sensilibus, falsæ imaginationes occurrunt: quoniam uis imaginandi ab relictis iisdē uestigiis & ab iis quæ absunt, perinde quasi ab iis quæ coram & presto sunt agitur. Neq; sese in mouendo eiusmodi exhibet, cuiusmodi habētur: quales imaginationes in dormientibus animaduertere est. & in iis, quæ (ut diximus) formata intra nos effigie & pictura gignuntur. Atq; hæc lymphatis & insanientibus accidunt. Principium enim in iis est à simulacro & uestigio, quod à sensu in actu genitū & relictū est. Verū in hac circa res sensiles functione, erroris causam afferre facile est, cū id se præter propriā figuram, magnitudinem, colorē, aliam'ue qualitatem, siue motū, locum, pluralitatē, cōpositionē obtulit. Ea igitur imaginatio uera est, quæ circa id uestigiū siue simulacrum operatur, quod à uera atq; existente re impressum est, & quæ circa id talis gignitur, quale uestigiū est. Falsa uero imaginatio tunc habetur, cum à re existēte nō est: cuiusmodi ille imaginationes sunt, quæ ludificantur in somniis, profectæ ab absentibus remotis'ue sensilibus, perinde quasi coram adesse uideantur. Cæterum à præsentibus quoq; sensilibus imaginatrix uis fallitur, cū non eiusmodi sensilia apparent, qualia sunt. Illa.n. imaginatio fallax est, cui neq; cohæret, neq; cōsentit id q̃d apparet. Quemadmodū falsa quoq; opinio illa est, cui res pugnat & contradicit id cuius opinio est. Deniq; imaginatio aut uera aut falsa est ex cuiusq; rei habitu cuius imaginatio sit. Sane uero nonnullæ imaginationes debeles atque imbecilles, nonnullæ autem pertinaces & uehementes sunt. Quæ differentia in sensibus quoq; comperta est. Hebes imaginatio superficietenus obducitur, neq; ullas deprehensionis uires habet, neq; exquisitas omni ex parte differentias eius (quod imaginamur) insinuat. Vehemens autē imaginatio contrario modo se habet: sed nō minus uehemens quam hebes. modo uera modo falsa esse potest.

Nec.n. ueræ imaginationis proprium esse credideris, ut uehemens sit. Falsę autē, ut hebes atq; obtusior habeatur, sed earū differentiæ immutantur, & uariæ sunt. Quamobrem ueras imaginationes uehementes & catalepticas id est apprehensorias appellare consueuimus ea de causa quod apprehensio in eiusmodi imaginationibus, nihil aliud quam assensus est. Imaginationem autem falsam, & quæ in uero hebes ac dubia est acatelapton, id est ui apprehensoria carentem uocamus. Manifesta uero siue euidens imaginatio, nonnunquā uera est & uehemēs, id est uim apprehensoriā habens: nōnunquam autem tantūmodo uehemens, non etiā uera quę hebeti siue dubiæ imaginationi opposita est. Porro uehemēti imaginationi, assentio consentanea & persequa est, nisi forte per alia quæpiā accidentia fallax esse deprehenditur. Qua imaginatione afficimur, cū astra non moueri imaginamur, & cum in picturis & speculis eminentias & depressiones aspicimus. Non.n. iis imaginationibus fidē abrogamus, quia uehementes non sint, sed quia per alia quępiā redarguuntur, & non uera esse mōstrantur. Nā & ueris plerunq; & uehementibus imaginationibus persępe diffidimus, cū aliis ante rationibus redarguimur. Imaginationis autem cōsensum, actio sequitur quā practicē uocamus. Quare animantia rationis expertia, quęcunq; agūt per imaginationem: agūt & quia rōne carēt, eiusmodi cōsensioni acquiescūt. Sæpe etiā hominibus euenit ut imaginationes suas sequātur ea de causa, quòd eorū mens, atq; intellectus, perturbatione siue affectione quapiā uelut nebula sepitur & uelatur, puta accedente ægritudine aut sopore. Enimuero imaginatrix anima uelut etiam sensibilis animalibus à natura cōcessa est, & pene hypobathra, id est subgradaria, rebus cognoscendis iudicādisq; principiū est: & ut aliud appetamus, aliud declinemus, hortatur & admonet. Nam sicut opinio cuiuspiā rei gratia est ei, qui hoc uel illo pacto opinatur, & aut rei quam sic esse opinatur, adhæret atq; assentit, aut auertitur & dissentit: eodem modo se haberi sensum æquum est, necnō in sensu imaginationem. Hæc enim iudicandi, eligendi, & declinādi principia sunt. Necessarium est autē in imaginatione, aliquid typo cōmunius subintelligere. Proprie.n. typus est id, quod ex eminētia & depressione redditur, aut schema figura'ue, quæ à re figurāte in rē figuratam inducitur. Sicut ex sigillis expressa simulacra se habere conspicimus: uerum nō eodem pacto relicta in nobis à sensilibus uestigia, uisuntur. Nec enim sensilium susceptio à principio per schemata gignitur. Quale enim schema albi erit? aut in uniuersum coloris aut odoris? Sed quoniam peculiari nomine indigemus typū illum, qui in nobis à reb[9] sensilibus genitus permanet, uestigium & derelictum quippiā translato nomine appellamus. Consequitur ergo imaginationem assensus, sed tamen nō omnem. Quemadmodum etiam assensum impulsio sequitur, neq; pariter omnem assensum. Qua ratione etiā, neq; omne impulsum actio insequitur. Atqui hæc ipsa in animalibus ordine quodam disposita sunt sensus, imaginatio, impulsus, actio. Verum nō ubicunq; sensum reperies, idē quoque imaginationem subsequi necesse est: quandoquidem nō omnia animātia imaginādi uim habere cōcedimus: neque itē imaginationē assensio sequitur. Nō enim globū solis pedali mensura constare assentimur, tametsi id in nobis imaginatio percipit. Pari ratione in cæteris quæ nobis ambigua atq; incerta sunt utimur. Post hæc nō omnis assensio impulsum trahit. Nam qui cuipiā quod album sit assentit, nō cōtinuo in id impulsu defertur: uerū illa etiam assensio quæ mathematicis disciplinis adhibetur, nullā sub se impulsionem cit. Assensum.n. illum quo diametrum lateri nō cōmensurari posse cōcessimus, nullius impulsus excitandi uim habet. An forte eiusmodi assensus in imaginationibus non habētur? Sciētiæ enim imaginationes nō sunt. Atqui ubi Socratem esse eū, qui obuius progreditur assentimur, nō proinde ad rem quāpiam appetitione & impulsu trahimur. Assensus.n. quo rebus addicimur, nō est impulsus ille quo in res quæ corā adsunt, uelut iam selectas agimur. Id autē appetitus est. Accidit etiam ut impulsione atq; appetitu plerūq; perciti, nihil agamus, quoties appetimi neq; cōsilium, neq; deliberatio suffragatur. Porro imaginationi, etiā phātasiæ, nomē à sensu (unde essentiā habet) inditum est. Quādoquidem enim nobilissimus omniū sensuum uisus existimatus est, cui functio nō nisi lumine intermedio, prodit in actū. Qui enim fieri potest, ut abdicato lumine uisus in actu sit? Profecto ob ea re imaginatio phantasiæ nomen accepit, quę nobilissimū sensui causa est, ut in actu esse functione sua possit. Hæc autē lumē ipsum est. Sane assensio quę in simplicibus uersatur, utrū sint necne, in nostra potestate non est, nam sensum atq; imaginationem eiusmodi assensio subsequitur. At uero assensus ille qui agēdis rebus præstatur, utrum agi debeāt an nō debeant, à ratione uelut à causa proficiscitur, quem in potestate nostra, esse perspicuum est. Nāq; in manu ac facultate nostra, esse quis du

bitet, rem quāpiam deliberatione cæteris anteponere, atq; eidem assensionē addicere, qui proculdubio assensus, non iam amplius in imaginatione uersandi dicēdus est? Quę nā igitur sint irrōnalis aiæ iudiciales siue arbitrę ptātes, iā disseruimus. Hæ.n. sunt sensualis atq; imaginatrix. Rationalis uero & intellectualis potestas, quæ ipsa quoque arbitrandi & perpendendi iurisdictione fungitur, propria & peculiaris est huiusmodi, de qua paulo post differemus.

De impulsu ac ui impulsoria.

Sequitur aūt ut iis expositis, deinceps de ui impulsoria dicamus. Hæc.n. in aialibus principium & causa est, nō solum actionis, uerum etiā delatationis id est motus localis, modo aialia eiusmodi sint, ut secus locum moueri suapte natura possint. Nanq; subinde post eū assensum, quē imaginationibus adhibemus, appetitio (uelut eius finis) subsequi uidetur. Quę plane potestas, iam non more cęterarum iudicio arbitrio'ue prædita est, sed ad alterā animi partem spectat, quæ actiua nuncupatur. Atq; id quod iudiciale & spectatiuum est, in actionē uelut in finem relationē habet, & alterū alterius mutuo principiū est. Verum uis sensibilis spectatiuæ portionis causa est, à qua uelut principium motionis egreditur. Id autem quod actiuum est, ad uim sensibilem ita se habet, ut id cuius gratia, & finis. Cæterū uis impultrix una cum appetitu coniungitur. Eadē enim potestas est, quæ animalibus principium, & causa secus locum motionis esse uidetur. Aut enim ubi quid expetunt, ad id apprehendendum impelluntur mouenturq; aut auertūtur ut id declinent ac fugiant. Impulsus enim quidam appetitus est. Atqui ad appetitum pertinent concupiscentia, ira, uoluntas. Rerū enim quæ delectare natæ sunt, appetitus concupiscentia uocatur, quam passim in omnibus quę sunt sensu prædita comperies. Appetitio autem ulciscendi cuiuspiam, qui nos fere contempserit, ira, dicitur: quæ iam non in omnibus sensu præditis, sed in absolutis & perfectis animalibus habetur. Non enim uermes & ostreæ, tametsi sentiunt, irascuntur. Bonorum autem appetitus, qui in nobis iudicio & consilio pollentibus gignitur, uoluntas appellatur, quæ solis hominibus peculiaris & propria est. Nam uoluntas, rationalis appetentia est. Cum rationalem dico, non id intelligo, ut animæ rationalis actio sit, sed ut tanquam in rationalibus fiat. Vis enim appetendi, quia rationi subditur, id habet, ut illi etiam obsequi atq; ob temperare ualeat. Cum ea appetimus, quæ rationis iudicio recepta, & comprobata sunt, eiusmodi appetitio uoluntatis nomine nuncupatur: uolūtas enim cum deliberatione atq; consilio est. Deliberare autem atq; consulere, eius functio est qui ratione non careat. Sed impultricē uim alteram quampiam esse animæ potestatem, cæterasq; de quibus retro mentionem fecimus, non solum ab appetitu, uerum etiā interse mutuo differre, ex iis quæ deinceps dicturi sumus perspectum esse poterit. Nanq; ab altrice uirtute uis sensibilis separata disiungitur, cum altera insit stirpibus, altera non insit. Quod si idem esset utraq; uis profecto ubi altera habet, idē alterā simul habere oporteret: uerū in animalibus à primis generationis exordiis, uis altrix inest: alimēto enim utitur iam affectum animal, & in utero degens uiuit, & hac sola potestate operatur. Sensualis autem anima mox animalibus dum nascūtur, innascitur. Contractio enim & extensio nonnullarum partium, quibus id quod in utero est sæpius utitur ex peculiari & addicto sēsu non est. sed uelut animati portio, per has affectiones agitur motu. Præter hæc continenter, ac momentis singulis, altrice uirtute fungimur. Semper enim alimur, & in dormientibus maxime præcipuo munere atq; actione potestas hæc sese exercere uidetur. Contra non semper sensibili uirtute fungimur. Somnus enim, in sensuum otio & tranquillitate consistit. Idcirco uacatio à sensibus, somnus: ab altrice potestate, mors est. Et uis quidem hæc operatrix, uis autē sentiēdi, iudicialis & arbitra dicitur. Postremo uis altrix in omnibus aialiū partibus est, non itidem uis sensibilis. Enimuero capilli, ossa, ungues, nullo sensu pędita cernūtur. Quam obrem hæ potestates, nō ratione interse differunt. Ratione diuersa sunt, quod non eadem alūnæ potestatis & sensibilis essentia est: qua enim sunt, utriusq; definitio diuersa est. Functione differūt, quod nō semper ubi uis altrix operatur, ibidem continuo uis sensualis idē agit. Illa enim semper indefessa functione utitur, hæc nobis dormientibus feriatur & quiescit. Subiecto distincta sunt, quod uis altrix omnes corporis partes occupat. Sensibilis uero determinatos, & peculiares positus habet: & præterea in stirpibus uis alendi comperta est, cum iis uis sentiendi non adsit. Impulsio autem & appetitio, iisdem fere discriminibus ab altrice potestate disiuncta sunt, quibus uis ipsa sensibilis. Sed ea duntaxat differentia est, quod uis sensualis ab altrice differt, quatenus illa iudicio, hæc actu fungitur: neq; enim appetitui, discernendi, ac iudicandi uis inest, quemadmodum sensui. Nanq; appetitus ad actiuam partem pertinet, quandoquidem animaliū motionum causam habet. Appetitus quoq; à potestate sensuali, functionum ordine & tempore differt. Priores enim sunt actiones, quæ à sensu & sensum cōsequente imaginatione proueniunt, iis quæ ad appetitus actiones respiciunt. Hæ uero in illis & post illas habentur. Appetitus enim, quarundam sensualium motionum est. Atq; omnino ante appetitū semper sensus est, non semper autē post sensum appetitus habetur. Quod si ita se habet, non ubicunq; altera harum potestatum est, ibidem semper alteram esse contingit. Deniq; (uelut supra diximus) sensus in animalibus cognitionis & iudicii, impulsio autē appetitus actionis est causa. Ille in passione siue affectione quadā est, hæc cōtra potius agendi, & operandi facultatem habere uidetur. Porro illa quibus uniuersæ animę potestates insunt quodam inter se ordine iisdem prædita esse conspiciuntur, ut priores potestates posteriorum gratia esse, & us aliquid conferre uideantur pari fere analogia, qua animati corporis portiones uniuerso corpori conferantur. Nanq; sicut in animato corpore alteram portionem alterius gratia generari & esse animaduertimus, cū omnes pene corporis partes functionibus animæ accomoda sint: quandoquidem animatum omne corpus organicum, eius uirtutis gratia est, cui famulatur & seruit. Eodem modo in anima ca quæ priora sunt, posteriorū gratia esse comperies. Vegetalis enim siue altrix anima in animalibus, salutis & essentiæ causa est: quibus abdicatis, non potest uis sensilis ullo pacto subsistere. Vis uero sensibilis eo modo cognitrix & arbitra (quo iam disseruimus) actiuæ impultricisq; uirtutis gratia est. Rursum uero uis impultrix atq; actiua, alterius & spectatricis & arbitræ potestatis gratia est, non quidem sensibilis, sed intellectus intellectualisq; actionis, in iis animalibus in quibus hæc ipsa potestas habetur: quemadmodum in iis, quæ de potestatibus animæ traduntur, ostensum est. Dictum est autē impulsus appetitusq; potestates & plures esse, & inuicem differenter haberi, & inter cognitrices etiam arbitrasq; uirtutes discrimen esse, monstrauimus. Est enim potestas quæpiam quæ ministerii simul & iudicii functionem habet: hæc autem sensus atq; imaginatio est. Alia uero pars animæ, quæ principatum tenet, speculatrix est, quæ rationalis uocatur, & cogitandi atq; intelligendi officio fungitur. Vis nanq; sensibilis, ad intellectualem potestatē in iis quæ utrisq; huiusmodi uirtutibus prædita sunt, relationem quādam habet, qua sensilium rerum differentias intellectui nunciet, atq; significet. Atqui, quemadmodum in ui cognitrice aliud est, quod principatū, aliud quod famulatum obtinet: ita parē differentiam in pratica siue actiua comperies. Vis enim qua impellimur, & qua appetimus (quæ impulsus atq; appetitus dicitur) principatu fungitur. Vis autē quæ neruis insita est, qua corpus actionibus (quæ ab impulsu & appetitu proueniunt) mouetur, famulatu ac ministerio suo obsequitur. Nanq; cum ea quæ impellente appetitu fieri cōsueuerunt, passionibus siue affectionibus quibusdam ingenitis fieri uideantur: ex iis aliæ caliditate rite disposita corpus remittunt, laxantq;, atq; incrementum obducunt, aliæ infrigerant, & contrahunt. Verum-

rum enimuero imaginationes ſenſus intelligentiæ, quæ in rebus uerſari uidentur, in ſimilitudinem aliquam rerum ipſarum (præſentibus rebus) aguntur: & ſiue corpori moleſtias inferunt, ſiue contractionem & horrorem incutiunt. Simul autem, ubi circa innatum ſpiritum contractio & diſtẽſio redditur, eiuſmodi affectiones ab eodẽ ſpiritu diffunduntur in neruos, ut facta per impulſionem actione, animalia moueri, & principium motionis ab appetitu conſequi poſſe uideantur. Exilis enim & parua mutatio, ſi circa principium acciderit, magnorũ multorumq; diſcriminum cauſa eſt. Qua ratione in nauibus ſimul atq; temo breuis admodum atq; exilis obuertitur, multa ſubinde in prora obuerſio fit. Æque ſi circa cor & intruſum cordi ſpiritum immutatio quæpiam incidat ſiue intercedẽtibus ſenſibus, ſiue intercedentibus intellectionibus, quorum utrunq; motio atq; affectio ſubſequitur, tametſi in non percepta à nobis cordis portione, eiuſmodi obuerſio fit: ea tamen de cauſa, quod animalium principium cor eſt, plurimam in uniuerſo corpore differentiam efficit ruboris, palloris, frigoris, caloris, horroris, trepidationis. Principiũ igitur motionis in agendis rebus, eſt aliquid, quod aut expeti, aut declinari natum eſt. Enimuero impulſus nihil ferme aliud eſſe uidetur, quã animati corporis motus, qui à reliqua, quæ expeti aut declinari nata eſt, imaginatione gignitur. Eius autẽ, ſiue intellectionem ſiue imaginationem, caliditas, aut frigiditas ex neceſſitate ſubſequitur. Iucunda enim & infenſa, omnia fere nõ abſq; caliditate & frigiditate aliqua fieri poſſe uidentur: quæ ſimul atq; circa nos gignuntur, interdum in nobis partes quaſpiã, nõnunquã totũ corpus ęque agitari cõſpicimus, uelut in ſomno ſolet accidere. Quæ ſane paſſiones, circa principia organicarum portionum adgenitæ, per impultricem uim eaſdem portiones ad functionem & miniſterium ſuum excitant, & ab eadẽ ui iam inde à principio intrinſecus generãtur. Omnes enim eiuſmodi actus, per functionem corporalium partiũ fiunt. Sed quænam cõmunes animaliũ omnium animæ partes habeãtur, quæ'ue ſint illarum inter ſe differentiæ ex iis quæ iam tradidimus, perſpectum haberi poſſe non ambigo. Sunt autem peculiares ac proprię harum cuiuſq; partiũ functiones hæ. Viuere.n. altricis poteſtatis actus & functio, ſimul animalibus ſtirpibuſq; cõe eſt. Vita autem eſt (uelut diximus) ab eadem poteſtate nutricatio & auctio. Sentire uero, quod animalis proprium eſt, & poſt uiuendi functionem ponitur, ſenſualis animæ actio dicitur: quæ intermedio ſenſorio facta, ſenſualiũ formarũ citra materiã ſuſceptione producitur, cuius functiones uidere, ad uiſum audire, ad auditum, & reliqua ad ſuos quæq; ſenſus pari gradu pertinent. Ipſum autem ſentire ſimpliciter, ad cõmunem ſenſum attinet. Cæterum: ſicut in ſenſu ſingularia & propria ſenſilia ſingularibus ſenſoriis agnoſcimus, cõmunia cõmuni ſenſu percipimus, perinde quaſi ſenſus omnis ab eodem quidem fiat, ſed per aliud atq; aliud: ita profecto cum ſenſus iudicium quoddã ſit, non minus hæc ipſa quoq; iudicia quæpiam exiſtimare opus eſt: puta imaginari, aſſentire, apprehendere, ſuſpicari, opinari, ſcire, ratiocinari, conſiderare, intelligere. quæ procul dubio iudicia ab uno quopiam fiunt, quod cõmune ſit omnibus, atq; illud criticum, ſiue iudiciale eſt. Iudicium uero ab eodem per aliã, atq; aliam poteſtatẽ ſit, eadem in ſenſibus ratione perſpecta. Iudicialis nanq; poteſtas eſt & imaginari, & aſſenſum præſtare, comprehendere, ſuſpicari, opinari, deprehendere: quarũ functionum differentias, cõmuni iudiciali parte dignoſcimus. Age uero ſicut in iudicio cõmune quiddã eſt, ita in impulſu & appetitu. Appetitus enim impulſus eſt in rẽ quampiam, & ex eodem impulſu aliud cõcupiſcentia eſt, aliud ira, aliud deliberatio ſiue conſilium. Mouetur autẽ animal ab impultrice & altrice anima, cum ipſa nullatenus moueatur, quemadmodum iam ante diſſeruimus. Omnis enim entelechia, ſiue actus per ſe immobilis eſt: animam autẽ entelechiam ſiue actum eſſe. monſtratum eſt. Quapropter neq; corpus ab anima moueri proprie dixeris (id enim proprium eſt in his duntaxat rebus, in quibus id quod mouet, ab eo quod mouetur abiunctum eſt, uelut à bobus moueri plauſtra dicuntur: ſed quia cõmunius dicitur ab aliquo moueri id, quod intercedente aliquo mouetur. Sic enim artifex ab arte mouetur, quia per artem. Sic ignis à leuitate, ſic item animal ab anima moueri dicitur, quia per animã, ſiue intercedẽte anima mouetur. Motio.n. eiuſmodi, animali ea parte cõpetit, qua animatũ eſt: non aũt, qua graue, aut leue, calidũ aut frigidũ, albũ, aut nigrũ. Nec.n. oĩa, quæ mouere dicũtur, pari pacto ac rõne mouent. Nãq; nonnulla cõperias, quæ eo modo mouẽt, quo appetibile & deſiderabile mouere dicim'. Mouet.n. intercedente ſui deſiderio res omnis amabilis, id quod amare natum eſt: cum res ipſa amabilis, extrinſecus ſit, neque moueatur. Quapropter nihil, quod animatum non ſit ab eiuſmodi ui motrice moueri contingit. Anima uero animal in motum excitat per appetitum & impulſum, quę per animam animali inſunt. Excitat autem per aliquid eorum, quibus ſe cuiuſpiam rei apprehendæ, aut declinandę gratia animal moueri ſenſerit intellexeritue. Reliqua uero quæcunq; carent anima, tunc mouent, cum iis rebus ſuperueniunt, quas mouent, & quæ ab ſe ui ſeparata ſunt. Quo ſit ut eiuſmodi motio nõ tã ab iis rebusquę mouẽt, ǵ ab iis quæ mouentur, fieri uideatur. Alii uero mot', non eodem modo fiunt: nec enim id, quod ad intellectionem mouet, ita mouet, ut moueatur. Nam ubi quiſpiam intelligit, idemq; appetit, in quod etiam impulſu deferentur: ita ab intellectu mouetur, ut intellectus ipſe moueri dicatur, Enimuero animal, intercedente anima ſentit, intelligit, inambulat. Alioquin anima non ideo per ſe mouentur, quia animal moueatur. Enimuero non ob id, quod ſaltator ſaltandi artificio mouetur, etiam ipſam artem ſaltandi per ſe moueri neceſſe eſt. Neq; pręterea ita in nobis animam eſſe concellerts, ſicut in naui remigem, ſed ſicut perfectionem & formam, quemadmodũ retro diſſeruimus, & in prima operis parte tractatum eſt. non aũt ob id, quod intellectionem & imaginationem præcedere in eiuſmodi motione conſpicimus: ea de cauſa intellectionem & imaginationem mouentia eſſe credideris. Sed quia abſq; impulſione & appetitu neutrum eorum mouere natum eſt, iis poteſtatibus, motus cauſa adiudicatur. Non enim quia appetitus pręcedente intellectione, aut imaginatione ſit, ideo hæc mouentia eſſe putanda ſunt: ſed quia nulla eſſet eorum ad motionem utilitas, niſi impulſus & appetitus accederent, ideo hæc poteſtas mouens eſſe exiſtimata eſt. Fere enim animali opus eſt, ſi moueri debeat, prius aut aſſerere et affirmare aut deprecari & negare aliquid. Eiuſmodi nanque circa actiuam partem animati corporis diſpoſitio, cauſa eſt motionis eius quæ ad locum defert, nam id rõnalibus etiam actionibus debetur. Dico autem rõnales actiones eas, quæ à rõnali uirtute per rationem fiunt. Hę autẽ ſunt, quas ratio præuenit, quas proprie πράξεις. id eſt, actiones ſiue functiones dicere poſſumus, harumq; potiſſimum impulſus & appetitus cauſa eſt. Nihil enim prodeſt rebus agendis conſulere, niſi propoſitũ ſiue intentio ſubſequatur, quę nihil aliud eſt, quam conſultus quidã appetitus. Quia ſicut in ſpectatiua parte concluſio, quæ in propoſitionibus ſumptis oſtenditur, rei ſubiectæ cognitio eſt: ita in actiua parte actio deliberationis, & conſilii concluſio ſit. Simul enim quid ſeſe obtulit, quod aut inſequi, aut declinari neceſſe eſt, appetitus oblatam & obuiam rem comitatur: niſi quid extra prohibuerit, cõcluſio actionis inducitur. Is.n. qui cuiq; homini inambulandũ, eſſe intelligit, & ſeſe hominem dicit ex iis propoſitionibus ſibi deambulandũ eſſe concluſione efficit. Ad hæc qui ſibi munimẽto opus eſſe cõſiderat. Veſtẽ autẽ munimentũ quodpiã eſſe animaduerterit, ſubinde cõcluſionẽ colligit, qua ſibi ueſtẽ neceſſariã eſſe cognoſcit, & cõcluſionẽ eandẽ in præparanda ueſte tranſmit. Hę igitur & eiuſmodi ſunt irrationalis aiæ poteſtates, & functiones, quæ per ipſas ptãtes, atq; ab ipſis ptãtibus proficiſcuntur, quę oẽs in rõnali uirtute cõtinentur: ea de cauſa quod rõnalis uirtus lõge abſolutior atq; pfectior eſt: pfectior aũt eſt, per poteſtatis unius ſiue pluriũ adiectionẽ. Prima.n. poteſtas ſit ex poſterioris poteſtatis adiectione perfectior.

De rationali uirtute.

Est autem (quemadmodum retro iam dictum est) præter has potestates super omnes cõstituta rationalis uis, quæ ipsa quoq; iudicii functionem adepta est. Quam inter cætera animantia homo pręcipuam posfidẽs, omnium nobilisfimũ atq; absolutisfimũ animal esse censetur, per quã potestatem id habet, ut rationalis uocetur. Quæ plane uis animæ bifariam diuisa est, ea de causa quod inter se natura differunt ea circa quæ illius functio & potestas intenta est. Atq; in duabus iis animæ partibus, alterũ secundum naturam est id, quod ad utranq; natum est: quandoquidem non nisi per similitudinem atq; affinitatem quandam, cognitionis aduenit: quod eodem modo in sensibus se habere monstratum est. Differũt autẽ inter se ea, quæ rationali potestati subiecta sunt, q̃ eorũ nõnulla practica siue actiua sunt, & in generatione uersantur, fieriq; põt uti ita sint, & ut ita nõ sint. Nõnulla uero sempiterna & necessaria habentur, atq; ex iis alia opinione, alia sciẽtia percipi nata sunt. Quo fit, ut rationalium animę uirtutum, alia δοξαστική, id est opinatrix, alia ἐπιστημονική, idest sciẽnfica, siue sciẽtialis dicatur, utraq; tamen intellectus nũcupetur. Sed intellectus practicus, qui ad opinionem, deliberationem, & cõsilium pertinet, actionis principium est: ubi quod ab intellectu cognoscitur, deliberatio atq; appetentia comitatur. Alia enim actionis, alia cõtemplationis gratia quærimus. Gignitur autem homo, haudquaquam cõfestim hoc habitu præditus, sed idoneã dũtaxat excipiẽdi habitus facultatem habẽs, deinceps autẽ habitum adipiscitur. Quæ res euidẽtisfimo argumento est, eiusmodi potestatem iis à quibus habetur, ad id conferre nõ ut sint, sed ut bene sint. Quæcũq; enim adesse siue ad essentiam cõferunt, ab iis inseparabilia sunt quibus insunt, ne lut in potestatibus uis nutriẽdi, & in sensibus uis tangendi. Quæcunq; uero ad hoc solum cõferunt ut bene sint, hæc iam perfectis adulisq; superueniũt, cum habitum eã, quo bene esse dicitur, suscipere possunt. Bene enim esse, ad id quod perfectum atq; adultum est, attinet. Innascitur autẽ prius intellectus practicus atq; opinator, quãdo functione circa eas res, in quibus intellectus iste uersatur, nobis necessariores atq; usui prõpriores habẽtur: deinceps uero gignitur cõtemplationis, & sciẽtiæ, qui speculatiuus dicere.

De intellectu potentię siue materiali.

Intellectus autem potẽtiæ is est, quem tũc habemus cum generamur, & in lucẽ edimur. Et is quoq; pari pacto duplex, alter alterius suscipiẽdi uim habens. Hunc uero materialem & uocari, & esse nemini dubium est. Omne enim quod aliquid suscipere natum est, eius quod suscipitur materia est. Intellectus autẽ qui doctrinæ morumq; suffragiis in homine generatur, forma & entelechia eius intellectus est, qui materialis dicitur. Et naturalis sane materialisq; intellectus in his animalibus, quæ neque orbata sunt, neque mutila, differentiam habet, qua alios solertiores & magis industrios, alios obtusiores rudioresq; cõspicimus. Quo intellectu uniuersum genus hoim particeps esse cõcedimus.

De intellectu secundum habitum.

Aduẽtitius uero intellectus, qui posterius innascitur, forma item & habitus atq; perfectione materialis, intellectus est. Hic autem in omnibus uulgo nõ est, sed in iis duntaxat qui elaborata exercitatione & doctrina profecerint, uelut in iis reperias, quos peritos scientesq; appellamus. Enimuero eius formæ habitus perfectionisq; acquirendæ, omnes pasfim à natura facultatẽ habemus, nõ autem omnes acquirimus. Quo fit, ut hũc actu adipisci, nequaquam à natura fit. Nanq; nõ eadẽ ratio est in deambulatione, cum ea quæ in sciẽtia & intellectu in actu reperitur. In deambulatione enim id euenit, ut sicut deambulãdi facultas nobis natura insita est, & simulatq; gignitur, & in lucem edimur, illa habemus: ita etiam actus eius, atq; perfectio adultis, & perfectis nobis natura superuenit. At uero in sciẽtia & intellectu facultates quidem naturã posfidẽtur, habitus uero & actus, natura nequaquam habetur. Idcirco eiusmodi intellectum nõ in omnibus esse cõcedimus, sed in his solummodo, qui studio & exercitatione profecti sunt. Aut in iis, qui cum nullo impedimẽto naturę mutili, & inchoati sunt, eiusmodi intellectus eatenus participes esse possunt, quatenus per compositionem quãpiam, nõnullarum rerum notionem cõmuni quadam apprehensione, ostenso duce natura itinere percipiunt, atq; hunc magis propria ratione cõmunem intellectum appellare par est. Exactior autem diligentia, non alio quam eo (quem supra retulimus) modo gignitur.

De intellectu practico, & speculatiuo.

Igitur intellectus, quem practicum & consultorem uocamus, quia res (quæ agendę sunt) aliter & aliter agi posse uidentur, deliberatione atq; cõsilio indiget, ut ad id quod melius est, instituto & electione tẽdat. Speculatiuus autem intellectus, qui & æternarum, & eodẽ modo se semper habẽtium rerum cognitor est, ἐπιστημονικὸς id est, sciẽtialis, nõ autem deliberatiuus dicitur. Intellectum ergo, quem potentiæ & materialem appellamus (uelut diximus) simulatq; nascimur, posfidemus. Verũ functiones illas, quæ ad actũ pertinent & earum habitum posterius, in diem accendẽte in doctrina uendicamus, & ex ipsius actionis officio, intellectus ad doctrinam excipiẽdam idoneus redditur. Intellectus autem speculatiuus, ex speculabilibus rebus gignitur. Verumenimuero homines una cum sensibus nascũtur, quibus internũciis operãtur & imaginationes excipiunt. Homo itaq; pasfim uidẽs, & audiens, & cęterorum pariter sensuum officio fungẽs sentit, deformaturq;, ac figuratur à sensibus, & prius ex eo formarũ figurarumq; uestigio (quod seruat in sese) recordari assuescit, mox cũ ex memoria, tum ex pertinaci, atq; assidua sensuum circa res sensiles functione, trãsitu quodam fertur ab eo, quod hoc quippiã dicitur & singulare est, ad id quod tale quid nũcupatur, & uniuersale est, idque experimẽto intercedente consequitur. Vbi enim sensus hoc illud'ue album singulatim excipit, confestim intellectus ex iis sensilium formarum susceptionibus, eiusmodi colorem album esse percipit, idemq; in reliquis sensibus facit. Et proculdubio eiusmodi susceptio, factaq; sub singularibus sensilibus similitudo (cum uniuersale concipit) intellectio est. Nanq; rerũ similium collatio, functio mẽtis & intellectus est. Porro quemadmodum sensus per sensilium formarum susceptionem, in actu redditur abdicata materia, nõ dissimili ratione intellectio, formarum citra materiam susceptio est: & eatenus à sensuali susceptione differre uidetur, quatenus tametsi sensus citra materiam sensiles formas excipit, ita tamen formarum susceptionem facit, quasi formæ materiæ insint. Cõmunia quippe sensilia, quæ propriorum sensilium susceptionibus adiũcta, & complicata sunt, formas ueluti in materia constitutas à sensu excipi plane testãtur. Enimuero usus una cum coloribus magnitudinem figuram, motum, & quietem percipit. Quæ res per quam euidens argumẽtum afferre potest, ut penes subiectum aliquod color ille uersetur. At uero intellectus neque more materię species excipit, neq; perinde atq; eas species, quæ aut sint in materia, aut una cum materia posfideantur. Suscipere autem speciem more materiæ, idem fere est, ac rei quæ suscipitur, materiã fieri. Quod in his affectionibus, quæ ab anima prouenniunt, perspici facile potest. Illa enim quæ simpliciter patiuntur, pasfionum materiæ sunt. Nanq; id quod calefit, ubi calidum effectum est, pasfioni siue affectioni materia gignitur: quod neq; in sensu, neq; intellectu peræque comperias. Quanquam enim per corporeas affectiones sensuum functio fit, sentire tamen nõ est pati, sed iudicare atq; discernere. Nequaquam igitur intellectus, qui uelut materia specierũ efficitur, ipsas protinus ita species excipit, quasi una cum materia extrinsecus illas excipiat (uelut hæ species quæ sentiũtur) ab omni materiæ

περιστάσεως, id est circumstantia seiungit, & nudas solasq; recipiẽs speculatur. Neq; enim is qui album cõsiderat, ita alibi intellectionem facit, ut id una cum figura aut magnitudine esse censeat. Cuius rei causam afferre promptissimũ est, quod ad intelligibilium rerũ susceptionem, intellectus nullius sensoru corporalis obsequio fungitur, sed ad id quod intelligibile est dignoscẽdum ipsi sibi satis est. Qua de re, licet sensus alteratio nõ fit, nõ tamen absq; alteratione quapiam fieri posse uidetur. In intellectu uero nõ idem modus est, cũ id, quod speciem quãpiam suscepturum est, nullam eiusmodi speciem in propria natura cõtinere necesse sit. Introspecta enim propria species, aduẽtitiæ susceptionem prohibet: atq; ita se habere sensuum instrumẽta monstrauimus. Necessarium itidẽ est, ut intellectus, qui & materialis & subiectus est, nihil sit earum rerũ, quæ ab se cognosci possunt. At uero res omnes ab intellectu considerãtur, quandoquidem rerum omnium aliæ intelligibiles, aliæ sensiles sunt. Et ea quæ sensilia sunt, ab intellectu intelligibilia redduntur, qui hęc ipsa à materia seiũgit, & quid sit iis, id quod est esse, speculatur. Nihil igitur est ex iis, quæ sunt actu materialis intellectus, sed omnia potestate. Cum enim ante intellectionem nihil sit actu, ubi quid intelligit, id quod intelligitur fit: siquidem illi intellectio inde aduenit, quod intelligibilis rei speciem habet. Solum igitur materialis intellectus, facultas & promptitudo quædam est ad formas excipiendas, tabellæ nõdum inscriptæ persimilis: quinimo ipsius tabellæ agrapho, hoc est, inscriptionis carentiæ, quam tabellæ similior. Tabella enim iam in entium numero est: quapropter id quod anima præditũ est, tabellæ potius cõparari potest. Ipsa uero inscriptionis carentia, ferè intellectus materialis est, promptitudo & facultas quæpiam excipiendis inscriptionibus accommodata. Sicut igitur in tabella accidit ut ipsa quidẽ (in qua promptitudo & facultas est inscriptionis excipiẽdæ) ubi quid inscriptum est, pati aliquid uideatur, cum aptitudo ipsa & facultas in actũ prompta, nihil omnino patiatur, nec enim subiectum ullum est. Eodem pacto intellectus nihil patitur, cum nihil sit eorum quæ sunt actu. Quamobrem nonnulli, qui de intellectus potentia argumẽta sumpserunt, animam locum quendam esse specierum, non ab re tradidere, & quod nobilissimæ animæ portioni inest, uniuersæ animæ addixerunt. Atqui esse potest anima specierum locus, non actu: nullam enim speciem suapte natura, animam possidere monstratum est. Sane uero cum possit species excipere, ea de causa specierum locus dici potest. Et de materiali intellectu cuiusmodi sit satis dictum arbitror.

De intellectu, qui uelut habitus dicitur.

15,25 85,11 Porro intellectus ille, qui uelut habitus dicitur, materialis intellectus species, uirtus atq; perfectio est. Qui sane habitus, cũ per uniuersalis apprehẽsionem, tum uero per formarum à materia separãdarum facultatem in intellectu gignitur, quæ quodammodo idem inter se sunt. Qui enim speciem quampiam absq; materia suscipit, is proculdubio habere uidetur id, quod cõmune & uniuersale est. Enimuero ubi speciem hominis abdicatis materiæ appẽdicibus excipimus, nihil aliud quã cõmunem hominem intuemur: quippe quod singularium hominum differentia, à materia proficiscitur. Formæ enim per quas sunt homines, nullam interse differẽtiam habere cernuntur. Et is qui in singularibus uniuersale perspicit, rursum speciem absq; materia recipit: id enim cũ ipsis singularibus & cõmune & idem est. Eiusmodi uero habitus, in intellectu ab ipsis generationis suæ principiis innascitur, traiectu quodam qui ex pertinaci & assidua circa res sensiles functione progreditur, & fere uelut ab ipsis sensilibus uisionem quampiam recipit, quæ uniuersalis inspiciendi facultatem præbet: quæ à principio cogitatio, siue consideratio nũcupatur. Vbi uero latius increuerit, atq; adeo uaria & plurimis in rebus excitata, eruditione profecerit, ut uel absq; sensili sustẽtaculo, eodem officio fungi per se ualeat, iã intellectus dicitur. Cum.n. ab assidua functione in habitũ redigitur, ita ut per se deinceps operari possit, tunc is intellectus gignitur, quem uelut habitum appellamus, redacta ad sciẽtem similitudine & proportione, qui in medio cõsistit eius, qui secũdum potestatẽ sciẽs, & eius qui secũdum scientiam agens dicitur. Et quantum ab eo, qui per scientiam actu operatur deficit, tantũ sciẽtem secũdum potestatem exuperat.

De intellectu secundum actum.

Iam uero agens habitus, intellectus actu dicitur. Intellectus nãq; in habitu, nihil fere aliud esse uidetur, quam depositæ illæ coaceruatæ, & quiescẽtes considerationes. Verum quod non pari ratione cum sensu, à re intelligibili intellectus patiatur, sed sensus à rebus sensilibus quandantenus disponatur afficiatur'ue, & corporali quodam ministerio ad illa suscipiẽda utatur, eo argumẽto perspectum est, quod sensus à uehementi penes rem sensilem functione, hebetiora subinde sensilia colligere nõ potest, uelut affectione & passione quapiam obrutus, & à uehemẽtibus sensilibus fere cõtra naturæ limites, percussus & uiolentus redditur. At cõtra intellectus, ubi ea quæ uehemẽtius intelligibilia sunt, & excipit: tantum abest ut minus intelligat, ut etiã perspicacius hebetiora intelligibilia percipiat, & perinde quasi exercitatus & ueteranus, promptior atq; expeditior in delegata sibi actione constituatur. & cũ nihil aliud sit intellectus in actu, quam intellecta species (quemadmodum in sensu quoq; mõstratum est) profecto intellectus in habitu (is autem est, qui intelligere se, & intelligibilium rerum species per se recipere potest) se ipsum quoq; intelligit. Cum enim ipse sit intellecta species, si sit id quod intelligit, intellectus qui intelligendarum specierũ habitu prę ditus est, sese quoq; intelligendi habitum & facultatem habebit: id enim intellectus cognoscens fit, quod cognoscere potest. Quinetiam cum se intelligit, præcedenter & per se speciem intelligibilem intelligit, per accidens autẽ seipsum ea de causa quod intellectui accidit, ut cum intelligit, illud fiat quod ab se intellectum est. Antequam igitur actu intellectum intelligat, ipsum intelligere, & id quod intelligitur mutuo referũtur, atq; opposita inuicem habentur, uelut ea quæ sunt ad aliquid. Cum uero utraq; in actum prodeunt, & unum fiunt, cessat oppositio. Neq; enim fieri potest, ut iis postmodum ratio relationis ulla conueniat: idcirco intellectus in actu, qui idem fit cum intellecta spẽ, non immerito sese intelligere dicitur. Ergo sese intelligit, quia hoc idem quod intelligit fit, species enim abiũctas à materia intelligit. Non enim hoc singulariter apprehendit, sed in singulari id, quod est esse intelligit, quẽadmodũ retro iam dictum est. Neq; tamẽ ex pari ratione sensum in actu seipsum sentire dixeris, licet ipse quoq; species sensilium rerum excipiat, ea de causa quia sentit quęcunq; sentit, uelut addicta materiæ. Huius enim & singularis sensus functio est. Non fit autẽ sensus idem cum rei sensilis specie, quãuis non more materiæ speciem excipiat: materiales enim sensilesq; formæ, secus à sensu, secus ab intellectu pensitantur. Nanque cum in his, tum uero passim in omnibus, quæ ex specie & materia constituuntur, aliud est id, quod est rem esse, aliud id quod est rei esse. Neq; enim idem est ęs & ęri esse: quippe æs simul utrunq; est, & materia &, species. Aeri autem esse, nõ per utrunq; est, sed per diffinitionẽ & speciem, quæ subiectæ materiæ ingenita æs ipsum efficit. Cum uero hæc in sensibus differẽtia deprehẽsa sit, sensus proculdubio simul utriusq; iudicandi facultate præditus est. Speciei enim (ut in materia constituta est) susceptionem facit. Ea de causa quodcũq; sensile, hoc aliquid & singulare est, tale enim est id, quod simul utrunq; ẽst. Intellectus autem speciei & definitionis (per quam est hoc aliquid) contẽplatione fungitur, speculaturq; non hoc quodpiam, sed tale, neq; singulare, sed uniuersale. Enimuero omnia quæ sunt eiusdẽ speciei, inuicem per eandem eiusdẽ speciei definitionem sunt, cuius definitionis contẽplandæ, intellectus potestatem habet. In his igitur, in quibus aliud est hoc esse aliud, huic esse,

aliud, huic esse, alia potestas hoc esse alia huic esse cognoscere nata est: illa sibi sensum, hæc intellectum uendicat. Ea uero, in quib⁹ hoc esse & huic esse idẽ est (quod in formis à materia seiũctis inspicitur) solus intellectus speculatione comprehendit. Nihil horum sensile est: omne enim sensile, materiale & compositum habetur.

De intellectu & re intelligibili secundum actum, & in materiali specie.

RErum igitur quæ cõpositæ sunt, id quod est esse, & earum formas, intellectus intelligibilia efficit, illa disiungens ab iis, quibus cum habent esse. Si autem sunt nõnullæ species, quæ per se absq; materia & subiecto subsistunt, hæ proprie intelligibiles sunt. Et hoc ipsum, ut sint intelligibiles suapte natura consequuntur, neq; sese cognoscẽtes alterius auxilio indigent, ut intelligibiles fiant. Verumenimuero, quæ ex propria natura intelligibilia sunt, actu quoq; intelligibilia esse necesse est: materialia enim illa sunt, quę potestate intelligibilia nuncupantur. Verũtamen si intellectui in actu idẽ est id quod intelligitur, & id quod intelligit, efficitur ut proprie & secũdum actum immaterialis species intellectus sit. Et qui eiusmodi speciem intelligit, intellectum intelligit, non quod species illa tunc intellectus fiat cum intelligitur, uelut in formis materialibus se habet, sed cũ iam sit intellectum, etiam si non ab intellectu intelligatur. Iam uero intelligẽs intellectus intellectione eius quod intelligit, id quod intelligit fit, & intellectus qui in nobis est (hic autẽ est is qui secundum habitũ habetur) quoties eiusmodi species apprehẽdit, toties iisdem speciebus idem efficitur. Quales n. species secũdum substantiam fuerint etiam si non intelligantur, id est simplices, tales idem cũ intelligentię fiunt. Quare intellectus, qui illas intelligit, idem tunc cum intelligit, illis efficitur. Et intellectus in iis, est id quod intelligitur, & id quod intelligit, & tunc utrunq; idem est. Ac uero ubi materialem quampiam speciem intelligit, & id quod est esse cuiuspiam rei materialis apprehendit, haudquaquam intellectus omnino rei, quę intelligitur, idem fit, quia id quod intelligitur, in materia & subiecto essentiam possidet. Intellectus uero, uelut quid à materia disiunctum, apprehendit. Quapropter eiusmodi species cum intelligitur, ipsa quoq; intellectus est, non autem citra intellectionem id euenit. Ad hæc intellectus species absque materia quæpiam est, illa uero in materia id habet ut sit.

De intellectu agente.

VErum cum in rebus omnibus, quæ secũdum naturam genita & cõstituta sunt, aliud quidẽ in eo genere quod sumitur, materia sit (id autem est, quod potestate sit omnia quæ sunt in eodem genere) aliud uero agẽs & effectricem uim habens, ut in materia gignantur ea, quæ ab ipsa materia suscipi nata sunt: quod in rebus artificio elaboratis, animaduertere possumus. Nam ars in causa est, ut artis species in materia producatur. In intellectu quoq; easdem haberi differentias, necessariũ uidetur. Et quando intellectum quendam materialem esse concessimus, esse pariter agentem quempiam intellectum, qui eius habitus, qui in materiali intellectu producitur, causa sit. Atqui esse poterit hic intellectus proprie ac præcipue intelligibilis species, & hæc ipsa sine materia. Nanq; in rebus omnibus, id qđ proprie ac præcipue aliquid est, cæteris causa est, uti eiusmodi sint. Id enim quod maxime uisile est (tale autem est lux) cæteris uisibilibus rebus in causa est ut uisilia sint. Verum & id quoq;, quod maxime ac præcipue bonũ habetur, cæteris quę bona sunt, causa est ut bona cẽseantur. Cætera enim quæcunque bona sunt, facta ad id quod maxime ac præcipue bonum est, contributione pensitantur. Pari ratione quod maxime & suapte natura intelligibile est, nõ immerito uniuersæ cęterarum rerum cognitionis causa iudicabitur. Si enim nihil esset suapte natura intelligibile, profecto neq; aliud quippiam ab alio intelligibile fieri posset. Enimuero in rebus omnibus, in quibus aliud quidem propria, aliud uero secundaria ratione compertum est, secũdarium à proprio id habet, ut sit. Ad hæc si eiusmodi intellectus prima causa est, quæ cæterarum rerum essentiæ causa & principium est, profecto esse poterit eatenus intellectus agens quatenus cęteris rebus intellectis causa est ut sint, atq; is intellectus abiũctus, impassibilis & nulli rei commistus est. Quæ omnia ob id intellectui insunt, quia sine materia est. propter hoc enim abiunctus & separatus, & per se subsistens est. Enimuero in formis materialibus nulla separabilis est, nisi sola ratione, in quibus separatio à materia nil aliud, quam interitus est. Porro intellectus quoq; impassibilis est (nam in rebus omnibus id quod patitur materia & subiectum est) cum autẽ sit impassibilis, & nulli materiæ commistus, incorruptibilis est actu ens, & forma citra potentiam atq; materiam. Talem autem esse primam causam, ab Aristotele commonstratum est, quę proculdubio prima causa proprie intellectus est. Quas ob res iste intellectus amplioris dignitatis est, quã is qui habetur in nobis, & materialis appellatur. Cum in rebus omnibus, & agens patiente, & immateriale materiali præstantius sit, & hunc simulatq; intelligit, intellectus ille idem quodammodo fit: siquidem intellectio est percipienda specie facta intellectus ad speciem similitudine constat. Pari ferme ad scientiam proportione, quæ cum actu rem à se contemplandam cõsiderat, undiq; est res ipsa, quę contemplatur: scientia enim actu res est, quam contemplamur. In formis igitur materialibus (sicut retro diximus) id accidit, ut cum non intelligũtur, nulla illarum intellectus sit: siquidem quatenus intelligũtur, hypostasim habẽt ut intelligibilia sint. Vniuersalia enim & communia in singularibus & materialibus, substantiam habẽt. Res autem absq; materia intellectæ, cõmunes & uniuersales fiũt, & tunc sunt intellectus, cum intelliguntur. Quod si non intelligantur nõ sunt intellectus: quapropter separata & abiuncta ab intellectu, qui ea intelligit, intereunt & corrumpuntur: eatenus enim sunt, quatenus intelliguntur. Paria his habentur, ea quę per ablationem siue abstractionẽ fiunt, cuiusmodi sunt ea quæ mathematica appellamus. Corruptibilis igitur est istiusmodi intellectus, hoc; est istiusmodi considerationes. Vbi uero intellecta res talis est, qualis suapte natura intelligitur, eiusmodi cũ sit, incorruptibilis est. Ibidẽ etiam si ab intellectione separetur, permanet tamẽ incorruptibilis. Intellectus igitur qui hoc intelligit, incorruptibilis est, nõ subiectus & materialis. Hic n. cũ anima cuius est potestas, corruptibilis simul interit & eo intereunte, eiusdem habitus, potestas, & perfectio una corrumpitur. At uero intellectus actionis cum materiali, idem efficitur, ubi ipsum considerat ob id quod singulis rebus intellectis idem fit, cum res eædẽ intelliguntur. Et qualecunque illud est quod intelligitur, tale (cum id ipsum intelligit) fit. Cæterum hic intellectus de foris in nobis genitus est, & incorruptibilis. Deforis sane sunt aliæ quoque intellectiones, sed non sunt intellectus: sed quatenus intelliguntur intellectus fiunt. Ipse autem uelut deforis est: solum enim hoc rerum intellectarum intellectus est per se existens, etiam si non intelligatur. Porro incorruptibilis est, quia eiusmodi naturæ est. Intellectus igitur, qui in nobis incorruptibilis intelligitur, talis est & in nobis separabilis atque incorruptibilis, quem intellectum deforis Aristoteles nuncupat, & est intellectus ab extra in nobis genitus, nõ autem potestas animæ, quæ in nobis sit. Neque habitus, per quem intellectus potentiæ, cum res alias, tum hunc ipsum apprehendat. Sed neque intellectio qua intellectio est, incorruptibilis dici potest, per id quod tunc intelligitur. Quapropter res, quæ in se diuinum quippiam habere debent, quid & quale id sit prænoscereq; posse necesse est.

Quod anima est quodammodo res omnes.

SI autem non solum intellectus & eius actio, per susceptionem specierum citra materiã facta sui, ad ipsas species similitudine gignitur, sed sensus quoque pari ductu ad

species

ſpecies ſenſiles refertur, profecto res omnes quodammodo erit anima. Quãdoquidem exacta & ſumma diuiſione, res omnes quæcunq; ſunt, aut ſenſiles, aut intelligibiles eſſe conſtat. Habetur autem cuiuſq; rei per ſpeciem id quod eſt eſſe. Intellectus autem & ſenſus, ſpecies omnes recipere nati ſunt, ille intelligibiles, hic ſenſiles. Verum ſi una cum materia ſpecies ab anima reciperentur, longe diuerſa ratione anima res omnes fieret. Poſtquam autem non ſimile cum materia, ſed ea abdicata recipiuntur, res autem ipſæ ſimile cum materia eſſentiam poſſident, quinam fieri poterit, ut anima cum rebus ipſis idem ſit? At uero non ſimpliciter idem eſt, ſed ſolum quatenus excipit rerũ ſpecies, quæ res ipſæ quodãmodo ſunt, cum per eaſdem ſpecies anima id ſortiatur, ut ſit. Neq; uero coaceruatas ſimul res, animam ob id eſſe conceſſeris, ſed quia ſingulatim cuiq; rei anima ſeſe ſimilem præſtare poteſt, ea ratione res omnes quadantenus & eſt & ſit. Atqui non de quauis anima hæc (quę diximus) differuntur, ſed de abſoluta duntaxat atq; perfecta, quæ præter ſenſum intellectũ etiam poſſidet. Quamobrẽ ea de cauſa maiores noſtri animam res omnes eſſe dixerũt quod ex iis principiis ex quibus eſſent omnia, animam cõſtitui exiſtimabant. At uero ex iis, quæ nunc de animæ natura traduntur, non quidem ea de cauſa anima idem ſimul cum rebus omnibus eſſe monſtrata eſt, quia ex rerum omnium principiis genita cenſeatur. Simul enim iſta conceſſerimus, nõ ſolum animam, ſed quicquid aliud ex omnibus principiis conſtitutum attuleris, cum rebus omnibus idem eſſe fateri cogemur. Inſuper animã quoq; magnitudinem quãpiam, & corpus eſſe neceſſarium erit aſſerere. Et præterea ſi id accidat, nulli rei hoc modo anima idem eſſe poterit: ſiquidem in quadam principiorum miſtione & compoſitione, cuiuſq; rei natura conſiſtit. Inde eueniet, ut quæcunque ex iiſdem principiis conſtituuntur, eadem inter ſe eſſe fateri cogamur. Non poteſt autem eſſe temperamentum & miſtio in anima cuiuſpiã rei, quæ aliud ab anima ſit, iam enim eſſet illa res, non autem anima. Cæterum eo pacto anima una cum rebus idem eſſe cenſenda eſt, ut intercedente ſenſu atq; intellectu, ſpecierũ ſuſcipienda facultate ſit prædita. In hoc enim, eiuſmodi animæ id quod eſt, eſſe conſiſtit. Atq; hæc ſunt, quæ cum in cõmune de anima, tum uero membratim de nobiliſſima quaq; illius poteſtate tradẽda curauimus. In quibus & quænam perfecta atq; abſoluta ſit anima. & quo pacto ſeſe ad imperfectiores habeat, cõciſe & breuiter explicatum eſt.

De ordine animalium poteſtatum.

IAm uero ex iis quæ tradidimus, ordo qui inter animæ poteſtates habetur, liquido manifeſtus atque perſpicuus eſt. Altricem enim animam in animatis rebus omnibus neceſſariam eſſe fatemur: quippe quod cum aduentu & præſentia animæ uiuat animal. Citra hanc poteſtatem, rem ullam uiuere prorſus impoſſibile eſt. Nam & uiuere ita definitum eſt, ut nihil ſit aliud, quam alimentum & auctionem ab altrice anima cõſequi, uelut hac poteſtate diuerſa, & ab aliis differentia corpora uiuere dicantur. Huius ergo poteſtatis perfectio, gignendi facultas eſt. Semen enim res quæpiam eſt, ab alimento decidua. Neq; uero quid uiuens fuerit, ob id continuo ſenſum habeat neceſſe eſt: quandoquidem ea, quæ ſpecies citra materiam excipere nata non ſunt nullo pacto ſenſibilia eſſe poſſunt. In ſtirpibus ſane nihil tale reperias. Animalia igitur ſenſum habeant opus eſt, nẽpe quæcunq; uiuentia ſunt. Neq; ob id uiuunt, quod cuipiam rei adnaſcantur unde alimentũ exprimant, neq; ſimplicium rerum educatione nutriuntur, qualem in ſtirpibus aſaduertere eſt: proculdubio ut guſtandi ſenſu prædita ſint neceſſarium eſt, ut eius ſenſus iudicio, poſſit eſculenta & non eſculenta dignoſcere. Nanq; ea de cauſa, quod res illæ quibus alimur, extrinſecus abſtruſæ ſunt (neq; quicquid temere obtuleris, alimentum præſtare natum eſt, alimento autem ad nutricationem opus eſt) earum rerum quæ alant, quæ'ue non alant ſenſum adipiſcantur oportet, quo illa excipiant, & cõplectantur, illa reſpuant atq; declinent. Deinceps quęcunq; guſtum habent, tactus quoq; facultate prædita cernuntur: guſtus enim tactus quidam eſt. Atqui iis animalibus, quibus incedere, & ingredi natura datum eſt tactus ad ſalutem atq; incolumitatem confert. Vbi enim commigrauerint, & corpora offenderint, quorum alia deſtruere & interficere, alia ſeruare, & tueri nos ſolent, niſi id iudicio apprehenderent, ut ad ſalubria accedere, & noxia declinare poſſent, facili ac prona occaſione animalia interitũ prolabi conſpicerentur, & motio animalium quæ ſecus locũ ſit, ad malum duceret. At uero, nullum ex iis incommodis, ſecundum naturam eſt. Poſt hæc ſi animalia omnia ſenſu tactus prædita eſſe neceſſe eſt, neq; in uniuerſum res ulla tactilis intermedio ſimplici, corpore ſentiri poteſt. Cumq; ſimplicia corpora nullius ſibi proprii ſenſilis tactu apprehendendi facultatem habeãt, ſed tria quidem ſint, quibus intermediis ſentitur, uelut retro mõſtratum eſt. Terra autẽ per ſe penitus inſenſilis eſt, profecto corpus animalis ſimplex eſſe impoſſibile eſt. Tactus enim in rerum (quas ſentimus) mediocritate cõſtat, & quia tactiles omnes cõtrarietates percipit, in tactilium mediocritate & temperamẽto, eſſentiam habet. Id autem eſt caro, & in iis quæ carnem non habent, aliquid quod proportione, & ſimilitudine carnem refert. Igitur ii ſenſus neceſſarii ſunt, & ad eſſentiã conferunt, quibus abdicata animantia, iã ultra ſuperuiuere non poſſe certiſſimum eſt. Tres uero reliqui ſenſus, non ad id ut ſimpliciter ſint, ſed uti duntaxat bene ſint, animalibus conferre uidentur. Quo ſit, ut non paſſim omnia animantia, ſed ea ſolum quæ perfecta & abſoluta ſunt tribus iis poſterioribus ſenſibus prædita cõperiãtur. Eiuſmodi autem ſunt animalia, quæ gradiuntur & inambulant: nempe quæ non ſolo ſenſu indigent ad ea quæ manẽtibus & quieſcẽtibus nobis occurrunt & incidunt, uerumetiam ad ea, quæ cum aliunde pernicioſa & interitum afferentia præſentimus, obſeruare & præcauere ualeamus. Idcirco per interualla quibuſdam rebus intermediis, horum ſenſus efficitur. Senſibilis autem uis phantaſtica ſiue imaginatrix (uelut ante prædiximus) ſubſequens & fere pediſequa eſt, & poſt imaginatricem uirtutẽ uis impulſus & appetitionis obſequitur. Atq; hæ omnes uirtutes, una quidem ſubiecto ſunt, poteſtatum uero diſcriminibus inter ſe diſſident. Super has autem accedit rationalis poteſtas, quæ & poſtrema & ſupra cęteras poteſtates conſtituta, perfectis duntaxat animalibus, neque iis confeſtim, ubi ſunt genita, ſed ubi accedente tempore adoleſcunt, ineſſe conſpicitur.

Quo in loco, quãue in parte corporis, animæ principatus conſtituendus ſit.

POſt hæc illud mihi apprime dignum inſpectu uidetur, quo in loco, quaue etiã in parte corporis principatum animæ conſtitui oportere uideatur, & utrum in uno ſubiecto ſecũdum numerũ ſit omnis anima, per ſolas autem poteſtates & diffinitionem differẽtia ſortiatur, an potius inter ſeſe loco diſiunctæ, uirtutes animæ cenſeãtur. Iam uero in rebus omnibus, in quibus aliud perfectius, aliud minus perfectũ eſt, auctario ſiue adiectione perfectioris, id quod imperfectum eſt, perfectum redditur. Adiectio autem rei pręexiſtenti, adiecta re quapiam ſit: eſt igitur in anima differentia, iam dictæ perſimilis. Neceſſe eſt enim ut in anima quoque, ubi imperfecta ſit, ibidẽ perfectam haberi, ſi per auctarium & adiectionẽ, id quod imperfectũ eſt, reddi pefectius debet. Ex poteſtatibus aũt animæ uis nutrix omnium imperfectiſſima exiſtimatur. Et in iis rebus imperectiores uirtutes inuenies, in quibus uis ſola nutrix extiterit. Veruntamen penes cor uim altricem reſidere aſſeueramus: ſiquidẽ cor cauſa eſt, ut uitę functio ab humiditate & caliditate pręſtetur. Hæc autem præcipue penes cor eſſe comperta ſunt, quemadmodum retro iam dictum eſt. Adde quod hac in parte in ſtirpibus & reliquis animatis corporibus, eandẽ rationẽ haberi par eſt. Sed in ſtirpibus altrix anima ibi eſt, unde principiũ auctionis ingreditur, ideoq; in iis radicum &

caudicis meditullio, eiusmodi uis insita habetur. Quare in animalibus ratione non dispari, ea in parte anima uegetalis erit, unde motionis principia consequuntur. A corde uero auctionis & nutrimenti dispẽsatio, in uniuersum corpus ingreditur. In corde igitur uis nutrix est, aut in ea parte, quã proportione ac similitudine proxime accedit ad cor. Dispensationem autem alimenti à corde proficisci manifesto uenarum argumento conuincitur: hæ namq; alimenti hoc est sanguinis ministræ, ac gerulæ sunt. Postremũ autẽ alimentum, est sanguis. Venæ enim cum cæteris partibus corporis inhærescant, ex corde nascuntur, unde sparsionis & propaginis originem capiunt. Et earum nõnullæ cordi famulantur, ut crudiorem atq; indigestum sanguinem cor excipiens, in se concoquat: nonnullæ rursum perfecta cõcoctione, sanguinem in uniuersum corpus effundunt. Qua de causa, circa cor latiores ueniantur uelut ferre adhuc integrę atq; indiscussæ sint. Vbi uero ulterius protẽsæ recesserunt, spargũtur & diducũtur in plures & angustiores diuisionis multiplicatę redduntur. Illud quoq; iudicium nõ inefficax est, cor primũ esse, quod maxime alitur, quodq; in se præcipue altricem uim habet. quia primum ex omnibus corporis partibus articulatim deformatũ apparet. Quod uero uitalis & nutrix anima cordi inhæreat, mors ipsa euidẽtiore argumẽto declarat, quod pars hęc omniũ postrema demoritur, uelut ab remotioribus partibus, & quæ facilius è uita trãsferri possint, in principium recurrẽte & resoluta natura. In corde aũt principium uitalitatis degere, illud uel maxime facit fidem, quod in omnium quæ obtineri potuit, munitissima ac tutissima totius corporis parte sedẽ cordis natura constituit, quæ passim in ipsa rerum ab se genitarum incolumitate seruanda mire sagax atq; solicita est. Tutissimum uero est id quod medium est: id autem est pectus, & locus, is qui cordi circumiacet. Accedit eodẽ, quod locus idẽ in medio eorum organorum cõstitutus est, quibus alimẽta desumimus, quibusq; deciduas sequestratasq; ab alimento portiunculas reponimus, utrisq; partibus negotii difficultatẽ habẽtibus, & ea ratione situm in medio esse. Quod cum in medio sit, ad utramque partem sese similiter exhibet, & alimẽtũ propius lõgiusue diffundit, ideoq; in circuitu cordis est. Enimuero thorax fere corpus animãtis est: reliquę uero partes uelut thoracis organa, & in eo sitę atq; ingenitę potestatis, instrumẽta cõgenita sunt. Quas ob res non temere hac in parte principium statuitur, quod corporis instrumentis utatur. Idem suadet ratio, ut cõmunis omnibus animalibus potestas thoraci (quod cõmune omnibus animalibus est) positu hęrere dicatur. Communis autem omnibus animalibus uis altrix est iisdemq; cõe corpus thorax: reliquę enim partes thoraci adgenitæ sunt. Quare animalibus omnibus uitalitatis origo, pręcipue in thorace sita existimãda est. Non.n. reliquę partes cões omnibus animãtibus sunt. Et caput ipsum nõ oibus cõe est: nã animalia nõnulla cõperias, quę uel hac parte careãt. Neq; itẽ manus, ungues, pedes omnibus cões sunt. Postremo cũ alimẽtũ maxime calido intercedẽte cõficiatur, æquũ est ut qua parte maxime uehemẽs calor obducitur, in ea proprium organũ uis altrix obtineat, atq; illi adhęreat uelut; gubernator clauo, & faber fabrilib' instrumẽtis assidet. Quod igitur nutrix auctrix, & genitrix aiæ uis (quã φυτικὴν, id est, uegetalẽ appellãt) in pectore cordisq; circuitu statuẽda sit iis & similibus argumẽtis perspicuũ reddi põt. Par aũt & cõsequẽs est, ut ubi hæc sit, ibidẽ uis quoq; sensibilis habeatur in iis animalibus, quę utraq; potestate sunt pręditа. Si.n. hę abiũctæ mutuo & separatæ uirtutes forẽt, profecto ea animalia quæ utrãq; uirtutẽ possiderẽt, nõ unã animã, sed plures habere uidetur. Nẽpe in stirpibus, ipsa per se altrix potestas insita, stirpes animatas efficit. Pari rõne in animali portio quæpiã animata uidebitur, quæ eiusmodi per se uirtute sit prædita. Quod si ita se habere cõcesserimus, procul dubio pars quæ uim sensibilẽ cõtinet, ipsa per se quoq; rursum animata cẽsebitur, atq; hoc pacto eiusmodi potestates abiũgi & separari inter se posse uidebũtur, ut in eodem animãte aliquid sit, quod sola altrice, potestate fungatur, atq; ob id uiuat. Aliud uero sit, quod sensibili, nõ aũt altrice uirtute sit præditum. At uero esse uim sensualẽ sine altrice, impossibile prorsus esse mõstrauimus. Fieri.n. nullo pacto potest, uti sentiat quippiã, nõ aũt alatur, uelut in quibus utraq; uis habetur, uis altrix abdicata sensibili functione cõsistat. Qua in re argumẽto quam euidẽtissimo inniti possumus, quod tactu sublato, nõ ultra põt animal uitã uiuere. Quod si uis altrix à sensibili seiũcta degeret, certe intereũte & sublata sensibili fieri posset, ut adhuc animãtia superuiuerẽt, icolumi adhuc altrice uirtute, quę uitæ dispẽsatrix est. Itaq; si uis sensibilis ab altrice diuelli & discerpi nullo pacto põt, sed penes idẽ hæc ipsa potestas est. Et tactus gustusq; principiũ in corde uersari, ex insectionibus manifeste deprehẽditur. Erũt sane reliquę tres potestates, itidẽ circa cor, quãquã.n. ad id nõ directi meatus pateãt, sunt tamẽ stratę per cerebrũ ad cor uitę, per quas ad cor ipsum, uelut ad originẽ reditus fiat. Nã intrepidatiõe iracũdia, cæterisq; perturbationibus animi, hæc pręcipue portio sentiẽdi principiũ obtinet. Cor.n. uelut alal in animali obseptũ cõclusumue, prius mouetur atq; afficitur. Cęterũ, illa quoq; ineuidẽs rõ est. Nã si partes hæ, quę carẽt sanguine, uelut ossa, pili, ungues, sensibiles nõ sunt (sanguis.n. ipse is est, qui eiusmodi uirtutẽ habet) reliquũ est, ut id quod maxime ac pręcipue sanguinosum est, idem maxime ac pręcipue sensuale sit: nihil aũt sanguinosius corde est. Sanguis.n. qui in iecinore redũdat indigestus atq; nõ coctus est, neq; propria appellatione sanguinis nũcupari debet. Hæc igitur argũmẽta collegimus, quibus uegetalis & sensibilis uirtus in animalibus corde preditis penes cor, in corde aũt carentibus penes quippiã analogũ, ac simile cordi degere ac desidere mõstrãtur. Porro ubi sensus munus suũ obeũt quiescũtq; ibi imaginatricẽ animã esse necesse est: quandoquidem illius actio & opus, secus derelicta à sensilibus uestigia cesidet, quæ in ea corporis parte gignũtur, in qua sensus cõis est: hęc aũt cor itidẽ est. Deinceps ubi imaginatio: ibi cõsensus est, ubi cõsensus, ibi iracũdia, & appetẽtia: quę principia delatiõis, id est, motus localis habẽtur. Quo fit, ut uis animæ qua propellimur, & qua appetimus, utraq; in corde statui debere uideatur, neq; immerito. Enimuero par est, ut ab ea parte, in quã motiões extrinsecus proueniẽtes, uelut in principiũ desinũt in eãdẽ principiũ quoq; motiõis extra tẽdentis perueniat. Quẽadmodũ in exercitu fere perspicuo exẽplo cõperias: ab illo.n. ad quẽ extrinsecus legatiões adueniũt (hic aũt imperator est) motiões quoq; exterius proficiscẽtes priñcipiũ sumũt. Quapropter destinata motiõibus instrumẽta, principiũ à corde recipiũt: quin in partibus oibus propriæ motionis initiũ, è cordis regiõe prodire cõspicimus. Enimuero à qua parte dextrum sinistrumue latus excitur, indidem dextrosinistroq; lateri motionis principia prodeũt: quæ res in animaliũ motiõe perspicua est. Eadẽq; rõ quadrat in reliquis, quæ per motũ in superna atq; inferna dispescũtur, is .n. oibus partibus medius, situsq; in cordis circuitu locus, siue huic proportiõe similis, & principiũ & finis est. Ex quo facile mõstrari põt, uim impulsiõis et appetẽtię, secũdũ cor pariter uersari. Nõ ab re igitur cor ipsum, quod & sensualẽ & motionis principem uim habere existimamus, partim ὁμοιομερὶς, hoc est, similiũ partiũ, qualia sensoria sunt partim ἀνομοιομερὲς i. dissimiliũ partiũ esse uidetur, qualia sunt mẽbra quæ ad agilitatẽ nata cernũtur, puta manus, & pes. Si .n. ad corporis rõnẽ attendas, similiũ partiũ est: dissimilium si ad figurã respicis. Caro.n. nõ secũdũ figurã caro est: cor aũt secũdũ figurã cor est uelut manus, quæ ipsa quoq; ratione figuræ manus est. Quàmfacillime aũt eruditi quispiam & sibi duce rõne suadere possit, uel ea cã in corde principatũ animæ cõtineri, q̃ interiorẽ uiscerũ apparatũ à natura (quæ nihil molitur incassum) exacta diligẽtia tuẽda, cordi cõstitutum inspicimus. Quòd in munitissima totius corporis regiõe positũ, plurima & ualidissima ossiũ & carnis cõpagine circunsepitur, opertũq; firmissimo mẽbranæ inuolucro, uelut indumẽto munitur, quod pericardiũ siue præcordiũ, quia cor circũeat appellatur, atq; adeo durũ & dẽsum obducitur, ut uix ferro impactile sit. Corpus uero

cordis, inter carnem & neruum mediũ quippiam tenet ex iis utrisq; corporibus præmolli firmitate cõposita, ut qua parte carnis naturam habet, ad sensibiles susceptiones: qua uero nerui proprietatem obtinet, ad principia motionis idoneum sit. Ad necessariam uero caloris redundantiam, habet attrahentis & reddentis spiritum officinæ suppetias, quibus intercedentibus ad æquabilem caliditatis mensurã admota refrigeratione, deducitur. Præter hæc ad recentes ac subitos imaginum & uisorum insultus, adiacet pulmo spongiosius, fistulis cauus & cessilis: & ne ulla in parte cor lædatur, uelut tergiduæ auxiliaris occurrit. Merito sane tot suppetiis & munimentis obtenditur, cũ peculiares uitalitatis causas & origines cõplectatur: & simul atq; cor pati contingat in animalibus, quibus cor inest, ineuitabilis interitus occasio incurrat. Ea.n. ægritudo, quæ uulgo cardiaca nuncupatur, ex qua plerisq; restituuntur incolumes nõ propriecordis, sed stomachi ægritudo censenda est. Verum ipsam quoq; rationalis animæ portionem, quę una propriæ principatum animæ possidere creditur, in corde statuendã esse non dubitamus: idq; ea ratione manifestius est, quod in uirtute rationali, aliud actiuũ, aliud spectatiuũ est. Illud nõnullis animantibus, quæ rationis expertia sunt, quadantenus cõmune est. Hoc uni duntaxat homini, propriũ & peculiare censetur. Harum altera uis quæ actiua diximus, quanq; deliberatiuam & rationabilem appellamus, uim appetẽdi & secus locum mouendi consequitur, Vbi enim appetẽdi, ibi & uolendi potestas est (appetẽtia.n. uolũtas quædã est) ubi autẽ uolendi uis est, ibi & deliberandi & ratiocinandi uis erit. Nanq; uoluntas est appetitus quidam deliberationi & rationi coniunctus. Atqui ubi sentiendi, ibidem & consentiendi uis est. Vbi autẽ uis est qua assentimur, ibidem quoq; i. quo æstimamus, quo opinamur, quo consideramus, & scimus. Hæc.n. omnia, una cũ assensu sunt: At uero eatenus intellectus speculatiuus est, quaten' scimus. In uniuersum autẽ si ab iis, quas supra enumerauimus uirtutibus, altrice sensuali imaginatrice, impulsoria, rationali potestas per se posset ipsa subsistere illã quoq; in nobis, à ceteris potestatibus subiecto disiunctam esse contigeret, quod nullo pacto est. Quippe quod plures ã nobis animas haberi necessarium esset asserere, & singuli homines plura animalia esse uiderentur: quæ res prorsus impossibilis est, quoniam id quod postremam & omniũ absolutissimã animã habet cæteris quoq; præditũ esse necesse est. Perfectio.n. animæ, est potestas eiusmodi: perfectio autẽ in illo & cũ illo est, cuius est. perfectio, perfecto rationalẽ quoq; potestatẽ penes cor esse confiteri necesse est. Quod si ratione ducimur, ut uis animæ (cui actio opusq; tribuitur) neq; diuulsa neq; disiuncta in alia aut alia parte statuatur, sed, in eadem parte tota sit, certe neq; uis illa, quæ iudicio fungitur disiungetur sed ipsam quoq; in eadẽ parte poni debere uidebitur. Porro uniuersæ animæ potestates in duas hasce potissimum uirtutes summa diuisione scinduntur quarum altera agẽdi altera iudicandi est. Quod si ubi uis altrix est, ibi sit & sensibilis, necesse est in eadem parte secundũ numerũ omnẽ animã esse. Nanq; uis altrix animæ illa est, quã practicẽ appellant, ad quã præterea uis impulsionis & appetitus pertinet. At uero uis sensibilis animæ principium est, quã criticem, hoc est iudicialem dicimus, Ad quã rursus uis imaginandi, deliberandi & contemplandi pertinet: atq; hæc utraq; circa cor esse, monstrata sunt. Penes cor igitur reliquas animæ potestates haberi, fatendum est. Itaq; in animalibus (id quod à principio quęrebamus) animæ principatus in corde est. Cęterum in utraq; actionis & iudicii potestate, aliud est quod famulatur et seruit, aliud quod principatur & regit. Iudicia uero organicis famulatibus & ministeriis indigent, hæc aũt sensoria sunt. Actiones etiam ipsæ, intercedẽtibus organis perficiuntur. Manus.n. & pedes, actionũ organa quàm euidentissima sunt. Nempe uero rationes illę, quibus innituntur ii qui principatũ animę in capite ac cerebro cõstitui debere contendunt, oppido inanes & tenues sunt. Quæcũq; uero ex iis magis ad ueri similitudinem accedere credũtur, inde effusionem erroris accipiunt: quod in animalium corporibus, membrorum sympathiam, hoc est affectionis consensum animaduertunt. Enimuero in corpore partes oẽs inuicem mutuo consensu afficiuntur, organis eleganter & rite dispositis, atq; ob eiusmodi sympathiã, ubi quid in cerebro contractatum est nonnullæ hominibus perturbationes accidunt, & ægrotante cerebro, desipientes demẽtesq; redduntur. Curationibus autẽ in ualetudinem restituto, resipiscunt & in mentẽ redeunt: quẽadmodum solet accidere, ut admota aliis membris curatione, alia quædam nullatenus illis similia mẽbra sanẽtur. Verũ neq; ea argumenta, quæ ex sectione & ablatione partiũ in quibusdã animantibus faciunt sententiã proposita ullo pacto cõprobant. Sũt .n. in utraq; opinione cõmunia. Nãq; sicut nõnulla animalia, execto atq; ablato corde uiuentia, longiore tẽporis momẽto persistũt, uelut testudo atq; chamæleõ: pari occasione in quibusdã animãtibus execto capite, reliquum corpus diutius uiuere, & utramq; partẽ propriis actionibus fungi, quam sæpissime cernimus. Quas ob res principatus animę (sicut ostendimus) sedem in corde possidet. Vis uero illa, quæ famulatur & seruit, in reliqua corporis membra protẽditur. Vis autem sensibilis, in omnẽ carnem extẽditur. Id uero quod agilitati & motui ministeriũ exhibet in neruos musculosq; diffunditur. Quibus intercedẽtibus, partiũ mẽbrorũq; motio & progressus, passim in omni animalium natura gignitur.

ALEXANDRI
APHRODISIENSIS, DE ANIMA
Liber Secundus. Angelo Caninio Anglariensi interprete.

Substantiam animæ cognitu difficilem esse. Cap. I.

QVIDNAM aĩa sit quæue ei' substãtia, q̃ item accidẽtia, haud facile cognitu nec prõptu est, uerũ abditissima est harũ rerũ cõtẽplatio. Esse certe animã, notissimũ ac maxime pspicuũ est. Sed pleræq; res sunt, quas cũ existere apertissimũ sit, earũ tamẽ substãtia occultissima est, cuiusmodi sunt motus, & locus, & tempus multo magis. Vnũquodq;.n. horũ existere cognitũ est: cæterũ q̃ sit eorũ substãtia, definire atq; explicare difficillimũ est. In eiusmodi itaq; classem aĩa quoq; refertur. Ipsam aĩam aliquid esse tã notũ est, quã quod notissimũ: quid uero ea sit, cognitu haud facile est. Verũ si altius exorsi de ea agere ceperimus, hoc est à diuisione entis in prima genera, & cui generi aĩa subiiciatur ostẽderimus, fortassis hoc cõstituto uniuersam ei' substãtiã dephendemus.

Animam esse substantiam & formam. Cap. II.

CVm igitur Ens in prima & suprema decem genera secetur, unum ex illis substantiam esse asserimus, cuius alteram compositam: alteram, in qua compositi essentia sita est esse affirmamus: porro compositam substãtiam esse dicimus eã, de qua hoc aliquid prædicare possumus, hoc est, substantiam sensilem & quæ actu existit, omnibusq; aliis entis generibus substernitur, ceu hunc lapidem, hoc lignum, hoc aurum, hunc ignem, & singula eiusmodi. Hæc enim & cætera eiusmodi omnia, substantiæ compositæ sunt. nã que in ipsis inest tum quoddam subiectum, quam materiã uocamus quod recipiendi aliquam formã in se potestatẽ habet: tum etiam forma, quã ubi subiectũ receperit, quod omnibus, in quibus uersatur, suapte natura indifferens, est iam differens, & hoc aliquid, hoc argentum, illud aurum, aliud ignis, aut aliud quid. Hæc enim cum omnia materia & subiecto eadem sint, per formam postea discriminantur, & differentiam habent. Quippe quẽadmodum in artificialibus se res habet, sic in naturalibus quoq; substantiis habere existimandum est. Nam uelut in arte exempli causa statuaria æs subiicitur omnibus, quæ ex eo ab artifice excudistur: sed formæ, quæ ex arte in ipso effinguntur, tum differẽtiæ, causæ sunt, tum etiam ut hoc aliquid unumquodque

eorum fit, faciunt, ut uidelicet hęc statua discolu dentem re ferat, illa diademate insignita sit. Atq; est quodlibet ipsorũ & ex ære & ex eiusmodi forma compositum. Ita etiam se habere in compositis substantiis putandum est, nanque in his alterum subiectum, altera forma est, quatenus unumquodq; ipsorum est hoc aliquid, hoc, aqua, illud aer, hoc aliud aliquid.

Desunt nonnulla etiam in codice græco.

Adueniente anima in mistione cum corpore animal gignitur. Cæterum si neutro horum modorum animal est substantia composita, ut tertio igitur modo sit, reliquũ est. Erat autem hic tertius, per quem ipsius compositi alterum erat subiectum, & materia: altera forma. Neq; uero numerorum more se res habet. Incorporeum nãq; est, quod ex illis coalescit: animal autem non est eiusmodi. Animal igitur ex anima constat & corpore, & quoniam alterum horum subiectum est, altera forma, ex iis compositionem habet. Superest igitur, aut corpus formam animæ esse, aut animam corporis. Cæterum corpus animæ formã esse ut aliquis uere asserat fieri non potest. Corpus quippe subiectũ est. Præterea quodlibet ens per formam est hoc aliquid, ut statua, domus, nauis, ignis, aqua terra. Et animal quoque, q animal sit, animæ acceptum refert. Quamobrem anima est forma. Præterea si forma ea est, qua absente nec amplius in subiecto uersante, desinit esse hoc aliquid, quod prius erat: sed animal quoque desinit esse animal, ubi ã corpore anima secesserit (quemadmodum enim securis per figurã securis est, eaq; est ipsius forma, quin si animata foret securis, figura esset eius anima, non ferrum) ita quoq; anima in animali, quæ cum securis figura proportionem habet (per ipsam nanq; animal est animal) erit substantia secundũ formam. Insuper, si ea, quibus corpora naturalia inter se differunt, formæ sunt. (differunt autem, quod hæc animata, illa inanimata sunt) certe ipsa quoq; erit forma. Itidem id, quo primo scimus scientia est. (per scientiam enim scimus) scientia autem non est subiectum aliquod, sed est id, quod ubi ipsum subiectum receperit, secundo scire dicitur, id autẽ est anima. Et quo primo sani sumus, sanitas est, quæ non est subiectum, corpus nanq; quod sanitatem admittit, subiectum est, & secũdo sanum, Sed anima est id, quo primo uiuimus, nec est subiectum, sed est id, quod ubi subiectum receperit, uiuere ipsum quoq; secundo dicitur, quemadmodum sanum esse corpus, quod sanitatem adeptum fuerit, & scire anima, quæ scientiam sit complexa. Anima igitur est substantia secundum formam.

Animã esse Entelechiam primam. Cap. III.

Verum Aristoteles formam solet perfectionem appellare & ἐντελέχειαν. Quare non ab re anima quoq;, cũ substantia secundum formam sit, entelechia ab ipso nuncupatur. Nam quoniam entium quædam potentia, quædam entelechia esse dicuntur, quæ autem entelechia esse dicuntur, sunt formæ. Forma, quam habere poterant, ubi figurã accepissent, merito id, cuius præsentia, quod potentia erat in entelechiam transit, entelechia est. Verum animal, quod potentia est cu semen, per entelechiam fit animal, simul ac anima adfuerit. Erit itaq; hac etiam ratione demonstratum, animam esse formam & entelechiam. Porro entelechia altera prima, altera secunda est. Nam scientiæ, artes, & demum habitus ipsi, entelechiæ primæ sunt. Sed actiones, quæ iuxta ipsa & ab ipsis proficiscuntur, entelechiæ secundę uocitantur. Musicus quippe entelechia musicus est, (musica enim præditus est) at est secũdum primam entelechiã ille entelechia appellatus musicus. Iam uero qui musicam eiusq; munia exercet, secundam etiã entelechiam iã assumit. Cum igitur bipertita sit entelechia, anima eo modo entelechia est, quo modo sunt habitus. Non minus enim animæ præditus ille est, qui animæ functiones non præstat, ut qui dormit. Et si.n.eo tẽpore sensibus nõ utatur, nihilominus aiam sensibilem retinet. Aia itaq; est prima entelechia.

Animam esse entelechiam corporis naturalis simplicis & organici. Cap. IIII.

Quoniam uero omnis forma omnisq; entelechia ad aliquid refertur consequens est, ut ad quidnam referatur, explicetur. Ad corpus autem referri, corporisq; esse entelechiam, iam antea declaratum ac demonstratum est. Cũ enim animal sit substantia composita ex subiecto & forma subiectum quidem in ipso erat corpus, entelechia autem anima. Cæterum quoniam corporum alia artificalia, alia naturalia sunt, cuiusnam corporis anima est entelechia? Neque enim in omni corpore anima uersari põtest. In artificiali certe nullo. Hac enim ratione anima esset forma artificialis, ut statuæ forma, fierentq; ex arte animalia, ceu signa, & simulacra. At hoc pacto ne substantia quidẽ erit. Forma enim artificialis non est substantia. Reliquum igitur est ut anima sit naturalis corporis entelechia. Corpus uero naturale, id est, quod in se motus principium habet. Etenim animal naturaliter fit, cuius particula anima est. Porro quoniã naturalia corpora non parum inter se differunt, (alia enim simplicia, alia composita sunt) nullius corporis simplicis anima est entelechia. Neq; enim forma ignis, neque aeris, aut aquæ, aut terræ demum, anima est: quoniam ne anima lia quidem sunt, quodnam animalis corpus est, cuius entelechia anima sit? Quia igitur omne corpus animatũ, & uiuit & nutritur ac crescit per se (eatenus enim uiuens à non uiuente differt (ac alimentum & coctio, adiecto item atq; incrementum, organis quibusdam opus habent. Corpora enim quædam faucibus, uẽtriculo atq; intestinis ad eas res indigent. Quædam radicibus, medulla & libro. Quæcũq; uero corpora perfectiora sunt, pluribus etiã iuxta proportionem, & organis, & animalibus potestatibus opus habẽt quæ omnes per quædam peculiaria organa actiones suas peragunt, ut patet in sensibus. erit itaq; anima, entelechia prima corporis naturalis organici (nullum quippe corpus aut uiuere aut animam retinere potest, nisi sit organicum, atque ea habeat, quæ animalibus potestatibus ministratura sint.) Atq; hæc quidem definitio & ratio latissime patet, nam plantarum quoq; animam complectitur. Sed sermo noster super anima, quæ in humanis corporibus gignitur, institutus est.

Quomodo intelligendum illud, potentiam uitam habentis. Cap. V.

Quoties autẽ dicimus animam esse corporis naturalis potentia uitam habentis, non sic uocẽ hanc potentia tunc de corpore prædicamus, ut solemus de us loqui, quæ nondum aliquid habent, apta cum sint ad recipiendũ. Neque.n.id corpus prius est sine anima, postea ipsam accipit. Sed est, quod potentia uitam habet, hoc est, quod potest uiuere, id est, quod organa obtinet ad uitæ munia obeunda. Idẽq; est, potentia uitam habens, quod organicum.

Animam esse incorpoream. Cap. VI.

Si uero anima est corporis forma & entelechia, patet eã incorpoream esse. omnis enim forma incorporea est. Eac enim formam ipsam incorpoream esse, certe uel forma & æqualitate carebit, (eiusmodi autẽ est materia) uel formam habebit, & forma cũ sit corporea, aliam formam habebit, atq; ita in infinitum res progredietur.

Quomodo ab aliis quibusdam anima differat. Cap. VII.

Anima autem cum entelechia sit per totũ corpus transmissa ac fusa est. Quælibet enim animaı pars, anima est. Et est anima entelechia, non ut figura eorum, quæ figurata sunt, neque ut situs & ordo compositorum, nec ut dispositio & affectio, nec demum ut mistio & temperamen-

peramētum. Voluptas namq; & dolor affectio est ac dispositio. Nihil autē ex iis anima est, omnino quidem in corpore hæc uersantur. Per ea n. cōstāt organa, quibus anima utitur. Ea autē est uis quædam & substantia, quæ in his fit.

Corporis temperaturam animæ differentia sequitur. Cap. VIII.

CORpus autē, eiusq; tēperatura causæ sunt initio generationis animæ. Id uero apparet ex animalium differētia per particulas. Non enim animæ effingunt formas & figuras, sed earum qualē constitutionē diuersæ dissimilesq; animæ postea secutæ sunt. Commutātur autē inuicē. Alterum enim ad alterum refertur, & entelechia, & id cuius est entelechia. Qualem autem corporis temperaturam, animæ differentiam sequi, indicio sunt feræ, quæ ex quali tēperatura, magis diuersam animam habent.

Animæ functiones simul corporis esse. Cap. IX.

QVas autē dicimus animæ functiones esse, non sunt animæ per se, sed eius quod anima præditum est. Quemadmodum enim ipsa anima non ambulat, nec palæstra luctatur, sed homo, qui ipsam habet: ita dolet, cupit, gaudet & irascitur id quod animam obtinet, non anima. omnes enim qui animæ motus uocātur, utriusque uiuentis sunt.

Seriem inter animæ potestates esse. Cap. X.

HAbent porro animæ potestates seriē quandam interse. Quippe quædam prima, quædam secunda est, quædam has sequitur. Cuius rei indicio id est, quoniā id quod primam obtinet, secundæ expers esse potest. Secundam autē sine prima habere est impossibile. Et prima quidē est nutritiua, auctiua, & genitiua, quam animam plantæ quoque habent. Non enim ut quidam opinantur, est natura, sed animæ potestas prima. Quippe naturam quoque simplicia corpora habent, sed nondum ea uiuere dicimus. Natura enim est principium motus. Verū aliquid plusquam secundum ipsam plantæ habent. Habent enim, ut & per se nutriantur, & crescant, sibiq; similia procreent, quæ secūdū uitam definiuntur: Vita autem præsentia animæ. Secunda uero animæ potestas est sensitiua, qua animalia finiuntur, quā sine prima habere impossibile est. Plantæ quidem, cū nutritiuam potestatem habeant, sensitiua tamē carent. Post has uero potestate est motus & impulsio animi cum sensitiua potestate iuncta. Inutilis enim est animalibus sensus, nisi animi motus & impulsus ad aliquam rem adsit.

De utilitate trium potestatum animæ. Cap. XI.

ATque hæ quidem ualde necessariæ & primæ particulę animæ tres omnibus communes animalibus sunt, naturalis, sensitiua, & impulsiua. Quæ singula utilia sunt ad aliquid eorum, è quibus animalis essentia pendet. Sunt. n. animalis munera & functiones, primum ut sit & uiuat, secūdo ut oblata iudicet, postea actio & functio. Naturalis igitur animæ potestas ad id animali conducit, ut sit ac uiuat: Sensitiua uero ad iudicium: motiua demum ad agendum confert. Actio uero est peculiariter animalis functio una cum organicarum corporis particularum usu, ut ambulare, loqui. Diuiditur autē nutritiua potestas in tria, ut nutriat ut augeat, utq; demum procreet ac gignat. Sensitiua uero, ut sentiat, ut imaginetur, ut recordetur, ut assentiatur. Potestas uero impulsiua est tanquam finis quidam imaginationis & assensionis, illius enim gratia hæc sunt. Omnino enim impulsionem & motum ad aliq rem agendam præcedit assensio, cui phantasia præit. Sed impulsiua & actiua quædā tanquam principatum tenet, quædam paret. Imperat quidem id, quod propriè impulsiuum & appetitiuum uocatur, alterum paret, quod νευροσπαστικὸν, id est, neruos attrahens nuncupatur, in quo potestas uocalis uersatur. Impulsiui autē est, cupere, irasci, & uelle. Hæ enim sunt appetitus species. Ex quibus uoluntas rationis particeps esse uidetur Est enim uoluntas appetitus cum consilio. Est preterea alia quædā animæ potestas iudicatiua, hoc est ratio, quæ in perfectionibus animalibus existit, is autem est homo, cuius est deliberatio. Huius potestatis est deprehendere, & opinari.

Animam, dum mouet corpus non moueri. Cap. XII.

ANima porro mouet corpus, non quod ipsa moueatur atque ita corpus moueat (ipsa enim suapte natura immobilis est,) sed ita mouet, ceu causa ut animal moueatur, uelut grauitas, quæ in terra inest, motus ad partem inferiorem causa existit. Non. n. omnia mouentia uno eodēq; modo mouēt. Aliter enim boues plaustrū mouēt. Aliter summum bonum & expetendum atq; affectādū cient ea, quæ expetūt. Nō enim illa mouētur. Quare animata ab eiusmodi rebus mouētur. Anima uero mouet, q nos per ipsam intelligamus, deliberemus, atq; eligamus. Ipsum igitur bonū mouet, quoniā intelligitur: anima autē mouet, quoniā intelligit. Quēadmodū enim per artes ac secundū artes mouentur artifices, & sunt artes eiusmodi motus in ipsis causæ cum ipsæ tamē interim nō moueātur: Ita quoq; anima a per animā mouētur, ipsa existēte immobili. Est autē impulsiua & appetitiua animę uis, per quā animalia mouētur Ea. n. in animalibus proprii & peculiaris motus est causa.

De intellectu materiali, quem possibilem uocant. Cap. XIII.

INtellectus ex Aristotelis sententia tripartitus est, quippe alter est intellectus materialis, materialē autē uoco nō q subiectū quoddā sit ceu materia (materiā n. appello subiectū aliquod, quod potest, accedēte aliqua forma, hoc aliquid fieri) Sed quoniā materię, quatenus materia est, proprium est, ut omnia suscipere possit: qua in re & posse, & q potestate sit, quatenus est eiusmodi, materiale est. Identidē intellectus qui nondum intelligit, intelligere tamen potest, materialis uocatur, & talis animæ potestas, intellectus materialis uocatur, qui quidem actu nihil ex entibus existit, sed omnia fieri potest, Quandoquidem omnium entium intellectum esse potest, id enim quod omnia apprehēdere debet nullū ex ipsis propria natura actu esse oportet. Apparēs. n. & oblata propria forma illius in externarum rerum apprehensionibus, earū intellectionibus esset impedimēto. Neq; .n. sensus ea percipitit, in quibus ipsorum essentia uersatur. Propterea igitur uisus, qui colores apprehendit, habet organum coloris expers, in quo uersatur, & per quod apprehendit. Sine colore n. est aqua proprio colore. Quinetiā olfactus ex aere, qui inodorus est, odorū cum sit apprehensiuus. Atq etiam tactus ea, quæ æque ac ipse calida uel frigida, seu dura siue mollia sunt, nō sentit: sed ea sentit ac percipit, quæ magis aut minus immutata sunt. Quod ideo fit, quoniā impossibile erat, ut tactus, cum corporeus sit, his careret contrarietatibus omne enim corpus naturale & generabile, tactile est. Quemadmodū igitur in sensibus impossibile est eum sensum, qui aliquid habeat, eius, quod habet esse apprehēsiuum & indicatiuum: ita etiam, quoniam intellectus est apprehēsio quædam & iudicatio intelligibiliū, ut nihil sit eorum, quæ ab ipso iudicantur necessariū est. Quādoquidem omnia intelligi possunt. Nullū igitur ens actu est, sed potestate omnia. Id enim facit, ut intellectus fit.

Quod sensus differant ab intellectu. Cap. XIIII.

SEnsus sane, qui per corpora fiunt, non sunt id, quod apprehendunt, sed aliud quid actu existunt. Ipsa autem potestas alicuius corporis est. Quocirca patiente aliquid corpore sensuum apprehensio fit. Et propterea non omnium rerum quilibet sensus apprehensiuus est. Est enim quidā ipse iā actus. Intellectus autē, qui nec per corpus res apprehēdit, nec corporis potestate est, neque patitur, neq; demum

est aliquod ens actu, hoc aliquid fieri nō potest. Sed est simpliciter ptās q̄dā eiusmodi entelechiæ, & alæ formarū, & intellectionū susceptiua. Is igitur intellect' materialis exn̄s in oibus iis est, quę perfectā aīam obtinēt, hoc est, in hoib'.

De intellectu, qui est in habitu. Cap. XV.

ALter uero est intellectus, qui iā intelligit, quiq; habitum intelligendi habet, & formas intelligibilium sua ui cōcipere potest, atq; apprehēdere. Similis est porro artificib', qui habitū tenēt, possuntq; per se res peragere. Primus.n. ille intellectus his similis non erat, sed illis potius, qui artē consequi possunt, atq; artifices euadere. Isq; est intellectus materialis, ubi habitus & intellectio una cum actione accesserit. Eiusmodi intellectus est in perfectioribus, & iam intelligentibus. Hic igitur secundus intellectus est.

De intellectu actiuo. Cap. XV.

TErtius postremo intellectus est præter memoratos duos, ipse actiuus, per quem materialis in habitum trāsit. Assimilis uero est hic actiuus, ut ait Aristoteles lumini. Quemadmodum nanq; lumen facit, ut colores, qui potestate uisiles sunt, actu uisiles fiāt: ita & hic tertius intellectus eū intellectū, qui potestate est & materialis, actu esse facit, ubi intellectiuumhabi tum induxit. Is autem est, qui suapte natura intelligibilis est, & actu talis. Ipse.n. est causa intelligendi, quiq; in actum educit materialē intellectum. intellectus igitur ipse quoq; est. Forma enim materiæ expers, quę sola sua natura est intelligibilis, intellectus est. Formæ quippe materiales ab intellectu intelligibiles redduntur, cum sint potestate intelligibiles. Separans.n. ipsas à materia intellectus, cum qua coniuncta essentiam habēt, intelligibiles actu facit. Et tunc quælibet ipsarum, quoties intelligitur, tū actu intelligibilis, tum intellectus fit, cum prius sua natura tales non essent. Intellectus enim actiuus nihil aliud est, quā intellecta forma. Quocirca quælibet ipsarum, quæ simplices intelligibiles non sunt, fit cum intelligitur intellectus. Velut.n. scientia in actu idem est, quod scibile in actu: & ceu sensus in actu idem, quod sensile in actu. item ut sensile actu idem est, quod sensus actu: ita etiam intellectus in actu idem est, quod intelligibile actu, & intelligibile actu idem, quod intel lectus in actu. Intellectus.n. formam rei intelligibilis apprehendens, eamq; à materia seiungens, tum ipsam formā actu intelligibilē facit, tum etiā ipse actu fit. Si igitur intellectus est aliquod ens actu sua natura & ex seipso talem essentiā habēs q̄ materia careat, non intellectui, qui ipsum à materia separet, acceptum referens, id actu semper intellectus existit. Intellectus.n. est id, quod actu intelligibile est. Hoc autem intelligibile suapte natura & actu intellectus, qui facit, ut materialis intellectus per relationē ad eiusmodi formam, separet, imitetur, & intelligat, & singulas materiales formas, seq; ipsum intelligibilē reddat, est intellectus, qui extrinsecus aduenire dicitur, ipse inq̄ actiuus, qui nō est particula neq; potestas aliqua nostræ animę, sed à rebus externis in nobis gignitur, quoties ipsum intelligimus: Siquidē formæ apprehensione intellectio fit.

Intellectiuum actiuum ex Aristotelis sententia sempiternū esse, atq; immortalem. Cap. XVI.

HÆc uero est forma materia uacans, nec unquam cū materia manēs, neq; ab ea separatur, quoties intelligitur. Merito igitur cum eiusmodi sit intellectus separari à nobis potest. Quoniam non, cum intelligitur ipse à nobis, intellectus fit, sed suapte natura talis existit, actu intellectus existēs, & intelligibilis. Talis uero forma ac substantia materia uacans incorruptibilis est, Quocirca intellectus actiuus, qui actu à rebus externis est eiusmodi forma, non iniuria immortalis ac sempiterna mens ab Aristo. appellatur. Intellectus quidem est quælibet alia forma, quæ intelligitur, quotiescunq; intelligitur, uerū nō est intellectus extrinsecus, sed tū cū intelligitur, intellectus fit. Hic uero intellectus existēs etiam antequam intelligatur, extrinsecus & est, & dicitur.

Quomodo se ipse intellectus intelligat. Cap. XVII.

INtelligere autē se ipsum intellectus in habitu, & agēs potest non quatenus intellectus est (simul.n. & secundū idē ipsi accidet, ut intelligat, & intelligatur.) Sed eatenus, quatenus intellectus actu idē est, quod ea quæ actu intelliguntur. Illa igitur dum intelligit, se ipsum intelligit. Siquidē ea, quæ ipse intelligit, dū intelliguntur, intellectus fiunt. Si.n. ea quæ intelliguntur, sunt intellectus in actu, ipsa aūt intelligu, semet igitur intelligit. Intelligens enim idem euadit, quod ea quæ intelliguntur, nō intelligens uero, diuersus est ab ipsis. Hoc pacto aūt etiam sensus seipsum percipere dici posset, cum ea sentit, quæ actu idem fiunt quod ipse est. Quemad dum.n. diximus, sensus quoq; in actu, sensile ipsum est. Nā & sensus & intellectus ex formarum apprehensione citra materiam proprietates ipsius percipiunt. Pręterea dici posset intellectum semet intelligere, non quatenus intellectus, sed quatenus intelligibilis ipse quoque est. Apprehendet.n. ceu rem intelligibilem, quemadmodum quęlibet alia intelligibilia, non ut intellectu. Contingit.n. intellectui, ut sit etiā intelligibilis. Quoniam enim ipse quoq; est quoddam ens, nec sensu percipi potest, reliquū est, ut intelligibilis ipse sit. Si.n. tanq̄ intellectus et quatenus intellectus est, intelligit qđ sub se est, nihil certe aliud, quod intellectus nō sit intelliget, quare se ipse solum intelliget. Intelligēs autē intelligibilia, quæ nō sunt intellectus, antēq̄ intelligat se ipsum ceu intelligibilem intelligit, tanq̄ uidelicet unum ex intelligibilibus. Fit igitur per accidens, se ut ipse intelligat hic intellectus, à materiali progrediēs. Primus quinetiam ille intellectus, uelut intellectus in actu, se ipsum intelligit similiter ob eandē causam. Verum ille aliquid plus, q̄ hic, habet. Nihil.n. aliud intelligit, q̄ semetipsum. Quatenus.n. intelligibilis est, à se ipso intelligitur, & quoniam actu & natura sua intelligibilis est, semper intelligetur, ab intelligente scilicet actu. Semper uero actu intelligēs est intellectus. Ipse igitur solus semper semet intelliget. Solum autē, quatenus est simplex, simplex .n. intellectus aliquod simplex intelligit. Sed nihil aliud est simplex intelligibile, præter ipsum. Impermistus enim & purus atq; immaterialis est, nihilq; potestate habet. Semet itaq; solum intelliget. Quatenus quidē intellectus est, se ipsum tanq̄ intelligibilē intelliget. Quatenus autem actu intellectus est & intelligibile, semet semper intelliget. Quatenus demū solus ipsumest simplex, se ipse solū intelliget. Ipse.n. solus simplex existens, simplicis alicuius intellectiuus est, & solus ipse ex intelligibilibus simplex est.

Cur Aristoteles intellectum, qui extrinsecus aduenit, admiserit. Cap. XVIII.

ACcepi autem de intellectu, qui extrinsecus aduenit, ex Aristotele, quæ memoriæ mandaui. Quæ enim mouerunt Aristotelem, ut intellectum extrinsecus aduenientē, induceret, hæc esse ferebantur. Primo analogia à sensilibus, atq; etiam ea, quę omnibus in rebus apparet. Quemadmodum.n. omnibus rebus, quæ gignuntur, est aliquid patiens, est etiam agēs, & tertium, quod ex utrisq; proficiscitur. Similiter quoq; in sensilibus. Sensorium.n. est patiēs, agēs uero sensile ipsum, quod uero fit est apprehēsio, quæ est per sensorium sensilis. Eodē ferme modo existimauit in intellectu oportere esse quēdam actiuum intellectum, qui intellectum in potestate & materialem in actum posset educere. Est aūt is actus, ut sibi omnia entia intelligibilia reddat. Velut.n. sensilia sunt, quæ, ut sensus secundum & in actu fit, faciunt: ita etiā oportet esse aliqua, quæ intellectum in actu esse faciant, quæ sint ipsa intelligibilia. Neq;.n. fieri pōt, ut aliquid sit alicuius actiuū, nisi sit ipsum actu. Actu aūt nihil eorum intelligibile est, quæ à nobis intelligūtur. Intellectus nāq; noster intelligit sensilia, quę potestate itelligibilia sunt atq; ea ab intellectu reddūtur intelligibilia. Is enim est actus

ipsius

ipsius intellectus, ut ea, quæ actu sensilia sunt, sua ui segreget & auferat abstrahatq; ab iis, quibus cum donec uersantur, sensilia sunt, eaq; per se definit. Quod si hic intellectus, qui prius potestas erat, actus est: & oportet id, quod fit & educitur de potestate in actum: ab aliquo educi, quod actu existat: oportet igitur esse quoq; intellectū quendā actiuū, qui actu existat faciatq; ut ille, qui tūc potestate erat, agere possit atq; intelligere. Eiusmodi autē est is, qui extrinsecus ingreditur. Atq; hæc quidē sunt, quæ illū mouerunt. Erit sanè aliquid etiā actu intelligibile suapte natura tale existens, quēadmodū etiā sensile, quod non à sensu tale fit. Id autē est intellectus, Natura scilicet quædā & substantia nulli alii nota, nisi intellectui. Non enim est sensilis. Neq; omnia, quæ à nostro intellectu intelligūtur, intelligibilia fiūt, nisi suapte natura intelligibilia sint. Sed est aliquid etiā per se intelligibile sua natura tale existens. Hoc sane ipsum intellectus in potestate, ubi perfectus & auctus est, intelligit. Quemadmodum.n. ambulandi potestas, q̄ homo, cum natus est, habet, in actū prodit per progressum temporis ipso perfecto atq; adulto, non affectione aliqua intercedente: Eodem modo intellectus perfectus, tum quæ natura intelligibilia sunt intelligit, tum etiam ea, quæ sensilia sunt, intelligibilia sibi reddit, tanquam existens actiuus.

Intellectum non pati. Cap. XIX.

NOn enim passiuus est intellectus natura sua, ut ab alio fiat ac patiatur, quēadmodum sensus. Contrario nāq; modo se habet. Sensus.n. per passionē fit, passiuus.n. est, & apprehēsio ipsius per passionē fit. Intellectus uero actiuus est. Cū.n. plurimarū rerū intellectiuus sit, simul etiā agēs, ut eas intelligat fit. Nisi quis forte propterea passiuū dicere intellectū uelit, quatenus formarū apprehēsiuus est. Pati nāq; uidetur id, quod recipit atq; apprehēdit. Atq; id quidē cū sensu cōmune habet. Verū quoniā quodlibet ipsorum formatur ac finitur, nō ab eo, quod cōmune cum alio habeat, sed à proprio: & hoc quoq;, quod cū sensu habet cōmune à proprio formabitur. Quapropter si commune id cū sensu habet, ut formarum susceptiuus sit, quāquā nō similiter, propriū autē est, ut actiuus sit earū formarū, quas excipit, certe ab agēdo potius definiri debet. Quocirca intellectus ipse: actiuus, nō passiuus erit. Præterea prius in ipso est ut agat ac substantiale. Prius enim per abstractionem rem intelligibilem facit, hinc aliquid eorum suscipit, quod intelligit, et definitur hoc aliquid esse. Nā tametsi simul abstrahat ac suscipiat, tamen prius intelligitur abstractio: Id.n. ipsi est ut formæ susceptiuus sit. Quemadmodum autē ignē maxime actiuū uocamus, quoniā omnē materiam, quam occupet, consumit, sibiq; pro alimēto præbet, cū tamē patiatur quatenus nutritur: eodem modo intellectus actiuus, qui in nobis existit, existimandus est. Ea enim, quæ actu intelligibilia non sunt, ipse intelligibilia facit. Quippe nihil aliud intelligibile est, quàm intellectus, qui actu est & per se. Quinetiā ea quoq;, quæ ab intelligēte intelligibilia sunt, eiusq; actus intellectus sunt, cum intelliguntur. Quamobrē non extante intellectu, nihil erit intelligibile. Neq; naturalis intellectus: ipse enim solus talis esset, neq; id, quod ab eo gignitur. Cū enim non existat, qui facere potest: Erit uero intellectus naturalis quiq; extrinsecus aduenit, adiutor rerum, quæ in uoluntate nostra positæ sunt. Quoniam neq; alia essent intelligibilia, cum sint potestate, nisi esset aliquod, quod sua natura foret intelligibile. Hoc igitur, quod & suapte natura intelligibile est, & in intelligēte procreatur per intellectionē, est intellectus genitus in intelligente, & extrinsecus intelligitur, & sempiternus immortalisq; est. Porro adducit habitū intellectui materiali, ut intelligat ea, quæ potestate intelligibilia sunt. Quemadmodum enim lumen, quod actiuum est uisionis in actu, tum ipsum uidetur, tum ea, quæ cum eo, & per ipsum color: Ita quoq; intellectus extrinsecus causa est ut nos intelligamus, cum ipse quoq; intelligatur, non faciēs ipsum intellectum, sed intellectū, qui existit, sua natura perficiens, ac educens in res proprias. Natura igitur intelligibile est intellectus, reliqua uero eius arte intelligilia redduntur, & eius actione. Quæ quidem facit intellectus in potestate, non quòd patiatur aut ab altero fiat (Esset enim intellectus antequā ageret) sed ubi auctus ac perfectus est. Simul ac uero absolutus est, intelligit ea, quæ natura intelligibilia sunt, & quæ ad eius actionem & artem spectant. Proprium enim intellectus est, ut sit actiuus. Dum uero intelligit, agit, non patitur.

Aristotelem ex proprio ingenio hæc de intellectu pronunciasse. Cap. XX.

CVm uellet autem ostendere intellectum sempiternum esse, easq; dubitationes, quas in intellectum, qui extrinsecus est, adducunt, declinare: cum necessarium uideretur, ut locum mutaret, nec tamen posset, quandoquidem incorporeus est, aut in loco esse, aut migrare, aut alias in alio loco uersari, ex proprio ingenio, suaq; commentatione hæc de intellectu pronunciauit, esse uidelicet in omni corpore, quod humanum ac mortale uocatur. Et sane aiebat intellectum in materia uersari, ceu substantiā in substantia, & actu semper suas actiones peragere.

Quomodo nos intelligamus. Cap. XXI.

QVoties itaq; ex corpore tēperato ignis genitus fuerit, aut aliquid eiusmodi ex mistione procreatū fuerit, ut & organū possit huic intellectui suppeditare, qui est in eiusmodi mistione (quoniā est in omni corpore, corpus autem etiam hoc est) id organum intellectus potestas dicitur apta scilicet quædam potestas ad excipiendum intellectum, qui in actu est. Quoties igitur consecutus fuerit hoc organum, tunc & tanquam per organum, & tanquam circa materiam, & tanquam per materiam agit, & tunc nos dicimur intelligere.

Quid sit, & ex quo componatur intellectus noster. Cap. XXII

NOster enim intellectus compositus est, tum ex potestate, quæ est organum diuini intellectus, quem intellectum in potestate Aristoteles nominat, tum ex illius actu, quorū altero absente, impossibile est, ut intelligamus. Vna enim cum prima seminis emissione est intellectus in actu, qui per omnia penetrauit, & actu existit. Velut in alio quodam corpore quorumlibet. Postquam uero etiam per nostram potestatem agit, tunc & noster intellectus is nuncupatur, & nos intelligimus. Quemadmodum siquis cogitatione complecteretur artificē, qui nunc sine ferramētis ageret ex arte, nunc cum ferramentis, eū etiā actus iuxta artem circa materiam in ipso est. Eadem quoq; ratione diuina mēs, semper quidem agit, quamobrem & est actu, & per organum etiam, ubi ex collatione corporum ac temperatura factum fuerit, instrumentum eiusmodi. Tunc enim materialē quendam actum agit.

An immortalis sit intellectus, ac separari possit. Cap. XXIII.

ATque is noster intellectus est, & secernitur sane, quemadmodum etiam cōcernitur. Neq; enim alio migrat, sed quoniam ubique est, manet in corpore: quod ex secretione dissolutū est, corrupto atq; abolito organico. Velut artifex amissis ferramentis agit quidē etiam tunc non tamen materialem atq; organicum actum. Aiebat porro, si omnino censendum est iuxta Aristo. sententiam intellectū diuinum esse atque incorruptibilem, hoc certe modo, non alio censendum esse. Verba præterea illa, quæ in tertio de anima habentur his accommodāda esse affirmabat. Quin etiam habitum & lumen ad eum referri, qui ubiq; est. Is autem intellectus, siue solus ipse res gubernat, quæ in hoc orbe sunt, ad relationem diuinorum, & concernit ac discer

nit,unde ipse intellectum in potestate creat. Siue cum ordinato certoq; cœlestium motu (ab eo enim ces huius orbis gignitur,accessione præsertim & recessione solis) siue ab eo procreatur & ab intellectu nostro. Vel ab his quidē & ab eorum,motu natura ipsa proficiscitur,ipsa autem res singulares una cum intellectu gubernat,reclamare his tunc uidebatur,ut intellectus,cū diuinus existat, in uilissimis pessimisq; uersetur,id quod Stoici opinati fuerunt,& ut sit omnino in rebus,quæ in hoc orbe sunt,intellectus , & præcipua ac primaria quædam prouidentia. Præterea ut intelligere in nobis non fit,neq; id nostri muneris sit,sed ut nobis ubi primum in lucem editi simus,naturaliter insit constitutio,intellectus in potestate & organici,una cum actu per intellectum extrinsecum,qui non mutat locum eum , qui,dū res intelligitur,in aliquo fit. Neq;.n. sensilium formæ, postquam ipsam percepimus,in sensoriis ceu locis suis fiunt. separabilis uero dicitur intellectus extrinsecus,& separatur à nobis,nō tāquam aliquo migrās,locumq; commutans , sed separabilis quidem dicitur,tanquam per se existens , & non cum materia,separatur autem à nobis, quoniam non intelligitur,non quòd alio demigeret.Ita.n.in nobis quoq; gignebatur.

Incorpoream esse animam Cap. XXIIII.

INcorpoream quidem esse animam, satis declarare potest ea ratio,qua animam esse formam Aristo. ostendit. Nulla enim forma est corpus.Nihilhominus ex hisce rationibus incorporea demonstrabitur.Si omnis corporis qualitates sunt sensiles,animę autem qualitates,nō sunt sensiles (uirtutes quippe ac uitia non sunt eiusmodi) anima igitur corpus non est.Si anima est corpus , omne autem corpus propria natura,uno saltem sensu percipitur(loquor autem de corporibus in actu,& ut ipsi uocant, qualificatis) certe anima quoque sensilis erit. Non.n.corpus qualitatis expers ipsam esse dicent,esset.n.materia,sed non est materia neq; igitur corpus. Non enim ea ratione sensu percipi nequit,ut corpora,quæ propter exilitatem sensilia sunt. Pręterea omne corpus uel actu uel potestate sēsile est,anima uero neq; actu,neq; potestate sensilis est.Quare nō est corpus.Ad hęc si anima tanquam rem sensilem seipsa sentit , aliam etiam sentiret,sed aliam nō sentit,neq; se igitur tāquam sensilem sentit.Adhuc,si anima est corpus,aut animatum aut inanimatum corpus erit:atqui absurdum est,ut sit inanimatum. Si uero animatum,animal igitur erit,& rursum illa anima, uel animatum uel inanimatum , atq; id infinitum progredietur.Verum si reclamantes diuisioni corporeæ dicenti, alia eorum animata,alia inanimata esse,cōcedat nō recte factam esse diuisionem,nam quædam animata,nōnulla inanimata,quædam demū animas esse.Respōdēdum est,illis, quæ per cōtradictionem diuisa sunt, nūquam cōtradiuidi id,cuius est negatio,uelut si diuidētes, corporum alia esse dicamus colorata,alia decolorata (in eodem enim genere, quod est habitus susceptiuum,idem,quod negatio , priuatio ualet)nō tamē dicimus,alia colores sunt . Differētia.n. corporum est,ut colorata uel decolorata sint,sed nō colores.Itidem,corporum alia odorata,nōnulla inodora sunt, nō amplius dicimus.alia uero sunt odores. Et quædam habent qualitatem,quædam ea carent,nō amplius, quædam qualitates sunt.Et corporum alia composita,alia incomposita,nō amplius autem,alia sunt compositiōes . Neq; enim compositio est corpus similiter animalium, alia mortalia , alia immortalia ac sempiterna,nō amplius,alia autē mortes.Mors.n.nō est animal.Itidem animalium alia rationalia,alia irrationalia.nō autem,alia uero rationes . Eodem modo dicemus corporum alia esse animata,alia inanimata,nō amplius autem,& animas. Animę enim nō sunt corpora.Præterea si anima est corpus,aut alicuius ope sustentatur,aut per se ipsa.Sed per se ipsam quidem impossibile est,cum una sit,& qualibet in parte similis . Impossibile.n. est idem secundum idem sustentare & sustentari.Reliquum est igitur,ut pars ipsius altera sustentet , altera sustentetur. Quòd si hoc ita se habet,certe anima erit pars,quæ sustentat,nō quæ sustētatur.quæ pars si ipsa quoque est corpus, aut ab altero sustentatur,aut à seipsa.idq; in infinitum.Si.n. ipsam totam dicant sustērare & sustētari,tāquam unum aliquid & idem existens,poterit ergo aliquid & tenere & teneri à seipso,& agere idē & pati.Neque enim manus, quæ aliquid fricet aut premat,simulq; ex altera parte patiatur , ex eadē potestate & agit & patitur.Et omnino nihil,quod ab aliquo tenetur,ipsum etiam tenet. Neque enim caliditas,neq; dulcedo,nec figura,nec color,nec sanitas,neq; harmonia. Sed neq; uirtus uel sciētia.Eiusmodi autem est anima.Præterea si anima tenue atque exile corpus existens sustētat quidem corpus ipsa,ex altera autem parte sustentatur ab ipso certe hoc corpus crassissimū anima erit , siquidem id,quod sustētat,anima est,Quare erit ipsum corpus anima animæ sustētās ipsam.Nam nihil posse se sustētare inde patet,quod ne ea quidem, quæ uidentur hoc facere posse,sint eiusmodi.Neque enim glutinum se ipsum sustinet,& cōglutinata.Altera enim glutini pars sustinet , altera sustinetur.Quodcunque enim est in eo corporeum & crassum sustētatur,quod uero sustinet,est qualitas & potestas , quæ incorporea existit.Corrupta enim tali qualitate,materiale illud & corporeū,quod restat,neq; seipsum amplius neq; ligna sustinere pōt. Præterea,si anima est corpus, uel ignis.uel spiritus tenuis est per omne corpus animatum trāsiēs.Quod si ita est,patet nō otiose neq; temere se habere id,ipsos affirmaturos esse.Nō enim omnis ignis,neq; omnis spiritus eādem potestatem habet.Erit igitur cum quadam peculiari fora ac ratione & potestate,atque,ut ipsi loquūtur,intēsione.Verum si ita res habet,nō propterea spiritus aut ignis erit ipsa anima.Sed potius erit forma,quæ in ipsis est,& potestas & intēsio & quatenus ab aliis eiusdem generis differt.Item,quemadmodum corpus informe est , ita rationi cōsentaneum est,ut forma,immaterialis sit, atq; incorporea.Ex his enim utrūq; cōstat.Præterea , si corpus est inanimatum,cur nō etiam anima est incorporea(Præterea,si anima est corpus,uel simplex, uel compositum erit. Sed si simplex uel terra,uel ignis,uel aer , uel demum aqua erit.Quod si aliquod horum anima per se est,omne igitur tale erit anima,ut omnis ignis , omnis aer , & omne quod hūc circumplectitur,erit corpus animatum.Quapropter si aer est anima,arteria ergo,& pulmo,atq; uter inflatus,& demum omne corpus,quod aerem in se contineat,erit animal.Si autem aqua est anima, cadus aquæ plenus animal erit.Verum hæc absurda sunt.Præterea si aliquod corporum simplicium est ipsa anima,omnis compositio , in qua etiam hoc corpus insit,animatum erit atq; animal.si autem compositio ex simplicibus est anima,nostrum igitur corpus anima erit.Præterea omnis corporis proprius quidā motus est,ceu simplex quidem simplicis,mistus uero compositi, aut iuxta prædominās,& excedēs .Animæ autē nullus motus localis proprius est.Nec ex simplicibus igitur , nec ex compositis corporibus erit . Neq; enim motus per sensum,aut imaginationem aut affectionem existentes per alterationem,sunt locales animæ motus per se . Sed amborum,corporis uidelicet,atque animę.Præterea si anima est corpus quomodo corpus animæ particeps est,& quomodo anima in ipso est? Vel enim tanquam pars erit , atq; ita nulla alia pars corporis animata erit.Aut potius nulla pars ipsius animata erit,sed anima & corpus segregatim ac seorsum.Sed neq; anima in corpore erit,ceu in uase. Hac enim ratione non totum corpus animatum esset.Sed neque etiā per propinquum situm. Neq; enim hoc etiam pacto totū corpus animatum erit,uel potius omnino non animatum. Non enim in aceruo frumentū est in ordeo. Quod si totū per totum:quoniam uniuersum corpus animatum est,quomodo corpus per corpus penetret,ostendendum est.Nam quoniam ex eorum sententia, animæ qualitates sint corporeæ,& qualitates etiam corporis tales sunt,multa corpora in eodem & differentia penetrabunt,& in eodem loco. Quod ratione ac demonstratione indiget.Præterea , nonne,dum adueniunt & abeunt,augebunt,aut diminuent cor

pus? Ad hæc item, ubi qualitates abierint primæ separatæ, cum corporeæ sint, in non ens soluētur ac corrumpentur. Nullibi.n.sunt, atq; ita ex nō ente erunt. Præterea si ita anima est in corpore, ut tota per totum penetret, & temperata sit cum corpore, non amplius erit animalis, aliud quidē anima, aliud uero corpus, sed ex utrisq; quoddam aliud simul corruptum atq; coalteratum constabit, ut ipsum melicratum. Neq; amplius, hoc principatum tenebit, illud obediet ac seruiet. Neque hoc honorificentius, illud minus, neq; corpus habebit animam, neque anima erit in corpore. Neq;.n.initio pars animalis altera erit corpus, altera anima. Sed solum animal erit ex iis horum quoddam temperamentum, & unum quid, totumq; sibi simile, quale est ænomeli. Quod perabsurdum est. Animalis enim altera pars anima, altera corpus est, ut hoc aliud, illud aliud sit. Quare etiam separatur. Præterea si etiam ipsæ uirtutes & artes sunt corpora, nōne, cum alicui aduenium, coarctabūt corpus uel augebunt: Præterea si id, cuius gratia aliquid esse dicitur, est forma, igitur anima, cui animal, quòd sit, acceptum fert, est forma. Esse autem formam ipsam animam liquet inde, quòd nullo alio modo ostendi potest animal ex anima & corpore constare, Præterea, si corpus quatenus corpus, à corpore nihil differt, sed differt, quod animā habeat, non igitur anima est corpus. Quæ enim genere eadem sunt communem habent naturam, quæ uero naturā communem habent, in differentia sunt iuxta illud commune, quæ igitur genere eadem sunt, indifferentia sunt iuxta genus. Genus autem ipsorum est corpus. Quare corpora, quatenus corpora, indifferentia sunt. Corpus igitur, quatenus corpus, ab alio corpore non differt. Quare ea quibus corpora inter se differūt, nō sunt corpora. Cæterū ipsa incorporea genere nō sunt eadē, quare neq; indifferētia sunt, quatenus incorporea. Ipsum enim incorporeum æquiuocum est. Incorporeum enim alia in substantia sunt, alia in quantitate, alia in aliis prædicamentis. Si uero quis diceret, corpus à corpore quidem non differre iuxta commune corpus, sed quatenus utrunq; eorum est quoddam corpus, differre: respōdendum est, uniuscuiusq; corpus essentiam constare per proprias differētias & proprias formas, quæ differentes sunt, eæ autem sunt incorporeæ. Quare ea quibus à se differunt quædā corpora, non sunt corpora. Præterea si prima anima est spiritus, uel in spiritu, uel denium in igne, qui in nobis existit, certe poterit in ipsis etiam separatis esse. Postquam enim separata sunt ab animali, manēt etiam & ignis & spiritus. Quod si ita res habet, spiritus igitur & ignis animalia erūt. Verum si hoc imposibile est, imposibile quoq; est, in aliquo horum esse animam, sed in misto ex quatuor, quod ita mistum ac compositum sit, ueluti corpus animalium mistum est.

Quorundam argumentorum dilutio. Cap. XXV.

QVæ uero adducūt, contendentes animam esse corpoream, futilia sunt & leuia. Neq; enim quoniam simile de ipsa prædicatur, propterea est corporea, simile enim nō tantum est in corporibus. Nam & in lineis & figuris planisq; est. Atq; etiam magis in coloribus & qualitatibus similitudo est: Quæ corpora non sunt. In uniuersum autē, corpus est substātia, substantiæ autem proprium est, quod idē iuxta ipsam aliquid dicatur, non quòd simile. Qualitatis autem propriū est simile, quæ est incorporea. Quare si aliud quid simile esse dicatur, quatenus qualitatis est particeps, simile dicetur. Animæ igitur anima est similis, nō quatenus anima est, sed quatenus qualitatis cuiusdam uel dispositionis similis particeps est. Falsa quinetiam est ratio illa, qua afferunt, incorporeum corporei affectionem non sentire, quare non esse incorpoream ipsam animam, neq; enim uerum est, incorporeum corporis affectu non tangi, afficiuntur enim cum corporibus affectis ea, quæ in ipsis incorporea sunt, plurima quidem per accidens, tam uero quædam etiam simpliciter. Velūt superficies corporis, quod perturbatum ac confusum fit. Sed neq; anima affectum corporis sentit, tanquam diuersa existens ac separata, ceu amici affici & condolere dicuntur. Sed patiens quidem est utrūq; corpus scilicet cum anima, id est, animal quod ex anima constat & corpore, quod quidem animal corpore secatur. anima uero dolet, quod uero dolet, est animal, quod admodum id, quod ambulat, animal est, item quod aspicit, quod cupit, quod amat, quod demum odit: affectiones autē corporis quidē sunt peculiares, ceu excalfieri secari, animæ uero, minime. Quare corpus quidem etiam sine anima subsistit, anima uero sine corpore, haudquaquam. Est enim ipsius corporis Entelechia & forma. Nec solida quidem est ea ratio, q́ asserit, nullū incorporeū separari à corpore, sed aiam à corpore: Quare nō esse incorporeā. Separari.n. duplex est, aliud subsistentia, cū utrūq; separatū remanet, aliud uero alterius corruptione, uelut album separatur a corpore nigro facto. Secundo itaq; significatu incorporeū à corpore separatur: Sic quoque anima à corpore. Sunt etiam quædam incorporea ratione separabilia à corporibus, ut forma à materia, ut à loco corpus. Falsum quoq; est dicere ea separari a se, quæ se mutuo tangunt. Omnia enim accidentia separari quidem possunt, non tamen se tangunt. Neque demum id admittendū est, quo respiramus, eo sumus respiratiui, sed anima sumus animati. Neq; si sine innato spiritu non possent esse animalia, propterea anima est spiritus. Nam etiam alia quędam sunt sine quibus imposibile est esse ipsa animalia, quæ ne ipsi quidem animam esse dicunt. Neq; sine sanguine esse possunt ipsa sanguine prædita, nec penitus sine humiditate.

Plures esse animæ potestates nō unā tantū. Cap. XXVI.

NOn unam esse animæ potentiam, ut eadem quodam modo se habens, modo cogitet, modo irascatur, modo cupiat, singillatim ostendendum est ex affectionum aduersus rationem pugna, quæ est in temperato homine atque intemperato. Non semper enim in iis idem uincit & uincitur. Deinde, si alia quidem animæ pars melior, alia deterior est, consentaneum rationi esse uidetur, ut earū utraq; diuersa ac dissimili sit. Postea demonstrandūest, separatas esse potētias, nec omnes in omnibus esse. ostendemus nāq; plantarum potentiam animam esse, & animæ partem, ac potentiam, cuius particulæ sunt nutritiua, auctiua, & genitiua potestas. non autem plantarum potestatem esse naturā, ut quidam autumat, quòd non omnia quæ naturam habent, & secundū naturā sunt, habeant has potestates. Nam simplicia corpora naturaliter sunt, & naturam habent, sed non nutriuntur per se, neq; augentur, neq; gignunt. Præterea si nutrire, augere, & gignere naturæ est non animæ: sentire autem animæ est, non animæ est, uel dicendum est nos ne uiuere quidem, cum nō sentimus, uel binas animas nobis existere. Quod perabsurdum est. Præterea, si uiuere est præsentia animæ, sed ea, quæ solam plantalem potentiam habent, uiuunt, plantalis igitur potentia animæ erit. Vita enim est nutritio per se & incrementum. Præterea, si natura uti, uiuere est, simplicia igitur corpora, quæ secundū naturam mouentur, uiuent. Præterea, si ea, quæ anima utūtur, uiuunt, quæ uero natura utūtur, non uiuunt, natura igitur non est anima. Insuper si ea, quæ utuntur anima uiuunt, quæ uero plantalem & nutritiuam potentiam habent, uiuunt: nutritiua igitur & plantalis potentia anima est. Præterea si particulam genitiuam animam esse aiunt, ea uero est sub plantali, omnis igitur plantalis potentia animalis erit. Confert autem huius rei demonstratio præsertim ad demonstrandum, differentias animales non esse, circa quas animę actus uersetur. Sed has animę potentias à se mutuo differre. Nō enim possibile est eadem potentia, ceu sensitiua intelligere, aut intellectiua sentire. Si enim plantalis potentia animalis est, impossibile autem est eadem potentia simul plura ac differentia agere, sed semper in uiuentibus agit nutritiuum, uel nullum alium actum agemus secundū animā, si una est animalis potentia. Vel si alios quoq; actus agimus, ceu sentimus in eodem & alimur, non una erit po

tentia. Neq; uis imperans, hoc est rationalis, quodãmodo se habens, circa singula agit. Neq; enim artes ex organorũ dissimilitudine differentiam habent, neq; circa quæ & quarum rerum artes sint: sed est differẽtia ipsarum prius secundum proprias potestates. præterea pluribus sensibus simul sentimus. Prȩterea, si operatio est actio una cum usu organicarum corporis partium, ut loqui, ut ambulare, & manibus aliquid agere: contemplari igitur non erit agere, neq; intelligere erit agere, quare nec iudicatiuum erit actiuum. Præterea si sensitiui finis est contemplatiuus, iudicatiuum enim est, per corpus tamen: quare etiam cum affectione, motiui autem & impulsiui finis est actiuus & actiones, different igitur hæc per finem, quod non se inuicem consequantur, nec simul utraq; aduenit, & quod sensitiuum prȩeat, & quod non semper sensum sequatur impulsio, & motus ad illam rem, quam sensit, quodq; non semper motus, cum fiat, post sensum accidat. Est autem appetitiui & motiui, tum cupere, tum irasci, & uelle. præterea etiam rationale est iudicatiuum, & tanquam princeps quidam. Iudicatiuum enim præcedit rationale, quod etiam intellectiuum appellare consueuimus. Sequitur autem & subiectum est sensitiuil, cuius est imaginari, & assentiri, et recordari. Quod uero sensus communis diuersus sit a singularibus, patet ex eo, quod uisio quidem est sensile, sed non uisile. Similiter quoque in aliis. Præterea contemplatiuus intellectus non uersatur circa actiua, neque circa appetenda, & fugienda. Præterea liberum quod dicitur arbitrium est in agendo & in deliberando, sed non uidendo, nec in assentiendo, neque in imaginando, neq; in sentiendo. Sed neq; in plantali. Præterea secundum appetitiuum ab anima mouemur, non secundum ullam aliam potentiam, quare hæc ab illis diuersa est.

Animam in subiecto non esse. Cap. XXVII.

AIt etiam Aristo. in prædicamentis, nullam substantiam in subiecto esse. Quare si anima est substantia, non erit in subiecto. Verum quoniam huic rationi obiici potest, eũ de substantiis locutum fuisse, de hisq; mentionem in prædicamentis fecisse. Hæc autem sunt, tum indiuiduum, tũ species, & postremo genus. Non amplius autem de materia, deq; substantia secundum formam, uerba fecisse. Substantiæ nanque ibi dixit nihil contrarium esse, cum tamen dicat formæ naturali, quæ substantia est, priuationem contrariã esse, sed nulli illarum substantiarum quicquam contrarium esse. Age hoc ipsum singillatim discutiamus, si possibile est, ut in subiecto anima sit, aut omnino forma in materia. Nunquid igitur locus tanquam formæ in materia, eius quod est in aliquo diuersus est ab eo, quod tanquam in subiecto? Fieri enim nequit, ut forma sit materia tanquam in subiecto, siquidem in subiecto est id, quod cum sit in aliquo non tanquam pars, impossibile est esse sine eo, in quo est. oportet enim ut subiectum illi; quod in subiecto est, hoc aliquid sit. Nihil autem est, ut sit actu quod aliquid, & eius in quo esse dicitur, præter formam. Propterea igitur neq; materia ipsa per se subsistentiam habere potest, quoniam nondum in ipsa est forma. Vnumquodq; enim entium cũ forma est hoc aliquid. Secundum formam enim omne est id, quod dicitur. Quare forma naturalis non erit in subiecto, materia uidelicet. Forma quidem, quæ arte gignitur, in subiecto est, quod sit hoc aliquid & formam in subiecto habeat. Velut artifex artificialem formam inducit ac circumponit: uerum forma naturalis non ita dici potest in materia esse. Neque enim materia est hoc aliquid, neq; actu subiectum per se. Si igitur forma naturalis non est in subiecto, anima autem est forma naturalis, neq; igitur anima in subiecto erit. Non enim simpliciter in omni corpore anima gignitur, nam in omni corpore gigneretur, quare etiã in simplicibus, igne, aere, aqua, terra. Id quod fieri non potest. Sed ipsi subiectum est, & materia ipsum corpus organicum, quod neque antequam animam habet, possibile est organicum esse, neq; amissa semel anima amplius organicum est. Nullum enim inanimatũ corpus est organicũ. Inde igitur colligi non potest, in quo nam sit anima. Cũ hac enim est organicum, ceu plumbũ cum grauitate. Sed neq; ignis in carbone est tanquam in subiecto. Ille .n. qui primo & proprie ignis uocatur, non uersatur in carbone, neq; in lignis, aut alia eiusmodi materia. Suapte natura enim subsistit, ut aer, terra, & aqua. Ignis uero ministerialis, qui materia quæ apud nos est, indiget, neq; ipse in subiectis materialibus est, uel in carbone. Sed unumquodq; horum est materia igni, cum enim iam ignis factus est, non amplius est carbo, sed actu quidem est ignis, potentia uero carbo. Quoniã si tunc fuisset carbo, certe ignis in eo subiecto esset. Non esse autem carbonẽ inde colligitur, quod carbonis proprietates non retineat. Id uero, quod aliquid in subiecto habet, propriam substantiam cõseruans, hoc habet. Quemadmodum enim aer ex aqua mutatus potestate est aqua, actu minime, propterea aer non est in aqua tanquam in subiecto: ita neq; carbo, qui factus sit ignis, in subiecto semet ignem habebit, cum nõ amplius carbo maneat: Non enim in hoc in subiecto erit, quod in igne essentiam habet neq; in illo, quod antea quidem erat, carbo: nunc uero igne in eo iam genito, nõ amplius est, sed corruptum est. Animaduertendum tamen est, quod Aristoteles Naturam, quȩ forma est, in subiecto esse affirmat in secundo Physicæ auscultationis. Subiectum enim quoddam & in subiecto est semper ipsa Natura. Ait porro in initio secũdi de anima, Corpus enim non est eorum, quæ de subiecto. Vbi pro eo, quod est in subiecto, id quod de subiecto, usurpat. Dicens autem corpus non esse eiusmodi, animam ex consequẽti esse affirmat talem. Aut, de subiecto, dicere potest non quod in subiecto est, sed cui opus est, ut sit, subiecto aliquo. Ita quoq; se habet forma in materia. Formam uero ita se habere, hinc aliquis ostendere posset. Si forma est corpus, uel id corpus erit absq; forma, uel formam habebit. Si igitur sine forma, forma igitur erit materia. Si uero forma habebit formam, illa uel ipsa quoq; corpus erit, & eadem denuo ratio in illa, erit: aut si incorporea erit, forma etiam illa, quæ primo accepta est, incorporea erit. Præterea si forma illa, q̃ corporea erat, formam habebit, illa profecto, quatenus corporalis forma est anima, uel incorporea, uel corporea erit. Si incorporea, corpus uero essentiam animæ secundũ formam habebat, anima igitur incorporea erit. Quod si hæc quoq; corporea est, in infinitum oratio progredietur.

Forma & materia an sit substãtia. Cap. XXVIII.

QVamobrem anima, cum entelechia, substantia sit, uel omnium naturalium substantiarum, quæ propriæ substantiæ sunt: quatenus est unumquodq; ipsorum hoc aliquid, ut terra ignis. Et animal quidem est naturalis substãtia. Et anima est eius forma & entelechia quatenus animal. Substantia igitur ipsa quoque anima est. Ex substãtiis enim substantiæ. Ex non substantiis substantia nunquam gigni potest. Quare quoniam ex materia & forma constant substantiæ naturales materia: igitur & forma substantiæ sunt. Præterea ex forma & materia naturalibus naturalis substãtia constat. Verum eæ, ex quibus substantia naturalis componitur, substantiæ sunt: forma igitur & materia sunt naturales substantiæ: Præterea si substantiæ proprium est, ut cõtrariorum per uices susceptiua sit, sed anima est contrariorum susceptiua per uices, uitii enim ac uirtutis, substantia igitur erit. Quomodo igitur, si ex non substantiis impossibile est substantiam gigni, ex non corporibus corpora fiunt? Neq; materia enim neq; forma, ex quibus corpus constat, corpora sunt. Vel si gigneretur corpus, oporteret id ex non corpore gigni. Omne enim quod gignitur ex opposito sibi gignitur: Similiter, si substantiæ esset generatio simpliciter, certe ex non substantia gigneretur. Verum quoniam nihil horum simpliciter fit, neq; materia ipsa unquã per se, neq; forma per se existentes, ac coeuntes corpus faciunt, sed hæc quidem cogitatione separãtur. Semper uero materia in forma aliqua uersatur, neq; unquam procul

à forma est. Generatio autẽ iis, quæ gignuntur, nõ est simpliciter ex materia & forma, sed ex hoc corpore per formæ uariationem gignitur. Quare ex quodam corpore certo, certum quoddam corpus gignitur, non simpliciter corpus gignitur ex corpore. Gigneretur autem simpliciter corpus, si unquam actu separata forma et materia coirent atq; ita ex nõ corporibus gigneretur corpus. Quomodo igitur partes substantiæ substantiam esse dicimus, & propterea materiam & formam appellamus substantiam, partes autẽ corporis non amplius corpora? Siquidẽ etiam hæ sunt partes corporis forma scilicet & materia. Aut forma & materia non sunt corporis partes. Corporis enim partes sunt, quæ corporis completiua sunt. Hæc uero non complent corpus. Sed sunt tanquam substantiæ partes. Propterea, cuius sunt partes, eiusdem naturæ cum eo sunt, cuius uero nõ sunt partes, non eadẽ sunt cum illo, tanquam substantiæ uero partes esse patet, quod substantia utraq;, & quatenus subiicitur, substantia uocetur, & quatenus hoc aliquid est forma. Substantia enim subiicitur. Sed nihil subiici potest, nisi sit hoc aliquid. Substantia igitur, ut sit subiectum, à forma adiutrabitur. Quare ea, quibus acceptum substantia refert, ut subiectum sit, substantiæ sunt.

Qualitates non esse corpora. Cap. XXIX.

SI qualitas est corpus naturale, omne autem corpus naturale substantia est, qualitas igitur est substantia. Vel qualitas est diuersa à natura, quę illi subiicitur. Nõ .n. idẽ est aqua & frigiditas, quæ circa eam est. Nã hoc pacto omne frigidum esset aqua. Verũ subiecta natura ipsi qualitati, est substantia: qualitas igitur substantia non est. Diuersæ enim naturæ est. Id quod inductione corroborandum ac confirmandũ est. Ab omni quippe substantia diuersa est qualitas, quæ circa ipsam uersatur, sed est primum, igitur secundũ quoq;. Qualitas igitur à substantia diuersa est: id quod diuersum à substantia est, non est substantia, qualitas igitur non est substantia. Verum si omne corpus est substantia, qualitas autẽ non est substantia, qualitas ergo non est corpus. Præterea si albedo est corpus naturale, omne autem corpus naturale, tactile est, albedo igitur tactilis est. Sed non est tactilis, non igitur corpus est. Si enim albedo tactilis foret, certe tactus ab ea afficeretur; uerum non afficitur, non igitur tactilis est. Præterea si tactus à contrariis contrarie afficitur ac patitur duro, molli, calido, frigido, quare ab albedine et nigredine quæ contraria est albedini, contrarie afficietur à dulcedine indẽ ac amaritudine. Sed non afficitur contrarie, non igitur tactilis est albedo. Præterea omne corpus naturale mouẽs, quatenus corpus, localiter mouet & corporaliter, hoc est, ita ut tangatur, uel enim propellẽs, uel proiiciẽs, uel trahẽs, uel premẽs, uel conuoluens, aut uehens, aut portans, uel si quis alius modus motus corporalis existit. Nulla autẽ qualitas localiter mouet per se. Qualitas igitur non est corpus. Si qualitas est corpus, oẽ autẽ corpus qualitatẽ habet, aut saltẽ qualitatẽ excipere potest: qualitas igitur uel qualitatẽ habebit, uel qualitatẽ recipere poterit: Quod admodum absurdum est. Qualitas itaq; non est corpus. Si enim reciperet aliam qualitatẽ: progressus in infinitum iret. Pręterea si qualitas est corpus, omne autẽ corpus, quod actu existit, qualitatẽ habet (materia enim est corpus potentia) qualitas igitur qualitatẽ habebit. Quod absurdum est. Præterea, qualitas illa, quam habet, uel corpus est uel incorporea. Si uero est incorporea, qualitas igitur nõ est corpus. At quonã priuilegio prior quidẽ qualitas corporea est, hæc uero non itẽ? Quod si ipsa quoq; est corpus, habebit ipsa quoq; qualitatẽ, idq; in infinitum. Præterea fiet, ut multa corpora in eodẽ sint. Quod fieri nõ posse, alibi à nobis explicatum ac demonstratum est. Præterea si qualitates sunt corpora, cur præsentia earum aut absentia, non augentur aut decrescunt corporea? Quod si dicant, propterea quod aliæ aduenient aliis abeuntibus, merito dubitandum est, quomodo pares sint aduenientes ipsis abeuntibus. Præterea unde nã ueniũt uenientes, aut quo abeunt, quæ separantur? Oportet enim locum ipsarum esse, si modo sunt corpora. Præterea in iis, quæ odorem habent, quomodo, cum continue odor abeat atq; effluat, id quod odoratum est, à quo odorabit, non imminuitur? Non enim tunc alius uice abeuntis, odor ingreditur. Præterea nonnulla corpora suscipiũt qualitates, nec tamen eas, quas habent, amittunt. Velut aer, qui odore caret, allata aliqua re odorifera, odoratus redditur. Ille quoq;, qui uirtutẽ aut uitium recipit, cũ prius in utro non esset, quomodo non augetur? Præterea, si qualitas est corpus, ea inquam, quæ in malo est, certe qualitas odoris per totum mali corpus trãsit, atq; æqualem ipsi locum occupat. Tamen translato malo, aer ambiens suaueolẽtia repletur, cũ, multo maior ac latior sit. Quare per eum quoq; eadẽ qualitas transiuit, & æqualem ipsi locum occupauit. Et si rursum alium in locũ traducatur malum, denuo aliũ aerem replebit. Quomodo igitur æquale corpus manens & per malũ penetrãs, & illum locum occupat cum malo, & simul alium multo maiorẽ: atq; alias alium? Neq; enim eadem suaueolentia in primo aere, una circunfertur cum malo, neq; ex malo semper alia atq; alia beneuolẽtia gignitur. Qui enim fieri potest, ut ex corpore exili, aliud longe maius exeat cũ ipsi nihil accedat atq; aduciatur? Præterea nullum corpus in non ens corrumpitur, sed qualitates in non ens corrumpũtur, qualitates igitur non sunt corpora: neq; enim ipsa albedo manẽs facta est nigredo. Præterea si qualitas est corpus, omne autem corpus, uel materia est, uel ex materia & qualitate constat, erit qualitas aliquid horum. Vt sit autẽ materia impossibile est. Reliquum est igitur, ut dicamus ex materia & qualitate constare ipsam qualitatẽ. Quod si hoc, ita habet, primo qualitas non erit qualitas, Sed materia, & qualitas. Diuersa .n. inter se hæc sunt. Præterea ipsa quoq; qualitas cum materia iuncta, rursum erit qualitas & materia, si modo est corpus: Atq; hoc pacto in infinitũ. Atq; infinitæ materiæ erunt in unaquaq; qualitate. Si enim ipsa materia est qualitas, omne corpus actu existẽs constabit, nõ ex materia & qualitate, sed ex qualitate, & qualitate, hoc est, ex materia & materia. Quandoquidẽ idẽ est materia & qualitas. Nec quicquam differet materia à corpore in actu. Quod si id ita est, materia uero qualitate caret, corpus igitur in actu qualitate indẽ carebit. Et uel penitus non erit qualitas, uel nullum aliud corpus erit, præter qualitatẽ. Præterea si qualitates corporeę sunt, & lumẽ quoq; qualitas est, atq; ut ipsis uidetur, corpus est, quomodo à lucerna, corpore tam paruo, tantum corpus egreditur, ut aeri ambienti adæquetur, qui tantus est: & translato iterum in aliam aerẽ, aliud rursus tantundẽ exit? Aut qui fieri potest, ut non crescat aer, cum tantum corpus ipsi accesserit? Vel quonam pacto lumen transit per ipsum aerẽ, qui plenus est, cumq; ipse tẽperatur? Vel, si hoc quoq; una circũfertur, quomodo lumẽ, id quod foris ab ea gignitur, cum lucerna unitum ac coniunctum esse potest? Præterea quo pacto aer ille, qui intra cubiculum est, ubi multas exceperit qualitates, non augetur? In ęquali enim eodẽ, & lumẽ & calor, & odor colorq; ac sonus. Hæc igitur omnia, cum corpora sint, & per totum cubiculi aerem uersentur, quomodo ipsum nõ augent: aut cur domum non rumpunt? Aer enim qui in utre est, si paululum augeatur, utrẽ d[illegible]rumpit. Aliud enim, esse qualitatẽ, aliud esse corpus qualitatẽ habẽs ac qualificatum, tum intellectu cum etiam ratione hinc perspicuũ est. Vel idẽ est corpus, & quale corpus, uel diuersum. Si diuersum, certe adiectione quadam ac differẽtia quale corpus, à corpore diuersum est. Perspicuũ uero est, ipsum esse diuersum. Nam & definitiones ipsorũ & rationes differũt. Id sane, quo quale corpus à corpore differt Qualitas est. Quare corpus qualitatis præsentia & adiectione quale corpus factum est. Sed id quod alicuius rei factũ est particeps, diuersum est ab eo, quod erat antequam particeps esset. Diuersum itẽ est, quod participat, ab eo, quod participatur. Id igitur quo quale corpus à corpore differt, est qualitas, quæ uidelicet corpus non est. Corpus enim cõmune est corpori, & quali corpori. Neque uero quale corpus à corpore differt per quale corpus, sed per qualitatem

Definientes igitur quale corpus & corpus, differentiam ipsorum, non per quale corpus, sed per qualitatem facimus. Quod si quis asserat idem esse corpus & quale corpus, primo rationes ipsorum eædem erunt. Quare erit albi corporis, & corporis rursum, & nigri corporis eadẽ ratio. Quod si hoc ita est, albi corporis & nigri eadem ratio erit. Vtraq; enim earum est eadem, quantum ad corpus attinet. Præterea si eadem est corporis & qualis corporis essentia, idem erit corpus subiectum albo, & corpus quod iam ante albedinem receperit, & album. Atq; altero corrupto, corrumpetur una corpus, quod albo subiicitur. Id quod fieri non uidemus. Manens enim hoc, quod tũc album fuit, idem numero, contraria suscipit.

Aduersus eos, qui nullum ex quatuor corporibus, quæ elementa uocamus, suapte natura subsistere asserunt. Cap. XXX.

SI quatuor illa corpora semper inuicẽ mista sunt, & unumquodq; ipsorũ uocatur hoc aliquid à redundante ac excedente in ipso nec potest aliquid eorum per se, seu seunctim deprehendi: Propterea q, terræ quidem propria est repercusio, ignis autẽ uisile: Aliorum demum aliud quid, & idcirco unumquodque, ipsorum pluribus sensibus sensile est, quatenus aliorum quoq; particeps est. Nam etiam ignis tactilis est & reuerberatiuus, quoniam terram in se habet. Et terra uisilis est, quoniam ignis in ipsa inest. Quidnam proprium corporis esse dicẽt, & quamnam rationem adducent communis & naturalis corporis, quatenus corpus est? Si enim non est omnis corporis repercusio, neq; est ratio eius, ut sit trifariam distãs una cum repercussione (Hoc enim terræ proprium esse dicunt) quænam est communis corporis ratio? oportet enim aliquam esse, si modo generũ ratio ulla est, & diuersa à ratione uniuscuiusq; speciei. Eatenus nanq; genus ab iis, quæ æquiuoce dicuntur differt. Præterea si idcirco aer tactilis est, quoniam terræ particeps est, & propterea repercusionem non admodum habet, quoniam minus terræ habet? Cur nam, ubi utrem flatu quispiã compleuit, tunc magis reuerberat? Cogentur enim dicere, spiritum plus terræ tunc accepisse, siquidem à terra est reuerberatio. Quod si quoniam diffundi non possunt, quæ cõclusa sunt, idcirco repercusionem habet: non igitur, quod minus aut plus terræ habeat, in eo est repercusio, sed propter propriam naturam. Idem enim manens modo magis modo minus repercutit. Quare propter aliud quid est reuerberatio. Præterea si hæc corpora in se mutuo mutãtur communi ipsis subiecta materia, & per formam inter se cõtrarietatem habent, semperq; id, quod potentius sit, in suã naturam conuertit superatum, curnam in aliis separatis, quæ prope apposita ac sita sunt, minora à pluribus corrumpuntur, si fuerint contraria, cumq; minora in unoquoque maiorum existant, quæ idcirco hoc aliquid esse dicuntur, cur inquam ab excedente non corrũpitur eorum natura? His enim qui ita asserunt continget secundum similares Anaxagoræ partes generationem per congregationem & disgregationem esse dicere, non autẽ per transmutationẽ. Præterea, si omnis res accepta illa quatuor in se habet, nec possibile est deprehendi aut reperiri aliquid segregatum, purum ac simplex, in infinitum progresio ibit semper eius quod sumitur & aufertur, cũ quatuor particeps sit. Si enim cum sensum fugiunt propter exilitatẽ, tunc simplicia ac uera ipsa deprehendi asserent, non erunt igitur omnia mista. Præterea, si id, quod non amplius uidetur, adhuc igni mistum est, non propterea quod uisile est, ignis particeps est. Nam etiam cũ non amplius uisile est, nec uidetur amplius, particeps ignis tunc est? Præterea quonam pacto ex compositione talium ipsum uisile erit? Non enim compositio ex impermistis mistionem alicuius aliorum faciet. Quod si talium rerum compositio inutilis erit, quod unumquodq; ipsorum igni impermistum sit, poterit aliquod sic compositum corpus, in infinitum adauctum, inuisile manere, similiter quoque intactile, si ex purioribus terræ partibus componatur. Preterea, utrum dicunt, impossibile ne esset, ut materia caliditatẽ & siccitatẽ susciperet, & ignis gignatur sine frigiditate & siccitate, ex quibus terræ essentia constat: An uero potest sine frigiditate caliditatẽ suscipere? Si enim impossibile esse dicent, nonne absurdum est eandem dicere secundum idem frigiditatis & siccitatis esse susceptiuam, quę cõtraria sunt? Quorum alterum seunctim suscipere non potest. Secundum idẽ enim impossibile est quomodo igitur subiectum, quod caliditatẽ ac siccitatẽ habet, tactile non erit? Hac enim ratione calidum iuxta ipsos sensile non erit ex sua natura. Quod si impossibile est, ut ipsum subsistens actu sub sensum cadat, nisi aliquid frigiditatis in eo mistum fuerit. In hoc enim terræ essentia uersatur, & hoc ab igne differt. Quare sensile, à contrario ipsius erit. Itidẽq; in aliis. Atq; ita, cum nihil sit impermistũ contrario, & purum sensile esse poterit,

Aerem natura calidum esse. Cap. XXXI.

SI ignis, qui calidus & siccus naturaliter existit, leuis est, certe id, quod post ipsum leue erit, communicabit cum ipso in illo, quatenus leue est. Verum ignis leuis est & calidus Siccum igitur naturaliter in terra, inest quæ grauis est. Aer igitur, qui secundo leuis est, calidus existit? Præterea si reliqua elementa, quę sibi proxima ac finitima sunt, in communi aliquo finitima ac uicina sunt: consentaneum est rationi, ut aer cum igne aliquam communem notam habeat. Cum autẽ humidus sit, quid nam aliud cũ ipso commune habeat, quam ut calidus sit? Terræ nanq; atq; aquæ commune ipsum frigidum. Aquæ uero & aeri ipsum humidũ. Aeri demum atq; igni reliquum est calidũ. Præterea si simplicia sunt, calidum, frigidum, siccum & humidũ: atq; hæc sunt, quæ elementa informant, certe specie different, quę tali simplici differentia distant. Quare si aqua & aer specie differunt, aliqua profecto simplici differentia discriminabũtur. Verum humidum in ipsis idem est. Reliquum est igitur, ut per frigidum & calidum sit differentia in ipsis. Pręterea, si ea, quæ secundum magis & minus differũt, specie nõ differunt: aer igitur, qui est frigidus & humidus, ab aqua nihil differet. Nam illa frigida & humida est. Nam & si hanc magis, illum minus quispiam esse dicat, non tamen specie distabunt. Vtraq; igitur unum erunt. Neque amplius quatuor erunt elementa. Præterea, si cum quatuor sint complicationes seu coniugationes ex sicco, humido, calido & frigido: tres quidem alia elementa informant ac specificant, par est, ut reliqua coniugatio aerem specificet. Calidum .n. & siccum specificant ignẽ. Siccum uero & frigidũ, terram. Frigidum & humidum, aquam. Calidum igitur et humidũ aerem informabunt. Præterea, id cuius generatio per calidum conficitur, calidum est natura sua. Sed aeris generatio ex aqua per calidũ fit (excalfacta nanq; aqua in aerem trãsmutatur: Quin omne, quodcunq; ex terra in aerẽ trãsit, excalfacta terra, mutatur) Quarè aer natura sua calidus est. Præterea si elementorum trãsmutatio facilius fit per notã illam, quam σύμβολον uocant, & est tribus communis quędam nota, sed nihil aliud esse potest, quã calidũ: calidus igitur aer est, Commune autem symbolum terræ & aquæ est frigidum: ignis & terræ, siccũ: Aquæ & aeris humidũ: ignis demum & aeris, calidum.

Aduersus eos, qui per radios uisionem fieri affirmant, Cap. XXXII.

SI per radiorum fluxum uisio fit, certe ipsi radii corpora sunt. Nõ enim fieri potest, ut alio modo moueãtur atq; progrediantur. Hoc igitur corpus radiorum utrum aer est an lumen, an ignis: & utrum continuum est, an discretum? Quod si cõtinuum est, utrum effunditur ac exit tale, an potius exit discretum, ubi uero elapsum fuerit, conglutinatur & continuum efficitur? Hæc enim omnia absurda sunt. Si aer est, quid opus est, ut effluat, cum etiã foris sit aer? Quod

si lumen

si lumen est,& ceu aer lucidus,tale enim esse lumen ipsum arbitramur:uel hoc quoq; pacto superflua est effusio, cum lumen extrinsecus quoq; existat. Nam sine extrinseco lumine impossibile est,ut quisquam uideat. Præterea,cur noctu & in tenebris non uidemus? Ipsum enim lumen, quod per oculos effluit,satis esset ad illuminãdum aerem extrinsecũ: quod quidem lumen etiam usq; ad astra pertẽdere potest, adeo,ualidum est ac præpotẽs. Verum si est diurno lumine infirmius,par erat ut noctu tanto magis & in tenebris uideremus: Interdiu autem,minime. Quandoquidem lumen minus à clariore lumine retunditur. Sic igitur nonnulla noctu splendent: Interdiu autem eorum splendor obscuratur uelut ossa quædam,& piscium capita,& insecta quædã cũ cauda ignita,quæ cicindelæ à nostris uocitantur. Præterea si imbecillum est id lumen,quod emittitur, cum multa simul in tenebris conueniant ac iungantur,cur nam id, quod ex cunctis mistum est,non sufficit: Velut lumen à pluribus lucernis emissum plus illuminat,quam singula per se illuminare potuissent. Præterea,si lumen est uisile, cur aliorum uisus nõ uidemus,neq; interdiu neq; in tenebris? Verum si id quod emittitur,nec aer est,nec lumẽ,reliquũ est, ut ignis sit. Si igitur ignis est,erit certe calidum & ustiuum,sed tamẽ non est. Quare ne ignis quidẽ est. Si enim non est urẽs,iterũ lumen esse asserent. Quidnam est hoc lumen? Ignis certe defluxus non est,ut ipsi opinantur: Nam alia quoq; nonnulla illuminat,quæ ignis non sunt. Præterea id, quod emittitur,nonne in aqua extinguetur? Videmus tamen etiam in aqua. Vident quinetiam animalia, quæ in aquis degunt.

Præterea,si ignis est id,quod emittitur certe naturale ipsi erit, ut sursum moueatur. Quare oportebat nos non similiter uidere,cum sursum & deorsum aspicimus. Sed par erat ut sursum quidem facilius, deorsum coacti & uix aspiceremus. Præterea, si uisio est per radios, certe uisus erit tactus quidam, et per tactum radiorum apprehensio fiet. Atqui,si uisus extensi sensitiui sunt, curnam calidum etiam & frigidum non percipiunt? Potius enim tactiles differentias,quam colores percipient. Præterea,si uisus corpus continue exit,primum oportebit,ut uniuersa pupilla meatus quidam existat. Quod non ita se habere patet, Præterea,si continue emittitur,quonam modo non dispergitur hic fluxus ipsius uisus,cum scindatur circa aerem extrinsecum,siq; eo tenuius atq; exilius? Aut si non dispergitur,cur,cum progresum est,in angustum non redigitur? Id enim alia corpora progredientia pati uidemus. Quemadmodum aqua exiens uel accelleratur,uel coarctatur, ut ea, quæ e fontibus fluit,cum tamen aqua radiis solidior ac firmior sit. Flamma autẽ in acutũ desinit Corpus uero uisus, cur in conum dilatatur,atq; in tãto maiorẽ,quanto magis progrediatur,cum tamen neq; crassa neq; tenuiora corpora id patiantur? Præterea,si corpus est,locum occupat, uel igitur corpus penetrat per corpus: aut uacuum est separatum,aut demum antiperistasis fit,si in aerem emittatur, aeris,si in aquam aquæ. Sed absurdum est,si quis dicat, aquã in pupillam commigrare. Quærendum autem est in quid. Non enim in respirationem.nam ea, quæ in aqna uident, non respirant,nec penitus ulla aquatilia, quibusdam exceptis. Præterea,si in pupillam demigrat,non emittemus tota pupilla,nec uidebimus.uerum erit locus quidam latus,in quo id,quod commigrat,locum habebit. In qua igitur ipsius parte uidebimus,aut in qua minime? Præterea, cur ea animalia quæ non cõniuent,in dormiendo non uidebunt, siquidem plenos habẽt corporis meatus? Quod si non continuum exit hoc pupillæ corpus,sed diuisum ac discretum uel exiens conglobatur,& continuum redditur, aut manet discretum. Si compaginatur,quomodo rursum, cum conglobatur in conum,extenuatur atq; explicatur tantum, ut unius coni basi maxima cœli pars cõplectatur? Oportebat enim ut ab initio semel conglobaretur ac coiret. hinc ab ambiente magis coarctaretur,atq; in angustum redigeretur. Præterea si conus à radiis circundatur,qui diuisi & separati sunt,si id spatium,quod est in medio radiorũ,maius fuerit,plus erit id,quod non uidetur,quàm quod uidetur. Ac uidebitur quidem,quod utrinq; est ,quatenus rectæ lineæ tendunt,medium autem non uidebitur. Si uero spatiũ illud æquale sit,æquale non uidebitur ac tantũdem minus, aut autem quodammodo erit spatiũ rectarum, cum rectæ in medio tantam basin efficiant. Præterea, qui fieri potest, ut radii tam crassa corpora sint,quæ à pupilla tam exiguo corpore emittantur? Præterea,radii illi egrediẽtes,cur neq; à uentis ab imbribus,quæ cientur,circunferuntur ac cõturbantur: Sed semper in rectum tendunt? atq; his existentibus tamen uidemus,si aquæ superficies in eodem statu permaneat? Præterea, quonam,modo radii per solida perspicua transeunt? Si enim dicant,hæc corpora habere meatus, uel meatus uacuos habebunt,atq; ita erit quoddam uacuũ separatum,aut plenum aeris,aut alterius cuiusdam corporis Et ubinam hoc manebit? Quomodo item plures per idem perspicuum uidebuntur? Plura nanq; corpora hoc modo per eosdem meatus transibunt. Deinde, cur continua ipsa perspicua uidentur: Oportebat enim ut soli eorum meatus uiderentur,aut deficeret ipsorum superficies ut in cribris uidemus. Similiter ea quæ per ipsa corpora perspicua uidentur,obscurari oporteret,in quo loco perspicua meatibus carent. Vnde etiam tantum corpus in nobis existit, ut uel usque ad astra pertingat? Idq; in nobis existit, ante etiam quam uideamus. Præterea,quomodo fieri potest, ut tam uelociter hoc corpus moueatur, ut simulac aspexerimus, cœlum uideamus? Præterea,quo pacto illi,qui ex aduerso se aspiciunt,uideri poterunt,si in eodem radii sibi occurrant? Vel enim in medio restabunt,nec alter alterum uidebit,aut radii per se mutuo trãsibunt atq; ita rursum corpus trãsit per corpus. Vel alter è radiis superabit,& alter alterũ uidebit duntaxat. Præterea omne quod mouetur localiter in tempore mouetur,& impossibile est,ut aliquid secundũ idem eadem uelocitate utens,duplum in eodem tempore moueatur. Verum simul uidemus & proxima,& quæ multo maiore distant interuallo. Stellas nanq;, quæ plurimum distant,eodẽ tempore uidemus cũ iis,quæ proxima sunt. Visio igitur secũdum aliquem motum non est. Si autem non secundum motum,nec igitur per radiorum prolationem,neque per simulacrorum defluxus,neque demum per utraq; efficietur.

Aduersus eos,qui per aeris intensionem,uisionem faciunt. Cap. XXXIII.

SVnt nonnulli,qui per aeris intensionem, uisionem fieri autumant: aerem enim,qui pupillæ contiguus est,à uisu ictum,figurari in conum,hoc uero tãquam percusso in basi à uisilibus,sensationem fieri: Velut tactu per baculum. Multa equidem sunt eorum,quæ aduersus facientes uisionem per radios,dicta sunt,quæ aduersus hos quoque adduci possent. Priuatim uero aliquis quæreret tum de intensione aeris,qui contiguus est pupillæ,quæ ab uisibus gignitur,tum etiam de figuratione ex altera parte,à re, quæ uidetur,tum demum de nisu,quomodo excipere potest, cũ rarus sit ipse aer. Alioqui si eiusmodi esset aer, certe aliquẽ renisum sentiremus. Verum etiam retro ambulantes nihilominus uidemus. Cum tamen,dum inniteremur, oporteret nos uidere,dum recederemus,minime. Quis enim tunc nisus per nos ipsos existit? Aut quemnam fieri dicent? Verum cum uisus à principali fit,quanquam in hoc motus intensiuus uersetur,ut ipsi affirmant,cur non fiunt quidam defectus uidendi,tanquam non cõtinua facta intensione usq; ad terminos,& propterea ne nisu quidem existente continuo? Quod aliquis de tactu quoque quærere posset, quo alia corpora tangimus. Neq; enim in hoc defectus apprehensionis fiunt,Cum oporteret tamẽ: Eiusmodi nanq; iuxta ipsos,motus intensiuus est. Quod si spiritus is, quem uocant uisum solum mouetur prædicto motu, quẽ intensiuũ appellant absurdum est,ut de hoc solo id dicatur. Atqui non dicunt. In uniuersum autem multas dubitationes habet opinio de motu intensiuo. Primo enim aliquid, quod conforme fuerit,se ipsum mouebit. Quod impossibile esse

ostenditur, si particulares ac singulos motus percurramus. Præterea, si quid, est quod contineat & sustentet mundum uniuersum una cū singulis particularibus corporibus, quę in eo sunt, nonne necesse erit, ut idem simul contrariis motibus moueatur? Quoties.n. motus ipsius insequentis atq; impellentis spiritus à medio mūdi ad terminos fuerit, tunc necesse est, ut unicuiq; particulari corpori, uel à medio, uel ad medium motus, per particulā spiritus uniuersi, qui per singula penetrauit, fiat. Nihil autem differt, ex utra nā parte fieri dicatur. Si igitur hic spiritus à medio moueatur, spiritus inquam, qui est in aliquo particulari corpore, simul sursum & deorsum mouebitur, is spiritus, qui per inferiores medii partes habitus ipsius penrtrat. Quatenus enim totum sursum mouetur, cuius hic etiam est pars, mouebitur sursum: quatenus uero à medio in quo est, ad terminos mouetur, qui sunt inferiores medio, deorsum uidelicet mouebitur. Quare idem simul sursum & deorsum. Quòd si à terminis ad medium moueatur, idem continget, cum spiritus circa partes inferiores medii ipsius penetrarit. Quin si admittatur per nisum medii aeris u sionem fieri quomodocūq;, par certe erat, ut duritiæ, mollitiæ, asperitatis, ac leuitatis potius apprehensio ita fieret, quam coloris. Horū enim aliquid etiam baculo dignoscere, possumus, sed non colores, neq; figuras, aut quantum, aut aliquid cū magnitudine, quæ proprie sub uisum cadunt. Colores enim & figuræ, & magnitudines sunt, quorum apprehensio per uisum fit. Et omnino ipse uisus hac ratione tactus quidam erit. Sub tactū enim tactilia cadunt. Quare uel corpora quatenus corpora uisilia erunt, aut saltem ipsa passilia per accidens. Præterea curnam ea quæ in tenebris sunt, è lumine non uidemus, quæ uero in luce è tenebris uidemus? Dicere enim id propterea fieri, quod illuminatus aer quia discretus est, maiorem uim habeat, positq; nisu sensum ciere, obscurus aūt quoniam remissus, sit, non posit à uisu intendi, cum tamē densior sit illuminato, qui uerisimile esse potest? Contrariū enim rationi magis consentaneum est, ut densior facilius intendatur. Cum id præsertim ipsi accidere soleat, cū à tenebroso ea, quæ in luce sunt contemplamur. Quod si contiguus ille aer pupillæ obscurus existens intendi non potest, sed tantum illuminatus, quid refert, hinc an inde sit aeris remissio ac depressio, ex parte inquam rei uisæ, an ex parte uidenns. Rationabile enim est, ut cum aer proximus pupillæ obscurus est, qui uero contiguus est rei uisæ illuminatus intrnsio iterum remittatur, quæ à uisu primum it per aerem lumine carentem, qui difficulter dimoueri potest: ubi uero remissus fuerit, ut non amplius intendere posit illuminatus ea, quæ sunt apud rem, quæ uidetur. Nihilo.n. magis oporteret, ut ea quæ in luce sunt, ab iis qui in tenebris manent uiderentur, quam è contrario. Præterea fit interdum, ut duabus ex aduerso sitis ædibus, lumenq; habentibus, id quod in medio est, non uideatur, atqui, cū aer medius non intendatur, quo pacto id contingere potest? Præterea Astra ipsa cur interdiu non uidemus, noctu uidemus? Posse enim hic uidemur tenebrosum aerem & compactū usq; ad astra intendere, aerem uero discretum serenum ac clariorem, & propterea plus uirium habentem, ut aiunt, neq; intendere, neq; suscitare aut erigere possumus eo usq; sed neq; usq; ad rem magis propinquam? Sed ubi luna subter solem iuerit, atq; eius deliquiū integrū effecerit, tamen possumus aerem densum, compactūq; ac obscuratū usq; ad astra intendere, cū antea non possemus. Quinetiam in sylua ualde umbrosa manentes, aut in alto puteo, idem facimus Nam ex eiusmodi locis astra nobis etiam interdiu apparent. Præterea, cū in humido uidemus, aut aqua cum aere intenditur, aut non. Si enim non intenditur, non igitur hoc modo uisio fit Videntur enim ea quoq;, quæ in aqua sunt. Quod si simul intenditur etiam aqua, multo rationabilius est, ut aer obscurus intendatur, Aqua enim longe dēsior est aere obscuro. Si igitur rarius existens tenebrosus aer non intenditur, multo magis, quam aqua, aer rarus illuminatus intendetur. Præterea in ipsa aqua existentes, uidemus quandoq; quæ in fundo sunt cum tamen nullus aer contiguus sit pupillæ. Quare hoc falsum est affirmare, per intermedii aeris intensionem uisionem fieri. Præterea quomodo possibile est, ut aquatilia uideant, si in aqua aer non est? Quod si affirmabunt in illis esse aerem, nonne expelletur ex aqua, cum supra ipsam manere naturaliter soleat? Præterea si lumen corpus existens etiam per aquam & per alia penetrare dicant, certe, si apparebit lumen corpus non esse inanis ratio erit. Si enim, quoniam corpus est, uisus in eo fit, si corpus non fuerit, certe in eo nihil initi poterit.

Præterea, cur hoc lumen non concernitur cum frigiditate aquæ, & desinit esse lumen? Siquidem per discretionem lumen est. Præterea in glacie concreta par esset minus lumen fieri, quemadmodum etiam teporem. Non concerni enim spiritum cum aqua concernatur, & fiat crystallus, à ratione alienum est, si modo lumen est aer discretus. Cum enim aqua concernatur & conglacietur, dicere aerem, qui multo magis affectionibus obnoxius est, non concerni, à ratione dissentaneum est. Videmus etiam flammam aliquid pati à congelationibus. Et aduersus eos, qui aiunt in niue aliquid lumini simile relictum esse, idq; albedinis causam esse, dicēdum est, quomodo hoc lumen à frigiditate non concernitur? Præterea, quomodo post refractionem uel à speculo uel à corporibus transparētibus, adhuc nisus conseruatur? Neq; enim id fieri potest in baculo: omnia enim refracta, quemadmodum corpora manca ad actiones, ita illa ad nisus, deficiunt ac debilitantur. Præterea, cum in puteum profundum & obscurum despicimus, cur aquā non uidemus, sed ipsius apparentiam uidemus? Ridiculum enim est dicere, in aqua non fieri nisum, fracto autem eo, quod aquæ nō innititur nisum quendam post refractionem fieri in refracto. Simile enim est, ut si quis assereret, rupto baculo, ac duplicato, eam partem, quę in fractione est, nisum sensilem nobis non præbere, sed perfractionem in altero terminorum intuiti posse. Præterea, si per omnia penetrat, spiritus, certe etiam per parietes transibit, quemadmodum per transparentia. Cur igitur aerem qui est in transparentibus, intendimus ac uidemus per ipsa: eum uero qui est in non transparētibus neq; intendimus neq; uidemus per ipsa? Quod si dicant solid ta'em impedimento esse, solidum etiam est uitrum, & cornu, & lapilli translucidi. Si enim hæc negent solida esse, quòd facile frangantur, & propterea nos per ipsa uidere, facile etiam franguntur uasa figlina. Quare opus esset, ut per ea, quoq; uideremus. Quid igitur est, quod talibus impedimēto sit, & cur aer per omnia trāsit, lumē autē, quod eo tenuius est, nō trāsit? Par enim esset. Quod si fieret certe nullibi fieret umbra, cū per omnia penetraret ipsum lumen, ceu aer quoq;. Quomodo autē dicūt circa terminū formari atq; imprimi aerem, qui accidit rebus uisis? Corpora enim quæ tenuissima atq; humidissima sunt nō possunt impressionem aut notā excipere, uelut aqua & lutum propter humiditatem, uel aer humidus. Præterea etiam si detur formari atq; excipere emollitum, quomodo quicquā aliud potest, quàm figuram excipere? Color enim neq; in ulla re imprimi naturaliter solet, neq; in impressis permanere: Quare oporteret nos figurā tantum uidere, colorem minime. Aut etiam ne figurā quidem. Nāc enim baculo quasdam figuras cognoscimus, uelut rotundas ac gybbosas, quod baculus circa ipsas lubrice dilabitur. concauas autem, quoniam in eminentias eius, quę utrinq; sunt, incidit. Rectas demum, quoniam horum neutrum accidit. Quę certe non dignosceremus per baculum, si contingeret, ut terminus extremitasue baculi transformaretur dum aliquod corpus tangit, tanquam effictus atq; & figuratus. Circa aerem autē hoc fit. Quare ne figurarum quidem ita per ipsum apprehensio fiet. Præterea impressio & formatio fit ad extremitatem. Quomodo igitur uidemus per alteram extremitatem? Neq; enim in aliis formationes & impressiones per tota fiunt. Quod si respondeant, quoniam aer translucidus sit, & propterea per totum impressus sit, atq; ita uideamus: certe aliam quandam causam uidendi esse afferent, Ipsam scilicet superficiem, non nisum. Præterea mirandum est, cur his, quæ maximæ imprimi possunt, non contingit ut

profunde imprimãtur: in aere autem, qui minime est eiusmodi per totum impressio maneat. Præterea, si naturaliter aptus est aer, ut ita imprimatur, cur nã abeunte eo quod imprimit, non manet adhuc in ipso, impressio, ut in aliis fieri consueuit? Quare etiam absentia uisilia oporteret adhuc nos uidere. Præterea, quo pacto non confunduntur eiusmodi impressiones: postquam pluit, aut uentus uehemens in aere fuerit? Præterea quædam uisilia cõtrario modo apparent, quam se habeat curua apparẽt caua, caua curua, & simpliciter, quæ in anteriorem partem tẽdũt, introrsum tẽdere uidẽtur, quæ introrsum, contrario modo ita enim impressio fit. Quod si dicãt ex cauitate basis ipsius coni, curuitatem iudicari, ex curuitate, cauitatem quemadmodum in tactu manuũ, ea quę in pictura cõtingũt, hęc maxime coaeguũt ac cõuincũt. Cum enim ipsa plana sit, alia caua, alia curua apparẽt. Cum tamẽ plana ipsius coni basi iudicẽtur. Præterea de iis, quæ per refractionem fiunt, quid dicent? Terminus nãq; in iis à speculi superficie imprimitur. Qui etiam posset cõtrario modo, quam fit id, quod apparet, figurari, & nõ similiter, ceu, exempli causa, curuo existẽti ipso apparẽte, aut recto cõcauum esse speculũ. Admirãdum quoq; est, cur impressio ab ipso speculo non occurrat illi, quæ ab apparẽte fit, aut prohibeat illius formã apparere. Præterea dubitãdum est, de refractione, quæ à speculo ad rem uisam fit, & de aeris intẽsione, ut paulo ante diximus. Quomodo .n. post refractionem possibile est, ut uisus fiat. Præterea, cur ea, quæ proxima pupillæ sunt, nõ uidemus, cum tamẽ oporteret? Nam uisus etiam per breue spatium est. Et impressio quoq; prope fit.

Aduersus eos, qui per simulacrorum incursum, uisionem fieri uolunt. Cap. XXXIIII.

ADuersus eos uero, qui per simulacra uisionem fieri dicũt, primo addubitare quispiã, quomodo unũquodq; eorũ quę uidẽtur, nõ breui cõsumatur, tot fluẽtibus. Quod si dicãt alia in ipsis loco effluẽtium aduenire, tamẽ cum ea quæ fluũt, & ea quæ adueniũt & cõcernũtur cõformia nõ sint, imagines quidẽ defluẽtes cõformes sunt, aduenientes aũt non ita, concernũtur, nõ oportet subiectas res ac uisas cõformes manere, sed alias diuersam habere figuram. Præterea, quomodo, cum continuus defluxus fit, & ubiq; et undecunq; potest concretio fieri? Nam quæ discedũt mutuo impedient ea, quæ aduenient, cum indeficiens in utrisq; fluxus fit. Præterea quomodo possibile est, ut interualli apprehensio fiat, si imagines sunt, quæ uidentur? Aer .n. quem ante occurrere aiunt, insensilis est, cuius quantitate interuallum metimur. At quid est, quod aerẽ hunc metitur, & quomodo? Præterea simul ac aspexerimus, etiã longinqua uidentur. Quomodo autem possibile est, ut figurarũ & magnitudinum per imagines apprehensio fiat? Quæ tueri uolẽtes, imagines faciũt: siquidẽ breui occursus eorum in oculum fit. Nõ enim maior est pupillæ magnitudo, quam imago, quam iuxta eorum sententiã, in pupillam admittimus. Et si enim aliquis cõdonet, propter uelocitatem continue aliam atq; aliam imaginem recipere: Verum quonammodo ordinem imaginis recipiet, & sæpe eãdẽ, aut aliam quãdam particulam lõge ab hoc positam & dispersam, deinde compositã quomodo inquam possibile est, ut corpus rei uisæ cõseruetur? Quomodo itẽ, ut magnitudo propria uniuscuiusq;? Possunt enim aliorum imagines primis aduci & misceri, nec quodlibet ex propria circũscriptione uideri, nec signũ aliquod esse, ut hæ quidẽ sint huius imagines, hæ uero huius nõ sint, sed alterius? Pręterea quidnam fiũt. quæ adueniũt? Dicere enim eas demersas cõseruari ac cõponi in oculo, nimis fabulosum est. Vbi enim merguntur, aut manẽt? Quis uero ea extruit solidẽ atq; cõponit? Aut quomodo, cum quælibet ipsarum seiũctim sita sit, cõtinuitas & magnitudo figura apparet? Quomodo item, si tam facile patiũtur imagines, illapsu earum in oculum, manet ipsarum figura, et cauitas aut curuitas nõ cõfunditur? Quomodo item à leuibus parietibus tãquam figuratas recipit imagines, cũ tamẽ nec cauitatem habeãt nec curuitatem? Quomodo uero à speculis imagines apparẽt, cum figura leuia sint? Quomodo itidem, cũ imago sit in speculo, unaimagines rursum tot defluũt? Et cur imagines quæ in speculis apparẽt, tam crassæ sunt, ut tãtus defluxus fiat? Cur autem hæ manẽt nec mouẽtur? Cur item, cum maneãt, abeũte eo qui ipsas uidet, ne breui quidem manẽt? Cur demũ non in superficie speculorũ sunt imagines, sed in profundo? Quomodo etiam, si adeo sunt Affectionibus obnoxiæ & mutabiles, flante uento, non disperguntur una cum aere in quo uersantur? Si quis enim dicat, præterlabi atq; subterfugere per ipsas, alias imagines, quæ feruntur, certe imaginis cõtinuitatem non tuebitur. Cum etiam soliditatem quandã ac repercussionem relinquant. Ita enim ipsæ manent. Eæ autem, quæ ferũtur, per uacua dilabuntur. Quod si facilis est earum motus ex corticosis ac cartilaginosis, ut aiũt & omne momentum ac leuis impulsus ipsas dispergere potest, oporteret, ut illi qui aduersus uẽtum aspiciunt, nõ uiderẽt. Præterea si imagines eæ sunt, quæ uidentur, atq; occurrũt, curnam res uisæ etiam si longe positæ fuerint, apparent? Si quis dicat enim feriri uisum ab imaginibus, non efficiet ut uisio sit imaginum, sed oportebit alium quendam modum inuestigare: quo percussus uisus, rem uisilem uideat, illamq; feriat. Quomodo enim imago uisilis fit, si solum ad præparãdum uisum ipsum atq; excitãdum, cõducit? Dicere autem per quantitatem aeris, qui est inter rem uisam, à qua imagines ueniunt, & inter oculum, apprehẽsionem fieri interualli, ipsum enim aerem ab imagine propulsum in pupillam incidere ante imaginem, absurdissimum est. Qui enim imago potest aerem, qui ante se est, propellere, cum sit adeo affectioni obnoxia? Et quomodo hunc recipit pupilla? Præterea sæpe tantundem excipiet. Visio enim per unius imaginis illapsum non fit. Vnaqueq; igitur imago incidens tãtundem aerem præmittet in pupillam, nisi forte imagines delatæ à re uisa, nõ cum quis aspicit, ferũtur, sed uicinæ sunt oculo. Neque enim cum uidet oculus, tũc defluũt imagines. Quomodo igitur, quæ uicina sunt ac proxima, aerem medium propellẽt? Præterea, si à uentis non dissipantur imagines, quod sint debiliores ac tenuiores, tenerioresque natura, quam aer, qui à uentis fertur, quomodo simul possibile erit, hũc aerem propellere? Præterea, si imagines colore carent, & tales excipit uisus, quomodo colores apprehendit? Quomodo item figuras percipiet, cum fere nũquam eas excipiat? Quare neq; colorum, neq; figurarum uisus erit, siquis diligentius discusserit, atque perpẽderit: nec omnia ipsis petentibus condonet. Cuius igitur rei uisus erit.

Aduersus eos, qui ex defluxu & à uisu & à re uisa, uisionẽ fieri affirmant. Cap. XXXV.

ADuersus eos autem, qui asserũt, ex utriusq; defluxu uisionem fieri, à uisu inquã & à re uisa, & per horum mistionem apprehensionem in uisu fieri, Lumen enim quoddam emitti a nostro uisu: quod cum defluxu rei uisæ mistum, qui defluxus formam rei uisæ cõtinet excipiens atq; commiscens formam, quæ ab illa proficiscitur: nuntiare uisui aduersus hos igitur dicẽdum est primo quidẽ, si ut ab alterutro aliquod corpus seiũctim emittatur, uel à uisu uel a re uisa, absurdum est, certe absurdum quoque erit, ut ab utrisq; eorum defluxum aliquis faciat. Occurrent enim his omnia absurda. quæ alterutri illorum occurrebant. In tempore enim differenti rerum proximarũ aut longinquarum apprehensionem fieri oportere, & consumi, cum res uidentes, tum uisas, & decrescere in hoc actu utrũq; ipsorum, cũ tantus fiat ab ipsis defluxus. Præterea quoq; quousq; abit quod emittitur, hinc commiscetur cum eo, quod a re uisa defluit, definiendum est. Si enim analogiam collegerint, oportebit in longiore tempore res lõginquas uidere, quã proximas, tanquam maiorem motum faciente eo, quod à nobis emittitur, dum ad illa tẽdit. Maiorum autem motũ in longiore tempore fieri. Neque enim quod defluit, celes

rius ad uisum peruenire potest, ne latius dispergatur a rebus longinque uisis id, quod à uisu emittitur. In iis enim quæ de proximo uidetur, si id, quod magis ferit, propius ponatur, ut ignis: id uero, quod nõ similiter ferit, longius, ut homo (minus enim ferit ipsius hominis color) ita ut ille quidem cubito uno distet, hic tribus aut quatuor, deinde aspiciamus, uno tẽpore ambo uidebimus, non prius, id quod ferit, quãquam uicine positum. Quare, feriat nec ne, ut minor aut maior progressus à uisu fiat, nihil refert. Præterea, si utraque ea, quæ emittuntur, recta feruntur, quæ necessitas est, ut ab utroq; emittatur? Poterat enim uel à re uisa ad uisum peruenire, uel a uisu in rem uisam. Præterea quænam est immistio formæ? Et quomodo in eo quod à uisu emittitur, à defluente à re uisa fit impressio, non alteratio? Id enim est quoq; definiendum. Præterea quale est id, quod à re uisa fertur? Si enim figuram & colorem similem habet illi, à quo fertur, nihil nisi imago erit, aut quid plus habebit? Illam.n.carere colore affirmant. Quod si colorem habet, figura uero caret, quomodo fit figurarũ apprehensio, dicendum fuerat. At si figuram habet, colorem non habet, uisus non amplius colorũ apprehensiuus erit. Quis item modus est, ut postquam, affectum fuerit, quod à uisu emittitur, indicatio uisui fiat? præterea si lumen est, quod à uisu emittitur, certe uisile est, Cur igitur in tenebris aspicientes alter alterum non uidemus? Velut enim in tenebrosis ædibus, si lumen uel per angustam rimam ingrediatur, uisile fit, & statim uidetur: Ita oporteret, ut lumen, cum ab oculis discedit uideretur, quando in tenebris aspicimus. Præterea ex horum sententia lumen corpus erit.

Lumen non esse corpus. Cap XXXVI.

SI lumen est corpus, uel ignis erit, aut ignis defluxus, quẽ splendorem uocant, & tertiam ignis speciem. Ignis quidẽ esse nõ potest. Lumen nanque est magis & minus, ignis uero magis & minus non est: lumen igitur non est ignis. Vel si magis esset ipse ignis, magis quoq; esset lumẽ, si modo idem est ignis & lumen, flammam autem magis ignem esse, quam lumen in confesso est. Neq; est magis lumen. Præterea ignis excalfacit & urit, lumen uero neutrum facit. Item, lumen in aqua quoq; est, ignem autem in aqua esse impossibile est. Et lumen quidem in glacie est, ignem impossibile est, si in excellentia frigiditatis glacies fuerit. Præterea si ignis est lumen, præter naturam ipsi est, motus deorsum uersus, & uiolentus. Cum tamen uideamus lumen, & sursum uersus, & deorsum ferri secũdum naturã. Quòd si quis dicat esse ignis defluxum, cur etiam ab eo, quod nõ est ignis, lumen gignitur? Multa enim illuminant, non talia, ut Lampyris Præterea si est defluxus, cur ne breui quidem manet, dum deferũtur ea à quibus defluit? In quibus enim defluxus sunt, in his manet aliquantisper, uel ubi, discesserit, id quod defluxit. Quòd si adeo facile corrumpitur, ut nullo pacto manet, sed ut fit, continua indiget, suppeditatione, cur celeriter non consumuntur ea quæ illuminant, cum tantus ab ipsis defluxus fiat? Quanta enim est adiectio ex alimento? Quomodo autem lapides, qui non nutriuntur, & illuminant, non consumuntur? Quanta item suffectione & alimento indigerent cicindelæ? Omnino autem, si lumen est corpus, locum certe occupabit, & ubinã est? Quisue est luminis locus? Vel enim idem locus erit luminis & perspicuorum, & uel illa non sunt corpora, uel corpus penetrabit per corpus. Atq; ita duo corpora eundem locum tenebunt: uel si hæc absurda sunt, lumen igitur corpus non est. Ridiculum quippe est, lapidem translucidum, aut uitrũ negare esse corpus, lumen autem asserere. Præterea tenebras quoq; corpus esse dicent, aut incorporeas. Verum absurdum est, si umbram tenebras esse dicunt, eas corpus esse affirmare. Si uero incorporeæ sunt, rationi consentaneũ est, ut lumen quoq; incorporeum esse fateantur, quod tenebris contrariũ est. Præterea, si tenebræ corpus sunt, utrũ manentes suscipiunt lumen aut per antiperistasin cedunt. Si manent, erunt non duo solum corpora in eodem, uerũ etiam tria. Nam & aer, & tenebræ, & lumen. si uero per antiperistasin cedit, quoniam cedet, aut refugiet? Aut certe illuc recurret, unde egreditur lumen. Tenebræ igitur in sole erunt, & in astris & in igne. Id quod penitus absurdum est. Præterea, si tenebrę corpus existentes, manentes excipiunt lumen contrarium profecto erit contrarii susceptiuum. Id quod impossibile est. Si enim quis asserat subiectum alterari, neq; lumẽ erit corpus, neq; tenebræ. Præterea si tenebrę corpus sunt, aer in quo fit lumen, uel per totum cũ corpus sit, excipiet lumen, atq; ita corpus per corpus penetrabit: aut habebit meatus, per quos lumen egreditur. Hi uero meatus, uel cum non fuerit lumen, erunt alicuius alterius corporis pleni. Quodnã esse dicent, aut quo migrare? oportebit.n.ipsum corpus aere tenuius esse, qui etiam ipso lumine siquidem huic cedit, ac demigrat. Quodnam corpus iuxta ipsos lumine tenuius esse potest? Quod si dicant id esse ignem, ignis igitur plene erunt, quod per absurdum est. Si modo ignis est, & illuminare & excalfacere. Quorũ neutrum est in tenebris. Quod si aeris meatus uacui manẽt existentibus tenebris, primo quidem erit aliquod actu uacuũ in mundo ex eorum sententia, quod negant. Præterea aer noctis rarior erit, tanquam in se uacua habens. Videtur tamen tunc densior fieri. Præterea lumen non erit disgregatiuum & attenuatiuum aeris, ut aiunt, sed contrario modo. Præterea quomodo æquale erit ac planum lumen in aere cum soli meatus ipsum habeãt? Siquidem in quo est lumẽ, id illuminatũ est, ii uero sunt meatus. Vbi uero est aer, aut aliquod corpus perspicuum, illuminatum non est. Præterea si corpus est ipsum lumen, cur si per angustam rimam in domum aliquam ingrediatur existẽtibus tenebris ab aliquo illuminante, clausa extemplo ipsa rima, non remanet, cum tamen alium exitum non habeat? Præterea, si lumen est corpus, qui fieri potest, ut simul illuminentur & longinqua & proxima, quæ possunt ab eodem interuallo illuminari? opus enim esset, ut in longiori tempore illuminarentur, quę lõgius distant, si modo omnis corporis motus localis in tẽpore fit. Simul uero lumẽ & proximo & in lõginquo interuallo fieri quod potest illuminari, manente in eodem ipso illuminãte, perspicuũ est. Præterea si lumen corpus existens est in meatibus aeris, aut aquæ, quomodo uel aqua fluente, uel aere dimoto, non simul, mouetur ac fertur ipsum quoq;, sed semper in eodem manet, cũ ea in quibus est, non maneant.

Corpus per corpus transire imposibile esse. Cap. XXXVII.

COrpus per corpus penetrare. si id fit tanquam corporibus uacua habentibus, & per hęc uacua altero per alterũ penetrãte, alius est hic sermo. Absurditates tamẽ habet. Et simul nõ corpus p corpus, sed corpus p uacuũ trãsit. Si uero nõ p uacua (negãt.n.mũdo aliquid actu esse uacuũ, q bus hoc placet) sed mediũ quoddã existẽs ipsius corpus, q aliud corpus capiat, atq; illud similiter in se plenum existẽs, nihil auctũ est, sed mãsit in eodẽ loco, curnã hoc corpus potius aliud corpus in se recipiet, q̃ hoc? Siquidẽ corpus recipiet, dilatabitur atque æquabitur ipsi, uelut ignis, aquã aũt nõ recipiet. Nõ.n.qm aqua tenuior est ignis, propterea ille quidẽ manẽs, substãtiã recipiet, aqua autẽ, quæ crassior est, non recipiet. Similiter.n.plenũ est tenuius corpus aquæ ac crassius. Si nullibi loc' est uacui corporis. Præterea, si æs aqua crassius est, cur cũ auro æs miscetur, cera aũt minime? Quãtũ.n.ad rõem spectat, ut oẽ cũ omni misceri oporteret, aut hæc magis, q̃ illa: aut, q rationi consentaneũ est, nihil cũ nullo. Si.n.meatibus causam adscribunt, nõ amplius oẽ fit omni extẽsum, sed erit pxim' situs. Atq; hoc cõstituto, uacuũ causam esse dicẽt. Præterea tota totis extẽdũtur, & minima cũ maximis usq; ad extremã superficiẽ, quẽ locũ una res occupat. utraq; occupabit simul. Partes.n.totius, donec in toto fuerint terminis ppriis non circumscriptæ, merito per se in loco non sunt, Vtrunq; autem mistorum, ceu totũ, simul à terminis circũscribitur, si mo

do

do per se tota penetrauerût. Vtrûque enim ipsorû uniuersum locum tenebit, quem alterum tenebat ante mistionẽ, & post mistionem utrûque simul. Nã id, quod cum altero mistum est, æquale ipsi tactum, necesse est, ut æqualẽ atq; eundem locum cum illo occupet. Erunt igitur in eodẽ loco plura corpora, & unumquodq; ipsorum totum locû tenebit. Quod si ea, quorû locus æqualis est, ipsa quoque æqualia sunt, ea, ex quibus utrunque constat, æqualia erût, utrunque alterutro ipsorum. Cyathus igitur uini in mare effusus, æqualis, erit mari. & mare una cum cyatho, cyatho solum æquale erit. Dicere enim potestate æquale nõ esse, nihil ad rem. sufficit enim ad demonstrationem propositi, ea secundum locum æqualia sibi esse. Præterea, nihilo magis ignis per ferrum, quã ferrû per ignem. Nam & anima per corpus, & natura per plantas, & habitus per alia corpora, & econuerso hæc per illa. Nihil enim ut aliquid tenuius aut crassius sit, ad hoc conducit, siquidem ambo similiter plena sunt. Quod si id concedatur in uino & aqua, utrum per utrum transibit? Præterea, quænã cã est, per quã ex quibusdam mistis, moles fit & tumiditas maior, ex quibusdã aût, eadẽ maneat? Dicere .n. ferrû crassius factû esse mistione ignis, præter rationem est. Quæ .n. crassescunt, cõgregantur, ferrû uero ab igne disgregatur. Præterea ferrû ab igne attenuari perspicuum est. Ex calfactum .n. deduci atque distẽdi potest, cû prius nõ posset. Præterea, si quod funditur ab aliquo, attenuatur magis, sed diffunduntur ab igne, quæ diffundi possunt, certe ignis nõ crasse faciet. Cõsequens aût erit dicere, carbonem lignõ crassiorẽ, & aerẽ illuminato. Cum tamen tenuior uideatur aer à sole illustratus, quàm qui illuminatus non est. Præterea, si in parua domo multas faces quispiam constituat, aut lucernas, accendat, certe aer denigratus densior ac crassior reddetur, & quotcunq; illuminantia, totidem simul corpora per se mutuo transibunt, æqualemq; locum tenebunt. Hæc uero absurda sunt. Præterea, si æqualem locum occupat anima & corpus una cum anima, eaq; separata corpus nihil minus est, quisnam erit animæ locus? Aut .n. uacuum erit, quod occupabit, aut aliud quoddã erit animalis corpus, in quod transmigrabit, atq; ita nunq̃ anima extra corpus & animal erit. Eadem ratio est in igne, qui est in ferro. Præterea, quoties uini hemina cum duabus aquæ heminis mista fuerit, fit totum temperamentum & mistio trium heminarum. Quomodo uero iuxta ipsos possibile est. Si .n. uini hemina per totam aquam penetrauit, atq; ipsi ęquata fuerit, uel quatuor erunt uini heminæ omnes. Nam uinum aquæ factum est æquale quantitate, quare duorum heminarum erit. Non .n. si adæquatum sit heminis duabus, unius heminæ erit, imposs ibile enim erat, ut duplum medio æquale esset. aut econuerso, aqua uino æqualis erit, atque erit unius heminæ. Atq; ita cursum totum temperamentum duarum heminarû erit. Dicere .n. uinum quidẽ extendi, aquã uero contrahi, atq; ita in medium uenire, aqua emittente dimidiam heminem, uino autẽ acquirente. Eiusmodi postulatum nimis absurdum est. Nam & gutta mista cû mare guttę adæquabitur. Alter .n. impossibile est, ut adæquẽtur, & misceantur inter se, iuxta eorum sententiã. Præterea, quomodo gutta aquæ, quæ cum mari extenditur, cû tãtum attenuetur, aqua adhuc manere potest. Disgregata enim atq; intensa eo usq;, certe prius ignis fieret. Multo minor enim disgregatio, quàm hæc, aerẽ ex aqua, & ex aere ignem facit. Præterea, per absurdû ut ex iis, quæ magnitudine carent, magnitudinẽ faciãt, quod consequens est eorû, qui duo corpora in eodẽ loco constituût. Magnitudines enim existentes nihil augebunt.

Quomodo iuxta Aristotelem uisio fiat. Cap. XXXVIII.

VIdetur igitur Aristoteli, quemadmodum alię sensationes sunt, patientibus aliquid ipsis sensoriis, ita quoq; uisionẽ patiente uisu fieri. Sed nõ eo emittente aliquid, nisi aliquis pati dicat esse gerere. Patitur autem, non ꝙ defluẽtia quædam à rebus uisis excipiat, sed perspicuo, quod inter uisum & rẽ uisam est, alterato quodammodo à uisili, & formã à re uisili, uisui repræsentante. Omne enim translucidum, quoties actu tale fuerit (lumẽ enim est actus perspicui quatenus perspicuum est) perspicuû igitur actu uertitur ac cõmutatur, patiturq; à coloribus eodẽ modo, quo perspicuû in potestate per præsentiã eius, quod ad illuminãdum natura aptû est, mutatû illuminatur. Id uero, ꝙ ad illuminãdû natura aptû est, astrorum corpus est, atq; ignis, aut si quæ alia est eiusmodi natura cõmunis in differẽtibus corporibus, quæ id præstare possit. Per præsentiã nãq; horû in perspicuo, lumen est, Atq; id est, quod actu perspicuû est. Tûc enim perspicuû suam perfectionem habet (de perspicuo potestate loquor) postq̃ illuminatum fuerit. Et est proprie perspicuû, quod illuminatû est. Quẽadmodû igitur præsentia eorum, quæ ad illuminãdû natura apta sunt, faciunt perspicuû potestate esse perspicuû actu, ita contra quod actu perspicuû est. colorem rerum uisarum, tanquã secundum quoddã lumen, præsentia eorum capit, quendã secundum actû ab hoc recipiẽs. Color enim perspicui actu motiuum est, ceu lumen perspicui potestate est motiuum, omni eo repente mutato ac colorato quodammodo, ab eiusmodi præsentia coloris, quod pot est mutari. In numerum autẽ perspicuorum pupilla quoq; collocatur. Atq; ea sane una cum intermedio aere illuminato, nec ipsa minus, q̃ ille, lumen excipiens, quandoquidẽ ipsa quoq; trãsparẽs exposita est, per mutationem, quę à coloribus fit, à quibus ipsum quodammodo mutata non secus ac perspicuû extrinsecum, uisiua, & sensitiua anima fit. Color autem in aere quidem esse non apparet, sed in pupilla, quoniã ex perspicuis, quædã solû perspicua sunt, quædam non solû trãsparentia, sed apparentia quoq; sunt quæ propter leuitatẽ ac densitatem, retinere & colligere apparentiam possunt. Quæ ita perspicua tantû sunt, nõ sic rem uisam in se ipsa cõseruãt, ut in ipsis appareat, cuiusmodi sunt perspicua tenuia atq; exilia, ceu aer. Quæcunq; autem soliditatem aliquam ac dẽsitatem habẽt, ea in se ostendût ac præ se ferût conseruãtq; imaginẽ & umbrã à re uisa, cuiusmodi perspicua sunt, specula, uitrea, uasa, & trãslucidi lapilli. Atq; etiã aqua ipsa. Ea enim est solidior ac crassior aere quæq; magis potest excipere ac colligere, & continere imagines, & umbras à rebus uisis. Pupillam autem aqueã esse demonstratû est. Et meatus, qui ab ea transit ad primum sensitiuû, aqueus ipsæ quoq; existẽs, formam & colore à re uisa sensitiuo representat. Quod sensitiuû, per ictû atq; impressionem, quæ ab his rebus proficiscitur, occurrentem colorẽ iudicat. Hæc enim est sensus natura, ut per sensoria repræsentatas iudicet affectiones. Non est autẽ eiusmodi ea mutatio, quæ in aere, & in corpore perspicuo potestate & ab igne & à coloribus fit, qualẽ dicimus in rebus alteratis fieri. Alteratio .n. est motus, & in tempore fit, & per transmutationem. Perspicuum autem non sic lumen & colores excipit, ut ipsa quoq; alterentur. Verû ita pati dicitur ipsum perspicuû, uelut siquis eum, qui à dextra alicuius fuerit, pati diceret, cû nec motus ipse esset, nec affectionem ullam in se accepisset. Talis enim est perspicui quoq; mutatio, per lumen et colores. Præsentia enim illuminantis aut colorati, tale redditur perspicuum, quemadmodû ex habitudine eius, qui adstat ad sinistrã, Fit dexter. Fieri autẽ hoc. modo inde colligitur, quod dexter desinit esse dexter, ubi trãsmigrarit sinister, ita quoq; lumen cessat, translato illuminãte. Similiter, id quod uideri potest, desinit tale esse, tanquã nullam excipiat affectionem per transmutationem, quæ in ipso fit: sed facta in ipso ea, quæ alteratio uidetur, ex habitudine, Et uidentur lumẽ & colores in perspicuo fieri, uelut umbra quodammodo. Velut enim umbra per præsentiã eius, quod obtenebrare potest, in obtenebratis fit: sic quoque lumen & colores. Confestim igitur hæc tantû & sic aerem capiût, quãtum possunt ex tãto interuallo complecti, uelut umbra quoq;. Et quod maximum signum est, non alterationẽ neq; motû perspicui fieri: omne enim quod mouetur in tẽpore mouetur, & primo ad propiora accedit, & breuiori tẽpore: deinde ita ad ea, quæ magis lõginqua sût

& longiori tempore. Lumen uero & species rerum uisarũ subito ꝙ similiter in omni perspicuo fiunt, uelut umbra quoque & tenebræ. Nam eodem tempore ex omni perspicuo lumen discedit, simulq. in omni fit. Propterea igitur Aristoteles uisionem nõ in tempore fieri ostendit. Tempore enim in quo quis uidet, huius in quacunq; particula & qualibet hoc uidet. Quæ uero tẽpore non indigent, ut perficiantur atque absoluantur, hęc circa tempus fiunt. Non.n. quod fit, sed quod indigeat temporali interuallo, ut compleatur, perficiatur, ac fiat integrũ. Ita neq; ipsa delectatio in tempore fit. Ex perspicuis aũt nõnulla sunt actu perspicua, quædam potestate. Actu quidem res diuinæ & sempiternæ perspicuæ sunt. Diuina enim ut potestate sint, fieri nõ potest. Potestate aũt perspicua sunt, quæ gignũtur. Hæc igitur, ceu alia quoq;, quæ gignuntur, de potestate in actum emergunt. Atque est aer, & quæcunque apud nos sunt, ante quàm adsit id, quod illuminare naturaliter aptũ est, materia perspicui in actu hoc est, luminis. Pręsentia autem illuminãtis perspicuum ipsum facit, & colorat quodammodo. Lumen enim tanquã color perspicui est. Perspicuũ uero est, neq; aer, quatenus aer, neq; aqua, quatenus aqua. Sũt enim plura corpora specie inter se differẽtia, quæ communem quandam transparentiæ affectionem habent. Nã corpus sempiternum, & aer, aqua, uitrum, & lapides quidã huius naturæ participes sunt. Corpus igitur sempiternũ semper actu perspicuum est, ut dictum est. alia uero, modo potestate, modo actu perspicua sunt. Atq; eiusmodi quidẽ natura luminis susceptiua est. Quæcunque uero talis naturæ expertia sunt, hoc suscipere nequeunt. Neq; lumen per parietem, aut aliud corpus nõ perspicuum transit. Quoniam sola perspicui natura hoc quodammodo pati potest, ut diximus, tanquam proprium colorem, lumen excipiens. Colorantur autem hæc atq; illuminantur, non ꝙ corpus aliquod per ipsa penetret, sed neq; ipsa per transmutationẽ, quæ in ipsius fit, alterata, lumen recipiunt. Sed præsentia ignis aut eiusmodi alicuius in perspicuo est causa ipsius. Neq; enim præsentia solum ignis illuminat perspicuũ, sed est corpus quoque æthereum tale, & quædã aliæ animalium partes maritimorum, & terrestrium, & uolatilium, & lapidum quorundam genera. Quæ omnia, quatenus talia sunt, non facile est uno nomine complecti. Quare dicendũ est lumen, aut ignis aut similis cuiusdam præsentia in perspicuo fieri. Præterea si tenebræ, quæ sunt priuatio luminis, horum absentia sunt aut fiunt, saltem horum absentia, rationi consentaneum est, ut lumen horũ præsentiam esse dicamus. uel enim hoc est lumen, & tenebræ, aut hæc horum causæ existunt. Non.n. omne ab omni pati & affici naturaliter potest. Sed alia ab aliis passiua sunt, uelut perspicuum à prædictis. Quod si lumen, est perspicui actus, certe incorporeum erit. Communius autem lumen dicimus id, quod illuminatum est, quod iam est corpus. Demonstratũ item est lumen perspicui affectionem nõ esse, sed ne colorquidem ipse affectio est, sed per habitudinẽ quandam præsentia horum in perspicuo est, neq; diuinum corpus passibile est, propterea quod per ipsum astra uidentur. Perspicuum nanq; à uisibus non patitur, quemadmodum neq; à lumine. Neq; enim patimur, cum in lumine sumus. Sed illuminatio & coloratio in perspicuis eodem modo, quo contemplatio, fieri uidetur. Quam simul ac inuenit, qui quęrit, sciens fit, tanquam tangente intellectu, & per præsentiã scibilis, facto sciente. Ita quoq; perspicuum in potestate, per præsentiam ignis aut similis alicuius subito illuminatur. Id uero quod rursum illuminatum est, & perspicuum actu, à præsentia colorum formatur ac specificatur quodammodo, coloribus in ipso, ut lumine, aduenientibus. Sic igitur neq; Lunam, quanquam à Sole illuminetur, pati dicere possumus. Velut enim id, quod obtenebratur, non patitur, ita neq; id, quod illuminatur. Quod uero, ubi etiam res uisæ secesserint, adhuc quidam colores in oculis relinqui uideantur eorum, qui uiderit, non est alterationis indicium. Id enim non patitur, quatenus non perspicuum est, sed quatenus animatum est, atq; imaginari potest. Propterea enim potest usq; ad certum tempus eos motus, qui à rebus externis in sensoriis fiunt, adhuc conseruare. Nam animata etiam posteriore tempore possunt eas imaginationes, quę in ipsis fiũt, sibi ob oculos ponere. Specula enim, quamuis leuia ac polita sint & lucida, nullum ex apparentibus coloribus in se conseruant, si uel lumen uel illuminantia, uel res uisiles discedãt. Quoniam neq; patiũtur neq; animata sunt. Præterea uero uisus & pupilla translucida existens ut à lumine afficitur, sic quoq; à coloribus qui motiui sunt perspicui actu & illuminati recta: ita quoq; uisio fit. Verum non ꝙ aliquid à uisu ad rem uisam emittatur. Cuius rei indicio est, ꝙ oculi eorum, qui res plus nimio splendidas aspiciunt mordentur atq; læduntur, quemadmodum auditus ab ingẽtibus sonis. Putare enim, quoniã distãtes sentimus rem uisam, ibi apprehẽsionem quoq; fieri, uanũ est. Nam in aliis sensibus, cum tamẽ per affectionem propria sensilia apprehendant, distantibus tamen apprehensio fit. Verum apparent quidnam colores in intermedio perspicuo, tanquam ipsum excipiat formas ac suppeditet. Quædam nẽpe sunt, quę ex appositarũ rerum coloribus, colorari uidẽtur. Puniceum igitur, quod est in hoc colore, aut purpureũ uidetur, si tales appositi fuerint colores, tãquam trãsmissis coloribus per aerem, sed ibi tamen nõ uisis. Pręterea, colores obscuriores, minus: splẽdidiores autem, magis ac uehemẽtius uisum mouẽt. Præterea, ex diuersis splẽdoribus, & diuerso lumine, ex situ ad uidentes, cum ad lumen, alteræ ac diuersæ ipsę res uisæ apparent. Quin idem quoq; color, si prope & longe appareat, diuersus uidetur. Non enim similiter album est, quod è longinquo uidetur. Ex his igitur differentiis uisus uisas figuras apprehendit: extrinsecum enim ambitum rerum uisarũ ex differentia coloris ad continẽs iudicat. Quare facile uel difficulter uidentur per se, quibus unius coloris est continens Superficiem uero, quæ est inter extrinsecum ambitum, si unius coloris & plana sit talem quoq; uidet. Eodem similiter modo ab ipso colore, & similiter modo per medium. Verum si medium planum nõ fuerit, sed inæquale, quanquam non dissimilis coloris, ex dissimilitudine apprehensionis coloris, iudicat. Neq; enim lumen similiter in omnes partes rei inæqualis incidit, propterea quod, quædam concauæ, quædã curuæ sint, & quædam ex obliquo illuminantis, quædam ex aduerso. Propter has differentias enim etiamsi eiusdem coloris fuerit res uisa quædã partes magis alteratæ ac diuersæ, quædam clariores apparent. Ita quoq;, quædam introspicientia, quędã prospicientia uidebũtur. Quod imitantes ipsi Pictores, cũ uolunt rem, quæ in eodem plano est, inæqualem efficere atq; ostendere, quædam illustrant, quædam obscurãt, atq; obtenebrant. Ita enim quædam introspicere, quędam prospicere uidentur: atq; prospicere quidẽ, quæ magis illustrata sunt, introspicere. quæ obscurata. Magnitudinem aũt uidet ac iudicat, ex angulo coni, qui iuxta uisum cõstituitur. Per conum quippe uidet res uisas, quæ pro summitate ac uertice habent ipsam pupillam: pro basi lineam, quæ rẽ uisam sensilis corporis & non sensilis, definit ac terminat. Fit uero is conus, non per radiorũ effusionẽ, sed à re uisa. Cũ color.n. motiuus sit perspicui in actu, & eius, quę in ipso fit, ceu colorationis, per rectã lineã, ceu lumẽ ipsum: cũq; is in omni re aduersa insideat, præsertim uero cũ in leuibus ac splẽdidis insideat et refulgeat (eiusmodi aũt est pupilla) cõstituũtur quidã apud ipsam coni à re uisa, qui apparentiã ab ipsa suscipere possunt. Per conũ.n. uniuscuiusq; rei uisæ per rectã lineã, forma rei uisilis apparet, ex quorũ conorũ angulis, maiora & minora & æqualia iudicat, quæ æqualibus angulis uidentur, æqualia: quæ maioribus, maiora uidet. Distãtiã porro à seipso ad rẽ uisam, & interuallũ, qđ est inter res uisas, uisus apprehẽdit: interuallũ quidẽ ex coni angulo, q conus inter res uisas & ipm cõstituitur apud pupillã. Ex magnitudine igitur hu[9] anguli interuallũ rerũ uisarũ iudicat. Tũc.n. à se distare quædã uidẽtur, cũ inter ipsa, uisile quoddã fuerit. Distãtia uero à se pcipit ex consuetudine quadã. Qm̃ rerũ uisarũ quæ longinquæ sunt sensim ac paulatim nos ciẽt, uehemẽter aũt proxime mouẽt,

per hanc itaq; consuetudinē, ea quæ obscuriora apparent, multum distare putat, quæ uero illustriora ac magis perspicua, proxima esse existimat. Idem quoque accidat circa uocem atque auditum. Quare, qui imitantur eos, qui lōge distant, uocem quandam infirmam atq; exilē simul & obscuram emittunt. Motum uero sentit, ex perceptione distantię atq; interualli. Quoties n. uel ad rem quandam terminatā ad certam fuerit, non idem habere interstitium uidetur, aut ad ipsum uisum non eandem distantiam, aut productio uidente, aut cum ipsum latet, ꝙ mouetur, tunc tanq̄ moueri uidet rem uisam. Penitus enim rem, quę mouetur, percipit ex collatione ad rem manentem ac stabilem. Propterea, ea, quæ in locis latissimis mouentur, minime percipit moueri. Ea uero, quæ in angustis & apud aliquē, maxime percipit. Hic. n. facilius permutari uidetur. Qnietem uero & numerum percipit: quietem quidem ex negatione motus, numerum uero ex continuitatis priuatione. Quæ enim discreta sunt interuallo corporum specie diuersorum, plura esse dicit. Cum igitur sic fiat uisio, non per affectionem & alterationem medii, sed per habitudinem, diluitur dubitatio illa, quam nonnulli adducunt, atq; obiiciunt. Qui fieri possit, ut qui differentia aut contraria uideri, diagonia posita uideant? Aer enim medius. quatenus concurrunt inter se colores, hoc est, quatenus se mutuo secant, ipsis diagonia uidentibus simul, uidebitur contrarios suscipere colores. Hoc itaq; diluitur, propterea quod aer non coloratur, sed per habitudinem rei uisæ ad ipsum, apparet recta rei uisæ color. Nihil enim uetat, ut idem ad aliud atque aliud, non eādē habitudinē conseruet: ceu quoq; nihil impedimento est, ut aliquid huius rei sit dimidiū, illius duplū.

Colorem esse terminum perspicui. Cap. XXXIX.

TRansparentia uel perspicuitas, communis quędam natura & communis affectio est uniuersorum corporū. Verum nonnulla magis, nonnulla minus eam habēt Ignis quidem, aer, & aqua, magis: minus uero, ipsa terra. In omnibus certe corporibus existit. Transparentia. n. quodammodo coloris materia est, uelut enim magni & parui materia quædam est: leuis item & grauis, & aliarum cōtrarietatum similiter, quorum quodlibet ipsorum inuicē & alternatim susceptiuum est: ita quoq; contrarietatis, quæ in coloribus existit, perspicuitas materia est. Si igitur omne corpus coloris susceptiuum est, omne itaque corpus pellucidum est. Id enim est corporibus subiectum. Atq; in termino atq; extremitate finiti pellucidi, clara est colorum natura. Imperspicuorum. n. corporum, quæ finita ac solida sunt sola extremitas aperta & manifesta est, id est color. Perspicuorū aūt euidentissima & clarissima ea existit, quæ ex diuersitate ac dissimilitudine ad continens iudicatur. Pellucida uero ex corporibus sola uocantur, quæ translucida ac perspicua sunt, qnoniam uisu apprehendi potest eorum color. Id aūt per quod is color apparere natura potest, quod ipsius formam excipere potest, proprie pellucidū & uocatur & est. Cur igitur, si in omnibus corporibus perspicuitas est, non omnia sunt perspicua? uel enim corpora differūt, ꝙ magis aut minus hanc naturam habeāt: magis autem & minus ex mistione oppositi dicitur. Cōtrarium uero est, quod minime perspicuum est, id uero est terra. Cōtrarium enim maxime perspicuo, terra est. Quod hinc colligi facile potest. Dicimus enim id, quod potestate perspicuum dicitur, actu fieri perspicuū per ignis, aut alterius similis præsentiam. Merito igitur prope accipiemus & naturam ignis, & sitū, qui maxime ac celerrime repletur lumine atque is est maxime perspicuus. Quod uero longissime. minime. Aliorum aūt, aliud alio magis, ut magis recedet ab igne, aliisq;, quę ad illuminandum natura apta sunt. Proximum igitur igni est, qui illuminare potest, corpus generationi subiectum, id quod sub lunam est, quod suffiammationem uocamus, postea aer: Tertio aqua: longissime, terra. Propterea illa corpora maxime rei uisilis, luminis inquam, susceptiua sunt, cum maxime perspicua sint, Terra autem nō similiter. Ipsa enim contraria est & illuminationi, & illi, quod maxime illuminari potest, quā materiam uocamus. Velut enim in omnibus, quæ in aliis fieri possunt, est quoddam subiectum, quod aptitudinem habet, ut per ipsum formetur ac specificetur, quæ est materia ipsorum, nam in leui & graui, magno & paruo calido, & frigido, & in aliis, quæ eandem rationem habent, subiicitur: ita quoq; coloribus & contrarietati, quæ in ipsis existit, materia quædā est, quæ est corpus perspicuum. omne enim tale, secūdum potestatem, per quam perspicuū est, susceptiuum colorū est. Erit porro ea potestas, ipsa perspicuitas. Et est quidem hęc potestas in omnibus corporibus, sed in his magis, minus in illis. Quatenus autē unū quodq; ipsorū particeps est, eatenus coloris quoq; susceptiuū est. Sed sunt contraria inter se nō per potestates tactiles. Nā aqua hac ratione & his potestatibus magis contraria igni foret. Is enim calidus est & siccus, aqua uero frigida & humida, uerum non iuxta hoc illuminatio in igne est. Nam alia quoq;, quæ huius naturæ non sunt, illuminant: sed tanquam cōtraria terra igni est, & propter motum, seu impetum, & propter proprium naturalemq; locum, & per earum & densum, hoc est tenue & crassum. Ita & per luminis potestatem, & per perspicuitatem lumenq; terra igni cōtraria est. Nam profecto aer ipsi igni domesticus est, quare etiam cito incenditur. Aqua uero etiam alimentum igni esse uidetur. Nam in lignis, quæ comburuntur, humiditas est, quæ in ipsis comburitur. Fumus enim eiusmodi est. Terra uero ab ipso longissime distat. Propterea sane id, quod potestate ignis est, maxime luminis susceptiuum est. Id autem est suffiammatio, hoc est æther. Secundo aer: tertio aqua. Terra autē cum plurimū ab igne distet, & à natura luminis susceptiua, luminis minime est particeps. Hæc autem est perspicuitas. Alterū enim contrariorū priuatio est. Contrariū autē est, quod plurimū distat Plurimum distat id, post quod transgressus in aliud nō est. Eiusmodi autē terra est. Postremū enim subsistentiū & ultimum transgressus in hæc. Iure igitur locū priuationis luminis habet, cum nec ipsa in se lumē recipiat, & prohibeat ac obturet id, cui mista fuerit, ne ubiq; illuminetur. Indicio autē est aer fumi plenus. Minus enim admittit lumē, propter terrestris corporis mistionem. Talis uero est puluis. Quin propter eandem causam neq; flamma perspicua ac translucida est, quoniam terrestre in ipsa mistum est, si modo flamma est fumus ardens. Vitrum autem, & perspicua, quibus ædes ac fenestras præcludere ac munire solent, aquea sunt, ut patet ex ipsorū generatione, propterea perspicua sunt. Quinetiam cornu & integmentū testudinis plurimum aquæ habent, quare quodammodo elaborata atq; excalpta, redduntur perspicua. Esse enim aquea indicat id, quod emolliuntur. Ea uero perspicua, quæ plurimū terræ habent, minus esse perspicua, indicio est ipsum etiam mustum. Est enim magis terrestre, quàm coctum constans uinū, Propterea, neq; ipsa terra perspicua est, neq; ea, cum quibus admista fuerit. Perspicua igitur & translucida, id, quod maxime uisile est, habent & recipiūt colorem, id est, lumen, & præterea aliis coloribus ut uideātur, causam prębent. Visio enim est perspicui in actu, huius enim colores motiui sunt. Corpora uero solida, & certa finitaque & terrestria, aut plus terræ habentia, non amplius sunt translucida. Neque enim adeo perspicua. Neq; lumē tanquam proprium colorem, ea suscipiūt. Proprium autem uniuscuiusque ipsorum est color, & eatenus uisile est, quatenus perspicuitatis, quæ coloribus subiicitur, particeps est. Quantum enim ad mistionem naturæ terrestris attinet, perspicuitate priuata sunt. Prima enim ex corporibus hoc patitur. Quatenus autem perspicuitatis particeps est, eatenus sic quoq; colorata est. Quæ enim magis perspicua sunt, colorem habent lumini conformē. Proxima his albū Et oportet, ut quæ magis uisilem colorem habent, magis etiam perspicuitatem habeant. Magis autem uisilia sunt lumini conformia, & alba Secundo, quæ his consequenter proxima sunt. Minime autem, nigra. Sensilia quidem sunt hæc quoque, non tamen præcipue uisilia. Quorum

maior aut minor participatio, differentes quoq; colores in corporibus facit. Peculiare autem id terræ est. Quoniam uero omne perspicuum uisile est, omne autem uisile uidetur in termino aut extremitate, omne igitur perspicuū uisile est in termino. Sed color est, per quē uisile est: color igitur est, per quem perspicuum uisile est. Visile autem est, ut diximus, in proprio termino, color igitur est perspicui terminus. Solus enim is actu uisilis est.

De primo familiari ex Sententia Aristotelis. Cap. XXXX.

QVoniam uero est quoddā appetendū & appetitiuū, & ultimum quoddam expetēdū, ceu fœlicitas, quod uero primo ultimum est, alicuius ultimū est, certe aliquod erit primum appetendum. In quo enim continuo existenti aliquod ultimum est, in hoc necesse est principium quoque esse, à quo progressus per media usq; ad finem & ultimū fit. Quare si est aliquod ultimum appetēdum, aliquod profecto principium eius est, quod primum domesticū seu familiare appellant. Hoc igitur primum domesticum, quæsitum est, quidnam sit, apud philosophos, neq; idē omnibus uisum fuit. Sed ferme iuxta differentiam ultimi appetendi, differentia quoq; ac controuersia inter eos, qui de ipso loquuntur, exoritur. Stoici igitur, & si nō omnes, aiunt primū domesticū esse animal ipsum sibi. Vnumquodq; enim animal, ubi natum est, sibi domesticum fieri, & ipsum quoque hominem. Qui uero probabilius atq; commodius, quam ipsi, dicere uidentur, atq; exactius, aiunt ad constitutionem ac cōseruationem nostram nos, ubi in lucē editi sumus, accommodari. Epicuris uero uoluptas primū domesticū uisa fuit simpliciter, sed progressu temporis hanc uoluptatē corrigi exactius atq; emendari. Quibusdam, uacatio à perturbationibus ac molestiis, ut Megaricis. Academicis aūt, uacatio lapsus & erroris. Ad hac primam. n. nos aiunt accommodari, ne labamur aut erremus. Et omnino consequentia ad finalia appetenda principia, ut diximus, singuli supponunt. Ex sententia uero Aristotelis, quidam aiūt, primum domesticum nos ipsos nobis esse: si enim res amanda est appetenda: nullos autem præ nobis amamus, neq; ad ullam aliā rem adeo accomodamur (alia enim affectamus & amamus aliquē per relationem ad nos) primum igitur domesticū erit unusquisque sibi secundū hoc. Huius sententiæ sunt Xenarchus & Boethus, qui à rebus de amicitia dictis ansam ceperunt. Id autē est in nono Moralium ad Nicomachum, cuius orationis initium est, Fortasse aūt ea declarabuntur, si quid sit amandum, cognitum atq; expositum fuerit. Donec uero dubiū erit, nihil. Erit enim aliquod amādum apparens. In decimo item, similiter ait. His uero rationibus opera perspicua sunt, quatenus amandū maxime seipsum est. Sed male perpensa est sententia. Nos enim amamus, uel tanquam res appetendæ existentes, uel ut rem quādam aliam separatam à nobis, quā appetimus. Nihil enim seipsum appetit neq; id, quod ipsi adest, quatenus præsens: Aut, ut simul nos ipsi, appetimus. Quoniam illa impossibile est appetere. neq;. n. nos à nobis alii aut diuersi sumus. Et laboriose igitur & moleste. Nā cum in his uersamur, sumus tamen. Sunt uero, qui asserant, primum domesticum iuxta Aristotelem, Voluptatem esse, moti ipsi quoq; & adducti iis, quæ in Moralibus ad Nicomachū ait. Tria enim esse ait appetēda, Honestum, utile, suaue. Appetendum autem quoddam est id, cui accōmodamur. Verum honestum, & utile, apprehendimus progressu ætatis. Suaue autem statim. Si igitur sola hæc sunt apppetenda ac domestica: Primum autem horū est suaue ipsum: Primū igitur nobis appetendum erit. Præterea si omnis appetitus est boni, aut apparentis boni, sed quod uere est bonum, finale est. Quod uero est apparens, haud est eiusmodi. Sed suaue est bonum apparens, primum igitur nobis id appetēdum secundum naturam erit. Atq; id quoq; non nimis diligenter atq; exacte pronūciatur. Suaue enim appetimus aut simpliciter, aut quodammodo, quod secundum quid suaue est. Simpliciter nihil habentes familiare erga ipsum ut nobis accedat, Virginius uero Rufus, & ante ipsum Socrates ait, Vnumquodq; appetere perfectionem, & ut actu sit, & sine impedimento uidelicet suas functiones exequatur. Quare nobis quoq; inquit appetendum esse, ut simus actu, hoc est uiuamus, & actiones, quæ à uita proficiscūtur, nobis suaues esse. Tales enim actiones secundum naturam donec sine impedimento fuerint suaues esse. Tales enim actiones secundum naturam, donec sine impedimento fuerint, suaues sunt: Sed unicuiq; perfectio bonū est. Perfectio autē omnis, quod potestate est, se actu id, quod erat potestate. Et est animal non in agendo, sed in eo, ꝙ potest. Nā dormientes uiuūt. Qui igitur appetit esse actu, appetet propriam perfectionem. Bonum autem unicuiq; id est. Quare hoc appetimus. Consequens autem est, ut illi, qui statuunt primum domesticū, esse & uiuere actu, uoluptatem esse dicāt primum domesticum, & ipsum bonum, Quin finis quoque huic respondet. Agere enim iuxta intellectum, & actu intelligibile esse, finis est, qui pendet ex eo, quod nos accōmodetur, ad id, quod potestas est. Sed homo perfectus, in eo essentiam habet, quod intellectiuus est. Verū hæc sententia correctione quadā & determinatione indiget. Vtrū enim ceu omnem functionem, quæ à uita oritur, suauem existentem appetimus, an non omnem? Fortasse enim non optimam. Hæc enim est ultima ac suprema. Vel eā actionē dicunt, quatenus sumus. Sumus autem tunc sensitiui. Quare, eam, quę secūdum ipsos sensus. Postea uero, rationales. In uigesima autem Moraliū ad Nicomachum inquit, Vnicuiq; actus secundum proprium habitum, summopere eligendus est. Atq; hæ quidem sunt de primo domestico opiniones, ex sententia peripateticorum. Sed locus exactiore quadam inuestigatione indiget. Quoniam enim Finis, ut inquit Aristoteles, duplex est, quod, & cui. Quod, ut fœlicitas. Hoc enim est omnium bonorū maximum & ultimum, & scopus. Cui autem, nobis. Perfectissimum enim nobis id est, ut nobis beatitudo accedat. Et quantū ad res spectat, fœlicitas est finis & scopus: quantum ad nos, nos beatam uitā ducentes. Cum duplex igitur finis sit necesse est ut circa ipsa principia duplex quædam natura existat, cum unūquodque principiū ex continuitate appetēdorum ad proprium finem perducat. Est igitur, ut dicimus, primum appetendū duplex. Nos etenim nobis familiarissimi sumus, nec simpliciter nobis ipsi familiares sumus, sed ut nobis bona suppetant. Id igitur est primum familiare, nostrum scilicet bonū, idq; appetimus. Verum quoniam ubi primum nati sumus impossibile est, ut ueri boni apprehensionem habeamus, bonum saltem apparens appetimus. Apparens autē bonū est ipsa uoluptas. Voluptas igitur nostra, primum domesticum est, hoc est apparens bonum. Quod & si aliis, qui dixerunt primum familiare consequēs est, propter necessitatē, quæ ex orationibus sequitur, sed tamen, nulla facta distinctione aut discrimine, nos ipsos nobis primū familiare esse pronunciarunt. Alii rem externam suauem, primum domesticum. Nullum autē ex ipsis totum coniungens perfecit. Ambo igitur simul recte dicūt. Sed uterq; seiunctim nō esse. Aut qui ait unicuiq; familiare, esse ut actu sit & uiuat, quatenus ipsius essentia est in continuitate. Id enim quod secundum naturam est, quatenus essentia unicuiq; est, suaue est & familiare & primum appetendū exacte ac diligenter dicit. Infans enim, cum adhuc rationalis nō sit, nō erit primo accommodatus ad actū secūdum hoc. Sed ubi sensitiuus est, actibus secundū sensus accommodatus erit, & præterea, ipsi alimento. Cum igitur appetat actionem non impeditam, quatenus est certe proprium bonū & uoluptatem appetet, si modo uoluptas est actus nō interruptus naturalis habitus. Atq; etiam ut ipsis ea adueniat. Proprium enim actū appetunt. Qui enim propriū actū quatenus est, potestate appetit, appetit certe non impeditum. Quod. n. prohibere ac impedire potest actum fugiendum est ei, qui ipsum actum appetit. Simul uero eiusmodi actus suauis quoq; est. Appetit uero actum nō simpliciter, sed ut ipse exequatur: familiarem igitur, ut ipse delectetur, appetet.

Magis autem, quoniã uoluptas talem actum ſequitur, ad quam primum domeſtice affectus eſt: Non enim pro ſcopo appetitus ſibi uoluptatem proponit: ſed habet eã, quæ ſequuur ipſum actum. Omne enim ſecũdum naturam exiſtens, ſuaue eſt. Non enim primo delectatur, hinc ita appetit id, per quod delectationem cepit. Natura enim ratione propria non indiget. Sed in iis, quæ naturaliter fiũt, eiuſmodi principium ſequũtur omnino illa, quæ poſt ipſum ſunt, & talis finis, ſi nihil impedimento ſit, quanquam ſine præmeditatione, ut in artibus: uerum ita paratus cõfectus. Cõſentaneus autem eſt eiuſmodi principio ipſe finis, ex ſentẽtia Ariſto. qui eſt actus ſecundum uirtutem. Ait porro in decimo Moralium ad Nicomachum de eo hunc in modum, Omnes appetere uoluptatẽ exiſtimaret aliquis, quoniam uiuere omnes appetũt. Vita autem actus quidam eſt. Quodlibet autem circa ea & iis agit, quæ maxime amat. Voluptas uero actus perficit ipſos, & uitam quoque, quã appetunt. Merito igitur uoluptatẽ appetunt. Perficit nãq; unicuiq; ipſam uitam, quæ eligenda atq; expetenda eſt.

Virtutes mutuo uinculo nexas eſſe, ſeq; inuicem ſequi.
Cap. XXXXI.

VIrtutũ alterã alteri nexã ac iunctam eſſe inde maxime colligi poteſt, ꝙ impoſſibile eſt unam ex ipſis integrã habere, niſi alias quoq; teneat. Neq; enim impoſſibile eſt Iuſtitiam ſolam habere, ſiquidem Iuſti eſt, ut in omnibus rebus, quæ uirtutẽ poſtulant, iuſte agat. Sed intemperans nunquam iuſte aget, ubi aliqua uoluptas eum trahat. Timidus item, cum periculum imminet illi, qui iura exequatur. Auarus, ubi lucri aut muneris ſpes ulla affulſerit. Et demũ omne uitium actu ſuo aliquam iuſtitiæ partem uiolat atq; labefactat. Quin, ut intemperans aut iniuſtus, fortis ſit, fieri nequit: aut eũ, qui alio uitio imbutus fuerit. Intemperans quidem actui uirili ac forti Voluptatẽ anteponet. Iniuſtus malet potiorem partem habere, q̃ fortiter ſe gerere. Quin etiam proditores his uitiis ſubiectos eſſe, uidere licet. Qui uero fieri poteſt, ut Timidus aut iniuſtus ſecundum modeſtiam ac modeſte agat? Iniuſtus enim ſibi maiorem uoluptatum partem uindicat: Timidus autem quandoque cedet ac ſuperabitur, minis Tyranni perterritus, ab inhoneſtis quibuſdam uoluptatibus: Aut initio eius gratiam inire affectans, timiditate delectari iiſdem uoluptatibus aſſueſcet. Et penitus impoſſibile eſt, ut aliquis, uel quocunq; uitio præditus, uirtutis actionem ſecundum id non labefactet ac cõtaminet, Quare neq; eam uirtutẽ aliquis, quã putat, habebit, n ſi poſſit in omnibus occaſionibus, & ad omnia ipſa uti, ad quæ tendit actio uirtutis, præterea, ſi per ipſam] differunt, qui præſentia uirtutis boni uocantur ab illis, qui per artem, aut ſcientiam boni appellantur: ꝙ hi quidem cũ additamento boni uocantur. bonus enim faber, bonus cerdo, & bonus geometra uocatur id totum, Qui uero uirtute præditus eſt, ſimpliciter & ſine additamento bonus nuncupatur. Impoſſibile autẽ eſt, ut aliquis ſimpliciter bonus ſit, niſi in omnibus bonus fuerit. Impoſſibile igitur eſt unã duntaxat uirtutem tenere. Præterea ex ipſo uitio idẽ quoque demonſtrari poteſt. Si enim qui uitium habet, ſimpliciter malus ẽ, qui uero ſimpliciter malus eſt, nunq̃ erit ſimpliter bonus. Nam ſimul in eodem ſecundum idem contraria haberet. Impoſſibile igitur eſt, ut qui uitiũ aliquod habet, uirtutẽ ſimul habeat. Præterea, ſi non mutuo ſe ſequũtur uitia, quo enim modo, cum ſint inter ſe contraria, quando hæc in exceſſu, illa in defectu uerſatur: & eſt ſufficiens ipſum uitium ad infœlicitatẽ. Qui uero infœlix eſt, qui dici poteſt ullam tenere uirtutem: Præterea, ſi Virtus honeſti gratia, quatenus honeſtum eſt, omnia agit (uirtus enim actiua eſt honeſtarum rerum, quę in actiuis ſunt) qui igitur uirtutem habet honeſtatis ſtudioſus erit. Studioſus autem honeſti, quod in omnibus honeſtum eſt, amat atq; amplectitur: ſed qui quod in omnibus rebus honeſtum eſt, amplectitur, omnem uirtutem habet. Si quis enim honeſtum quod in fortitudine eſt, complectitur, ſed non amplius id honeſtum, quod in Iuſtitia eſt, certe ne honeſtum quidem quod in fortitudine eſt, quatenus honeſtum ſectabitur. Quod ſi hoc ita eſt, non igitur fortis erit. Omne enim honeſtum, quatenus honeſtum, indifferens eſt. Siue enim non cognoſcit omne honeſtum, ne hoc aliquid quidem, tanquam honeſtum cognoſcet. Vna enim eſt honeſti cognitio, quatenus honeſtum eſt. Quemadmodum enim ebrius omne uinum amat, ita quoq; ſtudioſus honeſti, omne honeſtum eligit atq; exoſculatur, Præterea, ſi uirtutes inter ſe differũt non ſcopo, ſed eo, circa quod differunt. Scopus enim idẽ omnibus propoſitus eſt, ipſa uidelicet honeſtas. Differentia autem ipſarum eſt, quatenus hæc circa has affectiones uerſatur, ceu exempli gratia, circa confidentiam & timorẽ illa uero circa uoluptates tactiles. Alia item, circa quædã alia, Qui unam habet uirtutem, & communem omnis uirtutis ſcopum, ipſum honeſtũ tenet. Qui uero id habet ſcopum ſcilicet rerum, quæ ab eo geruntur, omnia eius ſcopi gratia aget. Atq; ita omnes uirtutes habet, pro ſcopo omnium rerum, quas gerit, honeſtum ſibi proponens. Pręterea, ſi omnis uirtus alicuius, ſumma & extremitas naturę illius eſt, certe hominis uirtus, ſumma erit naturæ atq; animæ hominis. Anima autem hominis rationis compos eſt, non ſimpliciter tamen, ſed habens poteſtates plures. Rationalem quidem proprie, aliam ceu rationi parentem, uirtus igitur erit ſingularum rationalis animę poteſtatum ſumma. Quare una quædam ex ipſis non erit hominis uirtus ꝑ ſe accepta. Nõ enim quod ſeparari & per ſe ſubſiſtere poſſunt, uirtutes omnes ſingillatim uocãtur, ac ſeiunctim: Sed quod alterius poteſtatis ſint, & circa aliam materiam uerſentur, atque agant. Integrum enim quoddam eſt ipſa uirtus abſoluta ac perfecta, cuius partes ſunt, Fortitudo, continentia, Iuſtitia, & reliquæ omnes, quæ non ſimpliciter uirtutes ſunt, ſed circa hæc & cum additamento. Simpliciter enim eſt illa Integra. Velut igitur in aliis partibus in toto partes ſumptæ, tunc ſunt partes, ubi complent totum: ſeparatæ uero ac ſeiunctæ, non amplius partes ſunt, niſi æquiuoce, ipſas aptitudines, & dexteritates ſolemus appellare uirtutes, Velut enim qui unam actionem iuſte egerit, non eſt idcirco iuſtus, niſi ſimilis in omnibus ſit: Ita neque is, qui honeſti alicuius gratia aliquam actionem egerit circa aliquam materiam, Virtute præditus eſſe dicetur, niſi ubique & in omnibus rebus ſimiliter honeſto incumbat, idq; ſequatur. Præterea, ſi uirtus rationalis eſt ſcientia, & cognitio bonorum: paſſiui autem, actio bonorum, ſed impoſſibile eſt, bona agere, niſi cognoſcat ipſa & norit, igitur impoſſibile eſt, ut aliquis bona cognoſcat, ꝙ bona ſint, niſi ipſa eligat, & procliuis ad ea fuerit. Signum huius rei eſt, ꝙ qui aliqua eligit, ea etiam bona eſſe præſenſerit, neque Virtutem rationalis ſine paſſiuo habere poſſibile eſt, neque harum aliquam ſine illa, & mutuo. Præterea, ſi poſtquã bona cognita ſint eſſe bona, ſequitur electio (propterea enim intemperantem non proprie, nec ſimpliciter cognoſcere dicemus) Et cognitio quidem eſt prudentiæ, electio autem moraliũ uirtutum, certe uirtutes morales ipſam prudentiam ſequentur, & eas quoque prudentia uiciſſim. Quando quæque ipſarum uirtus eſt, in agendo ex recta ratione, hoc eſt, prudentia. Quin morales quoque ſe mutuo ſequuntur, ſi quidem qui unam harum habet, habet etiam prudentiam & morales. Præterea, ſi omnis actio uirtuti conſentiẽs tum ex eo, ꝙ ſcopum talem habeat, tum ꝙ ita agatur, compoſita eſt, & ſi moralis uirtutis eſt, ut rectus ſcopus proponatur, ipſius autem prudentię, ut cognoſcantur ea, quę eo tendunt, quo modo ſeparata ac ſeiuncta eſſe poteſt? Præterea, ſi impoſſibile eſt habere prudentiam, niſi qui ſit circa omnes res prudens, certe qui prudentia præditus ſit, omnia, quæ agenda ſint, cognoſcet, ſed impoſſibile eſt, ut prudentia, quę poſſit ea, quæ ad eum ſcopũ tendunt, cognoſcere, exiſtat, niſi conueniens ſcopus ſit propoſitus. Neque enim amplius prudens, ea quæ agenda ſint, iudicabit, & cognoſcet. Verum ea, quæ agenda ſunt, iudicat, & cognoſcit, & exeqtur ipſe prudens in omnibus igitur, quæ agenda ſunt, rectum ſcopum propoſitum habebit. Atque ita omnem uirtutem ha

bet,quando uirtutum moralium finem, & scopum optimum rerum agendarum definit. Sed prudens in omnibus rebus agẽdis optimum scopum statutum ac fixum habet. Periti enim uiri est,ut ea,quæ ad scopum spectant ac perducunt,perspiciat: Prudentis autem,ut ea uideat, quæ ad optimum scopum ducunt. Si igitur fieri non potest, ut iuxta aliquam moralium uirtutum operemur citra prudentiã ipsa autẽ prudentia circa omnia agẽda uersans,cogit secũ omnes morales uirtutes,siquidem est habitus cũ ratione agens circa omnia bona hominis,quatenus homo est,certe omnes uirtutes prudẽtiam ipsam comitabuntur. Haud enim facile est,ut inquit Theophrastus,uirtutis differentias se deprehendere ac discernere,ut non inter se aliqua saltẽ in re consentiãt atq; cõueniant. Appellationes uero ipsarũ sunt,ut communis usus appellat.

Ius naturale esse. Cap. XLII.

IVs naturale esse inde colligitur,ꝙ homo natura sociabilis est & communicabilis. Nec potest societas durare citra iustitiam Esse autem communicabilem patet ex actione. Homo enim non est is,ut solus & per se uiuere possit. Velut enim alia animalia,quæ naturaliter congregãtur, dicimus id naturaliter habere: ita homo quoque naturaliter habet,ut communicabilis sit in societate ac cõmunicatione aliorum semper uitam agens. Præterea ex animalibus, quæ naturaliter congregantur, & si id naturaliter habeant (Id enim ad quod aliquid impellitur ac mouetur, neq; ex doctrina,neq; ex cõsuetudine,neq; necessitate ductum,hoc inquam ipsi naturaliter inditũ est. Ita quoq; animalia, quæ cõgregantur,ut mutuo secum uersentur,ex naturali impulsu habent) Sed tamen,quanquam ea naturam hãc habeãt, licet separatum unum aliquod ab aliorum cõuictu, educare per se. Quinetiam nulla diutissime superfuerunt ex iis, quæ naturaliter ut congregentur apta sunt, etiam si priuata essent societate ac conuictu aliorum. Homo autem nullus superuiueret diutius,qui ab aliis hominibus seiunctus esset. Indicium autem maximum est,hominem natura cõmunicabilem esse,atq; etiam multo magis, quàm reliqua omnia animalia,ꝙ solus rationalis est homo, & solus ratione uti potest. Ipsa uero ratio ad id spectat, ut proprias cogitationes & spectacula iis indicemus, quibus cum uersamur. Quoties igitur nemo nobis pręsto est,aut nolumus alicui præsentium res nostras indicare uel discere aliquid ab illo,quiescimus sola cogitatione contenti. Quare si ad aliquam rem hac ratione sola,quam nobis natura elargita est,utimur, Et natura nihil frustra aut facit aut largitur, certe nobis tanquam communicabilibus rationem impartita erit. Præterea,etiam si dicamus ipsum Ius constitutione esse comprobabitur hominem natura communicabilem esse. Si enim iure indigent & hac constitutione omnes homines naturaliter,non enim hic indiget,ille minime, id uero tanquam societatem conseruans assumũt,certe omnes homines socialitatem natura habebunt. Nõ enim dici potest, indigere ipsos iure,sed ius natura nõ esse. Id enim,sine qua impossibile est esse aliquid eorum,quæ in nobis insunt,necesse est esse natura,uelut impossibile est uidere sine oculis. quare cum uisio sit natura,ipsi quoq; oculi natura erunt. Similiter aures quoq; natura. Neq; enim sine iis audire possibile est,& auditus natura est. Et penitus omnia sensoria in nobis naturaliter insunt,propterea quod actiones,quę per ipsas fiunt naturaliter nobis adsunt. Si igitur sociales ac cõmunicabiles natura sumus, impossibile autem est durare societatem sine iustitia,necesse est ius quoque natura esse. Quod si quoniam apud alios aliud ius est, propterea negẽt ipsum esse natura,certe id natura dicẽt esse,quod apud omnes idem est. Et si ius scriptum,quoniam scriptum est, per constitutionem & non natura esse dicent, certe necesse erit,ut natura,nõ positione fateantur id,quod non in scripto uim habet. Suntq; eiusmodi pleraq;,quæ appellare solemus ex ipso affectu,leges non scriptas,quæ cõmunes omnibus hominibus sunt,nisi sint excæcati. Reuereri enim seniores,colere Deum,honorare atq; obseruare parentes,& præstantiores uiros,sunt iura quædam non scripta & communia,quæ naturaliter apud uniuersos homines retinẽtur. De his enim neq; paciscuntur secum: neq; leges sanciunt, sed retinent tanquam statutas & confirmatas ab ipsa natura. Sed de modo honoris leges ferunt,alii hoc modo, alii illo: & ii per hos,alii per illos,ea quẽq; facturũ esse putantes,in quibus prius uersatus fuerit. Quibus in rebus postea ius per constitutionem,quod ius gentium uocant,uim habet. Hoc enim modo colere Deum,uel obseruare parẽtes,ius per constitutionem & lęgale definit ac præscribit. Quare alias id ius apud alios diuersum est. Sed tamẽ apud omnes & semper,ut colatur deus,in hominum natura inditum est,atq; insparsum. Quare si quis hæc iura semper & apud omnes uniuersaliter naturalia esse dicat,à uero nõ aberrabit,sine quibus communitas ac societas permanere non potest. Non enim dicendum est,communitatem natura esse,ea uero,quibus communitas conseruatur,naturalia non esse. Sed necesse est, si naturalis est ipsa communitas. naturalia quoq; esse iura,quibus constat communitas. Ius enim conseruare ac fulcire ipsam communitatem ac societatem,patet in iis qui iniquissimi atq; iniustissimi esse uidẽtur. Hi uero sunt ipsi prædones. Quorum societas ex iustitia,qua alter erga alterum utitur cõseruatur. Quia enim alter potiorem partem sibi non uendicat,quia non mentitur ullus,quia obseruãt eum,qui aliis pręstãtior uideatur,quia conuentiones ac pacta seruant,quia demum imbecillioribus opem ferunt,propterea illorum societas mutua cõseruatur,ac perdurat. Quorum contrariis omnibus aduersus eos,quos iniuria afficiunt,utuntur. Hæc enim naturalia esse iura,argumentum maximum est,ꝙ ne si paciscãtur quidem contraria his inter se tanquam iusta, permanere ullo modo potest eorum societas. Atqui consequens foret ut quodlibet similiter societatem conseruaret,quod pacto & constitutione factum esset. Quod si hæc quidem pacti,uel non pacti fuerint,societatem conseruant, opposita autem iis,etiam si pacti fuerint labefactant atq; euertũt: Certe,ea quę conseruant,naturalia sunt, quanquam ex conuentione fiant. Ipsa enim conuentio ac constitutio uidetur esse quædam iuris naturalis inuestigatio, & consensus communis rerum inuentarum. Verum ex quærentibus,nonnulli rem quæsitam inueniunt,nonnulli frustantur. Quemadmodum sane in aliis omnibus, quæ per inuestigationem inueniri possunt. Præterea,qui statuerunt atq; decreuerunt iniuriã inferre & prædari: non expensis latis legibus ex earũ transgressione,prædantur atq; grassantur,sed tanquam criminа aperta sint,per quæ prædationem ad id ferunt. Si uero sunt quædam iniusta naturaliter,& non constituti iuris trãsgressione, necesse est,ut naturalia quædam iura sint, quæ illis sint cõtraria. Esse autem quædam iniusta natura patet, ꝙ apud omnes,& qui ualde contrariis legibus utuntur, cõmunia quædam sint,quibus qui sibi proposuerunt, ut iniusti essent,utuntur in eos,quos iniuria afficiunt,omnia enim prædones fere eadẽ apud omnes faciũt, quos iniuria afficiũt. Quod si ita habet,certe ea,quæ his,qui iniusti sunt natura,cõtraria sunt,iura naturalia sunt. Nam nihil aliud est iniuria,quam transgressio iuris. Quare si natura est transgressio quædam iuris,certe ius erit multo prius,cuius trãsgressio iniusta est natura. Posterius enim est trãsgressio alicuius,quàm illud,cuius est trãsgressio. Nihil enim aliud est iniustum natura,quã trãsgressio & cõtrarietas naturalis iuris. Præterea,quẽadmodũ in aliis uirtutibus habet, ita par est,ut se habeat res in ipsa iustitia. Verũ in aliis singulis naturaliter ea quæ gerũtur ab ipsis,talia sunt. Natura.n.fortitudinẽ,qui fortitudine præditus est,exercet. Et naturaliter continentia ea,quæ à continentia geruntur. Ita quoque in aliis. Sunt igitur etiam iura natura,quæ aguntur,& iustitia.

Non sufficere uirtutem ad fœlicitatem. Cap. XLIII.

SI qui uirtute præditus est,fœlix est,qui uero fœlix est,feliciter uiuit,fœlicitas enim in uita uersatur,qui igitur uirtute

tute præditus est uitam felicem uiuit. Sed uita felix eligẽda
est, non prætermittenda aut refutanda, uita igitur fœlix nõ
prætermittenda est. Vita itaq;, quam aliquis uolẽs deserat,
fœlix non est. Sed, qui uirtutem habet diserere quandoque
posset uitam cum uirtute, idq; uolens, propter discesfionẽ
cõsentaneam rationi. Vita igitur uirtute prædita & secun-
dum uirtutem, non est fœlix. Virtus igitur non sufficiẽs est
ad fœlicitatem. Præterea, qui quærit, an uirtus ad fœlicita-
tẽ sufficiat, nihil absurdũ quærit: qui uero quærit, an uirtus
ad uirtutem sufficiens sit, rem absurdam quærit, non igitur
eadem est utriusq; ipsorum quæstio. Quod si hæ quæstio-
nes eædem non sunt, nõ igitur idem est uirtus & fœlicitas.
Sed est primũ, ergo secũdũ. Si itaq; aliud est uirtus quàm
fœlicitas, non igitur in possesfione uirtutis fœlicitas consi-
stit, uelut neq; in habendo tibicinis artem consistit tibia ca-
nere. Non igitur in habitu solo & possesfione uirtutis est
fœlicitas. Præterea si diuersum est id, quod ab aliquo gi-
gnitur, ab eo, quod ipsum gignit: sed fœlicitas ex eorũ sen
tẽtia à uirtute gignitur, certe felicitas à uirtute diuersa est.
Sed est primum, secundum ergo. Præterea, si fœlicitas in
uita atq; in actione uersatur, ipsa autem uirtus est habitus,
non igitur idem fœlicitas est quod uirtus. Præterea si om-
nis ars, aliquid à se diuersum efficit, nõ se ipsa ipsa: autẽ uir
tus iuxta ipsos est ars fœlicitas effectiua, certe fœlicitas à
uirtute diuersa erit. cum ab ea fiat. Præterea si actio cũ uir-
tute fœlicitatem efficit, & ad actionem cum uirtute uirtus
non sufficit, uirtus igitur ad fœlicitatem nõ sufficit. Aut.n.
circa electionem rerum suauium, ex sententia Epicuri, aut
circa electionem rerum naturalium uersatur, ut Stoicis ui-
detur. Aut aliorum quoquomodo domesticorum, quæ
oportet eius actionibus subiecta esse, ut ærariæ æs, ferrum,
ignis, carbones, quorum nullum ars æraria facit. Si igitur
circa subiecta quædam eius actus uersatur, quorum ipsa ef
fectiua non est, non igitur sufficit uirtus ad proprias actio-
nes, nam indiget quoq; illis, circa quæ actio uersatur, quæ
sunt externa. Neq; enim (ut aiunt) hæc sine ratione tenorẽ
habent, sed sunt motiua uirtutis, & causæ, ut ipsa agat &
operetur. Ea enim sectatur, uelut propriam materiam ipsi
artifices. Aiunt igitur tollendas esse ipsis actiones, nisi hæc
comitẽtur, & suis differentiis uirtutes moueãt. Neq; enim
tibiæ, si ad essentiam nobis conducerent, propterea ad ti-
bia sonandum conferrent, sed tenorem sine ratione habe-
rent. Non enim si necessario homini ea adsunt, quibus uti-
tur: Virtus & sine ipsis non est, propterea actionem uirtuti
conferunt, cũ sint diuersa ab ipsa uirtute. Præterea si ad re
rum naturaliũ electionem, opus est corpore ualido & sen-
sibus, quæ sunt extra uirtutem (quomodo enim recte sine
iis rerum naturalium electionem facere possent?) hęc uero
sunt extra uirtutem, non igitur sufficit uirtus. Præterea, si
uirtutis actio circa rerum naturalium ac peculiarium ele-
ctionem uersatur, & circa fugam ac declinationem contra-
riorum certe oportet ea adesse, quæ ipsa electura sit. Neq;
enim semper homini hæc præsto sunt. Propter defectum
igitur harum rerum, ille qui uirtute pręditus est, seipse quã
doque eximit ac retrahit. Neq; enim quod non posfit ea
eligere, eductio est uirtutis opus, sed quod non adsint ea,
quæ in ipsa non sunt. Si igitur in ipsa uirtute nõ est horum
præsentia, actio autem ipsius circa horum electionem uer-
satur, non igitur sufficit uirtus ad propriam actionem. Præ
terea, cum duplex sit actio in singulis artibus quædam in
principalibus & præcipuis, ut Tibicini si ualeat corpore, &
tibias quales uult habeat, & nihil extrinsecum ab ipsis per-
turbet, quædam in confideratis, & cõtrariis illis prædictis,
quemadmodũ in aliis artibus, finis in actionibus circa con
federatas res & principales. Ita quoq; in uirtute, si modo
ipsa quoq; ars est. Præterea si nulla ars sufficiens est ad pro
priam actionem, quod indigeat iis, per quæ & circa quæ
actura sit. Sed uirtus quoq; ars est, nec ipsa igitur sufficiet
ad actionem suam. Præterea si uirtus circa rerum natura-
liũ electionem uersatur, sed imposfibile est, ut alicuius rei
fiat electio & iudicium, nisi prius imaginationẽ illius sump
serimus, quam imposfibile est adesse non sentienti, & sane

sentientem oportet sanum quoq; sensum ad agendum cir
ca has res habere, uerum huius compos non est, ne consti-
tutionis quidem igitur compos erit. Velut enim non exi-
stentibus ipsis subiectis, imposfibile erat operari, quorum
ipsa compos nõ erat. Ita quanquã adsint subiecta, sed nõ
præat imaginatio, impulsum fieri imposfibile est. Imagina
tio uero sensu quodammodo affecto, nisi ipsorum imagi
nationes mentiãtur. Si igitur neq; ab subsistentiam eorum,
circa quæ actus uersatur, neq; ad imaginationẽ & sensum
sufficit uirtus, sine quibus operari non potest, ne ad suã qui
dem actionem sufficiet. Præterea si posfibile est, ut prædi-
tus uirtute in lethargum, in melancholiam, in uertiginem,
in delirium incidat, in quibus qui fuerit imposfibile est ut
secundum uirtutem operetur, non igitur ad suas actiones
uirtus sufficit. Quomodo enim dici potest eum, qui delirio
correptus sit, & uinculis indigeat, & idcirco amicorũ ope
prudẽter operari tunc, nisi mordicus suam positionem tue
ri uelint? Præterea, si uirtus quædam repellit ac declinat ex
rebus indifferentibus, iuxta horum sententiam, quædam
eligit & complectitur certe ad fœlicitatem non sufficiet.
Quomodo enim fœlix est ille, qui in his uersatur, quæ uir
tus reiicit? Aut enim non recte facit ea reiiciens, aut impos-
sibile est fœlicem esse his præsentibus, quę repellere ad uir
tutem pertinebat. Sensus quinetiam, si ad hominis essentiã
necessarii sunt, sed ad uirtutis actiones non conducunt, cer
te sine ratione erunt. Quod si non solum homini necessarii
sunt, sed conducet nuquoq; ad agendum & utitur ipsis uir-
tus ad proprias actiones (imaginatio enim actionum secũ
dum uirtutem basis ac fundamentum est) non igitur sine
ratione ad eius actiones conducunt, ut se habet cœlum, ter
ra, locus, & tempus. Si enim iuxta uirtutem operabimur,
quocunq; modo affectis sensibus, uel etiam falsis imagina-
tionibus, quæ ex eiusmodi sensibus nascuntur, assentiemur
& iis cõsentanea agemus, id quomodo uiri studiosi aut bo
ni esse poterit? Aut si ambigemus, neq; assentiemus, & ni-
hil eorum, quæ ab ipsis proficiscuntur, agemus, certe nihil
operabimur. Quòd si alia quædam operẽtur, de iis autem
ambigant, non igitur ad omnia, quę in uita sunt, ex hoc iux
ta uirtutem operabitur is, qui uirtute præditus est. Quare
non est sufficiens ad proprias actiones, quas propter qua-
rundum rerum peculiarum absentiam non peragit. Si quis
enim dicat dormientes operari, ꝙ aliquorum memoriam
teneant, & experrecti eam non omittant, simile est ac siquis
asserat, dormientes uidere, quoniam experrecti quoq; ui-
dent, nec amittunt potestatem uisiuam. Pręterea, si non ani
mæ fœlicitas quæritur sed hominis: in confesso autem est
hominem ex anima cõsistere & corpore, quorum utriusq;
sunt peculiaria bona, & mala differentia inter se. Velut igi-
tur ea inter se diuersa sunt, nonne consequens est, ut finis
eius, qui ab utrisque agitur, & bonum indigeat utroq; ho-
rum ex quibus est, bono? ꝙ si ita res habet, non sufficit igi-
tur bonum animæ ad finem hominis, sed indiget etiam re
bus corporis. Corporis autem bonum est ualetudo bona,
quæ circa primorum corporum, ex quibus hoc constat tẽ
peraturam uersatur. Robur, quod est in firmitate atq; agili
tate secũdorum, & quæ illis componũtur, corporum. Pul-
chritudo, quæ est in bona habitudine & commẽsuratione
tertiorum iam & dissimiliarium corporum, quas partes
corporis contiguas, & proximas uocamus. Quemadmo-
dum enim in anima omnibus uirtutibus per singulas potę
states opus est ad hominis finẽ, ita quoq; in corpore. Præ
terea si ea, quibus homo naturaliter familiaris est & acco-
modatur, uult se bene habere uirtus, & præter eius uolun-
tatem est, ut hæc non bene habeant. Sed homo naturaliter
uelut ipse sibi amicus est ac familiaris, & partibus suis po-
testatibus, & extremitatibus, ita quoq; proximis, parẽtibus
scilicet & amicis, & propriis ciuibus. Sociabile enim & ciui
le animal est. Iam liquet igitur, hæc bene habentia & salua,
ipsi aliquid ad proprium bonum & finem cõducere & ea,
quibus opus habebat, ut se ipse conseruare queat, & unum
quodq; eorum quibus naturaliter familiaris est. Quare bo
nis quoq; utilibus opus habet, quæ uel actiua sunt eligen-

dorum per se homini, ea uero sunt, ad quæ naturaliter accommodatur, aut conseruatiua ipsorum, aut contrariorũ ipsis auersiua. Præ.erea, fœlicitas est bonorumcompletio: cuiusq; autem eorũ, quibus naturaliter accommodamur, bonũ aliquod est, omnibus iis ergo opus erit ad bonorũ completionem. Si quis enim dicat nos quidem pluribus familiares esse atq; accommodari, nostra tamẽ nihil referre, quo modo ipsa se habeant, pugnãtia profecto dicet. Si uero iis indigemus, quomodo quisquam fœlix esse dicetur, cum ipsi desint ea, quibus opus habet? Siquidem nulla re indiget fœlicitas, sed perfecta atq; absoluta est. Præterea, si communes de fœlicitate notiones, ipsam esse uitam sua sorte contentam & nihil amplius appetentem. Nulla enim re indigere fœlicem præsumpserunt, fœlicitatem ultimum expetendorum esse existimant. Quin & uiuere secundum naturam, & uitam secundum naturam fœlicitatem uocãt. Præterea, bene uiuere ac degere uitam & bonam uitã fœlicitatem esse dicunt. Si igitur fœlicitas eiusmodi esse præsumpta est, sed uirtus ad nihil horum sufficit, non igitur ad fœlicitatem sufficiens erit. Vtrum ne igitur qui uirtute prędıtus est, omnia habet, & nulla re indiget in uita, an multa sunt quibus uirtute præditus indiget, bona ualetudine, robore, diuitiis, & pluribus aliis? Atq; id etiam ex eorum sententia, qui uirtutem ad fœlicitatem sufficere statuunt. Aiũt enim esse quædam præcipua sapienti, ut quæ dignitatem habent, & peculiaria quædam & curãda. Quin si seiunctim uirtus unà cum iis poneretur, & seorsum uirtus sola, nunquam ipsum sapientem solam uirtutem electurum, si possit uirtutem, quæ cum aliis est, sumere. Quod si hoc sapiẽs igitur his opus habebit. Deridiculus enim foret, si ea quidem eligeret, ad nihil tamen eorum electionem referret. Quomodo igitur ultimum expetẽdum esse uirtus potest, & quo comparato, nihil aliud amplius appetimus, & sufficiens est ad uitam? Quòd si non ad hæc, ne ad fœlicitatem quidem. Statuitur enim talis res esse fœlicitas. Quòd si uita secundum naturam fœlix esse statuatur, quomodo uirtus ad hoc sufficiens est? Natura enim quæ nobis animam dedit corpus quoq; largita est, & ad utriusq; horũ perfectiones & comparationes nos accommodauit. Quare qui alterutrius horum perfectione naturaliter priuatus est, ne secũdum naturam quidem uiuit. Secundum naturam enim, secundum, consilium ac uoluntatẽ naturæ intelligitur. Quòd si non hoc, non igitur fœliciter. Pręterea, si corpus organũ existens nobis à natura datum est ad functiones naturales: In omni autem organo indigente, cuius gratia organum est, ad id conducit quoq; organi uirtus: corporis igitur uirtus ad functiones naturales & uitam secundum naturam conducet. Non igitur sine corporis uirtutibus licet secundum naturam uiuere. Quod si hoc, ne fœlicem quidem esse. Præterea, si Natura nihil frustra facit, nulla enim alia ars quicquam eorum, quæ ab ea fiunt, frustra facit, sed unũ quodq; quod ab arte fit, ad proprium eius finem cõducit: Sed Natura quoq; est ars quædam diuina, quare quæ ab ea fiunt, ad propriũ eius, in quo fit, finem conducent. Accõmodabunt autem nos ad id, bona corporis & externa. Cõferunt igitur hæc quoq; ad naturalem nostrũ finem, neque frustra est accommodatio ad eas res. Nõ sufficit igitur uirtus ad naturalem hominis finem, quando neq; ad comparanda neq; ad conseruanda ea, quibus naturaliter accommodamur, sufficit. Præterea, si hæc sub electionem uirtutis cadunt, & natura electionis horum gratia est, si sint uirtuti familiaria, admittere: si sint opposita, repellere ac declinare, num eligere igitur oportet bona corporis, & externa, sed eorum curam non habere? Nonne etiam possidere ipsa. Quid autem possidere ipsa, nonne etiã usum ad aliquid eorum conferre? Ad quid igitur, nisi ad finem? Neq; enim natura uellet, neq; uirtus iuberet, neq; sapiens eligeret, si nihil referret, ea habere, an nõ. Neq; enim ulla ars alia eligit aliquid, gratia eligendi solum, sed omnium electio ad finẽ refertur. In usu enim electorum non in electione subiectorum finis est. Et uniuersaliter nonne absurdum, ut uirtus dicatur ad id soliũ esse, ut uidelicet eligat? Si enim indifferens est usus lectorum, nec ad finem conducit, certe uana ac temeraria electio erit. Quin etiam si fœlicitas in bene uiuendo sit, neq; ad hoc sufficit uirtus. Bene uiuere quippe dicitur, qui uirtute utitur, & secundum uirtutem uiuit, & agit aliquid. In quali enim actione bona hominis uita consistit. Actionum autem aliæ ad possesionem, alię ad usum referuntur possidentium. In possessiuis igitur, finis esse non potest, nam ipsæ sunt gratia alterius. Sed in iis, quæ ad usum spectant finis est. Neque artificium finis est in possessione earum rerum, quibus usuri sint, sed in earum usu, qui est secundum artem. Et uirtutis sane ultimum & finis, cum ipsa quoque sit ars, non in electione & acquisitione quarundam rerum, sed in usu acquisitorum. Quòd si in functionibus & actibus, quæ ad usum pertinent, est fœlicitas & bona uita: Hæ uero non sine corporis bonis, & externis & peculiaribus naturalibusq;, quorum uirtus electiua est, uirtus igitur ad fœlicitatem & bonam uitam non sufficiet. Præterea, si à natura corpus quod organũ est homini ad proprias functiones datũ est, & ad eius bona, certe corpus conferet ad bonum hominis, quod est in actionibus, & ad finem. Ceu quoq; in artibus. Nam bonum tibiarum est ad bene canendum tibia. Quòd si ita est, non sufficit uirtus ad fœlicitatem. Si hæc enim nihil ad uitę actionẽ & fœlicitatem & finem conferrent, certe frustra nobis à natura corpus datum esset. Non enim, quę pręsentia iuuant, hæc absentia, non diminuunt opus, quod iuuant. Præterea si omnia, quæ medicinæ causa, sunt, ea sunt sanitatis quoq; gratia, quæ ab ea fit: & quæcunq; artis gubernandi nauem ad fœliciter nauigandum, quod ipsa efficit: quæcunq; igitur uirtutis sunt fœlicitatis quoq; erunt: si modo eius opus est ipsa fœlicitas. Corporalia autem & externa ipsi quoq; fatentur uirtutis causa esse, ut eligat ipsa, & comparet, quare ad finem quoq; hæc utilia sunt. Quod si hoc ita est, non sufficiens est uirtus ad finem. Præterea, quæcunq; sunt medici gratia, quatenus medicus est, ea sunt quoq; sanitatis, & quæcunq; sunt gratia gubernatoris, sunt fœlicis nauigationis quoq;, qui est finis gubernatoris. Et quæcunq; demum sunt hominis causa, quatenus est, ea finis quoq; ipsius causa sunt, id est fœlicitas. Non sufficit igitur uirtus ad finem. Pręterea, si uelut aliquem dicimus secundum intellectum agere, non ꝙ intellectum habens agat, sed ꝙ ita agit, ut intellectus uult & secundum animam, non ꝙ animam habẽs, sed ꝙ ut anima uult, & in quibus & per quæ. Fœlicitas autẽ est in actione secundum uirtutem. Fœlicitas igitur est in eo, quod est secundum uoluntatem uirtutis. Sed secundũ uoluntatem uirtutis est, esse cum electis ipsi & peculiaribus, & eius gratia præparatis, Cõferunt igitur hæc quoq; ad actionem secundum uirtutem, hoc est, fœlicitatem. Quod si id ita est, non sufficit igitur uirtus, Præterea, ceu Tibicini ad bene tibia canendum, in canẽdo tibia, & proprium finem, tibiæ cãtus. Similiter quoq;, in aliis artibus. Ita si illi, qui fœlicem uitam agit, in bene uiuendo est fœlicitas, non erit igitur indifferens ipsi uiuere & bene uiuere, sed conferentis ad bene uiuendum. Quòd si ita habet, non sufficit uirtus ad finem, quando per hanc non ut uiuamus, sed ut bene uiuamus, à nobis acquiritur duntaxat. Præterea si uirtute præditus, maxime sibi & corporalia & externa bona cupiat, & præsentia conseruet, & absentia eligat tunc, & possideat, & pro ipsis Deos precetur, certe destitutus ad propositum ipsorũ, nisi ea adsint, cupiet ipsa. Quod si destituitur, præsentibus ipsi contrariis horum, qui potest esse fœlix? Præterea, si qui uirtute præditus est, contingit in furorem cadere, & morbo corripi, cum tamen nullus sit, qui furiosum, cũ fuerit, aut ægrotantem, aut dormientem, fœlicem dicat: certe fœlicitas in possessione atq; habitu uirtutis non erit. Præterea si uirtus, ut fit, & quoquo modo operetur, quibusdam opus habet, & in actione secũdum ipsam est fœlicitas, quo modo satis erit ad fœlicitatem, cum indigeat quibusdam externis ad agendum, in quo est fœlicitas? Præterea, si naturalia sapienti appetenda sunt, & nihil frustra sapiens appetit, hæc certe, quæ ipsæ appetit, ad finem propriũ ipsius relationem habebunt, & conferent ipsi nonnihil ad fœlicitatem,

tem. Præterea, aut cum usu quorundam uirtus finem assequitur, aut omnino ipsa per se. Si quidem utens aliis, sufficiens non erit ad finem: si uero per se, idem erit uirtus & fœlicitas. Sed uidemus id in artibus impossibile esse. Tribus enim opus est singulis ad finem, fine, consequente finē, & inducente finem. Consequens quidē, est medicus, uel gubernator. Finis, fœlix nauigatio, & sanitas. Inducēs autem hæc, medicina, ars gubernandi. Et in fœlicitate porro, consequens est sapiens, finis fœlicitas, inducens uirtus. Velut igitur medicina non est sanitas, sed sanitatis effectrix, & ars gubernandi existens bonæ nauigationis effectrix, non est bona nauigatio: ita neq; uirtus, quæ est fœlicitas effectiua, erit fœlicitas. Nihil enim eorum, quæ aliquid efficiunt, sui effectiuum est. Quare non sufficit uirtus ad fœlicitatē, quæ ab ipsa fit. Præterea, si quilibet artifex ea quæ ex arte eligit habet cōducentia ad artis finem: ille etiam, qui uirtute præditus est, quæ eligit secundum uirtutem, tanquam sibi ad finem conducentia habebit. Sed eligit corporalia & externa bona, siquidem omnino gratia electionis horū uirtus accessit. Non enim cum uirtus sit, frustra quædam eligit. Non igitur sufficiens. Si uero quoniam etiam aliæ omnes artes eligunt quoq; corporalia & externa bona, negent, ipsa organa fieri uirtutis, dicendum est, primo quidem, nihil absurdum esse, ut eadem pluribus artibus utilia sint. Deinde nullus ex illis, quatenus est artifex huius alicuius artis, eligit ipsa, sed per accidens. Non enim quatenus tibicen aliquis est, aut gubernator eligit diuitias, aut gloriam, sed quatenus homo. Sanitas autem, si esset illis quoq; organū, uirtuti autem principaliter horū electio, id enim ipsius opus, electiua enim horum est, & probatiua. Quare erunt etiam organa ipsius, & conducentia ad finem, qui ex ea nascitur. Præterea, si quo uidemus, uirtute eius bene uidemus, & quo audimus uirtute eius bene audimus, et propterea, quo uiuimus, eius uirtute bene uiuimus, quare animę uirtus fœlicitas erit. Anima enim uiuimus. Nō propterea tamē nullo alio extrinseco indigemus, pręter animę uirtutē, ad bene uiuendum. Nam ob oculū, oculo uidemus, & eius uirtute bene uidemus. Sed tamen ad bene uiuēdum. & lumine indigemus, & aliis quibusdam. Primo, ut nihil obtenebret, & ut interuallum conueniens sit, & magnitudo quanti, & uidendi coloris. Ita sane etiam bene uiuimus, animæ uirtute. Indigemus tamen etiam quibusdam aliis ad id conducentibus, & organis. Nam secundum artes quoq; & uirtutibus secundum ipsas, bene agimus, quæ ex arte sunt: tamen ad fines secundum artes, etiam quibusdam aliis indigemus, quæ diuersa sunt ab artibus. Et uirtus sane, ceu ars fœlicitatis effectiua erit, non propterea tamē sine materia & propriis organis. Præterea si ita dicatur uirtus sufficere ad fœlicitatem, ut quælibet ars ad proprium opus, quoniā non alia arte indigent, ut recte functiones suas exequātur, Neq; enim ipsa uirtus alia quadā facultate & arte indiget, ut una cum illa fœlicitatem efficiat, indigebit tamē eatenus uelut artes, etiā aliis quibusdam ut proprium finem efficiat Quod siquis dicat uirtutes ita sufficere ad fœlicitatē, quoniam nullo extrinseco indigēt, nō recte dicet, multis enim extrinsecis quemadmodum ipsæ artes, sic uirtus quoq; indiget, ut demonstratum est, ad consequendum finē. Quòd si quis dicat, uelut ars tibiarum omni data modulatione recte uti potest, ita uirtus quoq; omni re ac negotio. Rectū quidem est. Sed distinguendū diligentius quod uelut neq; ars tibiarum sine propriis organis potest, id præstare, neq; uirtus. Sed solius quidem eius id opus est, non tamen sine conducentibus ad hoc. Præterea, non quia omnibus rebus recte utitur, idcirco omnis rei usus fœlicitatem facit: sed rerum uoluntariarum talis usus: sunt tamen quædā quæ inopinato accidunt ipsi studioso, quibus bene utitur, nō tamē eius actio circa hæc uersatur, & talis horum usus fœlicitatis effectiuus est. Præterea propria, si pręcipua & utilia sunt & dignitatem habentia, cur nam eiusmodi appellationes sortita sunt, si nihil conferunt ad fœlicitatem? omne enim præcipuum ad aliquid præcipuum est. Et quod conferens sit ad propositum magis, quām aliud propterea dicitur quoq; præcipuū ad finem. Et promotio ipsorum certe ad fœlicitatem conducit. Si uero ad hoc non confert, sed ad uitam secundum naturam, percontari eos oporteret de uita secundum naturam, utrumne ipsa quoq; sit bonum, aut non bonum, sed peculiare, & ipsum præcipuum, an alienū & non præcipuum? aut omnino anceps, & neutra ex parte pēdens? Præter hæc enim nihil responderi potest. Non.n. dicent esse malum ipsam uitam. Si igitur bonum, primo, nōne completiua ipsius & effectiua, bona ipsa quoq; erūt? Quare ipsa præcipua bona sunt. Præterea non solum ipsum honestum erit bonum. Nam uita secundum naturam si modo bonum est, ad fœlicitatem quoq; cōducet, si modo fœlicitas est completio bonorum. Quare non satis est ad fœlicitatem ipsa uirtus. Si uero alienum & non præcipuum, uel anceps nonne ridiculum est, effectiua ipsius, præcipua esse dicere? Quid magis enim quę ad hoc ferunt, pręcipua sunt, quā quæ ad oppositū ipsi? Si uero ipsa uita præcipua est, & dignitatem habet, uelut illa, & propter hunc talia erunt quoq; effectiua ipsius, cur præcipua est & dignitatem habet, eos interrogabimus, quemadmodum de huius effectiuis. Quoniam omne præcedens & præcipuū ad aliquid præcipuum est. Si ad fœlicitatem dicent, ergo uita secundum naturam conferet ad fœlicitatem. Atq; ita effectiua quoque ipsius, neq; sufficit uirtus ad ipsam. Si uero ad aliud quid dicant, eadem etiam de illo ratio erit, atq; id infinitum. Vniuersaliter autem si uirtus sufficit ad efficiendā uitam nostram summe fœlicem & beatam, quomodo esse potest rationabilius discessus aut eductio illi, qui uirtute præditus est, cum in beata uita sit? Ceu enim absurdum est dicere Iouē uelle mori, ita quoq; absurdū est, ut is qui non secus ac Iupiter beatam uitam agat, seipsum eximere atq; educere posit rationabiliter ex hac uita, cū corporalia & externa indifferentia sint, neq; fœlicitatem efficiāt, neq; tollant. Cūq; ipsa uirtus, quæ sola & comparat beatam uitā, & conseruat stabilem sua præsentia, nūquam deserat sapiētem. Quoties enim nullū malū adest, aut expectatur imminetq;, sed summa fœlicitas circa ipsum uersatur, uitam relinquere, & ipsam uirtutem uelle, admirandū est, & rationi repugnat, Quomodo enim consentaneū rationi est ut uirtus id suadet sapienti? Non enim ceu in aliquo aliorum, sic quoq; in fœlicitate rationabile est, satietatem capere. Nulla enim satietas fœlicitatis & uirtutis est. In infinitū enim uadit finiū appetitus. Neq; ad aliud quid est eorū relatio. Auocationem enim rationabilem siquis esse statuat, certe fatetur impossibile esse sine corporalibus & externis fœlicem fieri uitam. Pręterea, si rationabilis est discessus, sed ab aliquo prohibeamur nos ipsos abducere nonne in talibus misera uita est propter quam rationabile est, eximere seipsum? Si uero misera uita est, certe nō amplius fœlix est. Quare neq; non abicienda erit fœlicitas, quod, quidem ad hoc attinet.

Non esse fœminam, & marem specie diuersos. Cap. XLIIII.

Foeminā & marem negat Aristoteles specificas animalium differentias esse. Quoniam uniuersaliter eæ sunt differentiæ diuisiuæ generum in species, quæ habent cōtrarietatem & oppositionem iuxta rationē. Sed differētiæ materiales, & subiecti affectiones non faciunt diuersa specie. Propterea album & nigrū, quanq̃ cōtraria sint, non tamē faciunt corporis specialem diuisionem & differentiā. Sunt.n. affectiones subiecti. Sed non communis speciei & rationis corporis diuisio. Quoniam igitur & fœmina. & mas per affectionem materialem differant, non faciunt animalia specie differentia. Coctione enim & cruditate: caliditate, & frigiditate subiectæ materiæ differentia eorum est. Hæ enim affectiones non sunt animalis propriæ secundum substantiam & rationem: Sed secundum subiectum, & materiam, & corpus. Quare ex semine eodem & fœmina & mas fieri potest, sed nō rationale, aut irrationale: uel uolatile: uel terrestre. Propter eandem quoq; causam singulares quoque

homines, quanquam inter se differant, non sunt tamen specie diuersi, specialibus quippe affectionibus inter se differunt, non tamen secundum rationem, & differentiam, quæ in ea est. Qualitate enim carnium & quantitate, & aliis eiusmodi. Differens profecto est æneus circulus & ligneus, nō tamen sunt specie diuersi, ꝙ eorum differentia, in subiecto, nō in ratione uersatur. Sic quoq; in indiuiduis hominibus. Contrarietas enim quæ secundum rationem spectatur, species differentes gignit, non affectiones secundum materiā. Mas itaq; & fœmina, quoniam non ratione, sed materiali affectione differunt, non sunt specie diuersi. Non esse autē marem & fœminam diuisiuas ac specificas differētias, hinc quoq; colligi potest. Aut enim sunt hominis differentiæ, aut alterius alicuius speciei, in quibus est mas & fœmina: aut animalis. quod eorum est genus. Sed hominis certe diuisiua differentia non est. Propriæ enim alicuius diuisiuæ differentiæ, non latius patent, quā id, cuius differentiæ sunt, ceu ex differentiis, quę animal diuidunt, nulla extra animal cadit, neq; in ullo est, quod animal non sit. Contineri enim ac comprehendi oportet differentias eas, quæ proprie aliquid secant, in eo, quod ab ipsis secatur. Si enim quædam uidentur longius se extendere, quam quod secatur ab ipsis, quoniam non horum proprie sint, sed superiorum ipsis generum, idcirco ea transilire uidentur ac transgredi, non amplius ab illis excidentes, uult siquis pedestre & animal mihi bipedi: Videtur bipedis differentia in omni animali esse. est enī in uolatili, animalis enim proprie diuisiua est, quod non amplius transgredi potest. Nihil enim quod nō sit animal, est bipes. Mas itaque & fœmina, nō erunt hominis diuisiuæ differentiæ, qm̄ in aliis etiam animalibus sunt, nō in hominibus solis. Propterea ꝙ nullius alterius animalium speciei differēntiæ, erūt, sed ne animalis quidē dici potest eas diuisiuas differentias esse, & specierū effectiuas. Differentiæ enim quæ inter se contra diuiduntur, nō possunt simul in eadem specie manere, Neq;.n. rationale & irrationale in eadem, specie esse potest, neq; uolatile, & pedestre & aquatile. Neq; bipes, & qđ pedibus caret. Fœmina autē & mas, in eisdem sunt speciebus. Sunt.n. in homine, q idem est specie, in equo in cane, inq; aliis similiter, quæ ex coniunctione & coitu gignūtur. Non igitur diuisiuæ differentiæ, mas & fœmina sunt. Nec igitur specie diuersus est, mas à fœmina, quare neq; uir à muliere.

De libero nostro arbitrio ex sententia Aristo. Ca. XLV.

DE libero arbitrio einsmodi quædam sententia ferebatur. Si ipsa natura nō omnino similis est, sed differētiā habet, naturaliter enim quidā apti, quidam inepti sunt. Maximam uero uim natura habet, ut tales uel tales nascantur. Post naturam autem mores, ex quibus utriusq; electio & propositum tale fit: quomodo amplius in nostro arbitrio erit electio & propositum uitæ dubitaret quispiam. Nam & si quis causam tribuat doctrinę, ne discere quidem in nostro arbitrio est. Id autem dico in nobis esse, hoc est liberā uolūtatem, cuius oppositum & possibile est etiā in nostro arbitrio, quale nos esse uolumus liberum arbitrium. Preterea id quoq; magis in dubiū reuocari posset, an nihil sine causa fiat. Idq; omnibus uideatur oportet enim ut iis, quæ in præsentia à nobis fiūt, causa pręeat. Sed impossibile est, ut eadē sit causa oppositiū. Quod si id uerū est, omnia ergo quę fiūt, ex necessitate fiunt, Pręiactę enim sunt eorū causæ. Id autem ita habere necessarium est, nisi quidā motus sine causa reperiatur. Atqui reperitur, & est. Quo demonstrato, tum libera uolūtas cōseruabitur, tum casus, & quæ in fortuna sunt. Videtur quippe etiam Aristoteli, quidam motus esse absq; causa, ut in quinto post naturalium legitur. Assertio autem & cōfirmatio, ut sit motus aliquis sine causa, inde habebitur, si demonstratū fuerit in entibus nō ens inspersum esse & cōiūctum quodāmodo. Si enim nō ens in entibus quodammodo est, est id, quod per accidēs existit. Non ens enim quod etiam esse cōtingit, dictum per accidēs, aliquid esse, erit certe motus aliquis sine causa, quo existēt, iam demonstratum erit propositum. Nō ens uero esse quodammodo in entibus actu, facile, si quis animaduertat, cognoscet. Si enim entium, quædam sunt sempiterna, alia autem, quæ corrumpuntur, nō ob aliam causam differentia horum in ipsis esse potest, quam ob nō entis communicationem. Propter enim mistionem eius & tēperamentum præsentiamq; infirmitas atq; imbecillitas iis, quæ sempiterna non sunt, adueniens prohibet ipsa semper esse, & eodem modo semper habere. Si enim nihil ex non ente in entibus esset, nihil bene gigneretur. Quod si ob nō entis mistionem & corruptibilia talia sunt, & præterea ipsa falsa & mendacia: sed sunt quædam in entibus corruptibilia, & corrumpuntur, & falsa sunt, certe aliquid non entis est in ipsis. Etenim cōuerso quoq; modo rectum est assumptum. Si non ens non est in entibus, nullum ens corruptibile erit. Est igitur non ens. Si igitur non ens in rebus generationi subiectis inspersum & immistum est, res autem, quæ fiunt, causæ quædam præcedunt, quæ nec ipsæ sempiternæ sunt. Est igitur in ipsis quoq; causis aliquid non entis. Atq; ea est causa, quam per accidens esse dicimus. Id enim quod est per accidens existens in eisdem, cum tanquam in causis fuerit, erit profecto causa per accidens. Quoties.n. post aliquam causam sequatur aliquid, non ut hoc fiat existente causa, tunc id quod pręcedit hoc, quod secutum est, causa per accidens uocatur, hoc est, nō causa. Quod igitur hanc causam secutum est, sine causa factum est. Non enim propter peculiarem causam. Id uero, si in rebus externis fiat, fortunam facit & casum. si uero in nobis, liberum arbitrium. Natura quippe & mos uidentur causæ electionis ac propositi nostri esse, sed quatenus in his quoq; est non ens eatenus etiam in electione. Quocirca eligimus, quandoque ea, quorum causa in nobis non præiacta est, propter imbecillitatem atque infirmitatem naturæ humanæ. Alioqui.n. semper ob eadem moueremur: sed natura non entis, ut dixi, in quibus fuerit, ab iis auferi æternitatem, & actum semper secundum eadem. Quę igitur sine causa & non antecedente causa eligimus, hæc sunt quæ in nostro arbitrio esse dicuntur, quorum etiam opposita possibilia sunt, propterea quod causa non præiacta est. Quæ si antecederet, omnino, ut hoc fieret, necessitatem præberet. Idcirco plerūq; nonnulli, qui eiusdem naturæ sunt, & in iisdem moribus educati, differentes inter se euadunt, propter proposita & electiones, quæ sine causa sunt: Ipsum autem non ens cum entibus admistū est, neq; omnibus, neq; in quibus est, multum, uerum in paucis entibus, & parū. In iis enim entibus immistum est, in quibus ęternitas nō est, id autem est, quod circa terrā est, & is locus minimus est: si ad uniuersum mūdum cōferatur. Si enim terra, ex sentētia Astrologorū, pūcti rationem habet, ad totum cœlum: sed circa hāc & quæ in hac sunt, est nō ens, certe circa rem admodum paruam uersabitur. Atq; in his etiam obscure ac tenuiter est quod.i. modo, & nō ut plurimum. In iis enim quæ generātur, est id, quod dicitur, ut plurimum, cuius causa est Natura, quātum autem relaxatur e natura, & potētia ipsius, ut necessario fiāt, quę secūdū eam fiūt, id est, quod dicitur, rarum, uel ad minus, in quo est cōtingēs & aliter habēs. Circa hoc ēt uersatur infirmitas, quæ à nō ente oritur. Neq; igitur in necessariis est nō ens, quare neq; cōtingēs, neq; frequēs uel ut plurimum, quatenus ita se habet, sed in oppositis eorum. Hæc uero sunt rara uel ad minus. In his uersantur res fortunæ, & casus, & quæ proprie in nostro arbitrio esse dicuntur. Eæ enim electiones uel proposita, quorum aut natura aut educationes aut mores causæ sunt, ita in nostro arbitrio esse dicūtur, tanquam per nos fiant. Electiones autē sine causa, quæ sunt secūdum nō ens, ipsæ id quod proprie in nostro arbitrio esse dicitur, tuētur, cum fiant propter naturæ imbecillitatem. Idque in nostro arbitrio est, cuius etiā oppositum eligere contingebat, eum, qui hoc eligit. Id igitur, quod propter non entis præsentiam, debilitauit continuitatem causarum, quæ in nobis sunt, continet liberum arbitrium, & hunc locum tenet, ut causa fiat in quibus necessaria cā adest, pp nō entis in ente mistionem atq; cōplexū.

De iis, quæ in nostro arbitrio sunt, secundum Aristo. Cap. XLVI.

Ex omnibus, quæ procreantur atq; constituuntur à Diuina illa potestate, quæ in generabili corpore ab affinitate & propinquitate diuinitatis recedit, quã etiam naturã uocamus, præstãtissimum ac nobilissimũ homo existit. Solum quippe hoc animal perfectissime ex omnibus, quæ apud nos sunt, in hoc orbe, animaliũ potestatũ particeps est, is autem intellectus est. Et solum animã rationalem habet, qua deliberare, & quærere potest de iis, quæ ab ipso agenda sint. Nec more aliorum animalium, quæ, quia potestate eiusmodi carent, irrationalia appellamus, quæ imaginationes occurrentes sequũtur, iisq; assentiuntur, & incõsiderate faciunt omnia, quæ faciunt. Solus enim homo inter reliqua omnia animalia, post oblatam sibi imaginationem de re aliqua tanquam agenda potest quærere de ipsa & consultare, siue assentiri rei, quæ apparuerit, oporteat, siue minime. Vbi uero deliberauerit atq; iudicauerit, ita impellitur & ad agendum & non agendũ utrum. Et utrum antepositũ, à consilio inchoat. Propterea solum ex omnibus animalibus, in suo arbitrio habet, ut agat, quoniã non agẽdi idem potestatem quoq; habet. In eius enim uoluntate posita est electio agendorum: siquidem deliberare, & iudicare in eius arbitrio est. Est autem liberum arbitrium in iis, circa quæ deliberatio quoq; uersatur. Sed deliberamus neque de præteritis, neq; de pręsentibus, uerum de futuris & contingentibus non fieri, & quorum causa est intellectus & cogitatio. Hæc enim à uobis fieri possunt, & non fieri. In iis igitur est liberum arbitrium. Atq; est principium & causa eorum quæ à se fiunt, ipse homo id præcipuum à natura habẽs præter omnia alia, quæ ab ea gignuntur, quoniã solum rationale est natura & deliberatiuum. Rationale .n. in hoc essentiam habet. Quod si causa est principium eorũ quorum est causa, ipse autem homo est principium eorũ quæ facit, causa igitur eorũ, erit. Quando igitur principiũ principii quærere ac dicere absurdum est (non.n. simpliciter id est principium, cuius est aliud principium) nõ igitur electionis & uoluntatis & talis iudicationis hominis causa alia effectiua antecedere potest. Non enim amplius principium maneret. Sed rerum, quæ ab ipso fiunt, ipse causa est iudiciũ item & propositum, & causa horum effectiua. Illorũ autẽ, nõ amplius aliud quid. Si enim principium ea sunt, & principii proprie dicti non est principium & causa. Vt enim sit & gignatur homo principium quoddam est, ut uero hæc uel illa eligat, minime. Ea enim est essentia, ut talem potestatem in se ipse habeat. Quid enim amplius utilis esset deliberatio, si præiactas rerum quæ à nobis geruntur, causas haberemus? Quomodo itẽ aliis animantibus præstaret homo sublata consultandi utilitate? Inutilis enim esset, nisi in nostro arbitrio foret ex consilio anteponere aliquid & antepositum eligere. Si quis enim dicat imaginationem consultandi de re, quæ apparuit, causam esse, nihil absurdi dicetur. Quod si quis etiam agendi hoc aliquid non consilii sed imaginationi causam adscribet, certe tollet consiliũ, quod habemus, tanquam imaginatio alicuius causa esset. Quare si consultandi causa est res, quæ apparuit iudicii: autem consilium, impulsus ipsa iudicatio, ipse autem impulsus rerum quæ fiũt nihil in iis igitur est sine causa. Ceu ueso consultatio ac deliberatio aliquid in nostro arbitrio esse ostendit ita pœnitentia quoq; post quasdam res gestas, ut nos ipsi & nostrum propositũ accusemus, facit. eiusmodi causa enim testatur nos fuisse auctores agẽdi rem illam gestam. Si quis autem aliam causam quęret, ut hoc aliquid ex consilio eligamus, tollet consiliũ. Si enim cõsultatio in eo consistit, ut possimus iudicare, & eligere quodcũq; nobis optimum ex consilio apparuerit, qui id à consilio auferet, consilii nomen solum modo relinquet, siquis enim dicat omnibus extrinsecis circunstantibus similibus, aut eadẽ electurum esse aliquem aut acturum. iam sine causa erit aliquid. Horũ autem, ut aliquid sine causa fiat, impossibile est, eadem autem eligere iisdem circũstantibus, iudicare, in extrinsecarum causarum potestate res, quæ à nobis gerĩtur esse, recte non dicet, nec uerũ. Neq;.n. necesse est, ut homo eadem semper eligat, iisdem ad stãtibus omnibus, neq; sine causa est actio, etiam si non per eadem fiat. Cõsilium.n. & electio, iudicium item & homo eiusmodi actionis causæ sunt, cum ipsæ homo habeat in se potestatem consultãdi de præsentibus, potest etiam ex iisdem non eadem eligere, neq; id paruifaciẽdum est, neq; est postulatũ hoc, quod dicimus. Si.n. unus ipsi scopus esset, ad quem iudicii relationem faceret, uerisimile esset, ut ipse ex iisdem semper idem eligeret, eandem semper habitudinem habens & cõseruãs ad propositum sibi scopum, ad quem aspiciens iudicium ferret de ipsis. Quoniã uero fines plures sunt, ad quos aspiciens iudicium & electionem de rebus agendis facit. Nãq; suaue, & utile, & honestum ante oculos habet. Hæc autẽ inter se differunt. Neq; omnia circunstantia similem habitudinem ad unumquodq; horum habent. Sed ipse iudiciũ ferens de ipsis & electionem faciens, modo ad suaue, modo ad honestum, quandoq; ad utile, neq; semper eadem faciet, neq; semper eadem eliget, & si eadem omnia circunstent. Verum ea perpetuo, quæ ad iudicatum scopum maxime tendere uideantur. Soluetur etiam per hoc ratio ea quæ imaginationi causam rerum, quæ geruntur, adscribit, quoniam præter id quod melius sibi apparuerit, nullus unquam faciet. Plures quippe sunt scopi, ad quos imaginationis iudicatio pertinet. Quod uero, siquis mala eligat iisdem circunstantibus, ut ea coacte eligat, sequatur, & externas esse iudicii causas, hinc patet. In unaquaq; enim electione licet ipsum uidere, antequam agat ut anteponat aliquid oppositum etiam eligere posse. Non enim tanquam opposita his eligere non possit, ea eligit, sed quia probabiliora ipsi uisa sunt. Licet sane illi, qui coactam esse electionem demonstrare uelit, & super hoc contendat, etiam id, quod rationabile non uidetur, eligere. Præterea, si non semper similes habitu sumus, secundum quem deliberamus, non semper eadem eligemus ex circunstantibus existentibus similibus. Si uero cum circunstant eadem cum dissimilibus, non eorundem electio est, patet, electionis similiũ causam non sunt ipsa circunstantia, quæ similia sunt: Sed eum, quẽ circunstant, qui similis sibi est omnino autem qui esse liberum arbitrium rationabilis demonstrare enitatur, cum adro perspicuum sit, certe ille diiudicare nescit, quid sit notum, quid non. Patet enim hoc ut diximus, multis ex rebus tum ex eo, ꝙ deliberamus, ꝙ mutamus consiliũ, quòd cõsultamus, quòd quædam damnamus, ꝙ adhortamur, laudamus, uituperamus, honoramus, quòd punimus, quòd docemus, quòd imperamus, quòd uaticinamur, quòd præcamur, assuescimus, quòd demum leges condimus. Cum enim his omnibus & similibus, uniuersa hominum uita utatur, testatur nihil aliud æque hominis præter alia animalia proprium esse, ac liberum arbitriũ. Quod uero ut quales moribus euadamus, in nobis principium habemus, unde electiones quoq; diuersas facimus, patet, quoniam per mores nos quales efficiamur. Morum autem maxima pars in nostro arbitrio est. Nam & si quis dum adhuc puer est, immoderate uescitur, natura tamen omnes homines, ubi perfecti sunt, honesta dignoscunt, ac dispiciunt. Nullus itaque naturaliter se habens, ignorat, quæ iusta, quæ iniusta, quæ item honesta, quæ turpia sint. Neque id ipsos latet ex quadam consuetudine aut turpium aut honestorum, se euadere electiuos & actiuos. Qui igitur exercere aliquid aut discere uolũt, ut per mores ad propositum perueniãt, conuertuntur, tanquam haud nescii, quid possint mores, ad assequendum propositum. Cui enim obscurum est, ex exercitatione rerum modestarum, modestiam ac temperãtiam comparari? Si igitur neq; honesta ab iis, qui secundũ naturã adhuc habent se, nec uitio excæcati sunt, non ignorãtur, siquidem uia ad ipsa in nostro arbitrio est & nota, in nro igitur arbitrio erit ut quales moribus euadamus, & habitus cõparem⁹, à quib⁹ uel hæc eligemus, & faciem⁹, uel refutabimus. Aptitudo aũt ac dexteritas, quæ ad aliquos sunt, donec in ꝑpria natura hoiem conseruant ad facilios

rem recuperationẽ horũ cõducunt solũ,uel difficiliorẽ,ad quæ naturaliter apti sunt bene aut male.oẽs.n.homines, q secundũ naturã habent,& qui stabiles sunt ad iudicium & electionem,possunt uirtutem acquirere , & possunt per se. Quare fit,ut multis,qui optime ad uirtutẽ apti natura sunt, quidam peius ac minus apti præstantiores euadant,naturę defectum sua potestate ac facultate resarcientes.

De fortuna. Cap. XXXVII.

FOrtunam & casum inter entia cõnumerari satis testari põt,cõmunis oium hominũ,q de ipsa habetur, anticipatio. Quid uero sit utrunq; eorũ,& circa quæ entia uersetur,nõ amplius ipsa multitudo doctrinæ placitorũ cõpos est. Neq;.n.secum ipsi,neq; cũ aliis cõueniunt de his,cũ tamen esse utrunq; eorũ cõi sñia fateantur. Discutiẽdum igitur & perpendendũ est, quænam utriusq; natura sit,& circa quas res fiant. Videntur itaq; hæc quoq; inter causas cõnumerari. Nã & fortuna uidetur esse causa eorũ,quę à fortuna: & casus eorũ,quæ à casu fiunt. Cũ igitur causæ quatuor sint,de quibus sæpe disserere solemus, materialis formalis, effectiua,& finis,in his necesse est utrunq; eorũ esse. si modo causæ sunt,fortunam itaq; & casum ceu materiã rerum,quæ per ipsa fiunt,cãs esse nullus(arbitror)affirmabit. Nam fortuna non est subiectũ quoddam effiguratũ & formatum ab aliquo,ut materia,quæ manens ac subsistens formã excipit,& est causa eorum quæ fiunt , tanq̃ existens in iis,quæ ex ipsis efficiuntur. Fortuna uero & casus in iis, quæ per ipsa fiunt,non existunt. Id.n.quod per fortunã efficitur nõ hẽt in se fortunã. Et idcirco neq; ut forma, & qđ quid erat esse.causæ sunt iis,quæ per ipsa fiunt. Forma.n.in est in eo,cuius causa est,& fit in materia & manet. Horũ aũt neutrum. Atqui neq; ceu finis & id cuius causa , fortuna & casus cãæ esse possunt. Nulli.n.eorum,quæ gignuntur,fortuna scopus est. Vnicuiq;.n.eorum,quæ fiunt,finitus ac certus scopus est. Horum aũt utrunq; indefinitum est. At qui si in nulla harum trium causarum fortuna consistere põt, aut nullius rei causa est,aut certe inter effectiuas ponenda erit. Verum causæ effectiuæ,alicuius rei causa faciunt ea, quæ ab ipsis fiunt,atq; est ipsis certus quidam ac definitus finis propositus,ceu natura,& ars,atq; electio. Sed nihil horum idem cum fortuna & casu est. Aliud.n.quiddam utrũq; horum esse uidetur,& ab illis diuersum. Præterea,illa definita ac certa sunt,& ad aliquam rem definitam ac certam ducunt. Fortuna uero,uaria,incerta,& inordinata est. Si igitur aliquarum rerũ causæ esse uidentur,nec cum ulla ex causis conueniunt,aut penitus nihil sunt,aut certe alius causarum modus quærendus est. At ea omnino non esse si quis asseerat,absurde id faciet,cum res sint, quæ tantum in entibus posse creduntur. Qui uero potest esse alius præter prædictos causarum modos? Num igitur in causis aliæ sunt per se aliæ per accidens? Sunt enim quædam causæ quoq; per accidens. Id enim quod causæ per se & proprie alicuius,accidit,causa per accidens est,& ipsum eius præcipue ac principaliter causa erat,cui hoc contingerat. Medicus quippe causa est per se sanitatis,albus uero per accidens,si id medico accidens fuerit. Præterea per accidens Medicus est causa effectiua gracilitatis,exempli causa,si illi , qui curatur id accidens fuerit. Quoniam igitur causarum,quędam per se, quædam per accidens,& inter causas per se poni nõ potest ipsa fortuna,reliquum est ut ad causas per accidens reuocetur. Quæ enim finita ac fixa sunt, per accidens esse non possunt. Quæ autem per accidens,indefinita atq; instabilia sunt,cuiusmodi fortuna quoq; esse solet. Indefinita enim, q causæ per se & proprie accidere possunt , omnia & ipsa causæ per accidens fiunt. Sed si fortuna est causa per accidens,oportet,ut alicui causarum,quæ proprie dicuntur, accidat(Quoniam igitur fortuna alicuius rei effectiua esse uidetur. Quæ enim per fortunam sunt,à fortuna dicimus fieri,& facta esse,certe)opus est,ut in aliqua effectiuarum causarum insit,si modo locum causarum seruatura sit. Atqui causæ proprie effectiuæ sunt, Natura,Ars & propositum siue electio. omnia.n.quæ proprie,finite, ac certe effectiua sunt,gratia alicuius finis ea,quæ ab ipsis fiũt,efficiũt. Sed uidemus oĩa,quæ alicuius rei causa fiunt,ab aliquo horũ fieri. Horũ igitur alicui accidit ipsa fortuna . Quoniã uero in rebus uoluntariis uidetur esse fortuna(ea.n.à fortuna fieri dicimus,quorum gratia si statuerimus agere aliquid , ut ea assequamur,in quibus bonã fortunã dicimus:aut si nõ assequamur.de quibus infortunium prædicamus)fortuna igitur res secundum uoluptatem ac propositum sequetur, & in his causa erit per accidens. Quoties enim nobis aliquid ex proposito agentibus.non propositus finis occurrat , ut uolebamus,sed aliud quid per accidẽs fiat,actio illa ex proposito,causa est eius,quod occurrit,sed non propositi: tũc dicimus id per fortunam factum esse. Fodienti enim agrũ ex proposito plãtãdi gratia,si ex fossione occurrat thesauri alicuius inuentio,à fortuna dicimus inuentionem thesauri factam esse: Nõ tamen à fortuna,si huius rei causa fodiebat. Tunc enim nõ per accidens ipsa fossio inuentionis thesauri causa esset,quemadmodum neq; ipsa plantatio. Nũc uero est per accidẽs. Non.n.huius rei gratia fiebat. Fortuna igitur est id quod ex proposito & uoluntate fit,cũ causa alicuius rei fiat per accidẽs,indefiniti autem semper causa est. Atq; ita id quod alicuius rei gratia fit,fieri poterit, & erit fortuna Causa per accidens,non simpliciter tamen,sed in effectiuis,quæ alicuius rei gratia fiũt, & q ex proposito fiunt. Nõ.n.dicimus à fortuna in iis,quæ à natura fiũt quoties aliud quid præter naturæ scopum gignatur,ut mõstra. Nam horum quoque id quod natura fit, est causa per accidens. Non tamẽ id fortunæ adscribẽdũ est. Quinetiã,ne in iis quidem,quorum,quæ ex arte fiũt,causæ per accidẽs fiũt,in uersi,neq; in iis in quã fortuna causa est. Fortuna igitur est in iis,quæ ex proposito fiũt . Quoties itaq; id quod ex proposito fit,alicuius rei lætæ ac felicis causa per accidẽs fuerit,ut fossio inuẽtionis. Thesauri,bonã fortunam id uocamus:cũ rei malę causa exiterit,infortuniũ:uelut siquis inter fodiẽdum ab aliquo serpente ictus fuerit,qui inter fodiendum inuentus sit,cũ alioqui is locus eiusmodi serpentibus infestari non soleret. Si enim,cũ esset serpentium copia,hic inconsiderate foderet,non fortuna est ictus horum causa,sed illius improuida temeritas . Et fortuna quidem eiusmodi causa est. Casus autẽ solet etiam in iis,quæ à fortuna fiunt,prædicari:ueruntamen potius in rebus naturalibus. Quoties enim rei,quæ natura fit , aliud quid occurrat, nõ id,cuius gratia fiebat,&temere & casu id factum esse dicimus,uelut monstra. Cum enim non cuius finis gratia fiebat,id quod fit,naturaliter fiat,temere id & casu factum esse dicimus. Et id,qđ cõsequutũ est,quoniã quod frustra fit, est causa per accidens,casu factum esse dicimus. Et penitus omne id,quod rem,quæ naturaliter fit consecutum est,nõ existens cuius gratia fiebat,temere & casu factum esse dicitur. Ita lapis,qui delapsus sit atq; eo modo ceciderit,ut locum ad sedendum præbere posit,casu hũc situm habuit, qui sequutus est naturalem lapidis propulsionem propter grauitatẽ. Similiter equus,qui pabuli auiditate ad hunc locum se recepit,& propterea incolumis ab hostibus euasit. Naturalis.n ille cibi appetitus,salutis causa extitit,cum ipse tamen non uenerit,ut seruaretur. Illi uero,qui ita finiũt fortunam,esse scilicet causam ignotam humanæ rationi & abditam,naturam fortunæ non constituunt,sed in quali hominũ habitudine ad causas fortunã esse statuũt. Nam hoc pacto idẽ alicui erit à fortuna,alicui nõ:si hic eius causam nouerit,ille autem ignoret. Præterea,quoniam causæ plures sunt eiusdem rei quadripartito enim diuisæ sunt , quarum quasdam,scire cõtingit,quasdam ignorare: fiet ut idẽ simul eidem sit à fortuna,& non à fortuna, si ipsius causas quasdam cognoscat,quasdam ignoret. Non.n.definitum est,propter cuius causarum ignorantiam,fortuna sit. Si.n. dicant,non causam quibusdam hominibus ignotã esse fortunam,sed eam,quæ uniuersaliter omnibus ignota sit:certe nihil quicquam esse fortunam fatebuntur, si concedant esse uaticinandi artem,quam res aliis ignotas cognoscere statuant. Si enim id distinguere & definire uolentes, di-

cant

cant fortunam esse cām ignotā insciētibus & imperitis, hac rōe igitur ea, quæ ex sciētiis & artibus fiunt, ipsis insciētibus & artium ignaris à fortuna erunt. Neq; .n. qui faber nō est, rerum fabrilium causam nouit, neq;, qui nō est musicus musicarū. Neq; alius ullus artis ignarus ea, q̃ ex arte fiūt, cognoscit. Ars. n. in cognitione eorū, q̃ ex arte fiunt, cōsistit.

De Fato. Cap. XLVIII.

DE fato cōsiderandū est ac perspiciendū, quidnam sit, & in quibus. Esse. n. fatum, satis cōis hoium anticipatio declarat. Natura. n. nō est uana, neq; mutabilis. Quippe Anaxagoræ fides haud est habenda, qui cōmuni opinioni refragari ausus est. Ait. n. nihil esse ipsum fatū penitus, sed uanum esse ac temerariū id nominis. Quid uero sit fatum & in quibus uersetur, cōis opinio satis explicare nō potest. Neq; .n. secū ipsi, neq; cū aliis de hac re cōuenire possunt. Iuxta occasiones enim & circūstantias sniam quoq; de fato mutant. Quādoq; .n. rem quādam insuperabilem & ineuitabilem fatū esse statuunt, & omnia entia, omniaq; quæ fiunt, ipsi fato subiiciunt. Quādoq; uero eos audire licet dicentes aliquid præter fatum esse & præter parcam. Et quā sæpissime, quibus neq; fortūa dextre cadit, neq; cōsilia aut propria proposita stabiliuntur, ad fatum, tāquam ad quoddam asylum cōfugiunt, & culpam rerū, quæ nō recte aut geruntur aut gestæ ab ipsis sunt, à se in fatum trāsferunt, et omnia ii tunc affirmāt fieri secūdum fatum. Vbi uero fortuna in melius ceciderit, nō amplius in eadem sentētia manent. Quibus uero ex sentētia aliquid cesserit à fortūa, sibi potius, quàm fato causam illius rei adscribūt. Alii sunt, qui omniū rerum felicium aut sibi, aut, Deo causam attribuūt: in aduersis uero fatum inclamant & criminātur. Sunt præterea quidam præstigiatores, qui cū multitudinis imbecillitatē de fato animaduerterint, & iudiciū eorū, quæ fato fiunt: facilitatē ipsius plebis ex amore sui cōtractā, & q̃ nullius rei honestę sibi conscia sit, ut cōprobent omniū erratorū fatū culpādū esse, omne, quod fit, fato fieri pronunciāt. Artē quoq; eiusmodi simulāt, qua profitentur omnia, quæ quoquo modo futura sint præsciri & prædici posse, q̃ nihil eorū sine necessitate quadā fiat, quod Fatum uocant. Et adscitis sociis & adiutoribus, q̃ ēt ipsius artis auctores sunt seducūt ac decipiunt homines quàm plurimos, in circūstātiis & calamitatibus ipsos adorientes, qui propemodū precantur, ut id ita se habere appareat. Quod cōsuetudine quadā & usu circa res eiusmodi, & collatione contēplationeq; consecutionis in talibus rebus, faciūt. Prædicunt. n. quædā commode & ingeniose eorum, quæ cōsequenter iis q̃ ita habent, futura sunt, idq; tanquā ex arte circa fatū ita esse ꝓnūciant. Et mercedes nō paucas pro tali peruersa arte colligunt. Libēter. n. dant, qui experiūtur, tanquam adiutoribus ac defensoribus propriorum errorum. Quibus suis nugis bonam hominum partem deceperūt, qui ꝓꝑ socordiā quærere ꝑtermittūt quonā modo hæc habeāt, & quis ordo fati in Entibus, ut oīa secūdū fatum fieri dicātur. Verū quoniam, ne illi quidem, qui summopere fatū inuocāt, in actionibus uitę omnia ipsi fato credere uidētur (satis enim ostēdit ueritas eos qui falsa credūt sibi repugnare) nos igitur altius ducto exordio uidere par ē, quænā sit natura fati, & in quibus & quādiu uim habeat. Ac primo quidē circa quas res id uersari dicēdū sit, inspiciamus. Id. n. ubi declaratū fuerit, operęprętiū erit etiā reliqꝫ quæsitis de ipsa. Ipsum igitur fatum omnibus adiungere, & omnia entia secūdum fatum esse dicere, tam sempiterna, q̃ non, neq; aliōqui rationabile est, neq; ab iis maxime fatum decātant ceu causam omnium rerum, quę fiunt, admissum ac concessum, Neq; enim rationi consentaneū est, ut sempiterna secundū fatum esse dicamus. Ridiculum quippe est, siquis dimetientem costæ incommensurabilem esse secundum fatum asserat, aut triangulum propterea duabus rectis æquales habere angulos extrinsecos, & penitus ea, quæ semper secundum eadem & eodem modo se habent, absurdum est si quis secundum fatū, ita ipsa habere asseueret. Quinetiam ne omnia quidem, quæ gignuntur. Quæcunq; .n. horū ordinatam & certam generationem habent, & motum, ipsa quoq; extra fatum posita sunt. Nō enim fato sol in hyberno aut æstiuo solstitio uersatur, neq; ullum astrorum fato causam suæ lationis acceptā fert. Sed uelut iuxta essenā & substantiam libera sunt à tali causa, ita quoq; in propriis actibus. Quare rerū sempiternarū, aut quę secundum eadē & eodem modo semper se habēt, nullo pacto fatū causa existit. Sed uidetur in rebus generationi & corruptioni subiectis fatū uersari. In iis. n. quæ quātum ad naturalē apparatum pertinet, apta sunt & accōmodata ad opposita, uis fati uersari uidetur, in altero oppositorum cohibēs ipsa & cōseruās, secundum quandam ordinis cōsequētiam. Quæ .n. sine fato nō ita se habere posse uidētur, ea à fato in hoc ordine conseruari uidentur. Talia autē sunt non alia entia, quàm ea, quæ sunt in generatione & corruptione. Quare in his fatū uersabitur. Verū quoniā ex his quædam ex arte & ratione quadā artificiali, quædā ex proposito, quædam ex natura fiunt: considerandum est, in quonā horum sit fatum, si ut in omnibus sit, impossibile est. Res sane, quæ ex arte fiūt, si quis secūdum fatū & esse & fieri asserat, nequaquam opinionibus de fato cōsentiet. Ridiculū quippe est lectū aut fato factū esse dicere, aut lyrā modulationi accōmodatā secūdū fatū. Ita enim omnis ars fatū esse dicetur. Quin ne ea quidem quorū causa est propositum, fato esse possunt. Horū. n. in nobis principiū est, nō aūt extrinsecus. Fatū uero in nostro arbitrio nō est. Nā etsi fatum circa ea uersetur, circa quæ uersatur quoq; liberū arbitriū, tamē differt à libero arbitrio. Quæ igitur ex arte & proposito fiūt, à fato auferenda sunt. His autem ablatis, relinquuntur ea, quorum generationis causa est. Natura, in quæ fatum imperiū habere uidetur. Siquis. n. exactius ac diligētius disquirere noluerit eas sententias, quæ de fato recitatæ sunt, non circa alia neq; in aliis ipsas inueniet fatū cōstituere, quā in iis, quæ naturaliter fiunt. Et in iis præsertim, animalibus, & quæ ex collatione eorū, quæ generātur. Neq; enim usitatū est, ut mutuā elemētorū trāsmutationem fato fieri dicamus. Cū itaq; fatū in iis uersetur, quę supramemorauimus, cumq; id declaratum sit, cōsequēs hinc esset quærere, utrū tale existat, ut necessarium atq; ineuitabile sit, ut poeta inquit, Non quisquam fatum bonus aut sit pessimus, ille Deuitare potest, ubi primum uiderit auras. an uero tale sit, ut possit declinari, nec penitus in se necessitatem habeat. Ex communi quidē hominū de hac re iudicio, neutrum horū firmiter statuere possumus. Quādoq; .n. fatum decātant ac celebrant, tāquam necessarium. Quādoq; autem non prorsus fatum continuitatem conseruare credunt. Nā qui multis uerbis conati sunt ostēdere fatum necessarium esse, omnia ipsi attribuētes in actionibus postea uitæ non uidentur ipsi fidem habere. Nam fortunam plerunq; inclamant, fatentes hanc diuersam causam à fato esse. Quin deos nunquā præcari cessant, ceu aliquid ab illis propter preces possit etiam præter fatum effici. Sed consultāt quoq; de rebus à se agendis. Atqui cū hæc quoq; fato fieri dicant, tamē cōsiliarios arcessunt, & oracula quoq; adire non uerentur. Tanquā possint, si prædidicerint, cauere ab aliquo, quod fato decretum sit. Quamobrem quoniam hi sibi refragantur, circa res maximas adeo aperte dissensionem habentes, merito igitur fictæ illæ rationes, quas ad horum cōcordiā adducūt, à uero, & à fide prorsus alienę sunt. Videtur porro in iis, quæ generantur & corrumpuntur, contingentia quoq; esse, quæ ut nihil necessario fiat, in iis, in quibus fit, causa est. Perquirēdum igitur ac discutiendū de ea, siue sit siue non sit. Hæc. n. natura definita ad reperiēdā fati substātiam, nobis summopere cōducit. Satis sane est, communis usus ad cōstitutionem cōtingentis naturæ. Nullus enim ne eorum quidem, qui omnia ex necessitate fieri affirmant, in uita & actionibus uitæ non testatur posse quædam eo-

eum, quæ fiunt, partim à fortuna, partim à casu fieri, in confesso est. Esse autem aliquid etiam in nostro arbitrio, id uero adeo perspicuum est, ut ne illi quidem, qui res fati tanquam necessarias corroborare enitūtur, huic placito reclamare possint. Atqui, si aliqd ē in nostro arbitrio, idq; circa ea uersatur, circa quæ uersari fatum contingit, iā tollitur, fatum esse ineuitabile, insuperabile, necessariū. Quorū enim nos principia sumus, ut eligamus, uel non, hæc impossibile est, ut coacta ac necessario esse dicantur. Atqui necesse est eos, qui asserunt fatū esse, circa ea uersari dicere, circa quæ uersantur, quæ in nostro arbitrio sunt. Siue enim solos fines dicant secundum fatum fieri, siue actiones, quas fines sequuntur: cōtingit utroq; modo, ut circa eadem fatū unoq; modo sit, circa quæ uersantur, quæ in uoluntate nostra posita sunt. Si igitur quisquam actiones quoq; fato esse dicat, hinc patet positio. In his .n. est quoq; liberum arbitrium. Si autem fines duntaxat, quorū gratia actiones sunt: sed post tales actiones tales fines sequuntur (nō enim ea, quæ quomodocunq; facta sunt sequitur idem finis) necesse est igitur, ut actiones quoq;, quas fines eiusmodi sequantur, fato coactas esse dicant. Non .n. sequetur finis secundū fatū, nisi antecesserint actiones, quæ eo perducant. Et liberum etiam arbitrium circa hæc uersatur. Esse .n. aliquid in nostro arbitrio, hinc etiam colligi potest, si modo in euidentibus demōstrationes adducendæ sunt. Primo, ꝙ nihil eorum, quę à natura præcipue fiunt, frustra fiat. In hominibus autē est cōsultatio naturaliter, & præcipuum etiam naturæ opus, siquidem ea maxime uidetur homo à reliquis animalibus distare: certe frustra & temere facta erit, si consultans, nihil ex cōsilio eligere potest. Verum tanq; id in nostra potestate sit, nos ipsi de rebus nobis agendis consulimus: nō autem assensi imaginatiōibus, ut alia irrationalia animalia, eas sequimur. Consiliarios quoq; adhibemus, quos uideamus plus aliquid nobis ad iudicationem & electionem propositi, prodesse. Iam uero de maioribus ac difficilioribus ipsos quoque Deos consiliarios aduocare non ueremur, rogantes, ab ipsis discere aut per oracula, aut per consiliarios aut per somnia quædam, utra nos potius eligere oporteat exquisitis. Satis autem, id quoq; cōprobare possunt legū sanctiones, quibus doctrina quorundā imperatur & iubetur, quid sit agendū. Et honorantur, qui iis parent: mulctantur, qui minime. Atqui, si est aliquid in nostro arbitrio, Cōtingens quoque est, siquidem in nostro arbitrio est, facere hoc uel non facere. Cum uero id ita sit, impossibile est ut fatum sit necessarium, cum in iis uersetur in quibus etiā liberum arbitriū locū habet. Satis uero possunt uota & preces, quæ Diis fundūtur, cum alii auersionem & fugā alicuius rei, ab ipsis petant: alii bonorum largitionem, tanquam quædam contingant & esse & non, propter nostram petitionē à Diis, satis inq̄ probare possunt, esse quædam cōtingentia. Quinetiam ex naturali cuiusq; entis cōstitutione, id facile cognosci potest. Natura enim iis, quæ ex necessitate sunt & fiūt, nullā aptitudinem ad opposita dedit, sed ineptiam ad impossibilia. Frustra enim habuissent aptitudinem ad mutationem in has res, cum impossibile esset ea aliter habere. Videmus .n. ignem neq; frigiditatis potestatem in se habere, neq; niuē nigredinis, neq; grauia leuitatis, si modo eadem maneant. Neq; sempiternis dedit, ut corrumpi possent. Quibusdam autem elargita est, ut non necessario in altero oppositorum essent definite, ac manerēt. Atq; hæc à natura præparationē mutationis in oppositum habēt. Eiusmodi plurima sunt eorū, quæ generantur & corrumpuntur, quibus non est alterum oppositorum innatū. Vnūquodq; potest opposita pati, & nō, id est cōtingit pati & nō pati. Quod autē contingit mutari in oppositū, id non est ex necessitate in quocunq; ipsorum prius fuerit. Liberum igitur arbitrium non omnia, quæ fiunt ex necessitate fieri, probat: indicio quoque est fortuna quæ continuitatem eorum, quæ serie quadam fieri uidentur, rescindere potest. Si igitur nihil minus euidens, quàm fatū, aliquid in nostro arbitrio esse, & multa à fortuna & à casu fieri, & oīno in rebus generationi obnoxiis, in quibus est fatū, esse quoq; naturā cōtingētis, id uero tollit necessitatē: impossibile igitur est ut fatū sit res quædā necessaria, & quā transgredi impossibile sit. Atqui in cōfesso est, oīa, quæ secūdū fatū fiūt, secūdū ordinē & cōseqnētiā quādā fieri, & seriē quādā habere in seipsis. Nō .n. res fortunę similes sunt euētis ipsius fati. Illæ .n. instabiles sunt, & raro fiunt, & fere sine causa. Id uero, quod secūdū fatū est, totū cōtrariū. Catenā igitur causarū ipsum esse dicūt. Quin neq; idē, quod ea, q̄ ex proposito fiūt, fatū esse uidetur, eius enim continuitas à nobis & nostro proposito sæpenumero rescinditur. Atqui in generabilibus & corruptibilibus has uidemus esse causas, præter naturā, quæ ipsa cōstituit ac fabricat Electionē, Casum, & Fortunā. In iis .n. nō est ars, cū quorū nullo fatū idē esse uidetur. Reliquum igitur est, ut fatū nihil aliud sit, quàm propria natura uniuscuiusq;. Nō .n. in uniuersali & communi est fatū, ut simpliciter in animalibus, hominibus sed in singularibus, Socrate, & Callia. In his aūt propria natura principiū, & causa talis est eius ordinis, qui secūdū eādē fit. Ab hac .n. fere semper uitę & uitarū decessiones fiūt nisi impedita ab aliquo sit. Videmus enim corpus quod tale uel tale ex natura sit in morbos cadere & in corruptiones, qualis est naturalis cōstitutio. Nō tamē ex necessitate. Possunt .n. tollere hūc ordinem, tū curationes, tū aeris mutationes, & iussa medicorū, & cōsultationes deorū. Eodē autē modo in anima quoq; inuenire aliquis potest præter naturalē apparatū, differētes fieri & actiones & electiones & uitas. Mos enim hominum, ut inquit Heraclitus, Deus est, hoc est, Natura. Quàm sæpissime .n. naturaliter præparationibus & dispositiōibus actiones quoq; & uitas & uitarū mutationes similes esse cōtingit. Rixatorū .n. & audaciū, uiolenta quædā mors est cū plurimum. Hoc enim est fatū & natura ipsius. Intemperātis autē & uoluptatibus deditis, mors est in immodesta intemperantia. Fortis & patientis mors propter laborū & ærumnarū tolerātiam. Auari propter nimium studiū & anxiā curam indifferētis, hoc est diuitiarū; tū quia iniusti sunt, & seipsi negligūt, ac supra uires laborant. Quare de iis dicere solēt, ipsum sibi mortis causam præbuisse. Cum igitur eiusmodi sit quod secundum fatum est, neq; artem uaticinandi inutile esse dicemus, quæ adhuc præuidet id quod naturaliter futurum est, & operā fert quoniam consilium dat, & iubet naturæ deterioris cōsecutioni aduersari. Quin neq; natura fortunę tolletur, sed habitu quarundam causarum coincidit cum iis quæ fiunt ex proposito. Multo etiam magis Deus, & eius auxilia, & nostræ preces ac rogationes, proprium locum seruabunt, cum eiusmodi sit, id quod fato fit. Conueniet etiam cum his id quod dicitur, multa etiam præter parcam fieri & præter fatum, ut alicubi poeta ostendit inquiens, Num præter fatum tenebras penetrabis Auerni? hæc etiam opinio uatibus fauebit, in quibus prædicunt, non omnia se assequi. Quod si non hanc opinionem homines de fato habere contingit, non est mirum. Multitudo enim in nominū formationibus quidem non male res assequitur. In particulari autem & in definiendo & exactius examinando, plerunq; errat, ac labitur. Illud enim naturæ, hoc scientiæ opus est. Iam uero de nomine fati Aristoteles mentionem facit, in primo Meteororum, hoc modo, Sed omnium horum causa censenda est, quia fiunt per tempora fato decreta ac certa, uelut in temporibus anni, hyems. Ita ambitus cuiusdam magni pars est hyems, uidetur autem dicere fatum, naturam esse, hæc enim sunt tempora fato decreta ac statuta, hyems & reliqua, quæ naturales cum habeant mutationes, non habent ipsas ineuitabiles & coactas. Quinetiam in quinto naturalis auscultationis, ita rursum meminit de fato. Num ne igitur etiam generationes uiolentæ sunt & non statutæ fato, quibus contrariæ sunt naturales? Et iterū liquet eum fati nomine in rebus quæ naturaliter fiunt, uti. Si enim rei fato non decretæ dicit cōtrarium esse id, quod

secundum naturam est, illi uero quod est secũdum fatum, id quod non est secundum fatum, contrarium est: ergo idẽ erit id quod secundum naturam est, cum eo, quod est secũdum fatum. Non enim possibile est ut uni, quod est non secundum fatum, plura contraria esse dicantur. Et id, quod secundum fatum est, aperte ipsi contrarium est. Et quod est secundum naturam, diuersum est ab eo, quod secundũ fatum. Apertissime uero Theophrastus ostendit in Callisthene idem esse, quod secundum fatum est, cum eo, quod secundum naturam. Pollizelus quoque in libro, qui de Fato inscribitur.

ALEXANDRI APHRODISIENSIS, DE MISTIONE.

Angelo Caninio Angliarensi interprete.

QVI VERO fieri potest, ut aliquis admittat ac concedat, in eiusmodi corporum crasi seu temperamẽto unũquodq; eorum quæ temperantur, propriam conseruare posse superficiem, ut simul nulla eius particula sit per se ab altero seiuncta, simulque conseruet quæq; ipsarum superficiẽ suam, quã ante crasin quoq; habebat? Id enim fabulosis figmẽtis multo mendacius est. Quod Chrysippus ponit eatenus, q possint, quæ temperata sunt, denuo segregari. Id enim asserere posse uidelicet ipsa temperata denuo seiungi ac segregari, aut etiam nullo pacto posse aliqua temperari, longe est incredibilius & præter omnium sententias, quàm affirmare simul per se tota mutuo penetrare quędam corpora ita ut nulla eorum particula per se existat, simulq; unumquodq; ipsorum à propria circumplexũ superficie, à qua comprehendebatur etiam ante mistionem. An corpus enim per corpus permanere queat magna est controuersia, & haud scio, an ulla sit maior in philosophiæ placitis, & in disputationibus, quæ de mistione & crasi haberi solent. Non solũ enim mutuo dissensere super hoc placito, qui unicam omnibus, quæ gignuntur, corporibus materiam subiici ac uelut substerni asserunt, ab illis, qui ipsam ex discretis separatisque corporibus constituunt (quorum nonnulli indiuidua corpora multitudine infinita, quæ duntaxat figura & magnitudine inter se discrimen habeant, principia atq; elementa esse contendunt, atq; horum compositione, qualibus complexu, ordine item ac situ, alia gigni, quam opinionem primi Leucippus & Democritus secuti fuisse uidẽtur, posteriores uero Epicurus, quippe in eandem iure sententiam. Quidam ex ipsis, non iuxta alios, sed similium partium quædam aiunt infinita esse corpora, ex quibus sensilium corporum generatio proficiscitur. Id quod Anaxagoras atque Archelaus sensisse uidẽtur. Iam uero quidam ut impartilia quædam corpora principia atque elementa omnium rerum esse dicerent adducti sunt. Quin etiam opinio quædam est, quæ ex planis corporum generationem constituat: Alia iidem, quæ ex numeris. Non solum inquã ii mutuo dissenserunt, ex principiorum, quæ diuersa sunt, consecutione, craseis quoq; diuerse fieri asseuerantes, sed cum illis etiam non conuenerunt, qui unitam ac coniunctã esse materiam affirmant. Est præterea inter eos discreta quædam & separata dissensio. Vt autem inter eos tantæ esset controuersiæ, placiti difficultas in causa fuit. Nam, cum perspicuum sit, posse corpora quædam inuicem temperari, omnes propemodum, qui de natura rebusq; quæ natura gignuntur egerunt, ad inuestigandum huius rei causam accesserunt. Verum, quando difficilis admodum eius inuẽtio erat, atq; omnibus, redderentur, causis peculiares quædam difficultates annexæ erant, singuli in diuersas abiere sententias. Quamobrem non ab re fortasse fuerit, ut nos quoque de ipsa disceptemus, atque ea, quæ dictu probabilia magis uidebuntur ex iis, quę de crasi disputata & pronunciata sunt, quęque, ut ita se res habere uideretur, ansam præbuerint, iudicemus atq; explicemus oratione. Democritus igitur existimans eam, quæ crasis appellatur fieri proximo corporum situ: quæ diuidantur, in minutasq; parteis temperentur, & uicino situ mistionem efficiant, negat initio esse aliqua uere temperata, sed esse eam, quæ crasis uidetur proximum corporum inter se situm per minutas parteis, conseruante tamen eorum utroq; propriam naturam, quã etiam ante mistionem habebant, uideri autem ea temperata esse, quod sensus propter eorum, quæ apponuntur, paruitatem, nullum ex ipsis solum percipere queat. Vere autẽ ac philosophice non ueriti sunt explicare quid absurdi eos qui hoc modo craseis fieri autumant, comitetur. Eiusmodi uero proximo situi craseis attribuunt, atq; adiudicant, qui similares parteis materiam rerum, quæ gignuntur, esse affirmant. Verum Epicurus declinare uolens id, quod à Democrito pronunciatum est, sequi eos mauult, qui proximo rerum, quæ temperantur situ crasin fieri aiũt, ipse quoque proximo quorundam corporum situ craseis fieri asserens, non tamen ipsis corporibus, quæ miscentur, in diuisione conseruatis, sed in elementa atq; atomos resolutis, ex quibus quodlibet eorum compositum quodammodo, hoc uinum erat, hoc aqua, mel aliud, illud denique aliud aliquid in qualitates horum corporum, ex quibus ipsa inter se temperata constabant, compositione gignentium temperatum corpus non commistis aqua & uino, sed aquificis atomis, ut ita dixerim, cum uinificis corruptionibus, & generatione aliquorum crasin fieri Epicurus affirmat. Cum dicat enim in elementa resolutiones cuiusq; fieri, & est ex elementis compositio: ipsorum autem corruptio. eorum itaque neque qui ad proximum situm causam craseos referunt, neq; qui resolutioni in elementa attribuunt communem seruant conceptum siue anticipationem, quam de crasi habemus. Quandoquidem crasis esse uidetur in temperatorum unitione, ut ulla temperamenti particula non permista sit alicui corporum ex quibus ipsum temperamentum constãt. Nec sane proximus situs est unitio, nec corruptio & resolutio in elementa, amplius est mistio, nam mistio cõseruatis ipsis fieri uidetur, Non enim ipsa miscent, qui hoc modo crasin fieri asserunt, sed ea, ex quibus ipsum temperatum cõstant, hoc est elementa. Quod si ex iisdem elemẽtis, & aqua, & uinum gigni potest quali compositione, & complexione, facta genitorum ex ipsis corruptione, nullo pacto amplius horum crasis fiet, quoniam per resolutionẽ in elementa corrumpuntur atq; abolentur ea, per quæ crasis eorum, quæ temperantur, conficitur. Fit enim crasis differentibus quibusdam qualitate, tollitur ea differentia, quæ in hoc spectatur, ab illis, qui ipsam habent in eorundẽ quali compositione habent, sublata eorum compositione. Fortasse autem ex sententia quoq; eorum, qui ex planis corpora procreant, crasi fit per resolutionem quandam in Elemẽta. Quod si hæc de principiis opinio aliquid se contineret rationi consentaneũ, forsitan latius ac uerbosius agendum de crasi fuisset, quę hoc modo fieri dicitur. Quando autem ea conuincitur & penitus confutatur superuacuum est amplius quærere, an proximo partium situ, aut atomorũ, aut planorum, siue deniq; impartilium quorundam corporũ mistione, crasis fiat. Quocirca de mutua eorum, qui de eiusmodi primordiis utuntur, dissensione, ac opinione super ipsa crasi, sermone longius trahere non est operæpretium. Non enim ad peritiæ, multæq; ac uariæ lectionis ostentationem hoc opus teximus, sed ad inuestigandum atq; inquirendum, quo pacto aliquis asserens fieri corporum craseis, consentiat sensui, & communibus anticipationibus, quas de ipsa retinemus. Descendamus porro ad eos, qui communiter unitam esse materiam aiunt, eamque unicam atque eandem uniuersis rebus, quæ gignũtur, substernunt. Quorum etiam iis omnibus, quæ leuius & futilius prolata sunt omissis, quæ præcipue rationi innixa esse uidentur, aggrediamur ac discutiamus, ipsis tamen prius expositis. Ex iis itaque, qui unitam es-

se materiā affirmant, uidentur præsertim & de crasi, Stoi
ci ipsi differere. Cum autē inter eos quoq; sentētiarum dis
similitudo sit (alii enim eorum aliter craseis fieri dicūt) opi
nio, quæ apud ipsos summopere probari & commendari
uidetur, ea est, quæ à Chrysippo prolata fuit. Nam qui eū
ætate secuti sunt, plerique in Chrysippi sentētiam eunt, qui
dam uero, cum Aristotelis sentētiam intelligere potuerint,
multa tamen quæ à Chrysippo de crasi pronunciata sunt,
ipsi quoque admittunt. Quorum unus & Sosigenes est, qui
Antipatri æqualis fuit. Quibus cum undequaq; assentiri nō
possent, propter cōtrouersiam ac dissensionē quæ in aliis
est, in multis rebus differētes, digladiari comperiūtur. Por
ro Chrysippi sentētiam de crasi est huiusmodi. Vnitam es
se supponit uniuersam substātiam, spiritu quodam per eā
totam penetrante, per quem sibi ipsa cohæret ac perdurat
communesque cum eo affectiones habet. Ex omnibus au
tem, quæ miscētur, corporibus, quasdam mistiones proxi
mo, situ fieri affirmat, duabus quibusdam aut pluribus sub
stantiis in eūdem aceruum compositis ac cōiectis & proxi
me appositis permotum, ut aiūt, ratione uacātem, seruāte
tamen utraq; ipsarū in eiusmodi proximo situ iuxta ambi
tum ac circunscriptionem, propriam & substantiam & qua
litatem, uelut in fabarum triticiq; uicina & proxima cōge
rie fieri solet. Nonnullas uero cōfusiones esse per omnes
parteis, uerum substātiis ipsorum & qualitatibus, quæ in eis
sunt, mutua abolitione deperditis, quēadmodum fieri ait
in medicis pharmacis, per corruptionem eorum quæ mis
cētur, alio quodam ex ipsis genito corpore. Quasdam de
nique fieri mistiones affirmat, per totas quasdam substāti
as atq; harum qualitates, inter se cōtra extensas, hac lege ta
men, ut substātias, quæ inito erant, & qualitates, in tali mi
stione cōseruent, Quam solam ex mistionibus, proprie cra
sin asseuerat. Contra extentionem enim duorum pluriū
ue, corporum inter se integrorum per integra, ita ut seruet
quodlibet ipsorum in eiusmodi mistione propriam substā
tiam & qualitates quæ in ipsa sunt, solam ex mistionibus
crasin esse affirmat. Nam proprium esse dicit temperato
rum, ut à se possint denuo segregari, Id quod fieri hac dū
taxat ratione potest, si temperata ipsa in mistione propri
as naturas conseruent. Has uero esse mistionum differenti
as, per communes animi conceptiones comprobare co
natur, præsertim quòd cū nos, ut ait, uim quandam diiudi
candæ ueritatis à natura acceperimus, aliam imaginatio
nem habeamus de iis, quæ per motum quendam rationis
expertem in unum aceruum cōgesta sunt diuersam item
ad illis. quæ cōfusa & corrupta sunt, dissimilem denique de
temperatis & mutuo per omnia cōtra extētis, ita ut cōser
uet quodque ipsorum propriam naturam. Quam profe
cto imaginationum differentiam nō haberemus si omnia,
quæ quoquo modo miscentur, cōgesta inter se essent per
motum ratione carentem. Porro eiusmodi contra extēsio
nem eorum, quæ temperantur, fieri arbitratur permeanti
bus per se mutuo corporibus, quæ temperantur, nulla ut
particula in ipsis sit, quæ nō omnia participet, quæ in tem
perata hac mistione cōueniūt. Neq; enim amplius, nisi hoc
adfuerit, crasin sed proximum situm, id esse aiunt. Verū id
ita fieri existimemus, probationibus atq; argumētis corro
borāt, qui huius opinionis patrocinium suscipiunt. Primū,
quod multa corpora suas conseruēt qualitates, tam si in mino
ribus perspicuis magnitudinibus, quàm si in maioribus ex
titerint, ut cernere est in ipso thure, quod cum in euapora
tione attenuetur, maxime suā conseruat qualitate. Prætes
rea, quòd multa sint, quæ cum per se ad aliquam peruenis
re magnitudinē nequeāt, ab aliis tamē adiuta, ad eam ip
sam perueniūt, aurum enim ipsum propter quędam admi
sta medicamina, plurimum diffundi atq; eousque attenua
ri, quo p se impulsum accedere non poterat. Quin etiā nos
ea, quæ soli facere nequimus, cum aliorum ope cōficimus.
Nam flumina traiicimus aliis innixi, quæ nostrapte natu
ra transmittere nunquam ualuissemus. Sarcinas etiam quas
dam atq; onera, una cum aliis portamus. quorum portio
nem ad nos pertinentem ferre nō possumus. Et uites cum

suapte natura stare nequeant, erigunt mutuo annexæ atq;
alligatæ. Quæ cum ita sint nō mirum esse aiunt, etiam cor
pora quædā mutuo à se adiuta, ita inter se per omnia uni
ri, ut ipsa cōseruata una cum propriis qualitatibus integra
per integra inter se contraextendantur, licet quædam ma
gnitudine minora sint, quàm ut per se possint tam late dif
fundi, suasq; conseruare qualitates. Ita enim & uini cyathū
multa aqua temperari, ab ipsa adiutum ad tantam produ
ctionem. Quod uero hoc ita sese habeat, tanquam clarissi
mis testimoniis utūtur, quòd anima, cū propriū, ut corpus
quoq; quod eam excipit subsistentiam habet, per totū cor
pus penetret, dum cum eo mista est, seruata tamē propria
animæ substātia. Nihil enim est animæ expers in corpore,
quod anima præditum sit. Similiter item se habere planta
rū naturā. Sed & habitum in iis, quæ ab eo comprehendū
tur. Ignem quoq; ipsum aiunt integrum per integrum per
transire ferrum seruante utroq; suam substantiā. Quin etiā
ex quatuor elementis afferunt duo, ignem scilicet & aerē,
cum tenuia, leuia, & penetrabilia agiliaq; sint, per duo reli
qua: terrā & aquam, quæ crassa, grauia, obtusa ac uelut pi
gra sunt, permeare, integra per integra omnibus suam na
turam & continuitatē conseruantibus. Noxia etiam medi
camina, & odores eiusmodi temperari putant cum iis, quę
ab ipsis patiuntur & læduntur, ipsis integris per integra ap
positis. Lucem etiam cū aere temperari Chrysippus astruit.
Atq; hæc quidem est Chrysippi opinio de crasi, aliorumq;
eiusdem sectæ philosophorū. Sed mirandum est, cur, cum
ad rerum, quæ asseruntur, demonstrationes, communibus
animi cōceptionibus utendū esse dicant, tanquā uim quan
dam naturalem diiudicandæ ueritatis habeant, nulla remi
nus utantur ad suorum placitorum positiones. Nā ea quę
de crasi ab ipsis dicuntur, tantum abest, ut naturalibus con
ceptibus utantur, ut potius nulla ex parte id faciant. Nam
corpus p aliud corpus penetrare, ut totū toti cōtra extēda
tur, nō solū cōmunibus anticipationibus cōsentaneū nō est,
sed impossibile esse, cōiter notum est. Naturalis enim est
notio & conceptus, id quod plenum semel est, non aliud
quicquam amplius capere posse. Non amplius enim ple
num esse posse, quod spatiū in se habeat alicuius similis su
sceptiuū, oculis ipsis patet. Propter quam naturalem & cō
munem anticipationem uel conceptum, iam quibusdam
rationi consentaneum uidetur, existere susceptiuum illud
corporum, quē nuncupamus locū. Quomodo enim quis
quam, nisi inanes quasdam uoces confingere & commi
nisci uoluerit, cogitatione complecti poterit, ut corpus ali
quod plenum sui, nec ullum in se uacuum habens interual
lum, capiat in se aliud corpus sui item plenū? si enim per
puros quosdam permeare ipsa per se uicissim dicat, aut ua
cuos dicat esse poros, qui corpus excipiunt, aut alia quæ
dam in corpore uacua. Quod si plenum est alterius cuius
dā corporis, si eo exeunte & loco cedente corpori, qui in
greditur, hoc fit, ne sic quidē corpus erit qua corpus, quod
in se corpus aliquod accipiat, quandoquidem alterum al
teri cedit, & succedit. Quod si remanente corpore, qui nam
fieri potest, ut pori repleti corpore, in se ipsi aliud aliquod
corpus admittant, atq; excipiāt? Sensu quippe patet, ne mi
nutissima quidē corporis uasa repleta, posse in se corpus
capere, quod impeditæ ac præclusæ sint transitus ipsorū uiæ.
Præterea, si per repletos corporis poros datur corporis
trāsitus superuacuum est dicere esse poros. Nam alia quo
que corpora pręter poros, poterūt corpora capere. In sū
ma autē transitus per poros, non crasis est, qualem ipsi uo
lunt, sed proximus situs, aut, ipsi dicū, per motū ratione ca
rentē. Nisi forsitan aliquis totū corpus faceret poros. Hac
enim duntaxat ratione id, quod per poros permeat, per to
tū permeabit corpus, si totū corpus fuerit porus. Verū id
absurdū est. Porus enim est alicuius, hoc est relatiuū, & ali
ud est quod habet, aliud quod habetur: porus si quidē est
spatiū quoddā uacuum eius, quod poros habet, corporis.
Quocirca si totum erit porus, hac ratione nihil erit: cū ue
ro nō sit, nec miscebitur, & tēperabitur amplius, nec ēt per
poros. At si hoc quidē modo negant corpora se mutuo

capere,sed quatenus plena sunt ipsa penetrare per se mutuo affirmant,primo quærendum est,an ne quodlibet corpus undiq; coaugeat simile.Ipsa enim quanta tali compositione ac mutua connexione , id,quod ex ipsis coalescit, maius alterutro compositorum reddunt . Lineæ enim per punctum inter se coniunctæ,longitudinem augent & producunt,Ita enim compositæ necessario aliquid habebunt præter iuncturam & contactum.Plana etiam ipsa idē præstant,si per lineam cōnectantur,nam corpus efficiūt , quod tripliciter & undecūq; dimetiri possumus. Corpus itidem si cum alio,,quod similes dimensiones habeat , componatur necessario ipsum adauget . Verum si id est corporibus peculiare & propriū ipsorū,illi uero,qui corpus aliquod per corpus penetrare asserunt,& minus quandoq;,interdū æquale id,quod ex ambobus constat,reddere,hoc medio tolluni,iam dubio procul corporis naturam euertēt. Abolito enim proprio alicuius,una etiam res interit,cuius erat proprium id,quod perit,Continget autem iuxta ipsos,uacuum fieri locum , qui tunc occupabatur,ab eo corpore, quod hoc modo in aliquo existit,ut corpus in quo hoc fit, non occupet amplius ullum alium locum,sed eo contentum sit loco,qui etiam ante huius mistionem repletus erat Locus enim,qui ab eo occupatur,uacuus erit duobus corporibus,cū alterum in alterius locum cesserit. Quid enim erit,quod necessario existat in loco illius , quod in corpus commigrauit? Quæcunq; autem rursus in mutua mistione eorum,quæ temperari dicuntur,augentur inde elicitur, ne corpus quidem esse,quod corpus in se capiat.Quandoquidem alium quendam locum occupauit , nec contentū fuit loco eius,quod dicitur ipsum in seipso accipere,corporis. Non esse porro corpus,id quod secundo in seipso primū capit corpus,indicio est diuisio,quæ mutuo à corporibus quæ temperantur,efficitur.Diuidentia enim dispescūt & discriminant:ea uero,quæ diuiduntur,locum & spatium sibi ipsa præparant,tanquam nequeant per continuum indiuisum subiectum corpus, ad aliquid peruenire,ac progredi. Insumma autem oportebat id corpus,quod alterum corpus in se accipit,nihilo maius fieri.Id enim est recipere in se aliquid,sed nullius corporis mistio æqualem uni ex mistis magnitudinem seruat. In quibus enim æqualis remanere magnitudo uidetur,in illis nō est corporum mistio. Sed uel forma est et materia id,quod sumitur,ut anima corpus &affectio,ut ferrum & caliditas, uel transmutatio alicuius fit,quale est aliud,ut in cinere,sed nec affectiones , nec formæ,sunt corpora,nec aliud sane corpus in se accipere potest. Nam si mutuo se corpora capere possent,nō amplius ad motum ipsis antiperistasi,hoc est contrario statu , esset opus. Neq; enim sine motu corpus pertransit per corpus Præterea nonne rationi & ueritati dissentaneū est, asserere breuissimum & minimum corpus adæquari,& contra extendi maximo? Vt uinum cyathum multis aquæ mensuris æqualem magnitudine fieri.Similiter etiam absurdum est conari comprobare,propterea ꝙ thus & alia , quæ euaporantur,in euaporatione magis comburi & incendi appareant. Nam thus,& quæ similiter adolētur,& in aliud quoddam corpus mutantur exilius hoc modo latiorem accipiunt diffusionem.sed quæ temperantur & miscentur, & ex ipsorum sententia suam seruant naturam , temperantur ut possint denuo segregari . Quocirca nihil ad defensionē uel leuem consequentiam absurdorum ea, quæ uane dicūtur horum adductio & citatio proderit.Nam corpus transire per corpus,quod ad explicationem craseos usurpant, falsum est ac præter omnium conceptus,& naturales,ut ipsi aiunt,ueritatis iudicandæ potentias.Multo autem falsius est, dicere corpora quædam duo,pluraue,posse undicunq; extenta,& producta inter se,& mista per integra , tum ipsa seruari,ut initio erāt,nec proprias qualitates amittere.Hoc enim apud ipsos crasis à confusione discriminatur , quòd in ipsa confusione unum quoddam ex iis,quæ ex iis , quæ cōfunduntur,nullo tamen eorū,quæ confusione sunt neq; quo ad substantiam, neque quoad qualitates conseruatur. In crasi uero utrunq; ex corporibus,quę intemperamēto sunt,adhuc seruatur incorruptum & incolume , & quantū ad subiectum,& quantum ad qualitates pertinet , integris tamen mutuo temperatis corporibus.Quod asserunt uolentes tueri,posse temperata iterum segregari. Cum uero hoc fieri nequeat,quod ipsi dicunt,impossibile etiam iuxta ipsos erit,uel per omnia esse,uel posse separari,quæ semel temperata sunt.Si enim integra per integra ipsa temperata mista sunt,nec alterum iplorum in mistione ullam particulam habet,quæ alteri mista non sit,impossibile certe est, utrunq; eorum à sua superficie circundari ac circumplecti. Quæq;.n.particula ipsorum,quæ suam superficiem retinet impermista alteri erit . Neq; potest uini superficies aquæ esse,aut superficies aquæ,ipsius uini.Si enim ita esset crasis non erit mistio per integra,sed potius dicent,crasin, proximum partium partibus situm esse. Quod declinare uolentes,aliud crasin,aliud mistionem esse affirmant . Quod si nulla particula mistorum suorum ambarum & superficiē retineat,sed sit totum similare factum corpus,non amplius certe erit proximus situs,sed per tota crasis,non tamen incorrupta & salua manebunt ea, quæ initio erant in mistis, sed erunt confusa & simul abolita. Si itaq; ea,quæ segregāda essent,seruari oportebat,nec esse confusa(hoc .n. apud eos crasis à mistione distat)necessarium autem est confusa esse,quæ per integra tota mista sunt , impossibile igitur ea,quæ per tota integra mista sunt iuxta ipsos , segregari posse.Præterea si necesse est ea,quæ temperata sunt per tota mista esse quæ uero per tota mista sunt , impossibile est non esse confusa,quæ autem confusa & corrupta sunt impossibile est ipsa seruari,nec igitur qualitates etiam ipsorū seruabuntur.Quando unum quoddam est factum ex confusis & corruptis. Necesse est autem unum corpus, ut aiūt, ab uno habitu comprehendi.Quocirca ex hoc etiam iuxta eos,mutuo separari non poterunt.quæ temperata sunt. Quare si ex eorum dictis separari alia ab aliis non possunt, quæ temperata sunt,quoniam fieri per tota crasis non potest sine corruptione,inseparabilia autem esse dicūt ea, quę corrupta sunt,cum tamen in quibusdā separari uideamus, patet non eo modo fieri crasin,qui ab eis affertur . Præterea si diuidentibus se mutuo temperatis crasis fit (idcirco enim in humidis præcipue est crasis,quoniam facile diuidūtur,& facile alterum per alterum penetrat,diuidens ipsum, ut cernitur unum,quod in aquam infunditur cum ea tēperari)si igitur diuidentia se mutuo,indiuisas à se relinquunt quasdam parteis,non amplius erunt partes illæ temperatæ.Impermistas enim esse oportet eas parteis,quæ diuisæ non sunt.Quandoquidem crasis & mistio quæ iuxta eam fit per diuisionem fit,& eam pro termino habet.Si c autem rursus fiet crasis facto proximo situ,sed non totis mutuo per totum penetrantibus ipsis temperatis . Quod si nihil, quod diuisum non sit,in crasi reliquerunt?erunt certe undiq; diuisa nec in parteis,sed in diuisiones sectio fiet , siquidem nulla ipsorum particula circa diuisionem relicta est, Præterea,si unumquodq; in quæ quodq; diuiditur, ex his compositis rursum fit,accidet,ut quæ sic diuiduntur, nō ex partibus nec ex corporibus,sed ex diuisionibus composita sint.Diuisio,nanq; non corpus , sed corporis affectio est. Quemadmodum autem consequens est eorum,qui in infinitū sectionem esse dicunt,ut impossibile sit dicere aliquod undiq; diuidi actu corpus:ita consequitur eos,qui per tota misceri corpora dicunt,ut in infinita actu diuidantur ipsa corpora.Si enim aiunt in infinitū diuisibilia esse ipsa corpora,quòd nunquam sectio deficiat,sed semper ex iis,quæ dissecta sunt,aliquid superesse,quod secari posit,impossibile certe erit corpus aliquod undiq; diuidi,ita ut nihil supersit ex ipso,quod sectionē admittere posit.Si uero hoc uerum est,nunquam ea,quæ temperantur per tota temperata erunt.Si autem temperantur inter se , & extendūtur sese diuidentia uicissim,nullæ ut partes relinquantur ipsorum,quæ diuisæ non sint. Nam iuxta eas parteis, quę diuisæ non sunt,nondum inter se temperata erunt. Deest forte aliquid.Si uero dicant ea ratione in infinitum diuisibilia esse corpora,quod in infinitū diuidi posit omne diuisum

corpus, iam ex ipsorum sentẽtia, ipsa temperata inter se infinita actu diuisa erunt. Si enim undiq; temperata sunt, undiq; certe diuisa sunt. Vndiq; autẽ diuisa iam diuidi amplius non poterunt, infinita ergo actu erunt. Quod si etiam magnitudines, in quas diuisa sunt, ipsa quoq; erit unũquodque eorum, quæ sic miscentur, infinitum. Id enim quod ex infinitam aliquam magnitudinem & dimensionem habẽtibus, componitur, infinitum est. Fit enim utrunq; temperatorum ex iis, quę infinitam quandam magnitudinẽ habẽt: quãdoquidem ex iis, in quæ aliquid secatur, cõponi ipsum necesse est. Atq; ita continget, ẽt plura esse corpora alia infinita. Verum si ea, quæ relinquuntur, in quæ sectio facta est undiq; diuisorum, magnitudines non sunt (nec.n. minima quædam & indiuisibilia corpora esse dicent) erit profecto ipsis magnitudo ex iis, quæ magnitudines non sunt, cõpositata: ex quo sequitur, lineæ partes esse ipsa puncta dicere.

Quomodo autem conseruant communem de crasi conceptum aut anticipationem, qui asserunt habitũ cũ habẽtibus ipsum mistum esse, & naturam cum plãtis, lumenq; cũ aere, & animam deniq; cum corpore ipso, cum ea temperari præsumptum sit, quæ suapte natura ante crasin subsistere possint: Propterea enim ipsi aiunt, temperata ipsa denuo segregari posse, atq; hoc crasin à confusione & corruptione differre. Nam neq; habitus illius separari ab eo potest, in quo est, ut per se consistere queat, nec plantarum etiã natura unquam citra plantas subsistet. Lumen uero quo cogitare possumus à diaphanis corporibus seiunctum? Neq; anima eiusmodi est, ut separari possit. Quandoquidem formam materialem citra materiam & corpus esse impossibile est. Sed neque ignis ferro, ut ipse dicit, admiscetur quem admodum neq; humoribus neq; lignis. Penitus enim absurdum est, si quis materiam formæ admistã esse affirmet. Materia autem ignis sunt ea omnia, quæ ardent, ignemq; admittunt, sed hoc differt, ꝙ hæc incorruptibilis, illa minime. Quo fit, ut quædam extincta diu eandem formam retineant, quam initio habebant, non penitus tamen absq; decremento, nam aliquid ex illis ab igne consumitur & corrumpitur. quocirca hæc quoq;, si diutius in igne maneant, deperduntur & propriam formam amittunt. Illud uero, quomodo auribus tolerandum est, uniuersam substãtiam spiritu quodam per totam ipsam penetrãte unitam esse dicere? Ab eoq; contineri, & per eum durare, communesq; cum eo affectiones habere? Cum enim uerissimam propriamq; causam unitionis uniuersi ignorent (ea autem est diuini, & in circulum currentis ætheriiq; corporis natura, quæ ambitu suo uniuersam materialem, affectibus obnoxiam, & uariabilem substantiam circumplectens, per continuum & perpetuum motum, aliamque alias habitudinem erga ipsa, mutuas corporum, quę gignũtur, uariationis certo fixoq; ordine efficiens, cõtinet, cõnectit, & conseruat uniuersum) hanc inquam cum ignorarint ipsi, nec eos, qui ipsam norunt, sequi potuerint, cum opinionibus quibusdam præoccupati ac præclusi essent, uinculis quibusdam & causis & cuidam spiritui per totam substantiam penetrãti, ipsius unionem attribuunt. Quæ opinio pręterquam quòd mẽdacium usurpet, corpus scilicet aliquod per corpus penetrare, aliis etiam rationibus, ut falsa sit, cõuincitur ac cõfutatur. Manifeste enim quædam corpora sunt, quæ actu in se spiritum cõtinere nullo pacto possunt. Nam aqua ipsa tantum abest, ut per se totam mistum aliquem spiritum habeat, ut potius, si aliquid in ipsa aliquãdo esse contingerit, uel suffocato in ipsa animali aliquo, quod uim respirandi habeat, uel aliam ob causam fuerit, ne breui quidem in ipsa manere possit, sed repente ui quadam excutiatur ac segregetur, licet in fundo ipso subsederit. Cum uero id ita sit, quin uerum esse poterit, uniuersum unitum esse, & cohærere sibi spiritu quodã per totum ipsum penetrante? Præterea rationi consentaneũ erat, conglutinationẽ illam, qualis qualis sit, à spiritu contractam, in omnibus corporibus esse. Quod nõ ita est. Corporum enim quædam continua, nonnulla discreta sunt. Quocirca rationi magis consentit, dicere, unumquodq; ipsorum per propriam formã cohærere sibi, & ad se ipsum unitum esse, quatenus est cuiq; ipsorum essentia, & communes & affectus ipsorum mutuo cõseruari, tum propter materiæ communionem, cum propter circumpositi ipsi diuini corporis naturam, quàm per spiritum, à quo connectantur ac coniungantur, & continuitatem ad proprias & peculiares partes habeant, cumq; appositis sibi compulentur. Vi nanque impulsus ab aliquo spiritus propter suæ naturæ ad id aptitudinem, ꝙ nihil cũ facile cedat possit mouenti resistere à motu illo incitato uim aliquam capit. Impossibilis uero est propria natura. Humidius item est ac facile diuiditur, ut alia quoq;, quibus fuerit admistus, propterea facile diuidantur. Quamobrem nonnulli uacuum quoddam & inane esse ipsum arbitrati sunt, & naturam quandam contactu carentem. Quidnam multa in se uacua habere crediderunt. Quod si, ut non cõcidant, sed durent, sibiq; cohæreant, causa est spiritus, qui ea sustentat, item patet corpora, quæ collabũtur carere spiritu illo connectente ac sustentante. Quomodo autem unitio seruabitur diuisio corporum, quandoquidem diuisio est segregatio & separatio unitorum: manent autem iuxta ipsos, omnia secum eodem modo unita, quamuis diuisa fuerint? Præterea nonne uidebuntur omnia, esse inuicẽ apposita, facileq; ab ipso, spiritu & segregari & uniri posse? Cum tamen quædam continua sint, nec citra diuisionem, unquam segregari alia ab aliis queant. Ad hæc, si spiritus ex igne & genitus per omnia permeat corpora, ut cũ omnibus ipsis temperatus sit, ex eo cuiusq; ipsorum pendeat essentia, qui poterit amplius simplex aliquod corpus esse? Quomodo autem, si posterius est id, quod ex simplicibus quibusdam componitur, ipse ignis & aer erit, ex quibus mistis spiritus procreetur? Quo impossibile est corpus ullum carere. Si enim ex illis oritur spiritus, & sine spiritu aliquod eorum esse impossibile est, neq; ullum ex ipsis antequam spiritus gignatur, existet, neq; spiritus esse gignetur non existentibus iis, à quibus ortum ducit. Quomodo uero quispiam in frigido esse aliquod actu calidum affirmabit? Quomodo etiam ipsa contrariũ simul admittere motum dicet? Non certe per quem sustentat ea, in quibus est, quorum, ut aiunt, spiritu moto, simul ex ipso & in ipsum & iuxta aliquam speciem motus fit. Iuxta nullam enim cõplecti animo possumus, aliquid simul per se in contraria moueri. Sed apparet eos, qui ita loquũtur, ut dixi, cũ ratione complecti materiæ formam nequirẽt, quatenus species & forma est unumquodq; entium, quod est, & ab aliis differt per formam, cum nihil inter se discriminis, quatenus materiam habent retineant, quodq; conseruentur, ac eadẽ quæ sunt maneant, apparet inquam propter has causas ipsos cuidam attribuere spiritui tanquam per omnia, penetranti, & cuiusq; essentiam, & ꝙ conseruetur atq; perduret. Sed quispiam, cum ad hanc orationis partem peruenerit, eos nec iniuria culpare posset quod cum duo omnium rerum primordia esse asserant, materiam & deum, quorum alterum agere, pati alteram, immistum materiæ esse deum affirmant, perq; eam uniuersam pertransire, ipsamq; figurare, formare, atq; hoc modo exornare. Si enim deus, ex eorum sententia, corpus est, cũ spiritus sit intelligibilis & sempiternus, & materia item est corpus, primo iterum corpus per corpus penetrabit deinceps spiritus is, uel aliquid ex quatuor simplicibus erit corporibus, uel collatio & compositio ex ipsis ut ipsi quoq; fatentur (ex aere enim & igne ponunt ignem habere substantiam) uel si aliud aliquid sit, erit certe diuinum corpus ipsis quinta quædam substantia citra demonstrationem ullam, aut leuem defensionẽ, quæ adduci possit ab illis, qui ponentibus hãc sentẽtiam inter suas contradicunt ac redamant, uelut admiranda incredibilia pronũciet. Quod si ex quatuor aliquid fuerit, uel aliquid ex illis compositum corpus certe ex materia genitũ, antequam gignatur, per ipsam penetrabit, & similia aliis & sibi ipsi ex ea procreabit. Præterea posterius erit deus quã materiam, quandoquidem omne materiale corpus materia ipsa est posterius. Id enim quod ex principio oritur, posterius est. Tale autem corpus, est deus, Neq; enim idẽ est,

quod

quod materia. Cum uero talis sit, necessario alterutrum ipsis duntaxat dicendum erit. Si enim genitus est (genitus autem est e materia) uel aliquid simplicium corporum erit, uel aliqua ex illis compositio. Præterea quæreret quispiã, anpossibile sit eorum, quę ex materia gignuntur, creatorẽ dicere deum, qui per uniuersam eam permeat, in eaq; uersatur. Nanq; ad hoc comprobandum adducunt in mediũ, ꝙ non eodem modo, quo naturales, fiant res artificiales. Absolutiones enim naturales, non in superficie, sed per tota formantur & effinguntur, partes quinetiam eorum intrinsecæ pulcherrime ingeniosissimeque fabrefactæ sunt. Res uero artificiales, ita effigiatę & effiguratę sunt, ut in statuis cernimus. Interiores enim partes informes atq; impolitæ sunt. Propterea itaq; aiunt rerum, arte effectarum extrinsecum esse & segregatum agentem, at rebus naturalibus, in materia inesse uim & potentiam, quæ informat ac gignit ipsas. Verum hæc non uidemus iis, quæ gignuntur, cõsentanea esse. Omnibus enim in rebus, quæ à natura procreantur, extrinsecus aliquid est, quod principium ortus ipsarum habet, quodq; primæ in materia trãsmutationis causa est. Nam & simplicia corpora mutuæ & alternæ inter se uariationis, extrinsecam habẽt causam. Frigiditas enim & calidıtas propter coelestium corporum aliam alias erga ipsa habitudinem cõtractæ, generationis ipsis & abolitionis mutuæq; uariationis causæ sunt. Quinetiam plantæ atque animalia quælibet à quodã foris existẽte, a materiaq; seiũcto, ex qua quoq; ipsorum gignitur, & principium generationis accipiunt, & per ipsam conglutinantur & compaginantur omnia. Ea etiam, quæ in locis sublimibus constant, separata, segregatum habent ipsum agens. Neq; enim id, quod calefit, ac propterea mutatur, ipsum excalfacit. Frigidũ enim est, quatenus excalfit. Ea denique, quæ e semine nascuntur, extrinsecum habent gignens, per adiectionem spermatis. Quod ita, quæ ex materia fiunt, gignuntur, quomodo amplius deus ipsorum agens erit, quoniam cum materia immistus ac tẽperatus sit? Eius enim, quod in rebus naturaliter genitis agit, aliud quid prima est causa extrinsecus existens. Dei uero nihil est actiuum primum. Videntur autem ex suis ipsi uerbis, deum materiæ formam esse dicere, Si enim ita deus materiæ immistus est, ut corpori anima in animalibus, iuxta eorum sententiam, & si materiæ potentia est ipse deus (aiunt enim eum materiam, quæ in potentia est facere) certe formam ipsis dicent esse deum, ut anima est corporis, & potentia eius quod potentiam in se cõtinet. At si hoc ita sit, quo pacto amplius materia informis erit iuxta rationem suam? Cum & ꝙ permaneat, & quod materia sit, potentiæ, quæ in ipsa est, acceptum referat. Prę sertim uero in inflammatione apparet ut ipsi asseuerant, deum materiæ formam esse, siquidem in igne, qui solum iuxta eos existit, tunc & materia & deus soli conseruantur. Erit enim tunc ipse deus forma, quæ in materia ignis est.

Quod si id ita est, ignis uero in alia quædam corpora immutatur formam uarians, tunc profecto deus abolebitur, & corrumpetur, quandoquidem abolita priori forma, in aliud corpus commutatur materia. At si mutationis eiusmodi deus auctor & causa est, iam iuxta eos deus se ipse corrumpet. Quo quid absurdius dici unquam aut excogitari potest? Præterea nonne diuina prouidentia indignum est, deum asserere per uniuersam subiectam omnibus materiam penetrare, & in ea uersari, qualis qualis fuerit, ac præcipuũ hoc munus habere, ut semper aliquid procreet & effingat, quod ex ipsa gigni possit, deumque uermiũ & culicum creatorem facere, & non secus ac figulum aliquem in luto uersari, & quodcunq; ex eo fieri possit, effingere? Præterea, si corpora, quæ temperãtur, alterum ab altero pati necesse est (propterea enim neutrum eorum perit, quoniam utrunq; dum patitur, agit quoq; ex altera parte) corpora autem, quæ per se uicissim transeunt, temperãtur mutuo, iam utraq; & agent & patientur. Hæc igitur ut in medium afferrem adductus sum eorum gratia, qui Aristoteli reclamant atq; aduersantur de quinto corpore, & legibus, quæ pro rerum diuinarum dignitate prolatæ sunt, ipsi enim propter ambitionem instare conantur, suorũ autem dictorum absurditatis & falsitatis ne principium quidem intelligunt, è quibus nobilissima & maxima philosophiæ dogmata pendent, comprobationem autem ab admirabili illo placito sumunt, corpus scilicet per corpus penetrare. Tractatio enim apud eos de crasi nõ alia in re uersatur. Sed & ea quoq;, quæ de anima ab ipsis pronunciata sunt, hinc annexa sunt. Illud quoq; toties decantatum fatũ atq; etiam rerum omnium prouidentia, hinc fidem sumũt. Sermo præterea de primordiis, de deo, & uniuersi unitio, & affectionum erga ipsum communio. Omnia enim hæc ipsis præstat deus per materiam transiens: ex hoc autem, corpus penetrare per corpus. Ex quo omnia propemodũ apud ipsos phisiologiæ quæsita dependẽt. Quod & præter communeis animi conceptiones dicitur, & præter omnium philosophorum sententias iuxta ipsos sumit probationem. Vt sunt multæ sensui perspicuę, asserere scilicet ferrum, cum incensum atq; ignitum fuerit, nõ eodem modo incendi atq; igniri, ut ea, quæ igni materia sunt, sed per totum ipsum transmittit in ignem existimare, una cum materia illa, in qua ferro ad motus, excalfaciebat & inflammabat ipsum. Atqui nonne præter alia, hoc quoque à ratione penitus alienum est, dicere. Flammæ materiam sine extrinseca suppeditatione & adiectione, non consumi, sed conseruari tandiu in igne, qui ferro admistus est, donec inflammatum ferrum manserit? Cum tamen pateat flammam continua materiæ suppeditatione indigere, tanquam tunc, dum gignitur essentiam habeat, propter subiectæ materiæ celerem consumptionem. Deus autem cum materia temperatus est, & si hoc est, ab ipsa quoq; ex altera parte patitur. Vnde sequitur, & materiam agere & deum pati, sed hæc.

Si enim ferrum nunquã igni materia est, quamnam ardentem materiam dicere oportet? Omnino autem quoniam ferrũ ab aliquo igne incenditur, qui est in aliqua materia, si per ferrum penetrat ignis, oportet cum materiã seruare, & quatenus ferro adhęrebat, per ipsum penetrare, sed neq; ligna, neq; carbones, neq; ulla alia subiectorũ materia, quæ igni ferrum inflammanti subiicietur, in ferro est, reliquum igitur est, ut ipse separatus a materia in ferro fit. Sed si separetur, necesse est ipsum in migratione materiam aliquam assumere, nec est ulla alia, nisi ferrum. Quatenus enim in ipso humiditas est, eatenus materia igni fit. Durius utiq; & asperius est inflammatum ferrum, postquam extinctum fuerit quàm prius, tanquam cõsumpta ab igne ea humiditate, quæ in ipso erat. Et incẽditur etiam, donec humiditatis aliquid in ipso superfit. Non igitur aliter, quàm ligna ipsa inflammatur ferrum. Sed hæc hactenus. Ad primum enim sermonem reuertamur. Nam si quę de crasi ita prolata sunt, a ratione & ueritate prorsus abhorrẽt, alio certe modo craseis fieri dicendum est. Reliqua autem est præter has, quę penitus negligendę ac pro nihilo faciẽdę sunt, opinio ea, cuius auctor Aristoteles fuit. De hac itaq; disputare auspicemur, & quænam ea sit, explicemus, atq; iudicemus. Plerisq; enim philosophis ignota est, propter breuitatem, qua cum, de ea loquitur, usus est ipse philosophus.

Primo sane definiamus, quænam sint, quæ mutuo temperari dicantur, & possint. Ex eius enim rei definitione, multa quæ sermonem de crasi interturbant, deiicientur. Est itaq; mistio & crasis in iis, quæ suapte natura subsistere possunt. Quare uidẽtur denuo segregari posse, quæ mista sunt, quoniam ex talibus constat. Quod si nihil aliud præter substantiam subsistere potest, substantiam certe mistio erit & crasis. Si id autem uerum est, mẽtitur Anaxagoras, qui omnia in omnibus mista esse affirmant. Nam affectiones ipsæ separari non possunt, ut per se consistere ualeant. Quocirca mistio & crasis non erit affectionum, nec inter se, nec cum illis, quorum affectiones sunt. Sed neque formæ substantiarum. Nam licet substantiæ & ipsæ sint, non per se tamẽ subsistunt. Neq; enim sine materia aliqua ipsarum esse potest. Nec materia misceri potest. Absq; enim forma nũquã actu existit. Non igitur in aliis est quàm in substantiis mistio & crasis. Nec aliæ etiam substantię misceri possunt, præter se

parabiles,& quæ fuaptæ natura fubfiftere ualent, locumq; occupant. Eiufmodi autem funt ipfa corpora. Hoc igitur cum definitum fit, dehinc quærendum eft, an idẽ fit miftio & crafis, an uero aliquid difcriminis retineant. Hoc autem differre uidetur, quod latius patet miftio, quàm crafis. Nã crafis ipfa eft quædam miftio. Miftionum enim quædã per proximum fubftantiarum fitum, & contractum fit, quam miftionem per compofitionem fieri dicimus. Non omnis tamen compofitio eft miftio. Compofitio quippe ex fimilibus quandoq; et eiufdem fpeciei fit, miftio contra e differẽtibus & indifferentibus Quare aceruus tritici, folum eft cõpofitio. Sed frumenti & fabarum congeries, iam prçter cõpofitionem, miftionẽ quoq; affumpfit. Miftio uero ut crafis fit, non feruatis amplius iis, quæ mifcentur, & mutuo apponuntur, fed in fubiecto unitis. Quamobeem in facile diuifibilibus & humidis miftio eft ut crafis. Quemadmodũ autem non quorumlibet compofitio miftio erat, ita nec quorumlibet humidorum unitio, crafis eft & miftio. Neq; enim aqua cum aqua temperatur, quanquam cum ea uniatur, neq; oleum cum oleo, fed nec oleum cum aqua. Hoc uero propter uifcofam & lubricam naturam accidit. Cum uero eiufmodi fint ea, quæ uniũtur, ut habeant qualitates, iuxta quas ea, quæ iuxta actionem & affectionem fit, hoc modo fiunt. Verum quoniam aliud eft generatio & corruptio, & aliud crafis (crafis quippe rerum quarundam, quæ conferuantur, miftio effe uidetur, neq; enim fi alterum corruptum fuerit, & in potentius migrauerit, eft crafis, fed huius corruptio, illius uero auctio eft. Quocirca nec alimentum temperari dicitur cum eo, quod alitur. Neq; fi utraq; corrupta fuerint ea, quæ mifcentur, amplius eft crafis, nam crafis, eft quorundam, quæ feruantur, miftio) Confequens effet, ut poftquam de generatione actũ eft & corruptione, de crafi fermo haberetur. Communem nãq; materiam habent iuxta quam uelut aliquid corrumpitur, ita temperantur quoq;. Conueniunt prçterea in trãfmutatione propter cõtrarietatẽ, actione tamẽ interueniente & affectione. Hoc uero crafis à generatione & corruptione difpefcitur ac fe iungitur, quod in iis integrum alterum in alterum tranfeat & contrarietates affumat, per quas id, quod paffum eft, penitus priftinas fuas deponit & amittit. In iis uero, quæ temperantur, non idem mos eft, nec ratio eadem, fed quoties plura corpora, quæ & agendi uicisfim & patiendi uim habent, in idem coeant, ita uero fefe habeant, ne contrarietatibus adeo alterum fuperari ab altero posfit, ut abeat in illius migrans naturam, tunc inquam hæc corpora propter uirium ac poteftatum æqualitatem, per quam dum agunt, mutuo quoq; patiuntur, eatenus progrediũtur donec abtecta contrarietatum excellentia, propter quas diuerfa erant & cõtraria, unicam ex omnibus illis poteftatibus qualitatẽ effecerint, unita fimul atq; una eademq; facta ea materia, quæ utrifq; uel omnibus ipfis fubiiciebatur. Fit autem talis miftio quam crafin uocamus in humidis corporibus, nam & ea crafis, quæ in ficcis fieri uidetur, non citra humiditatẽ fit. Vniuntur enim humida, fi componãtur, fuasq; amittũt fuperficies, nifi forte quid uifcofum lubricumq; fuerit. Cũ itaq; corporibus, quæ in materia funt propter humiditatẽ in proximo fitu unitis conuenit, ut contrarietatem æqualẽ eiufdemq; poteftatis habeant, tunc mutuo inter ipfa fit, & iuxta qualitates & iuxta poteftates unitio, quod eft crafis. Vtrunq; enim eorum quæ ita fe habent propter contrarietatem, quæ in ipfis ineft, & materiæ communitatem, mutãtur & patiuntur, fed propter contrarietatum æqualitatem, non tantam mutationem faciunt, ut alterũ idem fiat, quod alterum. Agens enim cum ex altera parte patiatur ab eo, in quem agit, nec remanẽs fibi fimile, prius poffe agere definit, quàm illud penitus excedat & fuperet. Atq; id eft crafis. Eft enim intercedente actione & affectione corporum iuxta fe inuicem pofitorum per tranfmutationem citraq; corruptionem, unitio. Humidis autem ad maturiorẽ trãfmutationem & crafim plurimum conducit. quod facilè diuiduntur. Diuidentia nanq; fe mutuo ante unitionẽ, & paulatim adiuncta, cum facilius & celerius alia ab aliis patiantur celeriter unum quoddam corpus conficitur, & quod ad fubiectum & quod ad qualitatem attinet. Quod quidẽ corpus actu neutrum ex miftis eft, poteftate uero utrunq;, idq; tantum deeft, ut actu ea, quæ mifta funt, conferuet, quod id per actionem & affectionem fublatum eft per poteftatẽ utriufq; ipforum. Quo circa exigua admodũ indiget ope ad eiufmodi tranfmutationem. * Quoniam fi talia penetrant, non omnia feparata facta funt. Adiectione .n. aliqua ad perfectionem, non generatione penitus & tranfmutatione indiget. Quamobrem fi aliqua, quæ ad eiufmodi perfectionem conducere poffunt, illis admoueantur, facile in fuam naturam recurrunt. Non tamen ut eadem fit aqua, aut idem uinum, quod prius erat id, quod denuo fecernitur. Neq; enim mitio in miftione conferuabatur. Proximus enim fitus, non crafis fuiffet. In iis enim, quæ temperata funt, unum eft & fimilare totum id, quod ex crafi fit. Sed poteft ab eiufmodi miftione in aquam facile mutari, cum in eam initio mutarum fit, & ex talibus miftum in eiufmodi qualitate. Nam quemadmodum fi in lac, quod eft fimilare corpus, habetq; in fe poteftate humidum aliquod & folidum, candens lapis iniciatur, utrunq; ipforum ex ipfo fegregat, gignens aliquo modo, partimq; eorum in cafeum, partim in ferum conuertit, nõ partem aliquam in ipfo lacte actu exiftentem fecernens & fegregans, fed ab omni particula utrunq; ipforum generans. Ita facere putandum eft fpongiam in uas demiffam, quod uinum aqua tẽperatũ contineat. Propria enim qualitate ab omni miftione generans id, quod facile pura & mera aqua fieri per eã poteft, & propter tantam talemq; poteftatem fecernens in priftinum ftatum reducit. Nam uelut in mufto quod fimilare corpus eft, modica accedens decoctio ex eo omni, gignit & fecernit fpiritum & uinum. Nam hæc in eo prius actu non fuiffe, patet ex eo, quod in humido ita fpiritus contineri actu non posfit, ut paulo ante oftendimus: fed quoniã id, quod gignitur, ftatim totum fecernatur in decoctione. Ita exiftimandum quoq; eft ea, quæ feparant à temperatis ex quibus aliqua temperata funt, non ea, quæ actu infint, fecernere fed mutare poteftate quadã & perficere ea, quç poteftate propter crafim in ipfis infunt. Nam quemadmodũ in illis fuperficialis alicuius generatio fit (non enim lacte in contrariis iis, quas habebat, tranfmutato qualitates, partim ferum, partim cafeus fit, fed quod quæ poteftate inerant, ita tamen ut modica ad exeundum in actum ope indigerent, in actum conuertantur) Ita etiam in temperatis tranfmutationem fieri putandum eft. Sequitur autem ex eiufmodi temperatorum tranfmutatione, ut fecerni poffe ipfa uideantur, quoniam mitio ex miftione talium eft generatio corporũ, quod hæc patitur. Verum ea, quæ feparatio temperatorũ & fegregatio dicitur, nec fimilis eft fegregationi, quæ in uicino fitu congefta funt, nec eadem rurfum cum eo, quod per corruptionem & generationem & tranfmutationem in cõtrarium, fecernitur, ceu ex aqua cernimus in aerem fecretionem fieri, uerum fit fecretio per quendam medium modũ. Neq; enim ea, quæ actu infunt, difcernuntur, nec in contrarium fubiecti mutata fecernuntur. In his enim idem fpecie remanet poft fecretionem id, quod fupereft, ut prius erat, quantitate duntaxat imminuta. In temperatis uero non eodem modo quoniam unumquodq; eorum, quæ poteftate funt in corpore, quod ex miftione factum eft, excernatur, muteturq; in perfectionem, qua defraudatum fuerit, propterea quod æqualiter & agebant & patiebantur à fe mutuo. Ob quam affectionem, in his quoq; prædicatur ipfum feparari. Quod fi ea, quæ per eiufmodi tranfmutationem perficiuntur, non gigni, fed feparari dicendum eft ratione confentiente: aliaq; item quæ de generatione crafeos dicta funt confequuntur fuppofita principia, & mutationibus generationibusq; corporum confentanea funt, ac feruant dictaque communes de crafi cõceptiones feu anticipationes, folus igitur Ariftoteles ueram de crafi rationem reddidit. Diuidi autem primum mutuo ea quæ tẽperantur, & proximo paulatim fitu impasfibilia magis facta uniri & asfimulari iuxta formam & qualitates, fenfu etiam perfpicuum eft.

Donec

Donec enim utrunq; temperatorum in sua adhuc substantia manet, discretio ea, quæ inuicem ab ipsis fit, ex colorũ quoq; differentia perspicitur. Nam cum humida sint, facileq; diuisibilia & dissimilia, ab ictu, qui fit dum alterum alteri infunditur, principium sumunt diuidendi se mutuo, quòd si impari pondere fuerint, gratia exempli, id quod grauius ex ipsis est, diuidens fertur deorsum, leuissimi uero particulæ grauioribus cedẽtes loco, ad superficiem ire accelerãt. Quam localem migrationem præcedentem sistit affectionũ trãsmutatio, uniens ipsa in omnibus similitudine. Quod etiam usu clarum est. At quoniam ad confirmationẽ eius dogmatis, corpus scilicet penetrare per corpus, utuntur ẽt animalium incrementis, quæ per alimentum fiunt, id quoque discutiamus. Si enim augmentum alimento adhibito ubiq; fit, atq; ubiq; augentur ea, quæ augentur, certe alimẽtum ubiq; per subiectum corpus dispergetur & diuidetur. Impossibile autem est ubiq; dispersum esse, unum cum sit per omne & ad omne delatum. Sed si per totũ corpus defertur alimentum, corpus existens necessarium esse uidebitur, corpus penetrare per corpus, quando quidem hoc tantummodo possibile est, adiectionem, quæ per alimentum fit, in toto nutrito corpore fieri. Non hoc autem modo alimentum & incrementum fieri (nihil enim quod impossibile est, unquam fit) age Aristotelis exposita de incremento atq; alimento sententia, ostendamus. Loquar autem de iis quæ uere ac proprie augeri dicuntur (In his enim dubitatio procedit) talia autem sunt animalia & plantæ. Quæcunque sane in iis, quæ ita augentur, conuenire oportet, quæq; obseruare ii debẽt, qui de augmento agunt, primum exponere necessarium est. Hæc enim declarata, plurimum ad eorum, quæ dicenda sunt, iudicium conducent. Omnia igitur, quæ augentur, accedente extrinsecus aliquo, augentur, nam ex alimento proficiscitur incrementum. Præterea per particulam incrementum accipiunt. Neq; simile est rerum, quæ naturaliter augentur, incremẽtum, quale in rebus, quibus extrinsecus aliquid adiicitur atq; affingitur. Non enim alicuius eorum, quæ augentur, pes augetur solus, sed omnium particularum auctio per analogiã fit. Id enim quod augetur, idem manens, seruansq; propriam naturam augmentum capit. Neq;, nisi remaneat, id quod augeri dicitur, augmentum est, propterea quod in magnitudinem maiorem transmutatur. Ob id enim nihil eorum, quæ temperantur, augeri dicitur, cum mutẽtur in aliud quoddam corpus & in magnitudinem maiorem, ut fieri cernimus in trãsmutatione aquę in aerem. Sed hic generatio est & corruptio, aquæ corruptio, aeris uero generatio: illic autẽ mistio est & crasis. Nec etiam quodlibet eorum, quæ ad augmentũ conducunt, augetur sed id augetur, quod seruatur & remanet. Præterea, quod in se auctiuam & nutritiuam uim habet. Propterea .n. alimentum ipsum non augetur, quanquam sit corpus & augmẽti causa, sed id augetur, in quod alimentum concernitur. Ipsum enim alimentum transmutatur, illud uero cõseruatur. Nutritiua etiam potestas, quæ transmutat & concernit alimentum. Cum igitur ita sese habeant, quæ augentur, quæritur quoniam augmentum aliquo adiecto fit, quidnã sit, id quod adiicitur & apponitur. Vel corpus enim uel incorporeum esse oportet, quod adiicitur. Sed neq; per incorporeum augmentum fieri consentaneum rationi est: neq; per corpus esse uidetur. Per incorporeum quidem quoniam alimentum nõ est incorporeũ, deinde sequetur, si quis incorporei alicuius adiectionem fieri augmentum dicat, ut locum occupet. Non occupabat autem locum id quod auxit ipsum. Quem enim locum occupat postea id, quod augetur, is erit ante augmentum ipsius uacuus. Solius enim corporis est, occupare locum. At si adiecto corpore dicatur fieri augmentum, corpus certe per corpus penetrabit, & in corpore erit. Quoniam quatenus aliquid augetur, eatenus augmentum capit: sed per totum augetur id quod augetur, quare per totum capit augmentum. Sed si corpus existens per totum se augmentum capit, oportebit per totum ipsum penetrante adiecto, hoc est alimento eius augmentum fieri. Nam si dicat quispiam per uacua quædam & inania transire ipsum alimentum, necesse est hoc fateri, totũ corpus, quod nutritur, esse uacuũ. Si enim iuxta quod est alimenti transitus, uacuum est iuxta hoc: sed per omnia est alimenti transitus: (si quidem per omnia augetur) totum igitur uacuum erit. Verum si quis ea, quæ in iis, quæ augentur, insunt, obseruare, omnesq; dubitationes soluere uoluerit, primum quid sit id, quod augetur, & per quales particulas eorum, quæ augẽtur, facta adiectione tota augeantur, constituendum definiendumq; est. Quoniam igitur in iis, quæ augentur, quędam similares, nõnullę dissimilares partes sunt (dissimilares quidẽ sunt, quæ ex differentibus particulis constant, ut uultus & manus. Similares autem, caro, ossa, musculus, sanguis, uena, atq; omnes demum, quarum particulæ cũ toto uniuocæ sunt) Et ex similaribus componuntur dissimilares, non contra. Nõ enim in uultum caro. Sed ex carnibus & ossibus est uultus. Augmentum adiectione similaribus facta, fit. His enim auctis, sequitur etiam dissimilarium incrementum. Neque .n. alimentum, quod concernitur, uultus aut manus factũ, concernitur, sed in carnem & os & quoq; aliorum similarium mutatum & cõcretum in iis, causa est incremẽti totius corporis. Si igitur augmentum fit seruato tamen & superstite eo, quod augetur (augentur autem similaria) patet iam ipsa seruari & manere oportere. Consequens itaq; est, ut deinc uideamus, quomodo aliquis hæc manere dicens, uerum dicat. Qua enim manere hæc possibile est, eatenus ipsorum quoq; augmentum fieri dicendum est. Omne autẽ, quod ex materia & forma componitur, iuxta utraq; ea, ex quibus constat, esse dicitur, iuxta materiam scilicet & iuxta formam: ex iis uero constant similaria ipsa, iuxta quæ animalium augmentum fieri asserimus. Quo circa hæc quoq; dupliciter accipi possunt, & dicitur unumquodq; ipsorum modo iuxta formam, modo uero iuxta materiam. Cum enim dicimus carnem fluere, & in continua secretione & cõcretione uersari, iuxta materiam his affici affectionibus carnem dicimus. Quando uero carnem manere eãdem dicimus, accepta à forma & iuxta formam ipsa carne, hęc de ea testamur. Omnia enim quæ in materia essentiam habẽt, secundum materiam alias alia fiunt, quoniam non una eademq; numero manet, sed cõtinue & perpetuo per particulas uariatur, aliasq; alia fit iuxta formam autem unum idemq; numero unumquodq; manet. Nam iuxta formam caro eadẽ numero manet, & si ex subiecta materia partim defluat partim influat, tamen id quod manet, unam eandẽque seruat carnis formam, & successiua mansione, ne penitus corrumpatur, impedimento est. Nam carnis essentia intus est in tanta autem magnitudine, non idem manet propter materiæ fluxum. Sed in tali forma, idẽ manet, donec aliquid carnis superfit. Cum hæc igitur ita se habeant, cumque positum constitutumq; fit, id quod augetur, remanere oportere, si aliquis secundum materiam carnis augmentũ fieri asserat, certe tollet, ut idem cõseruatum quod augetur, augmentum capiat. Ipsa enim materia semper nunc uno, nunc alio modo uariatur. Quod siquis secundum formam asserat augmentum fieri nil amplius orationi impedimento erit. Idem enim manet. Manentis autem erat. Cũ autem hoc positum sit, quæ augentur, secundum formam augeri, dehinc uidendum est, quomodo facta augentis in ipsa concretione, augeãtur. Si igitur iuxta materiam & augmentum & concretio fieret, necessarium fuisset dicere, per omnem partem augeri ea, quæ augentur, si quis dicat per totam materiam adiectionem fieri ab alimento, quæ non aliter fieri poterat, si modo eadem maneat materia, quàm corpore per corpus transeunte, cum corpus sit ipsum alimẽtum. Verum quoniam iuxta formam est augmentum, non amplius necesse est, & si per totam formam augeatur hoc fieri corpore per corpus permeante. Neq; enim initio remanet præexistens, ut augenti corpori per ipsam transitus detur, sed fit ipsum alimentum materia carnis, uerum cõcreta per partes quasdam carnis præ existentis & manẽtis, formamq; gerentis, si minor fuerit aut æqualis defluenti seruat tantum id, in quod digeritur & concernitur, nu-

triens ipsum, & uetans totũ corrũpi & collabi propter flu
xum continuũ. Quoties aũt materia, quæ à nutritiua pote
ſtate conficitur ac consumitur, copiosior fuerit, quam ea, q̃
cõsumitur & defluit, tunc præterq̃ quod nutritur subiectũ,
augetur quoq;. Quando aũt rõne quantitatis non solũ cõ
seruat, sed coauget, per uniuersas partes digestione & con
cretione facta, tunc omnia augentur. Qm̃ nutritiuę potesta
tis, quæ alimentum alterat, & assimilat, concernitq; nutri
to, propriũ est, quẽadmodum conseruare id quod ab ipso
nutritur, ita ẽt ipsum cum propria conseruare figura. Aut
potius ex hoc sequitur conseruatio. Tunc.n. proprie & ue
re conseruatur aliquid, quoties una cum iis omnibus, quæ
natura in eo insunt, restat incolume. In quorũ numero est
figura. Vnumquodq;.n. animatum & ipsum propriã quan
dam figuram obtinet, & singulæ quoq; ipsius partes, quæ
conseruantur. Figura porro quoties cõcreto alimento, nõ
manet eo loco, in quo sita est, nec subiecto, quod secundũ
eum est, sed propellit id, quod à fronte est, illudq; itẽ aliud
eatenus, donec quæque ipsius particula per analogiã adhi
bito nutriente & augente æquali incremento accepto, cũ
eadem figura maneat, quã habebat ẽt ante concretionẽ nu
trientis. Quẽadmodũ.n. cum terra sit corpus graue, quod
deorsum & ad medium fertur, suaq; natura & proprio me
dio Vniuersi medium & centrum occupat, si pondus uel
maius quod ex altero hemisphærio locetur in ipsa, terram
obstantem & præexistentem nõ penetrabit, quæ in medio
manet, ut sui motus centrum in uniuersi medio habeat, sed
deorsum uersus præexistentem terrã eousq; particulã ante
riorẽ terræ propellit, donec id, quod grauitatis terræ cen-
trum est pp̃ ponderis adiectionem, in uniuersi medio con
sistat. Id.n. grauium corporũ, & quæ deorsum feruntur, na
turaliter peculiare est. Quod ubi fit, terra ipsa simul sphæ
ricam figurã conseruat, quam prius obtinebat. Ita quoq;
in similaribus usu uenire censendum est, quæ ex concretio
ne alimenti augentur, ut simul ac alimentũ concretum cũ
nutrito & illi assimilatum fuerit, ab omnibus partibus nu
triti progressus quidam & migratio fiat, hac tamen lege, ut
aliud nõ propellatur, donec totum in ea figura fuerit post
adiectionem ex alimento, in qua prius quoq; erat. Velut.n.
augentur & conseruantur figuræ dissimilarium partiũ nu
triti in incremento similarium, ita quoq; dissimiliariũ figu
ras & conseruari existimandũ est: quòd alimentum, quod
per particulas ab ipsis concernitur, à nutritiua potestate in
omnia ipsa ex proportione trãsuehatur, secundũ quã pro
portionem una cum salute corporis, unumquodq; ipsorũ
totum augetur. Atq; ut id, quod à natura & nutritiua pote
state in crescentibus fit, intelligamus, simile esse existimãdũ
est, ut si quis aquã, q̃ per canalẽ aliquã defluit, mente, & co
gitatiõe cõplecteretur: qui canalis eandem figuram conser
uat, sed propter humiditatem & mollitiem, quoties quidẽ
humor, qui per eum defluit, tenuior & exilior est, contrahi
tur, & figuram in minore magnitudine conseruat. Quoties
uero copiosior fuerit, dilatatur undecũq; & maiorem mo
lẽ accipit. Velut.n. in eiusmodi canali, aqua nõ est id quod
augetur, cum ea in itione maneat quidem, sed aliud quid fit
modo copiosior, modo tenuior. Sed figura, quæ in aqua
est manet, & contractionem & productionem assumit, Ita
quoque fieri in iis, quæ naturaliter augentur, existimandũ
est. Materiam namque, in qu a est forma quæ augetur, alias
aliam fieri oportet, propter secessus continuos. Formam
autem, quæ in materia fluente est, ad proportionem figu
ræ canalis minui cum minor materia & tenuior fuerit: au
geri cũ maior à materia concretio fiat, una cum propriæ
figuræ conseruatione. Forma enim eadem in maiore ma
teria maior est ea, quæ in minore existit. Vt figura quoq;
canalis, qui propter humiditatem æquabiliter fluit, ea, quæ
tenuior per ipsum delabitur. Concretio autem alimenti in
nutritis fit per transmutationem in ipso assimilato rei nutritę
non quòd idem sit primo cum re nutrita, dehinc cum ipsa
concernatur. Id enim generatio carnis, non alimentum es
set, sed ultimum alimentum, quod in sanguine prẹditis, san
guis est, in aliis aliquid quod cum eo proportionem ha
beat in singulis nutritis, per uasa conuenientia delatum in
ipsa & influens, à potestate, quæ in unoquoq; est, transmu
tatur & assimilatur nutrito. Oportet uero existimare id fie
ri, ut cũ in uinum infundatur aqua uis ea, quæ in uino est,
semper aquam in id infusam uinum faciens conseruatur et
uinum auget. Id quod ignis quoq; præstare cernitur, ubi
aliquid ustile ipsi admotum est. Cum igitur ita fiat augmẽ
tum, patere iam arbitror, neq; augmentũ quicquam cõdu
cere iis, qui corpus per corpus penetrare asserunt ad incre
dibilis & mirabilis illius placito confirmationem.

F I N I S.

VENETIIS Ioan. Gryphius excudebat. Anno à Virgineo partu. M D L V.

